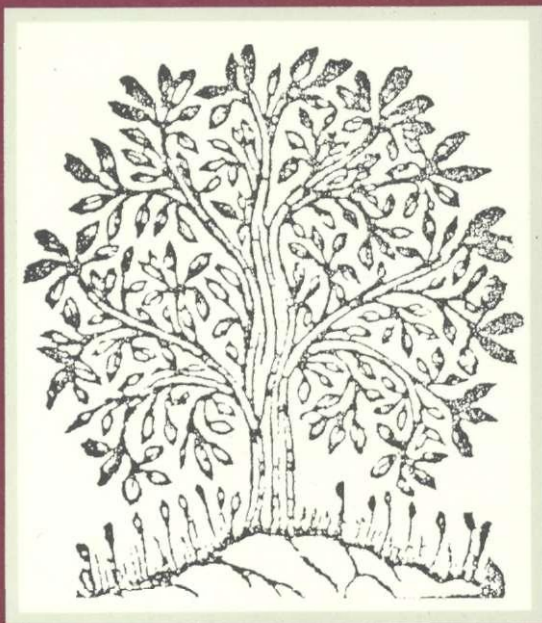

CSOKONAI UNIVERSITAS KÖNYVTÁR
FORRÁSOK

Bolyai Farkas

DRÁMÁK

A múlt század második felében a Bolyaiak iránti érdeklődést Bolyai Jánosnak némileg megkésett, külföldi felfedezése indította el. Ez a figyelem irányította rá a vizsgálódásokat a Bolyaiak matematikai teljesítményének értékelésére, hagyatékuk feltárására és kutatására. A publikációk viszonylag nagy száma természetesen erre helyezi a hangsúlyt Bolyai Farkas esetében is – torzóban maradt szépírói pályája folytán – indokoltan. Irodalmi tevékenységéről csak mellékesen, az életpálya különössége és a szerteágazó tehetség megnyilvánulásának illusztrálásaként emlékeztek meg. A drámákat és egy fordításkötetet közreadó Bolyai Farkast az irodalomtörténetírás számon tartotta, de irodalmi tevékenységének nem tulajdonítottak különösebb értéket, inkább csak a nagy matematikus iránti tisztelet hangján szóltak róla.

Bolyai drámai kísérleteinek jelentősége csak az 1810-es évek drámairodalmának a történeti feldolgozása során nyerte el méltó helyét, elsősorban Rohonyi Zoltán (Rohonyi 1975) és Nagy Imre (Nagy 1993) munkáival. Bolyai Farkas drámái – minden dramaturgiai hiányosságuk ellenére – fontos szerepet foglalnak el abban az alakulástörténetben, amely a magyar dráma kulturális szerepfelfogásának megerősödését, és a magyar nyelvű irodalom hagyományrendjének kiteljesedését jelenti.

Bolyai Farkas
DRÁMÁK

CSOKONAI KÖNYVTÁR. FORRÁSOK
(Régi kortársaink)

3.

Sorozatszerkesztők:

Debreczeni Attila, Imre Mihály,
S. Varga Pál

A borítón:

A TUDÁS FÁJA

(Címlapnyomtatvány és könyvdísz XVII–XVIII. századi
debreceni nyomtatványokban)

Bolyai Farkas

Drámák

Sajró alá rendezte, a kísérőtanulmányt
és a jegyzeteket írta:

BORBÉLY SZILÁRD

Debrecen, 1998

A kötet
a Felsőoktatási Tankönyv- és Szakkönyvtámogatási Pályázat
támogatásával jelent meg

© Borbély Szilárd, 1998

ISSN 1217-0380
ISBN 963 472 239 3

Kiadta: a Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen
Felelős kiadó: Cs. Nagy Ibolya főszerkesztő
Műszaki Szerkesztő: Takács László
A szedés és tördelés Juhászné Marosi Edit munkája
A nyomást és a kötészetet feldolgozást a TIFF Bt. végezte
Terjedelem: 30,75 A/5 ív
Készült: Debrecenben, 1998-ban

Tartalom

Ör Szomorú Játék	7
Édes Hazám!	9
Pausaniás vagy A' nagyravágyás' áldozatja	11
II. Mohamed vagy A' dírsőség' győzedelme a' szerelmen	45
Kemény Simon vagy A' hazaszeretet áldozatja	79
A' virtus' győzedelme a' szerelmen	107
A' szerelem' győzedelme a' virtuson	143
Hibák és Igazítások	175
Némely Jegyzések	180
A' pári'si per	183
Kegyes Olvasó!	185
A' pári'si per	188
Jegyzet	263
Függelék	265
Jelentés	265
Bolyai Farkas szellemi arcképehez	269
Jegyzetek	291
Általános megjegyzések	291
Jegyzetek az egyes munkákhoz	318

ÖT SZOMORU JÁTÉK.

IRTA

EGY HAZAFI.

ÉDES HAZÁM!

Mint az Anya a' gyűgyögésen kezdődő beszédet, vedd kedvesen ezen próbát! de ha látod hogy ezen a' nyelven szollani nem fogok, ints-meg mérészségemért; 's azonnal meg-némulva, más nyelven próbálom meg nyerni szeretetedet: tsak kérlek, bár annyi-ba kedvez! hogy az idő reszelője ezeken igen kevésbé volt... tsak kostoltatni bátorodom az ujj bort, hogy tudjam jó lessz-é, 's a' *Nonus annusig* miveljem-é a' szállót, vagy a' mostoha klimához képeest egyebet neveljek.

Nevetlenségemnek mentségei:

1. Fátyol alatt jelenve-meg, mint az Aræopagusba; engedtessek-meg alatta pirul-nom-el, a' mikor gyaláznak: 's a' leg-jobb indulatból se fedezzen-fel, a' ki, ha mi kevés ártatlan örömem lenne; annak fűszerét méreggel fel-váltani nem akarja.

2. Bene qui latuit vixit: talám közönségesen szégyent kellene tenni arra, ha ki-tudodnék a' szerző; hogy a' tsupa belső ösztönből irt munkák egy arra rendelt helyre bé-réretvén, a' Birák, (ki-választott Szentjei a' Hazának) a' méltot ki-adnák. Ez a' rit-kolodás, ha nem tsak annyi volna, mint a' köntös egy szépség kellemei; véghetetlen sokkal kevesebbet ártana, mint a' ki-tettzés: ha sok munka nem születnék e nélkül; fel-rámadna a' tsudált örök oszlopok alol a' szeretet eggyessége; 's annak sokkal szebb más ábrázatu gyermekei születnének... Mely rút, hogy minden a' más homályában kíván fényleni!... 's mely szép volna a' szeretet hármóniája; ha minden a' maga' hang-jával, az egésznek gyönyörűségébe olvadna egybe... Ah! de mikor tér-meg a' szeretet az ő köz pontjára? Mikor szűnik-meg kiki a' világ közép pontjának' tenni magát?... Az é az út a' Szenteknek eggyességére, 's az Istennek Országa felé, hogy ki-ki magát meg-külömbözretni kívánja, jól-leher az ég törvényre mindent eggyeztet. Ugyanis az egység a' testi, 's erköltsi világba a' törvény; ebbe is mint amabba a' köz vonszodás ereje uralkodik; mellynek (mint a' minden Napoknak fő Napja), ugy mosolyog közép-pontjából a' mennyei Atya szeretete az egész világra... 's minden gyermekeit magához egybe hívja... Ez az eredeti erő, egy más félre-vonoval írja a' lételek élete különböző formáju abrónsait... A' tsetsemő meg indul 's a' virtuos Öreg vissza-tér; ábrázatján a' kegyesség fénye mutatja a' közel Napot; mely midön a' testi világ hósszu hadja után veszi el a' magáét, a' mennyei részt oda-vonja magához; a' hol az örökkévalóság kari-kájába foly, a' minden világokból egybe-gyült jók innepe, az Isten színe előtt... 's a' véghetetlen szépségnek mindég ujj kellemeitől elragadtarva imádunk örökké!!!

Minél jobb valaki; annál tökéletesebben hiszi, és érzi oda valo vonattatását... Minden tselekedet aránnya erre legyen!... Az egység légyen mindennek a' tzelja!..

De azt gondolja valaki; hogy *pro sua domo* beszéll ez az ember, 's ha ki-tetzhernék, maga lenne egy; 's nem osztaná-fel ditsőségét: akkor meg-válnék, hogy nem tsak jö-ventöt mondok-é ezer esztendőkre.

Most igaz hogy inkább a' félelem mint virtus hallgatásom: Ugyan is.

1. Az eféle munkától méltán tarthat az ember míg a' magát nem láto szem a' tükörbe nem néz... A' Poëzis olyan ado, mint a' szerelem, 's a' halál, a' mellyet minden meg-fizet valamiként... Egy ki-fejezése ez azon örömnök a' mellyel repes ebből a' durva testből az angyal vissza hazája-felé; a' mikor meg-érzi azt a' Napfényt, a' mely onnét virágoztatja az ifjuság' tavaszát... de ez az el-rothadando ajakokon néha olyan idétlenül jön ki, hogy tsak addig tart a' betse, míg a' belső érzés meg-hüül...

2. Egésszen eredetít írni most bajos is: azon egy mezőn lehetetlen többnek egyféle virágot nem szedni; 's hiuzi szemek után járva, ha mi kevésre önként réá mentünk volna is, már az se-miénk...

3. Én kritikát majd semmit, 's Poétai munkát is keveset olvastam: azért sok hibát meg nem esmerek; 's sok a' mit magaménak tartok, másé lehet; igyekeztem nem lopni, de az is meg-eshetik, hogy mint egy álomba magáénak jön elé az embernek, a' mit az előtt látott...

4. Háládatlan munka is többnyire: a' jelenvaló gyönyörüsége meg-van, mint a' vadásznak: mikor meg-fujják a' kürtet; tseng a' fenyves, futnak a' szarvasok az ő kösziklái alatt, 's esnek-el ágas fejekkel... de hányszor nem jár hiába a' Vadász? Nem is tsalárdabb a' szerelem is; mindenik messze ígér, 's többnyire tsak a' pillantatba tellyesít... ez a' természet' szépségével valo nemes szerelmeskedés is, mikor gyümölsöz is; az Anya szeretete nem bizonyítja a' gyermek szépségét; majd minden szereti poétai munkáját; talám nem választhatja el attól a' szépségtől, a' mellyre valo el-ragadtatás énekelteri az egész természetet egy harmóniába, a' verébtől fogva a' Serafimig.

Én is voltam ebbe a' meg-tsalodásba: a' mi el ragadott ma, ki-vontam más nap, örvendőv hogy a' gyalázattal meg-menthettem... 's igen ritkán jövök ebbe a' most is kevés kedvembe hogy mutatni merjem: 's azért egy szerentsére! míg meg változnék kedvem, ki-botsátom a' szelek közzé tsonakomat; nints rajta mindenem; 's ha-el-vész is, meg nyerem azt, hogy egy álomból fel-serkenve a' Poëzis adójáról quietantziát kapok... 's akár mint ragad is ezután egy fattyu kívánság, meg-vetem, mint egy meg-rétt ifju a' rosz Személy édesgetését... 's mindent inteni fogok, a' kit a' Muzsa szerelme ragad... *me tabula sâcer votiva paries...* Különösön azon hiábavalo ifjak szerentsétlen légioját; a' kik egy leg-hazugabb reménység Contójára semmit se tanulnak: mindenik külön, mint egy Jupiter saját füstjének fellegeibe fel-emelkedve, majd a' szívárványba, majd a' láng-tavakba mártja etsetjét; 's le-fest egy veres vonásokkal mázolo gyermeket. Esmérje-meg minden a' maga elementumát, 's éljen abba: az orosz lány se repülhet annyit is, mint a' veréb; 's ez is noha serény a' bokrokon, nem kísérheti a' Jupiterhez a' fellegekbe fel-járo Sast... A' kit akarátja ellen nem ragad a' Pegazus, Pindusra ne másszon: 's a' kit el-ragad, ragadja-meg az is a' kantárt; hogy le ne vesse a' déltzeg; engem-is ha le-vetett, nem lévén embere, engetessék-meg titkon jajgatnom!... míg valamellyik a' Muzsák közzül, ha az ő számoknak *Nonus annusi* áldozatját fel-fogadom, kegyesselben tekint. 1816.

(I.)

PAUSÁNIÁS.
VAGY
A' NAGYRAVÁGYÁS' ÁLDOZATJA.

SZOMORU JÁTÉK.
V. FELVONÁSOKBA.

SZEMÉLYEK.

Xerxes a' Persák Királya.
Szélima a' L.ánya.
Fatimé ennek Nevelője.
Artabáz, Persiai Főember.
Pausániás Spárta Királya.
Pausániásnak Anya,
Argilius.)
Armidor.) Spártaiak.
Charon.)
Ephorusok.
Spártaiak.
Spártai Nép.
Spártai Tábor.
Persiai Fogoly Hertzegek.
[Héloták.]

A' történet esik Bizántium körül, és Spártába, K[risztus].
Sz[ületése]. E[lőtt]. 479 táján.

ELSŐ FELVONÁS.

I. JELENÉS.

Xerxes, Szélíma, Artabáz.

(A' Bizantiumi környéken, nem messze a' Vártól:)

Xerxes. (Ütközet lármája hallik) Így ontotta az ő Jupiterék, a' vakmerő Oriásokra menydörgő havassait. Hágj ama dombra Artabáz! 's mondjad miképpen halnak meg a' Spartaiaik. *(menyen Artabáz.)*

Szélíma. (magába) Jajj nekem! midőn Hazám' győzedelmén örvidenem kellene: ellensége életéért reszketek.

Artabáz. (erősedik az ütközet lármája:) Ah nagy Király! a' halál innepel a' vérrel árado völgyen; ezer esztendők nap világa alszik nézése üregeibe; – eleibe török-le, 's hintik a' Spartaiaik 'Tavasznak' rozsaít. – Villámlanak a' veszedelem' éjfélebe; a' mint kivonják lántsájokat a' Hertzegek bíbor hátaikból, hogy ujjakba döfjék... Az ő Királyok egy éjjeli égés' lángja, melly az ő szelein rohan rémitő világot sűtve az el-sárgult ábrázatokra, 's pusztát hagyva maga után – A' föld meg-rendül mikor az ő oriási ereje meg-riad, 's hatalmunk' fényes oszlopaí le-törnek, mint egy menydörgésre erőssebben le-zuhan a' zápor, 's a' Kösziklákról szakad orditva a' rengetegbe: ugy omlik az ő szavára a' mi vérünk, 's a' Szent napra fel-kiált ezer jajjokkal – örömet meg-setétülne hogy ne mutassa a' maga Népe hátát a' Spártai lántsának. Fussunk mi-is kedves Királyom!

Szélíma. (magába) Ah! milyen vérkesen repes szívem hazám' sirhalma felett.

Xerxes. A' te félelmed mond ditséretet az ellenségnek.

Artabáz. Kegyelmezz nagy Király! tsak azok nem futnak a' Pársák közzül, a' kik az ellenség' kezébe vagynak; vagy a' kiket oda szegzett a' halál; még azokat is az a' vér mely elevenen mozgatta, meg akarja holtan-is indítani. Leg-első Fejedelmeink el-fogattattak. Fussunk kedves Királyom! hogy mi-is kézbe ne essünk.

Xerxes. Haragos Végzések! egy Skorpio fulánktól el-veszni az Eléfántnak. Siess Artabáz! menj a' Nemzetek bánthatatlan Jelével, 's ajánlj Pausániásnak békességet 's annyi Kintset a' megnyit el-vihet Királyi Házamból; tsak adja vissza annak fénylő tsillagait.

Szélíma. Kedves Atyám! esmérem én az ő szívét, nem átra annak a' Persiai Kints; nemesebb az ő számverése.

Xerxes. 'S mi az kedves Léányom?

Szélíma. Mirtus ágat küldjünk néki az olajáért. Enged-meg édes Atyám! hogy a' Haza Követje Sparta Királyához légyen az enyim is Pausániáshoz... Spárta után az ő szívébe én vagyok a' második.

Xerxes. Légy első! 's tedd Spártát másodiknak.

Szélíma. Egy Árnlot nem tudnék szeretni kedves Atyám! Sokkal inkább szeretem ötet, hogy ő kevésbé szeret engem Spártánál. Mint a' nap, és hold rendre uralkodunk az ő Égén. Én egy gyenge Léány vagyok, 's Pausániás maga, az Örökkévalóságig ostromolhatná Szívemet, míg Persiától el-venné. Bíz réám kedves Atyám! írok én néki, mindent kész ő értem fel-áldozni, a' virtuson kívül; szeret engemet Pausániás; láttam

én az ő égő szeméit az olvado mennyi harmatba el-fáradni, mikor így szollog: 'Te enyim lész Szélíma!, ha a' Sparta' Istenci ellenem nem szegeznek magokat.

Xerxes. Ij kedves Léányom! különbben oda van Persia. Te egyedül tarthatod-meg öccsünk Thronussát. Siess! indítsd.

Szélíma. (ir)

Artabáz. ... Tehát egy tollu egy Leánka kezébe, meg szégyenitse minden Héroink Fegyvereit?

Szélíma. Sokszor mondotta ő, hogy inkább fél töllem, mint az egész Persa Tábor-tól –: most meg-válik, nem hízkedett-é? *(által adja 's Artabáz menyen.)*

Xarxes. (utánna ki-menve) A' mit az írás meg nem mond; böltsesség' ékesen szollog Szájára bizom.

II. JELENÉS.

Szélíma (magára.)

Én is hartzolok az én Hazámért a' szerelem édes mérge nyilával; a' természet, nem adott más Fegyvert nékem. Az én győzedelmem kettőt nyér; Persia szabadságával, a' Fogoly Pausániást. *(pauza)* De én nyomorult! rövid idejű rozsákkal a' hervadhatatlan babérért! Szépség, halando Isten Aszszony! jelenj-meg a' Pausániás Lelkébe mennyei tellyes fényeddel! de meg ne homályosítsd az ő halhatatlanságát! Ne huljatok könyeim! hogy le ne essék uránatok az Olympusrol, az Istenek ujj Társa.

III. JELENÉS.

Xerxes, és Szélíma.

Xerxes. Siess! menjünk; rejtezzünk-el a' Várba: ne hogy valami Spártai Fene-vad el-szaggasson. Ott gyászoljuk sorsunkat.

Szélíma. Légy tsendesen kedves Atyám! A' rozsaszín szeretet, és a' fekete-sárga gyűlölség vetélkednek a' mi sorsunk felett. *(el mennek.)*

IV. JELENÉS.

*Pausániás, és a' Persiai-Foglyok.
(a' Pausániás' Tábora előtt a' Bizantiumi vidéken.)*

Első Rab. (biborba öltözve) Hatalmas Pausániás! láttunk mint Hérot a' kinek tekintetétől a' Népek meg-emésztettek; mutasd-meg hogy kegyelmességed arány mértéket tud tartani a' 'Ti Istencitek' haragjának. Old el a' mi bilintseinket, 's add vissza az ohajto Szűzeknek az ő mátkáikat, 's a' gyámoltalan szülőknek örömeiket; hogy Persia az ő legrettenetesebb ellenségét áldani kéntelen legyen. Elég gazdagok vagyunk mi meg-tölteni Spártát arannyal, hogy ne tsak a' viteztségbe haladja fellyül, hanem a' fénybe is vetélkedjék Persiával.

Mind a' Rabok. Áldott légy nagy Pausániás!

Pausániás. A' hadi lárma nem süketíti meg a' Hérot a' sohajtasokra: mikor a' szüz, a' halál mezejéről vissza-térő Mátikát karjai közzé fogadja, 's a' vén Szülék szemei meg gyulnak az esztendők sirjai között; az elmúlt zivatar után zöldellő babérlevelein nevetnek a' könnyek. De a' ti aranyatok nem indít engem; minden fényetek ha a' Napotokat meg-homályosítaná is, egy sugárt sem süthet a' Spártai szivbe. A' mi jótéteményüinkért azzal a' méreggel kínáltok, mellyért a' ti Palotáitok szolgálnak a' mi Kunyhóinknak. – Mi gyűlöljük azt a' fényt melyből Hazámnak hamvai születnének. Vigyétek-el a' ti ragado mérgeteket: én örömet el-botsátlak; tsak Spárta meg-engedje; Várjatok a' ki-rendelt helyen. *(int Armidornak.)* Vezesd-el Armidor. *(el mennek.)*

V. JELENÉS.

Pausániás egyedül.

Menjete! hogy a' Spártai vas pengjen a' Persiai bársonyon; 's hallgassák Hazám' Istenci!... Én is örömmel hallgatnám, ha az ő lántzaiknak nem felelnének az enyimek, 's az Oriást a' kiknek feje felett rogyogtak a' tsillagok, ezek közzé a' királyi biborba takart bubák közé le-apadni nem látnám. Ah Szélíma! mely jó szívvvel le-venném én a' Spártai bilintseket, ha te is le vennéd a' Persiaiakat... Ha le tudnád ezeket venni, hatalmasabb Isten Aszszony lennél, mint a' mikor réám tetted: még egyeket lehellnék mind szabad Spártai, 's téged' áldva halnék-meg; de a' te szép Kezeid tsak kötni tudnak bogokat az Istenek eleibe; egy tekinteted elég, a' leg-tsendesebb mejjét Vulkán-ná gyújtani; a' Te Szépséged menyei világán el-olvadnak a' Hérok, 's meg-lágyulnak a' kősziklák. Ah! én egészen más lettem, 's Pausániást alig esmérem – mikor láttam a' Persia' Vérsatakjait fokadni, mintha a' te szivedet sebesítettem volna meg 's mikor atyádfiai ábrázatján a' te bibor véredet meg esmértem, szinte azt gondoltam, hogy én kérem a' kegyelmet 's majd el-felejtettem a' Győzedelmes' hangját.

VI. JELENÉS.

Pausániás és Artabáz.

Artabáz. Xerxes a' Persák Királlya a' békességnek szavaival köszönti a' Sparta Hé-roját. Add vissza a' Persia' fénye első rangu tsillagait, 's válaszd a' leg-gazdagabb királyi Házból a' leg-drágább Kintseket.

Pausániás. Ha ő meg-esmérte a' Spárta' győzedelmét, semmit se kívánok, tsak a' Persia Napja alatt nyílt leg-szebb virágot babérom levelei közzé. Mond-meg néki! hogy a' Szélíma szive már enyim, tsak az ő kezét kérem Xerxestől.

Artabáz. (oda nyújtja a' Levelet) Nagy szívü Király! bizodalommal nyujtom néked ezeket a' rendeket mellyeken a' szép Szélíma Könnyei folytak; az ő szerető Szive, Hazája, 's Pausániás közt volt: Mentsd ki ez alól a' sajto alól, hogy szabadon érted verjen.

Pausániás. (az alatt olvas) Kedves Szélíma! mikor a' te hó-kezed térszi a' babért fejemre; az Istenek között érzem magamat.

Artabáz. Xerxes ötet néked igéri ha a' Persia' Egéről le-esett tsillagok ujra fel-jönek. A' te Feleletedet a' leg-szebb Abrázaton várják az öröm menyei színei. Oh ha a' jo Xerxes egészen magáévá tehetné az ő Vejét; a' Szélíma szive magát a' Királyt hozzád vinné Persiának minden Kintseivel. Ha Spárta nem volna olyan mostoha, vagy Persiával egy lenne; az el esett Mardonius felett álló horostyános Herónak maradna kezébe a' Persia ereje, 's a' Világot meg-hodolhatná az, a' ki a' Szélíma menyeyei Szépségének egészen meg hodolna.

Pausániás. Szentelen! hogy mered a' Spártai füleket ilyen beszédekkel meg-férteztetni! köszönd hogy jollehet te meg nem gondoltad ki előtt szollasz; én meg-gondolom hogy egy Persiai szoll: külömben olyan Feleletet adnék a' te Füleidnek, hogy nem volna több kedved a' Spártai szivet a' Világ' Kintseivel kísérteni. Menj-el szeme elöl! Mond-meg, hogy Szélimának köszönje kegyelmemet Xerxes, hogy azon fegyver mellyet szívére kellett vinnem, meg-pihen; semmit ennél többet ne kérjen, ha mindent elveszteni nem akar, ezt is egyedül az ő Leányáért nyerte: adja által a' Pausániás jutalmát, mellyet meg-adtak az Istenek; 's esmérje-meg a' betsületet egy győzedelmesbe, a' ki kéri a' mit el vehet. *(ír)* Ezeket a' rendelket pedig vidd olvasni a' Szélíma szép szeméinek! 's egy halando se merje meg-törni az én szentségemet; ne hogy az a' kegyelem, melynek most tanuja vagy, elfárasztva Persia' düledékein nyugodjék-meg. *(oda adja)*

Artabáz. Isten veled Spártának Királya! *(el megyen)*

VII. JELENÉS.

Pausániás egyedül.

Viszsa hívnám ha nem szégyenleném szavamat vissza-vonni: felette durván bán-tam a' Szélíma Követjével; 's az ő haragja rettenetesebb nékem, mint az enyim Persiá-nak. Mivel tudjam meg-engesztelni? semmit-sem adhatok néki, hogy azt Spártától ne vegyem-el. Ellenséges felekből alkották-é a' szivet az Istenek? hogy a' békesség sár-ga országa határköveig hadakozzék a' Héro, 's az elhervadt homlokön zöldüljön-ki a' babér? vagy két ellenkező hatalmak bírkoznak a' Világnak végcín az uralkodás felett, 's fell 's alá forgatják az eget.

Vagyon-é egy böltsesség? mely ezt a' különböző mindent igazgatja? egy mákhina részei mozognak-é? vagy egy esztelen, Chaos vak háboruja foly? Örökké valo Istenek! ha egynek teremtettétek a' ti Világotokat, miért engedtétek hogy el-szaggassák az emberek? 's felséges munkátokat érthetlenné tegyék? vagy talám még ebből az első durvaságból kel születni a' világnak? Szélíma! és Spárta! Egemnek két ellenkező sar-kai, mellyeket a' balgatagság taszított olyan távul egymástól; ti tanítottok meg egybe-toldani a' természet' el-vagdalt köteleit... Szeretet! mellynek ereje az életnek utolsó mozdulatjáig ér – mennyei valóság! terjeszd-ki a' Spárta határ kövei között, melyek közzé szoritott az értetlenség, karjaidat! 's öleld egybe a' Világot! *(pausa, mélyen gon-dolkodik.)* Haldoklo métsék alugyatok ki! az örökké valo Nap jön fel az égre... Serkenj-fel Természet el-ragadott jussaid után! kezdj ujj háborut a' földön! Szeretet légyen a' jelszo! 's ez a' szentség, mely a' meg-mérhetetlen Világot egynek nevezi, zengjen az

Égre annak egyik végétől a' másíkg! Istenek jőjjetek segítségül! Hatalmas Jupiter! menydörög-le a' gly]ülölség pokoli alkotványát, 's légy Attya az Embereknek. ... (pausa) 'Te légy kedves Szélimám! a' Természet leg-első szent kötele Spárta, és Persia közt; 's ezen a' pola-kötön induljon-meg az az égi tsersemő, mellyet az ősz idő ifjusa-gától fogva méhébe hordoz... Egy Isten-Aszszony vagy te! a' kinek az emberi Nem oltárt fog emelni: fogadd-el töllem az első áldozatot! Repedjenek-le a' gyülölség bilintsei! el-oldom a' te atyádfiait Szélíma! 's indulok egybe kötni az emberi Nemet... I!a! mint zug elömbé a' Cháos setétsége, el-fajult első szülöttyét, ezt a' belső részei ellen dühösködő világot könnyezze!... Térj-vissza hajdoni ejtzaka! 's fogand ujrra a' Világot; hogy a' meg-iftadt időt ujrra kezdje számlálni Saturnus! (el menyen méltosággal – a' kárpú le esik.)

MÁSODIK FELVONÁS.

I. JELENÉS.

Xerxes és Artabáz (a' Várba.)

Xerxes. Mi a' Persia sorsa Artabáz?

Artabáz. Az a' kevély Spártai az ő Olympussárol tsak azért hajol-le, hogy meg mér-je, mennyire van az ég, a' földtől: fellyül van ő az emberi sohajtások fellegein; a' könnyekre nem olvad: mint egy meredek köszál fénylik az égi essőtől. Az aranyat se tudja számlálni, a' durva Spártai; igen büszke megválasztani attol a' sártól, a' honnan vétetett... Semmi más hidat az ő hozzájárulhatatlan szívéhez nem találtam Széli-mán kívül –; ez egyedül köti őszve a' halandokkal, 's tsak arról esmértem-meg, hogy ember.

Xerxes. Mi tehát a' mi sorsunk Artabáz? jönnek-é ujrra fel Hazánk tsillagai!

Artabáz. A' fátum azokat vakmerő felhökkel borította-el Felséges Király! egyedül azt a' kegyelmet adja Pausániás, mint egy alamisnát a' Persák' Királyának, hogy az ő pusztító tüze meg-pihen.

Xerxes. Tehát boszszuállás azon kevély halandóra! az ő Istenei szelid ábrázattal le-hajolnának magos székeikről, mikor az Apa égy Szélimát viszen az ő oltárookra: aman-nak büszke szíve a' mi vérünk folyamatjától vér 's ennek biborától mosolyognak aja-kai – igen kevély ő betsülni azt a' szerentsét, hogy a' Pérsiai Thronus kellemetes fé-nye a' Spárta szennyes kunnyhoit aranyozza.

Artabáz. Az ég Felséges Király! minden egyenes útat el-zárt: ne légyen-é szabad a' tolvajt, ha a' kérésnek nem enged, 's szembe nem birunk vele; hátulról által verni? – itt van (elé vérszi a' táskát 's ki nyítja) a' Pausániás válasza Szélimához. (oda adja) Ő ma estre ide jő; ha a' farkast lesbe el lehet löni, a' juhak meg mentődnek –: még van annyi erőnk, hogy Pausániás nélkül a' véletlen meg-lepett Spártaiakat semmivé tégyük mint egy gonosztévőnek teste, mellynek feje le-vágatott, ugy esik-le Spárta a' földre.

Xerxes. Ne mondj többet Artabáz! hazádhoz való nagy hűségédért is alig engedhe-tem-meg; nem szabad a' mi szent Napunk' fényén éjjeli burjának nőni. (okas) Lát-

tađ ezt Artabáz? 's foganhatott az a' gondolár lelkedbe, hogy az oltárnál imádkozót szembe az Istennel, hátulról által döfd? 's a' Persa fegyvert abba a' szívbe mártsd, melly Szélimáért vér.

Artabáz. Felsőges Király! a' hazáért valo nagy fájdalomnak tulajdonítsd: észre se vettem, mikor ezen táská zárját fel-nyitottam, 's noha Pausániás a' menydörgő Jupiter hangján parantsolta-meg, hogy senki más ne lássa; engedj-meg Felsőges Király! hogy a' Persiához valo hűség az ellenséghez valo hítszegésig vitt.

Xerxes. (a' táskát vissza adja) Kivánnám, hogy ne láttam-volna, hogy szemcim hibájáért, a' szám elzárattassék –. Ott van vidd véghez kötelességednek meg maradt felét. *(Artabáz meg hajtja magát 's ki menyen.)*

II. JELENÉS.

Xerxes (magára.)

Kezembe most ellenségem élete; az a' büszke láng, melly Persia hamvain fénylik, egy lehelleremre ki-alszik; de egy kialhatatlan magassabb világ marad az örökös motsok felett..., egy intésemre meg-álna a' Spárta kevély pulsussa, ha a' Persia gyaláztatja emlékezetül nem maradna ellensége sírhalmán. Nem; Xerxes alattomba valo gyilkos nem lehet; akárhol veszzen-el Pausániás, tsak ebbe az útjába ne.

III. JELENÉS.

Szélima, Fatimé, 's azután Artabáz (a' Szélima Szobájába.)

Szélima. Jön Artabáz, olyan kedves ő, mint a' várt napnak előre jött sugára *(bé lépik Artabáz:)* Isten hozott kedves Artabáz! szólj nékem Pausániásról!

Artabáz. Itt az ő felelete; mellyet ugy adott mint az ekho egy érzeketlen köszikláról.

Szélima. Hibázol Artabáz! Pausániás érzéssel tele; de mint egy kényes drágaságát, hogy valamihez ne érjen, durva borítékba takarta, hogy titokba maradjon hozzám valo nagy szeretete.

Artabáz. Igen is kedves Hertzeg Aszszonyom! olyan nagy; hogy az egész Természetet azzal a' biborral szereti festeni, melynek testvér tsepjei a' Hertzegségé' szívébe érte vernek.

Szélima. (nyitja a' táskát) Vissza borsátja-é foglyainkat?

Artabáz. Mivel nagyon szereti a' királyi vért, nem akar egy tseppet is vissza adni, sőt még többet kíván. A' szívem Fáj kedves Hertzeg-aszszony! mert nagy az én hazám sebe, 's minden orvosság hiába próbáltatik.

Szélima. (olvas)

Fatimé. (közeledve Artabázhoz) Meg adatott-é a' fegyvernység?

Artabáz. Mind az a' mit nyertünk, és azt-is egyedül Szélimának köszönje Persia; mert ezen az egy helyen köttetik Pausániás a' halandokhoz, különben olyan, mint-ha a' halhatatlanok sorába volna, a' kik felyülről nézik a' szerenese játékeit.

Szélima. (oda adja a' levelet Fatiménak) Áldott legyen a' szent Nap! hogy az én életem virágát hazam' javára nyitotta ki. Légy jo reménységbe Artabáz! az isteni végzé-

sek nem mindenkor Oriásokat választanak a' nagy dolgokra, 's a' kítsi eszközöknek-is böltsen nagy erőt tudnak adni. Eredj! hintsd a' nyugodalom balsamát az elfáradt Vitézekre!

Artabáz. Áldott légy kedves Hertzeg-aszszony! sietek vissza Királyomhoz venni további parantsolatait. *(elmenyen.)*

IV. JELENÉS. *Fatimé, és Szélíma.*

Fatimé. Ha el jő, a' te kezvedbe hozza győzedelmét, mikor meg-fogja kezedet ő lessz meg-fogva, 's az Oriással mint egy bubával ugy jádzhatsz... a' pusztító szélvész az Amor szárnya alatt kedves zéfirekké válva repes virágaid körül.

Szélíma. A' szent Nap sugárai szépítik azokat néki Persiáért; 's mikor ezek a' szép sugárok el-mulnak, 's az én virágaim el-hullnak, hazam' kedves földje megtsokolja azokat.

Fatimé. Tsillagok léznek azok kedves Szélíma! mellyek Persiát egy szép éjjeli éggé változtatják... én magam büszke vagyok, mikor el-gondolom mi volt az én kezembe, mikor 17 esztendővel ez előtt a' Persia kis őrző anyala repesett a' feredőbe, 's ki-vertetek a' vízből nem kisebb kedvességgel, mint Vénus valaha a' tengerből ki-jött.

Szélíma. Oh Fátimé! ne engedjük magunkat az örömtől meg részegedni, édes álmaink éjjét az okosság világosítsa, ne hogy közel a' tzelhoz el tévelyedjünk!

Fátimé. Mindenkor örvendeni fogom hogy én szolgáltam lámpásul, hogy ebbe az éjjbe egymást meg-találjátok... némely vigyázatokat kell tennem az ő érkezésére; hogy légyen nekem-is leg-alább annyi részem egy ilyen nagy dologba, mint a' ki a' vásznat szötte az Apelles eszetje alá. Siessünk! *(mennek.)*

Szélíma. (menve) Szent Nap! világolj az én lépésim eleibe. *(el-mennek.)*

V. JELENÉS. *Spártába a' Nép, az Ephorusok, 's a' Pausániás Anyja.*

Egy Eph[orus]. T'hát el-küldjük ezt a' babért Pausániásnak?

Nép. Éljen a' Héro!

Egy Eph[orus]. Itt az Anya is, a' ki a' Hérot szülte.

Nép. Éljen a' Héro Anya!

Egy Eph[orus]. Tisztes Anya! végy részt ezen babér ditsőségébe!

Anyja. Az el mult idők Héroi viaskodtak, 's Spárta viselte a' babért; ha a' Héroknak adjátok, Spárta fog viaskodni az ő babérjokért... míg egyedül Spártát szerették, ez a' szeretet gyujtotta a' Vitézeket 's a' halált meg-édesítette. – A' maradék el nem fogja hinni a' miket ifju korom látott, ha a' Hérok szive Spárta, 's a' babér közt ketté fog oszolni.

Egy Eph[orus]. Nem hazafi a' ki magának szerzett valamit, 's nem mindent Spártának... Spártáé légyen a' ditsőség! 's ez a' koszoru a' Pausániás Anya' fejére tétessék;

nem a' Pausániás Anya légyen, hanem, képe a' köz Anyának!... egyedül Spárta viselje a' babért!

Nép. Örökké éljen Spárta!

Egy Eph[orus]. (a' koszorut, a' Pausániás Annnya fejére teszi) Élj édes Anya! hogy Lycurgus méltó fiakra tekintsen az Égből – Nézzétek Hazafiak! az Elizeum fényét az ezüst hajakan, milyen szépen zöldellik rajta a' babér! Az Istenek egybe párosították az ősz örökkévalóságot a' zöld tavasszal: így viselje Spárta a' babért hervadhatatlanul! 's az ilyen anyai öröm könnyek légyenek a' Spárta briliántjai!

Más Eph[orus]. Ég tseppjei, melyekből a' Spárta babérja halhatatlan ifjúságot iszik: Anya. Istenek! szolljatok érettem, mert Spárta parantsolja egy olyan személyt vin-nem, melyre csak egy közzületek méltó. Sparta! enged-meg ennek a' halando nyelv-nek hallgatni, hogy a' Földi hang ne háborítsa az Elizeum tsendességét. (innepi tsendesség, melyet a' következő ének szakaszt-félbe.)

Vének. (külön váltva.)

Míg virágozott korunk

Erőssek voltunk

Ifjak. (szembe a' vénekkel)

Virágozik a' mi korunk

'S erőssek vagyunk.

Mind. Nőnek erősebbek még

'S örvend Spártának az Ég.

VI. JELENÉS.

Armidor 's az elebbiek.

Armidor. El vagy árulva Spárta! a' te Fiaid a' Xerxes Léányát imádja.

Nép. (lázzad, morog) Árulo! hitszegő! boszszuállás!

Anya. Az én fiam árulo? lehetetlen hazafiak! ebből a' mejjből nem szivott ő mérget Spártának. Tiláttátok! melly édesen itta a' kedves tsetsemő a' hazai tejet, 's mikor a' mejjemről fel-nézett, a' Spárta tsillagai jöttek fel.

Armidor. Életemmel oltalmaznám ha csak egy pillantatig meg-engednék az Istenek, hogy titeket meg-tsaljalak; de Hazám veszedelme hallgatnom nem engedi. Istenek! miért kell ki-mondanom: ő a' Spártá ellenségér imádja.

Anya. El viselődtek-é a' világ szent kötelei? 's az Istenek leg erősebb munkái is ideig valok. – Még ezen kék bolt oszlopai is egyszer meg-avulnak, 's az ég romladékai közzé temetkeznek az Istenek.

Armidor. A' pokol ég már alattunk, 's a' mi egünkre fel sietnek a' lángok: a' maradék nem fogja meg-találni hol volt Spárta!

Anya. Örökké valo, Istenek! oltalmaztátok Spártát!

Egy Eph[orus]. Hátha valamely hadi fortély hozta ebbe a' gyanuba? Spárta, 's ez a' Másza az eredeti Anyának, Árutot nem szült... a' Spártai szivet az Istenek erősítették-meg; hogy azt semmi halando ellenség meg ne vehesse.

Anya. 'S ha meg-vette; az árulo vér jöjjön ki a' Persiai Napfényre, meg menteni a' Spártai szivet.

Nép. Hallgassuk-meg Pausániást!

Más Eph[orus]. Ha semmi bűn el nem engedtetik a' halandonak: Jupiter nem győzi menykövekkel a' Világot. Talám hibájának egy részét az Istenek az ifjuság adójába veszik; 's ha csak egy rövid forro hideg, meg gyógyítani tanátságosabb, mint a' kit a' Xerxes Seregei meg-hodolni nem tudnak, magunknak vinni elcikkbe áldozatul, 's a' bátorság lángját az el-alélt ellenségbe által-önteni. Mit tselekedett olyant a' mit Spárta az ő Hérojának meg nem borsáthat!

Armidor. A' szerelem' nyila által-szegezze a' Spártai szívet, 's a' Héro el-esett –, látam hazafiak! de Pausániást nem többé... láttam a' Xerxes jövődöbeli Vejét állani büszkén; a' mi szent törvényeink felett: mikor a' királyi rabokan mint atyafiaim úgy mulattak szeméi, 's a' foglyok el-szabadultak.

Nép. (morrog) Boszszuállás!

Egy Eph[orus]. Pausániás szabadította-el a' foglyokat?

Armidor. A' királyi rabok el szabadultak 's a' büszke Pausániás senkinek számát nem ad.

Anya. Boszszuállást örökkévaló Istenek! Vajha váltak volna méreg-forrásokká ezek az emlékek hogy az első tsepp ki-oltotta volna azt a' pokoli szikrát, melybe az Anya-gyilkos eredett. Ezzel a' szomorú titokkal halgattak azok a' holdak, mellyek alatt Hazám ellenségét hordoztam? mikor életem telyesen virágzó tavaszsa az égre mosolyogva hazudott Spártának. Ah! én boldogtalan Anya! fejér fejem felett dörög a' meg bántott Olympus: 's az idő az ő el-fáradt szárnyaival itt tartoztat, míg az Istenek ki-öntik haragjokat. Ha meg sugra volna ezt egy hazai Genius, mikor az a' tsetsemő olyan édesen mosolygott, hogy az Isteneket el-bájolta volna: az Anya szeméi fel-néztek volna a' Spárta egére, hogy ott végződjék-el a' rozsa mosolygás, mellyet kezeim közt a' sárga halál félbe szakasztott: akkor még ártatlanul Spártáért holt-volna-meg.

Egy Eph[orus]. Vigasztald magadat Anya! az ő meg jelenése el üzi a' képtelen hőmályt virtussárol.

Anya. 'S ha el nem üzi, hogy ezek az édes anyai karok a' hazafit meg-öleljék: eskü-szöm! haljad Nap! melynek kedves fényén nyoltzvanszor láttam sárgulni hazám aratását, utolsok légyenek szemeimbe ezen sugárid! mellyekkel most hegyeinkről bursuzol; ha ezek a' szeretet karjai, mellyeken hordoztam ötet, nem léznek készek az Istenek boszszuálló fegyverét ellen emelni.

Egy Eph[orus]. Az éjj közelget; de a' Haza veszedelme késedelmet nem szenved, menj-el te Charton 's mond-meg Pausániásnak: Spárta hívja, mi-is mennjünk-el; 's várjuk, hogy a' nappal, Hazánkra a' világosság viszsza térjen... Jo éjtzakát mindnyájunknak!

Nép. Jo éjtzakát!

Anya. Mond-meg hogy én nem vagyok Annya annak a' ki nem fia Spartának.

Charton. Ugy légyen! (mind el-mennek.)

VII. JELENÉS.

Szélíma, és Fátímé (egy kerti Kápolnába.)

Szélíma. Nem jö Pausániás; félek az úton valami érte.

Fátímé. Mikor az Oroszlán útazik nem szokott semmivel találkozni; de még nem-is késett.

Szélíma. Ha sietni akart volna, a' szerelem adott volna szárnyokat.

Fátímé. Azokon repül verse[ny]t az idővel, mindjárt érkeznie kell... minden jól van rendelve: légy tsendesen Szélíma! a' te ügyed egy a' Persiával 's az ég védelme alatt van.

Szélíma. Szent a' mi ügyünk Fátímé! 's mégis nem tudom mi nyughatatlanítja szívemet: néhányszor láttam ma az ég szép szemét egy elibe boruló Felhőből könnyezni; majd ezen idős Fák sűrűsége-se álhatott ellent sugárainak; mindenütt meg-talált, 's belátott szívem fenekére; de ugy-é Fátímé! nem látott egyebet Pausániásnak, 's Persiának egybe barátkozó szereteténél? azután ugy tetzik kedvezőbben-is nézett.

Fátímé. Az ég örömet néz a' tiszta szívbe, 's néha tsak azért setérül meg, hogy öröm könnyeket gyűjtsön: a' nap fény 's első kedves változásai közt virágzik a' szerelem szép tavaszsa. Ha! jön valaki: itt más senki se jár... elmenyek eleibe, hogy ide igazítsam, 's vigyázzak, hogy senki meg ne háborítson. (*el-menyen.*)

VIII. JELENÉS.

Szélíma (magára.)

Engedj meg kedves Hazám! nem a' te ellenségedet szeretem én: az én szívem elválasztja attol Pausániást... Vajha gyűlölném ötöt az ő komor társáért, a' ki az ő szépségét Persiai vérről bé-motskolta... Oh Ég! adj nékem le-mosni azt, tiszta könnyeket.

IX. JELENÉS.

Szélíma, és Pausániás.

Pausániás. (*Szélíma felé terjesztett karokkal*) Idvez légy kellemetes Isten-Asszonya ezen kápolnának! ezer sohajtásim kerestek míg meg-találtalak.

Szélíma. Az égbe találkoztak a' mi sohajtásaink, 's minket ezen szent helyre vezéreltek egybe. (*meg ölelik egymást.*)

Pausániás. Nem tudom ez a' Templom téssen-é szenté téged, vagy a' te szentséged teszi ezt Templommá. (*karjain tartva nézi*) Mennyei szépség! kedves a' te szelid világod az én setér lelkembe, mint egy éjjeli utazonak a' honnyi tűz, mellynek vigasztalo sugára a' zivatar közzé süt.

Szélíma. Kedves a' te érkezésed Pausániás! veled együtt szenvedtem a' zivatart; míg te vitézkedtél a' veszedelem setérségébe, én állottam ki a' te félelmedet.

Pausániás. (*el bocsátja Szélímát*) szörnyű volt a' veszedelem; mintha a' halálnak minden szolgálai egybe gyűlve az ő munkáját egy napszámba akarták volna elvégezni; a'

menyeczet borzadt az ezernyi rsonka daraboknak az eget ostromlo orditásaikra; az Istenek letették a' nektárt. 's meg ijedve, hogy pusztán maradnak oltáraik; fel-költtek tsendes székeikről.

Szélíma. Ne hozd a' halál komor mezejét a' szerelem mosolygo ege alá; hogy a' midőn a' te életeden örvendek, ne kellésék Itazám halottait siratni.

Pausániás. Sirass engemet! mert az én életem rablántzokat viselni maradt; mikor a' hazai szél lobogtatta a' halál komor zászlóit, lelkem az égre lángolt; de midőn az ifjúság' leg-szebb rozsaí között néz a' szerelem' Istene 's a' mennyei szellő reám lengedez; a' világnak végéig futnom kell, vagy le-esem előtted, 's lántzaidért könyörgök. *(nézi Szélímát)* Elizeumi fényt! melly a' Poklokba le-tsalná az Isteneket, a' te sugárid szépítik meg a' Világot. 's még a' véteknék is mennyei színt adnak. De oh Szélíma! ha tudnád milyen borzaszto éjj várja ezt a' kedves nappalt, ha annak bájolo világa ki-al-szík; a' pusztaság szeleibe sir az idő a' Sparta romladékain, 's Elcimnek haragos árnyékai üldöznek engemet.

Szélíma. Eléggé meg-nyerted az ő Szeretetekek Pausániás! midőn az ég' szép szeme meg-homályosulva sirt a' Persák' sírhalmaira, te a' Sparta öröm-poharát rőtötted; a' te szavad menydörgései között essett a' Persiai tavasz virága, 's az idős Sparta újra kizöldült. Engedjetekek-meg kedves atyámfiainak lelkei! az ő kardja még meleg a' ti véretekről 's oh szerelem' hatalma! az ujj síroknál ölelem a' ti gyilkosotokat.

Pausániás. Boszszuld-meg a' te Itazádat Szélíma! egy tekintetteddel meg-ölheted ellenségét. – Vajha az ő barátja ne volna ellensége Spártának! – Az Istennek az örök végzéseket ellene szegeztek a' mi szerelmünknek; egyfelől a' virtus mennyei királyi páltzája, másfelől a' szerelem' mindenható ereje; mellyiknek keljen engedni ezen Istenek között?

Szélíma. Ah! vajha lehetne még választanom; de meg-halni könnyebben tudnék hazámért, mint az ő ellensége' gyűlölségébe élni!

Pausániás. Gyűlöld ötet Szélíma! az ő szerelme az égből lopott tűz mely után az Istenek boszszuálló haragja menydörög; tud-meg! hogy a' Spartai hűség ég a' te oltárodon, 's sirj hogy a' virtussal el-tűnt a' szerelem boldogsága. Ah Szélíma! vess-meg egy haza-áruhot; a' te atyádfiai szabadon jönnek 's az ő rablántzaik az én lelkemre estek.

Szélíma. Engem kívánt azokkal a' szerelem Istene örökre hozzád kötni; mert Spárta vissza vont téged. Ah! Pausániás! miért nem vagy te Persiai? vagy miért választották-el az Istenek Spártát Persiától? mikor a' természet egynek kiáltja a' mi sziveinkbe. – A' gyűlölség, és a' szeretet egy lakhelyet választottak nállunk; a' szerelem Elizenma leg-kedvesebb napfényén meg fázom, mikor a' hideg Spárta nevét, mint egy az égről hallom reá dörögni a' szerelem' olvado essőjére, a' te szerelmed nem lehet tiszta Pausániás! – néked Spártát kell szeretni.

Pausániás. Ah ártatlanság' boldog ideje! mikor Spártát tisztán szerettem; mikor az ő kedves ege alatt nyílt az én ifjúságom virága: egy Istennel nem tseréltem volna... Vajha ennek az Istenaszszonynak mejjén hervadt volna-el... *(pausa)* Engedj-meg egy-[s]zer Spárta! Ah! Szélíma mikor Spárta lelkembe vissza-mosolyog, repednek egy oriási erőtől feszített lántzaim... Isten veled mennyei álmkép! Szerelme Elizeuma Isten veled! Ah Istenek! az ég el-válik töllem, 's az also világ köszirtos kapuja tsikorog... reng az üresség előmbé... Te küldesz Spárta? Törjék-el ideig valo királyi páltzád természet! 's hodolj-meg az örökké valo virtusnak! A' ti szavatok halhatatlan

Istenek!... menyek!... adjatok erőtt ki-mondani: Isten veled Szélíma! azután könnyü lessz meg halni... 's kétszer halok-meg Spártáért... Engedj meg Szélíma! Az Istenek kényszerítenek... Isten veled!...

Szélíma. Ki ne mond a' természetre kiálto ártkot! vagy tagadd-meg a' te Anyádat a' Földet, 's haladd-meg a' végzések mértékét... Nem a' te szavaid valának ezek Pausániás! vagy a' Spárta Istenei közül valamelyik járta-meg a te halando valóságodat, 's kivett az emberek között. *(pauza, nézi Pausániást)*

Pausániás. Oh Szélíma! ne merd ilyen égből lopott nézéssel a' kösziklát olvasztani; a' rettenetes Jupiter ül rajta menykövekkel terhes fellegeibe.

Szélíma. Tchéát légyen! ha Isten lett az én Spártaí Pausániásom; kedves áldozat lessz előtte a' Persiai vér a' Szélíma szivéből. Vagy ha te Isten vagy, emeld fel az én lelke-met is, hogy én Isten-aszszony légyek. Égessük ketten el a' földi mirtus hervado koszoruját a' szeretet oltárán, hogy valaha egy mást az égbe örökre meg-öleljük *(pauza)* Isten veled Pausániás! itt váljék-el a' te ideig ellenséged a' földön, hogy az égbe örökre barátod légyen... Meg látjuk egymást valaha Pausániás. *(menyen)*

Pausániás. Az égbe vagy már felséges Szélíma! valósággal Isten-aszszony vagy te! a' fellegek válnak-el előtted, 's a' te világosságodtól meg-aranyozva tündökölnek.

Szélíma. Oh Pausániás! ne tsináld hogy az én nagyságom egy minutum alatt meg-vénhedjen... az Istenek kényszerítenek hagygy-el engemet! tsak ugy lehetünk egymást meg-érdemelt barátok, ha ellenségei lészünk egymásnak a' földön... Isten veled menyei barátom! *(újra menni akar)*

Pausániás. (meg-fogja) Tchéát engedd-meg menyeyi Szélíma! hogy a' mi örökös barátságunk' kötését meg erősítsük: ezek a' halando tanuk, mellyek bizonyoságot tevének a' bennünk munkálkodo Istenségről, tegyékel a' menyeyi egygyezésre petsétje-ket! *(az alatt ki-terjesz/ziét karokkal meg-öleli)* Jövel Elizcumi Szélíma! Tege-d öllelek most előre meg! ah! vajha az örökkévalóság' foly-na-el mellettünk! *(meg-tsokolják egy mást azután fel-kiált)* Rettenetes végzések! menydörögjetek semivé; hogy meg ne árkozzam az egész puszta világot. *(pauza)* Ah Szélíma! milyen méjjen le-csem -. A' menybe voltam a' te szemeid szép tsillagáinál, 's az Istenek nektár forásánál.

Szélíma. Ketten kostoltuk menyeyi édességét.

Pausániás. Oh én szerentsétlen! az ég olyan közel van; tsak a' te ajakaid rozsáinál, 's nékem az egész poklon által kell rontanom, míg meg-találom.

Szélíma. A' szent kötelesség világa, 's a' boldog szerelem édes hite légyenek hiv uti társaink!

Pausániás. A' te nagyságod Szélíma! árnyékat vét az én lelkembe; olyan könnyü néked töllem el-válni! Te el felejtethnél engemet?

Szélíma. Az ég szent világára esküszöm! ezek az ajakok mellyek tsak most pirultak-el a' szinte meg-hamisított tanubizonyoságra, örökre el-sárguljanak a' leg-első tsokjára más l'érfiunak! de ezek a' karok is a' mellyek tsak most a' menyországot által ölelték, a' halál jegével meredjenek-meg, mikor a' Persia ellenségét többé meg-ölelik!... tsak még egy tsokkal Spárta tartozik, midőn az ő Héroját vissza adom *(Pausániás meg öleli buzgon, 's meg-tsokolják könnyes szemekkel egymást)* így a' nappal, 's az ejtzaka rég vesze-kednek, 's mikor-elválnak tüzes ortzával el-pírulva tsokolják egymást, 's hullatják a' harmatat.

Pausániás. Oh Spárta! az Istenek megrészegegnének értől a' nektártól, 's fel tserél-
nék az ő menyországokat, még tsak egy tsepp kellene, hogy el-szédüljek, 's a' világ,
meg-forduljon velem. (*Szélímára néz.*) Ah Szélíma! mit akarnak azok az ég vizébe
uszo szép tsillagok?

Szélíma. Neked segíteni Pausániás! esni a' virtus idegen plantájára.

Pausániás. Az Istenekre kénszerítlek! mindenik tsepp egy Oriást el-merithet. Ah
Istenek! mindjárt el-süllyedek! Spárta! segíts szent Hazám! (*menyen*) hogy az ég
győzedelmeskedjek a' földön. (*félre fordulva kezét át Szélímának, menyen, 's a' kárpit le-
esik.*)

HARMADIK FELVONÁS.

I. JELENÉS.

Pausániás egyedül.

(*A' Spártai Tábor előtt a' Sátorába.*)

Istenek! vessetek egy menykövet ere a' hánkodo szívre, ha egybe nem tudjátok
békéltetni azon hatalmokat melyek felette vívnak; tanítsatok meg-fogni, hogy le-
hessenek az én két leg-jobb barátim egy másnak éllenségei, vagy segittsetek egybe-
kötni a' mit az emberi értetlenség ketté szakasztott... Ila Szélíma a' Persia ellenségét
meg nem ölelheti, a' Spárta baráttya kész a' világra ki-terjeszteni karjait, hogy ötet
ölelésébe foglalja. (*pauza*) Egy szavad jut eszembe Arrabáz! melyre akkor fenyegető
fellebbe borultam; most éppen arra derül az a' borulat, mely engem fenyeget; ha én
Spártával együtt Xerxeshez állanék; az elesett Mardonius helyét el-foglalná a' Spár-
tai Király! semmi sem állana ellent az emberek lakhelye határvöveig; 's Spárta adna
törvényt a' világnak (*pauza*) Egy levelet inditok a' mely ezt újra fel serkentse. (*ir, az
után ki szoll*) Argili!

II. JELENÉS.

Pausániás, és Argilius.

Pausániás. Vidd Xerxeshez ezt a' Levelet Argili! ha végig meg marad hivséged,
mikor az Istenek meg-adják nékem a' mit ígérnek, meg emlékezem rollad.

Argilius. Egy Spártai hazafi se vádolhat engem hitszegéssel.

Pausániás. Tehát úgy végezd-el a' mit réád biztam, hogy ujj vétekbe ne essél. Egy
tzélra siessünk mindnyájon! Az Istenek el-végezték a' Spárta ditsőségét.

Argilius. Ditsőség Spártának, és az ő Isteneinek!

Pausániás. Fel-fedezném néked Argili! de az intézetek késedelmet nem szenved-
nek. Vidd sietve véghez a' te mostani részedet, hogy el ne késs a' Spárta' nyereségéből
az akkorit meg érdemelni. Ne egyenesen Xerxeshez menj; keresd előbb Artabázt.

Argilius]. Ne egyenesen Xerxeshez?
Pausániás. Ő igen jó szívvel fogad; tsak azért nem szerethet ő minket, mivel mi gyűlöljük ötet; de bizonyos okból jobb lessz Artabázhoz menni elébb, Indulj bátran! Isten veled. (*Argilius meg hajtya magát 's el-menyen*)

III. JELENÉS.

Pausániás (egyedül.)

A' Foglyokat vissza bocsátottam; ezzel Xerxest tettem az enyimmé, a' föld már kész a' mag elfogadására, ez a' Levél viszi azt is; 's észre se veszi mikor a' szívébe gyökerezik; lesznek könnyei-is réá a' Szélíma szép szeméinek; hogy a' mikor oda mennek, ki-virágozva találjam.

IV. JELENÉS.

Charlon, és Pausániás.

Pausániás. Mi dolog Charton!

Char[on]. Spárta téged a' maga színe eleibe hivat.

Pausániás. Engemet? most! képtelenség! – mi történt?

Charton. El vagy árulva! kívánja a' Nép, hogy meg-igazulj.

Pausániás. Kítsoda mert szollani Pausániás ellen? álljon szembe velem, hogy örök-re-elnémíttam azt a' nyelvet, mely az Istenek végzéseit ellen támadott... ki az? szolj 's mivel árult el?

Charton. Armidor ment innen Haza 's azzal árult-el hogy a' Foglyokat vissza bocsátottad.

Pausániás. Halál az ő Fején! hir-nélkül szökött-el a' gaz ember: 's annak hirt többet Spárta, mint Pausániásnak?

Char[on]. Néked akar hinni Uram! 's azért kíván meg hallgatni.

Pausániás. (gondolkodik) Balgatag földön tsuszó Nép! a' Világ böltessége sem érte-ti veled meg az ég' járása zavarait, (*pauza*) menj vissza 's mond-meg! Pausániás engedelmeskedik Spártának.

Charton. Az Istenek vezéreljenek réged'. (*el menyen.*)

V. JELENÉS.

Pausániás (egyedül.)

Nem éri a' tók nyugadalmát a' háborus tenger; de a' Héro szembe száll az Orkán-nal, 's az ő szavára a' hánykodo méjjség tükörré simúl, mellybe az ég le-száll örvendezni minden tsillagaival... Engedelmeskedni Spártának! ugyan azon Jupiternek szelíd Napsütése, a' ki menydörgéssel uralkodik a' világon... 'Ti is 'Thermopylák' szent Árnycái! engedelmeskedtetek; 's az Istenekkel meg-osztottátok a' halhatatlanságot; az

ő tsendes soraikról mennyei fény süített-le, a' hazai szeretet', Oriás fiaira, mikor a' Persák' sirhalmain meg-nyugodtak. Vajha egy lettem volna én is közzüllök! nem volna kérdés alatt sorsom 's a' hánykodo virtus kiszállott volna erről a' veszedelmes tengerről, mellynek el-hintett Kösziklái szüntelen az evező előtt lappanganak... De nékiek meg-halni illet Spártáért, nekem élni kell érte... engem' a' méjjség' háborus színén által hív a' mosolygo-kék ég... sárguljon-el a' Világ a' veszedelem' ordito éjfélére!... Pausániás kívánna egyszer félni.

VI. JELENÉS.

Pausániás, és Artabáz.

Pausániás. Mitsoda ujj kisértettel jössz Artabáz! örömmel látlak réged! mert abból a' kedves Levegőből jössz, melybe a' Szép Szélíma lehell; de kívánnám mégis hogy most itt ne volnál, mivel a' leg kisebb szellő, mely felöle jő, hatalmasabb az egész tengert fellázasztani, mint a' leg-dőhösebb észak.

Artab[áz]. A' hékességnek leg-kellemesebb szele hoz engem hatalmas Király! egy szelid égről, hogy a' te nagy szived meg-győzvéen háboruját örvendeni kezdjen az ő boldog nyereségébe... a' vissza botsátott foglyokért haládatos Xerxes bizonságot teszen az ő változhatatlan barátságáról 's (*egy levelet dd.*) intézeteit közli ezen Levélbe.

Pausán[iás]. (olvas) Lehetséges volna-é hinni? ha a' te neved Szélíma! nem tenné réá az igazság' mennyei petséjt? 's nem festené minden rend a' te lelkedet: ilyen hatalmad van e' Xerxesen is?... két Királynak parantsolsz te Leánka! vagy Isten-aszszony! a' kinek egy intésére a' világnak Héroi bilintsbe esnek. Oh Artabáz! egyszer meg haragudtam volt réád, nem értettelek! te jobban értettél engemet.

Artab[áz]. Szélíma volt az a' mennyei világ, mely a' te szivedet meg-mutatta; te egyedül érdemled-meg a' földön azt az Isten aszszonyt, 's ő egyedül volt réád méltó: minekutánna el hagyta őtet, addig sirt az ő Artyának, míg az ő könnyeivel meggyőzte őtet a' te hüségdről; a' vissza érkezett foglyok ujj erősítő tanui voltak jószágoknak, 's végre el-küldött engemet Xerxes, hogy ajánljom néked a' szép Szélímával a' Persia oriási haralma vezérlésér; az egész földet meg-hodolhatja vele Pausániás; tsak azt kéri, hogy Spártát foglald Persiahoz: akár Spárta légyen együtt Persiával, akár Persia Spártával; a' midőn mind a kettő egy Vezérnek engedelmeskedik... 's miért legyen tovább Spárta ellensége Persiának? ha Persia barátja lessz Spártának; a' testek az ő lelkeikbe éreznek, 's ezek eggyek –. Spárta büszke lehet, hogy az ő Királya vezérli Persiát, 's Persia ditsőül, mikor a' Spárta Királyát magáénak látja.

Pausán[iás]. Kedves Szélíma! egymást érik-é a' mi lelkeink? hogy minden gondolatimnak utánna repülsz, 's képzelődésim leg-távolabb étherét is bé-éred?... Az ő bájolo kellemei tsudákat tesznek: olyan hatalom van azokba, hogy a' leg-nagyobb gyűlölség is előttek szeretetté változik által... Icheretlen meg nem hodolni a' mennyei erőnek, 's a' midőn meg hajlok előtte, ugy tetszik, a' föld közelit az ő jövődő Urát köszönteni. Mellyik az Istenek közzül vetné-meg Szélímát egy világgal?: én a' kettőt örömmel egybe-ölelem... Vidd el Artabáz válaszomat. (*ir. azomba Artabázhoz*) De nekem elébb Spártába kell mennem.

Artabáz. A' te engedelmeddel légyen Uram, vallyon nem volna-é bátorságosobb elébb a' mi seregünket kezedre venni?

Pausán[iás]. (mind ír) Meg-igértem, 's nints többé fontolás: a' szavam epségét inkább őrzöm magamnál.

A' Spártai Tábort itt hagyom; 's a' Hétlótáknak mikor ott leszek, tsak meg-mutatnom kell a' szabadságot, mely nékiek álmokba mosollyog, mikor a' véres verejtékkal öntözött barázdákra ön tagjaik le-terülnek. Akármít gondoljon a' Nép; az éjtzaka után Jupiter fel-hozza a' napot. *(ír hallgatva, 's által adja)* Itt van Artabáz! a' gyűlölség' meg-avult uralkodására ki-mondott sententia; az időnek második felébe a' szeretet következik. Siess Artabáz: el-vinni szavamat, hogy vissza ne térhessen.

Artabáz. A' végzések hívnak! 's a' világ vár; hogy ditsöittsen téged' a' Szélíma boldogito karjai között... áldott légy! *(el menyen.)*

Pausániás. Isten veled!

VII. JELENÉS.

Pausániás (egyedül.)

Ah boldogság! most látlak felém jönni, az én Isten Asszonyom kellemeres ábrázatjába... a' föld éggé válik lábaim alatt... 's mennyei szél viszen engemet... Kitsi Spárta mohos kunyhoiddal! te léssz a' világ fő Várossa! 's benned fog az emberi nem szive együtt verni köz szeretettel... Kedves Szélíma! a' virtust magát szeretetnek kereszteljük. Omoljanak-le minden el-válas[z]to falak; hogy egy boldog ház nép légyen az emberi Nem... Jupiter, a' Világ Attya, 's az ő képviselőinek isteni sorába elől Pausániás... Térjen-viszsa a' a föld' barátságába a' tölle elvált vas; 's örökre meg-tisztulva az égre kiálto vértől, a' sárga kalászkok mezején fényljké vígan éneklő Testvérek kezébe! mikor az egy nap alatt meg-érik az egy kenyér a' világot kielégíteni... Boldog maradék! mikor a' szegénység' 's gazdagság' neveit nem fogod érteni, 's mikor a' ritkaságok közt néssz egy testvér vértől rozsdás kardot; egy könnyet ejtessz az el mult idők gyalázatjára; 's áldod hamvait annak, a' ki az egymás ellen emelt karokat egybe ölelkezterte... a' külön gyűrűket egy szeretet lántzába kötötte; 's el-vette az életnek 's halálnak fulánkos gondjait... Nem fog a' sirba le-dörgő földdel essni az árvák keserű zápora; a' köz édes Anya halhatatlan lessz, 's a' szerelem Istene mennyei színe ég minden gyermekein. *(pauza)* De ha az idő meg-érlelő ösze még el nem jött, vagy az ég meg-haragudván, hogy a' föld vetélkedő társa akar-lenni: el-hágy, 's a' tsillágos karpitról a' poklok fenekére le-vét; az isteni ditsösség; egy gonosztévő gyalázatjává lessz... Vagynak olyan dolgok, a' mellyek ha a' teröröl egy hajszállal el-maradnak, leg-alább esnek. *(pauza)* Ha el-esem is, az örökkévalóság' meg nem tud a' sisyphus Kősziklájával fárasztva is, intezeteim gyönyörüségétől fosztani; a' poklokba is le-viszem magamba az eget.

VIII. JELENÉS.
Chariton, Pausániás.

Pausániás. Mi hozott vissza téged? hogy az én szavam vissza térjen, mintha nem örömet menne Spártába.

Chariton. Én olyan örömet viszem, a' milyen örömmel Spárta venni fogja tsak a' másik Anya követjét kísérte vissza, hogy magának mássát vigye.

Pausániás]. Az Anyám küldött téged?

Chariton]. Az Anyád: mert a' Spárta fia feleletje van nállam; 's a' másik Anya is, a' ki az elsőnek fiának szült, tisztos régisége a' hajdoni virtusnak, hasonló feleletet érdemel.

Pausániás]. *(nyughatatlanul)* Mit mond ő? tudja, hogy el-jöttel? addáltal mind azt, valamit tölle hozsz, 's vidd-el az ő fia feleletét. Miért nem szólottál rolla elébb? olyan kevésbé betsüllted a' Spártai virtus személyességét, hogy az ő szavát el-választod a' Spártától?

Chariton. Annyira betsültem, hogy vissza tértem, hogy a' kertőnek feleletét együtt vigyem; meg-vallom hogy a' te feleleted olyan váratlan volt, 's ugy megörvendeztetett a' hazafiú' hangja, hogy átallottam szollani; az után meg-gondolkodtam, 's átallottam az Anyádhoz felelet nélkül vissza térni.

Pausániás]. Árujonak hiszen ugy-é? szolj, mit izent?

Chariton. Hogy ő nem Anya annak, a' ki nem fia Spártának.

Pausániás]. Nem többet?

Chariton. Nem.

Pausániás. Meny-el, 's mond meg, hogy a' ki Spártának felelt, az ő fia.

Chariton. Mind a' két Anya feleletét örömmel viszem. *(el menyen.)*

IX. JELENÉS.
Pausániás *(egyedül gondolkodik.)*

Az Ephorusok előrt meg-jelenni, az egész néppel szembe nézni, nem félek; de Anyám a' te színedet ki nem állhatom, a' te hó-fejér hajaid, a' bőltesség' ezüst tzimere előtt meg hajlok. Istenek! ne hozzátok előmbe ötet hogy Spárta meg ne győzze a' világot szívembe, 's ki ne oltsa a' szeretet mennyei lángját, minckelötte az mindent egybe olvasztana. Siessetek ki-vinni végzésteket! induljatok meg a' ti hatalmatok felségében!; dördülj-meg véghetetlen méjjség! 's rendítsd-meg a' világ avult alkotványát! Sárgulj-el nap az örök világosság előrt, 's zendülj öröme magas menny; mert kezdődnek az idő fájdalmai, hogy a' föld ujra születtesék! *(menyen tűzzel, a' kárpit le-esik.)*

NEGYEDIK FELVONÁS.

I. JELENÉS.

Pausániás. (a' Héloták előtt Spártai Környéken.)

Hélorák! a' ti sohajrásotok az égbe emelkedert az Istenek boldog soraihoz; látra Jupiter az embert az előtte barázdát hasító ökörtől tsak abba különbözni, hogy amaz a' le-fordult galyakra görbedve könnyekkel öntözi az ő testvére örömének magvait... látra az embert, az ő ki-rendelt helyét el hagyva egyiket a' baromhoz le-tsúszni, a' másikat az Istenek' egére hágni... Az örök tsendes tanátsba hallott, mikor a' véres ve-rejtékkel tele poharak öszve suttoztak 's a' vér, öröm gyöngyökké válva az égre kiáltott: a' Jupiter tiszta ábrázatja meg-homályosult; végig dörgött az Olympus, 's Pausániás a' ti szabadítotok meg-jelent.

Héloták. Áldott légy Jupiter fia! áldott légy!

Pausániás. Fegyverre nyomorultak! az ég zászloját viszi Pausániás – a' boldogságra hívja az embereket, 's semmi halando eleibe nem állhat.

Héloták. Az Istenek Küldörte!

Pausániás. Esküdjetek-meg! hogy követtek engem! a' világ' romladékin keresztül; 's ha azt parantsolnák-is az Istenek Pausániás által hogy Spártát magát felgyujtsátok; az Istenek utait vizsgálni nem szabad a' halandónak, 's esküdjetek-meg! hogy hallgattak mint a' halál!

Héloták. Esküszünk! esküszünk!

Pausániás. Tehát mint a' szárazságba támadt tüzet a' szélvész, ugy terjeszszétek! minden készen legyen! mikor én szollok hogy a' ti lántzaitok kerté repedjenek. Esküdjetek meg ujra a' Styx vizére!

Héloták. Esküszünk a' Styx vizére! *(el mennek.)*

II. JELENÉS.

Pausániás (egyedül.)

Induljatok-meg szélvészek! rontsatok ki minden Köszikláitokból levegőnek hatalmas gyermekei! Ma szabad játékor enged Jupiter az ég, és a' föld között; zuhogjátok az Istenek ditsösségére égő városok lángjaiba! 's emeljétek az áldozat füstét az éjig. Föld alatti hatalmasságok! gyűljetek öszve, 's rázzátok egybe a' széljel-vált világot; hogy mikor ez a' gyűlölség' gyalázatos alkotvánnya reszket, az Istenek kezekbe tartva a' nektárt, egy másra nézve ditsérjék Pausániást. *(menyen.)*

III. JELENÉS.

Xerxes, Szélíma, Artabáz.

(Xerxes, és Szélíma, egy egy Levelet olvasva.)

Artabáz. A' miénnk ő egészen Spártával együtt: ki mondhatatlan kedvesen vette a' Levelet; szeméből sütött-ki az örömmek benn gyuladó lángja, 's csak az erő mérsékelte, hogy ki ne rohanjon.

Szélíma. Látom ötet a' te szavaidba! ah ha bé telnek; hódoljatok-meg egy pilantatig büszke Férfiak! mikor annak a' gyűlölségnek, a' mellyet ti tartatok fenn, hideg jegét egy Léány olvasztya-el; hogy a' reszvér vérrel öntözött mező a' szeretet' rozsáival piruljon-el a' szent Nap előtt.

Artabáz. De előbb Spártába kell Pausániásnak menni. Egy előttem járt Spártai Követnek ígerte-meg: eleibe festettem a' veszedelmet: de ő kevesbé félti magát, mint a' szavát. Ki mondotta-volt már, 's vissza téríteni nem akarta.

Szélíma. Ah! csak egy pillantatig jelenik-meg a' földön a' boldogság álma, 's azonnal el-tűnik: úgy ő a' saját maga szabadságát adta a' mi foglyainknak. Oh kedves Atyám! kénszerítlek a' háládatosságra, a' barátságra, 's a' szeretet' minden virtussainak menyeyei sergére add vissza neki azt.

Xerxes. Sajnálom az ő sorsát mint ember, 's sajnállak' mint Apa régedet kedves Leányom; de a' Királynak más a' számvetése: Az Országok mérő serpenyője az égről függ tágasan ingva a' Századok' terhével; 's csak a' tengereket számlálja, nem az el mulo napok könnyeit; ezek mint a' harmat a' Nap-eleibe úgy hullnak a' Monarcha eleibe, 's egyaránt fel-száradnak.

Szélíma. Az enyimek nem fognak több hullani. – Ezek az utolsok, mellyek az Apát keresik, hogy tölle butsut végyenek. Az a' szent hely, a' honnan jöttek, meg-üressült, 's már meg-könnyebültem. A' föld kötele szakad, 's az ég von-fel Pausániáshoz. Oh Atyám! a' te ígéreted! A' Persia Királya szavának sints szentsége?! 's a' Nap' imádoi is szeressék az éjtzaka szerétségébe öltözni? Atkozód-meg hát az ég' szent világát, 's szolgálj az éjtzakának, ha az ő köntössét viseled; 's vidd áldozatúl annak a' fekete Istenaszszonynak saját Léányodat, a' ki a' Nap országát, 's annak Királyát meg-szabadította.

Xerxes. Kénszerítlek Szélíma! ne támadj-meg ilyen könnyekkel, hogy azoknak hatalma a' Királyt az Apának alája ne hódítsa! kérj mindent a' mi hatalmába van Xerxesnek, 's térj vissza az én apai szívemhez.

Szélíma. Oh ha megint van Atyám, ujra hozzá folyamodom. Atyám! az ő nemes Szíve haládatos lessz Persiához. *(Artabázhoz)* Oh Artabáz! nints-é valamely mod az ő meg-szabadítására?

Artabáz. Ha rab lessz, 's mi szabaditjuk-ki; a' háládatosság örökre hozzánk köti; ha nállunk nélkül szabadul-ki; a' mi hidegségünk hozánk valo barátságát hűtteni fogja: ha rab nem lessz is; a' mi íranta valo gondunk, kedves lessz előtte, csak a' mod minden esetre bátorságos legyen. En most jöttem Pausániástól: kész vagyok ujra vissza térni.

Szélíma. Aldott légy Artabáz! kedves Atyám! bortsást engemet is; hogy én adjam néki által az ő szabadságát, hogy azzal megkösse örökre. Egy fiatal Héronak öltözöm: ebbe a' hazugságba viszem-el az igazság hiv szívét, azok közzé a' fene vadak közé.

Xerxes. Hogy el szaggassák? midőn vérzeni látják. Mit gondolsz Léányom? képtelen vakmerőség! ha Nemednek gyengesége el-árulná öltözetedet!

Szélima. A' mikor Nemem az ő öltözetétől el-válik, annak erejével egyesül a' mellyet fel-veszet: 's a' hívség szent utjáról ki is tér az árulás. Én nem tudok félni, a' midőn ott érzem Pausániást; akár melly fergetegbe áljak is, egy mennyei sugár hőmosolyog lelkembe; 's ha meg-menthetem: egy Hérot se fedett igazabb öltözet, 's a' borostyánt is hozzá érdemlem.

Xerxes. Álmod beszélsz kedves Léányom! az lehetetlen. Ilyen veszedelemre ten-néd-ki Atyádnak egyetlen örömét?

Artabáz. Engedd-meg kedves Hertzeg-Aszszony! lehetetlen, hogy meg ne esmér-nének: akár melly durva értz öltözetben is ki-sütne a' szépség várásolo világa; 's a' Persia Napja leg-szebb virágát a' Spárta sivatagjába, minden lehellete az Északnak le-töréssel fenyegetné.

Szélima. Nem ingyen vész-el, ha Pausániás meg marad; 's ha Pausániás el vész, az ő sírjára esik.

Xerxes. Kedves Léányom! légy meg győződve, hogy mindent véghez kíványok vin-ni az ő meg szabadítására: de a' bölts Artabáz egyedül leg-jobban el-igazítja veszede-lem nélkül. Indulj egyszeribe Artabáz 's mentsd-meg Pausániást.

Szélima. Engedek Kedves Atyám! mivel a' parantsolat bilintscibe meg-tartod halavány testemet; de Lelkem Spártába kíséri Artabázt, 's Pausániást a' világból kész ki-kisélni. Tehát indulj, Artabáz sebessen az én gondolatim szárnyain! Isten veled!

Artabáz. (meg hajja magát: 's indul)

Szélima. Kedves Atyám! engedd-meg hogy tsak néhány lépést mennek utánna Spárta felé, hogy adjam által az én lelkemet Artabáznak, 's leheljek hatalmat szavaiba.

Xerxes. Engedek néked kedves Léányom! 's magam is kísérlek: meg-mozdítom a' tábort, hogy ha a' sors fordul, készen álljon.

IV. JELENÉS.

Ephorusok, Nép, Argilius, Spártába.

Arg[ilius]. (Egy Levelet ád az Ephorusoknak) Töllem küldötte Xerxesnek Pausániás – már néhányon mentek-el, 's egy se jött vissza, a' foglyok el-szabadultak, a' dolog gyanus; tálám azért nem jött senki vissza, hogy a' titok, mellyet elvitt, ott maradjon: Azért büntessetek-meg engedetlenségemért; bontsátok fel, 's nézzétek-meg ha nem a' Spártához valo szeretetből hibáztam é, a' midőn hozzátok hoztam.

Egy Eph[orus]. (okcassa, azomba jö Charton)

V. JELENÉS.

Az elébbiek és Charton.

Charton. A' felelet, mellyet hoztok; Pausániás engedelmeskedik Spártának.

Nép. El-árulták!

Egy Eph[orus]. (oktas) „Pérsák Királya! a' 'Te Léányodhoz valo szeretetem olyan erőss, hogy némelly pillantatokba meg bírja Spartához valo hívségemet: bizonyságai vissza botsátott atyádfiai! Ezt az áldozatot az Istenek oltáráról el véve, vittem Széli-mának; hatalmamba volna egész Spártát fel-áldozni de csak ezen az árron, igen drága Széli-ma, igyekezzünk inkább a' szeretet' szent kötelével mindent egybe-foglalni.”

Egyik a' Népből. Tsak ugyan a' Spártai szint el nem hagyta a' Persiai Nap alatt; a' legnagyobb indulatot meg hodolta.

Más. Hasonlo az Istenekhez!

Más. De maga meg-valja hogy a' foglyokat vissza botsátotta.

Más. Ki hatalmazta meg erre?

Egy Eph[orus]. Senki; ez menthetlen.

Nép. Árulo!... árulo!...

Egy Eph[orus]. Pausániás mindazonáltal még az ő vétkébe is nagy; a' Hazának tett szolgálatai is nagyok: meg kell várnunk, 's hallgatnunk magát; most oszoljunk-el! (*el oszolnak.*)

VI. JELENÉS.

Pausániás (Spártába egyedül.)

A' mohos fedeleken az ősi szent tüzhelyekről mely kedvesen fogadja az ég a' hazai füstöt! a' meg-vesztegetetlen ősi hűség lakik ezen kunyhókba. (*pausa*) Itr játszodtam én mint gyermek, 's a' tiszta hold sokszor nézte ártatlan játékainkat... Milyen édes! milyen könnyű ez a' levegő; mintha keresné a' hazai szeretet' gyümölteit az a' zéfir, mely a' virág bimbót nyitotta... kedves szellő! mit sugsz az ártatlan Napokrol? azok elmúltak; rengess virágokat az ő sirjában! tsak az én haj-fürteimnek haggy békét! a' ki terjesztett erősségre evező sassal akarnak-é birkozni gyenge szárnyaid? Távozz-el kis baj-vivól nem vagy nékem növe... Támadjátok-meg dühös szélvészekt! mikor az égnek minden fáklyái ki-alusznak... a' sivatag kösziklákra villámlik Jupiter, 's a' rengeteg fenyesek le-dörögve vissza-lobbannak a' setét veszedelmet szereti a' Pausániás' szíve.

VII. JELENÉS.

(Egy Spártai oda jö.)

Spártai. 'Te vagy-é Pausániás? az Istenek segillyenek téged'!

Pausániás. Mi ujjság Spártába?

Spártai. 'Te magad a' leg nagyobb, mert a' kiket te küldöttél, kissebbek nálladnál:

Pausániás]. Viszsa jött Charon?

Spártai. Itt van Argilius is.

Pausániás. A' poklokra! lehetetlen... hol-van?

Spártai. Most váltam-el tölle; azt mondá, hogy a' Neptun' Kapolnájába menyen valami fogadást tenni.

Pausániás]. Mitsoda képrelesség ez? hozzá kell mennem; meg kell látnom ötöt, 's tapasztanom meg győzni magamat, hogy nem valami pokoli kaprázolat tsalt-meg titeket. *(menyen nyughatatlanul.)*

VIII. JELENÉS.

(A' Spártai Tábor előbbeni helyén.)

Egyik. Mi dolog hogy Xerxes olyan hirtelen el-tünt!

Más. 'Tsuda hogy a' tziífra Szarvasok el-futnak a' vadász clől.

Más. Nem fog ő többé szembe szállni Spártával.

Az első. Még is jo lenne kémeket küldeni-ki. *(Néhányan hirtelen ki-cáka.)*

Egyik. Mi menyünk erre a' vadászatra.

Második. Ugy futnak ezek a' szarvasok, hogy a' Spártai nyil se éri-bé.

Harmadik. Most tsak a' szökevény nyomát keressük sarkával felénk fordulva.

Más. Én nem nézhetem őket szembe, olyan fényesnek mint a' Napjok; azért fordítom meg.

Más. Elég tziífrák 's nagyok, de puhák.

Előbbi. Serények a' futásba; mikor 'Titán magas fentőjü kerekén száll vala a' hegy-re; felénk hosszan el-nyult árnyékaikat se lehetett bé-érni.

Más. Mintha valami futo Oriásokat festettek volna a' földre, rettenetes volt nézni.

Egy öregebb. 'Tsak Spartának adtak az Istenek a' magok tüzekből.

Mind. Örökké éljen Spárta!

Ujra mind. Halhatatlan Lycurgus!

Mind. Ditsösség a' Spárta Istenecinek!

(A' kik külön váltak, el- indulnak énekelve:)

„Lycurg hamvát a' szél égre vitte, 's az Istenek ott tartották: Hogy nékiek és Spártának, Rogyogjanak tsillagai.”

IX. JELENÉS.

A' Pausániás Anya.

(Neptun Kápolnája előtt – félre.)

Ide látták jöni Argiliust; itt várom-meg, míg elvégzi szentségeit; talám ő a' kétségnek az ég, és pokol közt hánykodo habjaiból, vagy ki viszen, vagy bé-taszit a' méjjségbe; 's a' mennyci sugáru reménység többé nem tsal fel, hogy ujra levesse. Akar mi légyen sorsom, tsak tudjam, mit adtak hordoznom az Istenek... Nem olyan rut a' halál a' maga sárga öltezetébe, mint rozsaszin állortzába, a' mosolygo hazugság, irtozatosobb a' menydörgő igazságnál. *(pauza)* 'Tsalárd reménység' mindég virágzo, soha se termő plánta, az emberek könnyeitől nevedel... nékem nintsenek... az én fiamért folytak-el. Mindenikkel le-olvadt egy szépség a' világról, az utolsoval enyézik a' kék el-multba a' kis Pausániás; alig látom már: egy sivatagba talált a' szélvész 's mikor a' fenyves századjai le-zuhantak az égről, a' gyermek kiáltott örömibe... másszor, egy liget hold világán énekelt a' fülemile, félbe-szakasztotta az éjj ragadozo madara, 's a'

gyermek el-fokadott sírva... Oh! milyen kedves volt az ő sírása!... Anya! nem maradt-é még egy könny a' forrás fenekén? hogy még egyszer meg lásd őtet.

X. JELENÉS.

*A' Pausániás Anya, és Pausániás.
(Pausániás oldalról menyen a' Kápolna felé)*

Anya. Gyalázatos fejr hajok! meredjete az égre! omolj-le nyoltzvan esztendő tsontváz a' végzések haragja előtt! (*nézi a' mint menyen*) mintha a' Persiai napfényen keresné a' Spárta romladéka közt az Anya tetemeit. Oh kedves Fiam! mint el-váltottál! még látszik a' Spárta Isteneinek egyésző fénye az ő ábrázatján, a' hol a' viadalt elvesztették egy Leánka ellen.

Meg-szolitsam őtet? ugy menyen mint egy éjjeli bujdosó... a' hirtelen fel-serkentés halált okozhatna; 's néki élni kell, míg Spárta az ő példáját által-adja a' késő maradéknak; vagy valamely rsuda-tétele által az Isteneknek, újra meg találom az én fiamat, 's még a' fátum meg-toldja igen hosszú életemet egy pillantattal; hogy meg-öleljem őtet, 's boldogul meg-haljak. Komor ég! ugy tetik mintha az ősz idő ködein látnám még némely haldokló rsillagaidat; utánna menyek... bé-ment a' Neptun kápolnájába; meg-kérdem a' nagy Istennek színe előtt... Oh! ha még bár a' végén ennek a' nyomorult életnek megtalálom őtet; mint az estve Neptunnak köszönő Nap végig tündöklök az el-marado habokban. – Az utolsó pillantat, első az Elizeumba... egy földi századot ér... Örök végzések! ne hívjatok-el, míg Spártának eleget nem teszek! (*menyen.*)

XI. JELENÉS.

*Pausániás Argiliussal benn a' Kápolnába az oltárnál,
(A' bé-menni akaro Anya megáll az ajtonál.)*

Pausániás. Mondjad Argilius! hogy el-vesztetted a' Levelet, 's féltél a' szemem elibe kerülni.

Argilius]. Hazudni nem tudok, 's most a' Templomba nem tanulom-meg; ha tudnék is, innét vétke ki-vinni nem akarok.

Pausán[iás]. Az Istenek hatalmat adtak nékem a' földön; én meg-mentelek előrték; 's téged egy Királysággal meg-ajándékozlak; mert a' föld nékem fog engedelmeskedni tsak te most engedelmeskedj! itt a' bogja az egésznek, ha jól meg nem kötődik; ugy az Istenektől az örökké valóságra szőtt munka széllyel-menyen.

Argilius]. Az Istenek az örökké valóságra kötötték-meg a' Lyeurgus munkáját a' Spártai hűséggel; melyet te leg-előbb fel-bontottál gonosztévő!

Pausán[iás]. Nagy Neptun! Nézd milyen tsendes a' te méjjséged; közönséges szél fel nem költi nyugvo oriási hajaidat. (*nézi Argiliust*) Mindenkor jo voltam hozzád Argilius!

Argilius]. Én is mindenkor jo voltam Pausániáshoz.

Pausániás. Szeretem benned a' Spártait, 's én magam is tsak az szeretnék lenni ha az Istenek többre nem hívtak volna.

Argilius]. A' ki több akar lenni mint Spártai, az ellensége Spártának: 's azért adtak kezembe az Istenek.

Pausániás. Kigyó! meg ne mard a' tsetsemő Herkulest! az Istenek nagy dolgokat biztak rá.

Argilius]. Meg-martam már ötöt, hogy meg ne nőjön az Istenek munkáját el-ron-tani.

Pausániás]. Ég és Pokol! talám meg-mutattad már?

Argilius]. Meg.

Pausániás. 'S meg gyűlölt Spárta engemet?... tehát fagygyon-meg a' természet, ha a' szeretet melege oda van! (*kardot ránt*) 's halj meg itt ennél az oltárnál nyomorult! légy első áldozatja isteni intézeteimnek. Elég víze van Neptunnak le-mosni oltáráról véredet, ha kedvelni nem fogja. Spárta! itt emeljen követ néked; 's írja rá: Itt kezdet-te az erőszakot Pausániás! (*viaskodnak.*)

Anya. (magába) szakadjatok-le egek! nyilj-meg föld! Istenek áljatok boszut! (fut)

Pausániás. (a' viaskodás közbe) Spártai vitéz! miért kell néked meg halnod? Az én kardam kerül téged. Szűnnyünk-meg! (meg szűnnek) engedetlen az én kardam Argilius! kerüli a' Spártai szívet; ne essék ez a' motsok az én ditsőségembe... miért ölnélek én meg téged! mint Spártai kötelességedet tetted; tsak az Istenek oldhattak volna fel.

Argilius]. Oh Pausániás! milyen szélvészesen bükál a' Nap a' felhők megett a' te lelkedbe... Szálj alá vissza a' boldog Spártába magas forgo szeleidből! kérd az Éphorusokat könyörögj a' Népnek! Spárta annyira szeret téged', hogy látva áruló leveledet, sem akart meg-itélni, míg személyesen meg nem hallgat: Spárta, 's a' te tisztos Anyád újra meg-ölelnek téged.

Pausániás. Oh derék tisztos Anya! mint szeretlek én téged!... Kedves Spárta! fogadd-el az én szerelmemet, 's légy a' Világ anyja.

Argilius]. Az Istenekre kénszerítlek! ne menj tovább egy lépést is; rettenetes a' méjjség: egy is a' te Isteneid között ki nem szabadíthat; még a' Jupiter menydörgései is félve suttognak oda le... Más Istenek parantsolnak ott, 's a' természet más törvényeket ad... Én irtózom veled lenni Pausániás! te nem olyan vagy mint mi. (*menyen*)

Pausániás]. Hová Argilius! másodszer is el akarsz árulni? meg ne haragíts! hogy ide ne tegyelek örökre őrizni titkaimat... Még is meg-kegyelmezek néked Argili[us]! Spártához való régi szeretetből; kövess engem a' Nép eleibe; meg-ígértem; 's Pausániás bertsülli a' maga szavát, mikor őret az egész világ meg-veri is... ott mondj meg mindent, 's nézz engem' a' dühös Sokaság között egyedül tsendesen! ki az a' ki kezét réám teszi? tsak intenem kell, hogy egész Spártáról a' láng az égre vigadjon, 's a' szadzadok fekete füstjébe gyászoljanak Istencitek.

Argilius]. Kérlek, engedd-meg el-kezdet szentségeimet el-végezni!

Pausániás]. Maradj, 's imádkozz Spártáért az ő végső óráiba! (*el menyen*)

XII. JELENÉS.

Argilius (magára.)

Rettenetes ember! mintha a' hánykodo tengerről a' partra ki-kaptam volna, hogy tölle meg szabadultam: ugyan tsak vigyáznom kell távulról, ne hogy ez a' nem melegítő, hanem égető tűz a' szabad égre ki-kapjon. *(ki ményen más felé.)*

XIII. JELENÉS.

Az úttzán künn a' leső Nép közel a' Pallás Templomához.

Egyik. Itt a' mint jö, meg nem lát előre; a' mint görbül az ut, hátba rohanjunk réál!

Másik. Egyszeribe rohanjunk!

Más. Én nyakát úgy meg-ragadom hátul, hogy vissza se nézhet.

Más. Istenek! erre a' nagy emberre tégyük kezeinket? a' ki mint egy Jupiter ugy villámlott az ellenség soraira?

Más. Spártáért volt nagy; Spárta kívánja hogy meg-kitsidüljön.

Iminti. De a' Nép magát kívánta meg-hallgatni.

Elébbi. Az ő tulajdon Anya ment az Ephorusokhoz, néhányan jelen voltunk.

Néhányon. Mi valánk ott.

Elébbi. Kérte őket Spártának minden Isteneire, hogy az ő fiát töstent el-fogják; ne hogy egy néhány pillantar alatt örökre el-veszszzen Spárta... Képtelenecket beszéllett. – Azt mon – itt jö. *(mind elbúnak. Pausániás jö. 's mihelyt elhalad, rohannak kiáltva)* Add meg magad Spártának! *(mikor vissza néz, hátra állanak meg-merevedve)*

Pausán]iás]. *(egyget hátrább lépve meg áll méltosággal, egy tekintettel el-merítve őket)* Alatsonyok! hátba támodjátok-meg azt, a' ki a' Spárta ellenségeivel annyiszor szembe szállott? Itt van ez a' kard az oldalamon, nyugszik a' ti ellenségeitek vérébe el-fáradva, ne féljete! villámjaira meg dördült a' jajj a' halál mezején; Spártába nints ereje, irtozik a' testvér vértől; meg foghat a' kinek tetszik; a' ti testvéri karjaitoknak meg-adom magamat! *(mind szélyel gyérülnek)*

Pausán]iás]. *(merészen áll, azomba jö az Anya; meszszeről, meg látja, 's meg-rémül)* Ezüst haju höltsesség! az ég küld téged ellenem?... el hagynak az Istenek!... Ah én nyomorult! *(el vésszi bátorságát és futni készül)* Sárga félelem! most esmérlek! *(meg fordul, fut utánna a' Nép, az Anya is lassabban érkezve, Pausániás bé-töri a' Pallás temploma ajtaját, mikor éppen bé-érnek, 's bé-menyen, a' többi mind künn marad; az ajtot fel teszik. Az Anya némán egy nagy követ hengerit tsendesen 's réá teszi az ajtora – térdre esik előtte, 's az égre néz, fel-emelve ös|z]ve fogott kezeit... Nagy hámulás, 's méjj tsendesség... a' kárpit le-esik.)*

ÖTÖDIK FELVONÁS.

I. JELENÉS.

(A' Héloták egybe gyűlve a' Spártai mezőken éjtzaka.)

Egyik. Ha az Istenek küldötték ötet, miért engedték, hogy az emberek akadályt vessenek az ő utjába!

Más. Ellenek adtak menedék-helyet, a' míg meg-probálják, hogy meg-érdemljük-é a' szabadságot.

Más üregebb. A' mi szabadítunk rab, 's mi csak úgy érdemljük-meg, hogy azok ne legyünk, ha ötet szabadítjuk-meg. Az Istenek küldötte ő. Ő gyújtotta-fel újra azt a' szikrát, melly a' rég hullo könnyekbe ki-alutt. Nézzetek egy-másra erős Férfiak! mitsoda egyéb különbséget találtak a' Spártaiaktól azon kívül, hogy szeméitek a' pokoli bosszuzállástól lángolnak? Keljete-k fel a' baromi járom alol! 's legyetek emberek! ebbe az éjtzakába teremtenek újra az Istenek. Erre jöjjön-fel a' mi napunk!, A' bosszuzállásnak fegyverét kezünkbe ragadva, rohanjunk az alvo Oroszlánra! vagy örökre alügyék-el, vagy a' mi lántzainkba serkenjen-fel!

Más. Mind azon könnyeket, mellyeket el nem vevén az ég a' poklokra hullottak, hozzák ki a' Furiák kénkö lángszin ábrázatjában, hogy mikor meg-rivallanak, meredt hajaikkal az éjjélben: a' Spárta' fel-nyilo szeméibe öntsék!

Első. Pusztítsunk-el mindent; 's Spárta remetőjén adjuk-által a' királyi páltzát Pausániásnak!

Iminti. Ontsunk-le mindent a' mi fenn áll! 's oltuk-ki az életnek leg-utolso szikráját is: 's mikor az oltárok omladékai között nyögnek az utzákon a' vér patakok; rakjunk a' tetemekből magunknak oszlopat égig!

Mindnyájon. Segítséggel poklok! Bosszuzállás! bosszuzállás! *mennek (dühösen)*

II. JELENÉS.

Artabáz, azután egy Spártai.

(a' Spárta utzáján éjtzaka)

Artabáz. Milyen tsendesesen alszik minden! Nem járnak a' félelem árnyékai ezen kunyhok körül, mellyeket a' bátorság oltalmaz; senki se jár, egy motzanást se hallok egy felé is; szintugy írtozom; mintha ez a' méjj halgatás valamely hálál titkát rejtené. Szegény Pausániás! vallyon mi az ő sorsa? itt várok, míg valami éjjeli révelygő hozzá utat mutat. *(pauza)* Ha úgy tetszik hallok tová jöni valakit. *(figyelmez.)* valósággal jön.

A' Spártai. Ki vagy te? a' ki ebbe a' setétségbe bujdosol, mikor más minden nyugszik!

Artabáz. Xerxestől jövök én; követje a' Persák' Királyának.

Spártai. Ha Pausániást keresed, holnap a' ti Napotok meg-találja ötet; mert a' Spártaiak el akarván fogni a' mi Istenünkhöz futott; 's ök a' Templom fedelét le-veve, a' tiéteknek adták.

Artabáz. Alusznak az Ephorusok?

Spártai. Éppen most akarnak öszvegyülni, hogy mivel a' Templomba futott előllek, ki-hozzák onnan! 's meg-hallgassák, hogy a' kétségbe esés ne fordíttassa vele maga ellen fegyverét minekelőtte fel nem keresték mind azt, a' mi meg-szabadíthatná.

Artabáz. Hova akarnak gyülni?

Spártai. A' Pallás Temploma eleibe a' mellybe záratott Pausániás.

Artabáz. Oda sietek én is az ő mentségére.

Spártai. Az Istenek segíljenek téged. *(elmennyeek.)*

III. JELENÉS.

(A' Pallás Temploma ajtajánál alusznak a' strázsák, a' Pausániás Anya egyedül ébren az ajtóra tett könél ül, fejét réá téve, 's Pausániás a' Templomba.)

Anya. Az Istenek rendelték, ezt a' sirkövet az én szerentsétlen Fiamnak, Spártának az el-árult Anyának nyugadalmára; de az el-árulo Anyának részt nem adtak... hideg kő! melly az örök éjtzaka ajtaját zárod, te is anyai mejjbe voltál a' földbe; lágyulj meg egy szerentsétlen Anya kérésére! mint az én szívem, ez is volt olyan mint te! légy párnája nyugadalmat kereső fejemnek! vajha rég meg-találta volna, 's felette állnál a' mohot hozó esztendők folyásába: az örökké valóság zárja alatt tsendeszen alunnának szemeim, melyek most az éjtzaka fekete ábrázatján állanak őrt a' bánatnak. Alusztak ti Ifjak! még a' bu nem készített állandó lakhelyet homlakaitokan; ifju a' ti butok is; emésztő foga meg nem nőtt, 's nem tud ugy marni, hogy a' fájdalom fulánkja a' szelid álmat el-szurja. A' köz gondok nappal járnak, estve haza másznak a' le-folyt esztendők árkaiba, 's az ön álom föld alol-jövő szekere dörömbözésére el-bunak; de a' nagy ragadazo állatok éjjel jönnek-ki az ő barlangjaikból, 's setétbe mortzongolják prédájokat. *(pauza, szél indul)* A' Sirhalmak hogántjai közöttül jössz-é hideg szél? nem hozsz e' álmat nékem? *(a' szél meg-zudul)* Ah! fagyas felelet! kegyetlen Anya! viraszsz az örök éjtzaka széléig!... Könyörülj rajtam oh halál! a' természet el-fáradt oltalmazni ezeket a' romladékokat –; a' fejér zászlo fenn van, 's a' fel nyílt zárok várnak... jöjj bé ezeken a' kapukan! 's zárd-bé ki nyithatatlan lakatoddal, hogy az álom többé ki ne menjen... *(pauza)* Te kemény köve az anyai szívnek! légy örökké drága-köve 's oltalom szentsége Spártának! Te légy az én sirkövem! 's itt maradj az idők végéig; hogy mikor a' maradék szent mohod előtt meg áll; a' Spárta szeretete által-járja. Te pedig szerentsétlen Fiam? ha a' Spártai Lélek ezen 'Templom' szent levegőjéből meg-verve tekint-le a' poron maradt rablántzokra, oszd-meg velem a' te halálodat azért az életért a' mellyet hajdon én adtam-volt néked. Enged-meg oh Spárta! te meg-engesztelt Anya! hogy a' meg-bántott fiut az Anya meg-engesztelje... engedd-meg, hogy az ő elsárgúlt árnyékát meg-öleljem, hogy én a' ki el vettem tőlle azt az életet, a' mellyet adtam, azt a' halált is mellyet adtam, által vegyem tőlle. *(a' követ el akarja háritani hogy bé menyen a' Templomba, azomba sohajtás benn a' Templomba)*

Pausán[iás]. Istenek! miért hagyatatok el?

Anya. Te felelsz nékem éjtzakának gyászoló lelke! Ezen mohos falak közt laksz-é! 's azért nyögsz olyan fájdalmasan hogy erre a' köre tettem kezemet? hagyd el-merülni a' te setétségbe sohajtásimat! ne ekhozod vissza! szolj inkább a' téli észak kietlen zugásába! vagy szolj az éjjféli menyörgésekkel, tsak ezen a' hangon ne kísérts!

Pausániás. Istenek! vigasztaljátok az Anyámat!

Anya. Éjtzaka! rejtse el ezeket a könnyeket; többé nem tartoztathatom: a természet hatalma ragadta el... szent adója az Anyai szeretetnek! nem a tiédből fizetem Spárta!

Pausániás. Ah! szegény Anyám!

Anya. *(be kiáltva a Templomba.)* Ah szerentsétlen, fiu!, a te Anyád itt viraszt, 's számlálja-le az éjtzakának azokat a könnyeket, mellyekért az Isteneknek tetszett igen hosszan nyújtani életét. Ah! miért nem hullottak örömeinek leg-szebben nyíló virágjára? a letörő sárga kézből vissza mosollygott volna a hazai égre, 's tiszta harmattal terte volna Spárta az anyai föld méjébe.

Pausániás. Ah Anyám! mindenik szavadba egy halál fulánkja van, még is szeretem a te hangodat: de kiméld meg kérlek! az én nagy sebeimet: mindenik akármely világ Oriássának halálos lenne. Vigasztald magadat kedves Anyám! a te fiad nem árulo.

Anya. Nem vagy Arulo? mondjad még egyszer kedves Fiam! hogy ez az éjtzaka letegye az ő gyásszát, 's a hazai égnek ezer gyertyáival vigadjon, mikor Spárta felserken az ő Fiát meg-ölelni. De nagy Neptun! te lártad ötet örökre elsülyedni: ne várd ötöt Spárta! viseld örökre a gyászt éjtzaka!

Pausániás. Oh Anyám! minden más Isteneket nevezz, csak ezt ne! most ennek nevet nem hallhatom.

Anya. Mivel ő árulta el az árulót úgy-é mondjad még egyszer kedves Fiam! vigasztald magad kedves Anyám! a te Fiad nem árulo.

Pausániás. Vigasztald magad kedves Anyám! a te fiad nem árulo: egy régi éjtzakát fedezett fel, 's csak egy gyertyát akar el-égetni, hogy nálla az örök nap utját le írja; de a havasba meg vénült előfát akarom a zéfirek mezejére lehozni? nem szollok többet; kár volna a mohos barna tornyot meg-fejériteni Anyám! néked a világ vége a Spárta határköveinél van: meg-engedem, ha te is halálra ítélsz engemet; egy élet olyan kicsi a Spárta számvetésébe, mint Spárta a világéba. Én meg halok Anyám! mint Spártai bűnös; de az Elizeumba meg-öleled menyei babérral ralált Fiadat.

IV. JELENÉS.

Szerte futók. Lázzadás a mezöken! He! Holla!

Strázsák. *(fel kelvén)* Fegyverre!

Anya. Istenek! mitsoda ujj tsapásotok van még?

V. JELENÉS.

(Az Ephorusok jönnek. Nép gyűl egybe a Templomtól távolabb.)

Ephorusok. Fegyverre egész Spárta! fel-lázzadtak a Héloták.

Nép. Fegyverre! fegyverre!

Egyik. Ezt nem más tselekedte.

Más. Pausániás dolga.

Nép. Boszszuállás!

VI. JELENÉS.

Artabáz, és az elébheniek.

Artabáz. Spártaiak! Xerxesnek a' Persák Királynának követségét halljátok meg! Köszönt ő titeket a' békességnek szavaival. Adjátok által Pausániást 's az ő örökkös barátságát fogadjátok-el! vagy meg nem szűnik a' háboru, míg, ha minden Spártaira tiz Persa esnék is, végre a' pusztá Spártába pihen meg az Oriás egy néhány tsepp vérért ki-épülni.

Egyik. (vad morgás a' Nép között.) Az árulo holt testét, ha tetzik el viheted néki.

Más. Spártát is oda adjuk, mikor az utolsó tsepp hazafi vér annak utszáin meg-alszik.

Mind. Fegyverre minden a' mi lélekzel a' Spártai levegőbe! de itt haljon meg előbb Pausániás! mind ennek az oka!

Ephor[usok]. (a' hazafiakhoz) Hazafiak! gyujtsátok-meg egész Spártát, hogy az ejtzaka segedelme el-hagygya az ő fiait, 's minket a' mi Templomaink világa a' hitesszegt szivekre vezessen. Rajta Hazafiak! vagy az ő vérekkal oltjuk-meg az égő Spártát, vagy mind a' hamvaiba temetkezünk. Hozzátok ki Pausániást! hogy a' feje essék-el előbb a' fene vadnak; 's a' Xerxes követje a' szemével vegye által, a' mit meg vígyen az ő füleinek. Haljon-meg az árulo! *(utánna menyen egy része.)*

Artabáz. Vitéz Spártaiak! ha félni nem tudtak! szánakozzatok! mentsétek-meg a' Xerxes Léánya szívét a' kétségbe eséstől 's hotsássátok-el a' Spárta békességéért Pausániást.

Nép. Meg kell halni az Árulónak.

Eph[orus]. Spárta nem kéri idegentől a' maga békességét.

Artabáz. Ah Spártaiak! milyen kevésbé kértek: olyan merők vagytok a' mások kérésére. Xerxesnek szerentsetlen Léánya! hullanak kösziklára a' te könnyeid! Spárta nem esmér más sebet azon kívül, a' mellyből vér foly: tsak a' mi napunk' kedves fényén drága gyöngy a' virágon a' harmat.

VII. JELENÉS.

(Hozzák ki Pausániást; addig oda tudul fenekedre a' Nép: Pausániás meg-rettenetlen méltosággal ki jön, 's mind félre mennek; ő egyedül jö tsendesen, 's az Ephorusok előtt meg áll. Az Anya a' mint meg láttya fiát le-rogyik, meg-tartják, még fel-eszmélődik.)

Eph[orus]. Árulo lettél Pausániás! 's Spárta halálra ítelt.

Pausán[iás]. Árulo lett az én tselekedeteim külső mutatója, mert a' belső kerekkel ellenkezésbe jött: de néktek azt kell néznetek a' mit az Istenek látatok engedtek! velek igazítam a' többbit... Másszor a' hazugság kívül tette a' szépséget; most így tetszett a' meg-fordult végzéseknak... bé-rejtették az ő világokat; ha szintén ez a' durva föld olyan árnyékat vét is réátok, melly nevetet az örökké valóság motskává teszi.

Eph[orus]. Mentsd meg magadat! Spárta ujra meg ölel téged!

Pausán[iás]. Az én mentségemnek Spártaiak! értelme nem lehet, míg a' tsetsemő emberi Nem a' nagy Iycurgus böltsőjéből ki nem kél... 's a' ti haza szeretetek – ez az Istenek kedves gyermeke, emberi szeretetté nem nő: de azt a' nyelvet a' mellyen a' föld ezer esztendők mulva szoll, Spárta nem érti... már is mesével fárasztottam a' ti

hadi lármához szokott fülciteket. Némitsátok-el azzal a' halállal, a' melyet tölletek érdemlek, hogy többet híjába ne mongyak.

Eph[orus]. Meg foghatatlan ember!

Más. Mond ki Pausániás!

Nép. Halljuk!

Pausániás. Tsak mint Spártait ugy kényszeríthettek: 's mint Spártai többet nem mondhatok.

Nép. Kényszerítünk szolj!

Pausán[iás]. Mint Spártai a' ti foglyotok vagyok; (*rendkívül valo méltosággal*) különben egyedül a' nagy Jupiter van felettem az egész véghetetlen világban... Törjétek-el ezt a' testet, a' mint tetszik: a' tiétek most, ezentul a' férgeké... 's én a' tsillagokat lábaimmal tapadom.

Népből egy. Mi volt ez?

Más. Nem értem.

Eph[orus]. Igen kevély vagy Pausániás! a' te hazád kéréset meg-veted, 's el halgatsz valamit, a' mi talám meg mentene.

Pausán[iás]. Eleget tudtak már arra, hogy meg keljen halnom; 's többel ugy se büntethetnétek, ha többet tudnátok is. Hídjétek-el! hogy tized része annak, a' mit tselekedtem, meg-érdemelné, hogy minden Spártai gyermek követ hajtana utánnam; de tudjátok-meg azt is Spártaiak! hogy Pausániás tsak azért gaz ember, hogy igen közel járt ahoz, hogy Isten legyen. (*meg látja Artabáz!*) Hallhatatlan Istenek! mit keressz itt Artabáz!

Artabáz. A' te szabadságodat.

Pausániás. Ne fáradj híjába! mindjárt meg-találom, mikor ti az üres tömlőzbe a' rabat keresitek.

Artabáz. A' leg-szebb Szemek könnyei folynak azon ürességbe...

Pausán[iás]. Ah Artabáz! miért jössz! fel-serkentení az én fajdalmam-fulánkját... halálom keserűségének másik felét' hoztad-el hogy egy tsepp se maradjon-e a' pohárból. Jól van! tehát légyen haragos Istenek! ha egy tseppet se engedtek el: Pausániás ki tudja egészszen inni fenékgig a' ti örök életetekért!

Artabáz. Engedj-meg Pausániás! nem akartam terhelni rabságodat: azt a' szabadságot akartam vissza hozni, a' melyet nekünk adtál.

Pausán[iás]. Mikor el-vitted, nem gondolta Pausániás hogy alamisnát várjon vissza. Te láttál az én dítsőségembe fennálva! 's látsz méjjen le-csve.

Artabáz. Alatt tetszik-meg a' Nagyság.

Népből egy. Né! milyen barátságosan beszéll az ellenséggel.

Másik. A' Hélotákar is ő lázzasztotta-fel.

Nép. Ontsuk-le az árulot! (*felé rohannak Pausániás ki-egyenésedik oriási nagysággal, 's meg-állanak*)

Eph[orus]. Pausániás! fel-lázzadtak a' Héloták: azzal vádoltatol, hogy ez is a' te vétke.

Pausán[iás]. (*az Anya eszmélődik.*) Az enyim Spártaiak! minekutánna a' Virtusnak még egy kevés híjja lévén az égig, vétekké változva eset vissza a' földre.

Nép. (*ráá rohanva*) Hallj meg hát árulo!

Pausán[iás]. (felséggel szembe állva parantsolo hangon) Meg-álj Spárta! Jupiter parantsolja! (meg állanak) az ő világa, a' fellegek közül le villámlott az én lelkembe; még van egy kötelességem! engedjete meg Spártának Istenei! meg bántottalak titeket. Ah Artabáz! ne engedj ezzel a' motsokkal mennem az örökkévalóságba; te sokat tehetsz: Mond-meg a' Pélótáknak hogy Pausániás a' Styx fekete vizeinek, melyekre meg esküttek követni ötöt, partjáról parantsolja, hogy kövessék abba is hogy engedelmeskedjenek Spártának; valamint ő maga: míg az ő szolgaságok ideje ki-telvén Pausániás vissza-tér. Kérlek téged Artabáz! a' szerentsétlen Pausániás koldul előtted! hajdon te kértel engem; de az Ég meg fordult. Még egygyet kérek! ne áljatok boszszut Hazámon! kérlek a' te szent napod fényére melyet könnyes szemekkel imád a' szép Szélíma az én örökös éjtzakám felett. Mond meg néki is, hogy ezt az utolsó bizonyosságát kérem az ő hűségének! úgy virágozzék az én sírhalmam ékességére, míg hozzám le-hullnak az Elizéum mezejére virágoi.

Artabáz. Ha a' Xerxes szívét Szélíma, és én annyira nem bírjuk, örökre veszesse-el az ő Léányát 's az enyimet! lehetlen hogy a' jó Xerxes a' mi keresüinkre megne hajoljon. Xerxes háladarlan nem lehet. Az örökké valóság titkainak szentségére esküszöm néked! hogy minden kérésedet tellyesitem.

Pausán[iás]. Áldott légy jó Artabáz! egy iszonyu terhet vettél le lelkemről; már könnyen kilépek az örökkévalóság útjának ezen alávalo sárjából... Itt kell hagynom a' jobb világba méltó Szélímát... ő ezt is a' leg-jobbá tette volna... mond meg! hogy látad a' könnyekkel esmérten szemek harmatját az örök sötétség szélén; mikor el váltak a' boldogság' álmaítól, melyekbe az ő mennyei kellemei részegítették. A' végzések nem akarták, hogy bé-teljenek... Ah Szélíma! egy olyan szép világ vész-el azokba, mely egy Istent boldogított volna... Hulljatok-le ezen könnyekbe! soha a' földön meg nem születendő mennyei szép világok... Hulljatok-le az embereknek örökké tartó nyomorúságára. (jö Pausániás felé az Anya) Ah kedves Anyám! ölelj meg engem! fogadj vissza a' Spárta képébe, hogy még egyszer leheljek a' te karjaid között, 's meghaljak érette.

Anya. Kedves Fijam! (meg öleli: pausa) Istenek köszöni a' fejr vénség, hogy még egy pillantatot felyül adtatok... Szollits már örökkévalóság! kész vagyok indulni hosszú utadra!

Pausán[iás]. Oh Anyám! úgy tetszik mintha Spártát öleltem volna meg; a' te szent kerületetbe minden szív a' Spárta szeretetére gyulad.

Nép. Éljen Pausániás! – éljen?

Eph[orus]. Hallod Pausániás! a' Népnek hozzád valo jó indulatját: meg enged néked.

Pausán[iás]. Méltatlan vagyok a' ti jószágokra Spártaiak! kérlek ne büntessetek egy olyan étellel, melynek motskát el-nem-vehetitek.

Eph[orus]. Azért adja Spárta, hogy te magad le-töröld.

Pausán[iás]. Lehetetlen vissza élnem jószágokkal 's egyszersmind meg-tsalni Spártát, 's az eredeti Anyának ezt a' tisztas mássát, a' ki előtt a' hazugság mint az éjtzaka a' Napra el-pirul. Azzal az étellel melyet ti adtak-vissza néktek tartozom; 's én nem lehetek többé Spárta: Az én hűségem mint egy meg-fertéztetett szüz többé tiszta nem lehet; hánykodo Lelkemet vissza-sodorják az ő örvényei... Szélíma egy világgal van szívembe; 's igen kitsi Spárta azt bé tölteni. (ki vonja kardját) Ha szeretitek

Spártát: vegyétek-el azt az életet, melyet annak veszedelmére akartok meg-tartani. Kezetekbe adom ezt a' kardot, melyet ellenetek emeltem, hogy ugyan azzal áljatok bosszút a' Spárta ellenségén. Nem tud az többé mellette hartzozolni, 's hogy ellene ne hartzozoljon: *(el veti)* itt legyen pályámnak vége! Kénszerítelek! vissza ne adjátok, hogy az én visszatérő szélvészeim ellenetek ragadva, Ilázám' vérével meg ne fertéztessenem...

Anyá. (fel veszi a' kardat.) Örökké valo Istenek! adjatok erőt nékrek tett fogadásomat tellyesíteni! Titeszegett kard! térj-vissza a' Spárta ellensége szivébe! *(red méri a' fídra; ki esik kezéből, meghal)*

Pausániás. Haragos Végzése! ne büntessétek élletel az Anyának kétszeres gyilkossát! Engedjétek-meg fel-kisérnem az egyiket hozzátok! hogy a' másikat egy gonosztévőtől meg szabadítsam! *(fel veszi a' kardat)* Engedj-meg Spárta!... Várj meg Anyai nagy Lélek! hogy te vidd az Istenek haragja elcibe ezt az engesztelő áldozatot! *(álul veri magát: le-esik a' kárpit.)*

(II.)

II. MOHAMED
VAGY
A' DITSÖSÉG' GYÖZEDELME
A' SZERELMEN.

SZOMORU JÁTÉK.
III. FELVONÁSOKBA.

SZEMÉLYEK.

II. Mohamed. Török Sultán, szép ifju.

Ibrahim. Nagy Vezér, a' Sultán volt Nevelője,

76-esztendős öreg.

Egy Jantsár Tiszt.

Törökök.

Jantsárok serge.

Agénor. 75. esztendős tisztos öreg Görög.

Géront. 50. esztendős Görög, Agénornak atyafia, 's barátja.

Irené. Agénornak 17 Esztendős angyali szép Léánya.

A' történet esik 1453-ba, a' Constantzinápoly meg-vétele után valo napokba, Konstantzinápolyba.

ELSŐ FELVONÁS.

I. JELENÉS.

Agénor (egyedül a' tenger-parton: Szél fu a' Constantzínápoly-romladékai közzül.)

Omladékok közzül nyögő szél! vedd-fel az én Sohajtásimat is; rengesd az örökkévalóság ezüst virágait, 's sugj mennyei álmokat ezen a' pusztán maradt földön!... A' keresztények szemeiről jössz-e oly nedvesen? vagy azon szent 'Templom' falai' ürességébe jártál, a'-hová a' szép Iréné áldozatul égett? 's az ő bujdosó hamvainak az Apa könnyei elibe jönnek?... Kedves Léányom! Szüzesség mennyei virága! a' Templom' lángjai siettek-fel, a' te szépségedet az égre vinni... 'Tekints-le boldog szent a' te tsillagaidból kedvező sugárokkal, a' vénség' kietlen homályai közzé, 's vigasztald a' te Atyádat, a' ki hogy a' pogányok el-ne-vegyék, az Égnek vissza adta szentségedet... vagy el-borulva, hullasd erre a' pusztulásra könnyeidet, hogy az ő utjokon én-is hozzád felaláljak!

Boldog vagy te, mert egy bizonytalan hazáért olyant nyertél, a' melyet a' Pogányok el-nem-vehetnek... Boldogok azok a' hazafiak, a' kiknek ezen romladékok maradtak sirjaik felett, 's nem ők átkoztattak a' keresztény ditsőség' gyász-oszlopainak fenn-maradni! mint én, a' halál' kezétől kegyetlenül meg-kimélve... hogy nézzem, midőn a' végzések a' Pogány kezibe adták a' keresztény világ kultsát, 's a' 'Templomok pádimentomín folyó vér szemtelenül mosolygott szembe az Éggel, minék utánna ez minden menykövéit a' keresztényekre el-fogyasztotta.

Tehát rejtsek el a' ditső oszlopok tövissek közé ékes fejéiket; vastag tserfák nőjjenek-ki a' Palotákból, 's mikor a' méjj-levéllhullás zörög a' nagy kigyó-alatt, a' sáppadt Saturnus fenn mozdítsa-meg szárnyait, 's a' le-bujdosó sárga-levelek bétsillagozzák a' fekete Sárkányt... 'Temetkezzenek-el kietlen méjj erdőbe a' fényes Piatzok! az utazó távol kerülje ez helyet, hogy midőnn a' Kakuk szavától rseng a' reneteg, ne légyen senki, a' ki számlálja esztendeit!... Vagy tapodják Pogányok a' mi szent küszöbeinket; építsék-fel templomainkat, 's gunyolják benne a' Keresztények' Istenét!

Igy el-kell-é mulni mindennek? nincs-é a' leg szentebb dolgoknak-is privilégiumok? az Oriásoktól örökre hagyott munkák, 's egy reggel mosolygó léanka, tsak különböző virági légyenek azon egy kertnek, melyeket a' vakmerő kéz kedvére szaggat?... Sírhalmon foly az Idő, 's a' halál békességes színű tengere-is, a' világok' omladványai' Cháossát rejti méhébe, a' hol szünetlen készülnek az emberi-nem' ujj trágédiái. –

II. JELENÉS.

Agénor, és Géront.

Géront. Idvez-légy Agénor! a' halottak között kerestelek tégedet!

Agénor. Ugy-lehet meg-találtál volna, ha egy fertálllyal későbbben kerserél volna; mert a' ki mindent el-vesztett, az a' lelkét köverkezik el-veszteni, ha bátorságba nem

helyezetteti: mitsoda motskokat mázolhat még ezentul az ördög az Isten képére, hogy végre hozzá hasonlóbb legyen?!

Géront. Az öröm elől borulsz-bé Agénor; az ő Sugári a' te fellegeden: Vond-félre komor kárpitodat, hogy mosolyogjon szivedbe!

Agénor. Hogy még egyszer el-ámitstson valamely tarka álomba boszorkányozva? Barátom! én már az árnek minden Contignatioiba laktam... megvénültem minden kórnak szemfényvesztései közt... mosolyogja százszor a' kérttségbe-taszított ifjat ujra vissza a' szerelem, nekem még egy Öróme sem kell az életnek; mindenik olyan drága, hogy egy uzsorázo se-ád drágábban költsön: még most-is vérzem a' hitelezők sajtoja alatt: a' mikor rég el-költöttem minden ezerszer meg-fizetett örömeiket;... miért kinoztassam magamat, mikor a' Halál' sárga keze kész meg-nyugtato-levelt írni?

Géront. Réád-bizatotté ezen számvetésnek el-nézése? által látja-é halando szemed a' Sir mélységébe süllyedő sórt? nem érezte é lelked, valamikor a' szélvész nem háborította, hogy azon lántznak ha egyik fele a' földhöz szorít, a' másik a' mennybe foly?

Agénor. Ez a' másik von-fel engem Géront! én ki-ültem a' rabság idejét, repedez tömlőrtzöm, 's a' mennyei-szellő lengedez-bé; olyan édes az, 's ez a' föld olyan kietlen puszta, még egy virág se nyílik a' hó-mezőn, hogy lehetetlen el-várom, míg a' természet el-fáradt napszámosi lerontyák unalmas lármával falait,... a' midőn egy intésemre zárja le-reped.

Géront. Meg kell-maradni Agénor! ki-tudja még mire?

Agénor. Éppen azért mennék-el Géront! mert ki-tudja mire maradok... itt?, a' hol az el-múlt örömek fulánkjaitól jajgatva, ujj sebekre menyünk a' nyílak láthatatlan záporával szembe... A' bátorság az ellenség ellen, ki-mért erőn áll-meg: vakmerősséggel esik-el az, a' ki magát a' fátum lövő-tzéljának ki-tészi - - én már voltam 75 esztendeig, 's ezer helyt meg lövöldözve, már nem tudom többé mutatni, hol talál?

Géront. Hová akarsz-futni azon hatalom elől, melly a' mint ide tett, ezer roszzabb világokba taszithat?

Agénor. Jobb az, mint nagyobb kinra tasziton: nekem már itt semmi dolgom; le-jártam az előmbe-irt abrantsat, mást kell-kezdenem: miért töltsem itt az időt tsupán a' halál tzérémonijáért?

Géront. Engedd-meg tisztos Agénor hogy a' melly világosságor hajdon tölled vettem, most azzal téged' vezéreljelek-viszsa, a' halál' árnyékai közzül: a' jövendő bizontalan sötét vidékein-is elől repül az élet örző-angyala, a' Reménység, 's mind-addig meg nem áll, míg a' boldogság' helyére nem értünk!

Agénor. El-repült előttem Géront! 's nem akarok el-maradni tölle: itt soholt-se látom, szégyenli többé meg-jelenni, minek-utánna a' sáppadt valóságra a' szívárvány színcit réá vesztegette: sok igazsággal ados a' mennyben, hogy az egész földön keresztül valo hazudozásait le fizesse!...

Géront. Ez a' földi hazugság, mennyei igazság: méjj böltesség van benne, hogy mutassa az örökké-valóság utjának ezt a' sáros részét. -

Agénor. Én már 75 esztendeig hallgattam a' mesét, 's a' végén a' böltesség' lárvája alattis a' meg-tsalatott gyermek maradott. Meg-tsömörlöttem a' tündérekkel teli mesétől: inkább nézem az igazság' hideg tsont-vázzát, mellyről az idő letépte a' 'Tavas' boszorkányozo hazugságait!...

Géront. A' Keresztényhez nem-illik ez a' komorság: a' belső meg-nyugovás fényével kell az ő ábrázatjának kitündökölni a' Pogányok között. Nem vittünk-é mindent véghez Agénor?: láttalak én téged viaskodni az Isten' oltáraiért, 's a' hazai szent tűzhelyekért: szemeid az esztendők' homályából együtt villámlottak kardoddal, az el-sárgulo Pogányokra... Mi nyughatatlanítja a' Keresztényt, ha hiven hartzolt hatalma határáig? 's ott által-adja ügyét az Istennek, a' ki a' világnak két végére néz?

Agénor. Tehát én-is, a' midőn itt már többet nem tehetek, az ő színe eleibe mégyek mind-addig sirni, míg a' Keresztény világ' omladványira egy szánakozó tekintetet vét!... Ha te is el-jönnél Géront, semmim se maradna a' földön: de néked Gyermekeid vannak!

Géront. Oh Agénor! hadd nyugodni sebemet a' Haza, 's Vallás szent kötője alatt: nem hiába estek-el az én fiaim; mint a' sivatagon rohano szélvész utját béterítik a' kevély elő-fak; ugy hevernek utánok az uttzákon a' Pogányok,... de ados voltam velek a' Házának, 's oda vannak ök-is együtt a' Házával!

Agénor. Tehát te-is meg-fizetél néki Géront! ha ő maradt volna adósunk, nem lett volna sohol, hogy a' leg-később maradékuinknak is megfizessen... Én is égettem néki egy áldozatot: ezért-is leg-alább egy könnyel ados maradt az ég:... tudod a' nagy Templom' szentiben gyültött Szentségeinket? ah Iréné! nem méltatlan rejtettelek én közikbe tégedet! A' mikor láttam, hogy minden elveszett, 's a' Pogány bérohant, magam gyujtottam-fel a' templomot, 's azonnal magamis egy öldöklő angyallá gyulva rohantam az uttzákon, omlott-ki előttem a' vér a' harag' egybe-törő edényeiből, 's a' halál' sárga sugára maradt utánnam a' mint könnyekkel telyes felhőimbe süllyedtem. –

Géront. Nem a' fájdalom' könnyei nevelik-é az öröm' virágait, 's nem a' sötétségből születik-é a' tsillagos menny' ditsőssége?

Agénor. Mutass nékém csak egy tsillagát a' reménységnek, erre a' Pusztára: oda-fenn van a' Haza, 's ott rogyog Iréné-is valamely tsillagzatba. –

Géront. A' Hazánkot igen-is ott vizsakapjuk Agénor! mikor annak Királya fel-hív: de Iréné még itt van, letörölni el-vesztett hazánkért maradt könnyeidet –!

Agénor. Kérlek ne gunyolodj a' kietlen vénséggel! ne elevenítsd fel a' Tavasz kedvességét az ő emlékezetébe: töröld ki az egész elmúltat, 's a' jelenvalót el-hordozom: Kénszeritlek téged! sírasd a' Házát! 's osszuk-meg a' gyászt: beszélj az egész-keresztény-világ' könnyeit, hogy lássam azokat a' te szemeidbe! 's alügyék ki az a' láng az én szívembe, melyet az Apa gyujtott, az ő angyalhoz hasonló léánya felett.

Géront. Nyugodj-meg Agénor! az az Isten él ma is, a' ki Abrahámnak meg-szollalt az égből; tudd-meg, hogy az én két fiam ragadta-ki ötöt a' tűzből: a' templom ajtajába viaskodtak, egyiket egy nyíl érte, a' másikat egy rüzes omlás oda remette... Ők a' Hazáért estek-el, 's Iréné érted maradt meg:... vigasztalj már te engemet! az én állortzamat által-adom; légyen a' te igaz ábrázatod; a' Haza mind egyikünké volt, az én fiaim az enyimek voltak, 's Iréné tiéd: add nékém azokat a' könnyeket Agénor, a' melyeket én tölled el-veszek!

Agénor. Álmod beszélsz-é Géront!... Oh ha a' te szemeid-is tartoznak könnyekkel... 's hiszem én beszédednek kedverlen felét: felét a' te adosságodnak lefizetni a' földön maradok: de a' mi engemet illet; én már kedves Barátom nem-szoktam hinni az álmodoknak.

Géront. Hát ha azoknak valósága nem meszsze egy Basa oltalmába volna?

Agénor. A' te orvosságodba méreg van Géront! Mondjad hogy ez a' szél azért nyög, hogy az ő hamvait viszi, az egen keresni az ő tiszta lelkét; tsak azt ne mond hogy az Lég külön választotta ötet a' szentségektől, hogy szégyenlje többé meg-jelenni a' Nap-előtt, 's az ő atyára nézni!... Mond-meg kérlek! hol találhatom-meg ötet? hogy ezt a' motskot a' Napfényről el-vigyem?!

Géront. Tsendesedj Agénor! ő olyan tiszta, mintha egygyik azon Szentségek közzül ki-ragadtatott-volna! egy jambor öreg Basa meg-sajnálotta, 's oltalma alá vette; meg tudtam, mindenre kértem, 's mindent ígértem: ugy tudom most kell érkezni a' hajodnak, azzal meg-válthatod... Esmérd-meg, hogy a' te fekete véred, az életrnek leg-szebb képét-is a' maga színével vonja-bé!

Agénor. Aldott légy kedves igaz Barát! még lehetséges volt a' barátságna az a' tsuda, hogy ez az örök gyászba öltözött szív, mosolyogjon a' Haza sírhalmán?

Géront. A' mi földi borulatunk fogja-el az öröm mindenüvé sütő napja sugárát: mi helyt az meg-szakad, azonnal örvendez a' mi szívünkbe... Imhol egy hajó, tova jön meszsze a' tengeren... ugy tertzik tiéd a' formája... a' te idős szemeid is majd réá esmernek... nem a' Gondviselés hozza-é?... én a' Basához menyek: te köttess-ki, 's minden jól leszs.

Agénor. Ha a' tenger bé volna hajoimmal fedve, mind oda-adnám!: siess, az Isten áldása kísérje a' te szent lépésidet!

Géront. Jöjjönn réád vissza azokkal együtt, Nemes Agénor. *(el-menyen.)*

III. JELENÉS.

Agénor egyedül (néz a' tengerre.)

Az-az!... kezd esmerszeni tzimere... ugy repül, mintha Irénéért küldené az ég: a' kedvező szeler valamelly angyal fuja; mint emeli a' vitorlákat,... egy fejér mejjú léány se jött az ifjuság sohajtásai közt kellemetesebben; mosolyognak a' víznek barázdái, 's rántzólva kísérik a' habok!...

Közeledj kedves bujdosó! ne-irtózz ettől az el változott rartománytól: változzál-el te-is, hogy Iréné meg maradjon, 's tsokold-meg a' pogány partokat; kersztények voltak, a' mikor el-váltál töllek; de a' bus Végzése a' mi könnyeinkkel kersztelték Pogánnyá!... a' ki-kötő helyre menyek, hogy kétszeresen közeledj. – *(el-menyen.)*

IV. JELENÉS.

Mahomed, 's Iréné, (a' ki-kötő hely felé.)

Mahomed. Tsak egy meg-engedő tekintettel nézz réám Iréné! a' századok le tört virága ujra ki-nyilik: templomaitok kersztjei tündökölve emelkednek a' magosságba, 's hálá-ado zengések közt meg-indul a' tömjén füst az örökké-valo fellegeihez... a' miolta meg-esmértem a' te szemeidbe az én boldogabb sorsom tsillagait; a' menydörgő harag homloka ki-simult, 's a' zivatar a' virágos partoknál tanul együtt sutogni, a' tsergő-patakka.

Szerentsétlen Várós! mely hiába fáradtak a' századok köfalaidon!... tsak 17 eszten-dőben nem hijába dolgozott a' természet Mahomed ellenn: mindenik tavaszszának együvé gyűjtötte varázsló mérgét, hogy a' világ Űra, hodolásaival egygyütt le-essék!

Iréne. Hogy egy érzékeny szívet-is hozzájok foglaljon. F[elséges]. Sultán! minden-nel meg-áldott az ég téged; több ajándékot nem tehetett egygyüvé egy földi formába; milliókat tehetsz egy szóddal boldoggá, 's a' világ átka az ő közep útjába az ég-felé, egyszerre aldassa-válva, az angyaloknak minden sergeit az Isten' ditséretére zendite-né!... Ah! miért nem adtak az egek nékem olyan hatalmat, hogy a' mendőrgésbe gyönörködő Jupiternek kedvét a' szelid nap sütésre olvasztanám!

Mahomed. Ah Iréné! minden dolognak, az egész világnak kedvessége beléd költő-zött: egyedül érted élek, meg halva mindennek rajtad kívül. Az egész teremtés szép-sége sugári benned gyűltek-egybe, a' mindenütt kiterjedt Istenségnek képét előmbe írni. Lehetetlen, a' midőn meg esmérem a' minden világok Űrát, hogy meg-ne hodol-jak: mindenható rajtam a' te hatalmad: küldj a' koporsók éjjfélibe! egy intésedre hé-rohanok a' kénkő-láng-tengert hányo szélvészek közzé... vajha fel törhetném a' pokol-nak minden retesszeit hogy a' habok szabadon rohannának az égre; a' lángoló-világ özönébe mosolyogva merülnék-el tsak rab-lántzaimat ne érezném!... Könyörülj rajtam Iréné, 's ne parantsolj semmi olyant, a' mi az emberi Nem historiájába örökös motskot hágy; mert lehetetlen néked ellent állanom!

Iréne. Oh felséges Sultán,! ha a' Sympathia egész menyeyei erejével birmék-is, tsak mennykövét kérném, hogy örökre le-pegye Jupiter, 's az ő ki-derült mennyországába engem is be botsásson, ha az ő fellegetlen tekintete rajtam mulatna!

Mahomed. A' te szavaidra Iréné, ki-esnének Jupiternek kezéből-is a' menykövek, 's ő maga le-költöznék hozzád az ő fellegeiből, ha néked nem volna kedved felettek lakni. –

Iréne. Kedvesebb a' nap-szelid sütése: egy paraditsom virágzik azon az én szívembe; angyalok sergei repdesnek benne, 's ha te feléjek nézsz, ditséretre zendülnek-meg; de egy téli tekintetre vissza-répülnek a' menyeyei lakosok, 's Iréné fel-kiséri őket, réád le-hintve virágit!

Mahomed. Értetek Iréné!, menyeyei kutfőből jövő szavaid édesen folynak a' Sivatag-ba: Zéfirek jönnek utánnak, hintve láthatatlan szárnyaikrol a' menyeyei Plánták magva-it 's virágokat hívnak-ki a' kösziklábolis... az ég és föld szembe mosolyognak... de ha te el-fordítod rollam tekinteted' a' komor sivatag visszatér...

Iréne. Ah! mindenkor borzadok: mikor a' te komor álmaidat vissza tézni hallom: a' te égi-háborut szerető lelked kiolthatja a' menyeyei világot, hogy az éjjfélibe ujja próbálja tüzes játékait!

Mahomed. A' míg az angyalok közzé nem emeltél, 's az ő örömeik nem gyult volt-meg lelkembe... úgy lett volna; de a' mi olta a' mennyet meg-esmérttetted velem, meg-vetem a' földet, egy intésedre, el-vetem királyi-páltzámat, a' mellyet az indula-tok szélvészszei meg nem esmérnek; meg vetem azt a' kintset, melly a' szív véghetet-len adosságába nem számlálódik, 's le szállok arról a' magosságrol, mellyet a' milliók sohajtsa szüntelen-fellegez... egy kunyho veled Iréné! mennyország... ha te egyedül ki maradtál-volna a' teremtésből, a' világ kintsével koldus volna Mahomed. –

Iréne. Ha koldus volna Mahomed, Iréné a' világ kintsével birna: a' ki a' világot kívánnya által-ölelni, bé nem foghatják a' szeretet szelid karjai. –

Mahomed. Terjessz-d-ki a' ricíder Iréné! a' mennyit azokba bé-foglalsz, tsak a' légyen Mahomed: mindentől, a' mit kívül hagysz, örökre meg-válok, hogy veled egy lehessek. Nézz-bé azokkal a' mennyei sugárokkal az én lelkembe, hogy eltűnjenek a' földnek minden árnyékai (*rétá néz, 's félig meg-öleli*) 's olvastasd-fel azzal az egymást tsokolo Cherubimok testvér párával idvességemet: válaszd-el egymástól, hogy beszéljék-ki a' szeretet' egysége mennyei édességét!

Iréné. 'Tsak most születtek a' mennyországba, még nem tudnak szollani annak titkairól.

Mahomed. Tanítsd őket olyan sebesen, mint én tanultam: te a' láng-habok közt átkozodo ördögöt is a' menny' tudományára tanítanád 's úgy nézne-fel, hogy az Isten meg-esmerné az ő hajdoni belső Szolgáját, 's meg szollitaná. –

Iréné. Vajha tsak azt taníthatnám-meg, 's a' Mahomed szívébe bé írhatnám!; hogy a' ditsőség a' Sirhalomra számlálja kintseit, 's a' szeretet az élőket boldogítja, amannak örökösse, soha-se bírja az övét; a' szeretet, minden kintseit egy ölelésbe befogja. –

Mahomed. (ki-terjeszi karjait) Engedd ennek tellyes erejét éreznem! hogy a' mennyei hitnek minden tikelyét értsem-meg, 's úgy esküdjem rá. (*meg-öleli Iréné-is félig tartózkodva szemérmesen*) Ah nyomorult világ-hodolók! üzzétek a' boldogságot a' le-ontott országok' hantjain: én bé-értem: ...az én egész, meg-hodolt világom karjaim közt vann, 's itt harára van kívánságimnak. (*szorossabban meg-öleli, 's Iréné-is*) Iréné! melly édes mennyei kötél foglalja egybe a' szerető szíveket! ez-az édes erő egyesíti a' véghetetlen világot!... nem láttad-é az örökké-valóság' ezüst jegy-gyűrűjét a' tsillagos Egen? a' szeretet' Istene foglalja vele egybe az ő számtalan világít!

Iréné. Az ő örömet ki-árasztja az egész teremtsére, 's édesen boldogítja szíveinket!

Mahomed. Benned nyílnak a' boldogságnak minden virági, 17 Esztendők paraditsomí tavaszszal bé-lepve az ujj tsetsemő angyalok tündöklő rajjától... mézet szednek az ég számára a' virágokba feredve... némellyik el-merül,... mint egy kis hajnal, úgy ég pirulva, a' midőn részegen elé jön: ...ah! engedd nekem is egy lenni közüllök!... ha szabad a' földi méhnek mennyei mézet kostolni?!

Iréné. (hátra vonja magát, el-pirulva.) A' földi méhek marnak, 's a' sebeik fájnak...

Mahomed. A' Földi sebekre orvosság a' méz: a' mennyei sebek, mennyei méz forrásivá válnak... Érttem reszkess Iréné! velem vann szembe a' szerelem istene mindenható táborá: hajnal-szín zászlóit lebegteti a' mennyei szél... a' világot elnyelő örvénybe süllyedek... menyek, vagy a' halál' éjjfélebe, vagy az örök-élet' fényébe! (*meg tsokolja... pausa*) Nem hallottad a' két ellenséges Cherubimok bíbor serge hogy ütközött-egybe sebessenn egy másra repülve szíveinkből.

Iréné. Egymásra esmértek a' mennyei sergek, 's örökre egybe-békéltek. –

Mahomed. Még künn vannak, otthonni tüzcikkel égve nézik egymást.

Iréné. A' templom szent falai közt kívánnak egygyüvé eskünni; hogy el-nem-válnak tőlünk... ah de a' templomok el-pusztultak!

Mahomed. Ujjra fel-épülnek Iréné 's egygyütt imádjuk benne azt az Istent, a' ki minket boldogított,... 's addig-is a' leg-felségesebb templom pádimentomán állunk, mikor fenn a' mennyezeten az angyalok gyújtják a' Gyertyákat, 's a' mi boldogságunk' hála-ado sohajtási, emelkednek a' füstölök szent fellegei helyet, keresni a' szeretet Istene királyi-székét... ah! millyen meg-elégedve van az én szívem!... mint irtozom vissza-tekinteni a' sivatag méjébe, a' hol tévelyegtem; a' hegynél végződö eget ker-

getve a' kerek földön... Nappal mint egy mennydörgő Isten reszkettettem a' világot, éjjel a' milliók' átka ekhozott lelkem Ürességébe... 's éreztem, hogy egy nyomorult ember vagyok... Egy angyal kellett, hogy a' mennyország' utját meg-mutassa.

V. JELENÉS.

Basa, 's az előbbieik.

Basa. Idvez'-légy F[elséges]. Sultán! parantsolatidat mind véghez vittem, 's ujjaknak el-fogadására kész vagyok. –

Mahomed. Kedves Ibrahim! a' te fejér haju böltességed ha esztendeidnek tsak az első felétől kért-volna tanátsot, nem keresnéd ott a' Sultánt, a' hol nem parantsol, 's ő is adot fizet a' több halandokkal...

Basa. Kegyelem F[elséges]. Sultán! ha alkalmatlankodom! felséged parantsolta ma reggel, hogy akár-hol légyen, meg-jelenjek, 's nem akartam most, a' midőn már nem sokáig teljesíthetem, leg-előbb által-hágni az én Uram parantsolatját.

Mahomed. Engedj-meg Barátom! – te méltó vagy ezen nevezetre: egy égi test se járja tökéletesebben az ő abrónsát; de én változtattam egy más égbe az enyimet, 's azért esett illy különösen egybe-jövésünk: ezt az eget, mellynek napja Iréné néked köszönöm Ibrahim!

Ibrahim. Uram a' te szolgádnak fő boldogsága a' földön, ha a' te egednek egygyik oszlopa lehet.

Mahomed. Nints-é valami nevezetes? vissza helyhezítették-é a' szerentsétlen lakosok az ő maradványaikba? meg-tsenedesedtek-é?

Basa. A' félelem viselteri velek a' meg-nyugovás áll-ortzáját; de a' belső bü az ő emésztő sárga világával által-süt az öröm-festékeim... nedves szemek néznek-fel az omladékok közzül az égre,... másokat le-szegzett a' kétségbe-esés: meg hodoltuk őket; de a' szíveknem nem parantsolunk!

Mahomed. Tehát az ő szívek következik meg-hodolni, Ibrahim! ma van az a' nap, mellyen azt az új nemét a' világhodolánsnak szerentsésen el-kezdettem... A' joság kedves bal'sama légyen a' mi fegyvertünk mérge, a' melly minden gyűlölséget meg-öljön: töröljünk könnyeket! kötözzünk sebeket! hogy a' mi országulásunkban tsak annyi félelem maradjon, a' mennyi a' szeretet világosságával a' leg-szebb képet formálja... Mindenbe segítettessenek a' Lakosok; szabad Isteni tisztelet engedtessek: egy az isten minden számtalan világokban; az Örökkévalonak napsugára buzdítja énekre a' menny világosságába örvendező sergeket, 's az éjtszaka panaszo fülemilét... vissza allittassanak az ő templomaik, 's az, a' mellynek lángjai közül ez a' szentség ki-ragadtatott, emelkedjék-fel a' város felibe, hogy másodsor bé-vitessék ez a' szentség, 's most ő égjen benne mennyei-tüzzel!

Basa. Parantsolatid F[elséges]. Sultán! végbe-vitelekkel határosak, minden gondolataid az égnek sugallásai; de maga az ég hoz néha akadályokat, a' mellyek között mind-azáltal, mint a' viz a' vidék-szerint görbülő partok-közt; ki-foly a' te akaratod. –

Mahomed. Neked sokat köszönök Ibrahim! Siess, hogy még adosabbá tégy.

Basa. (Irénére-nézve) Még volna valami jelentésem F[elséges]. Uram!

Iréne. Engedd nékem F[elséges]. Sultán, a' partokhoz közelébb sétálni, hogy lássam a' támadó-szél hogy hányja a' habokat.

Mahomed. Mindjárt bé-érlek kedves Iréném! meg-simulnak a' habok előtted, hogy a' tenger a' te képedet a' mennybe bé-írja. –

Iréne. (menzve) Ugy még egy kép fog hibázni a' mennybe! –

VI. JELENÉS.

Mahomed és a' Basa.

Basa. F[elséges]. Sultán! most senki sintsen: szabad-é úgy szollanom a' nagy Proféta nevében, mint ember emberrel?

Mahomed. Barátom! a' nagy Isten színe előtt olyan kicsi vagyok én, mint te, 's te, olyan nagy, mint én!

Basa. Én egy Géront nevű Görögnek meg-ígértem, hogy ennek a' léánynak szentségét meg-örzöm; az én 76 esztendeimben egy szavamat se szegtem-meg; nem akar-nám, hogy eddig sok bajjal meg-örzött hetsületemet, mikor színte meg érkezném az Örökké-való eleibe, el-veszessem... Engedj-meg nékem, én is voltam ifiu! 's el-nem-felejtettem azokat az alattomba tett gonosz lelkek' tüzeit; melyeket akkor veszünk-észre, mikor fenn van a' templom fedelin a' láng... Én a' mennyit a' nap világán buj-dostam, soha ilyen szépséget nem láttam; az ő fényébe még a' vénség szürkülete-is mosolyog, 's a' fagyas ablakok könnyeznek... Ha egy olyan virág volna, a' melly a' nap-világán szokott nyílani, 's nem a' természetnek valamely különös teremő kedve II-dik Mahomednek párt-is kívánt volna elő-hozni, nem ujjitnám-meg szavad [s]zentségét, melyet soha még a' földnek morská nem fertéztetett.

Mahomed. Jussod van gondoskodni azon ajádnékod iránt, melyet fel-tétel alatt adtál: egy ilyen mindenható ellenség ellen mind-az által, valamint semmi segítség nem volna szükség-felett való, úgy minden hatalom hiába való volna, ha én magam nem őrizném tulajdon magam számára a' paraditsomat.

Basa. Mindenben gyönyörködjél, tsak a' jónak, és gonosznak tudásának fáját el-kerüld; mert azonnal mint egy álom el-rűnik az egész paraditsom, 's egy pusztánn éb-redsz-fel!...

Mahomed. Hiszek a' böltsesség orákulumí szavának; egy olyan magoságról szoll, a' hová idő előtt a' Királyok se hághatnak; nem fog előtted meg-szégnyülni az-az ábrá-zat melly a' világ zivatarai setétsége felett mosolygott mikor a' föld-népei reszkettek alatta.

Basa. Már vissza-tért az én F[elséges]. Sultánom, 's én-is vissza-térek parantsolatait folytatni. –

Mahomed. 'S én-is vissza térek az én paraditsomomba! *(elmennék: a' Basa meghajtva magát, indul a város felé: Mahomed Iréné felé)*

VII. JELENÉS.

A' ki kötő-helynél Agénor egyedül. (fú a' Szel; égy hajo hányattatik.)

Istenem! millyen hirrelen támada az a' szélvész! millyen félre-vetette a' hajot!... mikor éppen meg-érkezik-vala? ah! az ember örömei millyen közel az ő tzeljokhoz tünnek-el! (*Szél zág*) ... Millyen sötéten hömpölyögnek a' habok... melly süketen bög a' méjjség!, mint emelkedik büszke tajtékjaival az alá creszkedő égfelé! a' hajdon el-vált felső vizek az alsokkal ujra egybe akarnak elegyedni (*villámlik*) meg nyilt a' fekete kárpit, 's a' Minden-hato királyi-széke le-tündöklött a' Sirhalmok-közzé! (*dörög*) Meg indult az Urnak szava, 's a' világ' méjjsége rémül az ő nagyságától, 's a' föld büszke Urai fel-ébrednek az egyedül Urnak rettenetes szavára. (*nagyot villámlik; isattan: meg-üti a' hajot, 's egészen lángba-ég*) Jajj-nékem!... Istenem!... Nintsen-é számomra is egy menykőved?... A' Tágas tengeren, éppen ezt a' bujdosót, a' ki életem komor estvéje egyetlen-egy vigasztalására érkezik-vala, kellett-é nyiladnak tzelozni?... Ah! egészen el-borítja a' láng utolsó reménységemet! Nagy Otzéán! ha olyan szegény vagy minden vízciddel, hogy ezt a' köztéd égő lángot ki-oltani nem-rudod, az én életem halavány lángját könnyen meg birják habjaid!... Millyen haragos tajtékkal forranak a' vizek az ő ellenséges élémentomok ellen, mely az ő országokon kevélykedik... A' lángok a' habokkal öszve-ütköznek... A' hányt tüzes árbotz villámokat ír a' fekete egen!... A' büszke füstoszlop fejét a' fellegekbe rejtí; lábait a' tengeren terjeszti-el!... Az árbotz szikorog!; szikrádza törík-le; 's a' méjjség nyeli-el mindenemet!... (*le térdepel; 's öszve fogja kezeit az égre, azután jó Iréné*)

VIII. JELENÉS.

Agénor, és Iréné.

Iréné. Eggek! olyan hasonló hozzá!... (*közelebb menyen*) Ő az, nem álom! egy illyen álom-is ezer valóságokat fel-érne! (*még közelebb menyen.*) Ő az! él az én atyám!; de olyan mozdulatlan, mintha lelke egészen az égbe volna!... Ah! talám engemet keres? én is tsak ott véltem meg-találni ötet. (*hozzámenvén, meg öleli*) Idvez'-légy kedves jó atyám!

Agénor. Nagy Isten erősitt! tartsd-öszve ezeket az omladékokat! Oh igen sok egy pillantatba mindent el-veszteni, 's a' másikba vissza-nyerni mindent.

Iréné. Kedves Atyám! én-is vissza nyertem mindent, a' mit el-veszettnek gondoltam; senki se tudott rollad mondani semmit; minekutánna látták a' te meg ifjadt esztendeidnek hév nyári villámjait!... Könnyes szemekkel gondokodtam a' haza áldozatja szentségére; 's a' midön árvának éreztem magamat, a' mennyei Atyához sohajtottam!

Agénor. Azért a' sohajtásért adott-vissza téged' nékem!; mert oh! kedves lényom! én néki adtalak-volt: én gyujtottam-fel a' templomot, hogy együtt égj-el a' szentségekkel, minek-elötte a' bé-rontott Pogányok vakmerő kezekkel illetnének.

Iréné. Istenem! mely tsudálatosok utaid! a' Géront fiai ragadtak-ki engemet: melletttem estek-el, 's én egyedül maradtam a' fenevadok között: egy nemes lelkü öreg Basa

megszánt; Géront mikor minden reménység eltűnt, meg-adta magát, 's esdedzett érettem a' Basának!

Agénor. Tehát minden úgy van; Oh! Géront, miért nem adhatom én vissza néked a' te fiaidat?!

Iréné. A' hazának szentelt ő azoknak sirjaikat; könnyekkel kísérve bé az égbe; érted most-is vizsgálja a' halottak komor országát!

Agénor. Most beszéltem vele Iréné! éppen utánad ment a' Basához; nem találtad?

Iréné. Nem a' Basánál vagyok kedves Apám, Mahomed a' Sultán meg-látott, 's a' leg tisztább Barátsággal tisztel engemet.

Agénor. Ah nyomorult kétség! egy öröm-könnyet se lehet tudni, hogy a' míg ki-érkezik, nem gyászra jö-e?

Iréné. Oh nem, kedves Atyám! Mahomed egészen meg-változott: Ő olyan szép, mint egy sötét zivatar után a' Nap mellynek fényén a' könnyek-is mosolyognak.

Agénor. Oh kedves Leányom! ne-hidj annak a' tsalárd mosolygásnak; éppen ez alatt készítik az ő havassai a' leg rettenetesebb égi-háborut; az ő virágai a' halál mezején nyílnak; nem fárad rózsza illattal hozzá a' Zéfír, hanem mikor a' fél ember testekkel nyögző völgyekről a' halál szagát vivő szelek a' Sasokkal szembe repülnek, az-az áér az, melly ötet-is emeli; mert ő az első minden ragadozó állatok között. –

Iréné. Ő mind szégyenli azt, 's most Josággal kívánja meg-hodolni a' sziveket.

Agénor. Talám a' Tiédet-is ostromolta? ah Iréné! milyen sötétség borul az én lel-kemre! miért nem maradtál erőszakosan benn a' Templomba? miért váltál-meg annak Szentségeitől? hogy azoktól külön, pogány rüztől égnél-el?

Iréné. Kedves Atyám! ne háborítsa semmi gyanu az atyai szívet; a' te Leányod mindig a' templomba maradt, 's szent tűz az, mellyel benne két szív az égre lángol!

Agénor. Nem sokára a' templomot égeti-el... még nem találalak-meg kedves Leányom!... inkább kívánám hogy el-vesztettelek-volna... Szeretet abba a' büszke köszálba! hideg fény az ő fején! égi háboruk az ő szíve körül: ...csak azért derült-ki, hogy néhány napi hévség ujj zivatar matériáját szerezzen, a' mit ki-menydörögjön; hogy ujj fényel tündököljék az égbe.

Iréné. Meg fogod esmerni ötet, 's annál kedvesebb lessz, mikor a' kegyetlen oroz-lánt meg-szelidülve látod.

Agénor. Meg telve vérrel, míg ujja meg nem szomjazik; többet neszolj nekem rolla. *(rövid pauza)* El-jösz-e velem Iréné? mind addig míg ez a' nap nem süt Mahomedre-is, réád-is egyszerre; hogy mindennapi keserves verejréccinkkel meg-váltuk betsü-letedet?

Iréné. Oh! kedves Atyám, kívánd az életemet attól könnyebb meg-válni: Mahomed-től hatalmamba nints: ő mindjárt ide jön...

Agénor. Jöjjön utánunk, ha olyan nehéz néki tölled el-válni, mint neked a' fényes gyalázattal! *(jö Mahomed: meg-látja Agénor, 's egyszeribe Irénéhez fordul)* Ha egyik élé-mentom meg nem szabadított, a' másikhoz folyamodom. *(által öleli 's bé szökik vele a' habok-közé)* A' szent Isten nevében!

Mahomed. (bé-szökik utánna.) Segítség, egy országot, a' ki Irénét meg-szabadítja!
(A' kárpit leesik.)

MÁSODIK FELVONÁS.

I. JELENÉS.

Mahomed, 's Iréné egy szobába.

Mahomed. A' Tengerbe kellett néked merülni hogy mint Vénus a' haboktól születésél? azoknak minden veszedelmeivel!... Az egész méjjség meg-világosodott-vala, mikor el-merültél 's a' setétség ki-jött a' természet színére... de mikor az én karjaim között éreztelek tégedet, a' tenger kettőnket egybe-ölelte a' véghetetlenbe terjedő karikáival, 's mikor ki-emeltelek, utánnad fel-jöve tsokolt: a' természet újra mosolygott, 's a' rémitő tsudák a' vizek' színére fel-tartván fejeiket könnyeztek a' bájolo fényen.

Iréné. Oh miért kellett a' te Irénédről-is a' könnyeknek az ő tengerekbe vissza hullani, az én Apám után? senki-se volna hasonló boldog hozzám, valamíg az én Menyországom egyetlen napja réám süt. – De igen drágán fizeted-meg F[elséges]. Sultán! a' te Irénédet; egy nagy-lelkű öreget adtál érte a' tengernek; egy böltességgel tellyes ezüst-haju főt az ő iszapos fenekére vetettél,... míg az ő leányát a' világ' ditsössége fényére emelted.

Mahomed. Nem ki-vonta-é az apai nevet szivedből akkor, a' mikor azt az életet, a' mellyet adott, vissza-akarta-venni.

Iréné. Engedj-meg F[elséges]. Sultán! meg akarta tartani annak szentségét; mivel nem ismért tégedet!... Ő egy bus hazafi: el-nem-tudott választani a' Constantzínápoly omladékától!

Mahomé. Meg engedek néki; az ő böltessége a' földön gyakoroltra magát; nem emelkedett a' tsillagok tüzes útjára, a' mely mikor a' földről vissza-felé menni látszik is, akkor-is elé napkeletre foly: én ez előtt az égbe kerestem a' tsillagokat, ámg az enyimeket a' földön találtam-meg; az ő pályájokat kísérem már az örökké-valóság Napkeletéig. –

Iréné. Bus Sugári a' temető-tengerbe néznek: szaporitni kívánják a' világ' könnyeit, a' mellyekből egybe-gyült!

Mahomed. Ha a' te atyádnak Iréné! dühösségét, a' mellyel engem a' habokba taszított, a' szerelem' mennyei ereje meg-nem-gyözte volna; kevésbé keserves halottat temerne-é a' méjjség? valamellyiket a' kettőnk közül a' tengernek kellett el-nyelni, hogy mind a' hárman el-ne-vesszünk; 's hogy ketten meg maradjunk, azt a' halált taszítottam vissza réá, a' mellyet ő réám mért-volt... láttam messze még küszködve a' habok közt el-enyészni... a' végzések meg-tarthatták ötet... valami halászok beszéllik, hogy egy öreg egy menykötől meg-ütött hajo darabján a' partra úszott.

Iréné. Remenységnek akár-mely halavány sugára áldott légy!: de ha még él-is ő, titkon kesreg!

Mahomed. Annál kedvesebb lessz, mikor a' te ditsösséged' déli fényén az ő Sirja homályjai közül elő-jön... Nyugodj-meg a' végzéseken Iréné! 's várd azoknak ki menetelét! Tudd-meg, hogy sebesítet a' Mahomed-szívét, minek-utánna minden meg-hodolt világaival rabodnak adta magát, 's még is adosod!

Iréne. F[elséges]. Sultán! a' te rettenetes Lelkednek egy intésbe kerül, az édes lántzat elszakasztani, akármelly minden-hato erővel láttassék téged hozzám kötni... de tudd-meg, hogy ez a' hiv szív is azzal együtt ki-szakad... 's akkor Sultán! szabadon hagylak a' földön!... leszs egy n[y]lögő Szellő, melly szárnyán lelkeket a' mennybe fel-vigye!

Mahomed. Juthatna-é egy halandónak-is eszébe, az ég köteleit el szakasztani? egy férjfiat se-hordozott a' föld a' Nap alatt, a' ki az egész világ' Uraságáról le-ne-mondott volna a' te rablántzaidért? ha rabodat, a' szeretet' mennyei lántzával szivedhez foglald; a' szabadság el-veti tüzes levegő-szárnyait, 's bilintsekbe tanul járni.

II. JELENÉS.

Ibrahim, 's az előbbie.

Ibrahim. Felséges Sultán! egy fertálynyi audentziát kér tölled az öreg Ibrahim fontos Jelentésre!

Mahomed. Örömet fizetek adót néked, abból az arany-időből, mellynek napját te hoztad-fell!... Mennjünk-bé (*nyitja az ajtót*) azon falak közzé, a' hol az országnak gondjai seregelnek; oda illenek a' te höltességed beszédi; itt a' leg komorabb igazság-is rozszaszinbe öltözik, 's el-változtatja értelmét; a' nedves felhők arannyal mosolyognak, mint-ha csak az eget szépíteni jöttek-volna; menjünk-el erről a' tündéri fényről, hogy a' dolgokat az ő földi világokba lássuk!... Te pedig imádott Isten-asszonyom, számláld szép szemeid pillantásaival az én véghetetlen adosságaimhoz azt az időt, a' melyet másnak kell adóba fizetnem. –

Iréne. A' virtusnak számlálom F[elséges]. Sultán! hogy a' közbe-hengeredő gyöngyökkel harmatozza-fel el nem hervadó virágít! –

Mahomed. Ne-adj azoknak semmit a' te szépségedből, hogy a' két menyország között a' semmiség örvényébe ne szédüljek... Kénszeritek, ne szolj többet, hogy maradjon még- valami abból az észből, mellynek az országok oriási mákhináját kellene felvetni.

Iréne. Nem kívánok vissza-élni azzal a' kegyességgel, melyre Felséged egy méltatlan rab-lányt méltoztat. (*menyen el*)

Mahomed. Hogy én méltó rabod maradjak: old-fel egy néhány pillantatig az Országok Urát.

III. JELENÉS.

Mahomed, és Ibrahim.

Ibrahim. Engedj-meg F[elséges]. Uram! a' te hiv szolgáltnak, ha a' midőn senki se mér szollani néked, én egyedül tám igen sokat merek: hatalmodban áll ezt az egygyetlen tükrödet szélllyel-törni, ha a' te szép képedet-is darabokra akarad törni!

Mahomed. Nékem csak egy tükröm volt Ibrahim, a' mellybe nézni szerettem; a' világ borzadó színe volt az, mellybe a' szélvész es ég tsillagaival reszkető tengert meg

esmértem, a' második Iréné, melly engemet a' mennybe mutat, a' hol az ígért boldogság ki-fizettetik; szeretném látni mit mutat a' harmadik?

Ibrahim. Az első igaz tükre a' szerentsének, 's azzal egygyütt változván formája hol kitsinnek, hol nagynak mutatja a' ki belé-néz: a' második előre fizeti a' boldogságot; de olyan pénzekkel, mellyek egy rozsa királyságán-tul nem járnak: a' harmadik azt mutatja, hogy a' két első hamissan mutat. –

Mahomed. A' ki a' leg-szebb valóságot nézheti, nem keres hiába való képeket, a' különbözőképpen mutató tükrökben.

Ibrahim. Míg a' valóságot nem láthatjuk, képeket nézünk; az ember barátjába-is tükkört keressen, valamint a' tükkört barátjának tartsa: ez emlékeztesse az ifjuság virágait gyümöltreket hagyni helyekbe: szégyenítse-meg a' tavasz' zéfirei közzé mosolygó rántzókat, 's rövidítse-meg az ősz hajak' reménységét. –

Mahomed. Mellyiket akarod te nékem, a' te vénséged' jegébe mutatni? jó-é vagy rossz az Ibrahim? a' mellyel meg terhelve jössz?

Ibrahim. Mindenik I' [elséges]. Úram! mivel egybe vannak párosodva; vagy engedd-meg, hogy el-válasszam; vagy ezeket a' fejtű hajakat mind addig tsufold a' böltesség' hazug czimerének, míg a' szégyen miatt el-hulnak.

Mahomed. A' te kétséges szavaid úgy jönnek az én Lelkembe, mint mikor a' megtsendesedett tengeren az észak ujra funi kezd, de Mahomed nem szereti a' lehetőség országával hadakozni, melynek levegő serge megsebesíthetetlen; mutasd-meg néki az ő ellenségét, 's ha azt ezek a' szemek meg-láthatják, 's ez a' kard el-éri, úgy szakassz friss borostyánt a' Mahomed homlokára!

Ibrahim. Vajha meg ne látnák többé a' te szemeid, 's a' te karjaid el-ne érnék, hogy ennek az ellenségnek leg-elébb fordítva hátat, szembe futnál a' nagy profétától le-küldendő borostyán koszoru eleibe!

Mahomed. Mahomed nem fut, ha a' pokolnak minden langolo ördögei réá ordítanak-is: hátat nem fordít; ha ellenség az ő neve; szembe menyek vele Ibrahim! az egybe-dörgő világok közé is!

Ibrahim. Tsudalkozkhatol az én beszédemen míg megtudod: olyan ellenségről van szo, mellyel a' puhák ütköznek-meg, 's a' herok el-futnak előlle: a' ki egy hódító szüz boszorkányozo nézéséről el-fordul, annak szakasztok én borostyánt: a' ki hátrul tudja hagyni a' mennyország' festék-színait, olyan hatalommal mosolyogva, hogy valaki aszszonytól született réá menne, mint a' bogár a' G[y]értya-lángjára.

Mahomed. Talám értelek Ibrahim! 's ha szintén az ifjuság, ez a' fényre repdeső pillangó, ebbe a' szép lángba esnék-is, hol éghetne-le szebben a' halandó rész, hogy a' halhatatlan Sultán tisztán maradjon? Így akarod-é a' rosszat a' jótól külön választani? de előbb egygyesítsd azt a' gondolatlanságot mellyel te magad kezembe adtad az öröm-poharat a' mostani méreg-elegyítő böltességgeddel?

Ibrahim. Az öröm'-poharat az én Úram vette kezébe, 's a' midőn méreggé kezdett válni most általam, a' ki talám, magam is valamit elegyítettem-volt belé, küldi a' böltesség' az ő orvosságát.

Mahomed. Mondjad inkább, hogy ő akarja méregé változtatni: ő maga egy sápadt beteg; 's az erőtelen napfényen álló ablakain néz-ki a' puszta hó mezőre: én a' virágos tavasz' Zéfirei közt vagyok: nem-érhetjük mi egy-mást Ibrahim!... El nézhetetlen úgy nékem elé, mint vissza néked az a' sok kék-hegyeken által bújdosó Út, mellyen

én innen, te túl vagy: azokat az esztendőket, mellyek el-választanak minket, sem én tölled, hogy engem meg-érthess, el-nem vehetem, sem te nekem, hogy én téged meg-értselek, ide nem adhatod.

Ibrahim. Hát az egész el-mult el-veszesse hitét? 's csak a' jelenvalónak legyen voxsa? a' mellynek magának csak az el-mult adhat hitelt? ez mutatja-meg azt, a' mi marad, minek-utánna az idő azon szines öltözetet, a' mellybe meg-jelent, el-viseli... Kedves ifju Sultán! engedd meg nekem, hogy útat mutassak néked azon a' veszedelmes méjjségen, mellyen többszer nem-jártál: engem már a' jég mindenütt meg-bír. –

Mahomed. Néktek a' gyengeség ád erőt: a' szalma-szál birná-é olyan kevés matériával a' kalászt, ha üress nem volna?: nállam az erő szüli azt, a' mit ti az üresség miatt fenn-álva, gyengeségnek neveztek... Olyan sokszor a' ti világotok, mint a' reves fái... Parantsolj az én ifjuságom hév-égtája napjának, hogy ne égessen, 's fagyald-meg az égető Zénith alatt a' rengert, hogy egy Szél-mozdulat se találja-meg az ő habját: ...de talám még a' vénség jegének-is vannak a' maga síkjai?

Ibrahim. Az okosság mindenkor támassza a' Vénségnek, a' mellyen tsendesesen lépetget elé szembe az örök tavasszal, melly a' hideg fergegek közzé mosolyog; nem-is alkalmatlankodnak a' nyári hévség bogarai, ha vagy egy fel-ébred-is, erőtelen rebbenése hamar le-esik... Mindenről le-esett a' köntös, áll-otrza-nélkül van a' világ: által lártzanak azok az erdők, mellyeknek nevető zöldegekbe vadok bukáltak; tisztán, tsalárdság nélkül marad minden. –

Mahomed. O! Ha a' valóság olyan pusztá kedves Ibrahim! vajha soha se válna el a' tsalárdságtól: arra a' fel-tisztulásra nem vágyom, mellynek hóharmatja a' természet ábrázatját el-fonnyasztja: azzal a' kedves fénnel maradok, mellyen az egész teremtés virágzik. –

Ibrahim. Az a' fény attól a' lángtól van, melly nem csak magát emésztí-meg, hanem minden nagyság matériáját-is: a' szünetlen horgászó pokolnak egyik maszlagja a' szép léány: a' boszorkány, egy nevető tavaszba el-búva; mihelyt annak rövid idejű virági el-hullnak, rántzas boszorkánt teremnek!

Mahomed. Ha ez az egyetlen édessége-is az életnek ki-véterik, oda lessz minden ize a' boldogságnak.

Ibrahim. A' boldogság számtalan ingrédientziáit szünetlen elegyitri az ember, 's örökké hibázik valami az ételbe, a' mikor egyéb minden van. Só, a' mikor az-is, appetitus, csak ettől függ minden, 's éppen ezt rontják el az édességek; 's az ezektől való meg-tartoztatás keserű orvassági adják-meg: annyira el-veszhet, hogy van, a' ki az étel-látásától való tsömör miatt, az asztaltól fel-kél.

Mahomed. Elegyíts a' mennyből, és a' földből mindent egybe a' te boldogságodba ha Irénét ki-hagyod; úgy még csak a' Promérheus agyag formáját tsináltad meg, 's az élet szikrája hátra van!

Ibrahim. A' boldogság formája sok, mint a' szép ábrázatnak; de akár mint láttassék élni, olyan halando, mint ez, ha nem a' mennybe nyílnak rozsái: boldog a' ki olyan szeretőt választ, melly a' sirig mind szépülve, onnan mennyei fénybe öltözve általhodit!

Mahomed. O! te partra ki-szállott Öreg, néked már lengedez az örökké-valóság hivogato szellője ezüst hajfürteidbe: de tekints vissza a' te rég elmúlt tavaszod' fényébe: nem láttad-é soha egészen annak eget egy léányba? 's ha akkor láttad volna

azt, a' mit én most? úgy a' te ifjúságod másként tanította-volna szollani a' te vénségedet!

Ibrahim. Nékem kedves ifju Sultán! sok szeretőm volt, míg arra találtam, mely sem hidegséggel nem fut, sem hűségrelenül el-nem-hágy: az ember mindég szerelmeskedik, csak a' szeretője változik: mihelyt az ember egyszer a' mennyet egy léányba lehozta, mind addig költözteti, míg végre a' földre sohol se illvén, vissza teszi a' maga helyére: azután nem gyűlnek többé egy helybe a' szív meleg sugárai: fel-ozsolva az életre, soholt se égetnek, mindenütt tühetőleg melegítenek: ekkor kezd lenni az öregé az élet, addig ő volt az életé, mind addig tulajdon magának kovátsolván megannyi uj formakra lántzait, míg minden karikái el-víselődnek: akkor egy keveset szabadon él, 's meg-hal!

Mahomed. Tehát engedd-nékem is az én lántzaimat, melyeket adtak a' végzések, el-víselnem!... azokkal tartoztatnak a' földön; én nem irigylem a' te szabadságodat: a' tömlőzhez lántzok illenek: maga a' föld tömlőz, midőn a' végzetetlen világba minden-felé integetnek a' tsillagok, 's sohavá se lehet ebből a' sárfészekből ki-menni, 's még a' kit innen el akarnak is szabadítani, sír...

Ibrahim. A' sír, a' ki lántzainak nevetett, 's minden idejét a'val töltötte-el: az élet egy sokadalom, melybe a' gyermek kevés pénzzel kívánna mindent meg venni: mézes-pogácsára költi, az úton meg eszi, 's semivel tér físzsza sírva. –

Mahomed. Én szerentsés voltam, hogy egy olyan klénodiumot vettem: mely az egész sokadalmat fel-éri!

Ibrahim. Ne szólj átkor Sultán minden Országaidra, azt a' hűséget, mellyel egy félvilág büszke volt, szinte egy holddal el-fogyó ábrázat kedvességéért el vetve. Oh! ha a' természet örökké-valóságra készített remekein is, ugyan azon etsettél járt, mellyel az aszszonyi változó színeken jádzott; tehát süllyedj-el az álmok aranyos fellegeibe országod fényével egygyütt! áljon puszta oszlopon örökre az el-maradt nagy tettek ditsőssége helye; festesd Irénét oda, hogy a' jövő világot az ő képe mentse tégedet: ugyan vele egygyütt mikor leg-inkább tündöklök, jelennj-meg a' Jantsárok előtt, hogy az egész sereg le-esve az Isten aszszony előtt, meg engedjen néked, hogy őket ki-üzte szivedből a' kik annyi sanyarúságok közt vérekké irták ditsősséged útját. – ...Engedj-meg F[elsőség], Sultán! ki kell-mondanom! a' békérelenség olyan nagy, hogy minden rosztol félni lehet; minden látja, hogy egészszen más lettél: tüzes futásodat meg-állította egy az út mellett nyíló rozsa, hogy az ő halandosága el-ragadjon azon szépségre, mellyel az el-rodhatt nagy emberek porai fénylenek. – Ah! hiába vár téged a' ditsősség a' földnek más lapján: meg-áll-é a' nap egy hízkelő vidéken, el-felejtve, hogy ő az egész világé? 'Te a' ki előtt a' fátum a' halhatatlanság' eget felnyitotta! mintegy köz ifju, egy léány pillantására vesztegeted századjaidat: a' világot meg-szégnyited, melly büszkén reszketett a' te uralkodásod mennydörgései alatt, 's most mindennapi lántzokba sohajtani lat.

Engedd-meg Uram! hogy az igazság, a' hízkelés festett karpitjat, mely megett saját fegyvereid ellened köszörültetnek, el-vonni méreszlette... Az én életem úgy is az érted vetett kotzkátol-valo sokszori maradék: érted tettem még égszer fel!

Mahomed. Eleget mondottál már Ibrahim, többet mint a' Sultánnak hallani leherne, szűnj-meg már fagyas észak! ki-oltani menny országom világait, 's el-fonnyasztani a' boldogság paraditsomát. *(pauza)* Tehát alügyék-ki a' szeretet' menyei nap-sütése 's

a' meg mérhetetlen sörétséget világosítsák a' fel-gyújtott világ' lángjai: vagy az Iréné karjai közt égni, vagy a' világot el-égetni tudja Mahomed. Vajha egy fekete éjjélbe borulva az égnek minden vilámaint egyszerre kezembe foghatnám hogy erre az alavalo tömlőzre egyszerre levetném!

Ibrahim. Tsak a' te el-vetett királyi páltzádat kívánd-viszsa F[elséges]. Sultán!... hogy Ibrahim még a' te szolgád légyen!... még egy utolsó szót engedj-meg!?

Mahomed. Egyet se többé, hogy utolsóvá ne váljon, mikor elsőbben meg-szollal a' fel-ébredt Sultán!

Ibrahim. Tehát szollok még egyszer, hogy halljam még egyszer a' Sultánt! az után örömmel meg-némulok: a' mit a' meg-némitott igazságnak el-kell hallgatni, ki-beszéli az idő a' Királyak sírhalmain.

Mahomed. Te rettenetes ember! a' ki a' le-vetett angyalok tűz-esése alá mersz állani! ha nem gondolsz életed' butszó lángjával, mellynek olajja el-fogyott, van-é valami szent előttd ebbe a' sötét világba? vagy valami hűség' szikrája maradt-é a' volt Sultánhoz? távozz-el kérlek, hogy valami pokoli láng ki-ne rohanjon ebből a' nyomorult mejjből; 's olyant tselekedjem, a' mit magam is meg bánok, új motsokkal rutitva hajdani ditsőségemet!... Egy halandó se nézze, míg Mahomed az égből a' földre vissza-esik.

Ibrahim. (térde ésik.) Kegyelem nagy Sultán! a' te örökké hív-szolgádnak!

Mahomed. (Fel-köli a' földről) Kegyelem néked Ibrahim! Reggel mikor a' nap fel-támad, a' Jantsárok serge szembe rogyogjon a' meg-jelenő Sultánnal. (*Ibrahim el-megy.*)

IV. JELENÉS.

Mahomed egyedül.

Eredj komor igazságnak hív követje! rajtad van az ő sáppadt tzimerc; eredj! vond-le az egész rothadás országáról a' pázsint-takarót hogy az ég lássa a' győzedelmes halál egybe kötött kezü millio rabjait, 's az öröke-valo el-fordítsa ábrázatját, az ő képét szabadon rágo nyívekről. 's az egész földön el-hintett koponyák szem-üregéi az ég' tsillagait ki tsufolják. (*pauza*) Vallyon mellyik helyesebb? el-rejteni-é egy rozsa-liget megé a' tsont-vázat, hogy ez a' mesés állat, míg sirva fut vissza az ő anya méhébe, mosolyogjon közbe, míg a' rozsákon által-menyen; vagy le-verkeztetni ezt a' tsalárd világot az ő halotti piperéből, hogy meg különböztetődjék a' part' örökre maradt ékessége, attol a' mivel az idő tovább foly. (*pauza*) Emberek! a' kik tsak időre vagy-tok! számotokra nyílnak az el-mulo-virágok: néktek nem-jutott egyéb; az örökké valóságra hívott férfiak virágai nem hervadnak-el: amazoknak a' jól-tévő böltesség' világa soha meg nem mutatja az ő szerentsétlenségeket, 's a' kiket halhatatlansággal kínál, le kell hogy mondjanak amazok' halando rozsáiról. (*pauza*) Ha ez a' rozsa nem Iréné volna! a' melly mellé a' leg sietőbb követtségbe repülő angyal is le-szállana, 's meg-akarna szollalni; mintha oda volna küldve, hogy az égbe fel-vigye... Olyan szép ő, olyan közel éget ez az egy nap, hogy a' feneketlen ég' minden tsillagait meg-győzi... ah de ezt örökre le-viszi az idő óra-mutatoja, 's az örökké-valóság ki olthatatlan tüzei maradnak az égen. (*pauza*) Hiába való vének! a' kik ezereket adnátok, hogy

nehány esztendejetekeket el-vegyék; én kintset adnék, hogy 20. esztendőt kapjak, kissebiteni az ifjuságnak azt a' hübájós számvetését, mellyel a' Véges jelenvalót annyira sokszorozza, hogy az örökkévalósággal egybe-mérkezik. *(pauza)* Semmi sem egyéb, tsak az a' kötél, mellyel a' pokol az ég vidékéiről vissza von; de érzem, hogy von az ég-is: viaskodjanak az angyalok, és ördögök felettem a' pokol, és a' mennyország közhatárán!... ott áll Iréné egyik felivel a' poklot is mennynek hazudva... ott megkell ötöt még egyszer nézmem; nekem az én ellenségem egész hatalmát szembe kell nézmem; nem akarok én tsupa had mezeje lenni, mellyen a' szomszéd Királyok verekednek; én hatalmas vagyok, magam viaskodni; semmi lántzokat meg-nem szenvedek; el-szaggatom, ha szintén az ég kötött-volna-is meg; akkor szabadon fogom választani pályámat, 's futásomba akármelly égi testtel vetélkedem.

V. JELENÉS.

Mahomed, és egy Jantsár-Tiszt.

Tiszt. F[elséges]. Sultán alázatos jelentésem van, ha Felséged meg-hallgatni méltóztatik.

Mahomed. Mondjad! én ma hallani vagyok kárhoytarva: tsak hadd-el a' 99 hazugságot, ha hozsz köztek vagy egy igazságot!...

Tiszt. Én nem hazudtam soha Felségednek; nem-is volt szerentsém szollani Felségeddel.

Mahomed. Tchéát szollalj-meg idegen nyelven, a' hazugság a' ti anyai nyelvetek, egy szót se tudnátok szollani, ha nyelvetek szívetekkel egybe volna kötve!

Tiszt. Ebbe a' világba idegen az igazság, 's azért kéntelen ide valo nyelvet tanulni: adj néki hazafiui just, hogy ő is meg-szollalni mérjen. –

Mahomed. Mutasd-meg elébb, hogy lássam: ugy el-takarjátok mintha szégyenléttek, minél édesebben hizelkedtek, annál nagyob szükségtek van, valamit el-takarni, 's mind-addig viselitek a' hazug mázat, míg okotok van a' nélkül magatokat szégyenleni, 's valamig a' ki-nyíltság nem mutatja-meg rajtatok a' férjfiúság' bélyegét, nem vagyok méltok, hogy Mahomedéinek nevezzétek magatokat.

Tiszt. Mivel egy darab ideje nem volt szerentsénk, hogy felséged is a' miénk legyen.

Mahomed. Holnap a' tiétek lészek, hogy néktek meg borsássak: reggel mikor a' nap fel-jő, előttetek meg-jelenik Mahomed! Miért jöttél?

Tiszt. Egygy öszve-esküvést jelenteni F[elséges]. Sultán.

Mahomed. El-van-igazítva: holnap minden, helyre igazul, vagy egészen el-romlik!

Tiszt. De hát mint tsináljunk az el-fogott vég Göröggel? a' ki az ő fejér esztendeivel szégyenlvén futni, kezünkbe maradt?

Mahomed. Mitsoda vén Görög?

Tiszt. A' többiek el-futottak, azokat-is bé-érte a' halál: ez egyedül az első-hellyéből meg nem mozdult: ketté tört a' kardja, 's ugy fogtuk-meg: itt künn van.

Mahomed. A' meg-ölt kigyó rángatódása midön az ő fejér keresi, hogy az örökkévalóság karikáját le-írja a' halál küszöbére.

Tiszt. Szinte a' mi fejünket találta-meg.

Mahomed. Mitsoda mese az?

Tiszt. Valo F[elséges]. Sultán nem tudtam mikor a' görög nyelvet tanultam, hogy olyan kintset nyerek vele: a' te életedet köszönöm annak F[elséges]. Uram. Történetből hallottam-meg az ő surtogásokat, többben husznál voltak, a' kik egybe esküdtek, eggyenként lesni tégedet, hogy orozva el-vegyék életedet: hogy el-ne-szédjenek, egyszeribe rájok vittem vitézimet: kétségsbe-esve verekedtek: mindenik drágánn esett-el a' meg maradt öreg künn ál trutzolva az ő lántzaiba.

Mahomed. Néked adósod Mahomed; mert azt a' kintset neveled, melyből az ő barátait-fogja fizetni. Jöjjön-bé azon öreg, hogy nézzek azok-közzé a' szemek közé, a' mellyeket annyira szurt az én életem' világa: borsásd-be magára, 's azután kísérd külön fogházba. (*ki-menyen a' Tiszt.*)

VI. JELENÉS.

Mahomed egyedül.

Megint egy új szemre hányás! most születnek azok a' nyomorékok, mellyek a' félbe-szakadt idő ürességébe fogantattak, azokból a' magvakból, mellyeket a' pokol küldött a' szabadon járo szelekről!

VII. JELENÉS.

Agénor, és Mahomed.

(*Agénor meg-áll, az ő lántzaiból bátran szem közt nézve a' Sultánt.*)

Mahomed. (*nézi*) Mitsoda találós-mesét font a' te időd hossza? a' te mozdulhatatlan szemeidbe a' halál, és gyász van festve, 's ábrázatonon nemes esztendők történeteit olvasom? mitsoda a' te sorsod szerentsétlen öreg? egygyetlen fiadat vesztetted-é-el a' hartzba? a' sorvado tőkének szép jövése száradt-é ki?

Agénor. Szünj-meg kérlek ezen a' hangon beszélni! mennydörögj inkább pusztító mennyköveket szorva kezedből, hogy meg-esmérjelek! én nem akarlak soha meg szeretni tégedet, mind-addig gyűlöllek, míg az emberiség hosszuját nem állom.

Mahomed. Ki vagy! te esztendők jegébe meg-merevedett tsuda?

Agénor. A' te engesztelhetetlen ellenséged, a' ki élete zavaros fogyrával, a' tiédnek lángját ki akarja-oltani; hogy el-enyészék az emberi nem ellensége, a' ki, midőn az egész föld vérbe borulna, akkor kezdene sírni, hogy nints, mit többbe ki-ontson!

Mahomed. Vakmerő ember! nézd a' haralom tsendességét; mint te, mint egy fenevad, hiába harapod rab-lántzaidat!

Agénor. Szabadabb vagyok én ezekben a' lántzokba, mellyek a' te uralkodásod határan zörögnek, mint te, a' ki azon kívül viseled azokat, a' mellyeket én levettem volna, ha te ezeket, reám nem tettetted volna!

Mahomed. Több vagy-é te halandonál, hogy az én szívem' szentit tapodni mered?

Agénor. Abba a' tartományba egy Sultántól se kérek szabadságot, a' hol ő magának nem adhat!

Mahomed. Ha a' leg vakmerőbb volnál is azon Oriások között, a' kik a' Jupiter fellegváraihoz hajgáltak, reszkess az én mennykőveimtől!

Agénor. Reszkes te az én nevemre, 's essél-le a' te egedből annak hallására; én nem félek tőled; már ugy sínts egyéb hátra, hanem, hogy meg fizessem a' lántz váltságot; az idő nem sokáig fogja engedni, hogy kinozz; és minden hatalmad olyan kítsi rajtam, hogy ha egészen ki-merited-is, tsak büszkeségedet szégyenited-meg; nékem több jussom van büszke-lenni, a' midőn néked szembe-mondhatom azt, a' mit soha se hallottál, hogy tölled nem félek.

Mahomed. Akár-ki légy! tehát tselekedd, hogy én féljek tőled, hogy halljak, még a' mit soha se hallottam; egy nevet, a' melyre reszkessék: mond-ki ha felsőbb hatalmaság' küldötje vagy, szeretném látni milyen forma a' félelem?

Agénor. Tehát halljad Sultan! a' te öldöklő angyalad áll előtted; a' ki veled a' habok közt bírkozott, 's a' tengerből ki-jött szomjan: a' te véred után! hogy az ember-vér-özön forrását ki-igyya, 's a' meg-némult angyalok, még nedves szemekkel újra-kezdjék énekeket: ha nevemet kívánod tudni: én vagyok Agénor az Iréné atya, ötet a' gyalázattal, téged a' tömlöztből, 's a' világot az ő ellenségétől, meg-szabadítani!

Mahomed. Kimondottad? nézd a' mozdulhatatlan Mahomedet! Meg-engedek néked öreg; mivel életed' végére maradt, hogy Mahomedet esmérni tanuld: meg nyujtom a' te napjaidat, hogy ne halj-meg tanulatlanul: holnap az első nap világán, nyisd-meg a' Vénség szeméit, 's olvasd-vissza, a' mit egy hosszú életbe tanultál: az éjjel viseljük-el mind ketten rablántzainkat: mikor a' szabadságról való álmaidban meg-zördülnek, gondold-hogy a' Napkelet angyala vészi-le azokat...

Agénor. F[elséges]. Sultan! most kezdessz már rettenetes lenni! meg-mérhetetlen, 's félelmes mint a' tsendes színű Tenger: vedd-le most az én rablántzaimot! mért vonod-le ezt az éjjelt életedből? kitudja, nem hosszabbé az ennél? rég ég lángja! már ing, 's talám tsak kevés a' láthatatlan rész: Engedd, hogy bár egy órát éljek szabadon! add nékem az én Irénémet! én már a' mennyország' küszöbén állok, tsak az ajtó meg nyílását várom; kérni fogom a' világ' bíráját, 's egy századot ki-ülök érted a' Pokolba; tsak add vissza az én Léányomat; abba a' pillantatba a' gyűlölség' sárga ábrázatján, az én régi tanítóm az idő, el-pirul.

Mahomed. Szollott Mahomed: várd-el, míg a' nap a' tengerbe hagyva az elmúlt idők szennyét, újra születik, avagy az eget kénszerítsd hogy az ő örökké-valo forgását érted siettesse, 's éjjféltkor fesse-ki a' napkelet kapuit.

Agénor. Oh Sultan! ré-is ember vagy, 's a' fárum hozzád-is lehet kemény; nyujts, míg hatalmad vagyon, egy öreg Atyának utolsó vigasztalást; talám egy ora hozza néked-is a' keserű poharat a' mosolygó kárpit megett? talám elveszi testednek, 's lelkednek erejét? 's a' hatalom nem hagyja maga helyébe a' szeretetet, örökös sebecid fájdalmát enyhíteni... Te annyi könnyeket hullattatál, hogy tsak a' tseppek keserősége különböztette-meg az essőtől: ha egybe gyülnének minden oriási nagysággal el-merül-nél, mint egy tengerbe: törölj-le egyetlen egy tseppet, hogy azt elvigyem az égbe, 's mint ritkaságot mutassam az angyaloknak: engedd-meg egyszer, meg-látnom az én léányomat!

Mahomed. A' világ könnyeiről nem tartozik számolni néked Mahomed: vess annak Atyával számot: azt nem kívánhatod, hogy Mahomed szavát vissza-térittse, hogy könnyeket küldjön-ki, a' tiéd fogyatékját meg-kimélleni.

Agénor. Jól esmertelek én tégedet kegyelem nélkül való ember! a' te keménységed meg-igazítja ezeket a' lántzokat, 's erőt ad az éjjel, az én sohajtásimnak az égbe felhatni, hogy ellened segítségre le-szálljon!... Kegyetlen ember! itt van ez a' szív, tele a' te gyűlölségeddel; verd-áttal! 's jelenj-meg vérezen az ítélet napfényén hogy az egész világ réád esmérjen... El-megyek a' te színed elöl irtodzom réád nézni: úgy tettük, a' fel-nyílt pokolba a' kétségbe-esés, a' lángok közt tsikorítja fogait, könnyes szeméit az égre meresztve. (*meg-fordul és megye*) Az Isten légyen irgalmas néked!

VIII. JELENÉS.

Mahomed egyedül.

Ki-álhatatlan-gyalázat! a' piatzra kitéve lenni! a' hol minden szabadon hajgáljon, 's még végre a' bosszúlatlan sebek mérgétől jajgatni, mint egy aszszony, hogy a' szolgálásra teremtett nép az ő lántzaiból nevesse az ő Urát... egyszer nyitottam-meg szívemet a' boldogságnak 's az egész pokol belé-omlott: jajj-nékem! midőn megint együtt kell ki-vetnem... Itt réád kell gondolnom Iréné! néked egyedül minden más gondolat oda-adja a' maga helyét: egyedül rogyogsz mint a' nap a' tsillagok serge hervadt mezején... Félre erről a' méjjség széléről Mahomed! szégyenld-meg magadot! ved-meg ezt a' festett mennyországot, mellynek színei a' mulando Rozsáktól vagnak költsönözve, halando világi az élet Méttse feléig se tartanak, 's azután örökös sötétbe hagynak. Mahomed nem a' világ-sokasága közzé, felibe illik! fogadj-el engemet viszont dítőösség Felleg-Vára! körül vétetve azon tsillagokkal, mellyek a' Sírhalomok éjtzakáját által-virasztják, 's a' meg-vénülő idő ábrázatján még szebben fénylenek.

IX. JELENÉS.

Mahomed, 's Iréné.

Iréné. Kegyelem F[elséges], Sultán! alig szolhatok!

Mahomed. Ah Iréné! az Égekre kénszerítlek mit keressz itt, a' hol a' világ makhinája kerekei forgattatnak? öszve akarod-é egész járását zavarni? 's egygyetlen egy könnyel vissza-índítani annak kerekeit.

Iréné. Van hová folyni az én könnyeimnek!... ah! F[elséges], Sultán! álmat láttam-é, vagy egy álmhoz hasanlo valóságot? légy segítséggel meg-fejteni! nem szám-lálhattam tovább azon pillantatokat, mellyek előllem téged egy-egy hátra-hagyott pusztával tovább vírtnek; egy angyalnak ifjúsága meg-öszült-volna egy ilyen szám-lálásba... az ablakra néztem, hogy azok a' pillantatok kezdődjenek, a' mellyek visszahoznak téged, az ujra ki-virágzó pusztákon... 's ah! az ég, midőn téged' ohajtottalak, jöve felém az ifjúság' kellemeiben; az aryám vénségét mutatta-meg, lántzokba, menve tsendes szomorú lépésekkel: az ő lelke volt-é? Olyan hasanlo volt hozzá, hogy jollehet hittem, hogy almodom, minden örömmel készültem meg-szollítani, de a' köfalak közt el-tűnt: ...ah! kedves Sultán! vagy utánna kellett futnom, vagy az árvának az ő egyetlen menedék-helyét kellett fel-keresni: egy olyan fájdalom vetette szívem-

be fulánkját, melyre, fel-rebbent paraditsomi álmaim az ég' ürességébe bujdosnak, 's szemeim' harmatja utánnak indult.

Mahomed. Itt nem találsz álmokat Iréné! mert itt nappal van; jollehet ama mindennapi világosság a' napnyugot kapujából butszuva, míngyárt sötétbe hágy: egy más nap jö itt fel, testvére az örökkévalóság' napjának; melly a' jövő századok mohos oszlopaít meg-aranyozza, egy halando virág se-marad-meg ennek fényén; egyedül a' borostyán zöldellik, 's a' késő idők' szeleibe meg-hajolva borúl a' ditsösséggel bé-irt márványra.

Iréné. Ah! Sultán mitsoda tsuda változtatott téged-is ilyen márvánnyá? ha nints párja ennek a' tsudának engem-is azzá változtatni, lehetsz-é olyan kegyetlen, hogy engem ilyen egyedül hagyj? 's minckutánna magad emeltél fel az égbe, onnan le-vess; hogy meg fosztva az Apámtól is, egyedül bujdoszak a' puszta földön... Lehetetlen azon egy szívből származni két ilyen ellenkező hangnak: ha kétszive van a' Héronak, azok, ha testvérek-is, eggyik a' mennyországhoz, másik a' pokolhoz számlálódik... Nem kedves Sultán, nem a' te szivedből jöttek azok: engedd-meg hogy egyszer bénézzek hozzád annak ablakáin; hogy meg-győződjem iránta: 's azután botsás-el!...

Mahomed. Ah Iréné! tsak a' te szemeciddel ne keress engemet, hogy újra meg-nehatalj, és én örökre el-ne-veszessem magamat: ha két szívem volna, egyiket oda-adnám néked; de tsak egy van, 's azt az örökkévalóság' kéri: kérlek téged! engedd által: menj-el, hogy Mahomed, a' ki-elött a' világ futott ne legyen kéntelen maga el-futni tölled: miért jössz éppen most egy ujjan szülöttet, mikor még alig egy pillantatnyi idős, 's még az ujj világba nem lehellet, újra meg-ölni? az égtől, vagy a' pokoltól van-é néked ilyen erőd, hogy mihelyt meg-jelensz a' leg-fontosabb okosság épületei is egy ejtzaka' álmaivá válnak? én semit-sem tehetek egyebet, míg téged látlak, hanem hogy-elverve királyi páltzámat, néked szolgáljak: ah! Iréné! kívánsz é szeretni egy nyomorult rabat, a' kit a' világ ki-hurrog, midön a' halhatatlanság tüzes pályáját az égén félben hagyva földi bilintsekbe sohajtani-lát?!

Iréné. T'chát fogadjon-el téged a' te hervadhatatlan mátkád, a' Ditsösség: 's mikor az égbe keresnek sohajtásaim, mosolyogj a' töllek-el-váló virágaím le-eső fényére!... Ah! ha te nem volnál ebbe a' szívbe, (*mejjét ki-nyilja el felejtve a' szemérmét*) kénszerít-nélek, 's el nem mennék, míg által nem vernéd, hogy én is fel emelkedjem az égbe: de így mind-addig hordozom a' te képedet benne, míg az utolsó tsep vér, a' melly szerentsés volt egy boldog pillantatban égni a' te ajakaid királyi biborán, az örökkévalóság szélén meg áll. –

Mahomed. Iréné! Iréné! olyan iszonyu hatalma van a' te szépségednek, hogy az angyalok-is próbálják az ördögökkel egybe-ölekezni mejjemben! oh! de lehetetlen a' békesség! az angyalokat akarod-é ki-üzni az erősségből? hogy újra kezdjem a' háborut? 's meg-kettőztessem sebeimet? nékem-is vannak sebeim Iréné! a' mellyeket az örökké-valóság vett-által gyógyítani: holnap a' tiéidet-is meg-gyógyítom: ezt igéri Mahomed: mikor a' nap fel-jö öltözz-fel a' te tellyes szépségedbe, 's a' mint soha egy harmatos róza se köszöntötte a' napot, ugy jelensz-meg velem a' Jantsárok fényes serge előtt: nagy oka van erre Mahomednek; te egyedül fogsz tündökleni a' mezön: a' mérgező hadi ábrázatok meg-édesülnek, sohajtva álmodozni kezdenek, el-felejtkezve fegyvereikről, mintha ök azoknak tsak melléfestve volnának!

Iréné. Ah! F[elséges]. Sultan! mire ez? mi lehet a' te akaratod, hogy azt örömmel tellyesíttsem? minden kedves nékem, a' mit te akarsz; mert semmi sints kedves rajtad kívül a' földön!... azok a' tündéri álmok, mellyeket a' sohajtások a' nyilo ifjuság kellemetes tavaszi egére virtek, angyali sereggé valósodva hoztak-volt téged hozzám mennyei Zengések közt.

Mahomed. Most mind ördögökké-válva ordítanak réád! kérlek Iréné! ne támaszd-fel újra a' háborut! meg-mondottam, mit tselekedj: reggel meg-látjuk egy-mást, 's a' te scheidet meg-gyógyítom: örvendj Iréné! reggel a' te atyádat is meg-látod!

Iréné. Az atyámat?... Oh! kegyelmes Isten!

Mahomed. Igen-is Iréné! holnap meg-látod most pedig kérlek, parantsolom, menj-el! a' nap-is el-ment, 's a' mint sötétül, te világosodol! (*meg-fogja a' kezét*) ah! engedd-meg még egyszer éreznem, mit áldozok-fel. (*meg-öleli 's meg tsokolja*) Örökkévalóság! millyen drágán kell, hogy meg vegyelek!... Kénszerítlek Iréné, fuss a' pokol, és mennyország' bizonytalan közhatáráról!... vidd-el a' te triumfusodat, nézd... Mahomedet, a' ki előtt reszketett a' világ, leg-előbbször futni! (*Sebessen, de méltóságát el-nem veszve, fut, 's a' Kárpit le-esik*)

HARMADIK FELVONÁS.

I. JELENÉS.

Agénor (egyedül a' tömlöztbe, térdén össze-fogott kezekkel fel-néz az égre)

Örökkévaló! a' ki számtalan világaid' közepéből lehelled az életet beléj; 's által-hatva szeretettel a' véghetent, mozgatód a' temérdek egészszet egy bölts tészra; mellyet a' halando soha meg-nem-foghat... Szeretettel telyes mennyei arya! fogadd-el az én sohajtásaimat, mellyeket egy 75 esztendőktől-fogva téged' kereső öreg földi atya, a' lántzok közül indít az éjtzakán által a' te változhatatlan fényedbe!... Nem sokára utánnak én is hozzád fel-mégyek: az én keresztviseléseim, esztendeimre felyül irták magakat: a' föld kéri vissza az ő részét; 's érzem a' szikkadt lárván belől, a' mennyei tsetsemöt repesni feléd!... Siess meg-szabadítani a' föld rabságából!... szabadítsd-ki a' Tyrannus körmei közül az én egyetlen gyermekemet! hogy az ő tisztasá-ga világoljon a' te ditsösségedre!... Szabadíts-meg a' pogány járom-alól a' te keresztýe-neidet!, hogy áldjanak tégedet! oh! de a' te szemed az örökkévalóságon, 's szereteted Karjai az egész teremtesen,... légyen a' te akaratod! (*pauza*) (*felkél*) T'sendes az én szívem: a' mit tehettem, meg-tettem! a' leg-mérészebb porbák se-maradtak-el!... Szegény Géront! millyen hamar el-pattana a' mi-intézetünk, 's te áldozatja levél? hamar bé-érted hozzád méltó fiaidat... vajha te maradrál-volna-meg utánnam! hogy lett-volna, akármelly távolról egy atyai szem, a' melly az egész földön magára maradt árvára nézett-volna! – ... Istenem! talám éppen most van ez a' fegyver nélkül valo ártatlan-ság a' mindenható tyrannus ostroma alatt!... Az ifjuság ritkos tüzei is mint a' gyujtogato tolvajok, éjjel szabadulnak-el... Ah talám most... éppen most ég az angyali szentség a' fene pogány karjai között!... Lehetetlen ki-állanom! szakadjatok-szerte lántzaim (*pro-*

hálja el-szakasztani) váljatok pókhálókka: ha én Sámson nem lehetek, hogy ezt az egész alkotványt a' tyanusra rázzam!... Tsendes ábrázatú böltesség! mereszd széllyel fejér hajaidat! 's változz a' pusztaság' szélvészseibe egy meg-dühödt fene-vaddá. (*pa- uza)* (*az ablakra néz*) Úgy retszik, a' tömlőt-z-ablaka keresztjét látom! arra van nap ke- let! mintha a' sirok' ejtzakájába látnám meg érkezni az első sugárokat!... áldott nap! Siess vissza hozni az el-pírulás' mennyei fényét, hogy a' pokol sergei vissza vonják magokat!

II. JELENÉS.

(négy Fegyveres Török bójón)

Egyik. A' Nagy, és kegyes Urnak parantsolatja, hogy téged fel-vezessünk, hogy a' te léányod oldja-meg a' te bilintseidet!

Agénor. Ah mennyei Atya! meg-halgattad könyörgésimet! (*a' Törökhöz*) Követlek! a' Rab engedelmeskedik annak az Urnak, a' kinek hordozza bilintseit. (*meg-fordulnak, Agénor kíséri.*)

III. JELENÉS.

Iréne egyedül, (fényesen-öltözve.)

Jövel a' te ábrázatod' fényébe oh Nap! természet' szép mátkája!... feketén gyá- szolta távollétedet: meg látod virágain könnyeit: én-is mint ök, az éjjel öltöztem elődbe, 's én-is elődbe viszem harmatomat! mosolyogj réám-is, 's-fess-újra-bé a' Ma- homed szívébe! Mutasd-meg nékem az én Atyám fejér hajait is, 's azután vedd magad- hoz szemeimről a' harmatat!... Az éjj setét ábrázatja titokkal teli hallgatott, 's a' midön kérdertem; vakon a' te színcidbe mártva etsetjét, egybe-nem-illő képekkel töltörte- bé az ürességet; némellyik olyan szép rozsa-szín volt, mint a' hajnal a' kék habokon, de ábrázatját tziprus-koszoru szomorította, 's rozsaín koporso férgei másztak: így fes- tett egy-éjtzaka a' szép Mahomed lelkébe-is, de annak nints napja, 's nékem az örök- éjbe kell szeretnem!

IV. JELENÉS.

[Agénor, 's Iréné]

(Agénort bé-kísérik; a' Törökök künn maradnak.

Iréne Atyához sit nagy indulattal, 's meg öleli.)

[Iréne.] Kedves Atyám! oh! mitsoda szent végzése adnak-viszsa téged?

Agénor. A' Végzések szentek kedves Léányom! vajha mi-is olyan szentek volnánk hogy azt a' szentséget a' mellyet réánk biztak, motsok nélkül meg őrizzük: ...nem ér- ted hová tzelez a' nyughatatlan Arya! minden pillantatban reszkettem érted az éjjel: inkább, mint egy szerető anya, a' kinek fia a' táborba áll a' nyilak' záporába!... Oh Iré- né!... irtozom kérdeni!... nézz a' te atyád' szemeibe Iréné!...

Iréné. (Szembe-néz szelíden, 's tsendesen) Nem vagyok én sebek-nélkül kedves Atyám! de egygyik sem olyan, melly-miatt morskott látnék az én lelkembe; 's egygyik azok közzül meg-is gyógyult a' midön téged látlak! 's a' másik fájdalmat-is enyhíti a' te engesztelődő tekintered.

Agénor. Hálá-légyen néked mennyci Atya! a' ki egy gyenge virágot-is meg-tartassz! a' szélvész es kösziklán! *(kis pauza)* kéntelen vagyok tsudatételnek magyarázni; vagy Mahomed rend kívül nagy-ember!

Iréné. Igen is kedves Atyám! Mahomed meg-mérhetetlen nagy ember! de ah! az a' nagyság melly ötet meg-örzi, hogy más emberek közé le-ne-essék igen felikbe emeli.

Agénor. Értelek! nem jól mértem-é én az ő oríási nagyságát?... hihetetlen ifjuság! melly a' rozsa-szín álmokra vesztegeti az ő hitét, 's meg nem esméri az örökkévalóság tisztos szeliditét, az álmok éjtzakájából felébredt vénség szeméin; két világba látnak azok, vissza az álmokra, 's elé a' valóságra: ezek, már sokszor látrák az ifjuság virágát kinyilni, 's el-mulni; 's a' tavasz mosolygásaiba el-veszni az ősz leg-szebb gyümölcsét!

Iréné. Kedves Atyám! Gyön[y]örködöm én a' fejr böltesség' meszsze láto szemeibe; úgy nézem én azokat, mint a' régi templom sok zivatarokkal meg jegyzett ablakait, mikor a' holddal szembe néznek; 's az el-mult világ árnyékaí, közötték bujdosnak. Hítem én kedves atyám a' te jövendő-mondo beszédednek: de a' jelenvalo Mahomed, nints olyan szent szűz, a' kinek hitéből el-ne-vegyem.

Agénor. Meg-kell-elégednem azzal, hogy Szentségedet el-nem-vette!

Iréné. A' mit a' hitemből el-vett-is, fájdalom! azt-is vissza kell-néked adnom kedves Atyám! a' te szemeid jobban látrak távol, mint az enyimek közléről. Mahomed nagyobb mint-sem lántzokat viseljen!

Agénor. Másnak adja viselni, *(meg-zörgeti)* ezt a' musikát szereti ő, 's inkább a' szerelem égő esküvéscí ki rohanását, mint annak szelid hármoníáját: egy tüzet-okádo hegy mellé építettél kastélyt holdogságodnak: minden pillantatjába egy ujj pusztító gondolatot látok az ő kegyetlen lelkébe meg-villámlani, mellyre omlásokon keres az ő tekintete meg-pihenni: ...még az ő kegyelme is gyanus, hasonló az égő Ethnához – midön az éjtzaka-sötétségét meg-világosítja... Engem-is meg-örvendeztetett: ő küldött hozzád, hogy vedd-le ezeket a' lántzokat: kettős örömöm volna, ha az örömtől nem fél-nék; a' midön szavaidból értem, hogy a' tiéidet-is le-vette: ez az ő természete ellen van, le-venni a' lántzokat, midön az egész világra fel-tenné... a' nap most azért jön, hogy ezt a' mesét meg-fejtse!

Iréné. Bátorodjam-é kérdeni kedves Atyám mitsoda lántzok ezek? akár mitsoda szentelen erőszak fertéztette-meg velek a' nemes Agénor kora' tisztos Szentségét *(veszi-le)* hálá légyen az égnek! hogy én azokat le vehetem: *(a' mint veszi le)* ah! talám olyan gyűrűket is fognak kezéim, mellyeket értem hordoztál kedves Atyám!... örökre hozzád foglalnak azok-is...

Agénor. Értedded kedves Léányom, 's a' hazáért hordoztam; 's az Isten tudja, miért veszed-le; nem hiába viseltem, a' midön általad vétetnek le.

Iréné. (le-veszi) Szabad vagy kedves tisztos Atyám! nézz egy meg-elégedés, pillantásával a' te háládatos Léányodra! 's mosolyogj réám a' te szakállad ezüstjéből. *(jobb kezébe tartva a' lántzokat)* Áldott-légy Mahomed! hogy így meg-áldottad kezemet! nints olyan klénodioma a' földnek mellyet ilyen örömet tartanék.

Agénor. Vessd-le a' Tyránnusnak minden lántzait erre a' földre, melly azoknak hordozására van kárhoztatva: Oh! ha én-is le-vethetném rolla; kész volnék újra fel-venni, 's mind addig viselni a' meg-szabadított hazáért, míg a' végzések engednék; akkor az utolsó pillantatba a' boldogságot meg-ölelném, meg elégedve réád mosolyognék Iréné! 's bé-mennék a' mennybe!

Iréné. (le-veti a' lántzokat) Hordozd hát Anya-föld! talám egy fiu lesysz számodra-is valaha, a' ki le-végyc!

Agénor. A' mennyei atya hallgasson-meg tégedet! maradj-meg végig a' te hazáért; hogy az ég azt gondolván, hogy egy angyal könyörög, halgasson-meg!

Iréné. Nem áldozatot kívánsz kedves atyám, Iréné nem gondolkozhatik többé szeretetről, minekutánna arról Mahomed le-mondott: tsak a' földön egygyetlen Mahomedet lehet szeretni: 's ötet se szerethetem, hogy el-ne válaszsam az ő boldogító Márkájától, a' ditsősségtől; lllam minden szépséget le-fonnyasztva, amaszt a' halhatatlanság fényével ékesíti.

Agénor. Azért ékesited te-is magadot, hogy azt meg-gyözd ezzel a' mulando fénnel; melly örökös homályt fog hagyni maga után.

Iréné. A' Sultán parantsolatja kedves Atyám.

V. JELENÉS.

(A' Fegyveres Törökök béjönek)

Egyik. A' Sultán parantsolatja, hogy késérjünk tégedet!

Agénor. (Irénéhez) Hallod a' parantsolat' hangját? a' le-vett lántzok után-is meg-maradt a' rab-szolga. *(A' Tiszthez)* Menyek, engedelmeskedem a' te szavadnak. *(Irénéhez)* O kedves Léányom! azok a' Végzések, a' mellyek most ilyen tsudállatos-képpen egybe-hoztak: éppen ugy most örökre el-választhatnak: ...Jövel egyetlen egyem! egyedül való örömöm a' földön! jövel az én atyai karjaím közzé! *(meg-öleli, 's réá borulnak egymásra)* Ha el kell nékem mennem a' földről, 's itt kell hogy hagyjalak tégedet, emlékezz-meg a' te atyádról, 's az ő beszédeit meg-tartsad.

Iréné. Oh kedves Atyám! ha el kell maradnom tölled! annyival több lessz az égbe a' mi oda fel-vonjon! 's az én földi bujdosásomban, a' te ezüst hajaiddal tisztos ábrázatod-lessz az én elválhatatlan örző-angyalom, melly hozzád vezérel!

Agénor. A' mennyei Aryához fel-viszem az én apai hivatalomat; 's escedezve neki, által-adom: nem maradsz árván kedves Léányom! 's nem sokára oda-fenn mennyei karokkal fogadlak, a' mint most még egyszer, talám utoljára meg-ölellek. *(meg ölelik még egyszer egymást.)*

A Török. Uram a' Sultán haragja rettenetes, késérnünk kell tégedet!

Agénor. (Meg-fordulva, léánnya jobját tartván, könnyes-szemekkel) Ezekkel a' könnyekkel Iréné! mellyekkel most a' te földi apádat el-veszted, meg nyered a' mennyei atyát: néki adlak-által, légy az ő Léánnya! 's áldjon-meg tégedet! *(menyen, meg-törölve szeméit, minekutánna alig válhatott-el jobb kezek; kísérik.)*

VI. JELENÉS.

Iréne egyedül.

Mennyei aryám! ha el-veszed azt, a' kire a' földön a' te helyedet bizzad, fogadj-el egy a' pusztá földön egyedül hagyatott árvát! (*pauza*) Egy-el nézhetetlen sötét pusztánn, melly felett az ég szüntelen rémitő látszatokkal borong. (*néz a' szegeletbe*) Te jössz velem szembe komor szabadító? engemet keressz ezen a' kietlen pusztann feneketlen méjj nézésseddel? mellyből az örök éjtzaka jön-fel a' világ mulando fényére... Jövel rettenetes biraja a' valoságnak! osztoztasd-meg a' világosságot a' Setétséggel, 's botsáss-ki az örökkévalo nappalra (*újra néz*) kedves anyám! Te vagy?... utánam jössz olyan hó-fejér tüzfénybe? Oh, milyen szép! milyen égi ifju? nem hullandok virági! Jőjj vissza halál! vedd el a' te durva részedet, hogy nyerjek mennyei karokat, az én kedves angyali anyámat meg-ölelni!...

VII. JELENÉS.

Mahomed, és Iréné.

Mahomed. (meg-áll, nézi Irénét) Gyönyörűséggel tellyes Iréné? kételkedésbe kell esni, hogy mellyik a' nappal hirdetője, Te-é? vagy amaz Hajjal! Fel-vagy öltözve a' te ditsősségedbe! 's minden öltözeted pompája tsak az a' felleg, mellyet az alatta égő nap aranyoz. Végheterlenül szeret téged a' szerensésten Mahomed: de a' végzések az égbe irták az ő pályáját; miért nem lehetek én egyik a' halandok közül? hogy a' te szerelmedbe boldog lehetnék? az örökké-valo kézírását a' fátum könyvéből ki-törölni nem lehet; nagy dolgokat bizot-réám; nekem indulnam kell a' halhatatlanság pályájára... el kell tölled válnom! Oh! szép! (*kezét meg fogja*) oh! mindenek-felett kedves Iréné! De fogsz é te szeretni valaha?

Iréne. Soha senkit sem F[elséges]. Sultán! mert egygyet örökké szeretni kárhoztattak a' végzések; a' kinek egy hervadhatatlan szép mátkát adtak: de engedd-meg, hogy a' mikor a' földről nézlek téged vele fenn a' téj-úton tündökölvé evezni, szabad légyen egy sohajtással meg-osztani vele az el-mult kedves Mahomedet az el-multhatatlannal: én nem veszem-el az övét, jollehet ő az enyimet-is el-verte.

Mahomed. Te is el akarod venni az övét is! változtasd-el kérlek a' te hangodat Iréné! hogy az asszonyi változás halljék-ki az angyali zengésből: vagy szégyenits-meg! pirongass, küldj-el; vagy tűnj-el a' teremtésből: hogy egy égő sohajtással által-repülvén az üres mennyet, soholt se találjalak-meg; 's vissza-térjek oda, a' hol pályámba meg akadram!

Vajha láthatnám a' más karjai közt égni a' te rozsáidat! 's szemeidet a' boldogság fényével sugározni; hogy a' te sorsod esnék kívül az én világom határain: (*pauza*) másnak uralkodni abba a' szívbe! melly Mahomednek a' leg-boldogabb Királysága volt...

Iréne. Egy halando sints, melly meg-vehesse azt az erősséget, a' mellyet Mahomed egyszer Magáénak mondott; nekem egy szívem volt 's az egygyetlen Mahomed azt méltónak találta arra, hogy magáénak nevezze, 's egész világ nem tölti-bé azt az ürességet, ha te el-hagyod! Nem F[elséges]. Sultán! egygyütt butszuszom-el tölled, 's a'

szeretet mennyországától: az Istenek szentelek egy tiszta ártatlan életet, te is folytatd a' te égi utadat, oda-fenn találkozunk!

Mahomed. Lehetetlen Iréné! hogy ezt a' Remeket csak azért csinálta volna a' Ter-mészet, hogy azt örökre el-rejtse.

Iréné. Nem nyílnak-é ki a' leg-szebb virágok a' puszta sohajtásainak?

Mahomed. Akar-hol légy a' földön, én mindenütt érezni foglak: az egész földet meg boszorkányozod réám nézve Iréné! vagy ellene szegzem magamat a' Végzéseknek, 's le-csve a' ditsőség egéből a' te szerelmedbe el-égek, vagy...

Iréné. Marad te a' te egedbe F[elséges]. Sultán! én-is meg-találom a' magamét; a' honnan a' tiédet nem fogom meg-háborítani: egyszer el-kell mulni ezen virágnak: nem hiába mulik-el, ha néked a' halál el-nem-mulo borostyánt ad érte: én tartozom vissza szerezni azt, a' mit el-vettem. Semmim sints nékem több el-veszteni valóm a' földön; egyedül az atyám! köszönöm F[elséges]. Sultán! hogy az ő tisztes vénségéről el-vetted a' lántzokat, 's köszönöm, hogy ezeknek a' kezeknek olyan kedves foglala-tosságot adtál!

Mahomed. A' milyen talám akkor volt, midőn engemet a' te karjaiddal meg-lántzol-tál, az örökké valóság mennyei Gyűrűbe zárva... Ne engedd vissza gondolnom: ne-hogy az ő gyűrűitől el-vált örökkévalóság az el-multra fordítsa ábrázatját 's minden jussárol le-mondjon egy rozsáért!

Iréné. Mind a' kétszer általad voltak meg áldva F[elséges]. Sultán, áld-meg még egyszer! engedd-meg, hogy az én öreg atyámat vezessem az ő sírjáiig, vagy vedd-el vigasztalás nélkül valo életemet, 's hintsd ifjúságom virágit ditsőséged pályájára!

Mahomed. Láttad az atyádat Iréné? a' Mahomed kétszeri Gyilkossát!... én vissza ajándékoztam azt az életet, melly a' Sultán halálát kereste: erről többet nem akarok szollani! 's egy kérésedet leg-elébb meg ragadom. Mahomed egy halandónak sem ad oda téged; inkább harmadszor-is úgy áldanám meg kezeidet, a' mint leg-elébb meg áldottál-volt engemet velek, ha nem írtoznám, hogy az örök böltsesség világát lelke-mbe az indulat szélvessze ki-oltja, ha még egyszer ugyan azon károkat érzem, midőn az ő mindenható erejek a' világtól el-szakaszt.

Iréné. Ne tsufold mindenhatónak az ő erejeket! melly az ifjúság' gyenge virágai közt se hatott-bé szívedbe: büntess-meg inkább, hogy határokat túl mérészlették terjesz-teni a' jelenvalon, 's vess a' halál karjai közzé: hogy az ő ölelése a' tiéd mindenhatosá-gát semmivé tégye!

Mahomed. A' Halállal kívánsz te engem feltserélni? hogy azok a' rozsák, mellyek nékem mosollyogtak, az ő fagyos karjai közt halaványodjanak-el?

Iréné. Mivel a' tiéd közt nem pirulhatnak: bosszut kívánok állani rajtad: én is mát-kát választok magamnak, és ha a' tiéd a' halhatatlanság, az enyim a' halál... 's így meg-engesztelődtem: ő meg-gyógyítja azt a' Sebet, a' mellyet te vigasztalás nélkül hagytál, 's ha bé nem tölti kívánságomat, el-veszi azt: nyugszom én az ő tsendes árnyékába; míg Te hánykodol a' világ' Szélvesszei közt. Nem Sultán! már most el-érte az én ke-véllységem-is a' tiédet: ha a' szerelem nyelvének tűzfolyamotjával kívánnád meg mozdítani szívemet; ha semeidből az Amor nyilai villámlanának réám, 's az örökke-valóságba a' babér urán terjesztett karjaiddal, el-ragadtatva engem' ölelnél-meg; az édes álomnak soha valóságot nem adnék: nékem nem kell a' te szereteted! a' szeretet maga sem kell többé, sem az élet!...

VIII. JELENÉS.
Az Előbbiek, és Ibrahim.

Ibrahim. Felséges Sultán! parantsolatod szerint a' Jantsárok fényes Serge a' mezőn van, 's a' napot az egész természet várja; tsak azért késik, hogy Felséged a' maga szavától el-ne maradjon!

Mahomed. Menj előre Ibrahim! mi kerтен menjük az élernek ezt a' rövid ösvényét.
Ibrahim. Sietek meg-mondani, hogy Felséged jön. *(el-menyen)*

IX. JELENÉS.
Mahomed Irénével.

Iréné. Oh Sultán! mitsoda a' te kívánságod, hogy én egy hadi sereg előtt jelenjek-meg?

Mahomed. Te gyözöd-meg öket egy tekintettel; 's a' nap nem tündöklík szebben az égről a' földre, mint a' te tiszta szentséged a' földről az égbe. Légy tsendesen Iréné! ha én szerettem, én meg is gyógyítom a' te sebeidet... Nézd az örökkévalóság Napkeletéről az ítélet angyalai jönnek hogy fel-olvassák a' rollunk valo végzéseket *(karjára veszi)* kedves Iréném! valaha a' mennyei paraditsomba így menyünk el-nem-hérvado ifjuságba. *(el-mennek)*

X. JELENÉS.
Agénor (egyedül a' tömlőtzebe.)

Mi jót akarhat ő? inkább szeretném azt a' rosszat tudni, a' mellyet akar, mint a' bizontalanság tágasságába, a' reménység vidékeire révelyedni. *(pauza)* Még egy nap a' Tyrannus kegyelméből: az ő büszke élete-is az ő rab-szolgái lehelletébe van; valamint azoké az övébe; ha egy rabja-meg akasztja azt a' Vért, melly arra van kárhozattva, hogy az Ő országában folyjon, meg-szégyeníti őtet, a' midőn páltzája tul nem ér, 's ha mind azt tselekednék, ő is kétségbe esve el-kisérné az ő rabjait; tsudállatos termése a' földnek! a' menny-is tett belé valamit, a' pokol-is lopott hozzá... Mit akar most? mitsoda nyomorékot fogant az el-mult éjrzaka az ő háborus lelkéről? semmi jót nem várok; tsak ott van minden a' hol volt: ugyan azon felhőnek tsak a' formáját változtatják a' szelek: még hátra tartja a' fátum könnyeit: vajha egy záporba le-omlanék ez a' motsok az égről: 75 esztendők alatt kevésszer láttam tisztán az ő ábrázatját: a' boldogtalan föld sohajtásai homályosítják-meg szépségét: ah! vajha szabadulnék-meg közzüllök; 's felették kezdeném a' többé nem számlálando esztendőket... Jöjj utoljára! nékem rég-olta meg-unt nap! hogy minek előtte le mennél, én fel-menjek oda, a' honnan a' te elsárgulo ábrázatod világosittatik. Tsak azért tartanak-é itt a' Végzések, hogy a' rab-szolgaság az ő napjait fellyül-vonja az el-multak idők ábrázatjára? Örökre el-multak azok, 's engem egy szomorú oszlopnak hagytak hazám sirjan, mellynél a' rab-szolgaság számlálni kezd, mosolyogva a' jármot huzo századok közé. –

XI. JELENÉS.

Jantsár Tiszt. kíséreléssel. Agénor.

Tiszt. Az én F[elsőség]. Uram parantsolatja, réged a' te tömlöztödből ki-kísérni.

Agénor. Mivel ezek a' lábok most éppen, mint ti annak a' nagy testnek tagjai, a' mellyeket az ő akaratja mozdit; ki viszem az ő lábait innen, hogy ne fertéztesse tovább a' tömlözt pora; ha a' te kardodat ide adnád nékem, itt hagynám őket, hogy az ő Sultáni hatalmát gyakorolja azoknak meg mozditásában.

Tiszt. Az én kardomat nyomorult? nem tudod, hogy a' rabnak kezibe kardat nem adnak?

Agénor. Mert ha a' kezibe adnád, nem lenne rab! de mit mondok? nem viselitek-é ti ezereként a' rabszolgaság fénylő tziemerét?

Tiszt. A' ti vallásatok különösen gondolkodik, 's azért ül a' tömlöztbe, 's a' miénk a' Thronuson.

Agénor. Ne légyetek büszkék; hogy az Isten most, az ő gyermekeit fényítő ostornak választott, a' mellyet el-vet, mihellyt meg-engesztelődik.

Tiszt. Az egek tanátsába egyikünket sem hívták: mit végeztek, a' jövendő beszélli elő másoknak: a' jelenvalónak Ura II-dik Mahomed; 's te az ő rabszolgája vagy.

Agénor. Nints szükséged réá, hogy meg-ranits arra; jól tudom mint te, a' ki nem tudod, hogy éppen olyan vagy mint én.

Tiszt. Balgatag öreg! nem te vagy-é innen kéntelen menni? a' merre én parantsolom?

Agénor. Te kéntelen vagy parantsolni, azután engem kísérni.

Tiszt. Valosággal annyiba helyyesen, mert már-is szinte meg-késtünk: reszketek a' Sultán előtt, ha várni talál.

Agénor. Látnod, mellyik a' rabszolga? én senkitől se reszketek; hogy neked se légyen okod réá, induljunk. *(elmennek)*

XII. JELENÉS.

(Jantsárok serge a' mezön, a' nap éppen buvik)

Ibrahim. 'Tsendesen vitéztek! ama nap tova nem pontosabb az ő pályja futásába, mint Mahomed; 's ha az el-múlt éjjel setétbe hagytak, Szemeink elől el-rejtve-is folytatták Útjaikat, hogy most egy ditsösséges reggelt hozzanak. Imé Vitéztek! *(Jö Mahomed, Iréné, 's a' nap.)* az égi nap köszönti az ő földi testvéret Mahomedet!

Egy Tiszt. 'S tsudálkozik, hogy itt még egy más napot talál, melly az éjjel helyette világolt.

Más Tiszt. Az ennek mérsékli világát hogy egyedül maradvá meg ne vakittson.

Harmadik. Én már semmit sem látok, se napot, se Sultánt, csak ötet! *(közöledik Mahomed Irénével)*

Első Tiszt. Nem tsudálkozom a' Sultánon!

Második. 'Tsudálkozom, hogy réánk emlékezert!

Harm[adik]. Megengedném, ha a' nevit-is el-felejtette volna!

Negyedik. Én semmit sem engedhetek meg ha nem volt hiba, hogy Isten nem volt.

Mind: (a' mint a' Sultán közelébb jön.) Éljen a' mi Sultánunk! Éljen!

(Török musika. A' Sultán elejébe érkezvén meg-áll, 's a' muzsika el-hallgat)

Mahomed. (ki-vonja kardját.) Éljetek Vitézim! 'Usudálkoztak hadnak erős fiaí, hogy egy gyenge Léánnyal jelenek-meg; A' ti ítélőszéketek eleibe hoztam méltó Birák! a' természet remekét! hogy lássátok szembe a' török Ország leg-rettenetesebb ellenségét, 's az azon győzedelmeskedett Mahomedet, egy paraditsom ajtajánál, a' kezébe tündöklő karddal, minden halando ellen, 's saját maga ellen-is: itt vannak hatalmomba a' mennyország örömei; a' mellyeket senki se kostolt, 's senki kostolni nem fog... Bámuljatok oriások, a' kiket a' világ sorsával játszoni meg-tánítóttalak: 's reszkessetek Mahomed előtt, a' ki nem tsak a' világnak Ura, Ura saját magának-is!

Boruljatok-le a' mindenható Isten eleibe mert egy olyan tselekedetre készül a' föld, a' mellyre az ég véghetetlen hatalmának kell le-szállani. *(Mind térdre-esnek el-bámukva, a' midőn Karját a' mezítelen karddal fel-emeli, 's bal-karjára vécén Irénét, réá néz.)* Mennyországom' tsillagai! nézzetek még egyszer réám; azután bujdoszatok-bé a' világ szent thronussa fellegeibe, 's onnét tekintsetek-le néha az én írtoztato pusztán által vivő pályámra!... Mennyei pirulás Kérubimjai! terjesszéték-ki szárnyaitokat, 's induljatok-fel a' halál sárga vásznáról; hogy az idők végéig zöldellő borostyánt réá fessem; nézz meg egyszer réám; tsak egy tekintettel áldj-meg engemet édes Iréném! mondjad még egyszer, hogy szeretsz engemet: légy tanuja lángolo Nap! melly a' te útdrol el-felejtkezve állasz; hogy én a' szerelem lántzaít örökre el-szakasztom, 's soha se szeretek, a' míg Irénér ujra a' mennybe fel nem találok!

Iréné. Az én első szeretetemet F[elséges]. Sultán! oda viszem, a' hol te azt ujra felkeresed; 's a' hol én ujra fel-talállak ott lesz az én Mennyországom: ha azt a' földön meg-tiltják a' végzések, ugy nékem az élet egy gyász ideje, mellyből egyedül a' halál verkezett-le: Oh Mahomed az enyim volt az a' szerentse, tölled szerettemni, 's egy pillantatig birni téged sok életet fel-ér; ezereen nem-éltek annyit mint én; ha szinte most kívánnák is a' Végzések halálat: nékem már nints többé mit el-veszteni a' földön az ifjuság virágain kívül.

Mahomed. Kár volna annak az angyali ifjuságnak meg-vénülni! miért bántja az idő az ilyen szépséget? miért nem kimélli-meg saját maga díszére?

Iréné. Vádold az időt az ő változhatatlan törvényeicrt! bosszonkodj a' Szerelem Istene hatalmán! álj rajtam bosszut mindenért! azt el nem veheted, a' mit adtál, 's a' föld léányi között leg-holdogabbb Iréné azt a' két tsokot, a' mellyel az első az emberek közt meg tisztelte, el viszi magával az égbe.

Mahomed. Vigy egy harmadikat is kedves angyal! *(meg öleli, 's hozzá hajol.)* 's várj ott egy véghetetlen számmal! *(meg-tsokolja)* A' menny ajtajánál voltam Iréné! hallottam az angyalokat; az idvesség fényébe el-kezdettek alunni azok a' tsillagok, mellyek a' halhatatlanság éjtzakáját virasztják: minden kintsért: mellyet a' föld rejt, még egyszer meg nem próbálnám. *(pauza)* A' tészájában állandó férjfiinak, sem az ifjuság nyilo virágának tavaszi fűszere, sem a' szénhajfürtek setétsége szélén gyulado hajnal, sem az idvességre hódító tekintet mennyei harmatja, erős lelkét meg nem szédítik; sem a' tüzes nyelvről rohano örök esküvés lángja; ha a szerelem istene le-száll, 's mennyei fellegeiben a' rozsa ajakokra, az ő mindenhatósága petsétjét réá égeti is: ez egy más

Isten, változatlan jön-ki, az álmok' tündér országából... így a' Nap egész meg setétülése, míg a' tsillagok villognak délbe 's a' fülemile az éjtzakának ditséretet kezd; rövidet tart, 's uj fénnel lépik elé a' mennyei Vándor. *(pauza)* Már most szünj-meg felső spærák harmóniája! tarts pausát természet! 's áljatok meg világ nagy orája kerkei! míg az örökkévalóság mutatója a' muládoság Isten-Asszonya kezéből ki-szabadul: hogy véghetetlen futását kezdje újra: mikor az egész teremtés virága egy feneketlen éjtzakába tünökölve le-hull; 's a' Mahomed könnye utánna!... Nézz által Nap! a' jövő Századok sírhalmain, 's keress ott egy egyedül-valo oszlopot! fordulj szembe azzal a' nappal melly téged ki-fog-oltani... Örökké-valóság! gyűjtsd össze karomba erődet! *(fel-emeli jobját hal karján tartván Irénét)* 's távoztasd-el azt az én szivemből a' te véghetetlen tágassággoddal; hogy találja meg ez a' kard az utat oda, a' hová leg-közelebb van az én szivem. Reszkessetek halandók! Mahomed abba a' Szentek-szentibe, a' hol ő mint egy Isten lakott, tulajdon magát öli-meg! *(sebessen által-veri az Iréné mejjét.)*

Iréné. Egék hotsássatok meg! *(sohajt 's meg hal.)*

Mahomed. Nézzétek a' halál millyen mohón rohan a' prédára! mindent el-viszen a' mí enyim volt, 's engem tölletek el-vert-volt! *(pauza)* Már most egy pillantatig imádj engem véghetetlen világ! egy halando nem tehette ezt: ...a' Mindenhatonak véghetlensége most enyészik vissza karomból!... Jöjjetek már a' poklokat ostromolni, 's az örök éjtzaka zárjait feltörve, ki-ragadott titkait a' világ piartzán ki-hirdetni. *(Agénor el-készén, csak most érkezik Mahomed eleibe.)*

Mahomed. Szerentsétlen ősz fő! téged-is erre a' halhatatlanságra marado képre irtanak a' végzésék? a' Léányodat keresed-é? *(fel-emeli kardját)* Ez néked is meg mutatja az utat hozzá, hogy egyedül ne maradj jajjgatni ezen a' pusztán...

Agénor. Az az egy ajándékos van, a' mit nékem adhatsz: azt az egy jot teheti még a' te kezéd!... Élet folyamata! itt ennél a' partnál faggy-meg; a' mellynél a' természet zöldege el-hervadt: vagy oszolj könnyekre, hogy mind-egyik külön sírjon, míg az égnek bosszuállo haragja le-dördül...

Mahomed. Adj-hálát, hogy én tselekedtem, 's az apát meg mentettem a' gyilkosságtól!

Agénor. Ha nem volt egyéb mód meg-szabadulni 'Tyranusi körmeid közzül; köszönöm néked kegyetlen ember!

Mahomed. Nékem magamnak nem volt tölle-meg-szabadulni egyéb modom!

Agénor. Tehát szabad vagy már? hogy rabbá tégy mindent... – Rohanj minden rettetes Szélvészcciddel, 's változtasd-viszsa a' földet, hogy legyen mint hajdon pusztá, és ékesség nélkül-valo; emelj réá ember-tont-rakást fel a' fellegekig; 's vezesd-fel a' te Istenedet a' halált: hogy illje-meg az ő innepét; a' midőn a' feneketlen éjjfellel szembe néz az ő üregeiből, 's a' teli öröm-poharat hajtva tsufolja a' teremtés 7ik napját, hogy a' poklok tapsoljanak, 's az éneklő angyalok meg-némuljanak, el-setétülve; mikor az örök világosság napja bé-fellegzik, 's a' borzadó véghetetlen így mennydörög-által: Bánom, hogy az embert teremttem!...

Mahomed. Ha a' Dühösség nem szégyenli magát a' feje hajaktól: leg-alább tiszteld alvo léányod szentségét!... jajj nékem, ha az én szivembe fel-ébred!

Agénor. Jajj lessz néked teremtés nyomorék tsudája! mikor az utolsó ítélet mennydörgéseire felébredsz. *(Az alatt dühösen a' Mahomed kardjára rohan, hogy meg-ölje Mahomedet.)*

Mahomed. (észre-vevén kirántja kardját az Agénor kezéből.) Alugy-el elébb te nyomorult! hogy jajjaid ne tsináljanak dissonátiát az örökkévalóság győzedelmi-énekébe! (Állal-zeri szánakozo tekintettel; tábori musika zendül a' Jantsárok hadra gyűldeve fel-állnak: 's a' kárpit le-esik.)

(III.)

KEMÉNY SIMON
VAGY
A' HAZASZERETET ÁLDOZATJA.

SZOMORU JÁTÉK.
III. FELVONÁSOKBA.

SZEMÉLYEK.

Hunyadi János. Erdélyi Vajda.

Kemény Simon.

Öreg Kemény, ennek Atya.

Mária. Kemény Simonné.

Zeyk. ifju nemes vitézlő.

Klára. Kemény Simon Testvére.

Mohai. nemes vitézlő, ör. álló.

Vajna)

Vajda) nemes örállók

Szatsvai)

Fekete. egy öreg Nemes.

Vesselényi.)

Garázda) al-Vezérek.

Kendefi)

Ágnes. Feketének Menye.

Keresztesi. egy Kém.

Egy Remete.

Mezes. Török Nagy Vezér.

A' Mufti.

Egy Török.

Magyar, 's Török Katonaság.

A' Történet esik Gáldon, és a' Szent Imre Téren 1441.

ELSŐ FELVONÁS.

I. JELENÉS.

Mohai, és egy Török.

(Mohai őrt áll egy tserfa udva tűzénél, este, a' Gáldi szőlők alatt)

Mohai. A' török Sátrak' tűzei teli hintve gyászoló mezeinket, tsufolják Hazánk' ege' tsillagait. *(hallgatodzik)* Valami jár itt, ha meg nem tsalnak Füleim, látok is tova a' bokrok közt valami telibbet az ejtzaka füress formáinál, ha ezen udu verhenyös világa nem kápráztatja szemcimet; *(szítja a' tüzet, néz' s hallgatodzik)* négy ellene mondhatatlan tanu réá esküszik, hogy ott jó valami. A' hold sem akar ki buni a' felleg megül, mintha el-akarná rejteni az ő Törökjét. Nem egyéb; valami kém... Imé itt van! *(jő a' Török)* Hé! holla! ki vagy?

Török. Hé! keresztény kutya! esmerd-meg a' te Uradat.

Mohai. Meg lehet, ha közelebb jössz, hogy oda menj a' hová én tsak kiseráni foglak.

Török. Ha a' te Uradat ugatod: ugy a' vége felé jársz a' notának *(kardot ránt)* 's mindjárt meg-akadsz, minekelötte a' maráshoz érkeznél.

Mohai. (hozzá vág) Nyomorult ditselkedő! védelmezd magadat. *(eiaskodnak)* Menj a' te Paráditsomodba, hogy ne pusztítsd a' miénket! *(a' Török el esik)*

Mohai. (vére foly a' mejjéből) Haszontalan! meg nem érdemled ezt a' vért. *(köti a' sebet.)* Erössen foly, nem akar meg-állani; bár tsak addig ne folya mind ki, a' míg fel-váltanak, hogy ne maradna egy üres forma az ör álló helyen; de ha! megint jó valaki. Hé! Holla! ki vagy, keresztén-é vagy Pogány? Parolát!

II. JELENÉS.

Kemény Simon, és Mohai.

Kemény. Áldassék az Ur Jé'sus!

Mohai. Amen!

Kemény. Mi dolog? Ez a' Török mit keres itt?

Mohai. A' mit keresett, meg-találta.

Kemény. De a' mint látom ő is talált téged; a' véred crössen foly. *(egy keszkenőt vérszen, elé 's köti)*

Mohai. Az övét kergeti; a' míg bé érné, talám engem is bé ér, a' ki utánam ide következik.

Kemény. Kár volna ennek a' vérnek elfolyni ilyen oltson; mindenik tsepje meg-ér egy Törököt. Menj hamar fel a' Kastélyba, a' Feleségemnek vannak balsamjai, 's hatalmas orvosi füvei.

Mohai. Köszönöm nemes szívü Kemény! jóságodat: élek vele, ha még élek, mikor fel-váltanak.

Kemény. Élj hár most! *(által veszi fegyverét)* míg élsz nemes Mohai! 's ha én is élek, meg emlékezem rollad; nagy adosságod van nállam; mert egy ujj tanuval crösited, hogy nem holt-meg Erdély egésszen.

Mohai. Áldott légy kedves Kemény! Hunyadi első az emberek között; 's te, egyetlen vagy a' Hazába.

Kemény. Te is a' vagy a' te Nemedbe! add ide a' te jobbadat, nékem! mi ketten Bajtársok vagyunk: de siess! mert el-foly a' véred, 's osztán a' halál el-veszi az én bajtárságomat.

Mohai. Bátran ki-nyujtom néki is a' Hazáért el-sárgult jobbam (menyen) Idvezléggy áldott Kemény! (*el-menyen*)

III. JELENÉS.

Kemény (egyedül.)

Ez az igaz Magyar! az ő vére írja néki az ő földére a' Donatiót. Melly sok ilyen drága vér az ő árkába maradna, folyva a' barátságos poharak kedves eseteivel, ha nem lettek volna olyanok is, a' kiknek ha a' virtus volna az osztoztato Biro tágas határokból csak annyi jutna, a' mennyit mér a' fejek addig a' porig, mellyet a' lábokkal egygyütt tsokol; 's az is csak a' föld alatt, 's csak azért, hogy a' színe töllek meg-menekedjék. De takarot vonok a' szégyen eleibe, hogy gyön[y]örködjem az ilyen szép tsillagokba, mellyeket Hazánk' gyászszára a' Török hold felhoz; kár hogy ugyan az, ha fénnye tellyességre nő, ki is oltya őket. Millyen derék Magyarok esének-el!... Ifjan ment tisztos Eleihez a' te ohajtot mátkád, fejéren virágzó szűz a' barna Kastélyba! tekints-ki mikor nyögve a' szélbe vissza-tér, 's a' felegből mellybe borítja az ő tsillagaít hullasd le az Égnek tseppjeit!; Tábornak disze, rettenetes Bethlen! le-szakadtál tajtékzo Paripádról mint egy szép élő fa, mell[y]ett a' szél ki-tör: nem tsengenek többé Havassaid a' te kúrtjeidről! Sem a' te Palotáid barátságos Tholdalagi! nem zengenek a' szabadabb vigágtól, mikor, a' sarkantyuk verset pengnek a' hegedükkel; 's az öröm el felejtkezve a' földről, az égre fel-kiált!... De itt jár valaki, Hé! holla! Parolát! ki vagy?

IV. JELENÉS.

Kemény, Fekete, és Ágnes, ennek Menye.

(*Az aggott öreg Feketét vezet, a' karján tetsémöt tartó ifju Aszszony-Menye tébolyadván.*)

Fekete. Egy nyomorult Keresztyén, a' kinek élete a' seprejére jutott. Én-is hartzoltam az ifjuság esztendeibe; nem hiába égett el az én életem lángja; 's az én Fiaim is az anyai Föld mejjén pogány vérrel teli aluttak el; 's talám ezen kis unokám számára is szoptatnak a' pogány emlék. Oh Uram! tsudállatosan tartotta meg az Isten ezt, az én szemeim világával.

Kemény. Te vagy tisztos Fekete? 's a' te kedves Menyed, tisztos fénnye az Aszszonnyoknak, ékessége a' te vitéz Fiadnak. Mitsoda mostoha sorssal bujdosnak itt?

Fekete. Áldott a' te szavad kedves Kemény! jer közelébb! hogy tapogassalak-meg; (*oda menyen Kemény 's meg fogja*) mert nem vigasztalja többé a' nemes vitézek szépsége ezeket a' szemeket, mellyek a' haza bus mezeitől váltak-el.

Kemény. Mitsoda sors üldöz titeket tisztos szerentsétlen öreg! de mit kérdem? kinek

ne jutott volna a' köz inségből?... mondjátok-meg! hogy ha több jutott nékrek, elvegyek belőlle.

Fekete. (tapogatja.) Oh! ebbe a' hideg örök éjbe milyen boldogító meleg eleveníti szívemet.

Ágnes. Fussunk innen Apám! né! mint süt a' tserfa szemedbe; ez a' gyermek reszket ha tüzet lát... mindenütt ég, mintha világ vége volna.

Fekete. Ne félj kedves szerentsétlen Léányom! itt jámbor Keresztyének közt vagy. Meg van szegény változva... Tizénnét falut égettek-el tegnap: mindenem hamuvá lett; ezt a' tiszta angyalt... ah! irtozom ki mondani... 's a' tsetsemőit bé-hánták a' tűzbe; a lángba szökött utánna az Anya, 's én a' mődön szinte oda égett, a' karjai közzé szorított tsetsemővel ki ragadtam; 's a' mint felnéztem az égre, az öldöklő Angyal után kiáltva az Istenhez; egy pogány, egy tsapással ki-ütötte mind a' két szemem világát.

Kemény. Oh Istenem! elhozta az időt a' mikor, vagy mind egyszerre el-vesszünk, feleségeinket, gyermekeinket magunk által-adva a' halálnak; hogy a' puszta földön maradt 'Törököt a' mérge ölje-meg hogy egy Magyar se marad rab-szolgájának; vagy a' holdoklo természet utoljára egybe-szedve minden erejét még-egyszer meg gyogyuljon.

Ágnes. Gyere erre Apám! itt van valami a' pusztán; te nem látod; a' világ benn süt az éjtzakába, holnap se virad-fel néked... Gyere erre! (*huzza az Öreg Feketét, azután meg szírokalja Keményt*) Meg-találtam az ő rozsa pofáit, azt mondták, hogy meg sárgultak volt. (*le hajol, 's tapogat alatt*) Már a' pásint-is meg nőtt. (*Keményt tapogatja*) Alolla jöttél-ki? de nem esmérsz! jollehet a szívem nem változott.

Kemény. Ah kedves Hugom! a' te sorsod, ki tudja, hol hasanlo lehet chez. Ötet is elragadtak a' Pogányok; az ütközet alatt véletlen meg-lepték a Kastélyt, minden a' merre lehetett; szerte futott; de ötet meg-találták, 's a' többi közzül ötet egyedül vitték el; Zeyk mint egy meg-sebesített Oroszlán, úgy rohant utánnak, de még viszsza nem jött, az Isten tudja mi lehet az ő sorsa. Egy szegelet sints, a' hol ne szakadjon a' könnyhullatás, száma a' tenger.

Ágnes. Mossátok-le ezt a' sárt! mennyei források-é a' te szemeid? de az égnek nints vize, 's a' láng már mind arra jár... tapasztátok milyen meleg ez a' szegény gyermek! ártatlan angyal! mit vétettél volt ellenek? Nedves ez a' holdvilág, (*le-hajol, 's a' földre nyúl*) Ezen a' pusztán szedik a' boszorkányok a' füvet? Nem adok ennek az ártatlannak vériből; ha éles a' kardatok, öljétek meg azokat a gonosz embereket!... Menyünk, merr jönnek. Né! milyen tüzesek, mint a' reves fa... fussunk!

Kemény. (meg-fogja) Ne félj kedves könnyező Angyal! Kemény az egész pokol ellen védelmez téged. He! holla! parolát!

V. JELENÉS.

Az előbbieik, és három Nemes örállók, Vajda, Vajna, Szatsvai.

Vajda. Ditsértessék, az Ur Jé'sus!

Kemény. Amen! 'Ti vagytok Bajtársaim? 'Te vagy kedves Vajná! egy hijjával teli marad-é számotok?

Vajna. Elegen vagyunk; mikor téged meg látunk, mindenik kettővé válik.

Kemény. Kérlek hát, vezesd-fel ezeket a' szerentsétleneket a' Felségemhez: nékem meg hagyta Hunyadi, hogy éjféltájba fel-költsem.

Vajna. Szerentsések, mind azok a' szerentsétlenek a' kiket az Isten Kemény eleibe viszen: a' te karodba meg van a' te neved, a' te szivedbe semmi sints belőlle.

Kemény. Ez az Öreg vak, 's ez a' derék Menye egy kisség meg-változott: vigyáz reájok!

Vajna. Mintha éppen magad volnál velek.

Ágnes. Itt vannak a' jó Lelkek? menyek, ha mennyországba vezettek!

VI. JELENÉS.

(Az előbbiektől, az elmenteken kívül.)

Kemény. Itt Mohai állott.

Vajda. Találtuk szegényt, kérdezte, holla! parolát! feleltünk, 's Ament mondott. Hová mentek azt kérdezte; mondtuk hogy az ő helyébe: arra azt felelte: „hogy ha a' Mohai üres helyét keresitek, meg találjátok, ha egy kisség itt vártok; ha pedig telinél fellyebb meg töltve, ott van Kemény. Menjetez ennek a' vének az utján, éppen oda vezérel; engem már nem akar tovább kisérni, mondjátok-meg hogy nem vihetem-el oda ezt a' sebet a' hová küldötte; mert nem vérzik többé. Nektek pedig adosságot hagyok; ez a' seb igen oltso, tsak egy Törököt találtok ott hallgatva, a' hová mentek 's én is már el-hallgatok... ” – 's azzal meg-holt.

Kemény. Itt hallgat félre a' Török; de itt beszéljen egy kö majd a' jövő idők mohai közzül a' magyar hűségéről; ide hozzátok az ő testét, 's én egy követ emelek az ő sírhalmára. Nékem meg-hagyta Hunyadi, hogy fel-költsem éjféltájba: oda kell mennem, tudom ugyan hogy ő sem alszik; én egy órát aluttam az első fáradtságba, akkor ugy aluttam, hogy talám az utolsó trombita költött volna fel; 's már olyan ébren vagyok, mintha az örök életre serkentem-volna fel. *(el-menyen)*

VII. JELENÉS.

Vajda, és Szatsvai.

Vajda. *(a' tserfa udu tüzét szitva)* Én holnap Mohaiért négy Törököt le-vágok.

Szatsvai. Én a' mennyit tsak le-vághatok, felét mind érte számlálom.

Vajda. Derék fitzko az a' Mohai ám! az olyan meg érdemli a' nemes Levelet.

Szatsvai. Ha mind olyan volna: ugy tsak egy ejtzaka se tsillagzanának azok a' Sátorok; de sok gaz ember is van köztünk; nem méltok a' magyar névre.

Vajda. Még az égbéli Angyalok közt is találkoztak rosszszak.

Szatsvai. De látom közüllünk a' jók hulnak-el.

Vajda. Fájdalom! de ha mind el-hulnak a' jók, tsak a' rosszszak maradnak sírni; azok nem is többre méltok.

Szatsvai. Talám a' kik olyan jók, hogy a' rosszszak el nem ronthatják, meg-javítják valáhára ezeket; 's le-veszi a' Magyarok Istene a' keserves gyászt a' Házáról.

Vajda. Most egy-két Nap alatt el kell dölni; vagy mi maradunk, a' Török alatt, vagy ők maradnak itt, hogy jövendőbe felettek arassunk.

Szatsvai. Az Isten hallgasson-meg! az édes kenyér volna ám! kár hogy Mohai nem chetik belölle; egy jó darabát meg-érdemelne. De tudod mit mondott Kemény? ide láttzik hol fekszik.

Vajda. Hogy ne maradjon üressen a' hely el-menyek én, 's el hozom.

Szatsvai. Hiszem vissza látunk mindenünnen, 's egyszeribe itt-termünk, azután tégyük ide a' hol néki maradni kell, hogy a' tűz világnál hárman legyünk vele. (*el-menek*)

VIII. JELENÉS.

Hunyadi egyedül.

(A' Gárdi Kastélyba)

'Tsak álom vala! (*álmából felszerken*) hiába huntam-bé szemcímert; az álom szent kárpitján belől is folynak a' világ háborúi... boldogok! a' kik örökre alusznak-el; azoknak szem fedeleken által nem hatnak; Én annyival boldogtalanabb vagyok más vitézek-nél, hogy az ő halálok édes, midőn a' Hazáért esnek-el; az enyím keserű lenne; mert a' Hazával együtt esném-el... Hatalmas Isten! elégeld-meg már tsapásidat! (*pausa*) Nem felejtetem, mint ha most is látnám: az álmok Istentől vannak; valami ujj tsapás fenyegeti-még a' Hazát... senkinek se mondom; inkább lelket kívánok önteni mindenbe, míg a' mennybéli Isten világa alászál az én mejjembe. (*pausa*) Ugy tetszik szeretném kimondani leg alább Keménynek; de még sem; szégyenleném olyan kitsi lenni, hogy egy álom el ne férjen bennem... 'Tsak ugyan a' vége jó volt az álomnak: Az Égnek két végén, egy felől a' Nap ment-le essöt jelentő sárga ábrázattal, tul hozta fel a' sátán fekete Angyala a' teli holdat; el-fogta a' Nap keletet az ő ki-terjesztett szárnyaival... az ő serétségébe a' holdnak olyan hajnala volt, mint a' napnak, ugy hozta mint egy drága követ, mellyel az éjtzakát örökre el-jegyezze... borzadtak alatta a' Napkelet kösziklái, meg rivallattak a' halmok; sirtak vizeikkel a' völgyek, 's a' tegnap el-estek sárgán, meg-aluttt vérrel, az ég üregén szerteséljel bujdosva nyögtek; Azomba a' magos menny tetejéről egy szikra sebessen lefelé egy világosság Angyalává nőtt; a' vilámlás volt kardja kezébe, szembe repült vele a' sátán, 's a' mint viaskodtak az ég közepén, a' nappal, és éjtzaka rendre váltották fel egymást a' földön; míg egy tsapás, mellyre az ég meg nyilva az Örökkévaloig tündöklött, szívbe találta a' Sátánt: olyant bődült, hogy a' világnak végei meg-borzadtak, 's az égbeli testvéreinek egy könnye le-kisérte; a' midőn másodsor is le-esett az irtoztato ürességen; mert levegőég 's minden porszem futott, hogy hozzá ne-érjen: mikor a' világ' fenekére le-érkezett, ujj helyt törtbé, rémittő dörgéssel, 's egy láng-tenger fokadt helyébe. Ekkor a' Nap szépen jött-fel, zengettek a' hazai völgyek, 's az Angyalok fenn énekeltek... Ennek az álomnak jelenteni kell... Szeretném tudni valami ujjat a' táborról, Keménynek ide kell jöni... Ugy tetszik jön is valaki.

IX. JELENÉS.
Hunyádi, és Kemény.

Kemény. (tsendesen bé-lépi) Sajnálnálak ugyan fel-költeni; de még-is inkább kívánnám, hogy alunnál: annyi fáradság nyugalmat kíván.

Hunyádi. Egész mostanig aluttam, 's inkább aluttam mind nyugodtam... a' mint mondják álom, 's essős idő. Nints-é valami ujjság?

Kemény. Vajha volna! mert rég már hogy a' pogány fegyver az Anyai szívbe; 's annak biborával nevet a' Duna a' Török vidékeken: Oh Hunyadi! Ez a' seb a' milyen nagy, a' te hasonló lelkedről várja balsamát.

Hunyádi. Ha az Anyának mostohája nem vagyok, sebe fájdalmát meg-osztod velem Kemény! valamint én be kötést veled osztom-meg, 's meg-gyógyulásáért együtt fogunk hálát adni.

Kemény. Ah! az ő vérző mejjén el-sárgult Fiaival, mint nyögött az égre, 's a' vigasztalás helyet sasok szállattak-le a' félig eleven áldozatokra: el áradt a' siralom a' Hazán, a' Hegyek egymásra ekhozzák a' jajt! mivel bántottuk-meg ennyire az eget?

Hunyádi. Vagynak közzüllünk a' sok jók közt olyanok, a' kik tsak nevekbe viselik a' Magyart; némellyek a' személyes gyűlölséget bé-viszik a' köz ügybe; mások az egy jussra függetlenséget építenek, 's a' midőn az ilyenek vissza vonnak, a' jók megszakadnak.

Kemény. A' Nemesek egyenetlenségéért veri a' szent Hazát pogány ostorral az Isten; 's mind addig verni fogja, míg ezt az egyenetlen Népet ostorával egybe hajtja; de az első ütközetbe valaki az egység szentségét meg-rontja, pogánynak kell nézni.

Hunyádi. Igaz, hogy ez a' pokoli kovász dühösködik Hazánk' belső részeibe; 's ez okozta elcitről fogva betegségét: ebbe a' kölszikla várba, mellyel a' természet vette-körül a' Magyar szívet, egy megvehetetlen szentsége volna az égne, ha Erdélynek ereje egy volna.

Kemény. Egy volna, ha a' külön leveles Ládák, a' magyar szíveket is külön nem szagatnák; az el-temetett jussak penészes sírjain ül a' kints-örző sárkány, 's lehelli pokoli mérgét az Atyafiak közzé... minden valo, és képzelt birtokok ott vágják egymást keresztül ezer hadi fortélyokkal... ott vertetnek el századokra késő unokák közzé a' vissza vonás magvai... sőt az örökös hazafiui had mesterségét nyilván tanítva, a' leg-alatonobb fortély: okosság nevet kap. 's az egyenesség együgyűségnek gunyoltatik; a' szoros fenytékű virtus királyi székébe a' tágas engedelmi törvényesség ül, 's a' megnyitott pokolból a' Job ördögei a' Napfényre rohannak.

Hunyádi. Az idő egy olyan szerentsétlen Anya, mellynek a' leg-szebb szülöttjei is meg nyomoréknak a' földön. Emberek vezetik a' még gyenge rsetsemöt, 's magok is meg-botlanak.

Kemény. Kivált ha a' szomszéd határ-köbe ütköznek: mert minden arra törekedik, hogy annak szentségét meg-fertéztesse, 's egyedül valo bálványának a' földkeresésnek feláldozza; a' mennybe arányzott lelkek a' földre szegeződtek... 's a' kiken leginkább kellene hogy tündököljenek azon Klenodiumok a' ki-nyíltság, és hűség, mellyekkel az ég a' Magyar szívet meg-nemesítette, azok legkémentelenebbek el-temetni abba a' földbe, a' mellynek örző rabjai.

Hunyadi. Fájdalom! hogy szüntelen-valo hadi forrlyokkal őriztetnek a' jóságok, 's a' leg-szebb nemzeti Karakter el-romlik; a' szeretet kívül költözik az ábrázatra, 's leg-közélebb van leg-kevesebb... De oh Kemény! méjjen gyökeredzik ez a' mérges burján, ez a' hosszas senyvesztő nyávalyája Hazánknak.

Kemény. Mivel addig öntöztük azt a pokoli burját, míg a' szeretet kedves tsiráji egét el-foglalta.

Hunyadi. Ha sokan úgy éreznének, el-száradna, 's a' paradísom ujra felnőne. Mikor az egész föld virágzani fog, 's annak burjános színén nem sínlík egy néhány virág; akkor a' mi Atyánknak Országá el-jő a' mi-részünk kérni, 's a' menyibe réánk bizatott közélébb hozni, valahol mi is el-érjük.

Kemény. Más helyt Hunyadi! itt félek elébb el-érjük a' Török Országát, melly az Istenét még inkább el-távoztatja... Szegény beteg Hazá! Ezek tám végső jajjaid!

Hunyadi. Él a' Magyarok Istene! 's tisztes Eleink az égbe Hazánk boldog szentjei nem hiába könyörögnek.

Kemény. (jő a' Kém.) Im itt jő egy Kémünk!

X. JELENÉS.

Keresztési, a' Kém, 's az élőbbiek.

Hunyadi. Mi ujjság a' Török Táborba Keresztési.

Keresztési. Komor a' hír, a' mellyet, úgy hozok mint a' halálos nyíl a' kösziklájához vissza-futott szarvas; olyan kéntelen mondják-ki ajakaím, a' mint a' hazai vér tsokolja az ellenség törét. A' nagy Mufti el-hitette a' Törököket hogy az égből sugallotta Mahomed, hogy holnap el kell esni Hunyadinak; 's az ő fejének Stambulba kell kísértetni mind azoktól, valakik az ő vallását fel nem veszik: a' Vezér az egész Táborra eskettette, hogy mindenik a' Hunyadi személyére törjen. (*Kemény, és Hunyadi méjjen el merülnek*)

Hunyadi. (magába) Ezt láttam én!...

Kemény. Tehát holnap el-esik Erdély!... örökös ködbe borulva maradj a' mi sírhalmaink felett Krakai köszál! könnyezve az elmúlt időket, mikor oldaladrol buzgott-ki a' Nektár, 's zengett a' Hegy-allya a' barátságos Magyar örömeitől:

Hunyadi. A' Sergeknek Ura semmivé teszi a' Pogány intézeteit; az Atya nem ostromozza halálra gyermekeit, a' leg-ijjesztőbb fenyegetéseit is javára teszi. (*Keresztésihez*) A' leg közelebb levő Vezérek mindjárt ide jöjjenek! (*Keresztési el-menyen*)

XI. JELENÉS.

Hunyadi, és Kemény.

Kemény. Ez az utolsó tsapás halálos. Hunyadi! mintha a' Keresztényeket az Isten ki-tagadta, 's a' Pogányokat fogadta-volna Fiaivá... Szegény Hazá! már tsak órákat szám-lál a' Századokhoz 's mint egy meg-sententiázott rabnak, holnap a' feje el-esik.

Hunyadi. Ha el kell annak esni Kemény! a' Pogányra kell esnie; mint a' föld meg-uvnán hordozni egy alkotvány' sullyát magára rázza. A' Keresztények' hatalmas Iste-

ne bátorságot adott az én szivembe, erőt Karomba; 's mikor az én lelkemnek egész tüze ki-ömlik, nem hiába alszik el. Közel fogsz állani hozzám Kemény! 's mikor én el esem, te vedd-által lelkemet! 's mint a' világot el-végző menydörgés olyant riadj! hogy meg-rendüljön a' hazai föld 's mindenik Magyar, egy meg dühödt Oroszlánná változzék; 's mindenik külön mint egy Királlyá a' fenevadaknak ugy szaggassa szerzte a' Pogánt; Ontsad a' te erős Lelkednek szélvészeit a' magyar tűzre!, míg tellyes világába lánkol az égre. Nyisd-fel a' poklor előttek; hogy a' kénkö Tavak kék világa meg fesse az ő ábrázatjokat; 's nyisd-fel a' mennyet előttek; hogy mindenik egy-egy, Sátánnal viaskodo Árkangyallá válják; 's mikor a' pogány vér-zápor orditva le-omlott, 's az Apa ábrázatjáról el-mult a' felleg; adjatok az én temetésem hálát öröm-könnyekkel álva a' szeretet vissza-tért mennyei fényén.

Kemény. Ah Hunyadi idvezítő fény süt előre az Erdély' Atya ábrázatjáról; ha szintén azon fellegek el-akarják is rejteni, mellyekbe mint egy Jupiter az Oriásokra úgy készített menyköveidet. A te meg-rettenthetetlen hator lelkednek ereje hatalmas egy sülljedő országot meg tartani. Ezerei a' Vitézeknek essenek-el; a' te lelkedbe az ő kialutt langjaik egyesülve gyulnak-meg az ő sírhalmakon 's az ő halálok helyébe más életet sütnek a' meg-maradtakba. Te a' lelke vagy az édes Anyának Hunyadi, 's ha te el-hagyod, egy holt test körül maradunk gyászolni.

Hunyadi. Te elevenítsd-fel Kemény! mikor el esem, az én lelkemmel maradj-fenn holt testem felett!

Kemény. Ah Hunyadi! te maradj felettem! az égbe evez előre az én lelkem látva az édes Anyának melly szépen rogyognak könnyei, mikor az ő sebére balsamul ki folyt vért meg-látja. Ah! melly édes az a' szeretet, mellyel meg-öleli halavány fiát, az ő szeretetét ezerszer vissza-fizetve.

Hunyadi. Álmat beszélsz! 's a' mennybe jársz el ragadtarva a' te angyali szárnyaiddal.

Kemény. Álmat kedves Hunyadi! örök álmat!... a' leg-édesebb álmokat mellyeket azok a' szárnyok hoztak, a' mennyből, hogy a' leg-szentebb valóságot meg-tartsák a' hazai földön.

Hunyadi. Szólj kedves Fia ennek a' szeretett haldoklo Anyának! nem hiába valók a' te álmaid: Szólj, mond-ki nékem azokat, hogy eggyesítem az enyimekkel; szólj kérlek, mond ki!

Kemény. Engem szokszor meg szollítottak helyetted.

Hunyadi. Mit tégyen az?

Kemény. Ha az intézeteitől vak Törököt a' te képeddel meg lehetne tsalni!

Hunyadi. Nem értelek.

Kemény. Ha midőn a' te képedet kergernék, öket bé-érné az ő ijjedelmek rettentés valósága; hogy közbül semmivé tégye... Ezerek fognak velem el-jöni.

Hunyadi. (meg öleli) Kedves Keményem! fogadd-el a' Haza köszönetét! de Hunyadi el nem fogadhatja azt az életet, a' mellyet egy ilyen hazafi halála örökre meg-bélyegezne.

Kemény. Az ég bélyege a' Hunyadi élete betséről.

Hunyadi. Ha betsüllí az ég életemet, meg-tartja a' nélkül is, hogy árrát meg-vegyc.

Kemény. Ha Hunyadi nem volnál, azt mondanám, hogy irigyled ditsőségemet.

Hunyadi. Ha irigyleném is Kemény! ugy is mint első engemet illetne; avagy kedvesebb-é az ég előtt a' te véred áldozatja az enyimnél? 's nem tudom én is az utolsó tseppig le-számlálni a' hazai földre?

Kemény. Kedvesebb Hunyadi! mert azért vissza adja a' Hazát, 'Te pedig mikor az ő kintsét ki-számlalod, magadat örökre meg-adosítod.

Hunyadi. Nem elég gazdag-é az, a' ki Hunyadit meg akarja váltani, az ő adosságát ki-fizetni?

Kemény. Hunyadit senki se fizeti ki: századokba virágozik egyszer az a' plánta, melly egy olyan Vezért terem.

Hunyadi. Századok Napfénye érlel-meg egy ilyen hazafit.

Kemény. Tehát ha meg érlelte Hazám áldott fénye, szakadjon-le az ő földére... Ha az a' Vezéri talentomom volna Hunyadi! a' sorsot kérdeném-meg, mellyiké légyen a' ditsőség: így pedig kénszerítlek teged! azon keserű könnyek tengerére, mellybe a' Hazá utánnad süllyedne, 's arra a' mosolygó fényre, melly egünkre vissza tér: ne vesd-meg az én kérésemet: 's engedd nékem a' te paripádon viselnem pántzélodat, míg meg-alázad a büszke Pogányt; hogy a' Török partok nyögjenek, mikor meg-esméri az ő véreket. De egy kérésem marad Hunyadi! te beszélj-meg a' Fiamnak, mikor Kora' első Tavasszába a' virtus' magvai leg-jobban fogannak; 's mutasd meg néki az utat, mellyen az égbe mentem, mikor őtet a' földön hagyam. 'Te is földi örömeimnek mennyei vilga! jöjj-bé a' Hazáért alvo pillantókan föld alatti álmaim közzé!... (*meg törli Szemeit.*) Örök éjtzaka estvéje! hullasd-le harmatodat.

Hunyadi. Ah Kemény! ne vesd-meg a leg-édesebb poharat, mellyet az ég nem rég adott kezédbe.

Kemény. A' leg-keserűbb pohár az, melly a' Hazát fenyegeti. Nevezd Máriát, 's a' földnek minden örömeit kimondottad; egy esztendő kevés volt meg-számlálni kintsemet... de nevezd a' Hazát, 's egy örökkévalóságot mondottál; az ég a' földdel mérkezik, az Angyal Mária is, az égnek segít győzni; 's a' mennyei nyereségből vele osztom, mikor meg ölelnek Hazám' boldog árnyékai, 's a' te győzedelmi koszorúd mássát Hunyadi képének adják az égbe.

XII. JELENÉS.

Az előbbiektől, és más Akvezérek: Garázda, Wesselényi, Kendeffi.

Hunyadi. Kedves Atyámfiai! végső veszedelem fenyegeti szegény rég sinlő Hazánkat: a' mi hatalmas ellenségünknek, a' midőn minden intézetei, mint a' nagy tenger habjai a' magyar virtus köszikláján eltörtek, ez a' vakmerő Pogányt csak nagyobb dühösségre ingerlé; a' mi inségünkbe örvendez ő, a' Keresztény könnybe nevet az ő szíve, 's egy paradízsom virágozik szemeibe, midőn Érdélyt egy pusztává változtatja; de mikor a' reménység mennyei világa haldoklik, abba a' szürkületbe változik oroszlánná a' meg-keseredett szívű Magyar, hogy széllyel-szagassa ellenségeit. Mitsoda kedv uralkodik a' Táborba? Egy Szív 's egy lélek vagyon-é benne?

Garázda. Ah! az az egy szív mellyet egy lélek elevenít, midőn az el akarja hagyni, elcsik.

Kendeffi. Egy köz halál fenyeget mindent, egy sírkő az egész Hazá felett lesz.

Hunyadi. Oh szegény Hazám! síralmad meg-hasítja szívemet.

Kemény. Istenem! még az óriási bátorság pillantásai alá is bé-lopja magát a' setétség; ha égi villámlásai meg-szűnnek, egy világosság se szakasztja meg az éjtzakát a' Haza temetőjén: oh Hunyadi! ha szánod a' szegény Hazát, magadhoz olyan kegyetlen hogy lehetsz? az ő szeretete szentségére kényszerítlek! fogadj-el egy olyan ajándékot, mely az adót is véghetetlen gazdaggá teszi; engedd ki-mondanom a' te képedbe; ha annak meg-esmértél.

Hunyadi. Szolj te Haza Geniussa! 's erőtlenséged-meg a' pogány hír szavát: hogy a' Magyar szív viszsza kapja az ő erejét.

Kemény. (A' *Vezérekhez*) Az Isten azért adta nékem ezt a' formát, hogy a' Haza meg-terelhesse vele Hunyadit; most az ég meg-elégszik a' képpel, hogy az Originák meg-haggya a' Földnek... Az erős Isten viszsza tért a' mi seregeinkhez; holnap mikor a' hazai Nap a' delen tündöklök, Sasok ebédelnek a' pogány Táboron; – a' győzedelem meg-zendül a' siro völgyeken; 's a' könnyet az örömmel egybe találkozza meg-állnak... Az éjjel mikor a' süket trombita meg-szollal, az ő álmokból fel támad Magyarokat a' Hunyadi képe ditsősségre vezérli... Réá rontunk a' Törökre, 's mihelyt az első tsapással réá nyomtuk a' magyar virtus' bélyegét: viszsza fordulunk, hogy ő üzzen mind addig, míg bé éri Hunyadi; hogy közből ki sajtoljuk a' pogány vért, 's nyögve folyjon-viszsza a' Török völgyekre.

Kendeffi. Idvezlégny nagy lelkű Vitéz!

Wesselényi. A' mit a' természet kívül a' te formádba ígért, belől is paroláson meg-tartotta.

Hunyadi. Esmérjétek meg hát a' természet' tellyes erejü petsétjét, 's úgy nézzétek ötet mind Hunyadi igaz személyessét; ha a' képbe egy kisség kedvezve van, 's ifjabbban van festve; gondoljátok, hogy a' viszsza-térő Napra, újra tavaszadik Hunyadinak.

Kemény. Ha olyan jól festett a' Képiro, hogy a' halalt meg lehessen vele tsalni; úgy a' Hunyadi szép őszszínek fog egy glyjümölt le-esni. De ha lenne vagy egy Judás a' Magyarok között; mikor meg nyílik az ő áruló Szája, a' pokol is meg nyíljék akkor, hogy köszirtjai közzé bé zengjen 's a' meg-vidult láng-örvény minden sillabával, ezer öltre bé-nyelje az ujj prédát.

Hunyadi. Idvez légy Haza meg-szabadítója! Századok nem végzik-el az ő köszönetét... Mindnyájon készüljünk kiki meg-tenni az ő férfiúi részét; hogy mindnyájon ujjra meg bizonyítsuk, hogy azon egy Anyának igaz fiai vagyunk... Sebessen terjedjen-el a halál mord szele a' völgyeken! de láрма nélkül hogy a' Vitézek hajfürtjeibe sugjon, 's gyujtsa fel az ő lelkek lángjait. Terjesszék-ki a' zászlók meg pihent Sassai az ő szárnyaikat! az első Kenderesi hozza!... Szilagyí, Banfi, Vas, Bethlenek! Lázár, Tholdalagi! keljenek-fel az ő nyugadalmok ujj erejében! a' szent keresztet kísérik, hogy az ő ábrázatjaik az utolsó ítélet színeivel rémitsék a' kárhozat' fiait! Nalázi, Wesselényi Gyulai, Henter! nyissák-fel szemeiket! hogy égjenek az ő hartzaiknak cefelében! Ébredjenek-fel Josika! Bornemisza! 's jöjjenek egygyütt Földvári, Fekete, Béli, jöjjenek az ő völgyeiken seregeik sötét fellegeibe borulva; 's egygyütt menydörögjön az ő erős szavak az ezer kardok villámjai közzül hogy a' Magyarok Istene haragja egyszerre le-omolják a' Pogányra; 's mikor az ő vérébe tapodo paripánk alatt ordít, fenn az Angyalok ditséretet énekeljenek! *(el indulnak – a' kárpit le-esik)*

MÁSODIK FELVONÁS.

I. JELENÉS.

*A' Mufti, és Mezetes a' Nagy Vezér, két kísérő Tiszttel.
(A' Török Táborba, hátul Törökök heczernek éjjeli tüzek mellett.)*

Mezetes. Meddig engedi meg a' nagy Mohamed az éjtzaka szent fényét ugattatni ezektől a' Keresztény kutyáktól? káromlásra fokaszt a' bosszúság, midőn annyi időtől fogva bosszontja ez a' maroknyi Nép oríási erőnket.

Mufti. A' nagy Proféta bocsátja őket, míg az ő veszedelmek meg-érik, hogy apro tsipéseiket egy halálos sebbe gyűjtve reájok vissza szorja... Mikor a' Napkelet kapui fényre a' Stambul' fedeleit meg aranyozza; akkor a' Hunyadi Feje mint egy férges alma készül le-szakadni, 's az örömmel zengő paraditsomból a' bosszuallás mérgével teli poharát tölti-le Mohamed.

Mezetes. Ha Hunyadi el-esik, ugy ditséret a' nagy Proféta szent nevének örökké.

Mufti. Mikor a' Keresztény Templomok omlanak, 's a' kö-essö dörgései között bögnék az ő magosságokból örökre le-eső harangok; mosolyogva innepel a' paraditsom; a' mennyei Szépek tündöklő sergei sétálnak az örökké virágzó ligetekbe; az ő énekeikre olvadnak az ezüst habok, 's fényeken ugrádoznak a' gyöngyek.

Mezetes. Hallgassa-meg a' nagy Proféta az ő Szent Szolgáját.

Mufti. Meg fog hallgatni: esküszöm néked az ő szent nevére! tsak az ő parantsolatját tellyesítsd: minden nekünk kedvez, egy most jött Kém azt sajditja, hogy még az éjjel reánk akar jöni maga Hunyadi: nem nyilván van-é hogy a' nagy Proféta egyenesen kardunkra hozza a' nyakát?

Mezetes. Tehát mozduljunk légyünk készen; ne hogy tsak a' kard hibázzék a' nyakát önként nyújtott fenevadnak. Ébredjen-fel az egész Tábor; minden szem azért nyiljék ki, hogy a' Hunyadi örökre el-hunnyon; 's minden ábratból a' Hunyadi halála nézzen ki, a' Paraditsom' örömeitől kísértetve... Menjünk, öltözzünk-fel ditső fegyvereink' fényébe, hogy a' Mahomed áldozatját le-öljük! *(el-mennek)*

II. JELENÉS.

Klára egyedül; a' N[agy]. Vezér sátorába.

Az a' szépség a' melly adta volt ötet nékem, engem vett-el tőlle: vajha rut lettem volna az egész világnak; tsak ő egyedül szeretett volna! miért nem tud a' természet tsak két szemnek festeni, hogy senki más ne lássa? hogy a' mikor ezt a' szomorú ajándékot adja, egyszersmind mindent ellene fegyverkeztet? a' közönséges virágok megmaradnak, 's a' leg-szebb török-le az ő harmatjával... Vajha inkább hinné azt, hogy megöltek a' Pogányok mintsem meg-tudja, hogy a' Nagy Vezér hatalmába vagyok; egyedül a' szívem maradt néki. Én magam utálok magamat; hogy szerethetne ő többé?... 's hogy vinnék, az én tisztos öreg Atyám estvéjére felleget?... A' te sugállásod kedves örző angyalom?... az egek kívánták ezt az áldozatot. *(ki vészi a' tört)* Kétségbe-

esés! tégy Judittá engemet! Bé-menyek hozzá, hízlekedem néki; 's mikor legforrobban ölel a' fene Pogány, ezzel a' törrel ötet szurom elébb által, azután magamat, akkor újra belém szeret az én Zeykem, 's az Apa örömének 's a' haládatos Hazának könnyein virágozik sirhalmom... *(el-menyen)*

III. JELENÉS.

Mezetes egyedül más sátorba.

Mezetes. (fegyverébe öltözve) Áldott légy nagy Proféta! a' te szent neveddel jöjjön a' tüzes szármu hajnal, 's a' világnak hatáira el-vigye a' Nap mikor az ég kapuin ki menyen; mert áldottak a' mi fegyvereink, 's ma ujj fényel ditsöited azokat... mosolyogj a' te hivedre! mikor foly a' Hunyadi vére, 's az a' láng, mellynek Asiáig harottak rémitő Sugári ki alszik... Örvendj a' te egedbe! mikor a' Keresztény világ erős hástyája le-omlik.

IV. JELENÉS.

Klára, és Mezetes.

Klára. Kegyelem! győzhetetlen Nagy-Vezér! talám nem jo időbe jövök.

Mezetes. Kedvesem! a' leg-roszszabb időnek is el oszolnak minden fellegei, ha te meg-jelensz; de mindenkor engemet viszen hozzád a' meg győzhetetlen szerelem; 's megannyiszor látom az én esztendeim komor barázdáit a' te tavaszi éghez hasonló ábrázatod tükrébe; honnan van kedves teremtés! ez a' kegyesség! érettem költél-é fel ilyen jókor?

Klára. Mindent meg győz végre a' te hatalmad, 's már az én szívem is Hazámmal egygyütt kezdedbe esik.

Mezetes. Midőn a' te szivedet meg-nyerem kedvesem! szinte el-vesztek minden egyebet; semmi sints a' minék betse lenne melletted; úgy tetszik a' mennybe vagyok, 's az egész földet semmibe hajtom... mindent el-értem, a' midőn a' te rozsa ajakidon nékem hozod szivedet; 's úgy tetszik még az is unalmomra van, hogy a' ditsőség a' hartzba vár.

Klára. Mi szükséged több ditsőségre Kedvesem! a' földnek minden Népei beszéllnek tégedet!... annyi fáradtságidnak jutalmát a' boldogságot is el-hozta az ég; de nem egészszen szeretsz te engemet; 's tsak játékot tsináltál egy ártatlan Léány szivéből. Érzéketlen Férfiak! vissza-éltek azzal a' hatalommal, mellyet a' természet adott a' mi sziveinken... Oh! ha néked olyan könnyű el-hagyni engemet, a' millyen nehéz nékem téged el-botsítani: átkozom azt a' pillantatot mellybe a' szerelem tüzét leg-elébb vetetted szivembe.

Mezetes. Oh szívemnek kellemetes bálvánnya a' mennyei paraditsomba bé illenél: mikor a' földi: palyafutás végén a' sok ditsőség terhe alatt le-rogyok, oda fenn se kívánok szebbet jutalomul... de a' vezécsék kénszerítnek el-hagyni Kedvesem! mig ujj ditsőséggel a' te karjaid közé vissza-térek.

Klára. Oh ha vissza nem térsz, mert a leg vitézebbet ragadja-bé a' veszedelem' örvénnyec, a' kétséghe-esés engem' viszen hozzád! hogy a' te sírodba vessem ágyomat. Jól vagyon tehát, ha te el-hagysz, van nékem olyan barátom, melly velem marad. *(ki veszi mejjéből a' tört 's mejjére vissza-néz)* Oda menj örökre vissza! 's rejtezz-el egy boldogságtól meg-fosztott szív gyászszai közzé! Isten veled kemény szívű Férjfiu! Ölelj-meg utoljára azután hagy-el örökre!

Mezetas. Utoljára! általjárja szívemet. *(a' törre néz, 's el-veszi)* Átkozott vas! rejtezz örökre vissza a' földbe, 's soha a' Napon ne fényljél. Rettenetes gondolat! olyan gyönyörű mejj fejréségének vérzeni! könnyebben nézném egész táborom véret kifolyni. Ne félj kedvesem! Játék nékem az ütközet! 's győzedelem-énekek kísérnek-viszsa a' te karjaid közzé!... addig jer hogy bizzalak leg-hivebb barátimra; a' kik mint egy szentséget, ugy őrizzenek. *(vezeti ki.)*

Klára. (kértelen menve) Istenem! ha az utolsó vigasztalásomtól is meg fosztasz, engedd-meg! ha kétségbe esem!

V. JELENÉS.

Kemény Simon és Öreg Atya.
(Gáldon a' Kastélyba, a' fegyveres házba)

Öreg Kemény. (Kemény Simon öltözik 's az Apja nézi el merülve) A' természet kettősen adja a' mi leg-drágább; hogy ha az egygyik el-vesz, ne veszzen mind el: így adta Hazánk Hunyadi.

K[emény]. Simon. Valosággal hasonlonak találsz kedves Atyám!

Öreg Kemény. Ha ezek a' szemek nem az apai szívtől meg-vesztegetett birák: ugy tetszik mintha Hunyadi az én fiammá, vagy az én fiam vált-volna Hunyadivá.

K[emény]. Simon. Mindenik kedves Atyám! mert te kétszer nyered-meg a' te fiadat: engem a' ki akkor születtem igaz fiaddá mikor meg halok, 's Hunyadi a' ki az én halálomba fiadnak születik. Nem marad örökséged árván kedves Atyám! vissza hozza Zeyk a' te kedves Léányodat 's benne is egy fiat nyersz.

Öreg Kemény. Ah kedves fiam! ne serkentsd-fel az atyai seb fulankját, hogy örvendhessek az anyáinak meg gyógyulásán. – Nem maradok árván kedves Fiam! mert élni fog Erdély, a' mindenek felett édes Anya; 's az a' halál is a' mellytől te meg mented, a' te örök életeddé válik. Ah! miért hagyták-el a' Hazát ezek az idejeket ki nem szolgált tagok? miért függ a' falan ezen oldal helyett az a' kard? melly mikor a' hajdani zivataroknak közepette, vilámlott, ordítva omlott-le a' Pogány... de örökös tél van, 's nem villámlik többé. Oh kedves Fiam! miért nem nyirhatom én meg előtted, az ő soraik közt a' mi vitéz Eleink boldog sergéhez vezető útát! hogy meg-mutatnám néked előre, milyen édes a' Hazáért meg-halni.

Kemény Simon. Te akkor hordoztad a' fegyvert kedves Atyám! mikor én még nem bírtam: nékem kell a' te fegyveredet hordoznom, mikor te már nem bírod; 's ha azokkal vitéz lelkednek is örökösse lészek, örömmel el-fogadom Hazám kedves mezeje tsokját a' Török omlások között: halaványulo ajakaim a' Pogány vértől ujra meg pirossodnak... Ah! ma esztendeje mennyei tüztől pirultak, mikor az én angyali Máriámnak a' szeretet Istene színe előtt hűséget esküttek. Kedves Atyám! erősítsd az ő

érzékeny szívét! 's vigasztald azzal a' nyereséggel a' mellyet az ő vesztésével szerzett a' Iltaza. Vidd-el a' kis kedves unokádat gyakran azon helyre a' hol én el-esem, hogy a' mikor meg kérdi, kié ez a' kö, egy sohajtás eredjen az ő szívébe, 's majd a' szellő pihéi szélvész szárnyaivá nőjjenek a' Pogányok pusztulására... Hozzájok menyek hogy még egyszer meg-lássam őket; kérlek kedves Atyám! tselekedd, hogy a' Iltaza' idejéből adhassak annyit nékiek; tekintsd-meg az alatt a' te ítéleted. Szemével a' paripát, hogy olyan légyen, mint mikor Hunyadi rajta ül... nézz engem is jól meg, nints-é valami hiba öltözetembe?

Öreg Kemény. (nézi) Úgy tetszik a' Siskát egy kisség' bellyebb-szokta tenni Hunyadi. *(igazítja reszkető kezekkel)* Engedj-meg édes Hazám! ezen reszkető kezeknek, megszégyenleném magamat, 's meg-pirongatnám ezeket a' tångorgo szolgálókat, ha nem színte félszázadon keresztül fáradtak-volna-el a' te hiv szolgálótdba... Most jól van édes Fiam! úgy tetszik, mintha álmodnám, színte el-felejtvéen hogy te vagy, Hunyadi előtt valo tisztelettel telém-el. Kedves Fiam! *(meg öleli)* Te ugy meg érdemled mint ő.

Kemény Simon. Kedves Atyám! majd én fogadlak oda fenn mennyei karokkal. Idvez légy édes Atyám! *(kezet ad, el-válva)*

Öreg Kemény. Menj békével a' te egedbe Iltaza véd angyla! a' seregeknek hatalmas Ura vezéreljen téged: *(el-menyen)*

VI. JELENÉS.

Kemény Simon egyedül

(ki vont kardját az égre feltartja 's bal térdre esve fel néz)

Mennyei Arya! ábrázatod fellegei közül botsás-le egy kedvező sugárt Hazám áldozatjára! büntess engemet! 's engedj-meg néki! hogy fel-ment keservei, színed elől örömmé válva térjenek-viszsa. Iltadnak Igazgatoja! adj győzedelmet szent Fiaid ellenségein: hogy azoknak sírhalmokrol terjedjen-el a' Világ felett a' szent keresztnek örökre élőfája; essője a' virtus könnyei, sebek virágai, harmatja vér, 's gyümöltse idvesség légyen!...

Szenteld-meg ezt a' kardot! hogy addig el ne válják e' kéztől míg le nem nyujtod a' halál' poharát; hogy Iltazámért azzal a' mennyei édességgel igyam ki, hogy életemet az Anyai Szívnek adom-viszsa. *(fel kél)*

El mult idők diszei! dítső árnyékok! fogadjatok el!... Köszönet! hogy ösvényt vertetek; 's az alvilág' éjjét úgy meg-szépítettétek, hogy a' Nap' fényről bék-kivánczunk... Egy Isten-Asszony viraszt ott fel-fedett mennyei ábrázattal, el-törhetetlen királyi páltzával uralkodva a' halálon... Vastag durva ez a' napvilág, ahoz a' mennyei fényhez képest, mellyel alvo hiveire mosolyog; 's leg kedvezőbben azokra, a' kikhez a' világ leg-mostohább volt... Ah! mikor meg-vírad, 's hó fejeit Vitézeit az ejtzakából ki-viszi; az örök győzedelem innepe tündöklök a' mennybe; 's az örökre meg-aláztatott gonoszság sötétsége jeges könnyeket hullat; míg a' földig le-érő Serafimok sorai közt, a' Szent keresztet, öröm-énekekkel fel-késérjük.

Menyek! örömmel le-menyek! *(bék teszi kardját 's menyen, azután meg-áll)* Századokat ülnék jutalom nélkül is setébe a' föld alatt; tsak a' kedvező nap Iltazámra kün mosolyogjon... Döljön-meg az idők zavaros árjaiba mohos kövem! 's rejtezzék el a' pusztá-

ság burjánjaiba; leszz egy fia a' jövendőnek, a' ki a' midőn meg-találja, könnyet ejrve az emberi ditsőség' mulandóságára, ohajtani fogja nyugodalmamat az ingo-bogántok alatt, fel nem tserélve a' világ hodolók Mausoleumai' fényes oszlopaival. (*el menyen*) (*)

VII. JELENÉS.

Maria kis fiával együtt alusznak, Kemény Simon bé menyen.

Kemény. (meg áll 's nézi) 'S te legszebb a' tavaszba! magános virága ezen pusztá om-ladékoknak, mikor hozzád jövő sohajtásim rengetnek; hagyd el-vennem harmatodat, 's ámbrosia illattal térnem vissza a' mennybe... fel ne serkenj kedvesem! míg én ébren vagyok! hogy belé szeressek az álomba 's mikor te ébren léssz, én is ilyen szépen alugyam... Álmodj a' mennybe, a' hol én leszek, mikor te vissza térsz! 's jöjj öröm-könnyekkel az Erdély' hajnala eleibél; de hullasd vissza az éjre Kedvesem! az én sírom felett állva a' Haza borostyánjára... ott álj-meg briliántokat hintve az ő ditsőségére; hogy az Erdély fiaí lássák, mennyit ér a' Haza... szoptasd-meg ott ezt az árvát, hogy a' téjjel egygyütt könnyeket igyék, 's majd a' meg-nőtt Oroszlán, Pogány vért szomjuhozzék. (*pauza*) Oh halál! mindenneknek ki kell állani a te félelmedet; ebbe az angyali formába kellett-é öltözned minckutánna föld-alatti kísérteteiddel el nem tudtál rémíteni? Iszonyu Tyrannus! meg-esmérem hatalmatod feneketlen éjjféled mennyei tsillagai el-hagyták szemeid üregét; ezek alá a' szép pillantók alá költöztek, 's által vírték a' te álmod édességét. (*nézi*) Ez a' mejj benn olyan tiszta, a' milyen kies szép kívül... fejtér mint az édes hazai tej, melly ebből a' paraditsomi forrásból táplálja

*) Szemmel látot és hitelés Tanubizonságból írom ezt: Az A. Gáldi Kastély kapuján, a' mint ki-jönek, jobb felől volt egy kápolna egybe-omolva Néhai B[áró]. Kemény Simon Ur ő Excel-lentiája, mint egy 35 esztendővel az előtt, régi levelek és Tráditio nyomán ásatott: Omladé-nyba találtak egy Követ, mellyen ceres szikornyak közt tisztán lehetett olvasni ennyit... SIMONIS... lajtorján ereszkedek le egy kis kriptába: a' mejjén egy helyt bé hojpadva találtatott egy pántzél rósda nélkül; a' tsont-is mind porrá vált a' tagok rendibe hullott; egy rósdatól meg-emésztett hosszú pallos hevert mellette, egygyik lába végén egy vastag tsizma talp, 's egy hosszú sarkantyú, tul felől semmi sem volt; fejénél nem volt sisak, helyét egy fejéres szélű selyem keszkenő takarta-el, melly a' mint hozzá értek hamu volt; a' poroknak 's egyébnek le irt fekvése nem kistsi termetre mutatott. Azután másodsor bontatván-ki a' krpita, a' pallosbol tsak egy darab találtatott, a' sarkantyú 's talp oda volt. Harmadsor B[áró]. Kemény János Ur bontatta-ki; a' pallost nem találta, a' pántzél a' N[agy]. Fnyedi Nemes Kollégyom Biblió-thékájába bé-tette; azon tisztos helyre, a' hol az el-mult idők Geniussai öríztenek a' halál el-len, 's életet vesznek a' jövő időkéi. Ott mikor a' Hazának lejendő fia próbálja magára, 's a' Szent Imrei mezőken lobognak a' zászlók előtte; midőn az üresség telik az emelkedő mejjel, 's a' vas hajdoni nagy szíve szent tüzét érzi; a' Halhatatlannak lelke lebeg fenn, mennyei Szár-nyakkal repesve az ujj Hazafi születése felett...

Negyedsor is ki kellene bontani, 's a' nemes porokat Urnába rakva, a' Napra ki-hozni, és ahoz méltó helyen és módon fel tenni.

ezen kis tsemetét a' jövő századok' reménységére... leg-szebb tavasz az ő tellyes virágjába... rövid idejét a' véghetetlen hájoló erő akarja ki-potolni. Ah! a' számvetést el-tévesztem... mennyei szövétnek! gyulj-meg előttem az irtoztato puszta, hogy lássam az útat, melyre a' Végzések hívnak... tsak még egyszer foglaljam-bé egy ölelésbe egész földi boldogságomat, 's igyam ki egy huzomba a' halál poharának keserű felét. *(meg öleli 's meg tsokolja Máriát 's a' fiát)*

Mária (fel ébred 's néz férjére el némulva.)

Kemény. Én vagyok Kedvesem! meg ne ijedj!

Mária. Istenem! mit jelent ez az öltözet! ha a' te szelid szavadat nem hallanám meg eskünném, hogy előttem áll Hunyadi.

Kemény. Nyugodj-meg Édesem! a' Seregeknek Ura kettőztette-meg Hunyadi, hogy az egyik a' Török holdat le vigye Hazánk ejtzakájáról, 's a' másik felhossa a' Magyarok Napját.

Mária. Ébren álmodom-é? minden meg-fordult mikor a' valóság is képpé változott!

Kemény. Egy szentséggé a' Haza Templomába. Kedvesem nyugodj-meg! tsak egy kis szemfényvesztés az elenség ellen, az ő holdvilága kísérteteit szaporítani: ötet megtsalni, találtuk-fel.

Mária. 'S talán engemet is? ujjra hartzra készültél ugyé?

Kemény. Ha a' végzések úgy kívánják: de ne félj édes Máriám! a' Seregeknek Ura két Hunyadi által védelmezi Erdélyt.

Mária. A' te szemeid úgy lángolnak mint valami éjjeli tűz látszatok. Soha sem éreztem magamat ilyen nyughatatlanúl.

Kemény. Tsak hogy most serkentél-fel Kedves Máriám, 's talám a' Hunyadi Képe égő színei is az enyimhez elegyültek.

Mária. Oh Kedvesem! emlékezz-meg a' te Máriadrol: 's a' te szép tsetsemő fiadrol! mérsékeld tüzedet! Vigasztalhatatlan volnék, ha el-tékozolnád véredet 's a' Haza kintsével egygyütt a' tiéd boldogságát.

Kemény. Minden tsepjéről számot ad Hazám néked Kedves Angyalom! légy tsendesen, soha se mentem ilyen bizonyos nyereséggel az ütközötbe. *(trombita szó hallik)* Hah! a' meg süketedet réz titkot sug az ejtzakának 's beszélő Angyalok jönnek alá... Oh Mária! milyen hasonló szavak, a' riédhez; mennyei világosság ömlik rollak az éjtzakán le erre a' dombra; ide néznek, félve hogy őket meg ne győzd: ... intenek ... Idvezlégy Kedvesem! el kell hogy haggyalak. Oh Mária! tsak egy válás-tsokját addj elvinnem. Ma esztendeje égtek az esküvés szentsége alatt ajakaink: hadd ujj esztendőt kezdeniek! míg a' testvér Cherubimok a' mennybe találkoznak... *(meg tsokolja ötet által ölelve egygyütt a' fiával)* Hazámnak szent árnyékai! menjetek elől! *(a' trombita szól, Mária meg retten)* Ne reszkess Kedves Angyalom! az is Angyal, a' napkelet' fellegein, a' ki az értzen szól a' Haza álmához... el jö még egy álmod felkölteni valaha, mikor mindent újra egygyesit; de most minket el-szakaszt Kedvesem! *(harmadszor szól a' trombita, hirtelen meg-tsokolja még egyszer, 's egyszerre el-cátva kimenyen.)*

Mária. (fel kél utánna) A' szívemet szakasztad Kedves Angyal! Alj-meg! *(utánna akar menni)* Hatalmas Isten! erősíts! *(vissza-esik el-ájulva)*

VIII. JELENÉS.

Kemény Simon, és Hunyadi a' kastély udvarán. (háttul magyar katonák)

Hunyadi. (Keményel találkozá) 'Te vagy meg ditsöült mennyei képem?

Kemény. Oh Hunyadi! éppen most váltam el az élet' Angyalától; már ki-állottam a' halál félelmét... alig tudtam tovább titkolni, 's alig hozhattam-ki előlle, ezen könnyeket... Reggeli harmatja Hazánk' gyászos éjtzakájának! Mond meg kedves Hunyadim! mikor én nem mondhatom többé, hogy a' legnagyobb áldozat volt ötet el-hagyni; a' fiamat életem annyira nem taníthatta volna, mint halálom, 's mond meg hogy te néki-ek Aryok léssz.

Hunyadi. Kedves Keményem. Hunyadi téged ki nem potol, 's az ő élete nem kedves néki ilyen drága árron: hadd tsináljunk ujj tserét, 's gondoljunk más modot a' Haza meg mentesére.

Kemény. A' nagy Hunyadi el-felejtheti magát? itt senkinek élete számvetésbe nints; a' Haza forog-fenn: a' mellyért Hunyadi élni tartozik, Kemény meg-halni.

Hunyadi. Oh Kemény! még meg lehet fordítani: Hunyadi meg-hal a' Hazáért, ha Kemény meg-marad érte.

Kemény. Ne kénszerits még egyszer mondani, hogy, ha Hunyadi lehet is Kemény, Kemény nem lehet Hunyadi. (trombita szó.)

IX. JELENÉS.

Az előbbiek, Öreg Kemény (az Al-Vezérek; 's Katonák.)

Hunyadi. 'Tehát induljunk kedves hazámfiak! 's ha ohajtja valaki el-választani a' Hazát a' hozzá esküdt rabságtól; minden arra eggyesüljön, hogy a' hazai szeretet ma ujj tsudát tégyen; a' ki széllyel von, a' Pogánnyal együvé ontsuk! 's a' ki ebbe az eredeti Képbé, mellyet a' hazai szeretet' tüze az égre irt, meg nem esmér engem'; esmerjemeg ennem az ő ellenségét. Nem jött még Viszsza Zeyk! utánna sebessen néhány Vitézek! hogy repüljön, mint egy villám a' setétbe, Kemény eleibe. – Kétféle oszoljunk? (kardjával ketté választja a' Vezéreket) Fele engem' kövessen, a' másfele az én Felségem' mássát. Ma, vagy mint holt testeinket hagyjuk a' rab-szíjjaknak; vagy a' szabad Hazába örvendezünk. Ég a' ti lelketek rettenetes Vezérek! belől setét homlokaitok fellegein... Ezer halállal terhes szemöldekeitekből ontsátok-ki haragotok emészto lángjait! hogy a' pokol rengetégébe le-dörögjön; mikor az ő szövetségeseinek oriási hatalma le-omlik. Induljunk! kedves vitéz Bajtársaim! Halhatatlan Kemény! idvez légy! (indul a' Vezéreknél felérel, meg áll, 's az égre néz) I.égy velünk oh se-regeknek Istene!

Kemény. Idvez légy Nagy Hunyadi! első az emberek között, Isten veletek, kedves Bajtársaim! emlékezzetek-meg a' ti barátatokrol, mikor a' Pogányok holt rakásairol a' győzedelem poharai a' magyar égre pengenek!

Hunyadi. Mikor a' te halhatatlan neveddel teli zeng: Öseink' boldog sorai közt fogadd-el a' mi köszönetünket! (ki menyen, 's követik az őcái)

X. JELENÉS.

Kemény S[imon]. 's az ott maradott Vezérek, az öreg Keménnyel.

Kemény. (az Atyához) Térj vissza az én kedves Máriámhoz. Ne hagyd vigasztalás nélkül az ő egyedül maradt sohajtásait!... imádkozzatok a' Hazáért! hogy mikor az ő szép szemei az égre néznek, 's az ő könnyeinek hullása közt a' szentség buzog ajakairól; a' könnyörülő Isten réá figyelmezzon az Angyalra. (meg öleli) Idvez légy édes Atyám!

Öreg Kemény. (meg törli szemeit) A' Mennynék, és Földnek hatalmas Istene, seregeltesse körülted az ő Angyalait!

Kemény. Induljunk meg vinni azon kevés por-ajándékot a' Hazának, melybe az elhervado horostyánt újra ültesse Hunyadi Vitéz Bajtársaim! egy szível 's egy lélekkel haljunk-meg! hogy egész Erdély a' mi sírhalmainkrol az égig zengve ditsérje a' meg szabadító Istent. Viselni maradjunk-é azon rabszíjjakat, mellyeket az Isten le-vennünk kezünkbe adott? mellyikünk tudna azzal a' gyalázzattal, mellyet a' belső szemre hányás szünetlen vinne ki az ábrázatra, meg-jelenni, a' leg-magánasobb szegeletébe is a' Hazának? Nem futna-é saját magátol mint Kain-örökre számkivetve, az Anya gyilkossa; a' ki el-veszni hagyta, a' mikor meg menthette? A' gyalázat küld el a' földről, 's a' ditsőség fel-hív az égből: Induljunk Hazafiak! légyünk fenn, mikor a' Keresztyének Napja a' Pogány vérözönre jő, 's a' szent Templomok keresztjein újra tündöklök. Seregeknek mennyei Vezére! légy Hazánk! Rajta vitéz Bajtársaim! ülünk fel tüzes sárkányainkra! 's a' merre lobognak a' hazai zászlók, a' veszedelem ordító éjfélebe lángholva bé-ragadjon a' szélvész. (mennek ki sebesen, trombita-szó, hadi Musika, le-esik a' kárpit)

HARMADIK FELVONÁS.

I. JELENÉS.

*Öreg Kemény, és Mária, kis fiával.
(a' Gáldi Kastély dombján.)*

Öreg Kemény. Seregeknek Úra! segítsd a' Magyarokat! változtasd mindeniket egy öldöklő Angyallá!... szord-le menydörgő nyilaidat a' te szent Fiad tsufolokra!

Mária. Mennyei Atya! tedd-le a' haragos veszszöt! 's öleld-meg jobb útra térített gyermekeidet!

Öreg Kemény. A' végzések mellettünk vannak: a' török Hoid az ő változó pályájának végére ért: mikor el indult az én fiam; az éjjnek nedves szeme könnyekkel meg-tölt, 's gyászba borult udvarából siratta Népe esetét; de a' Hazafiakat a' te férjed előtt repülő Angyalok világa vezérlette az el-sététült mezőn.

Mária. Édes mennyei Atyám! tartsd meg ötöt!

Öreg Kemény. Meg tartja az ég mágának; ha ötöt tették a' végzések a' Haza váltsága árának; de igen ifju ő arra, hogy az egek kedvét annyira meg nyerhette volna.

Mária. A' te szavaid kedves Atyám! balzsamat hoznak, mintha be-kötni jönének azon sebeket, a' mellyeket tésznek.

Öreg Kemény. Azok nem rosz-féle sebek, a' mellyek magokkal hozzák a' balzsamat... A' miénk az égtől van kedves Léányom.

Mária. Ha miénk; add-ki nékem az én részemet; hogy én is meg-oszszam, ha van réá valamelly balzsamom.

Öreg Kemény. Az ég soha se sebesített, hogy maga meg ne gyógyította-volna; az égtől semmi rosz nem jöhet: nyugodj meg kedves Léányom! semmi roszszat ne sejdíts!

Mária. Mind méjjebben temeted kedves Apám titkodat! tsak a' halom mutatja hogy halottat fed, de senki se mondja, ki fekszik alatta.

Öreg Kemény. Várd előbb hogy meg-haljon, az ő köve ki fogja hirdetni, hogy ki a' halhatatlan.

Mária. Kitsoda kedves Apám!

Öreg Kemény. Ha a' te férjed, az én fiam, úgy ő halhatatlan léssz; ha Hunyadi meg nem hal: mert tudd meg! hogy a' Pogány a' Hunyadi élete ellen esküdt; de az Isten hatalmas meg-tartani nékem az én fiamat, 's a' te férjedet néked.

Mária. Ah! minden homályom világosság lett: 's minden világosságom setétséggé vált... Most rohannak réá a' fene Pogányok...; most fedezi-el a' feje felett villámlo kardok sürrísége... Hogy áll ott mint egy vérző Szent a' fénybe! szemci a' mennyet keresve, vére a' hazai földet... Mint osztznak az ég, és a' föld felette, 's ah! az ég a' maga részét el-veszi, a' földé szakad-le az ő karja halottai halmára. *(pauza)* Még mozog... vissza tért... hogy tanuja legyen, míg minden tsepp ki-foly; 's le fizetett adosságáról az örökké valóság sárga kéz-írását nekem hagygya.

Öreg Kemény. N[y]lugodj-meg az isteni végzéseken kedves Léányom! a' mennynek, és földnek Ura hatalmas öret is, a' hazát is egygyütt meg-tartani: ha el kell veszni néki, hogy meg maradjon a' Hazá, úgy rég túl lehet mindenem; mert már bé-érte Hunyadi a' Pogányt; 's most mind ott marad, mert nints hová fusson.

Mária. Így meg tsalni engemet! Özvegyet, és árvát haglyjni lopva!

Öreg Kemény. Nem elég Nyilván hallottad é az árva Hazát sirni? Oh Mária! ha te feleség vagy; én is Apa vagyok, 's az én szívem-is érez; de úgy érez mint az én fiam, 's te is, ha öret magadénak akarod siratni, úgy érezz mint ő!

Mária. Nem azért panaszlok kedves Atyám! hogy a' Hazát szerette, hanem hogy engem igen kevéssé szeretett. 'Tsalárdsággal kellett-é néki ellenem is élni? mintha én is ellensége lennék a' Hazámnak.

Öreg Kemény. Talám a' magáénak nézett: könnyebb volt néki a' török kardokkal szembe nézni, mint a' te könnyeiddel.

Mária. Roszsz ember! tehát azt kívánta hogy ezek nézzenek utánna? olyan kevéssé betsülni engem', a' ki mindenek felett betsültem ötet; hogy méltonak ne tartson a' Hazá titkára, 's velem is meg ossza ditsőségét.

Öreg Kemény. Veled is meg-oszlik az, ha a' Hazá' meg-szabadulására átkozodva, az ő ditsőségének téged' illető részét hé nem motskolod! Mária! ne gyászolj a' Hazá öröm innepén!

Mária. Mennyei Atyám! ha lehetséges muljék-el 'e pohár!

Öreg Kemény. A' leg-keserűbb pohár múlik el a' hazától; melly az ő Szabadítójának mennyei nektárrá válik. *(ütközet' lármája hallik)* Nézd... Nézd! Hálá az égnek Mária!

meg van nyerve a' haza borostyánja; el-mosta a port a' pogány vér zápor, hogy ründö-
köljék az Erdély' napja a' Keresztények győzedelmén... közbül vette a' két Hunyadi;
két szembe találkozó szélvész között szakad a' felleg. Ha! mint ordít a' haldokló 'Tö-
rök, örömmel adják-által egymásnak a' hazai hegyek. A rémítő átkozódásokat szag-
gatják félbe kardjaink villámjai, 's fejeket az égre emelt Goliátok a' földnek alája si-
etnek.

Mária. Kegyelmes Isten tartsd-meg ötet!

Öreg Kemény. Mint mikor a' bus ég el-rejtezik félre egy sivatagba, ki-önteni haragját:
setét mord ábrázatját rántolja, 's meg-rivallik a' szélvészebe; könnye a' zúgo-zápor, 's
pillantásai alol vilámok repülnek utánna; szava tsattanására reszketnek a' kösziklák,
tsikorognak, 's törnek a' kevély élő-fák egy másra keresztül; ropognak a' szirtok, 's
mohos helyeikről futnak-el a' le rohano sárga vizekkel; 's meg-szűnés nélkül dörög a'
rengeteg. – *(pauza)* 'Tsak kevés híjja... rajta Magyar! most veled az Isten! az Idevezítő
a' mező felett áll egy ditséretet éneklő Angyal sereggel; az ő világa gyújtja a' lángot a'
ti sziveitekbe. Aldott légy Istennek öröktől fogva valo szent fia! Ditséret legyen né-
ked!... Ah! miért olyan nehezek az esztendők? hogy ne ingyen örvendenék: ez a' rég
benn sinlő vér kívánkoznék ki a' szabad aérre frissülni; de hideg a' tél, 's benn az ő
árkaiba kell néki meg-alunni.

Mária. Minden pillantatba meg nyílik az örök éjj' örvénye előttem; minden szellő-
vel mintha az ő lelke suhanna-el ábrázatom mellett 's meg-mozdítaná mennyei enyhítő
szárnyaival haj fűrtjeimet... 'Te mosolyogsz kis ártatlan? sírj! hogy valamelly szánakozo
angyal hallja-meg, 's a' paraditsomat oltalmazott két élű fegyverrel le-száljon Aryád
mellé. Oh! ha nékem meg nem kellene maradnom! hogy a' te árva sirásod' könnyeit
le-töröljem: én is oda mennék hogy leg-alább egy sebet előlle el-véve, egygyütt repül-
nénk hó-fejéren le világolva, a' Menny boldog vidékein.

Öreg Kemény. Tsendesen leányom! amott jön valaki az időnek fontos lépéseivel. Si-
essünk eleibe! úgy jö, mintha vigasztalást hozná errefelé. *(elmennék.)*

II. JELENÉS.

Klára egyedül.

(egy erdőtől nem messze)

Hála legyen Hazámnak meg engesztelt Istene! millyen egyszerre meg-rémült a'
Táborhely: úgy széllyel futott nyakra-főre minden, hogy a' fejekett ott felejtették-
volna, ha a' lábok el nem vitte-volna... majd le-szedik rollak a' mi tüzből valo Magya-
raink. Mennyei temérdek kintset kapnak ott! én is hozhattam-volna-el a' Vezér fényes-
ségeiből; de vajha az ő motskát hagyhattam volna ott; egyedül az ő vére vehette-vol-
na-el azt; de az én könnyeim patakjai mind végig tsak azért folynak, hogy azt el nem
vehetik; úgy tettzik a' Nap fény mind arra mutat... Minél közelebb visznek lábaím az
én kedves Atyámhoz, annál inkább irtozom az anyai öröm' édességébe mérget vinni...
's el-távoznám a' leg-félrevalobb sivatagba, a' hol magánosan nyögve le folyjanak a'
patakok... örökre futni vagyok kárhoztatva mind attól, a' mi az én szívemhez leg-kö-
zelebb vann. Ki nem álhatnám a' Zeyk tekintetét; minden vér-tsepp, meg-esmérve
ötet, az ábrázatomra ki-jöne eleibe, el árulni engemet. Ha fegyver volna, siskason,

pántzélba, paissal a' hartzba rohannék: hogy ő a' Hazáért férjfiu bátorsággal ki-öntöt véremet látná-meg; 's a' halavány ábrázatért a' mező pirulna el... Mitsoda vitéz az tova az élőfa alatt? pai'ssára dőlt erőssége, mint az el-bádogyatt szélvész pusztításai felett el-eresztve szárnyait. Bizonyosan halálosan meg van sebesedve... hozzá megyek; vagy egy sebet hékötök azokból a' mellyekkel a' Hazác meg-gyogyult, vagy az ő pántzélja elvesztett Héroját velem tseréli-fel. *(el menyen.)*

III. JELENÉS.

Zeyk (egyedül az erdőbe egy fa alatt)

Lehetetlen tovább mennem: néhány lépésnyire meg-akasztana a' halál, 's el nem vihetném az Öreg Keménynek az ő méltó örömét; pedig szeretném én lenni az első. Meg kell pihennem egy kisség... Tsak azt sajnállom, miért nem leheték ott végig, 's a' kardomat: de a' miénk lessz a' mező 's rajta az én vitéz Nagy apám neve; minden kard, melly a' mai ütközet-be volt, méltó hogy arany betűkkel réá írják: ott voltam Kemény Simonnal, 's klenodiumnak tartassék örök időkre a' familiáknál. Én úgy tézsek az enyimmel mihellyt meg kerül; mert az is meg-nyitotta egy néhánynak a' paraditsomat; 's még most is mind nyitná, ha meg-maradt véremet nem tartoztam volna a' Hazának meg-tartani. Pedig hogy én is adtam egy kevés vért a' hoz a' kintshez mellyen meg-váltatott... Ah! ha meg-találtam volna az én kedves Kláramat; páros örömet vinnék az ő attyának; 's az én szívem is pároson örvendene; de ezekben a' villongo időkbe ki tudja hol vezett-el. Ha fel nem találok ötet; hiába lessz minden réám nézve; hiába mosolyog az arany arátás a' vér' mezőken, hiába zengenek a' békesség örömei a' völgyeken: nekem az én Kláram nélkül az egész szép világ, világ nélkül lessz.

IV. JELENÉS.

Zeyk, és Klára.

Zeyk. (midőn Klára tartozkodva jöne.) Te vetted fel ezt a' formát kedves örző Angyalom! hogy meg-vigáasztalj engemet? idvez légy kedves mennyei kép! jer közelebb hogy meg győzzem magamat!

Klára. (hozzá megyen tartozkodva) Én vagyok. Idvezlégy Kedvesem!

Zeyk. Nem tsupa kép! *(tapogalja)* valósággal te vagy kedves Angyalom!

Klára. (le nézve) Az én szívem tisztán maradt Kedvesem!

Zeyk. Ha az égből szállana-le két Angyal, 's ellened bizonyítana, még se hinném.

Klára. A' miolta a' mostoha sors tölled el-vett, a' szívem meg maradt, de ábrázatom el-változott.

Zeyk. Elég szép arra, hogy a' világnak minden örömei réá fessék magokat midőn a' boldog sors ujra eggyesített; ma a' bú sárga ábrázatyába vissza költözik az élet; Öröm napja támad a' setét éjtzakára. Felejtünk-el minden inséget, 's örvendjünk! nekem semmi se hibázik, midőn az Isten téged is vissza adott:

Klára. Örökre el-butuzott-volt illem a' boldogság Kedvesem! de ha te szeretsz engemet; a' mennyország határaitól a' földre vissza-tér.

Zeyk. Képtelen kérelkedés, szereti-é a' téli mező a' vissza-térő tavaszi napot? az éjtzakába virasztó szem a' hajnalt? 's a' haza tért lélek az idvességet? kedves Kláram miért fellegezed e féle homályokkal az én örömeimet? Mit kereshet most a' könny a' te szép szemedbe?

Klára. (le-néz a' Zeyk oldalára) Azt a' vért kíséri Kedvesem! melly a' te sebedből foly.

Zeyk. - - -, Testvér tsepjei Kedvesem! annak a folyamatnak: mellyel a' te halhatatlan testvéred a' Hazát fel elevenítette. Ha te egy közönséges Léány, nem egy, Angyal volnál: tsak azért hogy Kemény Simon testvére vagy, halálba beléd szeretnék.

Klára. Ki-meríthetetlen jóságú Isten! melly szép a' te meg engesztelt ábrázatod világa el-mulo haragod fellegein. Ah kedves Zeyk! hol van az én bátyám? Menjünk! vezess engem' az ő karjai közzé!

Zeyk. Éppen az Öreg Atyádnak akarom meg-vinni az ő örömét: vigyűnk egygyütt Kedvesem pároson! de ne engedd ezt a' vért hijába el-folyni, szükségé lehet még réá a' Hazának.

Klára. Látok itt az erdő élőfái között hasznos füveket: a' kedves Anya erőt adott azokba az ő szeretete sebeire. *(szedi a' füveket)*

Zeyk. Még egyszer olyan hathatossá léznek azok; midőn a' te kezéd kötözi a szeretet sebeit.

Klára. (köti) Mennyei orvos! áld-meg kezemet!

Zeyk. 'Tsak a' te illetésedre is félig meg gyógyul Kedvesem! úgy tettzik a' kardomat meg-fognám vele, ha itt volna; 's ha az a' bromtes Török fel-támadna még egy ketskebukát vettetnék vele vissza a' más világra... Meg-állott már a' vér: mehetünk. *(mennek)*

V. JELENÉS.

Öreg Kemény, Mária, 's egy ho fejér szakállu kegyes Remete, szembe találkozza a' meg-talált Össi kriptá helylén.

Mária (magába) Egek! a' ti köveretek-é ez? Milyen kegyes az Istennel társolkodok' ábrázatja! 's melly szép az örök tavasz' virága!

Remete. Békesség ti néktek! Erdélynek jámbor fia, és Léánya!

Mária. Isten hozott szent Vándor! mi jot hozsz a' te kegyes utaidrol?

Remete. Nem látjátok, a' ki ömlött pogány vér felett ki-derült magyar eget? Meg-szűnt az Apa keserves ostora, 's rég siro gyermekei harmatját, ez az arany idő első Napja jö magához fel vinni.

Öreg Kemény. Idvezlégy Hazám szentje! a' kinek kegyes ajakai meg-nyiltak a' szegény Erdély' áldására... Áldott légy seregeknek hatalmas Istene!

Mária. Oh te tisztos Szent! a' ki magános kösziklaid között a' boldog lelkek társaságába élsz: szolj ha van még több vigasztalás bal'sama a' te kegyes lelkedbe: mond-meg ha tudsz valamit az én férjemről Kemény Simonról?

Remete. Áldott vagy te Erdélynek Léányi között! az Istennek a' mennyből világa te rajtad! Él a' te férjed; a' halalon diadalmat vett Kemény Simon; 's meg-látod ötet azon

ditsösséges sebekkel, mellyeken a' Pogánynak ereje széllyel-tört; ő szerzette a' Magyar égnek ezt a' hékesség fényét; áldott lessz az ő neve a' Keresztyének között; 's mind végig áldott név lessz az ő maradékába!!! Boldog rész jutott néked el-választott Aszszonyi állat; mert a' te riszta mejjed forrása egy olyan tsemetét táplál, melly az idő végéig fog terjedni a' magyar égen, 's arra a' földre a' honnan vastag törzsökérel az égrenő, kies árnyékával, 's kedves gyümöltseivel vissza-tér. Áldjátok az Istent ő boldog el-választottai! Szentek az ő végzései; azokan nyugodjatok meg!

Engem a' közelítő Nap hécér; elébb kell mennem hirdetni a' boldog időket Erdélynek halmain; hogy a' tornyok' keresztjei újra tündököljenek a' Keresztyének Napfényén; 's minden Templomok meg-szendüljenek a' Messiás ditsőítésére; a' ki az ő vérevel meg-váltotta az örök kárhozat bilintséből az embereket. Áldjátok az ő szent nevét a' ti halando ajakaitokkal! mikor a' rothadás titkos műhelyébe a' mennyei tzikárol le-válí a' földi hamu, a' Seráfimok világos sergével egygyütt zengünk az ő színe előtt... Vezéreljen ki az Isten ezen föld félelmes pusztáiból! vigyázzatok hogy ki ne alügyék lámpásotok!, mert mindenfelől lappanganak a' mennyei kints tolvajjai.

Mária. Oh boldog szent! a' ki a' te kintseiddel majd haza érkezel.

Remete. Imádkozzatok szüntelen? én is könyörgök érettetek!

Mária. Oh könyörögj a' te imádsághoz szokott ajakaiddal! hogy az örök tavasz fényén vetett mennyei magvaid meg-foganjanak a' mi lelkeinkbe.

Remete. Isten veletek! jámbor lelkek! (*el menyen.*)

VI. JELENÉS.

Az elébbiek a' Remetén kívül.

Öreg Kemény. (*a' Remete után*) Idvez légy a' te mennyei tavaszadba a' magános kösziklák között! gyakor, és tiszta volt a' te imádságod; s' a' meg engesztelt Isten el-küldött téged hékességnek kedves hirdetője! folytasd a' te kegyes útatad, hogy a' hazai föld tsokolja lábaidat; a' gyászoló vidék áldja szent fényedet, 's a' meg ujjulo bértzek köszönő virágokkal jöjjenek elődbe.

Mária. Kitsoda jö irt kedves Atyám? egy a' mi Heróink közzül egy L.ánnyal...

Öreg Kemény. Ugy tetszik Zeyk az ő szelid erősségének lépéseibe, 's Ah! mennyei Atya!

VII. JELENÉS.

Az elébbiek, Zeyk, és Klára.

Mária. Istenem! kedves Klárám!

Öreg Kemény. Idvezlégy kedves L.ánnyom! hálákat adok néked Istenem! (*meg öleli.*)

Klára. Istenem! hálá légyen néked!

Mária. Ah kedves Klárám! (*meg öleli*)

Öreg Kemény. Te hozod vissza ötet, derék Zeyk! Te világa a' setétségnek a' har-
tzokban! meg-találtad ötet; de vér folyt a' te pantzélodan.

Zeyk. Mindenik tsepp, patak árra; 's ahoz a' vérhez tartozik, melyet a' te fiad, a' meg engesztelt Istennek a' Hazáét adott: örömet mind oda adtam volna, ha meg nem kívántam volna tartani, hogy a' mi a' Törökéből meg-marad, azt onthassam.

Öreg Kemény. Derék vagy Zeyk! alatson az, a' ki fősvény vérével, mikor a' Haza kéri: de esztelen hiba el-vesztegetni a' Hazáét. Ennek ditsőségét keressétek Fiaim a' ti gyalázatotokkal is: a' ki tsupán a' maga halhatatlanságát keresi, leg-többször tsupán a' halált találja meg.

Zeyk. A' halált kereste a' te Fiad, 's a' Haza életét: 's a' maga halhatatlanságát találta meg: ezt az örömet meg-hozni jövök hozzád, meg-párosítva ezzel a' 'Te hozzád 's testvéréhez méltó Léányoddal.

Öreg Kemény. Én is meg-párosítom a' te örömet! meg-érdemled, hogy az a' fele, melyet te szereztél vissza nékem, tiéd legyen! *(győzedelmi musika hallik)*

VIII. JELENÉS.

Az élőbbiek, és Kemény Simon (a' kit mejjébe halálason meg-sebesítve hoznak)

Kemény Simon. Nagy Isten! hálaikat adok!

Mária. Mennyci Aryám! *(az égre néz össze fogott kezekkel)*

Klára. Oh kedves Bátyám!

Öreg Kemény. Áldott légy kedves Fiam! *(meg fogja egy felől az egyik vezető helyett)*

Kemény Simon. Kedves Kéz! te vezetted volt első lépéscimer is erre a' földre.

Mária (kis fia bal karján, a' jobb karjával sérjét meg-ütlei.)

Kemény Simon. Idvez légy kedves Angyal! mintha a' mennyből jönél előmbe a' nyugodalom balzsamával.

Mária. A' balzsamat te hozod Kedvesem! arra a' sebre, melly a' te tekintetedtől gyógyul.

Kemény Simon. A' leg nagyobb seb meg gyógyult Édesem! meg nyugodt a' Haza; engedd nékem-is a' te mejjeden pihenni-meg, *(le ültetik 's le hajtja fejét felesége mejjére)* oszd meg a' te paraditsomodat kis fiam! 's végy részt valaha az enyimbe-is.

Mária. Ah! nékem az egész paraditsom hervad-el...

Kemény. Zöldellik a' hazai borostyán... oszd-meg az én örömemet! édes a' Hazáért vett seb...

Mária. Én viselem azt; fájdalma mejjembe jön által.

Kemény. Az enyimet haggya-el... a' Szívem akart meg nyilni, hogy az ég lássa hüségét; 's vérét a' hazai föld fogadta-el.

Öreg Kemény. Örökre ifjító bibor az a' meg-gyógyult Anya kedves ábrázatján.

Mária. A' te halavány ajakaid fizetik azt a' bibort Kedvesem!

Kemény Simon. Mivel az Örökkévaló' ditséretét akarják kezdeni: tsokolj-meg édesem hogy a' mennyci szellő rozsák közzé menjen.

Mária. Istenem! milyen hatalmas vagy, egy pillantatba ki-fizetni egy élet' örömeit. *(réá borul, 's meg-tsokolja)*

Klára. Ah! kedves Bátyám, tsak egyszer tekints réám!

Kemény Simon. *(réá néz)* Kedves Huzgom az Isten helyembe adott vissza téged'.

Klára. Engem vett-volna el helyetted, ha a' Judíth töre egy araszszal közelebb járt volna a' Metzetes lelkéhez; 's most nem te osztogatnád az öröm, és a' bánat közt könnyeinket.

Kemény Simon. Oh Zeyk! ti méltok vagytok egy máshoz; látok a' jövendő homályába sugározni egy Pérot: gyenge testbe jő; de az ő erős lelkéből a' fel-lázzadt pokol láng-habjai közzé tsattan a' villám, 's a' le-vert Sátánok felett, a' Haza sirása öröm könnyekbe áll-meg; mikor az ő szabadítója halálába, az enyimet újra meg-látja. (*)

Zeyk. Miért nem lehet meg tartani egy Templomba ezeket a' sebeket, hogy lennének a' hazafi hűség szentségén fel-bonthatatlan pertsétek?

Öreg Kemény. Örökre meg marad az ő erejek: épség van azon egybe omlásba, világosság fénylik a' rothadás' setétségébe; a' férges a' ditsőség éjjeli napszámossá, le választani a' halando részt; hogy a' mennyei valóság mind szebben világoljon a' halhatatlanok éjtszakájába... Mennyei békével örökre meg-marado ifjuság! egyszer nyílo, réád nézve soha el nem hervado virág! ékesítsd örökre, az édes Anya mejjét; vond oda szépségeddel a' késő időknék fiát, 's ifjítsd-meg azoknak mohát.

Kemény S[imon]. Idvez légy édes Atyám! vezére első lépésimnek! ki-tartod a' világot az örök éjtszakába.

Öreg Kemény. Arra fiam! arra vannak a' halhatatlanok föld alatti palotái! abba a' setéthe van az ajtója; mennyei világ virasztja benn az alvok pillantoit; 's álmaik fenn járnak az égbe.

Kemény S[imon]. Ah! látom édes Atyám! meg nyílt ajtaján süt-ki a' fény... jönnek előmbé az el mult világ ditső árnyékai... mennyei ékességei az Alvilág éjtszakájának... Deciusok! Leonidas! üdvöz legyenek!... Spárta, Roma, egygyüt fénylenek az Árpád vitéz Nemzetével... Intenek!... Hunyadit kérdik... már hozzájok tartozom... Isten veletek! Ah! milyen édes a' Hazáért meg halni!

Hunyadi. (győzedelmi musikával be-lépik) Álj-meg Halhatatlan Vitéz! ha még által nem léptél a' menny határára! (foro jobbat adva.) Verj még egyszer nagy sziv! végy bár annyit vissza a' te ajándékdobol!

Kemény. (eszmélődve) Egy szózat a' hazai földről!...

Hunyadi. Tekints még egyszer vissza arra a' földre! melly áld Téged! 's örvendj a' Te győzedelmedbe!... A' Magyarok mint meg annyi angyalok, tündöklő kardokkal üzik-ki a' Pogányt a' mi paradicsomunkból... onnan futottam én is, meg-hozni az Anya tsókját az ő örökrekedves Fiának!...

*) *Jegyzés: Zeyk János; egy tsudája a' hazai Szeretnek; hét holnapra lett, olyan gyenge testtel hogy előbb lehetett gondolni, hogy mint egy halvány levél egy szellővel butsuzik el, mint azt, hogy mint a' gonoszokon egy villám úgy alugyék-ki. – Mikor egy égrekiálto kegyetlenségekkel terjedő Zendiülés legnagyobb árába volt; a' ki addig soha lovan se ült, (mint Minerva a' Jupiter fejéből pántzélba sisakkal rogyogva ki ugrott) hátra lévő élete világát egy Napba gyűjtötte; szollott a' Nemesekhez; 's az ujj Héros elől rohant paripán tündökölve mennyei fényvel... borostyánnal tért vissza el-hercadt homloka; rendelést tett... hálákat adott... le-feküött, 's el-alutt... de az a' világ, mellyet ő egy nap égetett-el a' hazáért abba az éjtszakába ment által, mellynek ditső egén, a' miolta ő a' földön el alutt, egy szép tsillaggal több ég.*

Kemény. Add vissza értem Hunyadit! ha a' Pogányt ki-üzöd... hogy ne késs... én... el-menyeck... *(meg-hal.)*

Hunyadi. Menj békével boldog lélek! nem sokara követlek. Vajha le-fizethetném azt az adosságot, mellyet nékem hagytál... Mi is meg-szűnünk egykor hartzolni... 's el-mulnak szavunk menydörgései a' mezőkről... Itába sír akkor a' Itaza kiáltva minket! meg nem mozdulunk aluva pántzélaink rosdájába... nyögnek a' pásintba lelkeink, hiába keresve poraikat: a' bujdosó Hazafinak szivébe sugnak a' mennyci hurok; ki-terjesztett karokkal keresi az Anyát; 's a' midőn nem találja, ki-jönek az Árvának könnyei. *(a' kárpit le esik.)*

(III.)

A' VIRTUS GYÖZEDELME
A' SZERELMEN.

SZOMORU JÁTÉK.
V. FELVONÁSOKBA.

SZEMÉLYEK.

Claudio Onegliába egy Kastély' Ura.

Rosamunda ennek Leánya

Gr[óf]. Rodrigo egy Szomszéd Vár' Ura.

Temolo ennek Komornyikja.

Lippo egy koldus.

Cintio egy Remete.

Camillo egy iskolát végzett ifju.

Massino ennek barátja

Fazio Levél-hordo.

A' Történet esik Onegliába, a' Tenger partján, és Romába.

ELSŐ FELVONÁS.

I. JELENÉS.

Rosamunda, 's azután Camillo;

(A' Claudio Kastelyja kertjének also részébe lévő ligetbe; nap támad.)

Rosamunda. (egy pataknál.) Nyilik-ki a' teremtés szép könyve! 's a' mennyei Arya hozza-fel a' lámpást, hogy ötet szeretni tanuljunk... a' leg-kissebb féreg is lételén örvendezve meg-indult tanubizonyságot tenni a' Teremtő joságárol.. 's minden fűszál egy gyönggyel innepli a' reggelt; azokbol ékesíti magát a' Nap eleibe, a' mellyeket titkon az éjjtzaka hullat, a' miolta hajdoni uralkodását el-vesztette... Ligetnek kedves énekesséi! pengessétek meg-ujjult hurjaitokat! 's énekeljétek a' világosság győzedelmét! Ah! mikor az örökkévaló Nap jönni fog mennyei világgal aranyozva fellegeit: mi angyali szárnyakkal repesve éneklünk!... *(sétál a' patak mellett)* ez a' bizodalom sugárzik a' roppantott világ alkotvánnya felségéből... a' leg-kissebb mulando virág is az örökkévalóságra int, a' midön mosolyogva hal-meg... s a' te tsergésed Kedves Sugását is érti az én szívem, kristály patak! Ah! tanítsd ilyen tisztán folyni-le ifjuságomat!... melly szépen mosolyogva jönnek bű nélkül való könnyeid!.. hadd el-vinniek az éjjtzaka feketéségét pillantoimrol; hogy a' lélek ablakain sugarozzék-bé a' mindenütt-jelenváló!.. *(meg-mossa szeméit, 's a' természetbe el-merülve sétál.)*

Camillo. (az alatt bé-jövéén.) Kedves szellők! tsetsemő nappalnak első lehellere, mellyet a' virágok meg-nyíló kebelekből fűszerezve köszöntnek; arra repdessetek! amott áll a' parton a' leg-szebb virág a' földön!! a' habok a' mint el-mennek előtte meg ezüstesednek, 's egyívé suttoigma sietnek a' tenger háborujába fekete tornyokrol dörgeni... Az aranyos tetejű fákról reá néznek a' levegő karjai, 's vetélkednek az éneklésben... Természet szép Királynéja! engedd-meg nékem is hogy ide jöttem meghodolni a' te felséged előtt...

Rosamunda. (Virágokat szakaszt, térdre esik, 's az égre emelt karjait imádságra fogja egybe.) Örökkévaló! ne engedd el-felejtennem; hogy az ifjuság hasonló ezekhez az ő mulando testvéreikhez... Oh! add nékem azt a' szépséget; a' melly nem hervad-el... *(az égre fel-nézve némán imádkozik.)*

Camillo. Mennyei Zéfirek születnek az ő szent érzésekkel emelkedő mejje körül... a' magas mennybe süllyednek az ő szeméi, az Istent dicsérő angyalok örömei közzé!... az a' két kristály-tsepp az ő tengerekből való... Ah! mennyei fény süt-le reá!... az ő világa az én sötétségem; nem nézhetek többé reá...

Rosamunda. (fel-kél, 's meg-látja Camillót.) Kítsoda ez a' vakmerő, a' ki a' magánosság szent pérsétjét fel-töri? *(reá esmer:)*.. Ah! te vagy Camillo?... hogy jöttél ezen helyre?

Camillo. (Széleden, tisztelettel közelebb menve.) Botsás-meg kedves Szentje ezen Édennek! hogy meg háborítottam áhíthatóságodat... A' Szép regelnek mindenfelől ömlő örömeitől részegen andalogva, itt ébredtem-fel. Úgy tetszik, mintha a' világnak végén volnék; 's itt jöne-fel a' boldog élet hajnala.

Rosamunda. 'Tsak a' vigyázo ég' szemének volt szabad ide látni, 's ezen ligetet meg-aranyozni: 's semmi más szónak nem szabad ezen magánosság szentségét meg

törni a' zengő Madarakén kívül; a' mellyek ha nem tudják is, az Istent dicsérő Angyalokkal együtt énekelnek.

Camillo. Engedd-meg nékem is a' Madarakkal együtt dicsérnem a' Teremtőt egy olyan remek előtt, mellybe a' földi természet fellyül haladta magát a' virtus mennyei vonásaival. Vagyha minden szót meg-tiltasz: engedd hogy az a' Status, a' mellyé szépséged' tündéri hatalma változtat, itt egy Isten-Aszony tiszteletére maradjon.

Rosamunda. Az Isten Aszszonyok halhatatlanok, 's a' Statuak holtak: élj inkább a' halandokért, mint meg-halj a' halhatatlanokért.

Camillo. Ha nem élhetek velek: ugy meg-halnom kell értek; de a' természet tavasszának leg-szebb virága marad sirhalmomon.

Rosamunda. Szebben ékesíti az élőt a' virág mint a' holtat.

Camillo. A' paraditsom' virágít egy Angyal örzí; két élű fegyvere tündöklék szeméidből.

Rosamunda. Ha Angyal volna, az égi lakosok egymásra esmérnének, 's nem keresnék a' földön az ő paraditsomok' virágait.

Camillo. Mennyei szél hinti a' virtuos szivekbe magvakat; az első ember paraditsoma se tsirázott szebben, mint a' midőn két szív, egy ujj valóságá teremtve, leg elébb a' mennybe érzi magát.

Claudio. (távolról) Rosamunda!

Rosamunda. Menyek édes Atyám.

Camillo. El akarsz-é tünni előllem kedves álm kép! (nézik egy-mást, *Camillo szemérmesen meg fogja a Rosamunda kezét*) Ah melly édes a' hit! A' te kezednek tsuda tévő ereje van: mint egy elektrikai illetés, által járja lelkemet; 's mint ha most teremtetttem volna, egy ujj mennyei létel első pillanatját érzem.

Claudio. (Szava fellyülről:) Hol vagy Rosamunda?

Rosamunda. Itt vagyok! (kezét ki-éve) Menyek Édes Atyám!

Camillo. Ah Rosamunda! szolj még egyszer mennyei Napkelet Angyala! hogy a' fel-elevenedett porok a' mint tündökölve repülnek a' menyre, vissza ne essenek a' sirba!...

Rosamunda. Ah kedves Camillo! melly szépen tündöklék az örökkévalóság tere a' te szavaidba: úgy tetszik látom, a' mint osztja az Isten a' virtus juttalmait a' boldogoknak.

Camillo. Oh! ha te nékem jutsz, veled együtt menyek a' jól tevő Isten eleibe hála-kat adni hogy teremtett.

Rosamunda. Boldogság kedves álma! hogy születhetsz a' sirhalmok között?

Camillo. Az Isten' Országába született tsetsemők halhatatlanok.

Claudio. (másodszor) Rosamunda!

Rosamunda. Menyek édes Atyám! (*Camillohoz*) Ezek a' minutumok egy jó Atyától vétetnek-el; ha többet is elvonnék, méltatlan volnék hogy néked adjam.

Camillo. Örökkévalóságot szomjuzó lelkem köszöni ezt a' Nektár tseppet is.

Rosamunda. Elég egy tsepp, a' poharak részegítenek. (*el menyen*)

II. JELENÉS.

Camillo egyedül

(kíséri szemérvél Rosamundát)

Ah! melly örömmel követnélek mint a' Napkeleti Böltsek a' mennyei jelt. A' homályos erdő tündöklök az ő utjába, 's a' madarak kettős erővel énekelnek a' hol ő menyen. De enyész-el, 's én setétbe maradok... oda van, el-tűnt boldogságom' ösvénye' vezére. *(menyen a' Rosamunda nyomán)* Mitsoda gyászos homályba öltözik minden; mintha újra ejtszaka akarna lenni; Ugy tetszik ezen helynek egész szépsége halotti ékesség lett, 's ezek a' madarak temetési éneket tanulnak. *(el-megyen.)*

III. JELENÉS.

Claudio (egyedül a' kertbe.)

Kellemetes reggel! Életem esrvéjére kegyesen tekintessz aranyos hegyeidről. Nem sokaig nézlek én téged; mert az én éjjem közel van, nem sokára hiába fogsz keresni ezen élőfák között... Nagy Isten! esztendeim, mellyeket adtál, el multak: Képedet kell vala írnom; kezdő volt a' kéz, 's földi erser próbálgatta a' mennyei vonásokat; ne vedd be: míg motskait el nem törölöm...

IV. JELENÉS.

Claudio és Rosamunda.

(a' kertbe találkozza)

Claudio. Jo reggelt édes Léányom!

Rosamunda. (kezét meg tsokolja) Jo reggelt édes Atyám! talám a' ligetbe igen sokat mulattam: kies reggel volt, a' Nap soha se süttött olyan szépen. Ugy tetszett, mintha az éjjel ki aluván esztendeit, meg ifjadvá ragyogott volna: Az egész természet mint egy ohajtozó mátká repesett látásán, 's a' madarak lakadalmi éneket zengettek.

Claudio. (réá nézve) A' te hangod szokott hurján felyül szöll, 's azon levegő Kastélyok körül zeng, mellyek akkor készülnek, mikor a' szív az okosságot álomba rengeti.

Rosamunda. 'Tsuda-é édes Atyám! ha az Isten szép teremtese az érző szív hurjait megilleti, 's két meg egyező hang szehben szöll? De nem vagyok olyan hibás édes Atyám! *(kezét meg tsokolja)* alig mostam le a' tegnap' szennyét ábrázatomról, 's egy fohaszkodással lelkemről, mihelyt az édes Atyám szavát a' reggeli zengés közt meghallottam, nem vártam el a' természet édes symphoniáját; teli kedves hangjaival, jövé az idős fák homályjai közt, a' kötelesség' szentsége lelkesítette lépésimet.

Claudio. Mentgetésid többre láttatnak a' hibánál terjedni. Kítsi hibádnak olyan nagy palástat készitessz, hogy ha ezt jól mérted, amannak nagyobbnak kell lenni.

Rosamunda. Édes Atyám! nem érdemlem azt a' szemre hányást: az én szívem mindig nyilván volt, és...

Claudio. És, valamely tolvaj bé lopván magát nyelvedet meg kötötte, hogy semmi szó ki ne jelentse, míg minden kintseidet fel nem szedi.

Rosamunda. Gazdagabb vagyok, mint nyelvem elé tudná hozni járatlan útan akadozva. *(magába)* Kedves Örző Angyalom! vezesd a' t'zélra szerentsésemben.

Claudio. A' te szavaidnak az előtt bőv forrása ki apadt; valamely égető tűznek kellett azt fel inni: ugy terszik minél kevesebbet mondaszsz, annal többet kezdek érteni. Ugye? a' Ligetbe egy...

Rosamunda. *(belé szolva)* Kegyes fohaszkodással a' boldogság kútfejéhez kívánt szomju lelkem emelkedni; a' mennyci Atya meg halgatott; azonnal a' szép ligetbe egy Angyalt láttam; a' menyország vidékeiről beszélt.

Claudio. Angyal a' szép ligetbe! nem a' setétség Angyala világosság köntössébe látogatta meg Évát a' paraditsomba?... Angyal! hem! ennek kellett a' szép palást.

Rosamunda. Oh édes Atyám! valósággal égi követ az, engem is Angyalá tett.

Claudio. 'S tehát te is Angyal? így nem sokára az ég le-költözik a' földre: vigyázz, ne hogy a' föld pokolba költözzék!

Rosamunda. Ő egyedül a' poklot is menyországgá változtatná, a' miolta ötet láttam, az Istent telyesebben tudom szeretni, 's örömeimből a' leg kissebb féreggel mint Testvérimmel osztolni kívánnék. Az egész világ meg szépült előttem, érzem azt szeretni a' közönséges boldogságra; az ez előtti puszták virágoznak, minden örvend a' maga lételén. Kedves Atyám! valósággal jobb vagyok... ez a' föld elmulik, ő az örök-kevalóságrol beszélt, 's felsőbb tűz volt szavaiba.

Claudio. Könnyen hívő jo teremtés! a' tüzesen ki rohano beszédek a' fel-lázzadt indulat szárnyai, mellyeken el-repül. Örökkévalóság! melly egy virág mosolygását ritkán éri végig... fel-hevült por! az égtől költsonöszs nyelvet az okosságot el ámitani... 's ez maga Mesternek ajánlja magát a' boldogság Kastélyai készítésére. A' hold bádgyadt világán épülnek forro sohajtasok fellegeibe, mellyek a' mikorrá öröm tseppekét ígérnek, könny-záporra ömölnek; egy olvado tekintet, egy fel-lobbant pillantat, fundamentuma a' várnak, melly az el változo esztendők minden zivatar ostromaira tétetik, mind azon képekből rakodik-fel, mellyeket a' szerelem bűbajos lámpássá, a' jelenvalonak tüzes etsetjével írt vonásokbol a' reménység messze tett táblájára vét; – édes ölekezésekkel 's mágnesi vonzással kötterik össze... hanyatthomlok építterik, buzgo beszédek, 's örök esküvések közt. Forro kívánsággal emésztett szemek sürgetik, 's a' mikor szinte el-készülne, saját hevétől meg-gyulva, emésztő lángok közt eltűnik. Oh igen ritkán volt a' fel-ébredt okosságnak ezt a' Kastélyt szerentséje tsak egy pillantatig is készen nézni – komor pusztá üresség, a' virtus tűzének oda hullott hamvai, 's a' réli fagyfalo szelek sívása, a' vigyázaton lett el-alvás büntetése.

Rosamunda. Édes Atyám! meg-tanított melly setét méjség, mellybe a' fattyu indulat süllyeszt számtalan szerentsétleneket; de...

Claudio. A' Grátziák bé-omlo halmái közt a' sárga bánat a' könnyhullatásoknak árkokat ás, mellyeken föllyanak a' vissza térithetetlen esztendők után.

Rosamunda. De édes Atyám bölts letzkéi, meg tanítottak hinni a' virtusba; ez a' hit, ezen mennyci plánta, ma kezd virágozni lelkembe, 's egy meg-győzhetetlen édes szó sugja, hogy boldogság gyümöltseit fogja teremni.

Claudio. Adja a' jo Isten édes Léányom! Ez atyai szivemet meg-elevenitené, az ellen a' halál ellen, melly a' vénséget előre meg-szokta venni. De ki tudott réged így meg nyerni? mikor Massino is tsak a' barátság határán maradt, 's a' vitéz Grófot oda se botsátottad, a' leg-szebb ferjfiat.

Rosamunda. A' Massino barátját kedves Atyám! azon szent határról az ő Angyali tüzes szárnyai hozták felém.

Claudio. Ő az! már egy hete hogy itt van. Hogy van, hogy nem hozta még hozzám Massino? Ő a' mint hallottam ritka ifju; de... Hogy ment a' ligetbe?

Rosamunda. Nem tudta hová jő kedves Atyám, reggeli sétálásába el tévelyedett; néhányszor láttam a' Nénémnél.

Claudio. Hol maradt most?

Rosamunda. A' pataknál kedves Atyám! talám szaparitja gyöngycit.

Claudio. Maradj tsendesen kedves Léányom, arra sétálok. *(el megyen.)*

V. JELENÉS.

Rosamunda (egyedül.)

Áldottak légyenek lépésid jó Atyám! engem nefelejtsek nyiljanak nyomaidon! mellyeket győzedelmi koszorumba fonjak, ha... de, félre alávalo kétség! leherne-é kétkedni, hogy a' virtus a' virtusra találván, a' mennyei testvérek öszve ne ölelkezzenek! Győztem; a' te szent zászlod alatt meg vehetetlen felleg-váradba ülő virtus! viszem triumfusba szívemnek meg hodolt szép Királyát!

VI. JELENÉS.

Camillo és Massino.

(a' liget szélén)

Camillo. Kérlek! ne vigy tovább, minden lépés erőmnek végső gyökereit vonja, 's úgy tetszik a' világból ki-viszen, mert szakaszt azon helytől a' hol ma egy ujj életre születtettem.

Massino. Sirásod jelenti ujj születésedet!

Camillo. 'S ah! már meg-holtam. – Szentséget törsz, ha ezen holt testet, szép sirjába haborítod; inkább maradok ott meg-halva, mint éljek akár melly fényes világba, mellybe Rosamunda nints... engeddd hogy vissza menjek!

Massino. Vesd szemedet ama kösziklán álló barna Kastélyra; mellyet eddig a' nagy liget el-rejtett, nézd a' hol a' magos fenyők közzül egy gothus ablakrol a' Nap erre mosolyog; ott van Rosamunda, szép mint egy Isten Aszony, 's jó, mint egy Angyal.

Camillo. Ott van! Miért adatott ez a' durva test, a' gondolat szárnyait meg nehezíteni! oda repülnék ezen rolla jött világosság utján, 's sebességével vetélkedném; vagy változhatnám ezen kedves szellővé, melly a' le szakasztatlan viragokat tsokolja; a' mezőnek a' levegön által szürt illatjaival sietnék hozzá; el olvadnék körülette, 's szépsége kellemei között reszkető szárnyokkal meg-halnék.

Massino. Már látom a' fényes kösziklák, mellyekbe a' szerentse zivatarai széllyel-törnek, egy Léánka mosolygására le-olvadnak, és a' philosophiaba annyira trombitált okofság paizsát, a' szerelem nyilai szabadon járnak, 's sebcik még jobban jajgatnak, a' barátság' balsamjára!

Camillo. Oh Barátom! egy kedves bitelező, a' világ kintsét nékem adra vala: kévés pillantatig birtam, most mindenemet el-foglalta: 's még annyival maradok ados, hogy hátra lévő esztendeimet is oda kell fizetnem: engedj meg ebbe a' szegénységbe, hogy most a' barátságna, meg nem fizethetek. Ebbe a' hév Tartományba-is el kellett élettemnek folyáni: ki tudja további Geográphiáját míg a' nagy tengerbe szakad!... Boldog idők! mikor a' halavány métses mellett az egek tüzes utait kísértem, meg vetve a' földnek hitetlen fulankos örömeit...

Massino. Méltán lakol kevélységünk, erősszben meg verettetünk, minél bátrabak vagyunk; itt a' leg jobb vitéz; a' ki leg inkább fél, 's futni leg-jobban tud, tsak a' győz, a' ki meg nem ütközik, a' ki meg ütközik, el esett.

Ne gondold, hogy ha könyv várral körül veszed magadat: hátországba légy: Vénusnak különös kedve az olyan éjjeli baglyokat meg tréfálni, 's a' Minerva lámpasát szereti, valamikor teheti, el-fúni.

Camillo. Ah! bar a' két Isten Aszszonyt öszve lehetne valáhára békéltetni, 's a' Vénus világával táplálni a' Minerva lampását!

VII. JELENÉS.

Claudio 's az elébbiek.

Claudio. Jo reggelt Uraim! (*Massinohoz*) Isten hozott kedves Massino! Éz az Ur talám egy idegen!

Massino. Nem külömben, mint egy Szerző, a' kit elébb esmérünk, mint láttunk. Ez az én nemes Barátom, kit oly sokszor ohajtva emlegettem; az egész Oskolába egy se volt a' kit annyira betsültem s' szerettem; (*Camillohoz sugva*) Rosamunda Atya.

Claudio. Isten hozta közinkbe! tehát egy ujj meg-egyező hang harmóniánkba.

Camillo. Ezerszer szerentsés, ha míg meg szollalni tanul, pauzanak bé-vétezik.

Claudio. A' pauza is a' musika lelkéhez tartozik, 's igen gyakran jobb a' hangnál. De a' mint hallottam külső Országokra szándékozik, magát tovább tökéletesíteni.

Camillo. A' leg-tüzesebb kívánságok a' szerentse nehéz jármába meg-lánkadnak, 's a' leg szebb intézereknek álmoknak kell maradni; mellyek minél kellemeresebbek, annal komorabb éjjbe borítják életünket. Az Atyám halálakor így szollott: „Vigyáztam a' szerentsét a' betsülettel párosan, némeltyek réá találtak, előmbe tsak külön jövén a' bersületet választattam: 's olyan szegényül halok meg mint az apám... elég gazdagon, hogy a' neveltetésedre költ summával az atyai kötelességnek ados nem maradtam.” Az ő hamvai áldottak emlekezetembe!

Claudio. Nagy Kereskedő az a' ki az értzet léleklé tudta változtatni; 's gazdag a' ki olyan örökséget hagyott, melly Kastélyokat ékesitene. Sok Urak gyermekei, atyoknak eleven adosság levelei, mellyeket a' kutya bőrré magok ujra alairnak a' hozzá nővő minden interestekkel.

Én minekelötte-é kedves adosságot le-fizethettem volna; fiamat a' Magosságba lako Atya magához vette. Jo ifju! 'Te egy Apát vesztettél-el, a' ki a' szerentsét a' betsülettel párosan találni szerentsétlen volt; légy az én fiam! ugy az Apa, fiu, szerentse, betsület, minden együtt lessz. Menny külső Országokra, 's az igaz világosság színével fessd az Isten jól kezdett Képét, a' Iaza ékességére.

Camillo. Áldottak légyetek Atyám hamvai! a' kinek köszönöm, hogy minckutánna el-vesztettelek, ezen nemes Férjfiuba újra fel-találtalak: vajha mind a' kettőhez méltó lehetnék, ugy a' virtus könyvébe ados nem-maradnék.

Claudio. A' Sympathia jót áll, az a' Lelkek kedves accordja, melybe eggyé lesznek. A' teli kutfőnek a' természet maga ajánl völgyet, mellyen folyjon. Jöjjetek bejebb a' ligetbe! 's nézzétek a' folyamat maga önként, melly szépen fel-virágozza partjait.

Massino. Camillo az estve érkeztén, jó reggel ki-lépett; a' vidék kellemei tovább tsalagatták, míg ezen liget szépsége egészen el bájolta; itt találtam el felejtkezve a' Világról (*mennek a' liget felé, Claudio elől bocsátja őket.*)

Claudio. (*magába*) Ez a' bájoló hely, idő, 's egy szép élő oltár; kész volt az innep a' természet Istenének; tsak egy érző Pap kellett a' tüzet meg gyújtani az áldozatra.

VIII. JELENÉS.

Rosamunda egyedül.

(*a' Kastélyba*)

Soká jön az Atyám. (*sohajt*) Az okosság hideg köszikláiról láttatott szollani. Jajj nekem! ha mostohán találta fogadni; de igen nemes ő, az ártatlanságot meg sebezni; 's utoljára olyan szép tekintettel ment-el mint a' tisztán enyésző nap, mikor más napra szép időt ígér.

Reménység! hív barát! te a' haláltol ostromolt várnak sárga düledékein is mint egy szép Istenaszszony ugy állasz mutva az örökévalóság hervadhatatlan mezejére: váltsd-fel mennyei szineddal azon háborító árnyékokat, mellyekkel a' hiába valo félelem kísért. Nem messze egy tiszta kutfőből eredt két patak; mutasd-meg ama boldogság szent kápolnáját mellynél egybe szakadnak, 's egygyütt folynak a' tavasz virágos partjai közzül az ősz édes tellyességébe.

IX. JELENÉS.

Rosamunda, és Gr[of]. Rodrigo.

Rodrigo. (*magába, míg Rosamunda más-felé andalog*) Ha! most egyedül van, annyi ideig meg nem vehetni egy ilyen nyomoru Várat, mellyet egy pillanatba össze ontharnék: 's akkor én magam utalnám, 's a' férgek is irigycetlen másznának azokon az ajakokon melyeknek most egy hiába valo illetését, mind azokkal a' kintsekkal mellyeket a' sárkány a' földbe öríz, meg venni nem lehet.

Rosamunda. (*észre véve a' Gr[ofot]*) Grof Uram! mint meg-ijedtem.

Rodrigo. A Madarak is félnek előbb a' váztól, míg meg szokván bátran tsipkedik az édes gerezdéket. (*Közelebb megy, kezét meg tsokolja, 's a' midőn igen közelit Rosamunda hidegséggel vonja magát.*) Kedves Kis Aszszony! örökös rabja. Várom szerentsés ha az a' fényes tömlőt lehet, mellynek Rosamunda gondviselője lejénd, 's lántzaim zörgését angyali szavával édesíti Bátorságba lehet hogy a' rab el nem szökik, ha minden lántza-it meg-oldaná is, hanem ha tsak azért hogy a' gondviselő kedves karjaival meg-fogatassék.

Rosamunda. Engedjen meg a' Grof? ha egy más keményebb érzésűnek kell kívánnám azt a' hivatalt: engem' ijeszt a' tömlőt, ha arany falai volnának is ki-rakva brilliantokkal.

Rodrigo. Olyan rég nem akarja a' szerelem' nyelvét meg-tanulni.

Rosamunda. Mivel az reám átkokat mond; 's a' tanító az enyimet nem tudja, hogy egymást meg érthessük.

Rodrigo. Hiszem azt csak gondolhatja, hogy nem tömlőt értetek. Képzelve magát imádo Grofja karjain egy fényes palotába a' ditső Össek talpig festett képeik allejába sétálni minekutánna a' kies vadás kertből egy sereg szolgától bé kísértetünk, a' kik lesik minden intését, mint egy Istenaszszonynak, 's telyesítésébe vetélkednek. A' nap el telik Vagyonainkba valo gyönyörködéssel, az inynek minden drága ételeivel rakott asztalokkal, mellyeknek az udvari bolondok izzadnak, 's ezer alázatos udvarlások kegyes fogadásával; a' kik szerentséseknek tartják magokat, ha az ujj Grofnét láthatták, 's ha vagy egy szót méltoztatnék vetni, azt mint egy drága gylöngyet meg-tartják kérkedni vele az innepi gyűlésekbe; azután a' Nap le menvén, melly a' tarsaság örömeivel a' miénket meg szakasztotta: az éjj...

Rosamunda. (ketté vágva) Elég Grof Uram! vagy itt hagyni kéntelen vagyok; beszéde jég esső a' boldogság' tsirájira, 's a' Grof egy pusztító felhő, melly mosolygo egem' nappalára borul. Miért kíván egy olyan dolgot erőltetni, melly a' leg-hatalmasobb Monarchanak királyi páltzája alatt nints? Ha egy mágnestűt erőszakosan másfelé tart el változtatja-e az ő eredeti vonattatását? szabadittson-fel valahára ostroma alol! 's legyen maga is szabad! talám az egyenes uton a' boldogság várja valahol, míg itt tévelyegve egy örvény szélén, engem is maga után kíván ragadni.

Rodrigo. Vakmerő vár! ha a' szerelem minden réá lött tüzei egy törést sem ejthettek is rajta, meg kell vennem, ha mint Troját riz esztendeig ostromolnám is: akkor leg-alább az esztendők meg-veszik büszke szépségét, és az a' gyönyörűségem lessz, hogy a' meg aláztatott kevélységet gunyoljam.

Rosamunda. A' Grof a' midőn átkoz minden ujj szavával inkább meg-ment eleitől fogva volt hidegségemért; mellyet ki nem jelentettem volna, ha a' Grof nem kenszerített volna. Tehát csak a' kis mulando szépség' virágját akarná egy más kezéből kifatsarni, 's öszve rontsolva el-hányni! térjen-meg ezen nemtelen útról, mert a' természetet meg nem téríti az ő utailban hogy a' kö fel, 's a' vizek vissza felé mennyenek.

Rodrigo. Meg fog a' Kis-aszszony térni, 's egészsége annyival édesebb lessz Gr[of]. Rodrigonak, minél többet szídatik most gyógyító piluláiért. *(közeledik Rosamundához gyanusan, olvadásra változtatott hangon térdre esve)* A' legyeknek is meg engedik az Istennek a' szent oltárokan kostolni eledeleiket: engedje-meg nékem! *(fel kél)* egy hasonló szentséget törni! *(meg akarja tsokolni)*

Rosamunda. (hideg felséggel hátra lépve) Szemtelen ember! a' ki az Isten képét úgy befertéztetted, hogy annak mennyei pirulása, a' szennybe el-veszett. *(jövés hallik)* Hála Istenek! az Átyám jö.

Rodrigo. (menve) Holtig imádoja a' Kisaszszonynak *(magába az ajtonál)* Zászlod alá esküszöm kétségbe esés! követlek a' Styx vizéig! kedvem volna az Istenek nektárjába mérget vetni.

X. JELENÉS.
Rosamunda egyedül.

Mint a' nyomtatásbéli hiba, olyan ez az ember, a' teremtés szép könyvébe, 's épen azon kedves Sententiába, mellynek foglalatja az én boldogságom.

XI. JELENÉS.
Rosamunda és Claudio.

Claudio (bé jöve más ajton.) Tudod-é Rosamunda, ki az az Angyal a' ki téged ma a' paraditsomba meg látogatott?

Rosamunda. Az érzés el-foglalta a' tudás helyét: 's ha semmit se tudnék is rolla, még is egy mennyei innepre gyült Cherubimok sorából ki választanám ötet.

Claudio. Ő az én fiam.

Rosamunda. Nem értem édes Atyám!

Claudio. Most fogadtam; a' mi Massinonk' annyiszor ohajtott barátját meg-szerettem.

Rosamunda. Halá néked jo Isten! Ő testvérem tehát kétszeresen szeretem, 's szeretem az édes Atyám szívébe gyökerezik.

Claudio. De Rosamunda, ha igazán szereted, ugy nem lehet meg-ölelned: kár volna egy olyan ifjunak nemes utjába egy mulato helyen meg akadni, nagy tzeljáról el-felejtkezve... Külső országokra küldöm ötet...

Rosamunda. (Szomorú pauza után.) Igy kedves reggel! mosolygo sugáridra köd ereszkedik, de miért olyan messze édes Atyám! hiszem minden tökéletesség' bimbója tsirázik benne, tsak a' szeretet' jól-tévő napfénye kell meg-érlelésére.

Claudio. Kedves Léányom! az álmok szép országa' lakossi halálos sebbel esnek-le a' földre. Ez a' világ a' mellybe élnünk kell, iszonyut különbözik attol: 's a' midön ez nem változik a' mi álmaink után, ezeket kell utánna formálni, 's eggyeztetni a' mennyibe lehet. Meg valloim, magam is szeretném ha Camillo nemes volna, nem magamért; mert reám nézve az, hanem a' Templomra gyülő tsokák károghása alkalmatlanságáért... A' szeretet is változhatik benne is, benned is; azt mint a' szelet nem tudja az ember honnan jö, 's miért fordul-meg, A' próbáért is jo lessz el-távoznia: ha barátságrok változhatatlan marad; akkor fejlül tészem magamat a' világ lármáján.

Rosamunda. Tehát saját gyötrelmeimből ékesitem fel a' boldogság Templomát: azon kinttsel, mellyet az ég ajándékozott nemesen kereskedem; le mondok most rolla, hogy majd tökelleresebben birjam.

Claudio. Ugy édes Léányom! már most meg érdemled ötet: tsak az méltó fel venni az öröm poharát; a' ki le tudja tenni a' virtus szavára. Szerentsés férjfiu! boldog pár! én olyan jól vagyok; olyan tsendességet érzek. Kedves pauszája az atyai nyughatatlankodó szívnek! ugy tetszik mintha már nem tartoznám ehez a' világhoz. A' földi zaj enyészik mint egy távol ment zivatar süketülő hangja... nem sokára örökre ki-ifjadva hervadt tagjaimbol, kedves Anyáddal a' kék ég boldog lakásaibol nézzük, körül vétetni sirunkat, 's áldatni emlékezetünket... Soha! el felejtetherlen Soha! a' Mindenható sza-

vára a' halál leg szebb nyílásodba répert ki, 's az égbe plántált. Én el-hervadtam; a' helyeden tsirázott virág ki-nyilt, 's az Isten nékie kertészt rendelt... Sietek hozzád! Nem sokára meg-ölellek!... mikor a' jelenések eltűnnek, 's az élet kárpítja le-esik. (*a' Kárpit le esik*)

MÁSODIK FELVONÁS.

I. JELENÉS.

Rosamunda egyedül.

Oh felette drága nagyság! égi aritmetikádat nem érti ez a' földi sziv: bé fedtem a' győzedelemnek minden ékességeivel, 's a' nehéz ditsőség' sajtoja alol könnyekbe ki-tsordult... az okosság napfénye süttött, 's essett; de az ifju paradítsom fiatal tsemetéire. Drága gyöngyök ezek, mellyek valaha ékesítenek szerelmesem' szeméibe, az a' nemes' ado, mellyet a' föld fizet a' mennyországhoz valo jussáért. A' ki érted nem akar sírni oh virtus! kéntelen kell utánnad sírnia, 's azokból a' könnyekből folynak a' pokol fekete vize.

II. JELENÉS.

Rosamunda, és Claudio.

Claudio. Miért szeretjük az el válás felhős napjait nyújtani? a' midőn ezeket nyereségnek véled, vissza jótébe vesztesz annyi örvendetes Napfényeket. Ez a' lassu el-válás olyan mint mikor a' haldoklot vírusztják. Mire tartod a' keserű orvosságot annyi ideig kezvedbe? annyiszor víve ajakaidhoz, keserűségét százszor kostolod, a' helyett hogy egyszer meg innád.

Rosamunda. Mert mindannyiszor ujjá születtetem tirkos édességétől, midőn ő maga nádméz? a' keserű orvosságba mellytől meg kellene halnom, ha ő nem volna édesíteni.

Claudio. A' rövid halált majd egy boldogobb élet követi.

Rosamunda. Bár tsak ezt a' halált el-alhatnám!

Claudio. Egy jövő boldogságról valo édes álommal; mellyet a' rosa színű hajnal el-jön félbe szakasztani, hogy bé-töltsen.

Rosamunda. De miért álmodjunk jövő boldogságról, mikor a' valóság maga jelen van?

Claudio. Mert a' valóság álommá valhatnék, ha nem engednök, hogy az álom teljék valósággá. Egy olyan tudományt szomjuzo ifjat Cythereának minden kellemei-bé nem tölthetnék; az ő hiánossága szivedet búval töltené-el, s' végre a' sors ellen ki-fokadt panasz el-komoritaná az Elizeumat. Ma egy igen jó alkalmatosság van, mellyel indulhat ha szereted ötet, botsásd-el, 's meg se lásd többé! ne olvaszd annyiszor el

férjfiúi álhatarosságát könnyeidbe, 's ne égesd az ő jövőndő, nagyságát a' szerelem varázsló tűzével! hogy az igen szép hév tavasz után le-huljanak örömeid bimboi, 's a' nyár tsak bogarakkal bővölködjék.

Rosamunda. 'S ne engedtetnék még egyszer meg-néznem a' mit el kell vesztenem? hogy abba még egyszer fel-vetném ama holdog jövőndöt, mellyért a' jelenvalott fel-áldozom.

Claudio. A' számvetést minden bizonnyal el vétenéd: közel égő tüznél fősvényen számítnád a' távolról tsillagnak latzo Napokat; leg igazábban találod ugy a' summát, ha magadtol egy néhány édes pillantatot el vonsz, 's meg-szünsz valahára a' virtus ki terjesztett szárnyait bádgyasztani a' gyönyörűség tsalárd melegével.

Rosamunda. Engedelmeskedem Atyám! jól lehet érzem most leg elébb a' gyermeki szent kötelesség győzedelmét. Tehát minden édes álmaimnak kedves valóságát el borsátlak a' tengerek' távul fuvo szelei-közé 's én itt az idővel szembe álva, várom mint egy nyughatatlan kereskedő kintseimmal vissza érkező hajomat.

De ha utoljára nem láthatom fogadj-el, el-felejtethetlen kedves hely, a' hol ötet legelébb meg-láttam. Szent magánosság! hínts balsamat a' virtus' sebeire!

Claudio. A' jó szív a' vigasztalás tsendesítő Istenét találja benne. Menj azon tisztos fák alá, mellyek alatt örömed, 's bud forrása eredett; hadd a' but le folyni, hogy örömed tisztán maradjon. Én is menyek intézerűnket siettetni. *(kettő elmennek két felé.)*

III. JELENÉS.

Massino egyedül

Híába valo indulat! meddig üldözs sebesito fulánkoddal? mitsoda pokoli szél hozta ennek a' mérges burjának magvát az éjjél mezcíröl? hogy a' leg-édesebb barátság virágai közé gyökerezzenek! könyörülő Isten! irtsd-ki minden gyökereit lelkemből, vagy szabadítsd-meg ebből az alatsan porból mennyei képedet! Angyali Rosamunda! mindenkor olyan jól éreztem nállad magamat, beszédid a' virtus kellemetes letzkéi voltak; soha se jöttem-el tölled', hogy jobb ne lettem volna, 's ottan-ottan a' jobbulás ohajtása hozzád virt. A' nélkül hogy tudtam volna, szerettelek: talám tsak egy szikra hibázott, hogy mind a' ketten egy világos lángba lobbanjunk.

Vajha engem' egy homályos epeesztő ohajtás emésztett volna el! hogy ezt a' gyalázatos motskor ne viselném a' nap alatt. Oh Camillo! Barát! ha még így nevezni méltó vagyok, ha tudnád hogy kintsedet egy titkos tolvajra biztad, millyen keserű volna a' méreg, a' barátság kezéből! De elébb széljel szorom az ő por-eleire, e híába valo szivet, 's ezen vért, melly ezt a' kárhozor plántáját öntözi, elébb a' pokol lángjaira le-öntöm, mintsem ezt a' kintset, mellyet a' virtus réám biz, egy filérig is meg-tsonkítsam.

IV. JELENÉS.

*Grof Rodrigo, és a' Komornyikja, Temolo,
(a' maga Várába)*

Rodrigo. Még Massinon nem annyira tsudálkozom, de azt a' nyomorultat ugy képelem mint valami rosdát, melly az ős nemesi fényt a' vigyázatlanság miatt megfogta. De minden bizonynyal hallottad-é?

Temolo. Láttam az egészsz udvar színe előtt: semmi titkot nem tsinál az öreg Claudio is belölle. Az az ifju Ur el-akar sok időre utazni.

Rodrigo. Éredj! légy egészen szem fül! szádra pedig *(zatsko pénzt ád, a' szájára nyomva:)* egy olyan nehéz arany lakatot nyomok, hogy egy szo se nyissa meg, *(Temolo elmenyen)* mintha a' halál zárta-volna bé.

V. JELENÉS.

Gr|ofl. Rodrigo egyedül.

El alutt Össeim szent tsontjai! elvenedjeteK fel! ezen Várnak fundamentumiba, boszszut állani meg-sértett jussainkért. Egy nyögő kunyho' szemetei közzül, mint egy féreg, név nélkül ki-mászott nyomorult!... Ki míg vitéz karomba ragyogva össi fegyvereim, a' ditsösseg' mezején vér-patakokat nyitottak, olajnál sárgult a' mi tüzes pályánk le-írásában... de egy nemtelenek oskola tollával, vitéz östök' kardja szembe nem szállhat; az ő távolléte homályába kell azon modot el-rejteni, mellyel azt a' Vitézt illető szüzet méltatlan bilintseiből meg-szabadítsam. Szomszéd kastélyaink hajdon eggyek, ujra egybe kívánkoznak. Az Aryám még kitsikorába meg kérte volt nékem, 's kitsoda érdemlené-meg egy Léány-szerelmét inkább ezeken a' halmokon? Kitsoda hasonló hozzám a' fegyver forgatásba? Ha szabad volt annak a' Könyvek penésszei közzül jött mojnak, azon szent köteleket el-rágni mellyekkel a' végzéseK engem az én tulajdon Rosamundámhoz kötötteK... adjon nékem is szabatságot a' szerelem! jussaimat; 's a' nemesi betsületet akármelly hadi mesterséggel a' világ előtt helyre állítani. Meg nem szünöm a' míg Rosamunda az én karjaim közt enyimnek nem esküszik. Ha mint egy felleg vár ostromától gyalázattal vissza verettetem; föld alatti minák nyissanak utat az égre! *(egy erszény pénzt ki veszen)* Mindenhato arany! légy uti társam lelkeket venni a' világon! *(el menyen)*

V. JELENÉS.

*Camillo, és Rosamunda,
(a' ligetbe az első helyen)*

Camillo. *(ki véssen két órát, 's egyet Rosamundának ád emlékezetül, őszve mutatva a' kettőt)* Maradjon nállad az eggyik Kedves Rosamunda! ezek olyan meg egyezve járnak, mint a' mi gondolataink. Nézd millyen egy aránt sietnek az idő háborus méjségén által a' boldogság' szent partjára.

Minden reggel, mikor ezek a' mutatok ötön lesznek, imádkozzunk egy másért! és így össze találkozunk a' szeretet Istenénél.

Rosamunda. Mindenik estvét áldani fogom hogy egy nappal hozzád közelebb vitt, mikor a' napat lángolva ki menni látom hazámból, örömmel gondolom, utánnad menni, hogy nékem vissza hozzon.

Camillo. Emlékezeted egy vezérlő szentség lesz darabos pályamon, tüzet gyújt a' virtus' meredek kőszálin fáradó mejjembe, 's végre győzedelmesen a' jutalomért hozzád vissza vezet.

Rosamunda. Oh miért nem lehetek én akkor egy égbéli Cherubim!, hogy méltán meg-jutalmaználak; de annyi napok ohajtásai kevés kellemeimet el-bádogyasztják.

Camillo. Tsak ugy léssz méltó jutalmam!... angyali szépséged tsak egy potlás, melly tsupa ajándékba jö.

Rosamunda. Tsak a' forma az, mellyel a' természet or[s]zágába a' pénz járásba indul; de az arany meg nem vettetik, ha el-kopik is királynéja képe.

Camillo. Oh Rosamunda! ha ez a' gyönyörű tavasz a' sohajtások szellőibe repülne is, az esztendő minden részének virágai benned rendre ki-nyílnak; 's az az ábrázat mellyre a' virtus kegyes életedet festi, mint egy Rafael' remekje a' régiséggel, betség neveli.

Rosamunda. Ugyan a' virtus sugára a' föld más oldalán süthet az ifjúság' hódító kellemei között szivedbe, minekutánna sok holdak választanak el, 's a' távolság meg-kékült vidékei a' jelenvaló eleven színére el-enyésznek.

Camillo. A' holdak, mellyekkel a' sors rölled távoztat, hozzád közelébb visznek, 's a' távolságnak is színt ugy a' maga varázsló kellemei vannak. Minden szépségei a' földnek mennyei Rosamunda! tsak réád emlékeztetve, imádo buzgoságra gyujtanak. Oh de ha az én lelkembe is irántad ilyen kétségek támadnának!, ha Rosamunda másé lehetne, ebbe a' rendbe egy rettenetes halálos sententia van; tsak gondolatjára is sir' setétsége lesz lelkembe.

Rosamunda. Kinzo kétség! a' büin kíséző sergéből hogy tévelyedsz a' virtuos szivekbe? a' te szíved légyen az a' meg hamisíthatatlan tükröz, mellybe keress engemet; de ezt a' néhány utolsó pillantatot, mellyeken a' haldoklok mennyországba készülnek, miért vesztegetjük a' pokol' ékesítésére?

Camillo. Oh Rosamunda! a' sárga halál el veszi ajakaidról jöve pirosságokat, 's szavaid között bé-lopja magát szivembe; ha te meg halnál, a' pusztá földet azonnal el-hagyva, a' mennyországba fel-keresnélek! (*tűzesen meg öleli*) Egyetlen egy igaz szeretet' tsokját Rosamunda! engedj bátorságba tennem előlle azután könnyebben meg halok. (*Égy-mást meg tsokolják*) Élek Rosamunda! egyetlen egy ilyen tsok a' halált magát meg elevenítené, 's el hagyva mohos sírjait a' Tziprus helyett a' paraditsom' élet fájába szeretne. Egy ilyen tsokot az egész élet hűségével lehet tsak meg fizetni.

Rosamunda. Ha hűségedet ilyen édes árron meg-vehetem, bé-fedezlek tiszta szeretet' tsokjaival, a' millyen az ég az ő tsillagaival. (*le tántorodott szemei az órába meg akadnak*) Ártatlan örömeink' között halgatva közelít a' mulandóság' mutatója halálunk' órájához. Mohos régiségből futo idő! pihenj-meg édes társaságunkba! siess azután égi tűzes kerekeiden el-hozni a' boldogságot!

Camillo. Vajha hatalmaddal bírnék győzedelmes Iosué! ezt a' rogyogo napot meg-állítani; de ah, ha tsak bé nézni engedtetik Kanaánba, engedetlenségemért! Oh

Rosamunda! Aryánk határozott órája meg van... reszketek. Minden pillanatot, templomból való lopás. Isten hozzád ligetnek Kedves Szentje! emlékezz-meg arról a' ki benned a' virtus' bájoló személyét a' világ utolsó végén is ohajtva imádja! Mennybe varázsló tekintetek olvado fellegei!... édes nektárnak rozsákkal körül vett forása! angyali zengések! mennyei el-ragadtatások! egy pillanatot... 's mind ezektől meg válni... talám örökre... Oh Isten! oh Rosamunda!

Rosamunda. (könnyezve) Meg válni!... örökre! mintha az utolsó ítélet' könyvét olvasnák; de oh Camillo! az Isten jó, lehetetlen hogy minket egy mástól örökre elszakasszon.

Camillo. Brillánsnál rogyogobb gyöngy cseppek! a' bájoló vidékből nem tudván választani, merre folyjon utatok, úgy állatok, mint valami ékességek a' mennyország ablakain. A' ti látástokra meg-térnének az el-kárhozott sergek; így jelenj-meg a' világ Bírāja eleibe, 's nékem is meg botsát. Engedd! hogy ezen szent cseppekbe buzgo ajakim meg-keresztelkedjenek a' te nevedbe! soha azokon a' szerelem, mas nevet ki nem mond. *(le isokolja könnyét)* Édes hit erősíti szívemet, 's idvességemről bizonyos vagyok. Már menyek Rosamunda! menyek érted a' tizedik világig... az örökké valóságot futni kész vagyok érted. Az idő mutatója marsat int. Isten veled angyalom! holdosságom! Rosamundám! *(Kéz szorítva indul. Rosamunda meg-öleli.)*

Rosamunda. Minden szómat el-viszed! Ah néma lettem mint a' halál.

Camillo. (nem haladhatva vissza fordul meg öleli Rosamundát, – meg isokolják egymást nehezen vállra el) Így örökké néma légy! 's a' mennyei karok minden örvendező énekei meg-zendülnek lelkembe. A' vilagnak minden könyvei nem mondhatnak annyit, mint a' te csokod! Sietek mint Hercules hosszú pályámra, hogy annak végén az Istennek ilyen nektárt igyam. Utoljára Isten veled Rosamunda! *(menyen)*

Rosamunda. (le dől egy pársint hantra, egy fa alá, néma andaladásba merülve.)

VII. JELENÉS.

Claudio és Massino.

(a' tenger partján)

Claudio. Minden kész – a' tenger letsendesedett: úgy tetszik az el hágyatt habok méjjen alusznak, 's néha a' tegnapi háborúval álmodva meg rázkodnak. Kedvező szél fu, mintha maga Eolus is meg-fáradva köziklái üregibe rejtett volna, 's ott szendredvén, melléte vigyázo Nímfáira bizta volna az igazgatást. A' ki derült ég, nagy tükrébe gyönyörködve nézi ábrázatját. Az óra is meg van; ha szavát meg szegi, úgy az ő ferfiúsága pántzélja nem igaz arzállból volt, 's el olvadt a' szerelem' melegébe.

Massino. Inkább meg-edződött a' virtus könnyeibe... Az órája késik valamit.

Claudio. Félek a' szerelem tartoztatja mutatóját.

Massino. Azon néhány pillanatok melyeket egy haldokló' Kedvesséinek sirása utolsó órájához told, az élet' könyvébe iratnak.

Claudio. Úgy édes Massino! én magam kívánnám meg szerezni holnapokkal ez órát; ha hanyarló korom nem sietteté vissza érkezését. Meg látni egyszer ötet vissza térve, Rosamunda karjai közé fogadtatni... akkor oh föld! Isten veled! hallam a' te hivo szavadat Sofia!! Készen várom tsendes halál! a' te, fekete szekeredet!...

Massino. Im itt jön! (*Camillo sietve jö halgato könnyes tekintettel*) Könnyekkel fizetve az utolsó öröm tseppeket.

Camillo. (*meg hajtsa magát alázatossággal*) Köszönöm kegyes Atya! hogy még egyszer a' szeretet' Templomába bé-botsatottál. A' néhány pillantat, melyet az ég ajándékozott adott, kedvesebb volt, mint ha annyi világgal meg ajándékozott volna. Kérlek! ne ird azokat gyengéséemre. Az Isten azokat számvetésen kívül adta; el nem fogadva, nem férjfiu, hanem köszikla volnék.

Claudio. Könnyeid le-mosták a' hibát, 's mint egy tiszta férjfiu úgy állasz elöttem.

Massino. Ha köszikla lett volna is; a' Kanaán utján, a' köszikla is, a' veszső sujtására forásra olvadt.

Camillo. Oh Massino! a' mit én most el-hagyok, méltó ezen könnyekre.

Claudio. Camillo! siess vissza Rosamundához! Készen vagy?

Camillo. Értem kedves Atyám! Kész vagyok nem mint Jákob hét esztendőker szolgálni: kívánom hogy tíz életem volna az utolsó óráért a' többin, mind Rosamundáért szolgálni.

Claudio. Áldott légy kedves Fiam! (*meg öleli.*) Az Ur vezéreljen az időnek láthatatlan vidékein nemes tzeledra! Isten veled édes Fiam! légy ki-derült a' szerentse szédítő jelenéseibe! a' ki meg-marad végig: idvezül. Kiterjesztett karokkal öleljük vissza jövedeledet! ha innen el szollító órá'm' harangja az előtt meg-tsendül. Rosamundaba engemet, 's mindent fel találasz... Siromnál fogjatok Kezet, 's emlékezzetek-meg rollam!

Camillo. Oh édes fel-rámadt Atyám!, ha nyelvem olyan gazdag volna, a' milyen teli szívem; tsak úgy fejezhetném-ki, a' mit érzek. A' jo Isten tartson-meg! hogy legyen egy képe a' földön, a' ki előtt mennyei boldogságomat köszönjem. Isten veled kedves jo Atyám! Claudio! Massino! Rosamunda! ebbe a' szóba foglalva, Boldogság! Isten veletek! (*meg öleli Massinot*) Oh Massino, ne felejtésd el Rosamundát!... emlékezzetek-meg rollam! (*menyen*)

Massino. (*kísérve*) A' virtus, 's a' te emlékezed el-válthatatlanok egy-mástól, 's az én lelkemtől; mint egy hold, úgy fogom távolléted' éjtzakáját világítani, 's a' mennyei esső' permedezése után réánk virado reggeled meg-ujjulva találja paraditsomát.

Camillo. (*még egyszer meg öleli*) Isten veled elfelejthetetlen barát! (*el menyen hogy a' hajóra üljön.*)

HARMADIK FELVONÁS.

I. JELENÉS.

Camillo egyedül.

(*Romába egy asztal mellett könyvek között, egyet ki nyitva le térszen*)

El mult boldogság! melly remeklő etseted! 's melly égök színcid; királyi Galleriákért nem adnám képeidet a' mellyekkel ékesited sohajtásim közt folyo időm partjait. Szembe jö az ő origináljok; jövel szívemnek szép Kirallynéja, a' jövendő fellegeiről le-

olvado ezüstös habokan felém evezve!... Ékesíts fel eleibe, te a' világnak el-mulo virágása felett örökké szépülő Isten-asszony, Virtus! Te felséges mátkája a' halhatatlan léleknek! az örökkévalóság szent homályai közül hódító mennyei nézésed hív, a' világ sírhalmán túl a' boldogságról szívembe írt Contractus tellyesítésére... Látom szent ösvényedet a' Századok omladékain keresztül, a' természet' végső nyögései közt ki-vezetni; a' hol örök-ifju ábrázatod fátyol nélkül mosolyog; s' kedves fényeden minden jók egy köz boldogságra olvadnak.

II. JELENÉS.

Camillo, és Fazio, egy Levél hordozó.

Fazio. Az Urnak szoll talám e Levél, a' N[ume]ro nints fel téve, ugyan rég keresem az Ur szállását.

Camillo. (nézi a' Levelet) Olyan bizonyosan talál-d-meg a' te mennyországodat jó ember! Köszönöm *(pénzt ad neki)* ha úgy meg-juttalmaztatnám mostani fárodtságodat, a' milyen kedves ezen Levél előttem, úgy ez utolsó munkád volna mesterségedbe. *(bontja a' Levelet)*

Fazio. Folytatom ám azt, hogy az Urnak többször is ilyen örömet tsináljak. Nem olyan hitván mesterség ez, mint gondolja az Ur; héj *(táskájára mutat)* életet, 's halált osztok én ebből a' bűbájos táskából. Valahová menyek, hirtelen felkelve sietnek előmbé; akár mennyi vendég közt én vagyok az első ember. Uram! sokszor a' pénzből ki-fogyott Déákat a' halál árnyékai közül szollítottam vissza! 's héj! a' szomju szerelmeknek már harmintz esztendőök alatt mennyi tsokot vittem... olyan örömök volt, hogy szinte a' rántzos pofámra rakták; de héj Uram! tsalárd Nemzetség a' világon a' Leányok; az Urakat kifizetik papírossan, 's az ortzájokan otthon másnak adják.

De tudom vágyik az Ur meg-látni, mit hoztam, pénzt-é, vagy tsokot? amannak javul a' cursussa, ennek le-szállott a' mái világba! Isten légyen az Ural! *(el megyen)*

Camillo. Isten veled te távolléte! tolmátsa.

III. JELENÉS.

Camillo egyedül.

Áldott légy első fetske a' tél után! *(egészen ki nyit-e meg-látja a' Rosamunda nevét)* Oh szent édes név! úgy tetszik az idvességemről való Alól-írást látom. Oh Rosamunda! a' te neved egyedül el-éget engemet. Mi lessz ha a' te lelked kimondhatatlan kedves telyessége szívemre ömlik, 's hát a' midőn meg látlak 's a' mikor te magad... mikor az érzés innepén a' nyelv szent tisztelettel megnémul. Te magad a' Virtusnak leg-bájjolobb formájába melly volt valaha karjaim közé olvadsz, 's szemcink egy másrol öröm részegen tántorogva, a' mennyország vidékein járnak. *(okas)*

„Kedves Camillo!” – angyali Rosamunda!

„Szerelem, öröm 's bú örvénnye!

Emésztő láng világa!

Fátumnak síralmas Törvényne,
Halando szív hívsága.”

Mire ez? te vagy-é Rosamunda? *(ismét olvas)*

„A’ hajnal kedves gyöngyci
Felhővé váltak,
’S keserű könnyei.
Szívemre szálltak.”

A’ te szavaid-é ezek Rosamunda! hát az égbe is tudnak káromkodni? *(olvas)*

„Minden atyámfiai gyűlöltek, a’ te szereteted egyedül fizette azt, de a’ szerelem nints az okosság törvénye alatt, ’s azt mondják a’ távolság sírja. Ebbé, a’ sírba kívánom én is azon szeretséltlen indulatot eltemetni. Ma innepli temetési pompáját egy nemes Vitéz, a’ kihez holtig esküdt hívségem kénszerit tölled utoljára kedves Camillo! örökre elbúszni.”

’S ezt ő írta? Rosamunda írhatta ezt? *(nézi a Levelet)* Utoljára kedves Camillo! erre a’ hangra reszketnek a’ férjfiui erő oszlopai, ’s mind azon kötelek, mellyekkel a’ föld tartott, pokhálová változtak. Vajha én is mondhatnám! utoljára kedves Rosamunda! ’s az utolsó betűvel, örökre békéződnének ajakaim... Tehát a’ meg-maradt Angyalok is mind el-esnek az Isten mellől, a’ Serafimok tűzével égnek a’ kétségbe esés tavai, ’s a’ fog tsikóritások a’ zengő karoktól meg nem szelidítve, egyenesen hatnak az örökkévalóság pusztá Tronussára. *(néz a Levele)* ’S még több is van! Nem elég-é ez ki-fizetni egy talám az előtti világba lett büneimnek egész adosság könyvét? *(nézi a más levelet)* Te Massino áldott légy! még van hát a’ földön valamim! Barátság! egyedül maradsz meg a’ pusztán; minekutánna az indulatok árjai, minden szentségen által rohantak; ebbe az ég formájába a’ nemes lelkek egybe-téve, mint egy boltban a’ kövek, külön fenn nem álva, egygyütt a’ virtus, örökké való fundamentumán tartják a’ föld nehéz terhét. *(olvas)* „Örvendj hogy böltsébbé lettél, ’s meg tanultad nem kívánni; hogy a’ sokkal atyafias viz különböző vidékeken által folyván, meg ne változtassa eredeti risztaságát. A’ könnyű szárnyu szerelemre bízni a’ barátság Klenodiumát, annyi mint arra tenni mindent, hogy egy madár balra repül-é vagy jobbra. Oh Barátom! a’ piatzra ültették volt a’ virágat, a’ hol sokan járnak. A’ háborus környül állások között nem hiszem többször írhaszak.

Légy férjfiu, ’s maradj hív a’ te változhatatlan Barátodhoz

Massinohoz.”

’S hát ez igaz? Itt van a’ pokoli igazgatásnak két petsétű Levele — Rosamunda! ’s Massino! ezen két névnek kellett engem kárhozatra itélni? Oh Isten! Oh virtus! hiszek még ebbe a’ pillanatba is bennetek; de hogy ez az irtoztato fájdalom, melly lekemnek minden eggyező hurjait dishármoniára feszíti, a’ boldogságra vigyen, még által látni igen ostoba vagyok. *(pauza)* Még is; az ifjuság tünderes álmái, mint egy éj-jel el-mulnak. Az esztvíli nektár igen édes volt, a’ háborus álmokat, holnap nevetve beszéljük.

Légyen minden hűségtelen hozzám; hozzád oh virtus! mennyei változhatatlan szerelmesem! az örökké valóságon keresztül hív maradok.

IV. JELENÉS.

*Gr[off]. Rodrigo, és Rosamunda.
(a' Claudio Kastélyába)*

Rodrigo. Kedves Rosamunda Kis-asszony! minekutánna semmit meg nem nyertem, még egy utolsó kérésem van, mellynek meg-nyeréséről, éppen az a' nemes lélek, melly minden egyebet meg tagadott, bizonyossá térszen. Szánakozzék egy meg-tért bünösön! a' ki minekutánna áldozatját le teszi a' virtus' legszebb személyesse előtt, egy szavára a' Kis-asszonynak kész örökös számkivetésbe menni.

Rosamunda. A' meg-tért bünös, mint a' meg-gyogyult beteg örizze az ujj élet gyenge tsiráját; örömmel toldjon minden estve egyet napjai számához, míg esztendőkkel meg erősedve boldogság' gyümöltreire virágozik. A' millyen szomorú állapot a' bünbe sülyedő léleké; szüntelen futni akar az Isten színe elöl, a' tsillagos ejszaka felségébe se látja, a' mendöngésbe se hallja, 's a' teremtés könyve leg szebb rendét is vissza-érti; ugy a' meg-tért keresi a' jo Istent, 's egy el mulo virágba is az örökké valo szépséget találja-fel; az el-nyomatott ártatlanság könnyeit az Angyaloktól fel vitézni látja, 's a' koporsóra borult keservecek sárga kárpitján tul áldja a' földi setétségen által vezetö lámpást.

Rodrigo. Áldott beszédi kedves Kisasszony! az igaz marado öröm keresésére fordítják azt a' lángot, melly az előtt a' mulandok elvesztéséért emésztett. 'S imé azért örökös háladatosságomat fejezem ki; tsak az az egy kérésem, hogy ha azt az örömet kívánja, hogy egy ördögöt idévezítsen, munkáját végezze el! 's ne rekesszen ki társaságából. Egy intésére kész vagyok akár a' világból ki menni (*ki rántott pallossát magára méri.*) 's itt a' virtus' oltárára áldozatomat letenni.

Rosamunda. (rémülve fel kél) Az Istenért mint tselekszik? ne legyen ujra gonosztévő? ha meg-tért: ugy bünös a' midön a' meg-tértet akarja büntetni; hadja el a' halál pitvarit; 's a' virtus' tsiráját fel nevelni, keresse a' jo társaságok mennyei aerét.

Rodrigo. Hálá! ezerszer hálá! hogy megint vissza tértem a' világra, mellynek kicleren határain tántorgok vala.

Rosamunda. Az Atyámhoz még az imint bé kellett mennem: mindjárt ki-jövök, (*el menyen.*)

V. JELENÉS.

Rodrigo egyedül.

Semmi Levél nem mehet egyiknek is, a' mit én nem irok, az irását pedig ugy tudom követni, hogy akármedlyik kész volna elébb azt vélni, hogy valami esztelen paroxis-mussába írta; mintsem eszibe is jusson, hogy nem övé. Camillo eddig vette a' Rosamunda Levelét, Massino is vette rég a' Camilloét, de ugy tetik nem háborította eléggé meg. (*okvassa.*) „Vajha te itt volnál! tsak te hibáoz! Rosamundat sajnállom siratom az emberi szív hívságát; de van a' ki törölje könnyeimet. Azt találtam Massino! a' mit képzelődésem a' leg forobb hidegében sem álmodott – egy olyan szépséget, melly a' régiségnek minden remekeit meg-szegyeniti; de egy más ég érte; a' kitöl magamat 's boldogságomat bátorságba úgy tehetem, ha azzal az imádando Angyallal Amérikába

indulok, a' honnan írok néked." *(meg áll katzag)* Jobb lenne néked abba az Ámerikába menni, a' mellyet egy Cook sem fedez fel, ha réá mehetnék hogy kardom vasát egy darab arannyal az ő szívéig nyujtsam... Már Claudionak is a' Camillo Gazdájától datalt Levele meg ment; majd a' koldus is el jő. – Minden jól megyen. Végre ők magok mind meg utálják, 's akkor az én betsem meg-jő, 's Rosamunda önként az én Karjaim közzé repül.

VI. JELENÉS.

Rodrigo, Rosamunda 's Massino titkos szomorán.

Rodrigo. (magát hajtogatva) Öröndem hogy mind a' kettőjeket olyan vidám állapotba van szerentsém tisztelni; tsak azt sajnálom, hogy egy kedves fő tagja hibázik ezen társaságnak; a' ki a' böltesség kutfejénél van, majd Hazánknak völgyeire vezetni folyamatját – tsak ne szenvedne egéssége az idegen Climától – Nem vettek Levelet? most a' háboru miatt bajos a Levelezés. *(Massino sárgul 's félre menve andalag)*

Rosamunda. (sohajtea) Sokszor ülök abba az ablakba, mellyre az árbotzfa utoljára úgy intett, mintha örökre butszozott volna, a' tenger melly öttet el-ragadta szemeim elől, az én lelkembe hánkodik; A' háboru melly ötet töllem el-választja, érte foly az én szívembe; 's az idegen ég-táj, a' hol ő van, ezt a' miénket idegenné tette. El kellett veszni az ő Leveleinek tsak ő maga el ne veszett volna.

Massino. (szomoruan) A' nem lehetlen, a' mi földünk semmiről sem ád contractust azon kívül, hogy hozzánk valo jussait fenn tartja, 's a' leg-tisztább szentséget a' maga sárjával bé motskolja.

Rodrigo. (masolyogva) Kitsiny hírtük! a' tizenkettő közül tsak egy volt, a' kinek meg kellett tapagatni a' sebeket; ha a' mostani háborus környül állások nem volnának, 's nem esmérném az ő kellemetes ifjuságát mérséklő álhatatos Karakterét, úgy mérnék egyebet gondolni. *(Rosamunda nyughatatlankodik)*

VII. JELENÉS.

Az elébbiek, és Lippo, egy öreg koldus.

Lippo. Könyörüljenek Uraim egy idegen szerentsétlenül! egy vagyok azok közzül, a' kik annak a' hajonak, mellyet a' szél a' kösziklához tsapott, darabjain ki szabadultam a' tenger torkából; talám jobb lett volna, ha el nyelt volna. *(Rosamunda részt véve közeledik, Rodrigo is oda megyen, 's Massino is mint egy álomból fel serkenve arra közeledik.)* Még nem találtam embert ebbe a' Tartományba, két nap bodulva jártam a' fő Városba; a' nagy tzifraságba mint egy szemetet, úgy hányták félre; ott az egymásra részegítő multságokból az emberi érzés soha ki nem jozanulhat. Már harmad napja hogy erőtlenségem miatt nem dolgozhatom, 's ha valamit nem adnak, éhel kell meghalnom: Ah bár az a' deszka, melly a' habok közül ki hozott; lett volna koporsom; még akkor az emberekhez valo szeretettel holtam volna meg. *(sír)*

Rosamunda. Mindjárt hoznak bort 's enni mindent a' mit kívánsz; nyugodj meg itt jő öreg! szerezd vissza emberi szeretetedet.

Rodrigo. (egy erszény pénzt át) A' palotákba is laknak emberek.

Lippo. Köszönöm Nagyságos Uram! mindenütt a' hol bujdosom, meg beszéllem, hogy egy Tartományba, ilyen fenn való kösziklán kezd a' tél olvadni. Soha a' nagyságos Urat, 's a' Nagyságos Aszszonyt el nem felejtem. Be áldott egy pár lélek: az Isten őrizze meg minden lelki testi hajo töréstől, 's adjon együtt hosszú életet! *(mintha menni akarna.)* 's őrizze meg, hogy ne fussanak Hazájoktól mint én!...

Rodrigo (Massinohoz) Ez az ember gyanus előttem. Most háborus idő van, nem valami Spion? *(a' koldushoz)* Álj meg egy kevéssé öreg! hozzák ételedet, 's italadat.

Lippo. (rebegeve) Köszönem Uram! már eleget kaptam az Urak joságából; pénzzel kapok már nem tsak kenyeret, 's bort, egy ora alatt egy tutzat barátot is. *(nyughatatlanul készül)*

Massino. Ez az ember gyanus.

Rodrigo. Álj meg gaz ember! gyanus vagy mitsoda járásbéli vagy! most mindjárt tömlőzre mégy, ha meg nem vallod.

Rosamunda. Édes Grof! bánják szelidebben vele! – egy mindentől félo szerentsétlen, hajotörést szenvedett.

Rodrigo. Vald-meg szépen, ha jámbor vagy, 's bátorságosan el küldünk a' hova szándékod van.

Lippo. Oh Uram! ne bánják ollan mostohán; imé! hogy meg nem tsalalkoztam. Miért kellett még erre a' pillantatra itt maradnom, hogy ujra el-veszessem a' mit oly későre kaptam? Oh Uram! te nem esmered a' szerentsétlenséget, 's annak szinetlen tziimerét; meg kellene az emberiséget szerezni azon az árron is, mellyen én szinte elvesztem.

Massino. Ne félj jámbor bujdosó! olyan emberek közt vagy a' kik azért keresik sebeidet, hogy bé-kössék. Mitsoda bal sors füzött-el hazádból; 's hol a' te bujdosásod tziélja?

Lippo. Az én sorsom futni azon édes földről, melly engemet szült, mert sirjává lett minden örömcimnek.

Rosamunda. Nintsenek-é feleséged, gyermekeid?

Lippo. (sir) Nintsenek.

Rosamunda. Szolj szomorú bujdosó! vedd a' mi bántságunkat; egy jól tévő szurásnak, mellyre a' méreg sebedből ki foljon; 's engedd bé-kötnünk a' felebaráti szeretet balsamával!

Lippo. Egy Angyalnak szavai ezek: felelnem kell: Bonifazio! Kedves egyetlen egy Fiam! gyilkos, és meg-gyilkolt egy Személybe. Ő, 's az ő gyilkossa egyik a' másik fegyverével által szurva heverték; két, leg-szebb, 's leg nagyobb reménységű Tanuloi az Univeritásnak – két leg jobb barátok, hogy heverték a' földön együtt folyt véreikbe! halavány ajakaik láttattak mondani az örökkévalo előtt mentségeket. Egy Szüz, az égbe nints szebb Angyal, el-jött szó, 's könny nélkül, az ő szépsége világa ki-alutt, 's sárgán a két ifju közé esett. Soha a' halálnak szebb bokkrétája nem volt, ezek a' szerentsétlen kezek tették azt a' föld hideg mejjébe.

Ez a' Kép üldöz minden nyomba, 's nékem mind addig futnom kell előlle, mig már nem sokara, ki tudja mellyik ég-táj alatt váro siromba bé kísér.

Massino. Esmérte-d-é a' te fiad' barátját?

Lippo. Ellenségét Uram! ritka elméjü, 's igyekezeti ifju volt, míg az a' szépség meg nem varásolta. Ezen Tartománybol jötnék mondottak, a' nevétől ugy meg-irtoztam, hogy egészen el felejtettem... jeles ifju volt, meg halva is a' kellemetesség, a' szelid méltosággal ábrázartját nem akarták el-hagyni, jóllehet barna haja a' porba volt.

Ah mit tselekszem! az én fiam gyilkosságát dicsérem? a' vagy a' barátját meg ölt Fiam vétkét akarom le-fizetni, de az adosság igen nagy, tsak az életemmel fizetem-le. Men-nem kell, minden sepreje életemnek fel kezd zavarodni. Kényszeritem az Urakat! bo-tsáसानak el, talám szabad bujdosásomat folytatván, betegségem a' maga tonussára száll. Ez a' paroxysmus meg-öl, ha többször eléjő, 's ennek a' Tartománynak földje borzaszt, mert itt született az én fiam halála. 'Ti holdogobb tsillagok alatt születtek, éljeteek sokáig! (el-menyen.)

Rodrigo. Isten veled a' te bujdosásodba szerentsétlen öreg!

Rosamunda. Térj vissza hozzánk minél hamarább!

Massino. Kedvesebb hírekkel!

VIII. JELENÉS.

Az előbbiek a' koldusan kívül.

Massino. Itt a' virtus erősségével épült leg-nemesebb alkotványok is a' fatum' gyermek-játéki? 's a' magába meg hasonlott természet saját törvényei ellen támadhat? Nékem ugy tetszik a' nap, a' vénség ki-égett szemével néz; mintha a' Világnak öszve foglaló kötelei már szakadnának, hogy a' Chaosba vissza essék.

Rosamunda. Ennek a' szerentsétlennék panassza nagyon meg illetett téged' Massino! nékem is meg nehezült a' szívem, 's a' te szavaidra valamí titkos fájdalom nő benne.

Rodrigo. He! he! he! Egy keringő millyen okos embereket el ámíthat. Mérnék fogadni, hogy egy ellenséges Szökevény, a' ki mesterséges hazugságaival meg tudta a' könnyen-hívő jósgától vásárolni szabadságát. Ha rajtam állott volna, le-tudtam volna én tépni az ördögöt az angyali maszkarát-tsak a' huszadik jó káplár páltzára is más jajjokat kiáltott volna, még utol leherne éni.

Rosamunda. A' Grof szíve a' hadi atzéltoal igen nagy keménységet vett; hogy lehetne olyan könnyektől meg tagadni a' szánakozást? az ő sebe nékem is erőssen fáj.

Massino. Nékem is: az egész esztendőnek minden felhői egyszerre az égre gyűlve nem dörögtek volna keményebben fülembé, mint annak az öregnek szavai.

Rosamunda. Miért vagy ugy el változva Massino? én felette rosszul kezdek lenni.

Massino. 'Tsak egy Nap-setétség vala lelkembe; látom ujra ki-jöni az árnyékból.

Rodrigo. Soha se hittem, hogy ilyen gyenge szívek legyenek, ha a' hadi-ember mindenre könnyezne, a' záportól kellene utoljára vizet kérnie.

Rosamunda. Engedjenek-meg nékem! különösön érzem magamat.

Rodrigo. Alázatas szolgája kedves bus Angyal! (Massinoval el menyen)

IX. JELENÉS.

Rosamunda egyedül.

Massino miért nem akarja mutatni Levelét? Az Apám miért oly titkos szomorú? Mihelyt engem meg lát, erőlteti magát a' jó kedvre, sebit nem láthatom, de látom hogy bé van kötve, minden környüállások arra mutatnak... Barna haja a' porba... halavány ajakai lártattak mondani az örökkévaló előtt mentségeket... Azért pírult úgy az a' két halando tanu, mikor örök hűségéről kellett bizonyítani? Ugy a' virtus el változtatta az ő természetét, 's az Isten más törvényeket ad az ő Országának... 's tehát az égbe is köz a' földdel a' változás? semmi sints állandó, s az örökkévaló idő is szagatva partjait, el változtatja folyását... Oh Camillo lehetséges volt-é hitszegő névnek illeni az alá [a'] kép alá, mellyről inkább el lehetne hinni, hogy a' virtus ki-választott serge' vezére a' poklot meg-hodolni; de a' meg rettenhetetlen bátorság egy más színü rozsának tövére a' porba esett.

Te idegen Tartomány virága! a' ki az én szerentsétlen tsillagam alatt születél, miért nem adhatom a' te halálodért életemet! Az idők tsendes halmatoknál elfolyván, együtt hagynak, 's együtt talál az örök élet hajnala; de nekem nála nélkül kell élnem... 's egy ilyen élethez, egy nap nélkül hagyatott setét mezőhez, mitsoda potlást adhatna egy még reménységét is el-vesztett szív! melly egész paraditsoma helylén, egy tízprus fát talál.

X. JELENÉS.

Claudio, Massino, és Rosamunda.

Claudio. (magát rendbe szedve) Rosamunda! Massino mondá, hogy egy koldus nagy szánakozásra indított tégedet. Felebarátunk terhet együtt vinni, a' szeretet' kötelessége, olyan jól rendelt mekhanikával, hogy a' mit külön egyik se bírna el, egyesült erővel könnyen haladjon; de édes Lányom! édes fájdalom ugyan a' szánakozás, mert azon közkötelet, mellyel minden a' szeretet' közép pontjához az Istenhez foglalodik, elevenen érezteti velünk; de ha igen el-olvaszt, erőnket veszi-el, melly a' szeretet' gyakorlására kívántatik.

Nem is felebarátí szeretet, inkább a' világ Igazgatójához való bizalmatlanság, egy embert egy Scenáért egészszén szerentsétlenné hinni – a' virtus láthatára az örökkévalóság; a' boldogság utjának el-mulo alkalmatlanságait békével szenvedjük 's meg akadt felebarátainkat segítsük utjak folytatására.

Rosamunda. Oh Atyám! beszédid, az igazság' kedves szavai: 's annyival vétkesebb vagyok, hogy az én szívem még erre a' mennyei balsamra se gyógyul. Az én sebem olyan nagy, hogy a' nagy Orvosnak, az Időnek, egészszén a' maga végéig kell gyógyításába fáradni.

Claudio. Az ujj seb inkább vérzik.

Massino. De azután gyulad meg, 's mérgesedik el.

Rosamunda. Az a' régolta ijesztő borulat titkos ábrázatjakon, könny-essövel terhes boldogságom meg-homályosult ösvényére. Ha bizonyos az én sorsom, O jó Atya! ki az én mennyei Atyámnak helytartója vagy; 's te (*Massinohoz*) Camillonak, kibe minden

boldogságom álmai el tüntek, személyessel! kénszerírelek! emeljétek fel a' szemfedele-
let, hogy lássam-meg az én kedves halottamat; örökös gyászba öltözzem, 's sírhalmára
hintsem ifjúságom' virágít.

Claudio. Oh Rosamunda! az Istenhez való szeretetbe az egész elvesztett világot fel-
találjuk; csak az a' boldogság, mellynek ez a' fundamentuma, örökkévaló, mint maga
az Isten: Minden örömök, mellyeknek kutfeje a' földből forr, az idő viszontagságai
alatt könnyen meg-zavarodnak; 's még is a' leg-mulandobb dolgokra fel-tesszük az
örökkévalóság tzi-merét. Nem a mi hibánk-é! ha kevesebbet érnek, mint a' mit mi réá
irtunk. A' szerelem, melly leg tüzesebben hazudja az örökkévalóságot, leg inkább a'
földbe gyökerézik, 's leg-kényesebb plánta, szüntelen táplaltatni kíván, 's mérges ter-
mészte minden jóféle növevényt meg-fojt, maga körül; mennyei fénnel virágozik,
ambrosiával illatozik; de illatja bolondit, 's fénnye egy angyaltól van, a' ki le-esésse
közbe világot hogy társat ragadjon-le magának...

Rosamunda. Oh kedves Atyám! minden szavad meg annyi halálos nyíl, a' melly
szivembe Camillót találja.

Massino. Légy áthatatos Rosamunda: Camillo hivatásos nem lehet, az Isten Itélő
széke előtt meg-osztom vele ezt a' bünt. Az egész dolog saját magammal ellenkezés-
be hoz.

Rosamunda. Ezt a' szent nevet a' bünnel öszve párosítva hallani: így az ég a' pokol-
lal egybe barátkozik.

Claudio. Az első tapasztalásom, melly ösz hajaimat meg-szégyeníti – egy forró hi-
deg' paroxizmussának tartom, mellybe az ész, utján kívül jár. Hídjétek el! ritka ember
él egész holtig; a' Kartársok közt sokan megmaradnak; az élet hadába, elébb, hátrább
majd mind el-esnek, vagy erköltsi nyomorékokká léznek; sok ezerek közül talál csak
egyét is a' halál élve, és épen. (*Rosamunda méjjen gondolkodik*)

Massino. Ő volt az ezerek közül, a' kinek lelkébe az örök élet' eleve-
ségét láttam.

Claudio. Ugy vagyon, 's a' föld rajta is meg vette a' maga jussát. Tanuljátok meg,
hogy egy halando virtussa sem határtalan erős. (*Levelet mutat.*) Ez az ő Gazdája Leve-
le. (*oda adja Massinonak*) Mutasd-meg Rosamundának! (*meg mutatja*) A' Levél mellyet
néked írt Massino! – A' koldus. Az Isten légyen irgalmas néki. (*Rosamunda le-
rogyik. Massino karjai közé fogja a' kárpit le-esik.*)

NEGYEDIK FELVONÁS.

I. JELENÉS.

Claudio, és Rosamunda féketébe öltözve.

Claudio. Kedves Léányom! Meddig nem akarsz még határt tenni az emésztő bűnnek,
meg akarod-é a' te Atyádat is fosztani utolsó napjainak egyetlen vigasztalásától?

Rosamunda. Az az egy vigasztalásom volna, ha az én kedves Atyám napjait nyujt-
hatnám, 's vajha az enyémek is azokon túl ne nyulnának!

Claudio. Mind a' kettőt meg-rövidíted, ha a' képzelt hűség' tsalárd fátyola alatt Atyádnak 's magadnak titkon sirt ássz! A' magános Havasok közt meg-nőnek a' mérges állatok; 's te magad a' magánosságba jársz őket táplálni. Vigyázz, mihelyt annyira nőnek, hogy meg birjanak, réged' szaggatnak-el.

Rosamunda. Mikor egy hitszegőt gondolok, egy háládatlant, barátja gyilkosságát: irtozom magamtól, hogy lehet egy olyan gonosz-tévőt szeretnem... Le festem magamnak a' leg-rutabb vonásaiból, 's mikor meg utáltam, tsak egy tekintere jut eszembe, 's lehetetlen meg nem bocsátanom, lehetetlen a' vétket is gyűlölnem az ő formájába.

Claudio. Én is meg-bocsátok; de a' Fátum vele egy különös számvetést tartott, mellybe mi erőssen meg tsalodtunk. Ha el-égett a' Házunk, leg alább a' helyét tart-suk meg, és réá építsünk! lakjunk hárman Massinoval, a' mi Camillo volt, ő el romlatlan az.

Rosamunda. Massinoba sokszor kerestem Camillót; de alig gondolom, hogy megtaláltam; el-kezdett mosolygásom könnyes szemekbe végződik.

II. JELENÉS.

Az előbbieket, és Massino.

Claudio. Ugy-é Massino! nekünk hárman el válni nem lehet, 's tsak így lehet megtartanunk, a' mit még el-nem-vesztettünk. Massino és Rosamunda! derítsétek ki az én életem estvéjét! 's tsináljatok egy szép napnyugotot. Ha még egyszer, és utoljára meg nem tsal ember-esméretem. Két az Isten ditséretére éneklő Angyal nem egyezik jobban, mint a' ti lelkeitek. A' ti szeretetereket, tsak a' hűség őrizte a' fel-lobbanástól – A' szerelem halaványsága Rosamunda! az állandóság ég színével Massino! egy ujj tavasz kedves zöld színére elegyülnek. *(a' Rosamunda kezét nyújtja Massinonak)* Emlékezterek együtt a' szerentsétlen Camilloról! Légyetek az én gyermekeim! Az Isten titeket áldjon meg! *(Rosamunda az égre tekintve, kezét a' Massino kezébe hadja magán kívül, mind a' hárman el-némulnak.)*

III. JELENÉS.

Camillo (egyedül egy erdőbe.)

Tehát számkivettetett a' hűség, a' szeretett mennyországából? 's nékem a' puszta földön kell vándorolnom... Végre a' midőn egy ég-táj se terem balsamat sebemre; a' Mindenható Országát ki-merítve; azt a' zárt probalgatni, mellynek nyillására a' tul lévő setét üresség süketen reng... de a' szép Rosamunda innen van... 's így a' létel, 's nem létel közt kell az én nyomorult időm függőjének ingani, míg a' fatum késő órája le-jár... az örökkévalóság igazgatója boldogabb járásra fogja felvonni. Itt már mindent el próbáltam; naponként örvendtettem, hogy végre a' távul marado vidék meg-kékül, de a' midőn gyakran vissza néztem, hogy mennyire kékül, mindenkor közelebb hoztam. Gondoltam azon idő jelenlétét, mikor a' tél havaz fejemre, 's a' tavasznak vi-

rágai temetőjén kőrök állanak, de a' jövendő homályos képe, a' jelen égő Rosamundát szívembe ki nem olthatja. Az idegenség mostoha Klímába, minden mesterséges hidegekkel próbáltam meg-fagylalni szívemet; Hazámra, mellynek ege alatt Rosamunda él, valo vissza-émlékezet, mint egy tavaszi déli szél a' jég-várt el olvasztatta. Végre minél tovább bujdosom, tsak arról győződöm meg, hogy a' földnek egy napja van, 's az én lelkem komor ejtzakáját egyedül Rosamunda világosíthatja-meg, de a' nap kelet' kapui réám nézve a' halál koltsával be vannak zárva... Oh ezerszer boldog teremtés! a' kinek mosolygó egén tündöklök... 's én, az ő antipossa, örök éjje!... Rettenetes sors! nézni, a' pokolbol az idvezültek boldogságát! Joltévő halál zárd bé szemeimet! (pauza)

Volt egy idő, mikor a' te szép szemeid értem sirtak... melly kedvesen állottak ábrázatod rosáin a' harmat tseppek; egy szellő a' mi mennyországunkbol renetett minket, 's könnyeink együtt hultak, – ah kedves mennyei esső! melly szépen láttam azon által két tsillagot, a' sohajtások fellegéhe rejtezni, mellyből a' bursuzás utolso tört hangjai, még most is lelkembe dörögnek... kietlen puszták! fogaddjatok-el! a' hol a' nyögő éjjél könnyez, 's az omlásokrol a' bagoly hívja-vissza az örök éjtzakát... (szomoruan tovább bujdosik.)

IV. JELENÉS.

Grof Rodrigo, és Temolo a' komornyikja, a' maga várába.

Temolo. Meg vallo Nagyságos Uram! hogy a' mint ott lappangattam, a' jutott eszembe, mintha egy varasbéka volnék, melly egy szép fának tövét rágja, 's fenn sárgulnak levelei. Az Isten borsássa-meg nékem!

Rodrigo. Mit szollasz gonosztévő? hogy mér minden bünökkel terhes lelked az ég felé emelkedni! egyedül akarsz-é engem hagyni az ördögök, tsufondáros nevetésére! Nagyobb már a' te Kontod, mintsem azt, ha meg zöldülsz is az idő moha alatt, le fizethesd; 's ezen hiába valo reménséged' hosszát is egy pillantatba vonom mindjart, ha tsak álmodba is egy szót ki-botsátasz, azokrol a' mellyen folytak. Én magam se fogtam volna hozzá, ha ezt a' Lábirinthus képzeltem volna, de már vissza térni nem lehet, 's elé se-tudom merre az ut. Ha egyszer ki-menekszünk, igyunk Léthét mind ezekre! adjunk general pardont minden büneinkre; 's kezdjünk mint az ártatlanul a' világra jött tsersemő, újra élni. Eredj! meny el! mindenre vigyázz! hogy meggyogyítsuk ezt a' beteget, vagy el-temetsük a' föld színéről. (*Temolo el menyen.*)

V. JELENÉS.

Rodrigo egyedül.

Annyi alatsonságot vittem végbe, hogy alig maradt még belöllem valami, a' mire a' pokol réa-ne-tette volna az ő bélyegét; mintha érezném, hogy zug alattam az örvény míg felertem Massinot Rosamundával a' győzedelem-ének, az égbe emeli.

Már ugy is mind egy, még egyet próbálok; ha mindent elvesztettem mire tartsak-meg annyit, a' mi tsak egy szerentse vissza nyerésére valo? Ha vissza nyerem; akkor

Rosamundával együtt mennek az eget ostromolni, mind addig imádkozva, míg megbotsát, 's hüncimet a' kinzo szerelem pokoli hatalmának tulajdonítja.

Egy reménységem van még; Camillot könnyü haza hívni, az én Kémeim mindenütt a' nyomába vannak: akkor a' két veszekedő közt, a' harmadik boldogul. Ha a' Rosamunda neve alatt azt írom, hogy ha még egy[s]zer látni akarja, 's meg tudni, miképpen tsalta-meg a' barátja, jöjjön a' kösziklán lako Remetéhez: Camillo azonnal ott terem, 's a' többi önként fog kifejtődni. Még ezt végbe viszem; 's örökké tiéd maradjak pokol! ha azontul egy lépest is teszek a' te szolgálatodba. Az utolsó ostromra indulok; ha most is vissza verettetem: úgy ez a' kard a' melly hajdon szerezte ditsőségemet, most a' gyalázattal szabadítottson-meg!

VI. JELENÉS.

Rosamunda 's Massino feketébe a' Claudio kertjébe.

Massino. Birni téged Rosamunda! olyan gyönyörűség, mellyen fejül feszülve a' földi hurak el-pattannak. Vajha az Angyalok nyelvén szólhatnék! hogy meg-mondhatnám milyen jó, 's milyen szép vagy! Mikor a' te kedves kezedet nyujtod, mintha a' világnak minden kintseivel meg ajándékoznál: Szemeidbe olvasom a' boldog lelkek idvességét... Világnak előmbé a' virtus ösvényére; 's a' mikor szollasz úgy tetszik, közelítve a' menny ajtajához hallom az Istent ditséző Angyalok zengését. De oh Rosamunda! miért kellett nekem ilyen boldognak lennem? Az én barátom sírhalmán kellett-é könnyekből nőni az én virágaimmak! engedj-meg nékem! ha meg-vallom, hogy, csak ezen az árron drágállok boldogságomat. Fele részem el vesztettem 's boldogtalan vagyok, a' midőn néked csak a' felét adhatom.

Rosamunda. Oh Massino! ha csak meg-holt volna; a' szerelem vele együtt mennyei természetet váltott-volna; sírhalmára Kápolnát építenék, a' hol az ő lelke mennyei társaságába készülnek, tiszta, és hozzá méltó lélekbe örökre egyesülni vele; de az én hűségese szeretetemből egy ujj kellemmel hízelt virág kedvére játékát tsinálni 's meg-halni, minek-előtte az egeket meg-engesztelte-volna. E' haborítja nyugodalmat. Gyászoló Szívemnek egyikfelébe ötöt holtig hordozom, hogy ettől a' motsoktól meg tisztítsam az utolsó ítéletre. Kedves Massino a' Teremtő a' ti testvér lelkeitek egy formába öntette; a' másik felét néked szentelem!

Massino. Áldott Rosamunda! a' te szíved olyan gazdag, hogy az mind a' kettőnker mérték felett meg-jutalmaztat: felével egészen boldog vagyok, ha Camilloé a' másik fele; ő az én lelkemnek fele, a' mellynek jut az a' rész, a' mellyet nékem nem adhat.

De egy bűnöm van Rosamunda! a' melyről minckutánna lelkem ismeretéről bocsánatot nyertem, a' meg-erősítés végett elődbe hoztam.

Rosamunda. Hát a' ti lelketek atyafisága az adosságba is osztályos?

Massino. Fájdalom! 's néki nagyobb rész jutott, a' mellyet életével fizetett meg; értem a' virtus fizette-meg, 's a' boldog örökség egyedül nékem maradt.

Rosamunda. 'Ti által tanulhatatlan Férjfiak! a' leg-jobbnak is van közületek olyan adossága, mellyet titkon fizet, 's félek az utolsó napra is sok lessz a' mit a' mi Nemünk a' tiéteknek el-engedjen: Minket vádoltak, hogy haljunk mint a' virág a' hízelt virág szellőre, de a' szellő álhatatlan, azonnal más virágoknál hízelt, a' virág helyt ma-

rad, 's sokszor a' gondolatlan bujdosó a' tavaszi mezőn által-menyén, hányat nem hágy el nyomva? Mitsoda szerentsetlen Leányt hagyta sohajtva magad után? hány holnap a' te Kalendariumodba a' szeretet örökkévalósága? hogy sorsomat fel-vetve véletlen ne bánkrorirozzak.

Camillo. Oh Rosamunda! ha az én szeretetem elég, holdog sorsod Számvetésére, nállunknál gazdagabb egy halando se lehet; de éppen az én szeretetem az a' bűnöm, mellyért félek, a' tiédet el-vesztem: Szerettelek Rosamunda! előbb mint Camillo, 's iszonyu erővel meg győztem magamat, hogy meg tarthassam azt, a' mit az én barátom hűségemre bizott... boldog rab voltam, 's midőn a' barátság aldozatja el-végeztetett, a' szabadság mennyé elöttem meg-nyílt.

Rosamunda. A' midőn bűnös voltál, egyedül rabságod tett méltová azon szabadságra, mellyet a' fatum kemény keze nyitott. Rabságod maga is nemes szabadság volt, most kevés vagyok, mikor ilyen Klenodiumat az én kezembe adtál; reménylen betsét mind végig meg fogom tartani.

Massimo. Ha a' mennyország kapuit ki-nyitnák is, ki-menne-é csak egy Angyal is belölle? a' te szeretted Rosamunda az a' mennyország, mellyen a' bűn kívül maradt, 's én minckutánna bé-botsátottál, egy holdog szent vagyok. Menyünk Rosamunda! azon innepi helyre a' hol Camillo örökös hűséget esküdt, 's ott könyörögjünk az ő bocsánatjért, 's ott fogadjom-fel, hogy az ő büntetését is meg osztom vele, ha az ő mennyországa velem oszlott-meg. *(el mennek karon fogva tiszta szeretettel; 's a' kárpit le-esik.)*

ÖTÖDIK FELVONÁS.

I. JELENÉS.

Cintio egy Remete egyedül.

(egy kösziklán egy fenyvesbe nem messze a' Claudio Kastélyától, egy kunyho előtt)

Erre a' kösziklára tekintessz leg-előbb, fel-nyíló szeme az égnek! az also világ az éjjeli sohajtások homályából ide fel néz, 's érkezésedet látva kezdi a' nappali zajt; de messze alatt marad a' lárma, 's itt fenn [a'] fenyvesbe, tisztán zeng a' természet öröme a' tsendességbe; mint tündöklik a' reggeli fényen ez a' havasi víz szakadva le a' völgyek felé: úgy tetszik egy serdülő szüzet látok sietni-bé a' világba, nem tudva hogy ujj vidékeir kedves tisztaságával fizeti... Hálá legyen Istenem! hogy ki-hoztál azon motkok közül, a' mellyeket az emberek közt el-kerülni nem lehet, hogy meg tisztulva mehessek szined eleibe... Úgy tetszik, mintha már az ég szent környékébe volnék, midőn a' lábaim alatt messze-le vilámlo felhők az also világtól egészen el-szakasztanak... Itt kapják meg érzésim, 's gondolatim az ő igaz formájokat, mint az olvadékok Kristályai, midőn annyi mozgás van, hogy az atyafias felek találkozzanak, de nem olyan nagy, hogy egy más mellett el-menjenek.

Eleget voltam a' világ árjába is; míg szembe próbáltam; ereje mérgesen vissza ontva ragadott, hozzá adott könnyeimmel. Már le-fizettem az adót... elegen tolyonganak

ott, azon a' tsalard kereskedés piatzán: a' hol a' virtus contreband, 's a' képe mindenütt árultatik; 's a' hol minden ugy igyeckszik adni, venni, hogy mást meg-tsaljon, 's a' más szegénységével gazdagodjék... Elegen vannak, a' kik ott szeretik: azok maradjanak ott, a' kik ha nem volna kiket meg homályosítani, saját fények alunnék-el, 's ha felebaráti sziveket nem találnának nyilaik, az öveikbe térnének-vissza... A' magánosság kintse nem kapsi; azon kevesek a' kik meg-tudják találni, birni meg érdemlik.

II. JELENÉS. *Camillo, és Cintio.*

Camillo. Idvez légy a' te ajáidnak tisztos ezüstjében magános lakója a' kösziklának! engedd meg-pihenni a' te békességed mennyei levegőjébe egy bujdosonak; míg a' végzések tovább mutatják a' leg közelebb valo utat a' sirig futo nyugalom után.

Cintio. Itt vann ifju! a' nyugalom, a' te mostoha mátkád; itt értem bé én is a' vénység ki-derült egü köszikláján: szép innen a' le-nézés, 's könnyü a' mennyei levegő; ha fel hághatsz ide, lábaid alatt süketen dörögve maradnak azok a' villámok mellyek most fejed felett tsattogva rémitnek... ide igyekezz! itt a' rsendesség; a' halálon kívül minden ado le van fizetve, 's míg a' sokkal ados ifjuság, mind Contora vásárolva, tsak készül élni, itt az időnek minden tsejje egészen kostolva megy a' tengerbe.

Camillo. Ah kedves hölts öreg! nyujtsd-le hozzám jol-tévő kezedet! 's segirs fel abba a' felsőbb tiszta Sphaeraba: hogy a' nyár hevétől égetett szivem faggyon-meg a' te teledbe.

Cintio. Tél van itt fiam az igaz, földi tél, mennyei nyár; meg fordítva nállatok! könnyebb télbe a' lehellés, 's a' frissítő hideg a' ti rut sárotok ágyán szabadon jár; de tsak ugy szép a' tél, ha tavasszal a' hévség vagy hóharmat az öszt előre meg nem fosztotta; vannak ugyan komor ködei is a' télnek, de a' hó allól az örökkévalóság tavaszsa tsirái nedves szemein mosolyog a' mennyei fény... 's itt virágoznak zuzmarával a' mésébe lévő ezüst erdők.

Camillo. Beszéded áldott mint a' szárazságba hulló esső; reménységem el-hervadt virágát ujjalni érzem. Vajha én is kapnék egy ilyen kösziklát! hogy arról a' kintseimet temető tengerbe nézzem a' mennyet az örökkévalóságba intő tsillagaival.

Cintio. Hogy ott kintset nyerj fiam! itt még sokat kell vesztened; ha azon Klénodiumokra vágyol, mellyeket a' magánosság méjsége rejt; elébb hartzolni kell értek a' világ mezején.

Camillo. Onnan jövök halálos sebbel a' leg-első itközertből.

Cintio. Mutasd-meg fiam! ha volna réa leg-alabb enyhitő balsamom.

Camillo. Esmered-é ama Kastélynak Urát?

Cintio. Claudiot, az én joltévömet? a' gyermekkori barátság' ereje' emlékezer-kövének maradjon ez a' köszikla! a' ki-nyilva repdeső atyafias szivek egybe-találkoznak a' tavaszi fényen, 's a' mennyei kötés soha el-nem válik!

Camillo. Ah kérlek! ne emlegesd a' barátságot! mennyei kötést! hogy ne érezzem azon nyilakat, mellyeket szivembe hordozok.

Cintio. Talám valamely barátod meg változott? ne sírads! úgy nem az volt; az igaz barátság is ugyan változik; de csak abba, hogy nő, ilyen az én Claudiom: néki köszönöm ezt a' tsendességet, melyet mind ő, mind veje, 's Léánya a' leg-kedvesebb ujj pár, melyet a' Nap látott, gyakran meg ujjítyák.

Claudio. Oh Istenem! lehetséges-é ez? semmi sints állandó; hűség, virtus minden el hagyja színét, a' szerelem' égető fényén. 'Tsak egyet mondj-meg nékem! boldog-é Rosamunda?

Cintio. Miért tudakozod ezt kérlek! de légyen! mint a' harmatos virágok egy sírhalman, úgy álnak ők.

Camillo. Mitsoda sírhalman kérlek!

Cintio. A' leg kedvesebb barátjokat gyászolják.

Camillo. Istenem! szolj! mitsoda barátjokat! kénszeritek tégedet a' te magánosságod' szentségére?

Cintio. Ki vagy te, mond meg előbb, ha azt akarod, hogy én is többet mondjak.

Camillo. Camillo...

Cintio. Hatalmas Isten! iszonyu meg-tsalattatás!... (*Lecseket veszen elé 's oda-adja, Camillo olvassa*) Claudio közölve vellem, nállam maradtak:

Camillo. Én egy alaton hitszegő az én barátim' szívekbe!... Styxbe mártott tollak! pokol' mesterségeivel a' virtust el-téveszteni készült labirínthus!... Képtelen meg tsalodás!... Örökre ebbe a' tévelygésbe hagyni őket; vagy ezen seb' meg-gyógyítására az ő boldogságok' kintsét réá költeni.

Cintio. Szomorú a' te eseted szerencsétlen bujdosó! könnyeid egy meg-szállott kutfőbe essnek az ég' tsendes képére-beszédid igen meleget lehelnek szívemnek azon Oldalaira melyeket a' nap rég el-hagyott – a' tél jegei olvadnak, 's érzem a' tavasz zivatarait vissza térni. Oh szerelem! kellemetes illatu virága az életnek; hogy nints olyan Chemiája a' léleknek! mely ebből a' mézet a' méregtől el tudja választani; ebbe a' virágba a' ki méh tudna lenni, azt a' Quintessentiája a' gyönyörűségnek, a' Nektár ivo Istenek közé hejheztené. De ez a' mesterség az Alchimához tartozik, mely a' philosophusok követ keresi. Fiam! végy butsut az álmak' tündér országától; ha azon a' tengeren, melyről talám egy hajo se tért épen vissza, a' miénk is el tört; valamely darabján evezzünk! az örökkévalóság partja felé!

Camillo. Közeledj ohajtott szent part, mert erőm fogy... süllyedek... a' halál nyújtja joltévő kezét; nálla a' minden sebek balsamja.

Cintio. Fiam! hidgy nékem! az ősz hajoknak tsudatévő Sámsoni erejek van, 's az erőtelen vénség meg-birja az ifjuság Oroszlánját, tsak addig tölle el ne szaggattassék, 's szelid házi állattá változtatja; ha utad a' böltesség' tsendes Klimája felé van, légy fiam telyes bizodalommal! az örökös hó ne ijesszen; egy felől a' föld napja hanyarlik, más felől a' mennyország hajnala jö – fel-költeni a' lelket a' holdog örök nappalra. Ott élünk hervadhatatlan ifjuságba az igaz mennyei szerelemmel, itt tsak némelly probavonásit tesszük, melyeket magunk le-szoktunk törölni. (*néz le-felé*) de amott jönnek! úgy tetzik erre... ők azok.

Camillo. Szolj hát te kemény sorsom orákuluma! mit tselekedjem? Kárhozat éjféle! mereszd a' mennyre ezeket a' szemeket, hogy az ő világok a' könnyekbe örökre ki-alugyék. Oh Rosamunda ezt kellett-é a' mi mennyei álmainknak jelenteni? Hol vol-

tam egykor? 's most hol vagyok. Az öröm' tengeréről egy pusztá kösziklára hányattattam. Ebbe a' kietlen setétbe lelkeim el-tévelyedve a' mindenütt jelenvalót nem találja, 's az ő világából számkivette, tul az élet Országa határkeresztjein, a' halálnak föld alatt való uttzáin tántorgok.

Cintio. Szedd rendbe magadat! tsak egy olyan hideg-lelés ez, melly minckutánna az ütközet előtt a' Hérokát eljárja, azután a' halandok felibe emeli, hogy a' halállal szembe nézhessenek. Te nem a' halállal, leg jobb barátiddal készülj találkozni! férjfiui álhatatossággal érdemeld-meg azt a' szeretetet, mellyel ők hozzád változhatatlanul viseltetnek.

Camillo. Velek találkozni? ha a' te hajaid feketék volnának, nem kívánnál olyan lehetetlenséget, midőn a' te fejér hajaidat nekem nem adhatod... vagy azt akarod? hogy egy óra alatt el foggyanak esztendeim, 's az enyimek is meg-öszüljenek mint a' tiéd. Vajha igazán meg holtam volna! avagy fel ne támadtam volna, meg-ölni azokat, a' kiket leg-inkább szeretek. Nem; inkább vétek nevet viseljen az ártatlanság, mintsem levetkezve válják gonosztévővé, a' midőn barátim' nyugadalmát meg háborítaná.

Tsak egyet kérek bölts Öreg! ezt a' titkot temesd-el a' te szívedbe, mint egy halortat; hogy a' világ' utolso napjáig ki-ne-jöjjön. Engem tarts megholtnak; de ha lehet tisztítsd-meg a' Rosamunda, Massino, és Claudio szívekbe a' gyalázattól az én halálotmat!... Életemet édesíteni fogja az a' gondolat, hogy én hűséges barátim boldogságát meg nem háborítom... Engem – utoljára látsz, Isten veled a' te magánosságodba! Te léssz az én Geniusom! jelenj meg setét oráimban ezüst hajaiddal! (*jobbát adja*)

Cintio. Nem-nem borsátlak-el nemes lelkű ifju! érzékeny szíved hurjai ezt a' feszülést sokáig ki nem állják – nem jó neked egyedül maradni. Maradj itt! félre mehetsz ebbe a' fenyesbe, hogy lassanként szoktasd magad az ő látásokhoz, mint a' ki egy méjségből a' napvilágra ki-jő. Én is lassanként el-készítem őket, 's így a' mi egyszerűbe lehetetlen, lassan véghez mennyen; 's a' komor télből a' tavasz zürzavarain által a' tsendes nyárba érkezünk. Én a' te kéresedet nem telyesíthetem; ha te az enyimet telyesíted, tsak ugy kímélled meg barátidat a' leg fájdalmasabb sebtől.

Camillo. Téhát légyen! Geniusomnak neveztelek; követem vezérléscdet akármelley éjféli setétségbe. (*jobbát adja*) Mitsoda áldozatot nem érdemel meg a' Rosamunda, 's Massino barátsága.

Cintio. Te meg-érdemled, hogy az veled meg-oszoljon. Itt jönnek, én a' köszikla meredekén fel-vezetem, meny ezen fák sűrűségébe! (*elmenyen a' Remete.*)

III. JELENÉS.

*Camillo egyedül
(menő félbe)*

Még egy néhány pillantatig tart az ő-boldogságok' álma, míg az én fel-nyíló síromba bé-süt a' világosság napja; ugy tetszik mintha kísérmék-fel az Angyalok; hozva az Itélet nagy könyvét... Tsak fájdalom! az ártatlanok kárhozatjára... Istenem! közelitnek... hallom az ő szavakat... reszketek... erősíts!... ha az ő szemcinek mennyei világa réám' süt, egy pokol gyül-meg szívembe... az ő szava fel-serkent minden hajdoni kedves álmokat, 's az el alutt Grátziák Furiáknak ébrednek-fel. Istenem! ha a' mint meg lát el-

felejtve magát, hozzám jő, 's meg-ölel mikor az ő illetésére ugyan azonnak érzem ötet, lehetetlen nékem is egyszerre ugyan azzá nem változni, 's egy irtoztato örvény' szélről bé nem szédülni... Örökkévaló virtus! adj erőt el futni innen! a' hova a' természet' bübájos ereje szegez; vagy ne engedd ki-allunni mennyei világodat! hogy érted viaskodjam, 's érted vett seccimmel győzedelmesen essem-el!... *(el menyen a' sürtübe)*

IV. JELENÉS.

Rodrigo egyedül.

(Vadász köntösbe menve a' kunyho felé, vissza szőll vadászához.)

Mig én a Remetéhez térek, menyetek-el! Fújjátok-meg a' kürtöket, költsétek fel a' fényves' szarvassait hogy essenek el! *(magába)* vagy lakadalomra, vagy torra'; ugyan ebbe a' fényvesbe vadászok én is egy vadat, a' melly engemet lött-meg; de ma néki is el kell esni... minden jól menyen... Ditséret néked fekete Geniusom! te kényedre játszol azzal a' mennyei káprázalattal a' mit a' félénkek virtus név alatt imádnak. Tiéd a' hatalom! néked két országod van, eredeti világosságoddal a' menny napalába szabadon jársz, setétséggeddel a' pokol éjtzakájába. Te segitts engemet most utoljára! azután mennybéli őrgalmas Isten! hozzád vissza-térek. *(menyen.)*

V. JELENÉS.

Cintio, Rosamunda, és Massino.

Rosamunda. Beszédid titokkal telyesek; akár ki lett légyen miért nem akarod egyenesen ki mondani? láttuk a' mint egy jelentő kéz-szorítással a' fennyvesbe süllyedt.

Massino. Menésével mintha egy szomorú biographiát írt volna – miért kérült minket?

Cintio. Mert ő a' ti leg-jobb barátok, valamig távol marad.

Rosamunda. Távol maradt a' mi leg-jobb barátunk; a' kinek üres helyén nőnek könnyeinken a' mi virágaink... soha se szakasztjuk harmat cseppek nélkül.

Massino. Meg-mutatta a' sors benne hogy a' halando erő véges... Volt-é valaki egészen a' fegyvertől járatlan! Az erős Achillest egy gyenge nyilvessző veszette-el. A' sors ötet az emberiség nagy adójába vette-el röllünk, 's nékem, ezt az asszonyi Nem remekét adta érette. Ezt a' Kintset a' Camillo birtokába nézni, a' boldogság el-végzett rajzolatját; csak ez a' mit inkább tudnék ohajtani, ha az idő a' meg-lettre a' változhatatlanság petsétjét réa nem nyomta volna.

Cintio. Az Isteni végzéseknak általláthatatlan titkai vannak.

Rosamunda. A' leg-nagyobb előttem, hogy olyan férjfiu, a' kit az Isten láttatott a' földre küldeni, hogy a' tévelygők az igazságot meg-szeressék, az ő személlyeről hüségtelen lehetett... ebbe az egész világ szépségébe esett motsokba, az emberi virtus betse el vezett; 's akármelly boldog jelenvalót, álhatatlan Fundamentuma hiábavalóvá részen. Oh! bár a' mi könnyörgéseink meg-tisztithatnák a' gyalázattól az ő halálát!

Cintio. Meg halgattartott a' ti könyörgéstek! higyetek-el! ő éppen olyan ártatlan mint ti.

Rosamunda. (el-ragadtak:a.) Camillo ártatlan...

Massino. Hisszük! áldott légy igazság szája! ez a' világ-Biraja szava.

Rosamunda. Az Isten adta-é kezédbe, te maganos Szent! a' titkos koporsók kultsát. Ott talátd-é a' mi sebeink balsamát? Nyisd-meg annak Kutfejét előttünk.

Cintio. Az a' kívül beszélni láttatok. Camillor fedhetetlen ártatlanságba esmérette-meg velem, az örökkévalóságba való hit menti meg a' végzéseket.

Massino. Mitsoda pokoli felhő az, melly a' napot ugy meg-homályosithatta? 's minket oly setétségbe borított.

Rosamunda. Fejtsd meg (a' Remetéhez) ezt a' halál meséjét; az én életem tsendessége van belé szöve... fejtsd meg! 's akkor el-hiszem, hogy ebbe a' világ zajjától megfertéztetlen magánosságba lelked a' magosabb lelkektől ihletterik. Nyisd-meg azt a' koporsót, melly minket örökös gyászba öltöztetett; 's tisztítsd-meg a' mi barátunk' szent porát; és te lész az, a' ki a' fatummal öszve békeltetzi.

VI. JELENÉS.

Az elébbieniek, és Camillo, későbbén Rodrigo.

Camillo. (bé lépve) A' koporsók meg-nyíltak az Angyal' szavára, 's a' halottak megtisztulva fel-támadtak.

Rosamunda. (merőn nézve) Szentséges Eggek!

Massino. Nagy Isten! (mind a' hárman egymáshoz ragadtatnak kiterjesztet karokkal, 's öszve ölelkeznek.)

Camillo. Massino! Rosamunda! én vagyok a' kihez valo szeretetetek, a' fatum legkeserűbb poharát édessé teszi.

Rosamunda. (szomorúan) 'S te vagy oh Camillo! Nékem ugy retszik mintha az örök-életbe találkoznánk. (mégjen el-andalodik)

Massino. Oh Isten! milyen általláthatatlanok a' te útaid! áldott légy! hogy a' mi barátunkat vissza adtd.

Camillo. Nem egy lélek-é ez! melly hármunkba él! Ez a' pillantat le-fizette a' fatum' adosságát; ki vonom örökre minden vádjaimat, mellyeket valaha a' végzések ellen-tettem. Én az én barátimar nijra ölelhetem; érzem azt a' tsuda révő erőt, melly a' testvér lelkek szent eggyességébe van, 's hálákot adok szent Isten! hogy örök élet' örömet gyujtottál lelkembe, a' leg édesebben szeretni szerelem nélkül, a' földi indulattól háborítatlan barátság templomába...

Massino. Oh Camillo! miért kell az én örömemnek mértékének lenni? Nem akkor-é a' mi bününk; mint az mellyet rollad el hihettünk? Nékem kellett volna erősebbnek, 's állandóbbnak lenni, talám ha az én szivem meg-vesztegettetlen lett volna, meg nem fertéztetem volna a' barátság szentségét... melly tiszta boldogság volna ez! Készen volna a' telyes földi boldogság Képe, ha én-el-nem rottattam volna. Istenem! mitsoda áldozattal engeszteljem meg a' barátság meg sértett jussait?

Rosamunda. Szivem meg-hasad az öröm 's fájdalom miatt: a' két felét vegyéték-el 's engem' haggyatok 'e szent magánosságba meg halni!

Cintio. Nyugodjatok-meg a' végzéseken, örvendjeteK, hogy a' mit a' fatum el-vett, a' virtus kipotolja. Soha a' virtus az ő hűveinek boldogsággal ados nem maradt.

Rosamunda. Ésküszöm azon hit szentségére, mely a' kétségbe esés széléről vissza tart, hogy ezen pillantattól fogva egy férjfiunak is felesége nem vagyok többé a' földön! Kedves Massino! engedj meg... nyugodjunk meg a' végzéseken!

Massino. Oh Rosamunda! vond-vissza ezt a' rettenetes esküvést, minekelötte meg-hülne ajakaidon. Az Isten meg-botsátja az emberi indulat első lobbanását; de egy olyan Asszonytól meg fosztani a' férjfiui nemet, olyan vétek a' természet ellen, mellynek botsánatja nints. Camillonak van igaz jussa hozzád, ha a' fatum a' virágot az én kezemmel szakasztotta-le az az örömmöm, hogy azt tellyes nyilásába adhatom-által méltó birtokossanak. Le mondok rollad Rosamunda! te leg-kedvesebb az Asszonyok között! 's ezen pillantattól fogva örökre Isten veled kellemetes Szép Nem! Az Isten kezembe adta édességed telyes pohárát: az én barátomra köszönöm!

Camillo. Itt azért kellet nékem az én barátimhoz jöni, hogy mint egy pusztito el-lenség elől el-fussanak! ha a' halál titkos éjtszakájába el-rejtezttem-volna, boldogul éltetek volna; 's nékem is boldogito érzés lett-volna, a' fatum hibáját jóvá tenni; 's a' seb a' titkos kötő alatt bé-gyogyult-volna... E' volt az én feltételem; Szolj bölts öreg! a' kit talám most ujj tapasztalás öszit; nem a' te Szavadra maradtam-é meg? Nem ben-nem, hanem ezekbe tsalatkóztál-meg.

Cintio. Ugy vagyon; Néked igazad volt; hibásan láttak az igen messze maradt vidék-re homályosuló szemeim. Massino! 's Rosamunda! Ti most leszték bűnösökké, a' midőn esküvéscírekkkel játszódtak. Tanuljatok ettől – (*Camillora mutat*) békességet, a' ki leg-többet vesztett.

Camillo. Tehát a' midőn egyesülni kívánnék barátimmal, őket egymástól szakasztom el! Még ez is hátra volt mostoha sorsomba; egy boldog hármóniát el rontani; a' reménység utolsó világa haldoklik lelkembe. Meg kell átkoznam ezt a' leg édesebb órát, mellybe azért találtam-meg el vesztett barátimat, hogy töllek számkivettessem. Isten veletek Kedvescim! a' ti emlékezetetek meg szépití nékem a' föld pusztáját, 's mikor a' hó le-száll az el-butuszó nyár mezejére, egy más nap jö-fel a' sírhalmak me-gett; akkor az örökké valóság ezüst virága tavasszába vissza térek örökre meg ölelni titeket! a' kiktől most az elmulandó tavasz el-választ. (*Rodrigo meg-érkezik 's halgatózik*)

Rosamunda. Örökre választ-el, mert az a' seb, a' hol a' mi egységünk el-válík, nem lessz annyi idős, hogy a' másik tavasznak meg kapja balsamát. Kénszeritlek! lakjatok ezen a' kösziklán Cintioval hárman. Nem tapodnak ezen szent környékre többé az én lábaim, szent lessz előttem ez a' köszikla; 's a' midőn egy kegyes magános élethől szeméimet az égre emelem, szívem erre felé kíséri fel...

[*Camillo.*] Ha el nem fogadnak a' barátságtól egy olyan áldozatar mellynek édes-sége fizeti vesztéseit; tsak egy sebnék mérges fulánkját haggyátok szívembe, melly tsak a' ti kedvetlen emlékezeteteket serkenti-fel. Kénszeritlek titeket, ha szerettek, vissza ne hozzátok ki-állott fájdalmimat; hogy az ifjuság' égető napját meg-ne átkoz-zam, 's a' szemetek előtt ki ne oltsam. (*mind hárman el némulnak*)

Rodrigo. (magába) Minden hiába; mintha a' halottak ki-törtek volna az ő senyvedt koporsojokból! 's annak a' rémitő kísértetnek szavaiból az utolsó ítélet napja lelkem fenekére bé-dörögne. Átkozott pokolbéli lelkek! nem tudtátok olyan méjjen bé-

taszítani az ő éjfélébe, hogy a' világ' őszve töréséig fel ne serkenjen? olyan rosszul tudjátok festeni a' halált, hogy az ő örökös színét illy hamar el-haggya?

Camillo. Utoljára kérlek! fogadjátok-fel hogy telyesítitek; vagy utoljára hallottátok a' barátság szent szavát. Adjátok ide nékem bizonyosságul a' ti jobb kezeteket! (*Massino 's Rosamunda oda adják kezeiket.*) Kedves Massino add egy forro kéz szorítását a' változhatatlan barátságna! (*Rosamundához*) 'S Egy el-válás tsokját kedves ifjuság' minden örömeinek égő pontja! (*meg öleli, meg tsokolja: pausa*)

Rodrigo. (magába) Tsikorittsátok fogaitokat nyomorult kárhozattak! rijjátok az örök setétségbe! 's sárga ábrázatakról huljanak a' kénkő láng tengerbe könnyeitek! (*fel-néz*) Ah irtozom fel nézni! Szemeim le-felé szegződtek az ő irtozato utjokra. Ha! a' szél vészek' rémitő zugása a' pokol sivatagjába! a' tűz habokkal a' köszirtokhoz tsapatt örökös rabtársaim felém ordítanak!...

Camillo. Vagy örökre butszuztatok-el töllem! vagy egy el-mulo virágot engedjete el-vinnem szemetek elöl; hogy a' ti boldogságtok Istenének szenteljem! (*a' Massino jobb kezébe tészí a' Rosamundáét*) A' mennyből fog gyümöltse le-szálni. Éljetek boldogul! 's miglen erre a' szép mezőre a' hó le-száll, meg-holtnak tartsatok engem! Igy maradjatok (*akkor a' Massino, 's Rosamunda jobb kezeiket meg szorítva az égre emeli*) az én második temetőmen, az én emlékezetemre (*el-botsátja 's félig meg-fordul*) Kedves Gyermekek tavassza mosolyogjon itt! mikor az én őszem el-hozza annak a' tavasznak gyümöltseit, a' mellyet most a' végzések egy el-mulo felleg szentségébe rejtenek-el! Éljetek boldogul!... (*menyen, azok meg némulva egybefogott kezekkel maradnak statua formán; mikor színte ki-menyen*) Mennyci mátkám! örökkévalo virtus! fogadj-el!

Rodrigo. (elejébe menyen) Mig fenn a' világosságba zengenek, nem haljátok-é az ő nyomorult testvéreik örömét a' setétbe)... az egész méjjség engem kiált!... Ah! a' láng örvények sodornak-le... Rettenetes Biro!... ah! többet nem engedi szollanom: imádkozzatok egy kétségbe esettért! a' kit, a' midön álkultsal akart bé-menni a' szerelem mennyországa ajtaján. (*a' pistolyt a' két szemé közé szegezí*) ezzel a' villámmal le-ont a' világ irtozato fenekére. (*el süti – le-rogyik – a' Kárpit le-esik.*)

(V.)

A' SZERELEM' GYÖZEDELME
A' VIRTUSON.

SZOMORU JÁTÉK.
V. FEL-VONÁSOKBA.

SZEMÉLYEK.

II. Basilius. Görög Császár.
Konstantzius. Fő Vezér.
Konstantzia. a' Császár Léánya.
Tzétzilia.)
Lukretzia.) udvari Dámák
Leonora. Szoba Léány.
Ignátz. Komornyik.
Heléna. Bulgáriai fogoly Léány.
Hieronim. ugyan onnan való vitéz ifju.
Klaudián.)
Lutzján.) Két ifju Ur
Faustus.)
Konstans.) Udvari ifjak.
Moritz. Ezereces.
Krispin. Százados. –
Katonák.
Bulgáriai közetek.

A' történet esik Konstantzínápolyba.

ELSŐ FELVONÁS.

I. JELENÉS.

Tsászár, A' Fő Vezér, és Fuzeredes, a' Csásári Residentziába.

Császár. A' fógoly I.éány meg-szerette-é itt?

Fő Vezér. A' Hertzeg Kis-asszonynak különös kegyelmébe esett, 's mindentől tsudáltatik; mert szépségeiről híres Országunkat meg homálosította; tsak némelly tsillagok látszanak még, a' miolta ez a' tellyes hold a' mi láthatárunkra jött.

Császár. Az ellenség' már egészen meg-alázattott. A' több foglyokat mind el lehet bocsátani.

Fő Vezér. Követek vannak itt.

Császár. Jöjjenek-bé!

Fő Vezér. *(ki menyen, és bé bocsátja a követeket.)*

II. JELENÉS.

Az Flébbiek, és a' Követek.

Egy követ. Hatalmas Császár! engedj-meg egy háládatlan Tartománynak; mellynek éretlen Népet, némelly esztelen lázszasztok el-rsábitották. Ha a' zabolátlan szabadság királyi páltzád szelid intésére le nem tsendesült; olympusi mennydörgésedre reszketve várja bocsánatját; ha meg-nyeri leg-hüségesebb néped lessz, minekutánna ezen méjséget meg-esmérte, többé széléhez közelíteni is, irtozni fog. Fogadd-el Felséges Császár! ezen győzedelmi koszorut, 's meg tért Népedet, vedd kegyelmedbe!

Császár. Hogy azon széles Monárhiának, mellyet a' gondviseles réám bizott, vége, a' melegítő szívtől olyan rávul is meg-hült, a' rész' beregsége volt: Sajnálom hogy az egész test' halálát annyi vér ki-bocsátásával kellett meg-elözni, az Egésznek leg-kissebb ize fájdalma szivembe nyilallik, és annak egészsége tulajdon magamé. *(a' bábér koszorut kezébe veszi)* Szomorú plánta! nékem kedves nem vagy, fiaim 's testvéreim vérek patakjai közt nősz, az ezerek sírhalmain, az özvegyek, 's árvák könnyeivel öntözöttetve. Hozzátok nékem a' boldog békesség! olajkoszoruját; tsak akkor ohajtom vissza ezt, mikor azt, fejemről, a' zabalátlan erőszak le-tépni akarja.

Istenem! mikor jö-el a' te országod! az idő kezdetén az első ember fia meg-ölte az ő jámbor testvérét; 's talám az idők vége is az emberi Nem atyait saját gyermekeikkel egymást ölve találja.

Hirdessetek mindenfelé békességet! 's terjesszék a' boldogságot! vigasztaljátok az özvegyeket 's árvákat a' gyámoltalan maradt Apákat, és Anyákat... különös gondom lessz sebeket gyógyítani.

Egy Követ. Áldott légy jo Császár! Nem tsak fegyverrel, szeretettel is meg hodolsz mindeneiket. *(el mennek a' többiek a' Császáron kívül)*

III. JELENÉS.

A' Császár egyedül.

T'chát meg szünt az a' félelmes föld indulás, melly az uralkodás alkotványát meg-reszkettette. A' tsendesség vissza tért az egész Monarchiába, egyedül a' Monarchától butszott-el; a' hazafiui had, az én szivembe költözött, 's a' meg gyógyult betegség a' Doktorra ragadott.

Meg-setétülve áll a' Nap a' tiszta ég' közepén; az ő sugárait el-fogta a' szerelem' bűbájos tükre; 's a' fatum engem égőpontjába tett, hogy életem' második felét, annak, az emberi Nemet kinzo tyrannus-Istennek áldozatjára el-égesse.

Igy a' midőn a' Népeket meg-hodoltam, győzedelmi koszorummal egygyütt egy rab Léány' triumphussába kell vitetnem... Földnek Naggyai! mit ér hatalmata? melly a' rengerem által mennydörög; ha egy néhány marok szépen öszve-akott pornak imádo rabjai lehetek; ha a' midőn egy intéssel nap-tamadattól enyészetig egy láng-ba borítjátok a' világot, egy Léanka tekintetére le-olvadtak a' thronusbol? mit érnek a' halálnak száz ezer fogadott szolgálói, a' kik készen álnak a' pokolnak minden színeivel a' világ végét le-festeni? azon mindenható indulat ellen, melly a' midőn pártot üt, a' világ' Urát a' Nép seprejével azon-egy rab lántzra fűzi.

Igy, egy-néhány pillantatig tarto mosolygás el-foglalja az okosság' véghetetlen lát-határát; így, a' leg-nagyobb emberbe is a' hatalom az erőtlenséggel, 's a' böltesség, a' bolondsággal, testvéri jussal osztoznak.

IV. JELENÉS.

Konstantzia, Héléna, és a' Császár.

Császár. Isten hozott kedves Léányom! végy töllem ma egy olyan ajándékot, (*meg-fogja a' Héléna kezét ajándéka*) melly egy Thronust ékesítene – a' leg-szebb virág, melly valaha a' föld színét díszesítette, nyilt Országaim messze sütő napja alatt; a' mult szél-vész szakasztotta-ki azt, egy félre való helyről; hadd a' mi apolgato kezeink' közt megfogni, 's ründökleni a' Császári Házba!

Konstantzia. Köszönem édes Atyám! hogy az ég ajándék-LEVELÉT meg-petsélted! Héléna fogadj-el barátságodba, felejtse-d-el a' távol lévő földöt a' hol a' sors ki-tsirázta-tott; nyilj, 's virágozz a' mi kedvezőbb egünk alatt!

Héléna. Felséges Császár! hatalmad előtt reszket a' föld; jószágodnak minden meg-hodol; hozzám való kegyelmességed háládatos szivemet egészen ki-meríti; de engedj-meg Felséges Császár! ha azon homályból, mellybe nőttem, egyszerre az udvar fényébe téve, a' nagy világosságnak közepén, setétbe vagyok. Az én eredetem tsekély, 's Atyámnak ki a' Felséged ellen való hadba esett-el, gyászsa borítja öröme-met.

Császár. Árva vagy Héléna! a' Népek Atyja Léányának fogad... tsekély helyen ter-mettél? az a' gyémánt melly a' koronába tündöklök, a' földből vétetett-ki.

Konst|antzia|. Nintsen Anyád Héléna?

Héléna. Meg-holt a' leg-jobb, leg-kedvesebb Anya, az el esett Atyámon, 's elragad-tatott Léányán való bujába; senki se volt a' kibe az ő utoljára kereső szemei meg-

vigasztalodtak volna; 's az ő egyetlen Léánya távul sítatja őtet. Kedves Hertzge-asszony! kettős gyász, melly engem' az Udvar mosolygó fényéből ki-zár.

Konst[antzia]. Kedves Héléna! az ifjuság tavassza' változó ideje, a' gyász-köntöset hamar elviseli, a' setét borulatok a' millyen könnyen jönnek, olyan könnyen is elmúlnak, 's az egész világ mosolyog szemünkbe; még a' nehéz időkkal is ámbrosia illatok, 's a' szivárvány színei szállanak nyíló virágainkra.

Császár. Kettős gyászat akarod Héléna el vinni? hogy nállunk is két gyászt hadj. Nem akarod-é meg-koronázni győzedelmemet, meg-győzöttetvén a' mi jóságunktól? Gyászat réánk hoztad, ha boldogságodnak több hija marad azon kívül, hogy azt mind azokkal, kik néked kedvesek voltak, meg nem oszthatod. Vigasztald magadat! azok a' mennyei boldogság' tiszta kutfejéhez jutottak, mellynek ide le-jutott kitsiny ága mindenkor zavaros. Konstantzia, Kedves Léanyom! te a' leg-idegenebb Ország' virágainak olyan jó kertessze voltál, hogy a' természet el-felejtene láttatott hazáját; apolgasd Héléna is jól-tévő kezeiddel; töröld-el azokat a' férgeket, mellyek az ő ifjusága' virágát meg-szállották, 's öntözd a' sympathia elevenítő harmatjával. Vidd-ki a' Kertbe, hogy ékesítse azt a' leg-szebb virág, mellyet a' természet tavassza elé-hozott. Én is el-kísérlek; menj előre kedves Léanyom! tedd-meg a' te kertészi rendelésedet, hogy a' természet egész szépsége elől a' fátyol el-vonattassék. (*Konstantzia elmenyen*)

V. JELENÉS.

A' Császár Hélénával.

Heléna. Nagy jószágod, Oh kegyes Császár! olyan nékem, mint a' hév dél egy magános virág felett.

Császár. Virágozz kedves, virág az én életem' folyása mellett; szelid szellők fogják a' nap hévségét enyhíteni. (*közelebb menve*) Édes Héléna! véghetetlen kedves vagy te előttem!... ha csak egyedül szívemet kérdelem-meg, inkább lennék a' te rab-szolgád, mint egy Országnek Ura; nagyobb gyönyörűséggel mondanám ki ezt a' szót, „Ényim” Héléna; mint az egész föld után... A' Királyi páltzát le-tenném kezemből, hogy azzal a' tiédet birtokomba vegyem. Imé kedves Héléna! egy rab Léányból Császárné; 's egy Császárból rab: hadd egyesítetteti a' rabot a' rab-Léánnyal, a' Császárt a' Császárnéval, 's azon királyi páltzát, mellyet éretted áruba teszek-vala, egybe-fogott kezekkel az égbe tartani, hogy az én tellyes örömöm ki-áradjon minden népekre. (*kezét meg fogja*)

Héléna. (*Kezét tartzkodással, 's meg-zacarodva a' Császár kezéből tsendesen kivészti*) Istenem! vezér! le erről a' szédelgős magosságról Hazám' kunyhói közzé. Oh Felsőges Császár! az én ifjuságom' szelid álmai mirtus bokrokrol voltak, 's egy felsőges Tzedrus alatt ébredék-fel... zöldellő halmokról, a' hol a' furuja édes szava hangzik; 's az olympus mennydörgései között találok magamat... Engedd meg, ha, minden igen Oriási nékem, 's magam sem értem, hol vagyok.

Császár. Talám jobban értelek magadnál Héléna! s' ez az egyenes Szívüsed, mellyet a' Császári hatalom félelme se fellegez-bé, hozzám méltóbbá tészen. Oh Héléna! te kedves teremts! melly boldog halando az, a' ki bírhat mind azokkal, mellyeket a' te szived kíván. Hasonlo annak sorsa azokhoz, a' kik elevenen az égbe

ragadtattak. Miért nem enged semmi Császári hatalomnak az a' tiz esztendő, melly a' tavaszi mosolygo haj-fürteket, az én hótól fenyegetett fejemtől el-választja? mint egy tiszszeres köfal úgy áll közinkbe. Örömet, el-engedném az időnek; mind azt, a' mivel még tartozik; ezt a' tiz esztendőt veled tölteni Héléna! E volna a' véges időnek az a' Quintessentiája, melly a' halandó tsontokat sérafi tüzzel meg-járva által-ragadni a' véghetetlen boldogságba... Miért nem törölhetem-le az idő szennyét ábrázatáról? hogy az emberek olvashatnák rajta azon boldog napokat, mellyek veled meg-szépítve, arany idöket sütnének Népeim közé. De én az idő közepén állok, fele részem az ifjúság felé van, fele részem a' vénység felé, 's mindenikhez, 's egyikhez se tartozom; talám a' bursuzo ifjúság utoljára kívánja meg-ölelni még egy|szer kedves barátait, a' kiktől örökre el kell válni, 's még egyszer közel meg nézni, hogy kellemetes képeket meg tartsa: ilyen a' nyár utolsó mosolygása, mikor a' Nap körül boronganak az ősz fellegei, 's nyögni kezdenek azok az édes szomorú szelek, mellyek a' szenderedő természetet le-vetkeztetik.

Engedd-meg Héléna! tsak egy a' Seregtől el maradt utolsó fetske volt; a' hó majd le-esik, 's el-vész.

Héléna. Felsőges Császár! Leg-kedvesebb az emberek között! ha az én hazámnak éppen olyan szegény lakossa volnál is, a' milyen gazdag Ura vagy; a' leg-boldgogobb volnék az Asszonyok között; vigasztalásomra volna az, hogy ifjúságom potolna valamit azokból, mellyekre méltatlan vagyok. A' virágok rövid ideje nem vakít-meg engem a' bizonytalan gyümölcstü jövendőre... A' paraditsomba gondolnám magamat az élet' fája alatt, melly a' virtus'ért gyümölcscével rogyog a' virágok mulandósága felett.

De kegyes Császár! egy változhatatlan sors hív vissza engem oda a' hol az én szülő-im porai nyugosznak; engedd-meg nékem, hogy ott holtig tiszteljelek!

Császár. Kedves Héléna! nem kevésbe félve halgatja egy halálos rab az ő sententiáját, mint én a' te szavaidat: lágy szavadra el-setétül előttem a' jövendő, 's egy nézéseid a' felém jövő vénséget meg-ifjítja. Szólj szívemnek határtalan Monarchája! függeszd-fel azt a' serpenyőt, mellyen egy Császárnak, 's Népeknek boldogsága függ; oltsd-ki egy szavaddal birodalmam' napját, 's mondjad: „Légyen Sötétség a' földön!...”

VI. JELENÉS.

Konstantzia, 's az előbbieik.

Konstantzia. Minden kész édes Atyám! a' természet leg-szebb képes gyüteményébe tsak a' gyönyörködő Szemek hibáznak.

Császár. Szép-é az idő?

Héléna. Az ég a' földdel egybe mosolyognak édes Atyám!

Császár. Vezesd Hélénát édes kertészem! vigy-el azokra a' te kedves helyeidre, a' hol a' mesterségről meg nem fertéztetett szüz természet bátorságba a' meg-láto szem-re nézve kellemetes negligébe van.

Konstantzia. (Vezeti Hélénát más felől a' Császár menyen.

VII. JELENÉS.

Tzétzília, és Lukrétzia egy ablakánál a' kertre néző szobának.

Tzétzília. Mi dolog Lukrétziá! hogy ez a' rab-Léány olyan kegyelembe van?

Lukrétzia. Azt mondják, hogy egy köz városi polgár' Léánya.

Tzétzília. Ez a' homály a' szépség' által-látszo kristálya megett, egy hazug tükör; mellybe a' Császár magát meg-ifjadva látja.

Lukrétzia. Azt nem hiszem, a' Csás[s]zár egy nagy ember; a' ki meg-veti a' földi hiábavalóságokat, 's már félig az égbe lakik.

Tzétzília. Te gyáva! ugyan esmered a' férjfiakat! olyanok ők mint a' hegedű; a' mint mi stimmoljuk, ugy szólnak, 's még a' régi hegedű a' mellyen sokat musikáltak, jobban szöll: én ugy esmérem őket, mint a' vén-asszony az imádságos könnyvét. 'T'sak lesd-el, mellyik tud leg-szebben beszélni a' virtusról; tudd-meg hogy az a' leg-szerelmesebb, 's a' leg-okosabb lessz a' leg-bolondobb. Tídd el; hogy több ilyen virtus' Vitézein nevettem, mikor a' bűn meleg atmosphaerájába az Angyalok nyelvén beszélve, mint barmok ugy rselekedtek. Esmérem én a' Császárt is: tudnék én mondani néked valamit, ha nem félnék hogy el-árulsz.

Lukrétzia. Nem akarok semmi rosszat hallani a' Császárról. Én derekabb embert nem is képzelek; ha ő egy kunyhóba laknék is, 's a' földnek egy Császárt kellene az emberek közül keresni, a' tsillag az ő kunhója felett állana-meg. Én fiatal vagyok, 's az én tükröm sem mutat rutat; sokszor voltam vele... egy szent Apátza nem kívánhattott volna több, 's fáinabb meg-kiméllést.

Tzétzília. Nem minden szépség von mindent. Látod az arany szebb a' mágnescél; 's mégis ez vonja a' vasat; de ez a' rab Léány rendkívül szép, 's az ő születése 's sorsa' szerétségét bülbájos szépsége, mint a' teli hold az éjtszakát, a' leg kedvesebb, 's kísértőbb szürkületté változtatja. Tíszed te azt, hogy egy olyan fán lélek, arra a' bájolo szépségre hidegen maradjon! annyival inkább hogy a' néhai Császárnéba meg elégedést nem találván, szíve szomjan maradt... különben is az igen tífra asztaloknál meg esik, hogy az elsőbb vastagabb ételekből nem eszik az ember, 's a' Konfektekre hagyja magát... Én tudnék valamit, de a' te könnyen hívő ifjuságod csak az időtől meg erősített igazságot nem akarja el-hinni, 's nem akarom én is a' te kinyílvá álló, minden zár nélkül való szívedbe vetni a' titok Klenodiumát, hogy onnan minden fattyu ki-lopja. Te olyan vagy mint egy szabadon álló könyv, minden olvashat benne a' hol tertzik, tsak nyelvét értse, majd – majd! ha el olvassák egyszer-kétszer ott heverhetsz, mihelyt több ujjat nem kapnak benne.

Lukrétzia. Nékem ugy tetszik a' könyv nints ugy el végezve, hogy ujj ne jöjjön hozzá... egy Verszet az esztendő négy részéről, mellybe a' tavasz se végződött-el, 's a' más három rész pedig még fejt... Nem ígér-é a' jó tavasz, szép nyarat, őszt, és telet jövendőre?

Tzétzília. Eredj! Te nékem rész szerint igen gyermek vagy, még érned kell; rész-szerint már kész imádkozó Néne vagy. De eddig tréfáltam; már most valóba, mind az a' mit mondtam tsak tréfa; meg-akartalak próbálni, hogy igazán hív vagy-é a' Császárhoz. Látom hogy egy derék Léány vagy; meg-érdemled a' Császár kegyelmét, 's az én barátságomat. *(meg tsokolja)*

Lukrétzia. Ugy is tsudálkoztam, mint mikor valakit álmába hallok beszélni.

Tzétzília. 'Tsak ugyan tréfa-beszédinket többszer mondani nem kell; mert már egy-szeri ki-mondása a' tisztesség hatáira hallik.

Lukrétzia. De-hogy! szégyenleném meg-fertéztetni ajakimat. Édes Tzétzília! né-kem a' Hárfa mesterem hagyott valamit, 's az óra közelit.

Tzétzília. Menj kedves Lukrétziám!

VIII. JELENÉS.

Tzétzília egyedül.

(sétál, 's néz ki az ablakon)

Ö az, a' Császár karján... Konstantzia távol van tőllek, virágot szed, talám számokra; ha nints is éppen olyan messze, de a' víz zúgása miatt nem halja a' mit beszélnek... leg alább láthatná őket; de ő is igen jó, 's tapasztalatlan... A' Császár ugy el-felejtkezett mindenről, hogy ha hirtelen meg-látná a' Sceptrumat, meg kérdené, hogy... mi az. Háh! háh! milyen szép tűz abba az időbe! az essős nyarat potolja a' hév September, – negyven esztendők nehézségét mint repíti egy Leánka! Félek az őszi szél otromba szárnyai le-verik a' virágokat – az æquino-etium mértéke rutul el vesztette az egy-aránlatát. Egy tudos szeretöm volt eggyeszer, a' kitől sokat tanultam; azt mondotta hogy az æquinoetiumat az æquator tsinálja, 's ott a' virágos tavasz a' gyümölsős ősszel egygyütt laknak; de az ott van, itt nállunk a' nyár közbül van, 's a' természet maga tett engem' a' Császár mellé; ugy hogy semmi el nem választana, ha ez a' tavaszi boszor-kány a' természet rendén fel fordítva a' köz határra, a nyár és ősz közé nem állana... bűbájosnak kell néki lenni, hogy egy olyan okos ember eszit ugy el-vette, hogy már az én elmésségcimre figyelmezní se kezd. Kész volna a' Császár a' Naptól örökösön el-butsuzva, egy setét tömlőtzbe, chez a' rabhoz, le-költözni. *(pauza méjjen el-merül)* Mitsoda felsőbb hatalam sugallása ez?... Így meg-lehet menteni a' Hazát, 's annak jó Csá-|s|zárját. *(ki szóll)* Ignázt! *(sétál fel, 's alá, az almariomba jár, 's egy üveget elé veszen)*

IX. JELENÉS.

Tzétzília, és Ignázt a' Komornyik.

Ignázt. Parantsoljon kedves Nagyságos Asszonyom!

Tzétzília. El is felejtettem! miért hívattalak. *(az ablak felé menyen)*

Ignázt. Nem igen főbe járo dolog lehetett.

Tzétzília. Igen nagy főbe járo dolog nem is a' tiédbe valo. Eredj! főzd meg a' kávé: a' Császár mindjárt jó a' kertből, 's a' Császárt kináld a' maga findzsájából, – azután a' Hertzeg-Asszonyt a' magáébol, 's annak az idegen Kisasszonynak-is teszek én elé egy szép findzsát; de meg ne tseréld, mert a' Császár nagyon finnyás kezdett lenni. Siess hamar! *(meg zavaradva)* de... különben tsak menj! –; de másként ne legyen! ugy! a' minap valamit ígértem volt hüségédért: *(egy erszény pénzt ád)* ezután többre-is méltó lehetsz, tsak minden szavamat pontoson meg-fogadd. *(Ignázt el-menyen)* De hát ha a' findzsa *(Tzétzília egyedül)* dolgát ki-beszéli: ugyan ezen üveg ötet örökös titok tartóvá teheti. *(elé veszi az üveget)* Jövel jól tévő balsam! gyógyíts-meg egy nagy Császári bete-

get, s|z|olj sebossen keserü árkodan bé az ő szívébe, 's töröld-ki onnét azt az idegen Istent, melly egy országnak helyét el-foglalta. *(Isapeget a' findzsába reszketve)* Haszontalan kéz! mit reszketsz szokatlan a' nagy tettekre... A' leg-tudosabb kéz is reszketve írta az első betűt *(reszketve le-tészi a' findzsát)* 's senki sints a' ki a' kezdő kezét meg-fogná. Jó Lélek! nem tudom – soha se tanultam... Válassz egy kemény férjfiat! Én tsak egy asszony vagyok, ez erő? el-hágy engemet; de mire többé az erő, már az idő hordozza a' terhet... Tsak igaz, hogy a' mi szíviünk igen érzékeny nagy dolgokra, a' nagy tett sullyát mintha a' lelkiésméret gyenge volna hordozni... Szint ugy meg könnyebbültem, hogy le-tettem. *(tükörbe néz)* Az Ország' szabadítója felsége tündöklök azon kevés esztendőök felett, mellyekkel az az Isten asszony több nállomnál. Ez a' szépség tincura majd örökös ifjává teszi, 's akkor a' Császár szabad leszs az ifjabbat választani... Olyan felséget adnak a' nagy tettek az ábrázatnak, hogy szint ugy magam félelemmel tekintek réa. El-menyek, ne hogy bé jövőn valaki, el-áruljon az Asszonyi gyengéségen által sugárzó férjfiui virtus... a' le-szakado viz zúgásához menyek a' kertbe... de még sem: ne hogy a' mint a' folyamat a' föld alatti ábrázaton hömpölyög-le, az enyimre is könnyeket hozzon a' Sympathia; a' leg szerétebb sűrűbe rejtezem, hogy mint egy nap az éjfélt után ugy jöjjenek elé... mégis nem örömet menyek most abba a' szürkületbe... a' képzelődés etsetje tüzes a' setétebe... ijesztnek lángoló vonási... Oh! az egész levegő gyulad, rémítő meredt haju ábrázatok égnek köröskörül... Szerentsétlen angyalok! imádkozzunk egygütt!... áljatok meg míg tsak egyet sohajtok-fel! Ah nints kegyelem! fenn dörög a' biro haragja... szembe ri a' feneketlen méjjség... *(trohan mintha esnék-hé)* El-nyelsz irtoztato szerétség! Ah! örökre el marad az ég világa. *(A' kárpit le esik)*

MÁSODIK FELVONÁS.

I. JELENÉS.

A' Császár vezet egy szobába Héléna't Konstantziával.

Császár. Tiéd ez a' szoba Héléna! mind azzal a' mit most magába foglal, semmit nem kívánunk érte, tsak hogy boldog légy benne.

Konstantzia. Semmi se hibázzék néked édes Héléna! a' leg-kedvesebb álmaid tellyessége tsak egy akaratha kerül.

Héléna. Felsőges Császár! 's kedves Hertzeg-asszonyom! nem tudok szókat mellyekkel háládatosságomat kifejezzem; nagyobb ezen kegyelemnek ki-terjedése, mint az én szemem annak határait bé-fogja. Ugy tetszik, egy véghetetlen tengernék közepén állok, 's hajóm a' sok kints alatt süllyed.

[Konstantzia.] Kedves Aryám! hadjunk Héléna't egy kisség magára; az el ültetett virág egy kis tsendességet kíván, hogy gyökerei az ujj földdel öszve barátkozzanak.

Császár. Maradj hát kedves virág! 's foganj-meg itt! benned nyiljék-ki Országaim reménysége. *(menyen)*

Konstantzia. Leonorát utánnad küldöm, mikor a' Kávét fel-hozzák, egy jó szívi Léány; nézd-meg jól, ha meg szereted, légyen szoba léányad. *(menyen)*

II. JELENÉS.

Héléna egyedül.

Oh ha ez egy álom volna, milyen örömmel beszélle nékem elé Hieronimnak; de ötlet magát álmodnom kell, hogy néki a' valóságról panaszoljak... Oh Hieronim! el-estél-é a' hadba úgy nints a' te lelked a' távolság bilintseibe, könnyűk angyali szárnyaid. Repülj által ezen Kastély tornyain: ihlesd egy olyan tsokkal lelkemet, a' millyennel a' mennybe közöltetik a' szerelem -, 's vonj fel oda magaddal – a' föld pusztá nékem nállad nélkül, 's az én mejjem fél ki-nyilni; mert ki-tettzet a' mezőnek virága, 's egy hatalmas kéz hajolt felé.

Jövel kedves lélek! egy édes meleg szellőbe, 's vedd-el a' te virágaidat: hogy téged tsokolva haljak-meg! De oh Hieronim! ha még ég a' te életed kedves világa a' földön, küldj egy vigasztalo sugárt rabságombal jelenj-meg ezen éjj' méjségében! a' nap mikor leg előbb meg jelent a' setétbe kételkedő természetnek, kedvesebb nem volt... az az üresség, mellybe most téged' nem talállok, bé telik mennyország' képeivel.

III. JELENÉS.

Héléna, és Leonora.

Leonora. Kedves Kis-asszony! a' Hertzeg Asszony küldött hogy bé-kisérjem, a' kávé t bé-vitrék.

Héléna. (magába) Nem elég-é tölle meg-fosztatni? még a' rolla valo álmaimba is meg-háborít az udvari zaj.

Leonora. Azt mondta a' Hertzeg-asszony, hogy ha késünk, maga jö-el.

Héléna. Mennyünk édes Leonora! ne fáraszszuk a' jo Hertzeg-Asszonyt. *(indulni akar)*

Leonora. Kedves Kis-Asszony! tsak egy néhány szom van! mellyet ezen pillantaton kívül soha meg nem mondhatok.

Héléna. Mi az édes Leonora? szolj!

Leonora. Kedves Héléna Kis-asszony! ne vegye el a' findsát, mellyel kínálni fogják; egy Amor van réa festve... Történetből éppen akartam bé-menni, mikor Tzetzília beszélt a' Legénnyel, 's valami szó, ujság kívánásomat, úgy fel-gyujtotta, hogy szokásom ellen hallgatoztam, 's láttam a' kólts lyukán hogy Tzetzília egy üvegéből tsepegetert. Édes Héléna Kis-asszony! ne vegye-el a' findsát, mellyen Amor van; mert Tzetzília mesterséges egy Asszony, tsudálkozom hogy a' Császár nem esméri, vagy tsak a' megboldogult Császárnéért szenved.

Héléna. Istenem! hát ilyen szent helyen kap szállást a' méreg-elegyítés? ez a' setétség tsuf férgé a' föld Istenei tiszta fényébe mászni mér!

Leonora. Eppen Tzetzília beszélt nekünk, hogy a' hol a' Nap az ő tellyes déli hatalmába fénylik, ott teremnek a' leg-mérgesebb állatok; félek, hogy ő maga bizonyítja!

Héléna. Tudja ezt más valaki?

Leonora. Nem hiszem, 's instálom ki ne adjon, mert egyszeribe végem lessz. Halgattam volna, de a' Kis-Asszonyt az első tekintetre mindjárt úgy meg-szerettem, hogy veszedelméből a' magaméval is meg-menteni kívánom.

Héléna. Édes Leonora! azt a' szeretetedet a' mellyre engem méltónak találtál, el nem vesztegetted; egy bizonyos Kapitalisod lessz az nállom, mellyet interessével egygyütt meg találsz. Mennyünk édes Léonora! hogy a' Hertzeg-Asszony ide ne fáradjon.

IV. JELENÉS.

A Császár egyedül egy pompás Szobába.

Miért nem tölti-bé az én szívemet az az isteni öröm, milliók édes Atyának lenni? Az égi-szeretet, melly a' boldog Népekről vissza-sugároz, téli nappá vált... Mosolygo tsalárd kárpit! mellyet az idő siet el-vonni a' hátul álló unalom rántzairól... a' virtus templomába a' fájdalom menyen elől, örvendező Angyaloktól kísérterve... Én boldog-talan! a' ki egy esztendőbe az örökkévalóságot el-akarom költeni, 's a' mennyország' határához fattyu pénzzel fogok érkezni... az igaz kintset adoba fizetve, a' mulando gyönyörűségnek; ennek a' világ hodolo Isten Asszonynak melly szembe szebben jö magánál a' virtusnál, 's mihelyt meg tsalt nyomorék görbe háttal el menyen.

Honnan lehet ez a' szépség! melly a' mennyei virtust meg-homályosítja? meg fog-hatatlan ellenkezés a' pokolnak olyan szépen ki-festett kaujának lenni, hogy abba lehetetlen légyen belé nem vágyni... Héléna! Héléna! miért nem találok én semmit az Isten nagy világába, a' mibe a' teremtés remeklő etsetje olyan édes telysséggel feje[s]zte volna ki magát? Mintha meg-akarta volna a' Mester mutatni kitsibe az egész munkája foglalátját: ugy tetszik az Isten benne tette a' földön láthatová, millyen szép a' menny: lelkem a' jelenvalo véghetetlen édességbe el-süllyed; az örökkévalóság serpenyője az égre áll, 's a' mulando le-von a' földre.

Oh! ha az ő karjai közt azt mondhatnám: enyim Héléna! a' mennyei öröm-érzés Serafim szárnyokra emelve, 's fenn a' ki-terjesztett erősségen evezve Népeimre hajtánám az ég boldog szelét.

Ah! bár-tsak a' szerelem a' virtus világosságának tsak egy olyan tiszta akadállya volna, melly a' helyett, hogy a' mennyei sugárokat el-inná, a' szívárvány égi szineire törné.

V. JELENÉS.

Héléna szomorúan, Konstantzia 's a' Császár.

Konstantzia. Jött már Héléna édes Atyám, de a' jo Lukretziával találkoztunk, 's közelebb meg-kivántam egygyütt esmértetni.

Császár. Miért olvadnak szemeid Héléna? Az ég harmatja-é az, melly az ujjonon születtett rozsát fel-gyöngyözi?

Héléna. Inkább halotti ékesség lehet Felséges Császár! egy virágotska ilyen magas helyen a' természet oriai játéka közt könnyen el-vész.

Császár. Ne vádold a' természetet Héléna! mindennel a' mi szépje van fel-ékesített, mintha magának Királynét akart volna tenni; minden meg-hodol néked; a' vad szélvész meg-állana előtted, 's zéphirekre oszolva hízelnének körülted.

Konstantzia. Oh Héléna! ne szomoríts minket ezzel a' hidegséggel, mellyet forro szeretetünk meg nem győzhet.

Héléna. Ah! milyen méltatlan az én háládatlanságom ilyen nagy kegyelemre!

VI. JELENÉS.

Ignátz kávét hoz az elebbieknek.

Császár. (Ignátzhoz) Tedd le az asztalra, 's menj el! (Ignátz el-menyen, a' Császár meglátja az Amoros findzsát, s el-veszi) Né! a' kis Amor milyen szépen alszik a' mirtus bokorba; a' leg-ujjabb győzedelmeiről álmodik... Kis tsintalan gyermek! a' ki játszodva meg-kötöd virág-lántzokkal a' Sámsonokat, 's nevedet a' mikor meg-nem-mozdulhatva néked könyörögnek. – Hány millio szív nem vérzik nyiláidtól?... Nem sokára esztendeim sűrűségén által-nem-hatnak... Még egyszer fel-emelem édes poharadat! mellyet majd az idő örökre letenni parantsol. (fel-veszi a' findzsát 's inni akar)

Héléna. (oda szökik 's meg-ragadja a' Király kezét) Felséges Császár! Népeid árván maradnak. (a' Császár 's Konstantzia el-hámulnak) Ez a' halál számomra volt készítve... Mennyei gondviselés! hálákat adok hogy eddig a' pillantatig meg-hagytad életemet, hogy a' Népek Aryát meg-tartanám!

Császár. Mitsoda szörnyü Mese ez! Héléna szólj! Mitsoda ördögi kísértet méreszlett a' Templom' szentibe járn!

Héléna. Engedd meg Felséges Császár! most még halgatnom; hogy vizsgálja-meg elébb az udvari Orvos a' findzsát; a' dolog bizonyos, 's világosságra fog jöni.

Konstantzia. Oh Istenem! a' halál jára láthatatlanul közöttünk. Te egyedül láttad Héléna?

Császár. Nékem magamnak ugy tetszik, mintha még itt járna, 's még nézné Héléna-t, a' kit az ő ejszakájába kívánt vinni. Kedves meg-tartom; kétszer édesebb az az élet, mellyet a' te kezedből vettem, tsak haláloznak még el-nem-mult setétségébe vész-el ajándékok betse.

Konstantzia. Kedves Héléna! most éppen olyan árva lennék mint te! meg osztom veled az én édes Aryámat, a' kit néked köszönök.

Császár. Tartsd-meg az Apát egészen édes Leányom! Oszd-meg a' koronát Héléna-nal mellyet a' halál kezéből ki-mentettél; 's ajándékozd-meg Országomat egy királynéval 's a' jo Konstantziát egy Anyával... Én az életet, mellyért néked vagyok ados, egyedül veled oszthatom meg.

Héléna. Felséges Császár! semmit sem tselekedtem, tsak hogy magamat a' leg nagyobb bűnre méltová nem tettem: a' midön Hazám édes Artyának gyilkossa nem lettem; ha tsak ugyan Felséged kegyelmes akar lenni hozzám, meg-elégszem Hazámnak a' Felséged igazgatása alatt boldog kunyhoival.

Császár. Koronám fényét meg-homályosítad a' midön megveted; 's alázatosságod kevélységgé változik, a' midön inkább szereted parantsolni néki, mint viselni. Tehát meg-szünöm adosod lenni egy olyan életért, mellyet édességétől meg fosztasz... Nézd mind addig a' te Császárodát rab-lantzaidba, míg a' szégyen meg alázza büszkeségedet. Vissza-vonom köszönetemet, háládatosságomat; valamíg meg nem győzsz arról, hogy boldogságra tartottad-meg életemet. Időt engedek Héléna! 's szabadságot

gondolatidnak, tsak el-ne felejtse, hogy így egy más gyilkos kezéből azért mentettél-meg, hogy magad öl-j-meg. Most feleletre nem kénszerítlek... Vigyük által ezt a' findsát a' Doktor szobájába, 's vizsgáltsuk-meg. (*El mennek – a' kárpit le esik.*)

HARMADIK FELVONÁS.

I. JELENÉS.

*Hieronim egyedül.
(a' Császári Kastély alatt)*

Itt tündöklök ö ebbe az étherbe, felyül azokon a' felhőken, mellyek a' földre le menydörögnek. Rettenetes magasság! mitsoda szárnyak vigyék-fel oda sohajtságomat! Meg akadnak a' felegek hazájába, 's könnyekbe vissza essnek. Mi köze az Isten-asszonynak a' halandóval? le szálljon-é az ö tsillagai közzül a' világ also emeletibe? az örvendező énekek közzül, ide a' hol minden pillantásból millio sírások patakjai jajkiáltva szakadnak az idő zavaros folyásába... Én balgatag! miért jöttem így messze! ezt az eget a' földről el-érni? hajdon tsak karjaimat terjesztetem-ki, 's az égbe voltam; most néző tsövel kell keresnem annak kellemetes tsillagát...

II. JELENÉS.

Hieronim és Faustus.

Hieronim. Beszélhetnék-é a' Császárral?

Faustus. Miért ne? a' mi Császáruk az Isten képe, minden meg találhatja valaki keresi.

Hieronim. Bizadalommal folyamodom hozzá ha olyan jóssággal tellyes, mint a' világ hirderi.

Faustus. Éppen olyan jó ember, a' millyen hatalmas Császár: ha némelly ésszkas-hellyek árnyékba maradnak, a' Nap-é az oka? de mi a' te bajad jámbor idegen?

Hieronim. Vissza jött Követeinktől érttettem, hogy egy Héléna névű fogoly Léány van itt.

Faustus. Igen is a' Királynak, 's Hertzeg-asszonynak különös kegyelmébe; meg is érdemi, mert a' jósságba 's szépségbe vetélkedhetnék az Angyalokkal.

Hieronim. Meg tennéd-é azt a' barátságot kedves ifju! hogy egy leveletskét megadnál néki?

Faustus. Ki vagy te jámbor idegen?

Hieronim. Az ö testvére.

Faustus. Jer egyenesen a' Császárhoz! ma éred bé boldogságodat; hasonló vagy ahoz a' ki kintset talál, midön egyebért ás... Siess velem, most éppen mind a' kertbe vannak.

Hieronim. Azt fogja gondolni, hogy a' hartzokba el-estem; nem akarom hogy az öröm egyszerre rohanjóm réá, tsak egy rendet írok: kérlek add-meg néki!

Faustus. Szerentsémnek tartom néki azt az örömet szerezni.

Hieronim. (az alatt ír) Tsak kitsír írok, *(által adja)* kérlek tedd-meg azt a' barátságot.

Faustus. Ugy nézd mintha magad igazitanád: mindjárt, tudom, meg-látjuk egymást; maradj itt!

Hieronim. Kedves ifju! vajha vissza tudnám néked szolgálni barátságodat!

Faustus. A' barátság nállunk nem uzsorázo Zsido; annak arithmeticája más régulákon menyen: neveli kintsét annak, a' ki magától el-vészen.

Hieronim. Derék ifju! engedd meg hogy tudni kívánom ki légy. –

Faustus. Én egy szegény árva a' kit a' Császár tanított.

Hieronim. Ugy tetszik az ég pitvarin érzem magamat.

Faustus. Sietek hogy helyebb borsátrassál... Isten veled!

Hieronim. Isten veled áldott ifju!

III. JELENÉS.

Hieronim egyedül. (pauza.)

Mit tselekedtem! mitsoda Ördög lopta bé az égbe ezt a' bünt? a' hazugság motskába jelenjek én meg az angyali tiszta Héléna előtt? Az ő szemeinek mennyországi világán az egész pokol mestersége meg nem tarthatja ezt a' nyomorult állortzát, 's hátha megis mondta, hogy nints testvére, nyomorék gondolat, szégyenld a' te lételedet ezen a' szent helyen! 's rejtezz vissza abba az éjtszakába, a' mellybe születél... Istenem! botsásd-meg ezt a' vétket! a' mi láthatárunkat bé-zárják a' véghetetlen eleibe borulo földi felhők; a' mikor a' te színed világán járunk, boldogságunkat soha el nem tévesztjük... már most Héléna! tiszta vagyok, egy kellemetes sugár a' mennyből az én lelkembe mutat téged, meg-engesztelt ábrázattal, 's megint eröm van téged szeretni: a' bűn, a' lélek bátorsága égi lángjat el-oltja; újra tiéd Hieronim! 's érzem hogy Héléna enyim!: ebbe a' két szóba egy olyan szám van, a' mellyet az örökkévalóság ki nem tud mondani; 's én egyedül mondhatom ezt az Isten véghetetlen világába; az ég minden tsillagának örökkévalo fényéért nem adnám az ő két szeméit, mikor engem meglát, 's ugy néz, mintha az Isten a' menny ajtaját nyitotta volna fel előtte... Ah! mikor leg-elsőbe meg-tsokoltam ötet, 's tölle vissza adva az öröm nem kettős, hanem véghetetlen lett. Hír fényes trombitái harsogjatok a' világnak egyik végétől a' másikig; az az egy pillantat mellynek az Isten, 's az ábrázatainkra repült Cherubimok voltak tanúi, le fizette a' süket sírhalmok felett zengő ditséreteket.

IV. JELENÉS.

Faustus, és Hieronim.

Faustus. Minden meg van, Hélénának által adtam... a' Császár kérdezte. Héléna az örömtől el-ragadtatva oda adta, a' Levelet, 's szollani nem tudott.

Hieronim. El-olvasta-é a' Császár? 's mit mondott?

Faustus. Így szollott: Testvéred van Héléna 's erről soha se szollottál.

Hieronim. Mit mondott Héléna?

Faustus. Azt hogy a' hadba el esertnek lenni gondolta, annyi ideig semmit se hallván rolla.

Hieronim. Szegény Héléna!

Faustus. A' Császár mint előre meg-mondottam örvend, 's parantsolt hogy ezennel oda kísérjelek.

Hieronim. Menj elől! én követlek, mint a' haza vezető lámpást egy éjjeli bujdosó. *(el mennek)*

V. JELENÉS.

A' Császár, Konstantzia, 's Héléna a' kertbe.

Császár. Ilyen változva mosolyog a' nap a' szakadazott fellegek között: a' milyen szükséges az eső a' természetbe; úgy a' hol soha könnyek nem hullnak, szép tiszta az idő, de minden ki-szárad; ha süt a' virtus napja az égi szivárvány annál szebb, minél feketébb a' felleg. Milyen kedves most a' halál fellegei után a' napfény, mellyen az Isten Hélénát az ő testvérével meg-jutalmazza: valamelly édesítést kívántak azok a' könnyek, mellyeket a' szerentsétlen Tíztilának egy-eltévelyedett felebarátunknak sírhalmára hullatunk; az Isten légyen irgalmas néki!

Konstantzia. Én sajnállom mint felebarátomat édes Atyám! de ő ki nem fizette magával a' halált, a' midőn Hélénát ígérte-volt oda néki.

Császár. Végheterlen adosságot fizet az a' halálnak, a' ki nem várja, hogy a' halál vegye-meg. Az ilyen szerentsétlen leg-több könnyeket érdemel; mert az ő lelke bánkrot lessz a' földön, 's mint egy koldus úgy érkezik egy idegen világba. Senki is ha most kintsei vannak is az örökké valóságra, esztelen büszkeséggel ne ítéljen szerentsétlen felebarátjáról: A' kintses hajókat egy szélvész a' világ veszedelmes tengerébe süllyesztí... imádkozzunk hogy az Isten kísértetbe ne vigyen 's öregbítsük kintsünket azzal ha, belőlle valamelly ilyen bánkrot lelker fel segíthetünk. Az maga leg-többel ados, a' ki a' helyett hogy a' szeretettel fedezni kívánná, felebarátját kevélyen megvetve, gyalázatjába gyönyörködik.

VI. JELENÉS.

Hieronim 's az elébbiek.

Héléna. *(Hieronimra ragadtatik, 's egybe ölelkezve meg-tsokolják egy mást)* Mennybéli Isten!

Hieronim. *(Meg-fordul, 's meg-hajja magát a' Császár előtt)* Engedj-meg Felsőges Császár! hogy az első pillantba az öröm-könnyek miatt nem láhattam egyebet Hélénán kívül... Áldott légy Hazám édes Atya! milliók szeretnek tégedet! szünetlen zeng az ég, a' te életedért felható könyörgésektől; 's mind a' milliók készek meg-halni érted.

Császár. Én élni kívánok értek, hogy szereteteket meg-érdemeljen; ha a' mennyei Atyának nem tetszik mást helyembe tenni; a' kinek szíve minden földi indulattal szabadon egyedül az Országért verjen.

Konstantzia. Édes Hieronim! jól tetted hogy ide jöttél, a' hugod mind szomorú volt. Milyen édes a' testvéri szeretet! Ah! ha volna nekem is egy ilyen testvérem, én is így örvidenék.

Császár. Kedves Léányom! a' leg édesebb örömök nem szeretik a' tanut: engedjük meg hogy a' testvéri öröm' első lobbanása szabadon menjen fel az égre –; hagyjuk itt őket, hogy beszéljek ki magokat. Te pedig Hieronim! az én leg-kedvesebb vendégem vagy, 's kevés idő múlva meg-szünsz vendég lenni Héléának méltó testvére! az ő öröme kezese érted; talám eggy olyan sors vár téged; melly ifjuságod minden álmait fellyül haladja.

Hieronim. Oh kegyelmes Császár! Nem tudunk egyebet mondani, hogy ki fejezzük köszönetünket; hanemha együtt az egész világgal jónak dicsérünk tégedet.

Császár. Semmit se mondjatok! hanem tegyétek hogy az egész világot az ő mondásába meg ne szégyenítsem. Értessz engem Héléna! te kedves napfényre Országaim virágzásának! *(el megyen a' Császár, a' léányával)*

VII. JELENÉS.

Hieronim, és Héléna.

Hieronim. Az utolsó szavai a' Császárnak Héléna! Te Angyal! Mennyországom! mindenem! hogy nevezzelek téged? hogy ki mondjam egész boldogságomat; nekem ugy tetszik, mintha a' mosolygo tiszta égből dörögne.

Héléna. Oh Hieronim! Tsak most érkezett-el a' te távolságodba; engem rég talált abból a' legszebb égből a' szívemet kettéhasító villám.

Hieronim. Átkozodni tanultak a' te ajakaid? mitsoda ez, hogy az Angyalok a' pokol' nyelvén szollalnak-meg! 's mit keresnek a' világ első reggelén az utolsó nap tsikorgásai! Mondj egyebet valamit Héléna! hogy ne változzék a léte! egy éjjféli kísértetté előttem: tsak egy szód Héléna! olyan szód mint hajdon a' mikor szerettél, ujra az Isten világához vissza foglal.

Héléna. Oh Hieronim! mint hajdon mikor szerettelek... a' virágzó tsetsemőt az idő nem neveli-é? 's a' távolság nem feszíti-é erősebben a' köteleket? 'Te nem érzed úgy ezt, a' természetnek örökké ellene dolgoztál; 's a' tükört vádolod a' magad szeplőidért: tanulj-meg előbb igazán szeretni töllem; az után tartsunk számvetést egymás közt, hogy a' tanítvány el érte-é a' mesterét.

Hieronim. Kedves Héléna! *(meg fogja kezét.)* ha adossod maradok, elég lessz-é a' szeretetnek minden kintse adosságomat ki-fizetni? egy édes bizadalmu tekintet, hiv kéz szorítás; fellyül haladják a' Királyok drágaságait... 's oh Héléna! egy arany se hangzott úgy, mint a' te ajakaid, mikor a' szerelem' Istene réa nyomta képét... ha engem tenne Kints-tárnokjának, minden pillantat ujj pénzzel folyna-el.

Héléna. Úgy a' kintse mellett meg-szegényednék a' szeretet; a' leg szebb könyvből tsak a' virgulákat, punctumokat akarod kivenni; ugy rosszul tanulsz, 's minden jutalmat el-vesztessz.

Hieronim. Engedj-meg kedves tanítom! ne büntess ilyen hamar olyan keményen! Héleléna! miért nézsz úgy réám? miért nem tartoztatod vissza szemeid erejét? azt akarod hogy egészen el-olvadjak? el-égjek?... a' paraditsom ajtajába álló Angyal kétélű fegyvere-é, melly engem reszketret? mitsoda két bíborba öltözött testvér Kérubim áll őrt ajakidon? ugy állanak mintha soha se volna Kedvek vissza menni. Boldog Valóságok! néktek van a' ti mennyországok, engedjétek a' földieknek az ő jussaikat!... engednek... mennyei szárnyaikra kelnek... nem látlak téged a' repeső mennyei seregtől... Vezérelj az élet édes kutféjéhez hajlo ajakimat. (*Hieronim hajol Héleléna felé, Héleléna Hieronimra olvad, 's meg tsokolják egymást*) Mint az a' tsillag, melly a' Napfény tengerből ki-merül, jövök a' világosság szeretéséből, hálákat adva, hogy téged megint láthatlak... azzal a' mennyből hozott harmattal...

Héleléna. Elöttünk bé-zárt ajtajától Kedvesem!

Hieronim. Oh Héleléna! azt az életet a' mellyet ajakaiddrol adtál, ugyan azokról jövő halállal akarod elvenni? olyan édességnek 's olyan keserűségnek jöni ugyan azon kutfőből.

Héleléna. Oh Hieronim! a' kinek életéért milliók esedeznek, az, a' mi halálunk.

Hieronim. A' Császár? Istenem! a' te jobbadnak mennydörgése ez? – némítt-meg, hogy a' pokoli kin ne kénszerítsen születésem oráját meg-átkozni! (*pauza*) A' Császár szeret téged Héleléna? ezt nem hinní nehezebb volna... A' ki téged nem szeretne, hol volna annak melege az országát szeretni? Szereted-é te a' Császárt? senki inkább meg nem érdemli...

Héleléna. Én téged' szeretlek Hieronim! 'S meg-érdemleném-é a' Császár szeretetét, ha nem téged szeretnélek? de a' Császár nem lehet boldog nállam nélkül, 's lelkének az a' kedves napsütése, mellyen virágoznak Országai, örökös fellebbe borul.

Hieronim. Oh Héleléna! tudja-é a' Császár, hogy engem szeretsz!

Héleléna. Arról soha se szollattam, a' hírekből gondoltam is, hogy el-estél.

Hieronim. Nem lehetne-é meg-mondani? de már késő... átkozott hazugság! mint meg bünteti a' bün magát, – azonnal meg-bántam, de már vissza nem vonhattam; én vagyok a' bünös, én tsabitottalak el tégedet; 's már a' meg-párosodott bün, egy tsuf Coloniát tsinált; méltok vagyunk, hogy ki-üzettessünk a' paraditsomból; tsak szégyenlem, hogy az első bünös a' férfin volt. Mégis hátha a' kegyes Császárnak az egészz dolgot meg-vallanók. Mi? nem gondolhatná-é hogy most ujra hazudunk, ha magunk hazugoknak valjuk magunkat? (*pauza*) Enyim vagy Héleléna? engedd egy királyi ajándékat tennem! én el ajándékozlak téged' a' Császárnak: az enyim léssz te, ha az én Császárném léssz – 's jól tévő Isten asszonya annyi Országoknak... az én szegénységem, Hazámnak kintsévé válik.

Héleléna. Oh Hieronim! mint fagyálnak a' te magos kösziklád. Kedves hajdoni zöld halmok! mitsoda tsudállatos oriási hatalom nevelt ilyen havasokká?

Hieronim. Hidd-el, hogy a' tsatapiatzon meg halni kissebb áldozat, mind nállad nélkül élni; de azt is, hogy annak az áldozatnak, melly a' virtusért van, mindenkor hasonlithatatlanul nagyobb édessége van, mint annak a' mi fel-áldoztatik. Ennek az ijjesztő éjtszakának is vége leszz, 's akkor Héleléna! együtt, menyünk a' virtus' győzedelmekapuján bé az örök világosságba, 's az örvendező Angyalok repülnek elönkbe el-hervadhatatlan koszorúval.

Héleléna. Oh Hieronim! hogy tudsz te róllam olyan könnyen le-mondani?

Hieronim. Vajha tudnék Héléna! Lelekemnek minden szegeleteibe meg gyujtom a' virtus világait: de mihelyt a' te szemeidnek mennyei világa éjtszakámba jön, az ő egész tsillagos kárpítja ki-alszik. Futnom kell tölled Héléna! ki az egész végheterlen világból, vagy esztelenül egy olyan örvénybe szédülök, a' hol a' virtus, [a'] bűn, az örök erköltsi világ a' maga elementumaira széljel omolva, egy vak Chaosba bolyong...
(*pauza*) Hadj-el engem Héléna! kénszeritelek téged! ha szeretsz, 's fel tudod vetni mennyivel haladja-meg a' ditsőség örökkévalósága a' mulando boldogságot: tsak arrol mondassz-le, a' mi az idő tavasszával nem sokára el-tűnnék.

Héléna. Hieronim! a' te nagyságod irtoztat engemet: kisebb kintsel a' mellyet el-birmék, boldogabb volnék. Ne légy olyan nagy! 's légyünk boldogok!

Hieronim. Kedves Héléna! mutasd-meg hát az utat a' boldogságra! te légy az én világhosszom ebbe az iszonyú setétségbe! kész vagyok követni a' koporsó éjtszakáján keresztül is; de oh Héléna! téged ölelni, tsak a' virtus borostyánfájánál leher! néked az én Császárnémnak kell lenni, ha a' te Hieronimodhoz méltó akarsz lenni. Mondj-le róllam egy rövid ideig! 's légy örökké enyim!... Isten veled rövid mennyei álom! annak örökké tartó valóságáért! Isten veled kedves angyal! Héléna! Idvez légy felséges Császárné Hazám arany idejének áldott támado fénye!

VIII. JELENÉS.

Faustus, 's az elébbiek.

Faustus. Engedjétek-meg! hogy testvéri örömeiteket félbe kell szakasztanom: a' Császár küldött; hivatja Héléna, 's téged is jó szível lát; mindazáltal Zsénirozni nem akar, ha az út fáradságát ki-nyugodni tetszik!

Hieronim. Köszönem barátom! a' Császár kegyességét; most egy kevésse nem jól érzem magamat, vagy is inkább igen jól vagyok, és egyszersmind igen rosszul... magam se tudom hogy... tsudállatosan... nyugalomra van szükségem... Héléna! ments-meg! el-kisérlek a' kapuig titeket (*karon fogja Héléna, 's el-mennek.*)

IX. JELENÉS.

A' Császár egyedül egy Szobába.

Tchát meg van határozva; Országom' nyugodalma meg-kivánja, hogy Thronusomnak örököszt neveljek; 's ennek olyan Angyalnak kell lenni, a' kit Héléna le-bájol mikor szemci öröm-részegen az égbe járnak. A' végzéseek küldötték őtet, hogy ifjuságom' arany ideje rég le-ment napját fel-hozza, hogy az el-hervadt mezők ujra virágozzanak, 's a' Zéfirek mellyek a' sárga levél-essök közt, siro Szelekké vénültek, ujra tsetsemő korokra térjenek, 's szárnyaikról hintsék a' rozsák ifjító illatját.

Oh Héléna! mikor a' kis Angyal repes mejjednek égi boltozatja körül, 's a' hasado hajnal fátyolát, mellyet egy jól tévő nap emel, el-vonja; nem tudva hogy nints' otthon, nektárt keres, 's édes részegen el-aluva hó karjaidon, az égbe repes azon álmok után, mellyeket bé-tölteni a' földre le-száljon.

X. JELENÉS.
Héléna, 's a' Császár.

Héléna. Be jöttem a' Felsőged parantsolatjára.

Császár. Ha kérésemet olyan örömet telyesitenéd, a' milyen hiv parantsolatimra vagy; leg-boldogabb volnék a' földön. De mihelyt nem a' Császár beszéll, az embert hidegen fogadod.

Héléna. A' Császárt, 's a' leg felségesebb embert eggyesülve van szerentsém tisztelni: az én szerentsétlenségem választja-el a' kettőnek édes szavát.

Császár. Zengd valahára vissza az eggyiket te kőszikla kedves nimphaja! hogy a' másik háláado énekbe emelkedjék az égre... vagy azt akarod? hogy mind a' kettő panaszolva az ősz' szomorú szeleivel, minden mosolygó ékességéből le-vetkeztessék a' földet... Héléna! ha az embert nem szánod, szabadítsd-meg a' Császárt, 's egy Birodalmat! Ez a' nagy Birodalom olyan, mint egy haldokló Óriás, a' kinek szívét egyedül a' te szereteted égi melege hozhatja vissza az élet' mozgásába. Szólj! ha egy szavadra vissza esik is a' világ a' setérségbe... szólj! ugyan egy szavaddal a' földet Elizeumá változtathatod: mond-meg! szerentsz-é engemet?

Héléna. Oh Felsőges Császár! nem volna méltó a' Nap világán járni, a' ki téged tellyes lélékkel nem szeretne.

Császár. Szerentsz-é úgy más valakit a' földön Héléna?

Héléna. Senkit sem felséges Császár! a' testvéreimen kívül.

Császár. *(felgyulva)* Igaz-é ez Héléna? de lehetséges-é hogy a' virtus hazugságot szoljon? Ezen a' szon függött az idvesség, 's kárhozat. Reszkettem, mint mikor az utolsó ítélet könyvét fel-nyitják; még most is félve mondhatom ki ezt a' boldogság szent nevét: Enyim Héléna! a' melly mennyei szóra az arany idő hajnala nyílik Országom havassain. Áldott sugárok! írtozva nézek vissza abba az éjtszakába mellybe voltam. Te vontad-el kedves Héléna! a' setét kárpítat hogy az Isten ditső világát megint lárhassam.

XI. JELENÉS.
Konstantzia, Lukrétzia 's az előbbiek.
(Héléna az alatt míg jönnek, magába).

[Héléna.] Némulj-meg fájdalom! 's kísérd vissza Hieronimot Szivembe!...

Konstantzia. Kedves Atyám! parantsol-é ma estve musikát? 's játszunk-é mi is?

Császár. Igen is édes Lányom! énekeljétek a' 'Teremtés' első örömeit! mert ma egy ujj paraditsomba fogja egy ujj pár ditsérni a' Teremtőt. Magassan zengjen a' palota menyezeten a' ti tisztán folyó szavatokba az én örömöm! hogy az Angyalok le-hajoljanak, 's meg-nézzék, hogy ki énekel a' sirhalmok között. Örvendj édes Lányom! mert a' te Atyád holdog, 's az ő boldogsága mint egy gazdag kutfő ki-foly a' szenvedő emberiségre: a' kikhez a' szerentse leg-mostohább, azoknak léznek én leg-édesebb Attyok; legelső reggeli imádságom egy olyan törvény légyen, melly a' leg-jobban azt vigye ki, hogy senki se kolduljon, a' ki meg nem érdemli, 's egy se kolduljon, a' ki meg-érdemli. Szünjék-meg valahára! az emberi szívet fel-háborító rimánkodás az

Angyalok örömgengésébe dissonantiát csinálni! Oh vajha! mindennek fő gondja a' volna, azt a' mit az Isten egyenetlenül azért adott, egyaránt osztani a' testvérek között; hogy mind az adót, mind a' vevőt a' szeretet érzése elevenen az égbe emelje!... Kedves Héléna! te adod nékem azon színek tüzeit, mellyekkel így akarom kezdeni az Isten képét! ha mint a' régi idő Képiroja egy napot se hagyva vonás nélkül, egykor a' századok' szennyéből ki tisztítom, 's az Isten meg-esméri magát az ő munkájába: Oh akkor Héléna! a' halál az ő követje lessz, fel hívni, hogy az égbe más pályát' kezdjünk!

Konstantzia. Áldott légy édes Atyám! a' te életed Országaidnak kedves szép nap-pala!

Császár. Hélénaé a' ditséret: ő táplálja annak mennyei világát.

Héléna. Ah Felséges Császár! fájdalommal mond ellene szívem, a' midőn Felséged egy méltatlanra pazérolja ditséretét.

Császár. Mind ezek az igen nagy szemérmetség Contojára irattatnak – a' boldog idők jönnek Héléna! mind le-fizetni... Hieronim hol van?

Lukrétzia. Reám bizta meg-mondanom, hogy valami fontos dolog jutván eszébe, hirtelen vissza kellett egy helységbe térnie.

Héléna. (nyughatatlanul) Vallyon vissza jő-é ma?

Lukrétzia. Nem szóllott többet, el bútsuzott, 's sebesen el-ment.

Héléna (magába) Hirtsegő! hiába von ez a' szív a' szerelem' minden erejével...

Császár. 'S ha holnap jő, az ő Császárné testvére fogadja! Légyetek mindnyájon jó kedvel! Lukrétzia! ma a' mennyig zengjen a' te etheri hangod, hogy az Angyalokét elérje. Senki a' ki engemet szeret, komor ábrázattal ne légyen; azt kívánnám, hogy az egész világ olyan boldog légyen mint én; egy keserű könny se hullana többé a' földre, 's minden reggel az égre néző szemek édesen harmatozva fogadnák az ujj napot!... vajha mindennek a' ki körülöttem van, hiánosságát bé-tölthetném! hogy ma mind boldog ábrázatot látva, egy hideg vonás se juttatná eszembe, hogy a' földön, nem az égbe vagyok! Menjetek édes Leányom! tegyetek mindent meg, ezt a' napot szenté tenni! én is minden fellegét a' földnek igyekszem el-vonni az égről! *(mennek)*

Héléna. (magába) Kegyetlen! szabadítsd-meg a' te Hélénádat! vagy holnap jöjj a' te Császárnéd temetésére. *(el mennek, a' kárpit le-esik)*

NEGYEDIK FELVONÁS.

I. JELENÉS.

Hieronim (egyedül a' Császári Kastély alatt ejtzaka.)

Felséges alkotvány! márvány oszlopokon emelkedve ditsöülsz, az éjtszaka Országá közepét el foglalva számos ablakaid világával; mintha az idő tisztos szennyü ábrázat-járól néznének vissza-térve az el mult napok. Roppant nagyságod erősségével a' föld-be gyökerezve úgy állasz mint egy kőszikla az ő szirtjaival, valaha az utolsó nap butszuzo sugárit el-fogadni... az örökkévaló az idő folyása partjára tett monumentumul hogy a' Népek századjai fel-irják magokat... 's ezen a' felséges táblán maradjon örök-

re ennek, az el-senyvedő kéznek ki-törölhetetlen írása!... egy fényes rend mellyet a' következő világ hámulva olvasson... a' halhatatlanság egy néhány tsókkal meg véve... Ah! de akkor élni halva, 's most meg-halva élni, Szédítő számvetés!... megint egy ujj ördög kísérteni... annyi van-é egy ember' számára? hogy a' mikor el-fárad az eggyik, nyomba más áljon elé ujj hadi mesterséggel?... Nagyra vágyás veszedelmes pokoli fényre! nem homályosította volt meg hajdon a' mennyországot is az angyaloknak? Te vagy az én szivembe is kárhazar kénkö lángjai közül jöt sugár? hogy le-tsalj engem is az égő örvénybe –

Nem, többé nem ingadazok; mind addig mentem, míg a' képzelt virtus hideglelős forrosága kéntelen vitt: végre a' meg-bántott természet fél-rámadt a' maga jussai mellett, 's a' tsalárd fény el-tűnt; ha tsak a' világból ki nem mentem volna, a' végéről is vissza vont-volna Iléléna; olyan véghetetlen erővel, a' mellynek egy halandó se áthat ellent.

Esmérem én a' Iléléna szívét is: az arany idők napja örökös fellebbe borulna, 's mind végig essnék. Meg vagyok határozva: a' Császárt meg-tsalni, egy ujj vétek volna; a' dolgot ki nem jelenteni nem annyi-é mint minden órába újra hazudni? az ő jó lelke meg-hotsát nékünk; el tudja ő azt a' kis földet, melly a' mennyei eredethez ragadott választani, 's mihellyt meg-tudja hogy enyim Iléléna, másképpen fogja ötet nézni: 's a' méjség szélén meg-köszöni a' világosságot, ha a' villámlás elébb egy kisség meg-rémíti is... kik jönnek amott! (*félre áll, 's ottan ottan közeledik halgatni a' jövő két ifju beszédét*)

II. JELENÉS.

Hieronim, Klaudian és Lutzian jönnek a' Kastélyból, 's meg állanak.

Klaudian. Ugyan szép a' Menyasszony! az ifjuság virága ebbe a' vén Kastélyba.

Lutzian. A' leg-szebb lélek világa süt ki szemcín.

Klaudian. Mintha a' Mennyország' ablakairól néznének az égi lakosok a' földre.

Hieronim. (magába) Az én kárhozatam? kinjaira, mellyeket tréfául beszélget ez az éjtszaka.

Lutzian. Remekje a' természetnek, tsak egy nagy hibája van, melly minden fényére árnyékat vét.

Klaudian. Az valami felhő, mellyet elibe von a' természet, hogy az ifjuságot el ne égesse.

Lutzian. 'Téged' úgy látszik meg-perzselt; ez a' nagy ditséret, nem a' te Juliád Contójára esik? Másszor vele kiábáltad teli a' levegőt.

Klaudian. Szép az estvéli tsillag az igaz kivált mikor az árado setétségbe gyulad, de a' fenn tündöklő nap el-veszi fényét: az egész Császári pompán az ő fényre volt, 's mindent ő szépített meg, maga a' felséges Császár, a' föld ura az ő sugárain mosolygott.

Hieronim. (magába) Ha örökre meg festhetnék azt az ördögöt, a' ki az elsön kezdve mind meg-tsalta a' párokat.

Lutzian. Pokolba! hiszem tsak nem szerettél belé; eddig mind azon imádkoztál, hogy annak az átkozott szépségű Boszorkánynak ereje el-vessen; nem olyan sokáig

kellert volna várnod, hogy ő maga egy más boszorkánnyá változva el-vegye az elsőnek erejét: de látom már meg van, rövidebben jutottál a' tzelhoz, nagyobb sebekkel tévén a' kisebbeket éreztetlenné...

Hieronim. Lehetetlen tovább halgatom: minden szó egy láng a' pokolból! (*elmenyen*)

Klaudian. No! no! hiszem nem bolondultam-meg, hogy a' Császár vetélkedő társa légyek; de mond meg, mi az a' hiba melly az ő lényét meg-homályosítja?

Lutzián. Gondold egy szépen ki-nyílt rozsa mellé! mind a' ketten Királynéi a' tavasznak; ha mind a' ketten így maradnának!

Klaudian. Bolondság! mi se maradunk meg.

Lutzián. Tovább mint a' virágok, 's miért mellőzed-el a' kertbe nyárba, a' mellyek tavasszal nyíltak? – azok felé menve a' mellyek akkor nyílnak. Én is voltam már néhányszor szerelmes, 's az okosság minden hatalma vissza nem adta szabadságomat, valamíg az idő, a' szépség bűbájos fegyverétől Istenasszonyomat meg nem fosztotta; akkor önként el-jött a' győzelem, mikor az ellenség el-vesztette hatalmát; most ugy gyönyörködöm a' Léányba, mint egy virágba, 's soha ahoz a' mulando valóságához hozá nem gondolom az örökkévalóságot. Tul nézek az ő rövid virágzása idején; mikor a' természet kertjébe más rózsák nyílnak, 's az enyímnek csak a' tövissei maradtak, 's majd egy szurós kórót kellene hüznöm a' virágos mező közepén.

Klaudian. Élj te a' te philosophiád hideg Klimájába, sétálj a' természet kertébe, nézni a' virágokat, meg-elégedve az el-repülő vékony illatokkal: én bokrétát kötök, s' szaglom kedvemre; légy te böltsebb a' Császárnál; nem találod-é ötöt boldognak?

Lutzián. Igen is; mert az első Császár a' földön, 's quintessentiája az embereknek: ha meg-akart házasodni, az is igaz, hogy Császári gustussa van.

Klaudian. Nem láttál-é valami felleget suhanni-el a' Császárné ábrázatján?

Lutzián. Úgy tetszik: ki tudja az asszonyi idő változásait! a' nem a' természet rendes törvényei szerént jár; közönségesen a' tükörbe a' barométrum; de az igaz hogy vissza tartzkodva viselte magát a' nyájos Császárhoz.

Klaudian. A' virág mikor szakasztatik, egy kisség tövéhez fogodzik, 's hullatja harmatját.

Lutzián. Többnyire az első tseppjei a' holtig valo essőnek.

Klaudian. Az első gyöngyci a' gyönyörtűség tajtékzo poharának.

Lutzián. A' mellynek vékony színén alol fenéig méreg van.

Klaudian. Igyál rehat vizet, ha ugy félsz a' méregről; én ki-iszom az én poharamat: csak egyet ad a' természet egynek, 's a' nektár. A' második a' mellyet maga az ember veszen; csak sajtolás.

Lutzián. Mínekelőrtte meg-ittad volna, már részeg vagy: ha ki-iszod meg-józanadol; 's a' fő fájját csak a' koporsóba alszod-ki; azomba vigyázz, a' míg ki-innád, mert ha fedetlen áll, a' belé döglő legyek ártalmas tsömört okoznak.

Klaudian. Ugy őrzöm hogy a' leg-kisebb repülő gőzet a' levegőtől is irigylem, 's csak tseppenkent iszom a' nektárt hogy holtig tartson.

Lutzián. A' mit néhány esztendőn tul meg-tartassz, nem fogod meg-inni: különben is a' mértékletességre okosság kell, 's a' részeg tul van az okosságon; de a' Szerellem paroxissmának hiába beszéll az ember; tudd-meg! hogy beteg vagy; ha máskép-

pen meg nem gyógyulhatsz; a' házasság tsalharatlan orvossága a' szerelemnek; egyik méreg a' másiknak; sőt átkozott tseré! mert ha egy sebet meg-gyógyít, sok orvosolhatatlanakat nyit. Javallom, hogy ha szeretni akarsz valamelly Léányt tovább is, igen ne közelíts hozzá; 's ne úgy szeresd a' mint van; mert ugy nem sokáig marad... Nézd ugy meg, a' milyen lessz, mikor ősz hajakkal veszekedél; 's ha meg-esmered, öleld-meg a' jelenvaló Gráziát!

Klaudián. Vigye el az ördög a' te holt Könyveidet! mintha a' Kriptából, a' halottak társaságából való volnál úgy beszélsz, én a' könyveim közzé is egy Venus statuat tészek.

Lutzián. Én se bánom, tsak nyelve ne legyen; mert ebbe a' nemes temetőbe, a' hol annak is meg-kell halni a' világra nézve a' ki a' föld Geniussival társalkodni akar, nints szükség az utolsó itélet harang-ütőjére, melly egybe gyűjtse az eleveneket és holtakat az itéletre.

Klaudián. Te valami gonosz Asszonyrol akarod az én Isten-asszonyomat bé mázolni; az egészsz portzellán fabrikát egy raussbusrol itéled: Az igaz hogy ők éppen olyan töredékenyek is, a' milyen fáinak; ez el-választhatatlan; tsináld-meg hogy a' szép által látszó üveg ne törjék-el.

Lutzián. Zárd tehát ilyen üveg edénybe boldogságot, 's a' száját jól bé-tsinald, hogy az élet darabos utján dőtzögve, ki ne ömöljék.

Klaudián. Vigyázzok, 's pamut közé teszem, hogy megmaradjon, 's legyen a' mivel az uton élesszem magamat, míg te meg-meredsz a' te philosophiai jegedbe.

Lutzián. A' Philosophia tanít-meg azzal a' pokolbol ki-tsapot tüzzel melly a' te romános szárnyaidat el-égeti, hogy lehessen a' lelket a' földi salaktol meg-tisztítani, 's a' te üveg edényed tsak a' Philosophusnak olyan Retorta, mellyen az élet meg tisztult Spiritusa készül.

Klaudián. Vigye-el az ördög a' te rzifra fortélyos könyveidet; szeretne tsak téged egy olyan, 's úgy mint az én angyali Juliám engem; nem olvasnád vissza felé a' természetet. Sietek az ő ablaka alá; hogy az ő atmospherájába bujdosó szerelem kis Istencit sohajtásimmal hozzá repítem, hogy engem az ő álmaiba vigyenek.

Lutzián. Éredj! repdess! sohajts! majd a' sohajtás szélvésszé nő, melly leg szebb gyümölsü élő fádat... ki-töri.

Hieronim. (Vissza-jö)

Klaudián. Nevezd hideg böjtötet philosophiának mikor vagy nem ehetnél, vagy nints mit. Én chetném is, 's holnap a' legédesebb asztal mellé is ülök. Jo éjtszakát nékem is! néked is!

Lutzián. Az igaz böjttől hizik a' Lélek. Az igen édes tsemegék ártalmasok. Jó éjtszakát! *(el mennek)*

III. JELENÉS.

Hieronim egyedül.

'S nékem is kívánjatok olyan éjtszakát, mellynek méjjségébe ennek a' Kastélynak világa bé nem hat, azt az éjtszakát, a' mellybe a' halál a' Világ düledékein, meg nyugodva nézi, el-végzett munkáját... Számtalan világok minden jajjai! szollaljatok-meg mind

egyszerre velem! hogy az Angyalok el némuljanak, 's az Örökkévaló ábrázolja el setétüljön. Rég nyögő idő! ronts-ki könnyekkel tele árkodbol, 's törd széllyel a' Világ el-kopott mákhinája kerekét!...

IV. JELENÉS.

Hieronim és Konstáns.

Konstáns. Nem látott-é az Ur két ifju Urat erre menni?

Hieronim. Láttam.

Konstáns. Régi mentek el?

Hieronim. Az imint.

Konstáns. Merre?

Hieronim. Erre (*mutat*)

Konstáns. Jó éjtzakát! hát az Ur kit vár? mind haza takarodtak: a' szép Menny-asszonyt majd bé-kisérik ama Bástyába: amaz ablakok se várják a' reggeli napot; holnap délig nem kellene fel-jönie, hogy a' Világnak ezt az ujj pár vendéget meg ne háborítsa.

V. JELENÉS.

Hieronim egyedül.

Könyörülő Isten! Oltsd-ki azon ablakok remítő világát! vagy örökre zárd bé ezeket, mellyeken nézmem kell, hogy az én boldogságom' Temploma egy boldogtalan éjj fényére ég. Tégy semmivé! hogy ne mutasson réám a' holnap nap, mint egy szégyenköven álva ezen a' földön! Igazságos ég! adj még egy pillantatig erőt, hogy erről a' tsont vázról a' port le ne rázza a' kin, míg a' Császárnak lábaihoz nem borulok' 's vétkemért, engedelemért, nem könyörgök... Ah! az ajtó nyílik... jönnek-bé... a' föld indul lábaim alatt... az egész világ egy tűz tengerbe ég, a' pokol' lángjai a' tsillagos kárpiton lobognak. Mindenható! vigy az én Mennyországom' düledékeihez! hogy utolsó világa életemnek ott könnyeim alatt reszketve alugyék-ki! (*menyen*)

VI. JELENÉS.

Hieronim a' Kastély Kapuján tüzesen lépik-bé, a' Fő Vezér jö-ki.

Fő Vezér. Ki vagy te? a' ki ezt az innepet mellyet az egész természetnek meg kellene illeni, ilyen vakmerő rohanással meg-fertézteted! térj vissza szemtelen! én az utolsó vagyok, a' ki az éjjel itt jár, senki sem lépik többé ezen szent helyre.

Hieronim. Ákárki légy Uram! kénszeritlek mindenre! ha van valami szent előtted, botsáss bé! Nékem a' Császárhoz kell mennem.

Fő Vezér. Térj vissza esztelen! (*kardat ránt*) különben mindjárt a' Pluto várdáján hálsz – Strásák!

Hieronim. (kardat ránt) Én is kard viselő Vitéz vagyok, 's ha a' paraditsom ajtaján álló Árkangyal volnál is, botsáss bé! hogy az én kardommal ne kénteleníttessem útat nyitni.

Fő Vezér. Arra az út Plutóhoz! ha azt keresed! *(kardjával hozzá szur)*

Hieronim. (dühösen által döfi) Menj előre kemény szívü tsufolodó! *(a' Strásák sebessen oda érkezve a' kardját el veszik, 's magát is meg-ragadják)*

Eggyik. Ki vagy iszonyu gonosztévő! a' ki a' Fő Vezért meg-ölted. – Vessétek a' tömlőz fenekére.

Hieronim. Irgalmas Isten! tehát ki-zársz engem' az égből? 's minden reménység nélkül ki-vetsz az örök setéségre. Oh miért születtettem?

Eggyik. Vigyük-el, 's kössük az ég alá, hogy reggel eggyeszeribe törvény láttassék róa: addig semmi láрма ne légyen.

Hieronim. Tsináljatok a' mit tetszik – a' fátum a' ti kezetekbe adott; minckutánna mindentől meg-fosztott, egy nyomorult életen kívül: áldalak ha tölle ti meg-szabadítottak. *(viszik – a' kárpit le esik)*

ÖTÖDIK FELVONÁS.

I. JELENÉS.

A' Császár egyedül.

Hát az első reggel a' halál fellegei közt jöjjön fel? a' Haza Héroja vére fesse-meg a' Napkelet kapuit? 's egy halálos sententzia alá-írása légyen első tette kezemnek? a' midőn minden por szemnek életet kívánnék adni, 's azt boldogsággal bé-tölteni; Oh Isten! egy örömet se adsz tisztán a' halandoknak, hogy ezen a' földön által-utazva hozzád vággyanak; minden poharaidba, mellyeket az égből le-nyujtassz, mihelyt a' fellegeken alól érkeznek, könnyek essnek; itt tsak meg-izelitjük a' mennyei édességet, hogy a' rizza kutfőhez kívánkozzunk.

Egy ilyen Hérot veszteti-el a' Hazának, 's olyan méltatlanul! ennek a' drága vérenek, melly tsak milliók boldogságáért érdemelte-meg folyni; mitsoda elégtétel egy vakmerő esztelennek halála? de mitsoda tsudállatos gonosztévő az? semmivel nem menti magát, tsak halált kér; kívánom meg-látni ötet... – még nem hozzák – de hiába már!... szerentsétlen kéz! már meg irtad az ő szabadság levelét az örökkévalóságba; talám ott boldogobb léssz. Oh! millyen örömet meg-engednék még is neki, ha lehetne: de meg-esett már – vissza-vonni nem-lehet: a' törvény szentsége kívánja, s' az a' kegyetlenség, mellyé a' kegyelmesség válik, valamikor a' gonosztévők utját meg-bátrítja... Ugy tetszik most jó.

II. JELENÉS.

Hieronim (belépik lántzan.)

Császár. (el bámulva 's meg rettenve) Eggek!... Hieronim!... a' világ tellyességébe lett valamely üresség, melybe a' pokol rémitő sugára örvendez! szolj minek előtte örökre el-halgtatnál, Te vagy-é Hieronim! vagy valamely ördög ki-lopta az ég festékeit, hogy a' Héléna testvére képe alatt kegyelmet nyerjen a' leg-iszonyubb gonosztévőnek.

Hieronim. (tsendesen) Kegyelmes Császár tselekedj egy nagy kegyességet a' te paraditsomodnak első napfényén! hogy a' te életed egy boldog napok hosszú sora legyen, mely az eget a' földdel össze kösse.

Császár. Oh Hieronim! meg-hallgatva legyen a' te kérésed.

Hieronim. Tehát élj boldogul a' te Héléna karjai között! Ezer folyó vizek völgyei zengjenek a' ti ditséretetekkel! 's a' késő maradék áldva olvassa a' ti neveteket!

Császár. Mit akarsz te titokkal tellyes ember?

Hieronim. Semmit egyebet Felsőes Császár csak ígéretednek teljesítését.

Császár. Tsak jelentsd-ki! ha a' nap viszsza nem tér az ő napkeleti kösziklájára, szavamam meg nem fordítom.

Hieronim. Tehat botsáss vissza engem! hogy a' te parantsolatod végbe vitessék; tsak Héléna soha semit se tudjon lrollam! az én egyerlen vígasztalásom a' földről el-menni, 's ha ezt töllem meg-tagadod, ezer utakat tudok én az örökkévalóságba, a' mellyekre egy Császártól se kérek szabadságot.

Császár. Szerentsérten ifju, nyisd-fel a' te háborus szivedet, talám valamely reménység világa süt azon felhöre, melly lelkedet setétíti, 's még nagy dolgokat tehetnél a' földön, ados maradsz az emberi Nemnek.

Hieronim. Leg-nagyobb dolgot halálommal tehetek, 's hidd-el jó Császár! nagy vígasztalással halok-meg... Siess, haggy meg-halni; nékem az élet egy tereh, mellyet tovább vinnem lehetetlen. Engedd meg! hogy annyiszori Császári szavad tellyesítésére emlékeztessetek. Emlékezz-meg oh Császár! arról a' ki azzal az utolsó kívánsággal hunja-el szeméit, hogy te, 's Héléna boldogok legyetek!! Isten veled a' te földi mulatásodba! 's későn vezéreljen oda, a' hol mind a' hárman az égi boldog egység édességével össze ölelkezünk *(meg fordul s' menyen ki)*

Császár. Álj-meg te tudállatos gonosztévő! a' ki előtt az igazság mérő serpenyője az egyenlenséget keresi: ilyen titkos bogot akarsz-é hagyni életedem fonalán? old meg elébb, azután halj-meg! ha akkor is szavam alól fel nem oldassz; szolj! mi vitt a' gyilkosságra?

Hieronim. Felsőes Császár! az egész földnek hatalma – minden kinzo pad több szot belöllem ki nem vehet. Isten veled életedem Ura! de halálomnak Ura nem vagy; mert hogy meg ne haljak az hatalmodba nints. Engedd el-mennem! vissza ne vond parantsolatodat!... Császári szavadat... Tsak egyet kérek még Felsőes Császár! Nemcs Vitéz voltam: ne fertéztesse hohér pallossa véretem! essem el a' Vitézek nyil-essőjével hogy utolsó pillantatomat arra az édes álomra hunyjam-el, mint ha egy viadalba győzedelmesen esném el.

Császár. Tehát legyen! *(ir, 's oda adja)* Itt van; a' kezdedbe adom életedet, és halálotdat. Élj! vagy halj-meg a' mint tetszik.

Hieronim. Köszönöm Felséges Császár! az Isten adta neked azt a hatalmat, a melyből egy koldusnak királyi módon adakozol... Ah! csak anyi orával a' mennyi esztendő vagyok, szegényebb volnék; örömet vissza-adnám királyi ajándékokat... de minden kintselel bírz te áldott Császár!... Dírső pályádnak végén meg-látlak!... most utoljára Isten veled! *(be takart ábrázattal ki-menyen)*

Császár. Isten veled! tüzes ködedbe borult tsillagzat! bus sugárid messze-pályád méjségéről vissza fognak sütni paraditsomom élőfái közé... Mitsoda sárga kísértetek járnak a' jövendő szürkületibe! lelkeim setétül; korom őszi fellegei borognak; az elmult esztendők minden sepreje fel-mozdult, 's a' leg tisztább égi gondolat is valamelly földi motsokkal találkozik. Hol az én Hélnám? hogy a' fel-lázzadt elementumok az ő tekintetére meg szelidüljenek... de mintha irtoznám most a' virtus tükrébe nézni; a' kert magános sűrűségébe kell elébb mennem, hogy a' természet' tsendessége fessen valamelly enyhítő színt ábrázatomra. *(menyen 's meg áll)* Valami nagy szerentsétlenség ijeszt engemet... *(el-menyen)*

III. JELENÉS.

Héléna a' Császárné, 's Leonora.
(az öltöző szobába)

Leonora. Már semmi kétségem nints Felséges Császárné! az éjjel mikor ide bé kísértettél a' haza menő Fő Vezért a' Kapuba verte-által. – Ő az... Hieronim...

Császárné. Szolj kedves Leonorám! édes nékem az a' seb, melyet a' Hieronim neve ád az én szívemnek. Mondj-el mindent! a' te szavaidból már több mérget ittam, hogy az egész poharat ki-ürítenem ne keljen. Láttad-é őret?

Leonora. Az ég alatt állott lántzokba, ábrázatja el volt fedve, 's egy hosszú fekete halálos köntösbe volt; az ő meg határozott férfiúi állása... ugy tetszett mintha ugy akart volna által lépni az idő tulso partjára mint egy Oriás egy patakon... még egyéb jelek is –. Én esküszöm! hogy ő: siess kegyes Császárné! a' te kéréseid meg lágyítja a' Császárt: egyéb reménység nints; mert ő maga sokáig beszéllett a' Császárral, 's már ki is indították *(ki néz az ablakon)* 's majd oda érkeznek.

Császárné. (néz-ki) Édes Hieronim! milyen szelid tsendes lépésekkel méssz a' halál után, mintha egy égi Követet kísérel, a' ki a' mennyei Atyához haza hívú. Rossz ember! ilyen könnyen el-hagyni a' te testvéreidet idegen helyen –; a' te nyomaidd kedves ösvényt jegyzenek előmbé... Könnyen meg-talállak tégedet; a' mennyei Atya nyitja az ő ajtaját előtted... mitsoda fel ragado szépség süt-ki... menyek édes Atyám! Oh Hieronim! várj egy pillantatig! az örökkévalóság ajtajába meg-tsokollak még egyszer, hogy az utolsó tsepp a' föld öröm' poharából itt ne maradjon.

Siess Leonora! keresd fel a' Császárt; mond-meg hogy én Hieronimhoz siettem, az ő el repülő lelkét bé-érni. *(Leonora fut)*

IV. JELENÉS.

A' Császárné egyedül.

Te tsalárd barát! *(tükörbe nézve)* Miért nem mutattad-meg a' Császárné fényébe az el rejtett halált? *(leveti Császárné ékességét)* Maradj itt halálos ékesség! hogy ne kettőztesd az én Hieronimom halálát. Szemeinek utolsó világa az ő hajdoni szegény Hélénaján enyészék-el. *(ki néz)* Még nintsenek ott. *(hirtelen fejérbe marad öltözve, szél-jel botosított hajakkal, fátyollal borítva ábrázatját, tükörbe néz)* Így senki meg nem esmér, 's erre menyek hogy ne találkozzam, egy Udvarival is. *(egy tört veszen)* Jövel te leg hivebb barát, a' kir akkor talál meg a' szerentsétlen, mikor el-veszti a' többit; légy velem, 's ha el vész Hieronim, keresd fel az én szívembe ötet. *(mejjébe rejti)* Botsáss meg jo Császár! a' te ferjfiui könnyeid le-hulnak, ha én nem lészek, szüntelen felleg-gel borítani lelked napsütését. *(néz ki)* Irgalmas Isten! közelednek... Szabadíts! könnyü-rülj! vigy el eről a' rémitő méjjség széléről! messze le, a' rothadás éjzszakáján alol borzaszto üresség' fenekén rinak a' Világból számkivettettek. Véghetetlen Irgalmu Isten! könnyörülj! előttd fogadtam, hogy ötet el nem hagyom... botsáss-el! ah látom a' te meg-engesztelt ábrázatodat... Várj-meg Hieronim! fogadj-el föld alatti éjzaka! Fogadj-el egy Meny-Asszonyt koporso! Menyek oh Hieronim! mindenütt világos lessz a' hol te léssz *(menyen)*

V. JELENÉS.

A' Császár a' kertbe.

Leg szebb álom képeim! mind sárga kisértetekké váltatok-é? 's ezen a' félre valo helyen is meg-találtak? vagy a' magánosság üressége az a' hely hol a' képzelődés ördögös lámpása játszodtatja képeit? jelenj-meg kellemetes Héléna az én lelkembe! hogy ezek a' pokoli Káprázolatok mosolygo Angyalokká vissza-változzanak... Te vagy-é Oh mennyci Kép? olyan Könnyü! a' szél hajtja 's nyög utánna... Enyész el... Milyen sárgák utolsó sugári! 's a' levegő könyvez utánna... ha! mint hallgat az egész teremtés, hogy a' Hieronim vére tsergése fel-haljék – mint birkozik a' porba a' sárga halállal... utoljára fordulo szemei hogy keresik az egész ég boltja ürességébe Hélénat. – Mitsoda méj sohajtás! ama köszikláról jö! mintha a' természet' végső lehelletét botosította-volna a' véghetetlen szerétségbe... Nem a' Hieronim lelke vala-é? mellynek a' fekete kárpit meg-nyilt – 's a' villámlás egyenesen réám sütött.

VI. JELENÉS.

A' Császár, és Léonora.

Léonora. Oh jó Császár!

Császár. Mitsoda ujj szerentsétlenség?

Léonora. Kegyelmet... hamar – Héléna Hieronimnal van...

Császár. Mennyből Isten! Tehát mind igaz: él Hieronim?

Léonora. Még él.

Császár. (menve.) Ifjadj meg ősz idő, 's végy sebes szárnyadra, hogy a' téged megelőző halált bé-érjem! *(sebessen menyen vissza felé)* Eredj a' Léányomhoz!

Léonora. (menve) Lukrétziával tanulnak; nem tudnak a' dologból semmit. *(magába)* Egésszen reszketek.

VII. JELENÉS.

*Hieronim, 's néhány lépésnyire előtte egy Százados
(kéz-ízzel fegyverkezett katonákkal... Út az ora.)*

Hieronim. Ha! az idő szava!... Éz a' kalapáts az örökkévalóság' ajtaján kopogat, 's a' tsendes barátságos hang hív bé... menyek!... örömmel menyek.

Százados. Szerentsétlen ifju! ilyen közel születesédhez üt a' te halálad orája?

Hieronim. Milyen soknak a' két hang öszve találkozik! 's mindeniknek öszve foglalja a' sirás, ennek a' földnek szomorn úti éneke; vagy inkább ennek az anyának, melly az égnek lakosokat szül, kinjai. Oh Uram siess a' te Császárod parantsolatját telyesítettetni, 's ne fossz-meg ezen pillantatoktól mellyek az éghez tartoznak. Az ég lakossái várják az ujj tsetsemőt örömmel... az Anya ugyan nem hordozta-ki a' 70 esztendőt; de az ég más számat vét, 's ott 70 esztendős idetlen is, 's idő szerint van, a' kit az idő le se téve az ő szárnyairól, tsak által-vitt. Uram! én készen vagyok; parantsolj hogy szabadítsanak-meg ettől a' terétől, mellyet a' levegő ég nem bír, 's oldass-el a' földtől!

Százados. Én kedvezni kívántam néked ezen pillantatokkal: Téged vissza fordult ember, az étellel kellene büntetni.

Hieronim. Igazán szollasz, nékem az élet olyan volna mint egy kedves barátom holt teste; mellyet őriznem 's nézmem kellene, míg a' rothadás bűdös férgek el-fogyatnak... kérlek szabadíts meg! 's ne engedd hogy ezeknek az ajakoknak idejek légyen azzal szídni, hogy uraságodat rajtam nyújtani kívánod.

Százados. Tehát légyen! kössétek-bé szemeit.

Hieronim. Miért? azt az örömet se hagygyátok-meg, hogy nézzem, a' halál, egy méh hogy botsátja-ki egygyetlen fulánkját; mellyel ő oda-lessz, 's én a' mézet ama tsendes partra viszem.

Százados. Ne légy magadhoz olyan kegyetlen! – nékem a' törvény rendét által hágnom nem szabad.

Hieronim. Tehát légyen! *(készkenőt veszen ki)* Isten veletek Tömlöztöm fel-nyitói! Uram! légy olyan boldog, a' milyen én voltam valaha... ah Istenem! 's a' milyen mindjárt leszek!... *(kötí Szemeit)* Isten veled oh nap! tartsd-meg az én képcemet! 's vidd-el sugárid kellemeim azon szép gyöngyökbe, mellyekkel most én egy boldog világot vásárlók-meg.

Százados. Isten veled a' te boldog utazásodba! *(int a' Katonáknak; azomba Héléna lobogo hajakkal, 's ki-terjesztett karokkal oda rohan)*

VIII. JELENÉS.

Héléna 's az élőbbiek.

Héléna. Áljátok-meg oh Keresztények! egy szerentsérten kér egy tseppet az örökkévalóság tengeréből!

Százados. *(int hogy meg-szünjenek a' Katonák)*

Hieronim. A' mennybe vagyok-é már? hogy Angyal szavát hallom...

Héléna. *(hozzá rohan 's meg-öleli)* A' te Héléánád a' menny ajtajába veled! kérd a' mi Atyánkat, hogy a' te testvéredet borsássá-bé!

Százados. Az ő testvére? Istenem! miért kellett ezt a' szomorú dolgot nékem véghez vinnem?

Hieronim. Kedves jó férfit! köszönd-meg a' gondviselésnek, hogy a' te hatalmadba adta, a' halál fel-emelt karját meg-állítani, hogy az örökre bé-hunt szemek felnyiljanak még egyszer meg-látni azt, a' miért egyedül volt kedves a' Napfény *(szemét meg-oldja; Héléánához)* Oh te mennyei világosság, az örök setéség után! az Isten küldött tégedet hogy a' te sugárid bé-kísérjenek engem a' méjj ejtszakába? vagy az én büntetésemet terhelni kívánta, hogy érezzem a' halál egész keserűségét, a' midőn utolszor láto szemeim elibe tartatik az egész élet édessége —. Hogy tudtad meg? így az éjféli temetőnek se-lehet bátorságosan sugni; 's ezután a' sírnak valamelly hasadásán ki-gözől az örökkévalóság' titka.

Héléna. Híitetlen! el-akartad hagyni a' te Héléánádat? így kellett kényszeritened, hogy utánad fusson idegen Tartományba?... Oh Hieronim! mindenkor mondtam nagyobb voltál; de kevesebbé szerettél. Követlek! valamig adosságodat le-fizeted.

Hieronim. *(mosolyog)* Boldog el-enyészett idő vissza-sütő utolsó sugári! mikor édes adosságomat a' szeretet' kintséből fizertem; lángoló Cherubimok írták-fel a' te ajakidra, mikor a' természet igaz pénzei a' szerelem' arany képeivel egymásután folytak 's a' számláló angyalok mennyei pengése hallott, ... Egy égi tűz le villámlott, 's elégette adosság-leveletem; 's mindjárt meg látod a' halálnak sárga Nyugrató-írását... Oh Héléna! a' szerelem földi tréfái voltak; hogy hozod őket az én halálom' árnyékai-ba? Én nem lehetek többé ados a' földön, mert el-vesztettem azt a' kintset, mellyet az ő gyomrába rejtett minden arannyával fel nem váltottam volna — 's most egy fillérnek Ura nem vagyok, a' midőn ebből a' végzetetlen ürességből ki-utaznom kell.

Héléna. Kegyetlen! 's engem itt hagynál a' te örökre el aludt szemeid ejtszakájába egyedül? Nem; el nem borsátlak, valamig a halállal oda nem íratod; hogy a' gazdag mennyei Atyához mehessenek' meg-kérni a' mit itt meg nem fizethetz.

Hieronim. Héléna! néked még nagy kötelességeid vannak a' Földön. Téged hívott a' gondviselés, hogy a' messze néző Nap idejét meg-aranyozd: töltsd bé kötelességedet, 's akkor a' mennyei Atyánál találkozunk!... ott híven várlak téged Héléna!... Héléna! zálogul hagyom néked a' földön ezt az utolsó tsókat a' halál' zászlója alatt! *(meg öleli)* A' sír szélére nem jö a' szeretet féltés; 's a' mennyország' határ szélén vámat kell adni abból, a' mit a' földről bé-viszünk, légy tanú oh halál! nézd két setét barlangaid-ból, míg Héléánát az örökkévalóságra ezen tsokkal el-jegyzem, *(forrón meg-tsokolják egymást)* örökre enyim vagy Héléna!

Héléna. Örökre enyim vagy Hieronim! 's már készen vagyunk: nints semmink több a' földön... ez az utolsó öröm tsepp volt.

Hieronim. Folyjon az örökké valóság ilyen gyöngyekkel!...

IX. JELENÉS.

Ézredes, 's az elébbiek.

Ézredes. 'S még él az a' gonosztévő? Százados Uram! ilyen hidegséggel viseltetik az Ország Héroja halála iránt? Szakasszátok el onnét azt a' Léányt. (*Hélénát félre vonják magán kívül.*)

Ézredes. (*int: a' Katonák térdre esnek fel-vont kézívekkel; ujja int 's Hieronim a' nyíl-essővel le-esik, de nem hal-meg*)

Héléna. Mennybéli Isten milyen sötét lett a' földön. Hol vagy Hieronim? a' te szivedbe voltam mikor a' suhogó esső le-esett, 's ki-nyílt a' halál' virága: (*ki veszi a' tört*) nyíljék-ki a' párja is! (*fel néz*) 's áh! sötétségen fel repülő sugár! te is várd-meg párodát! (*mejjébe üti, 's Hieronim mellé le-rogyik, karjait Hieronim felé terjeszti, Hieronim is feléje nyujtja Karjait*)

Hieronim. Ah Héléna!

Héléna. Mennyekek... oh Hieronim! (*azomban a' Császár egyszerre bé-jü.*)

X. JELENÉS.

Császár 's az elébbiek.

(a' Császár fejér keszkenőt tartva – fel sietve bé-lépik.)

[*Császár.*] Ah! már késő... egy pilantat bé-zárta a' királyi páltza előtt a' Mindenható Országát (*közéltve*) Szent Isten! a' halál karján egy világosság' angyala! (*közlebb mennyen*) Egek! a' Héléna vére... Oh Mindenható! miért engeded? hogy a' kísértetek által-hágnak azt a' határt, melyet az emberi erőnek adtál... boldogtalan föld! molska a' tsillagos kárpitan el-fáradt természet' etsetének! vagy minékutánna a' szép világ született a' Chaos méhéből, ez a' születés el-vetett mássa... Oh én nyomorult! vajha változhatnám egy Kösziklává, melly a' századok mohával sirjon, hogy mind addig huljanak könnyei erre a' vére, míg számok a' tengert meg haladja. Örökös erdő árnyéka takarja-el ez helyet az ég színe elől; s' Sokszor a' vastag fák között fujjon a' magános szél, 's a' mi lelkeink benne sohajtsanak... Kegyetlen Nap! nevehetsz-é erre a' szent vére? mellyel a' természet rozsáin az ifjuság' világa ki-aludt!... 's te boldogtalan föld! melly véres seheidet érzéketlen hordozod, kérd az eget hogy sötét felleg fátyollal vonja-bé abrázatját, balsam essővel sirjon, 's hintse-bé e szomorú helyet virágokkal.

Héléna. (*haldokolva*) Áldott légy oh jó Császár! botsáss meg!

Hieronim. (*haldokolva*) Én vagyok a hünös! ő nem testvérem.

Császár. Örökkévalo ég! mit tselekedtem? botsáss-meg! botsássatok-meg ti! a' kik a' mennyország' ajtaján bé-lépve, engem a' föld' gyötrelmei közt hagytok. (*le térdel Hélénához*) Add ide kezedet Héléna! hogy a' te életednek utolsó melege szívembe maradjon, a' fagyás kétségbeesés ellen.

Héléna. (Kézét oda nyújtja) Örökké áldott légy!... Oh leg-jobb Oh!...

Császár. Oh Héléna! miért kellett a' természetnek az ő egész szépsége erejével meg-támadni engemet? tsak ember voltam... Oh botsássatok meg!...

Héléna. Élj boldogul oh Császár!... a' végén boldogito pályádnak el-várnak... barátid.

Hieronim. Élj boldogul!... Áh Istenem!... Héléna!... (sohajt, 's meg hal)

Héléna. Menyek!... Oh Hieronim!... Oh jó Isten!... (sohajt 's meg hal)

Császár. Istenem! ez a' két sohajrás, melly életerem sárga lángját szinte ki-oltotta, vitte egybe az ő lelkeiket! már nállad vannak az égbe! 's nékem ezen a' puszta szomoru földön kell rabságom' esztendeit kitölteni, hogy le-fizessek abból a' nagy-adosságból, mellyet az időnek busulása ezen sírhalomra ír... Oh szent Isten! adj erőt hogy minden Vizeknek folyásairól, minden hegyekről, Népcimnek mellyeket réám bízál, boldogsága sugározzék szívemre; hogy ezen a' hold világon mennyek, mind addig, mig hozzájok jutok. (a' Kárpit le-esik.)

Hibák és Igazítások.

I. A' több hibáknak kurtéje az, hogy írni mérészlettem; sajdítom már, hogy ha jobban-is ki-józanulok, szégyenleni fogom hogy irtam, 's még inkább, hogy ki-adtam minekelötte az Időtöl elég tanácsot kértem-volna: azért a' fenn kért szemérmesség takaróját meg kettőztem; 's ezen hibámat egy alább meg irando intézettel kívánom meg-igazítani; melly szerént az öt Tragœdia (akarmelty kistsi kedvességet nyerjen-is különben) leg-alább egy régi mindennap folyo kedvetlen tragœdiát, esztendőnként egy-két Nap' meg fog szüntetni.

Ide írva hagyom-meg, azzal a' reménységgel: hogy míg ezen könyv le-bujdosik a' feledékenység' völgyein; találkozva emberi szivekkel, a' kis patak talám többekkel egybe foly.

A' ki nem esmér egyéb rugót a' jóra, a' maga ki-mutatásnál, piruljon-el az Emberiség szentébe saját vétékétől: az olyannak fenyegető szégyenköve tsak a' félínket irtoztathatja-el a' jónak tevésétől... Gyaláztatja a' mái időnek, hogy a' Virtus' leg-szebb növevényeit-is, másképpen nem tudja nevelni, hanem hogy a' midőn koronájok az egen fénylik, gyökerek a' föld setéjébe rejtezzék... Szinte képtelen ritkaság a' nagy-ravágyástól meg nem fertéztetett szív.

Magáért a' Joért buzgo Teleki Josefnek példája meg taníthatna arra, hogy a' nélkül a' pestises szél nélkül-is az igaz kintsért lehet evezni: az ő tiszta lelkének tsupán a' virtus' szerete adott szárnyakat, repülni a' mennyei pályán, kedvesen világolva a' földre; míg a' mások felibe vágyás légio rabjait a' pokoli sötét szélvésznek eggyik örvényből a' másba ragadják... Vigasztalo tekintet volt; mikor már egy halando szeméből látszott a' mennyei arány, 's az ábrázatjára irt odavalo polgárság... de fájdalom! hogy az idevalót félbe kellett hagynia: a' menny örömmel nyílt-meg az örök végzés' szavára; de mint egy menydörgést úgy hallotta-meg a' hazai föld, 's minden hazafi el-némulva, egy temető oszloppá vált, bé-írva a' Teleki Josef virtussival... a' tavasz el-jött-volt virágokat hinteni az ő Napjára; de könnyeket hullatott, téli gyászba kísérve-el annak el-enyésző Napját... egy szép nyár reménységét bé-tölteni már az Ősz meg-hajolt ágokkal jó vala hozva még sok, az Emberiség számára 'sendülő gyümölcseit; midőn a' halál komor Angyala azoknak déli Napjára fellegett, 's minden jégbe borult... mint egy motsok az egen, úgy látszott a' földről: de az Örök Végzések' Könyve nem halando nyelven van írva... a' világok felett olvastatik, 's ezek figyelmezve hömpölyögnek az idő zugo folyásán; az angyalok látva a' mennyei arányt, örömet énekelnek a' parton... de mi sirunk azért a' mit látunk, a' midőn éjtszakánk' kevés világi közzül egy ilyen ki-aluván, még rosszabbul látunk... két Országra hundert-el az ő szemei, 's két Országról enyésztek-el jóltévő sugári... 's azon utolsó sohajtással, mellyel a' hazai földtől egy Véd-Angyala vált-el, mintegy meg-sebesítettén a' levegő, nyögve indult-meg a' Ha-

zába, a' földről vinni essőt az égre... A' szeretetnek mintegy köz kútféjéből eredt könnyek annyi ezer szemekből egy ember után rég nem indultak... Vajha esmernek-meg, a' kik a' ditsőség' hideg fényéért a' szeretet boldogító melegét veszítik-el; milyen mennyei hodító creje van a' tiszta jósnak!... Az ő temetésén nem tsak a' keservesek fekete fátyolain hemperegtek azok a' drága gyöngyök, mellyeket tsak virtussal lehet meg-venni: néki minden Keservesse volt; mindennek valakije holt-meg benne; 's mindennek artzáin tündöklött a' Teleki József le-folyt élete... annyi könnyet töröltt volt ő le; hogy azok le-jöve a' mennyből, kísérni a' fekete szegekkel együgyü koporsót, még a' sirással esmeretlen szemekbe-is Szállást kerestek... A' leg-keményebb Férfiak-is mint a' meg-tsapott Köszikla a' pusztában sírtak; egyik a' másikkal vetélkedtek, mellyik adna többet esztendeiből érte; van a' ki a' Kriptába bé-menne, 's ha ötet ki-jöni látná, vissza-adattatva a' Hazának; le-fekünnék helyébe, 's örömmel hunna el... Ah! hányan nem élnek méltok a' halálra? nevedve nevelni az emberí nyomoruságot... 's hányan nem jö-el a' kiáltott szabadító?... Istenem! úgy versz hogy a' védelmező pai'st-is el-töröd elöllünk... De mit szolhat, a' ki egy véghetetlen nagy képnek tsak egy árnyék-vonását látja? Így némuljon-meg Póppal: *Minden eset arány; minden dissonantia nem értett hármontia; 's a' Részbe rossz, jó az Egészbe.* Kítsoda meri azon láthatatlan Kéz törvényét nyomozni, melly a' mező felett el-menne, a' burjánok között virágokak rép-ki?... Pályája közepén enyészett-el Zeyk János a' földről, a' Hazafi Névvél az Atyai Lélek... 's a' minap egy a' mostani időnek ritka virág' tövét kereste a' jég kéz... A' Jók ugyan mikor el-mulnak-is, jóltévők a' szívbe; 's a' Jövendő, melly velek el mult, egy tanító szép képnek meg-maradt, ha az Originál el-veszett-is... Ah! az ő ezüst-haju Vénségek, melly disze lett volna a' Hazának! a' Jövendőnek elibe irt Kronikája a' legritkább ('s egyedül tiszta) virtusoknak; mellyek a' Pokoli Anya (Nagy-ravágyás) nélkül születni tudtak...

Ugyan-is a' testi gyönyörűség Ördögénél gonoszabb ez; mert az tsak a' testnél fogva akaszthatja-meg lántzait; 's jóllehet a' Majusi Virág-havazásba Ambrozia illatokkal a' menyből le-szállott Istennek hazudja magát, 's tekéntetéről függeni látszik a' Nappal, és éjjel; mihelyt az Örökkévalóság' tavasszát meg-látja havazni; tündér-páltzáját el-ejti, 's a' mennyei fényről el-enyész feketén sugározva vissza... 's azonnal az addig kinzo földi szerelmek, meg-fordítva arannyokat, a' mennyre gyuladnak; de a' Nagy-ravágyás ragado mérge a' mennyei lelkek közzé is pestis módjára bé-hatván, az egység szentségébe ejtette örökös motskát: mennyivel inkább a' földi testvéreket egy Abeltre, 's száz Kainra szakasztja?... sőt a' mint egy epidémiai meg-vesztegetett levegőbe ma a' leg-egességesebb se lehelhet tisztán... Annyira jutottunk, hogy a' helyett hogy gyógyítani kívánnok, a' nyavalyát ditsérjük, 's tápláljuk; 's már alig-is értjük, hogy Aristidest, tsak azért hogy ugy viselte magát, hogy ki-tetszett számkivetették... Oh! mikor lessz hogy Aristides ki ne tessék, 's egy síma tükör a' földön a' mennyei eggyesség boldogságát meg mutassa?... Oh fájdalom mennyire távoznak ettől; midőn a' legjobb-bak-is sokan, magok vetik azon Cocythus partja virága magvait a' testvéri szeretet' egyarányát tanított Idvezítő Szent nyomaiba: magok meg esmerik a' burjánt, mikor kinő de késő... A' kinek lelkébe meg-fogant, 's ki-irtani tudta; annak a' Virtus a' mennybe polgári just ád... Irtozzanak meg saját munkájoktól; a' kiknek Neveltjeik a' Napot ki-oltani készek, hogy egy kis bogár repdesése fényljk a' setétben: 's tsak azért Sze-

retnek másokat, hogy csak légyenek, a' kik imádják a bálványt... Az ilyenek változtatják pokollá a' földet: a' hol mindenik külön, (eggyiket a' Sisyphus köszirtja, másikat a' Tantalus tengere, 's ezer egyéb kinezva) csak abba egygyeznek-meg; hogy kit-kit saját férge elvonen rág... Ezek miatt késik az Örökkévalóság órája; mellynek minden kerekének külön, csak azért kellene forogni a' maga tengelyje körül, hogy a' mutatót együtt az ősi éjj szürkületéből ki-vigyék a' Nappalra; hogy ennek szeretetet sugárzó Napja az *én*, és *te* között lévő jeget-fel-engesztelvén, azon szónak *Mi*, mellyen a' Jésus parantsolt szollani, valahára tellyes erőt adjon...

Tí! a' kik ditsőségnek tartjátok a' Kristusrol nevezetni; 's ezen két szavaiba; *Mi Atyánk!* minden kötelesség' Summájáról, a' Köz Atyához, és a' Testvérekhez valo köz Szeretetről vallást téstetek... a' kik érzitek tisztán színtugy vonattni mind együtt a' Jónak, és Örökkévalo Szépnek mennyei Napja felé, miként a' kö a' földre nehéz... a' kik ezt az egységet azzal a' fájdalommal bizonyítjátok, mellyel testvéri Szívetek a' felebarát sebtől vérzik... Jertek-el! a' midőn a' bus Atya a' Menyből felhőbe borulva le-szállott halgato angyaloktól kísértetve, mindenható jobbja tartva felettünk sujtoló vesszejét: meg-esmérve a' tsapásokba-is az Atyát; Fiakká légyünk! hogy azokban a' *Mi Atyánk* Neve meg-szenteltessék... 's az ő Országát kérve; esküdjünk a' Jésus, örök világosságra vezérlő zászlója alá! fel szentelt vitézei bátorsággal hartozolni a' setérség irtozatai között; míg le rogyunk keresztjeink alatt: 's akkor is akármint fellegezzenek a' mennyre a' setérség fejedelméhez pártoló sergek; 's akármint látassék is erőt venni a' gonosz a' világon; annak a' hitnek boldogító fényével enyéssék-el az élér ábrázatunkrol; hogy a' győzedelem a' mennyé, 's annak Királyjác az Ország a' gonosztól meg-szabadítando világon örökké.

Tsudálkozni lehet ugyan; hogy a' mindenek felett lévő hatalom semmivé tehető ostora alatt-is, még sokan a' kevélyek meg nem alázodnak; a' kemények meg nem szelidülnek; a' magokba egybe-vonult szívek a' szenvedő emberiségre ki nem nyílnak, s' sokan a' helyett hogy el-vonnának abból, a' miből majd semmit sem érdemelnek, magokat terhelik-meg azzal, a' miért fáradott földmíves éhel hal-meg.

Nem így tett az; a' ki a' helyet, hogy egy hiábavalo pompáért falukat éheztetett volna, táplálta azokat, 's a' koldusoknak (kiket vendégelt az el-mulo fényü asztalok helyet) könnyeivel fel-gyöngyözve tündöklött, a' mint bé-ment azon éjtszakába, mellyet az Örökkévalo a' menny elibe kárpitnak eresztett... Ritka tehet éppen úgy a' mint ő tett; ritkán gyűlnek úgy egybe az ég 's föld javai; 's ez is mikor egy tökéletes halando kezd vala lenni a' földön, mint egy csak meg-mutatott Mustra. a' földi mocsok elöl fel-vitetett... Az ő emlékezetre méltó vonásit, követik sok Jók; a' kik, mint maga T[eleki]. J[osef]. a' Jót, azért hogy más kezdette, nem kevésbé szeretik... Kövessük mindnyájan! a' mennyibe lehet: hogy közelittünk tellyesíteni; a' mit ezen szoba a' *mi* ígérünk, midőn a' *mi kenyérünket* kérve, a' testvérek egy Háznépét meg-szerezni fogadjuk, arany időt hagyott a' Testamentum az Egy kenyérbe, mellybe mindnyájan részesültek a' szent Vatsorában; 's annak tellyességére jött-le az a' Szent tűz a' mennyből, mellyel Martyrok fénylettek a' lángok közzül...

Adjon ki-ki nem abból, a' mi van szüksége felett; szakassza magátol-el; fájjon a' mikor ád, még-is gyönyörűséggel adjon: Jésusnak-is sebei fájtak, midőn haldokló ábrázatjáról a' menny öröme sugárzott-bé az örök éjtszakába.

Ennek a' Keresztfán szenvedett Mennyei Felségnek egy alázatos imádoja, távolról közelítve teszi-é következő IIagyományt:

„Minden esztendőben M[áros]. Vásárhelyt, az azon Város' valóságos Koldusainak (minden vállásbeli külömbiség nélkül) 1000 az az ezer Rhen[us]. forintnak (ha az Exemplárok, mellyeknek száma öt száz, öt-öt R[henus]. forinton el-kelek, különben ahoz képeest határozando Summának) interesse, az alább meg-irando helyen, és Napon osztassék-ki: és azon Naptól fogva annyi Napon, a' mennyire az irt Summának interesse az ezen dologra Fő-Vigyázo által elégségesnek fog ítéltetni; egyik se kolduljon, 's az alatt azon kis részéről a' földnek egy rimánkodás se mennyen-fel az égre; hogy a' míg az angyalok fenn énekelnek, a' pokol a' meg-alaztatott Isten-képét ne halgassa a' maga ditséretére.” (*

Ezen Napoknak számát, ilyen Capitalisokkal, és esztendőnként minden Gazdatol: (a' ki kapujára egy bizonyos jelt kivanna, tehetségéhez képeest eggyezve, váltani arra, hogy azon semmi koldus azon esztendőbe ne járjon) önként bé-adando Súmmákkal szaporítani lehetne; sőt végre akkorára nőne az interestekből, 's esztendei Colletumokból a' Summa; hogy semmi némü koldulo sem alkalmatlankodnék külön senkinek (a' mennyiben némelleyek magok, bizonyos ki-vételt meg nem engednének) sőt minden koldulo (a' mennyiben meg-érdemelné) azon köz Summahoz folyamadnék; a' Koldusok (míg léznek) magok is Birtokosokká lennének 's mindenik tölle ki-relhető képpen, egy ki-szabando Intézet szerént dolgoznék, ezen Köz Capitalis nevelésére: és így mind ök, mind azok a' kik alatt szenvedő testvéreiknek kezet nyujtanának, egy-szersmind az emberek sora' méltóságára emelődvn; a' Mi Átyánk Országá' kezdete Innep szombatja el-jőne...

A' meg-irt Capitalisra léendő Fő-vigyazatért, és a' meg irt tzelra téjendő további bölts Intézetekért folyamodik a' végig esméretlennel maradni igyekező író, Hazánk-
nak azon egyik tisztos Böltséhez: a' kinek érdemekkel tellyes alázatosága Felségét szeretet, 's tisztelet sugározzák-körül; a' kinek nemes emberi lelke (eggyesülve Bethlen Gábornak J. G[rof]. Bethlen Katában élő lelkével) nagy Horizont melegítve világol; 's eggyzersmind általható elméje a' hol kell, egybe gyült sugárokkal ég... G[rof]. Kemény Sámuel Ur ö Excellentiáját (mint az Ország köz Ispotályja Fejét) bátorokodik alázatoson instálni az író: hogy a' fenn irt Capitalis' Interestét a' Haza szabadító Kemény Simonnak emlékezetére osztassa-ki Simon Napján; a' piatzi tsorgót az Olasz nyárfák zöldellő karimáján kívül koldusokkal (míg léznek) koszoruzva-körül; és erre kéretnek az Ispotálynak jövő időkbeli Fő Vigyázói is... Vajha ne kellenék emlékezni századok mulva is egy jórol! 's oszlopot tsak azoknak gyalazatjára kellenék emelni, a'

*) *Jegyzés.* Azt kértheti valaki: miért éppen Vásárhelyt? azért mert nem lehet mindenütt 's különösön terszett a' T[eleki]. J[osef]. tiszteletére választani azt a Várost, melybe azok közzül, mellyek vételkedhetnek, mellyik mondja magáénak leg-többet lakott, 's a' Köz Ispotályt fundálta; azt a' Várost, mellynek napnyugoti egeről 's első nagyságu Háza szerentsésebb idők' tsillagzatai, felsőbb világosságot messze sugároznak, 's néznek napkeletre várva, hogy ujjak jöjjenek-fel, hogy örömmel le mehesenek.

kik azt keresték, nem tisztán szeretve a' Virtust: hogy szünnék-meg a' mennyei Szépség pokoli potlékra szorulni.

II. A' melly hibák döjtött betűkkel lesznek ide alább, azok leg-inkább rontják az értelmet; a' mellyeket a' kedvező Olvasó önként meg-igazít, fel síntsenek téve: arra a' jóságra kéretik; hogy leg-alább amazokat plajbással előre meg-igazítani méltóztassék; hogy a' valóságos hibák sokasága (mellyek közül némelyleket úgy tetszik most meg igazítnék) ne halmozodják ezekkel.

Némely Jegyzések:

1. Mahomed ég-vísgáló volt; azért szereti a' tsillagokrol beszélni.

A' Dialogusok ki álhatatlan hosszúak benne;

2. A' 3dik Darabba pag. 35: Ezen szó után SIMONIS még lehetett meg esmerni némelly betűket úgy mint K... M... NY 's még azon a' köven (melly nagyon poronyu volt) kívül találtak egy más erős fejr márvány követ, gothus fractur forma de el-olvas-hatatlan írással; azt mondják hogy ez a' Galdi Kapu előtt, ülő padnak szolgál ma is. Az öregnek, 's Menyének neveikről valo tudositást éppen várom: el akarván nevemet titkolni, nem járhattam elég jól utánna.

3. A' 4dik Darabnak a' neve: *A' Virtus' győzedelme a' szerelmen.* Ez Vajha ne-tsak a' papirossan volna! Arra a' kell, hogy szebbnek lássuk azt a' végnélkül szépülő mennyei ábrázatot az el hervadni nyilo ifjuság virágánál; hogy pedig így lássunk chez nem kell közelíteni annyira, hogy mint a' Mikoroscopium a' kitsibe tsudákat mutasson az egész horizon contójára; ha mindenkor látna a' lélek igazán mindent, lehetetlen volna nem a' leg-jobbat akarnia, sőt az Istenhez valo eredeti vonatattása szerint (mint a' kö ha valamely kívül lévő erő nem taszítja másfélé, le-esik) azt tselekedné, szükségesképpen akarva a' leg-jobbat: éppen ebbe az erköltsi Mechanicába ál az ő nemessége s' szabadsága: tulfelől közelíteni a' másikhöz kell naponként, hogy annak szeretetére gyuladjunk. Ez elég, 's egyedül tiszta mozgató erő, vivő szél az élet tengerén.

Ebbe a' Darabba, három helyt is van, hogy a' magános beszéllő után, a' nélkül hogy annak el menetele ki magyarázodnék más Jelenés következik: igaz hogy más helylen: mindazonáltal nem tudom szabad-é.

Ugyan ezen Darabba hozodnak vagy két helyt olyan dolgok elé a' mellyek talám akkor nem esmértettek, nem vettem észre; a' Tádába heverés ideje nem számlálódik a' kilentz esztendőbe.

4. Az utolsó darabnak neve: *A' szerelme' győzedelme a' Virtuson* botránkozthat. Vajha tsak itt volna!... ha maga a' Darab az, ugy nem a' Titulus hibás; hanem az, ugy a' földnek azon eleven 'Tragoediái sorába a' mellyeknek éppen azért van több betsek, hogy ki tett 'Titulussok különbözik foglaltjoktól, szenvedressék ez is meg.

5. Utoljára még egyszer engedelmet kérek a' sok mindenfelé hibákrol, 's a' sok hiábavalóságon vásárlott kevés valóságrol: ugy tetszik mintha egy álombol serkennék fel... meg-esmérem hogy sokképpen hibáztam. De tsak ugyan ha én is; ellenére azon Privilegiumnak, mellyet az írásra tsak néhánynak ád az ég, segitettem is eggyel, a' pártos tollak myviassát, mellyek nehéz állattéi lévén, a' Századokra repülő mennyei szárnyak evezése alatt kartzolva mennek a' Lipsiai Sokadalomra, meg nyerni az el-vesztegetett olaj árrát: leg alább az indito okra, 's a' tzélra nézve különböző.

A' mi az elsőt illeti, inditookom mikor írni kezdettem, nem több volt mint a' bogár-
nak a' mikor egy kis szárnya növe repdesni kezd; arra kell már valami ész, meg-esmer-
ni hogy nints elég, s' nem engedni egy fattyu instinctusnak... 's ehez későn jútottam,
a' midőn most széllyel nézvéen, látom, hogy azt a' mit Corregio mondott volt, koránt se
mondhatom; ámbár tul is igaz, hogy sokszor a' ki bátran el mondja is, leg kevesebbé
mondhatja, és hogy ha mind azok, a' kik hozzá abba az egybe hasonlok, nem külöm-
böznének minden egyébbe, úgy a' Nagy Károly Várossa mind Marquis lenne. 'Tévely-
gémnek igen késő meg esméréséről bocsanatot reményelek azoktól, a' kiknek a' hi-
deg maga hittség meg-engedi az Isten képét minden felebarátjokba tisztelni, valahol
az igyekezet a' földi sárból ki-tisztítani meg van, 's a' kik a' helyet hogy a' legjobb
dolognak is valamely lehető rossz magyazatját keressék, szeretettel el fedezni ki-
vannak annyi motskot, a' mennyi nélkül talám senki sints, leg-alább az leg kevésbé a'
ki magát a' nélkül hiszi 's a' környülállásokét magának tulajdonito büszkeséggel fel-
emelkedik, hogy a' hibát a' felebaráttól el nem tudván választani, ezt azzal együtt
meg vesse. Az elsőktől bizodalommal várom, hogy ha valaki gyanítaná is ki legyek,
emberi szivek el-híve azt a' rossz érzést a' mellyet (sok tekintetbe kivált a' tzelra néz-
ve) tsinálna nekem ha ki-tudodnám, magok el fognak fedezni: Mások ha annyi embe-
riséggel nem léznek hogy fel-ne-fedezzenek; vakmerő kezekkel le-tépve a' Fátyolt,
tegyenek-ki a' gyalázatra! de azt a' belső örömet, a' mellyet, ha a' munka semmit sem
ér is, a' tzel meg-hoz, az Isten adta, 's emberek el nem vehetik... Ah! miért tévelyg-
nek oly félre az erő, 's a' kivanság egy mástól, ritkán találkozáva együvé... A' ki tudná
használni miért nints mit? 's a' kinek van, miért tudja oly ritkán?... Ha tudná a' gazdag,
hogy ha titkon meg indulna könnyeket keresni; s' a' mellyeket tanu nélkül le-törölt,
estve azokkal harmatozo szeméit hunya-el, milyen édes bizodalommal merülne-el
azon belső világosság' paraditsomi fényébe, a' mellyre a' mennyet keresert szemek
ki-nyílnak, mikor a' földre örökre be-zárodnak... El vészne a' hideg fények betse, a'
mellyekre az a' mennyei kints vesztegettetik; egy olyan szépség mosolyogna által a'
földi homályon a' mellynek virága el nem hull... Minden egyébre elébb-hátrább réa un
az ember, mint minden szerelmesek egy másra; 's minden szépségével a' világ el-her-
vad szeméink előtt... minden vidékein, hegyen, völgyen addig kergetjük a' boldogság
nevü Fantomat, míg el-fáradva békét hagyunk neki mint a' gyermek a' szines szívár-
ványnak... tsudállatos! mind azon sok külömböző hangok meg vannak itt a' földön, a'
mellyeknek egyvezéséből származnék az a' mennyei hármónia; de részszerint külön
jönnek a' korokba, nem együtt; részszerint ha ez a' föld tsak út, nem a' Haza, böltsen
van úgy rendelve, hogy ne akadjanak mind soha egybe, külömben irtoztato volna el
válni innen: de egybe akadjanak annyira néha, hogy belé szeretve az egész földön
Fátyollal fedezett mennyei márkába; kedves intései biztassanak, mikor az okosság'
magnesse meg nem áll a' setét szélvészektől hányt hajon, 's végre örömmel menjünk
utánna a' sir' éjtszakájába.

A' PÁRI'SI PER.

EGY ÉRZÉKENY JÁTÉK.
ÖT FEL-VONÁSOKBAN.

KEGYES OLVASO!

A' midőn annyi alkalmátlankodó dítséret – köldücsök közt méltán félhetek, hogy meg-szóllításomra nem-is figyelmeznék; ilyen kis ajtot-is tartzkodva nyftok: ne hogy a' Hazát szollitván-meg, mint az öt szomorú Játék' egyéb aránt szer-felett alá-zatos Irója, hat lónak való kaput nyíssak; mint meg-annyi pegazusokkal az örökké-valóság' egére törve; annyival-is inkább, hogy méltán félhetek, hogy ez mind rosszaságára, mind talám valamely betsére nézve-is, hatodiknak számlálodnék.

Mert 1.) Azon öt Daraban-is; a' mint látszik, ha nem írná-is az Auctor, nem járt elég reszelő: én-is ezt csak egyszer néztem által; mivel rész-szerint örömebb meg-yünk elé, mint több több hibákat látni vissza; rész-szerint tapasztaltam, hogy igazitva sokszor még ront az ember magán fellyül dolgozva; jőjjenek a' Nap fényre mint a' természetbe búrján virág, ha önként teremnek, eggyik se praetendálván, hogy ötöt szakasszák.

2-do Ázon egy-fórmaság helyett, a' mi azokba van; félek hogy ebbe a' külömbözőség lessz igen nagy.

3-tio Ebbe-is hósszú és igen tanító Dialogusok vannak.

4-to Ebbe-is akár mellyik szóll, igen hallik az Auctor hangja.

5-to Ha azokba a' képzelődés többnyire annyira buján terem; mintha a' szerző azt vélte vólna, hogy az étel' jó ízére elég a' só, fűszert marékkal vetni, és hogy a' sok gyöngy a' rúrat-is meg-szépíti, 's nem vette vólna észébe, hogy a' sok szépség a' szépből még el-takar; ebbe a' fútó tolluból sok igen hígan folyt.

6-to Ha szinte én könnyebhez fogtam-is ezzel, mert a' Tragaedia bajosabb; egy-aránt nem bírák vállaink; noha egy általjában minden e' féle munka, ha tsak nem éppen rend-kivül való, hasonlithatlan egy ollyas tudományba valamely ollyas el-rejtett igazság' kereséséhez; 's onnan van, hogy ehez ollyan kevesen fognak, 's mi legiot fómálunk.

7-mo Az Elöl járó Beszédének alája írok: 's neyemet én se teszem-ki; és igen jól értem azt-is, mennyire 'seniroz, a' mi keveset olvas az ember; a' midőn vagy azt, a' mi külömben-is jónc, mint éppen oda való, vissza kell taszítani, vagy az után meg-látva másba, ki kell vonni, ha a' szerző nem tolvaj akar lenni.

Jól tudom hogy a' mennyi nagy Munka van, talám mindeniknek ott a' neve: ab-ból mi következik? leg fellyebb az, hogy sem azon Iro' öt darabja, sem ez az enyim nem annak indultak, 's híhetőképben egy sorsok lessz. Azért azon író-is, a' mit az Elöljáró Beszédébe említett tsonakja el-nem bírt, ha messzebb akar menni, tegye hajóra, a' mely névvel indul Indiára.

8-vo Szerentsétlen Felebarátai iránt való emberi érzésébe-is annyira részt veszek, hogy magam-is ezen munkátska' nyereségéből, azoknak a' kik szabad ég alatt

várják a' tsíkorgo telet, sorsok' enyhítésére fordítani fogok. Ilyen kevéssel most többre nem mehetek. Ha minden Író egy-egy Capitalist hagyna a' koldulás megszüntetésére; úgy kívánni lehetne az Irók' szaporodását; 's ők-is munkájoknak legalább egy nemes hasznát tudnák, 's minden betsületes ember a' tzelra nézve örömes-tebb venné.

De vajha a' Nagyok-is az ő kedvesseiknek emlékezet-oszlopúl olyan Capitalistokat hagynának! hogy az egész esztendőbe ne menne az égre panasz a' gazdag testvérek mostohasága ellen: Századokon által esztendőnként keresné oda fenn háládatos szívekből az áldás. Sőt vajha sok el-múló haszontalan fényt ilyen formán rennének hasznoson állandóvá! Tündöklöttek-é valaha szebben egy királyi lakodalomba-is a' brilliántok; mint azon könnyek' ezerei, melyeket a' F[elséges]. Császárné a' pompa költségével vett-meg? - - Vajha többen indulnának a' tengerből ilyen gyöngyöket gyűjteni, a' melyeket egy föld' Felséges Aszszonya leg-fényesebb lakodalmi ékességének tartott! - -

9-o Az-is úgy látszik a' régi familiákkal nem eléggé lévén esmeretes, sokakat kihagyott: engemet-is egy Frantzia genealogiák' tudossa hibáztathatna.

Különösen pedig ezen munkátskára nézve ezeket jegyzem-meg.

1-ben IIogy a' materiája igaz; a' Párisi Akták közt találhatik Lásd Klugét.

2-szor Hosszú; de ha talám jádztanák, el-lehetne okosan hagyni belőle.

3-or IIogy a' *Lenni vagy nem lenni* önként van követve a' III-dik Fel-vonás elein; és hogy követtem, azt-is azon Anglus példáján tettem, a' ki a' *Nyomtattatni*-val követte (*) Az öt Szómorul-Játék írója-is így követte a' Horatius *Justum et tenacemjét* a' II-dikba pag 73. tsak úgy tetszik ennek a' rendnek: *sem a' szén-haj fűrték setétsége szé-lén gyuladó hajnal*, utánna mindjárt azon rend helyett a' mi ott van inkább ezt tettem volna: *sem a' menyből harmatozo két tsillag* - - -

4-szer Ha nem akarnám minden szónak a' mely valamely felebarátot, a' nélkül hogy gyógyítaná, sebesíthet, el-venni fulánkját; szükség felett volna említeni, hogy természet szerint egy nem se maga gyalázódik, hanem a' hibái iratnak-le, hogy ezzel-is többször látván, annál inkább kerüljük sokan fogatosabb lévén a' hiba gyalázása, mint a' jónak dítsérése, inkább félvén, talám rutak mint szeretjük szépek lenni. - - -

Léány, feleség, Anya! a' nem-létel titkos véghetetlenéből, a' látható létele három kedves léptő, melyeken az Örökké-valóság forrása ki-foly - - az első, egy tapasztható Angyal, elevenítője a' földi teremtsének, virága és fűszere - - Feleség, és Férfj! az Isten képébe világosság és árnyék - - Anya! felséges szent név! egy szebb titulus, fontosabb hivatal nints. Mitsoda Ordo ékesíthet szebben egy mejjet, mint egy kis angyal az ő ege mezején repesve a' Nektár forrás körül? mikor egy viragzó tsetsemő onnan mosolyog-fel, 's az igaz anyai szeretet' tekintete szembe jő; valami mennyei van abba a' mágnesi egybe találkozásba; egy a' fogadott anyával el-veszett szép tünemény - - 'S melyik Hivatal fontosabb? Az első harmada a' fel-nőtt embernek az Anya' keze alatt van; 's abba az ő szeretete' meleg tavaszába tsíráznak, a' szerint a' mint az okosság' Nap-fénnyé sűt vagy nem, a' világosság' avagy setétség' plántái; ott erednek Titus és a' Nérok - - 's ott rengettetik a' világ' sorsa - - -

(*) Lásd Erdélyi Múzeum. VI. Füzet 174. Lapon.

Hát egy tisztos Nagy-anya mely dítsóséggel száll le! mint a' teli hold midőn az éjtzakán által vezérelt tündöklő serege harmatott hullatva kíséri.

Egy tanító a' ki mint világosság a' setétségbe úgy menve elől az örök Nap-fényre vezérel --- Az egyenes Bíró, a' kinek a' földön a' maga mérő-serpenyőjét adta kezébe az Isten; egy Prokátór a' ki az igazság mellett híven harczol, az ártatlanság' védelmező vitéze --- egy Doktor a' ki az ő szenvedő felebarátaiért fel-áldozza egész életét végig jajgatások közt tölteni, hogy azokat apaszsa - - melly szent nevek! Áh! csak akármellyik a' mennyivel szentebb, annál inkább meg-fertéztethető a' motsok által –

Egyéb aránt itt a' szerző semmit inkább ki nem tsufol mint a' Poétát; még pedig úgy hogy mikör úgy el-felejtí magát, hogy azzá lessz, több helyeken saját magát megtalálja benne: de hazudni se magának se másnak senkinek való kedvezésből nem akar.

A' Magnetismust (a' melynek titkaiból a' jövőndő idők talám többet-is fejthetnek ki, mint gondolnok) nem magát illeti tulajdonképpen a' beszéd, noha valósággal úgy jön ki; hanem a' vele esett sok Charlattánkodást.

5-ör Még tettem volna hozzá egy vagy két valosabb és szerelemmel meg-nem higitott trágédiát egy próbára: de rész-szerint az említett tzel, és az a' víszkeretség, hogy minél előbb halljam-meg én-is gyaláztatásomat, siettettek, rész-szerint a' nyomtatás költsége tartoztatott. 1817.

SZEMÉLLEK.

DENGLOS, egy gazdag Banquier.

CAIRLOTTE de la Roche, a' felesége.

HENRIETTE, a' leányok.

ÁMÁLIA, ennek frajja.

LOUIS, a' tanítója.

G r ó f BERNÁRD, a' kéréje.

ANDRÉ, a' szakáts.

LUCAS, a' Grof legénye.

GEORGÉ, 12 esztendő, a' Grof^o testvér nénye' fia.

AMADE, kereskedő, Louisnak utozásból érkezett barátja.

CHRISIPPE, a' Grof barátja azután Plenipotentiáriussa.

JEAN, egy kereskedő.

BOMBAST;)

COURTE,) D o k t o r o k.

JACQUES,)

PIERRE,) T o l v a j o k.

BLAISE,)

HILAIRE,)

[HIPODÁM,]) P r o k á t o r o k.

MARCLOS,)

DARNOT,)

CARDAN,) B í r á k:

Azon' kívül Tanátsbéliek az Elöl-ülövel együtt.

ELSŐ FEL-VONÁS.

ELSŐ JELENÉS.

GROF BERNÁRD. *(egyedül, homlokát tollát-tartó jobb kezére támasztva, bal keze egy pikszáson; előtte az asztalon kalamáris, papíros, bor, pálinka, ibrik, find'sa; a' feje felett egy Genius hozza-le egy borostyán-koszorút, olvas egy írást, 's le-teszi.)*

Igen józan, *(tapasztja a' haját)* egészen simán marad a' haja az embernek; bár mint valami tövisdísznö tüskéi úgy állanak! egy kis pokoli lángszin kell réá – *(tölt bort, 's fel-vész a' poharat)* Helicóni szent kútfő! adj olajat a' 'ségi métsére: hogy lán-goljon a' Cháos sötétségébe, 's rémitő tsudák tántzoljanak-körül. *(iszik)* Mennyei-Mu'sa! mely hájoló mosolygással szállasz-le a' te étheredből! te szerelem nélkül élni nem tudó Isten-aszszony! halhatatlan, mindég halandokkal szerelmeskedő! fogadj engemet most férjednek, Schakespearnak bús özvegye! egy kegyes pillan-tásodra meg-dühödöm, 's nem különben nyargalok oda fenn az ezüsttel habzó réj-folyamat' partjain, mint egy veszett eb, mely tajtékjával jegyzi irtoztató útját a' föl-dön. - - - Hol vagyok? boszorkányozó tsuda-téví tseppek! tüzes golyobisok kergetik egymást ereimbe - - - a' Géniek ezektől részegen okádták teli a' világot. - - - Te vagy? *(terjeszti karjait)* Ídvez légy mennyei szerelmelem! annyi ezer közzül engem néztél-ki olyan hatalmasnak, a' kinek rettenetes szava el-haljék az örökkévalóság' vidékeire - - - Kegyesen mosolyogsz-le fellegedről, nyujtva-le a' vad természetnek minden virágaiból 's burjánaiból elegy font koszorút. - - - *(néz fel)* De vallyon mellyik a' kilentz közzül? nem lehet tudni, míg a' halhatatlanságra születendő tsetsemő ki nem mász - - - talám az ábrázatból? *(tükörbe néz)* ha nem tudnám, hogy magam vagyok, elfutnék; rettenetes a' Poéta az Ő dühösségébe, *(feltész a' koszorút, 's szomorúan néz tükörbe)* 'Tsak te maradsz-meg az áerbe hervadhatatlan! mikor a' nyüvek alollad ezt a' felséges kaponyát ki-eszik; melybe most az egész világ benne van, az egész tenger benne hánykodik, az Üstökös tsillagok tízezer esztendő útjokat el-tévesztik irtoztató ürességébe - - - 's a' hol most akkora Sérafirmok repülnek mint egy 'Tzethal, majd egy kis pondro' palotája lesz; 's mind azon vad természet bodzái' mellyeknek magvaival vólt, rajta zöldellenek. - -

MÁSODIK JELENÉS.

GEORGE. *(Egy könyv-tsomóval az Oskolából, és a' Grof.)*

BERNÁRD. Nagy reménységű kis Ötsém! idvez légy! Láám! mit tanútatok ma; *(nézi kioldva a' tsomot)* Áh! Horatius ditsöülő hajdoni kedventze a' Mu'sáknak! szinte két ezer esztendőös, 's olyan zöld a' babérja! sör mint a' múha egy fedelen annál zöldebb minél réjbb. - - Kedves Gyermekai az Ő koszorúja' homlókának! jádzottál-é ma velek?

GEORGE. Nem jádzottam ma édes Bátsi! a' gyermekek mind tanúltrak, mind ezzel az ódával kinlodtam; hogy az Ördög vitte-vólna-el, semmit sem értettem belölle; azután egy kis Áríthmetikát tanítottak, tsak abból érthettem valamit. - - -

BERNÁRD. Pogány! meg-ne fertéztessd ilyen átkokkal ajakídat; hogy valamellyik Mu'sa meghalja 's békává változtasson, - - - hogy mered a' mennyei ketsek hájoló vendégségébe azokat a' száraz tetemeket hozni-fel? mellyekről a' nyüvek szüntelen rágják-le azt a' húst, mellyel az ész láng öltözteti. - - - A' tudomány a' földön jármot húzó, nem a' szárnyas állatoknak való; akár' milyen tudos-is csak egy erős bihal; 's akármely Poéta ha egy muslitza-is, annak felibe repülhet; 's hidd-el! a' tudomány olyan a' Génienek, mint az egérkö az egérnek, vagy ha kedvezőbben akarok szollani, minél nagyobbá tészí a' testet, tsak a' szárnyakat nehezíti; már hogy a' te gyermeki Géniedhez alkalmaztassam; gondolj az immiti muslitza szárnyára egy bihal-testet; mely nyomorúlt valóság! a' mit nem annyira szárnyas bihalnak, mint bihalas szárnyaknak lehet mondani, - - - az egek örizzenek, hogy a' természet műhelyéből ki repült levegői lakos iszapba heveredjék - - - mikor az oskolába kaponyáikat töltő társaid azon durva földi mértékbe le-nyomnak; mosolyogj előre le azon téged váro fellegekről, a' hová a' te könnyüséged fog emelni - - - a' te agyad nem arra való, hogy mint egy thékába poltzokra bé-rakják a' l'oliántokat, mellyek el-vegyék a' vakszemeid halmain zöldellendő babér gyökereinek helyét; hanem hogy annak felséges ürességéből teljék a' Théka, és a' jövő századok tiztes mojjai hizzanak - - - Jövel azért, (*nyíjja Horatiust*) hogy azon testhez, a' mellyet az Oskolába kaptál, végy egy kis lelket - - mit tanúztatok ma?

GEORGE. Repetáltunk valamit Virgiliusból-is.

BERNÁRD. Mit?

GEORGE. *Formosum pastor Coridon ardebat...*

BERNÁRD. A' szép mesterségek arany idejébe a' phantazia ki-merítve a' természet' öröm tengerét, a' fenekén szárazon maradt tsudákra talált. Illyen szépség *Nec tenerum Lycidam mirabere*.

GEORGE. Azt-is tanúltuk.

BERNÁRD. Olyan Poétai érzés, a' melyre egy köz betsülletes ember, a' ki együtt borzad a' természettel, nem juthat - - - Néked-is alattabb kell kezdeni, (*ki-nyíjja Horatiust*) mellyik Odát tanúltatok közelebből?

GEORGE. *Donec gratus eram tibi*.

BERNÁRD. (*meg-kapca*) Brávo! Éppen jó, (*oda nyíjja*) Olvasd! de érzéssel.

GEORGE. (*fagyasan*) *Donec gratus eram tibi*.

BERNÁRD. Olyan fagyasan? Nem érzed millyen szép arany szók a' tiszta arany időből - - *Donec!* millyen felséges! hány más szón nem kezdhette volna? de a' Mu'sa mint egy Tündér, mikor meg-tsapta a' Genie száját veszejével, a' főrrás leg-elébb ezen búzgó tseppel fokadt ki. No! már a' mi nyelvünken.

GEORGE. Míg kedves valék néked.

BERNÁRD. Igen köz szók; az a' nyelv a' mellyet az Anyádtól tanúltál. (*Míg kedven-tzed voltam*) De tovább! mert a' le-szakado víz az áerbe nem maradhat.

GEORGE. *Nec quisquam potior brachia candidae cervici juvenis dabat.*

BERNÁRD. Értsd-meg jól! hová tudott hágni a' *Donec*-ről, arról a' dorontsról fel-reppent patsirta hogy trilláz a' mennyei boltozat körül; mellyen az ajtot kereső ujjak mint valami Plánéták úgy bújdosnak - - Hogy mondanád a' mi nyelvünken?

GEORGE. A' szókat tudom, de még sem értem mi az, hogy a' karját a' nyakának adja.

BERNÁRD. Áh! Áh! a' szépet nem-is érteni érezni kell: messze maradjon az értelem Országá, a' repülő pégazuson ülő alatt; a' fő[r]dítást nem-is éppen úgy kell tenni, a' mint kéne; sőt néha a' főrdítő a' maga lelkéből-is potolja a' szerzőjét: 'S egy kedveltebb ifjantz se kertelte körül nyakad' havát: Millyen kedves játék-helye ez a' kert, a' fántáziának! a' különbözőféle virágokat a' hó alól mint valami fejr juhak, úgy keresik ki a' körmök, 's a' mi leg-szebb, ő maga a' juhak juha, egy rettenetes nagy juha, a' szelidség ideálja - - 's hát mikor a' hó el-mennyen, mint bögnék a' bárányok a' mezőn.

GEORGE. Akkor megint tilinkát tsinálunk füz-fából.

BERNÁRD. Brávó! *Poëta non fit sed nascitur* (nézi 's tapogatja a' homlokát.) Éppen innen szököt-ki ez az indillumi gondolat, 's egy levele a' bal érnak éppen ezt a' halmotskát fogja el-fedni - - - Tsak fogadd-meg, a' mft mondok! ne elegyedj a' tudomány nap számossi közzé! Különösen a' krétától tablától fuss a' mint tsak lehet; mert akár millyen Génieről, ha tsak egy triángulum, vagy kívált tsak egy a' plus b. halhatatlan koponyáján belől mehet, azonnal savanyu ábrázattal el-fördül a' Mu'sa; 's az a' gondolat, melly mint a' hév vas a' kohoból úgy folyt ki veresen, jég-tsapba meredve szakad benn a' végén - - - hideg tiszta józanság kell arra; a' Génienek részegnek kell lenni 's villámlásokkal nézni, menydörgéssel szóllani, 's szélvészzen menni elébb - - - a' szabad természet nem-is szereti azt a' feszességet, 's rendet: hájg-fel az ácrbe, 's nézd-el a' halmakat, mintha valahonnan le-omlottak volna: a' folyó vizek kanyarrognak, 's burján virág elegy - - - sőt minél kövérebb a' föld, annál nagyobb pukkantok nőnek - - - A' mesterség triumfussa a' természetten, hogy a' Géniekény egybe gyűjtse a' miket ez el-szort vakon; [plédának]. o[káért]. egy éjjeli Concertbe a' pikkola szavu prütsköt, a' baglyat a' fagottal, Cornónak a' hóldra ordító kutyát, 's flatravezetni a' fülemilét, az üngető békát contrázni, 's trombitálni a' Lybia Pustája éjfélébe ordító Oroszlánt; mind ezeket egy hármóniába énekelterve, tsak hírtelen fel-nyitja a' nyüvek' setét palotáját, hogy a' vatsora az asztali mu'sikával egybe köttesék - - - Olykor az-is meg-esik; hogy a' Génie valamely tsudálatos dühösségébe a' Chaosból ki-nyújtja karját, 's rettenetes nagy markába fogva mindennek magvait, egyszerre haragjában hánya-el; hogy a' ro'sa az ő hógánts testvérével egybe hajtsák harmatos fejeiket; 's azon állatotska, a' melyből ezer Cookat kellene egybe töldani, hogy egy erzet-tsepp Oceanját által-usszák, azon Colossussal a' mely két lábával a' tenger két partján-áll, egybe ölekezzenek. - - - 'S ezereket mondok én néked naponként; Ugy! tarts plajbászat 's pugillárist; 's a' mint nyílik a' virág a' Géniedbe, szakaszd 's vesd egy marék sóal mind eggyüvé, hogy majd a' *Pot pourris* val füstölj - - - Meg-tanítalak még minden féle nemü Poézisnek a' Récipéire; igaz hogy ugy osztán minden Génie nélkül lehet, tsak az adandókat mérték szerint egybe kell elegyíteni - - mert meg-lesz [plédának]. o[káért]. Könyrtsepp gutra, II. vagy véghetetlen - - - Signetur osztán, et detur pro vomitorio, vagy egyéb tzelra. Érted?

GEORGE. Bizony Édes Batsí! tsudálatos dolgok ezek; egésszen attól fogva nem értem, hogy az ember karja kertel.

BERNÁRD. Meg-mondottam ugy-é? hogy itt nem érteni kell: kerteli, körül-fonja, daraboson mondva öleli - Szamár!

GEORGE. Ígen de hogy öleli a' havat? hiszem az hideg, 's a' kéz meg-fázik, vagy el-olvad a' hó.

BERNÁRD. Brávo! pihéi a' nagy Sas tollaknak: olyan hó ez, mely a' leg-hevebb nyárba hull, 's a' hideg telet-is meg-melegíti.

GEORGE. Én nem tudom, az Aritmeticat 's egyebet-is tsak inkább értek, de ezt tellyességgel nem értem.

BERNÁRD. Átkozott értem! értem! érezd gaz ember! nem érzed azon mennyei hónap per'selő hevét?

GEORGE. Jaj! Jaj! oh Istenem! mit tsináljak, hogy érezzem a' hónap per'selő hevét? képtelen! égető hidegét érteném – mikor szánkáztam. - - -

BERNÁRD. Megint érteni ugy-é? *(veszi a' korbátsot 's veri)* 'Te Basiliscus! Lüdértz! a' kí meg-verve a' néked adott szárnyakat, mászni akarsz; meg-átolkodva nem érzed a' 9. testvér szent ösztöneit - - - 's nem hevülsz azon hóra, mely a' nap' fényre a' felsőbb természetben?

GEORGE. Jaj! Jaj! ezem Édes Bátsi! több-is már 9-nél; ugy-is hevülök, hogy éget mindenütt a' hová ér.

BERNÁRD. Légyen mindenik Mu'sának egy egy tsapás szentelve! *(üzi-kí verve)* Eregy semmire kellő! ha nem akarsz repülni fenn mint a' patsírta, bár mint egy szárnyas egér; légy örökké tsuzso mászó állat! vagy légy fejsze a' tudományok' meg vastagult tőkéjét vágni, ha nem akarsz penitzius lenni, tollait-faragni azon ludnak, mely az ő tojássából téged halhatlaná renni költ vólt ki.

GEORGE. Engedjen-meg Édes Bátsi! én nem tehetek rolla, hogy nem tudom érteni.

BERNÁRD. Megint érteni? kegyetlen pübbék! meg-eskütt ellensége a' Mu'sának! *(fel-emeli a' korbátsot)* Fuss az én mind a' 9. Mu'sától lángolo szemcimtől! nem látod a' Jupiter kezében a' villámlást? *(felé tsattint)*

GEORGE. *(fútsa)* 'Tsak ne érezzem! - - - iszonyu Mu'sa. *(el-fut)*

HARMADIK JELENÉS. BERNÁRD *egyedül.*

BERNÁRD. Halhatatlan Szüz! akár a' Helicon' szent kutfejébe égnek ortzáid, a' mint le-hajolva iszól szembe tsokolva, akár híves erdeid' árnyékában tsergedező patakjaidnál andalagsz: vedd kedves áldozatúl ezen hevement! 's ez korbáts' jajjait egy dítsérő énekeder emelő dissonantiának! Naponként fog nevedetni az én búz-goságom; ha lehetne a' tekenős békának-is szárnyakat tsinálnék, hogy rettenetes nagy sereggel repdesve sugár-fényeden, a' Napot meg-homályosítva rohannánk, az egyedül böldogító Génic nevet az okos Éléfánt Nevvton' Sirkövről le-tépni, 's elödbe vinni a' prédát, hogy kedventzeidnek fel-oszd.

NEGYEDIK JELENÉS.
CHRISIPPE & BERNÁRD.

BERNÁRD. Idvez légy Barátom! éppen dítso órába jelensz-meg.

CHRISIPPE. A' mi engemet illet, ugyan gyalázatos elől kell el-bunom.

BERNÁRD. Hogy-hogy? mond-meg a' te éjtzakádat: hátha a' tündér fántázia tsak egyyet villámlik belé, 's világos lessz.

CHRISIPPE. Az Ördögbe! hogy inkább meg kapjanak? inkább sötétséget tsináljon N[agyság]od.

BERNÁRD. Én ha akarom, mind meg-gyujtom a' föld alatti Luszterebe azon setétet sugárzó gyórttyákat, mellyek alatt a' nyüvek vendégeskednek - - - Nem írtozol-é Barátom? a' mint a' setétség süt ki szemeimből.

CHRISIPPE. Valósággal úgy írtozom; hogy ha nem tudnám, hogy a' Poézis ijjesztő képe, meg nem álhatnék: úgy fűti a' Nagyságod feje az éjtzakát, hogy ha a' Pokolba így jelennék-meg, egyszeribe fejedelemnek kiáltanák - - - De ihól la! segíttség!

ÖTÖDIK JELENÉS.
JEAN 's az előbbiek.

JEÁN. Ide futótt az Ur ugy-é? engedjen-meg Nagyságod, hogy bátorkodtam - - - tsúf dolog! ezek a' mái Monsieurök mindent meg-tsalnak; a' szájak fórrása a' hazugságnak el-pírulás nélkül ontva ki a' szent ég alá - - - most az Országot tövé kell tenni, hogy egy igaz móndot találjon az ember; a' ki az Istennek, a' ki szöll 's lessz, képe kívánjon lenni - - - ígéreték tsúpa szél, mely tsak a' meg-tsalatott bolondokat haggya maga után: 's minek útánna magok az emberi méltóság' tsillagát mejjekről el-vetették, a' melynek helyét a' világnak minden tsillagai bé-nem töltik, másokat-is elfrontanak; mert az illyent betsűlni nem lehet, 's mutatni tanulják, a' kiknek van miért.

BERNÁRD. Há! há! ez a' mostani idő génialitássától van; a' mely meg-nem férvén a' száraz igazság keskeny határaiba, ki repül a' végzetetlen semmibe 's ott terem.

JEÁN. Átkozott mostani tonus! rút, szép, való, mind egyaránt van mázólva: a' vétket-is úgy fel-tzifrázzák mint a' vírtust; hogy ez-is olyan mint egy Coquette, 's az-is úgy néz ki mint a' vírtus, - - -

Engem többet rá nem széd egyik-is: az Ur' baját-is el-igazítom: 300. lívrat tsalt el minden szentségre esküve, hogy ki fizet; terminusról terminusra hazud, 's a' házamat éhezteni terminusról terminusra.

BERNÁRD. Ha tsak az a' baj *(ki vésszen egy erszényt)* Nesze! tanul-meg nem alkalmatlankodni az ilyen Génieknek a' féle földi dolgokkal! ha nemes lélek volna benned, ha meg-akarná-is adni, el-tagadnád a' hazáért; 's tsudálva kísérméd szemekkel a' mint fenn repülne kegyesen tekintve le-viszsza.

JEÁN. *(a' pénzt számlálva)* Pedig hogy a' pénzemmel el-nem repült, 's a' házomat

éhezni nem hagyta itt alatt - - - De itt több van százzal (*viszsa adja*) Én szeretek pontosón mindent.

BERNÁRD. Patvar! a' természet 's a' Génie nem szeretik az egyenest; vídd-el! vagy kevesebbet, vagy többet; de éppen annyit nem; inkább m'indjárt vissza veszem mind.

JEÁN. No! itt van 50 vissza, úgy-is több. (*le-teszi*) Alázatosan köszönöm (*menyen*) Hálá Istennek! (*el-menyen*)

HATODIK JELENÉS.

Az előbbiak a' 'Sido [JEÁN.] nélkül.

BERNÁRD. Vigye-el az Ördög az ilyen fábrikai munkát; az ilyen ember egy szóval sem előbb való egy méh-bogárnál, avagy az Áts t'zirkalma ágánál, a' mely a' másik kőrül mind egy aránt forog; lehet tudni előre az utját; de egy levegői lakosnak ki mondhatja-meg, merre repül? - - ennek az embernek kétszer kétfő mindenkór négy; ha ír, egyik betűt úgy ki veti mint a' masikat, egy genialis motkot vagy ránditást sem tsinál - - mindenkór azon dolognál marad, a' mellyek elébe téznek, semmi nemes bolondság sem hívja félre, hogy a' Génie bélyegét réá süsse - - - No! de a' mi nagyobb, meg-nem éri a' feje, mekkora kárt tett a' világnak; egy néhány veszett-el azon Angeloi képekből a' mellyek az Örökkévalóságot ékesítették volna, meg-háborítottam éppen mikór leg-nagyobb dühösségbe voltam a' Chaosnak közepette; mikor éppen a' Légyent akartam mondani, az *Len* fenn akadt a' nyelvem a' te bé-lépéseddel.

CHRISIPPE. Ah! tehát én vagyok az a' szerentsétlen? ilyen kárt téve; mert ez az óra egy volt az örökkévalóságba.

BERNÁRD. Nem te kedves Barátom! te még gyújtod Génim lángjait; 's egyútt segítettél volna nékem azon írtozatos Chaos Zűravarain által órdítani; de ez a' kétszer-kettő-négy ember félek örökre ki óltotta azt a' ki magyarázhatatlan tüzet - - - Ah kedves Barátom! írtozatos mikor a' Poéta eszébe fellegek tornyoznak, 's az Isten-Aszszony a' szél-vészbe jö meresztve szemcét.

CHRISIPPE. Ah! Ah! De hát nem lehetne-é vissza emlékezni, vagy két bűbajos szóra azokból, a' mellyek abba a' Zűravarba szerte rohantak keresve egy mást? hátha egyik a' másikat meg-kapná, 's vissza hozná a' nehéz időt minden t'zik-tzák villámjaival. - - -

BERNÁRD. Lehetetlen Barátom! olyan rettenetes szók voltak, hogy írtoztak egy tenyéryire-is esni egy-máshoz: 's mihelyt nem tartottam, azonnal a' világ' végére széllyel fűtöttak - - nézd! ez tsak a' kezdete.

CHRISIPPE. Én méltoztatom arra, hogy az egész tudos világból, leg-előbb lás-sam a' mire az örökkévalóság' szemcét tárva fognak állani.

BERNÁRD. (*meg-tsokolja, 's sir*) Ah! milyen egyenetlenül van az osztály! hogy annyi milliók közül egynek van adva így gondolni. Meg álj kérlek; hogy sirjam ki ezen könnyeket az emberiségnek áldozatul (*meg-törli szemcét*) Még úgy van azon szörösön, a' mint a' hó emlőből ki jött.

CHRISIPPE. A' mellyet a' nemes nagy tehén ritka fejjének botsát-le.

BERNÁRD. Hanem nem tudom Barátom! nekem mind Solitair jő, nem egy mint némelynek, a' mellyet egy halott' mejjére fel-teszen; nekem mind nap jó, úgy hogy leg-kissebb se marad kéken az égből - - - Osztán nem tudom mit tsinálnék, hogy a' nap-is süssön, 's a' tsillagok-is lássanak.

CJIRISIPPE. Az erőten Géniek azok, a' kiknek nem lévén Solita írjok, azért tsillámlanak a'probb tüzeik - - - De már ohajtanám hallani.

BERNÁRD. Olyan nagy vólt, hogy meg-nem születhetett; ez tsak egy azon darabok közzül, a' mellyeket széllyel vagdalva ki szedtem (*Oleas egészen más tonuson*) Azon rettenetes nagy óra, melynek mutató táblája a' Nap útja, meg-állott; a' halál XII-*re* mutatott az ő száraz jöbbjával, 's a' nyüvek nem lévén többé mit ebédeljének, fel fordultak - - - a' vírasztó angyalok rettenetesen horkoltak - - - a' midőn egy Kor-mos Órdög a' pokol kéménye tetejére ki mászva danólt, 's a' halál azon férgekkel fénylvé a' mellyeknek cleik Ádámot és Évát meg-ették, tántzolni indult az örök éjtzakával vitsoritva néki mohos fogát.

CJIRISIPPE. Nagyságos Uram! áljon-meg egy küsség! lehetetlen egyszerre többet ki állani.

BERNÁRD. Bizony Barátom! én úgy szeretem, hogy a' mi fejér, légyen olyan mint a' magos dél, 's a' mi fekete mint a' méj éjféli. Ugy-é hogy ez tsak igazán mind bors?

CJIRISIPPE. Fa-héj, Szeretsén dió, Gyömbér - - - 's még olyan fűszer-is, a' mellyet a' természet maga-is tsinálni el-felejtett - - - a' tsupa gyümölts miat kopasz a' levélről a' fa.

BERNÁRD. Van só-is elég benne?

CJIRISIPPE. Kövel van belé vetve, hogy lássa az egész világ, hogy böyön vólt: tsupa rengeteg Só-bányának fogja a' jövendő mondani a' Nagyságod Fejét.

BERNÁRD. És reménylem bóldog Arabiának, 's Coánu Copiának.

CJIRISIPPE. Cornu Copiának-is: tsudálva azon rettenetes állatot, a' melynek szarvába mind ezek el-fértek: az fel-dőfhetné vele minden Géniek Pyramissait, az a' tollu pedig a' mely megírhatja annak bövsége' ki ömléseit, egy mennyei ludé, melly gunár a' Serafimok között.

BERNÁRD. Hej Barátom! engedj-meg a' Génie irigységnek, a' mellyet belső részeimbe kifejezéscid mérészsége gyúlaszt; általam emelve igen közel jársz hozzám, dítsőségemet homálljosítani.

CHRISIPPE. Távol légyen ez a' Szentség-törés töllem, nem sajátom ez a' fény, tsak a' hold vette a' naptól: mihelyt Nagyságod el-förditja ábrázatját, fogyatkozást szenved.

BERNÁRD. Tsak ugyan sokkal tartozom én néked.

CJIRISIPPE. A' mennyibe földdül szolgálok a' melyre a' Nap-süssön, vagy leg-alább egy lámpás, kalapnak, mely a' világosságot le-verje: és ez-is nekem elég dítsőség.

BERNÁRD. Ah Barátom! Én olyan föld vagyok egy más napra nézve: Henriette a' Nap' Napja; de mikor leg-inkább várnám hogy mosolyogjon, fellegbe borul - - - semmi könyörgésre nem hajol - - - Oh millyen kár olyan kintsnek járásba nem indulni! - - - *Nullus argento Color est acaris abdita terris.*

CHRISIPPE. A' Genie semmit sem enged a' markába szakadni: a' tengert fené-
kig ki inná, ha hozzá tenné a' száját.

BERNÁRD. Még nem lehettem olyan szerentsés, hogy azon gyönyörűség ten-
geréhez vihessem ajakimat.

CHRISIPPE. Az-is méltó Nektár a' Génienek de az el-foglalt kastélyt Uradalmát-
is jó volna ki-váltani a' Denglos Henriette pénzével – bezzeg lehetne Bibliothekát
szerezni; a' kertbe egy nagy Parnassus hegyet rakni, rettenetes nagy Apollot emel-
ni a' tetejére, Pégazusokat raknánk a' fákra, ki-terjesztett szárnyokkal 's kinyitott
habzo szájjal, mint ha nyeritenének; az Érdőt ki-faragott kö-mu'sákkal, Nímfákkal
meg-töltenők.

BERNÁRD. Brávó! fám gondolat! egész tüzzel meg-indulok.

CHRISIPPE. Igyekeztek Nagyságod mérsékelni az Enthuziasmust; mert ha
olyan fenn jár, meg se látják: száljon-le Nagyságod, kivált Denglosnál, igaz hogy
annak a' Saturnusnak atmospherájába nem-is gyul-meg.

BERNÁRD. *(meg-tsokolja)* Te vagy az én Mu'sámnak ebresztője, lángjának
aranyból tsinált koppantója, 's nem különben emeled te az én Génimet, mint Atlas
az Éget; avagy a' föld ezt az arany szegekkel rogyogo kék koporsó-fedelet, mely
alatt az emberek egy mást még a' nyüvek előtt eszik - - - Engedek most-is
tanátsodnak; te légy minden dolgaimba Plenipotentiáriusom. Jere sétáljunk arra; a'
kapunál el-válunk, 's én felmenyek a' felleget-vár ostromára. *(el-mennek)*

HETEDIK JELENÉS. DENGLOS *(a' házába egyedül.)*

Vajha tsak egy ifjunak használna az én szerentsétlenségem! de talám én se hit-
tem volna akkor, mikor a' kék ég mosolygott, 's a' le-szálló szerelem-Istene eleibe
ro'sa levél első hullott ambroziát hintő zefírekkel; most a' hóval szállingozó ön-álom
előtt a' természet sohajtások 's könnyek közt vetkezik, 's a' heverő levelekkel sár-
ga föld várja a' fejeér halotti lepedőt. - - - Nintsen-is már semmi reménységem:
hajdon ha sár lett-is, a' Napnak ereje volt, 's mihelyt ki-derült, fel-száradt; már a'
fagy az eggyetlen reménység - - - *(pauza)*

Mind eddig türethetőbb volt, de a' tisztessedő ábrázatnak köz veszekedésekkel
vonulni-el, kedvetlen dolog - - Hátha még pénzt nem adott volna az Isten, hogy
álhatnám ki? igaz hogy nem ingyen van; mert Asszony ellen pénzt tartani-meg
bajosabb, mint egy várat körös körül tüzet okádo ellenség ellen meg-örizni; minde-
nik summátska ujj forrása a' szükségek száz ujj folyamatjának - - - a' számvetéstől
futnak mint az ördög a' tömjéntől - - de ha el-fogy a' pénz, akkor készüljön a' sze-
gény gazda le Plutóhoz vatsorára petsenyének - - - Én eléggé meg-jártam a' pokol-
nak minden dépártmentjeit; 's mindég ott volnék, ha a' pénzem (hálá legyen! mert
a' nélkül semmim se volna) nem adna modot némely titkon folyo könnyeket fel-
keresni, a' mellyeket az éhező virtus sir; a' midön azokat el-veszem, ugy tetszik
briliántokat gyűjtök - - - Nékem-is jutott tsak ugyan valami, belső tsendesség a'
külső helyet: oh! mert ez nem lessz, valamig a' koporsoba nem vetem ágyamat.

NYOLCZADIK JELENÉS. II.]
CHARLOTTE & DENGLOS.

CHARLOTTE. *(künn lármázva)* Hol van?

DENGLOS. Ha! oda-is el-üldöz.

CHARLOTTE. *(künn)* Hol az a' világosságtól búvo bagoly, denevér? *(bő jő)* vagy nem is tudom mitsoda nevet érdemelj.

DENGLOS. Minden hasonlat a' te szádból, mely a' sátán nevébe keresztel.

CHARLOTTE. Hajdon mikor meg-nyílt, angyal szállott.

DENGLOS. Éppen az a' ki le-esve engem-is le-vont.

CHARLOTTE. Már ördög hogy nem olyan szép mint vólt? ha a' ro'sa el-hullott, nem maradt-é egyébb?

DENGLOS. Mind meg-vannak a' tövissei, sőt még hegyesebbek; kérlek haggy békét!

CHARLOTTE. Illyen istentelenül meg-tsalni! nem azt ígérted-é hogy örökké szeretsz? hogy sohajtoztál könnyes szemekkel nézve réám! miket ígértél?

DENGLOS. Áljon-elé az a' kinek ígértem: 's az a' ki ígért éppen olyan bolond lesz; mivel az én tapasztalásom nem lehet nálla, hogy okosabb legyen.

CHARLOTTE. Tchéát bolond voltál mikor szerettél? miért nem térhetek még egyszer oda vissza, hogy nézném meg-indulás nélkül; míg ki-sohajtanád lelkedet? De ez lehetetlen - - - oh pokol nyílj-meg!

DENGLOS. Eléggé meg-nyílt: kérlek tedd bé, 's engedj egy kis pauzát.

CHARLOTTE. Tsak azért sem, hogy szenvedj; esmér-d-meg, hogy te tettél szerentsélenné: mással boldogobb lettem volna; hányon nem kértek engem, a' kik másokat boldoggá tettek? de már meg-vénítetted.

DENGLOS. A' házasságba a' meg-elégedetlenség nem von külön az egygyik ábrázatra, hanem mindenkör pároson: az a' képzelt egybe hangzás ritka tsuda, ha akkor-is tart, mikor az angyali énekre feszített hurok el-pattannak, vagy meg-eresz-kednek.

CHARLOTTE. Így tsalják-meg az ártatlan léányt; a' mennyi férfi mind el-kárhozik.

DENGLOS. Többnyire olyan formán mint én; tsak nem tudja olyan tisztán mindenik; talám jobb volna, ha te-is el-tudnád hitetni velem, hogy menybe vagyok.

CHARLOTTE. Te magad hitetted-el álnok!

DENGLOS. Könnyen-is hittél.

CHARLOTTE. Ákár mint, ha el-vettél, tartozol szeretni, 's boldoggá tenni.

DENGLOS. Látja az Isten, abba igyekeztem, míg szinte későn észre vettem, hogy a' ki az Asszonyi idő változásai ege alá álva, azt veszi maga eleibe, hogy annak seperje fellegeit; az tüztől és víztől meg-rongált nyomoruságos állat, és a' világi kötelességet el-mulatja.

CHARLOTTE. Illyeneket hallani attól, a' kitől az ember imádatott; rettenetes dolog; mérgembe meg-fuladok.

DENGLOS. Jó hogy erőd nints.

CHARLOTTE. Meg-ettél.

DENGLOS. Te mondád.

CHARLOTTE. A' méreg egészen meg-öl.

DENGLOS. Az az.

CHARLOTTE. Várj Istentelen! (*a' 'sebiből veszen-ki*) nézd-meg mit irtál volt.

DENGLOS. Szereterről való Contractust keressz? erről az adosságról nints törvény hely.

CHARLOTTE. Van az Isten ítélő széke előtt (*oda-nyújtja*) Olvasd!

DENGLOS. Hagymászbéli félre beszéd; éppen olyan mint ha a' mikor meggyogyul az ember, mind réá szoritanák. A' Contractusnak ugy van ereje, ha ép elmével tsinálják: (*meg-gyújtja*) hadd égjen-el utánna annak a' mi rajta volt; nézd a' hamvait, ott 's itt, 's gyujtsd ujra ha lehet.

CHARLOTTE. O Denglos! így szolhat egy betsületes ember, a' ki hajdon így irt? (*olvas*) (*Denglos félre szomorúan halgat*) „Tsak az oltá értem, a' miolta Téged láttalak, millyen édességgel fognak a' szentek eggyesülni; a' mi lelkeink se lehetnek többé külön: az első ölelésbe az Istenség' két nap-képe eggyé olvadt; 's midőn a' ki mondhatatlan világoasságba egy szent éjtzaka vett-körül: semmit se láttam, tsak éreztem; egy olyan szeretetet a' mely határt nem tud, az Istent és minden jó lelket bé-foglal; 's a' te ajakidan találván meg mind eggyütt az ő tsókjokat, az idvességet kostoltam a' földön.” Bolond ember beszéde? O Denglos! miért nem lehetek én többé olyan boldog, hogy te így érezz? egy kunyhoba mennék, minden gazdagságot el-vetve, 's napszámmal élve hálát adnék - - - Olyan jó volnál te mindenként ezen az eggyen kívül; 's annyi erőd van magadan; téged-is tsak az ifjuság virága vásárolt; hát az esztendőnek, ha el-mulik-is a' tavasz, nem miénkek a' több részei-is, 's nem ugy szeretjük-é rendre azokat? - - - Én tégedet most-is ugy szeretlek, tsak te szeress engemet! engedj-meg! 's (*ki-terjesztett karokkal menyen felé*) térj vissza a' szeretet karjai közzé!

DENGLOS. Charlotte! Ne kénszeríts az eszemet annyi ezerszer el-vesztem; (*ki-terjesztli karjait lassan, 's felé közeledik*) Légyen még egyszer és utoljára! - - - Mindenható! segítst! rámassz fel egy halottat! (*a' mint meg-akarja ölelni vissza retten*) Istennem! az én erőmmel egyedül lehetetlen - - - Áh! egy ujj pokol - - nem szeretni azt a' mit a' kötelesség parantsol. - - - Engedj-meg Charlotte! te rendre vagy két egészen külömböző, tsupa angyal 's valóságos ördög; mikor az angyal jó elömbe, felé terjeszteni karjaimat; de mihelyt közel menyek, már annyi ezerszer megtalattatva eszembe jut a' tul következő ördög, 's vissza rettenek - - - Fáj nékem: ez a' test tsinál tsufot belöllünk; mikor ez nem választ-el többé, ujra egybe ölelkezünk.

CHARLOTTE. Bizony Barátom! tsudálatos ember vagy te, nem kellett volna feleség az olyan embernek.

DENGLOS. Már azon mind tul vagyunk; az nem gyujtja ujra a' hamvakat.

CHARLOTTE. Hamu az a' mely szokott vilogni szemeidbe, a' most nyillo szépségekre? tsupán az ifjuság el-virágzása az oka: háládatlan vagy; ha el-hullott a' ro'sa, a' melynek egyedül voltál imádoja, nem ugyan ezen a' tön nyillik-é a' város mostani tavasszának leg-szebb ro'sája? a' te léányod.

DENGLOS. Hasonlo veszedelmére valakinek.

CHARLOTTE. Inkább ki-tekerem a' nyakát; mint sem olyan tsuda embernek adjam.

DENGLÓS. Én-is vigyázok a' mennyiben meg-engeded, hogy ollyas a' ki a' Hazának fontosabb szolgálatjára termett: ne veszesse-el életének egy részét részegséggel a' többit krapulával.

CHARLOTTE. Osztán nem tiszta-é hogy te vagy a' hibás? a' tulajdon léányáról a' város mostani ifjusága virágjáról így beszéll.

DENGLÓS. Tiszta; mert mikor te éppen olyan voltál, nem tudtam hogy ez a' virág mit terem: Grof Bernárd leg-jóbb lessz néki, ép-kéz láb, jo ház-tarto, 's jó gazda lessz; az Apja-is ilyen bolond volt; a' mint tudod, tsak pénz mindenünk; azt a' szél, mihelyt az Asszonyi ég alatt egy olyan támad, el-fujja, a' Grofnak Nagypapja fátna miatt el-foglalt Kastélyjába 's Dominiumába meg-lehetne állítani. Bolondotska az igaz: a' mostani Epidémiába van; a' midön vagy annyi Poéta lessz, hogy a' betse el-vész, vagy a' nemzetnek nagy része az életét el-vesztegeti; ugyan tsak van annyi esze, hogy meg-gyogyulhasson, tsak a' forráson menjen által, 's a' Poézis eszelős dühössége turja-ki hajjait, majd el-halgat a' lant, mikor a' Grátzia ábrázatjára ki-ül a' hystérika éjféle, 's meg-szollálnak a' pokoli ködből a' furiák.

CHARLOTTE. Régen Isten Asszony fellegeinek nevezted: miért nem lehet így tudni előre? de mind meg-tanítom réa' Léányomat.

DENGLÓS. Az Istenért hagy-el! mert elég bolond lessz ugy-is, 's akár-mit mondasz, mind hiába.

CHARLOTTE. Tudom én mit mondok: 's ahoz a' bolondhoz nem adom: nékem fáin ember kell.

DENGLÓS. Az igen eszes 's igen jó ember nem kapok: olyan szeretsenek közt lakunk, hogy az egyedül fejt meg-nem él közötttek, ha leg-alább kívül bé-nem korozza magát.

CHARLOTTE. Még pedig olyan, a' ki ugy szereti, hogy a' testre éppen nem néz, 's meg-vénülve-is ugy szeresse. - - -

DENGLÓS. Ollyan mező, mely mikor a' nap a' téli tsillagzatokba jár-is, ollyan kies melegen virágozzék, zugva a' repdeső méh-rajjokrol! Vigyázz inkább arra, ne hogy ollyannal esmérkedjék-meg a' kibe sok matériája van azon bolondságnak; mert ugy bizonyoson boldogtalan lessz; éppen ugy fogja meg-kivánni azokat a' lehetetleneket, a' mellyeket a' bolond imádo most mind maga tellyes hitrel meg-igér; 's majd az esküvés után a' Donátioval maradva örökös perrel kiozza az Urát - - - 's éppen ezért rég mondom, hogy a' Louis tanítása nékem nem tetszik; kár volna mind annak a' nagy reménységű ifjunak el-vesztegetődni, mind Henriettének még nálladnál-is szerentsétlenebbé lenni. Én Louisba sok taplojt látom annak a' tsudálatos indulatnak, minden pillantatba irtozom, hogy szikrát kap; egy ollyan tsudálatos fáinságu léányt-is éppen egy ollyan ember ragadhat-fel, hogy mind a' ketten le-essenek - - - most hol vannak?

CHARLOTTE. A' Kertbe hagytam tanulva őket; hogy a' friss áeren inkább meg-ne unja magát Henriette.

DENGLÓS. Éppen a' paraditsomba! hogy majd ki-kellessék üzni - - - Ne félj, ha még sokszor künn hagyod, kivált illyen késő szürkületbe; meg-tanúlják mind a' jót mind a' gonoszt, 's annál jobban tanulnak minél kevesebbet látnak, a' Vénus tsil-laga estve fénylik szebben - - - majd meg-látod mit tsinálsz mikor a' láng mindent el-borított.

CHARLOTTE. Éppen az én leányom egy olyan nemtelenbe? a' Charlotte de la Roche leánya - - - nem úgy neveltem én, hogy rangján alól szeressen; a' meg-be-tsüállítás az, a' mely határt én néki szabtam.

DENGLOS. Azt a' kertet a' természet nem veszi számba, a' mellyet nem maga tett.

CHARLOTTE. De ezt a' természet tette: a' születés, a' vér annyi különbséget teszen közöttük. - - -

DENGLOS. Hogy éppen azt a' különbséget a' mellyel születtek, a' vér egyesíteni kívánja.

CHARLOTTE. Ugyan apa, a' ki az ő tulajdon leányáról így gondolhat.

DENGLOS. Okosabb mint; a' meg-gondolatlan anya: 's rész szerint apa-is szinte csak annyira vagyok jószágodból, mint férj, addig untattál a' gyermekemmel-is, hogy már az atyai érzésbe-is ott a' mérge.

CHARLOTTE. Csak ugyan annyi gorombaságot lehetetlen el-tűrni: háládatlan! se szeretet, semmi; pedig utánnam lettél a' mi vagy. Mid volt a' mikor hozzád mentem? tsupa szeretetből. - - Nem úgy van? nem azt ígérted, hogy örökké szerersz? valóságos rossz karakterű ember vagy; még a' pénzt-is örökké számvetve adni; pedig az enyimmal szerezte - - - egy ilyen takarékos jó gazdaszszonytól még számba-is venni - - - nem tűnök többé egy pillantásig-is; egyszeribe el-válom: add-vissza mindenemet, még kapok a' ki híven szeressen-engemet.

DENGLOS. Örömet, ha sok ezerszer nem tettél volna így: bár egyszer látnám egy akaratodat reggeltől estvíg élni, mint az Ephemérák.

CHARLOTTE. Engem egy bogárhoz hasonlítani! a' kit magát az egész világ egy tsuda-bogárnak esmer. Várd-meg! mert az igaz, hogy meg-panaszlom derék embereknek; meg-mondok mindent a' világon, hogy lássák mellyiknek van igaza.

DENGLOS. Hallgass az Istenért kérlek! már elég; különben én el-tudlak hallgat-tatni, de nem köszönöd-meg; jobb lessz, hallgass-el szépen!

CHARLOTTE. Jaj! te istentelen! rossz! gyilkos! még fenyegetni engem! a' ki után van minden boldogságod. - - - csak azért sem hallgatok mondok mindent a' mi ki-fér a' számon. - - -

DENGLOS. *(Felé menyen)* Egy szó se légyen! különben mindjárt meg-látod Plutot az az ő tronussába.

CHARLOTTE. *(riev)* Tolvaj! tolvaj *(fut ki)* meg-akar ölni a' gyilkos.

DENGLOS. *(meg-áll)* Ne félj, mert nem menyek uránnad: sőt veled a' világból-is ki-lehetne kergetni; még a' helyedtől-is futok: hogy fussunk most éppen egy egy-mástól, a' mint vonszodtunk hajdon egy más felé.

NYOLTZADIK JELENÉS. [II.] BERNÁRD és ÁMÁLIA. *(az utszán találkozva)*

ÁMÁLIA. Alázatos szolgája N[agyság]odnak, ma egész nap nem láttuk N[agyság]odat; egy más szebbnek volt szerentséje - - -

BERNÁRD. Éppen most indultam ahoz, a' kinek szépsége ki-oltja a' napot, holdat, és tsillagokat: tsak ne volna olyan móstoha az én isten asszonyom: maga te-

herne valamit kedves Ámália; mondja-meg, hogy annyi kalendáriumat tsináltam, hogy minden nap egy esztendő telik-el, 's már az életemen túl élek, ha ő vissza nem viszen; veressen irtam a' jét-törő Mátyás napját eszembe jutván az ő szívének szüz jege, hogy ha egyszer meg-indulna 's az életem tavassza fényleni kezdene - - - mondja-meg, hogy a' miolta meg-láttam, tsupa hamu lettem.

ÁMÁLIA. Biz a' mi kis-asszonyunknak nem kell hamu.

BERNÁRD. Mondjad hát, mivé kívánja hogy légyek; mondjad hogy a' sohajtásokkal meg-tölt ház ugy hallik messziről, mintha ezer matskák nyájognának, mondjad, hogy szemem két sós-küttá vált, a' gémet le-huzo kövek a' szerelem' még fájdalom! fizertetlen adosságai; a' könnyek özön-vízén hányodom, ki tudja hol áll-meg bús bárkám?

ÁMÁLIA. Ha a' félét mondok, ugy nem sokra menyek; mondjon N[agyság]od a' félét, mint Louis ha valamire akar menni.

BERNÁRD. Kedves Ámália! maga tsak olyan könnyü szerrel szoll velem; pedig én magához rég hogy jó indulattal vagyok, nékem az a' gondolatom, hogy magát vigyem-el az én kedvesem frajjának; meg-áljon egy kisség; rég akartam venni magának valamit, 's most juta éppen jo helyt eszembe; itt a' boltba gyertyát gyujtottak, hívja-ki nékem a' legényt. (*Ámália bé-fat*) Most mindjárt többre menyek a' kukliko-szin pántlikával, mint minden Géniemmel.

(*Legény jö-ki Ámáliával*) Mit méltoztatik N[agyság]od?

BERNÁRD. Adj Ámáliának az én Contomra a' mennyi pántlikát kíván; menj válassz-ki a' leg-szebbekből. (*a' legény bé-menyen*)

ÁMÁLIA. Örökké láttam, hogy ilyen kedves derék ember N[agyság]od; mindég haraguttam a' Kis-Asszonyra, hogy tsak meg-mondom Nagyságodnak, mintha örömelebb volna Louisval; pedig egy olyan alatszon születésünek, a' Nagyságos Asszony inkább meg-halna mintsem oda adja; sajnálom ezt a' veszedelmet.

BERNÁRD. Egy kis hiveség a' tanítójához az ő joságához illik; de a' szeretet 's az ő keze engem iller ugy-é?

ÁMÁLIA. Tsak haggya-el N[agyság]od! mert én ugy el-igazitok mindent, hogy maga Nagyságod bámulni fog.

BERNÁRD. Egésszen mint egy gyertyát egy serét házba ujra gyujtottad a' reménység világát szívembe. Ma már nem menyek oda; egy kisség késő-is; holnapig készítsd-meg az utat.

ÁMÁLIA. Mind virágokkal hintve találja Nagyságod maga előtt.

BERNÁRD. Menj-bé a' boltba, el-ne felejtőd; Adien! (*el-menyen*)

ÁMÁLIA. Alázatos szolgája. (*be-menyen a' boltba*)

KILENTZEDIK JELENÉS. LOUIS & HENRIETTE, (*a' Kertbe*)

LOUIS. Félek igen sokat ülünk künn, ideje bé-menni; hallod az esti bogarak álm-hozo dongásokkal jönnek az ejtzaka előtt - - - gyulnak-is oda fenn 's ide le a' métsék ezerei a' félelmet terjesztő Felsőg elcibe - - - Nézd! mint komorodik a' vi-

dek - - - várja a' remetőken a' halál az ő mátkáját; 's az anya föld könyves ábrázattal
sohajtoz az ő gyermekeiért - - -

HENRIETTE. Maradjunk hát érezni az Anyának kedves sohajtságait!

LOUIS. 'Tsak hogy a' másik Anya' kedvetlen sohajtsái ne-következzenek réá.

HENRIETTE. Hiszem maga engedte-meg, hogy a' hivesen tanuljunk.

LOUIS. Hah! az esti harang-is - - -

HENRIETTE. Igen hamar vonják: mennyi van még hátra abból a' mit ma fel-tet-
tünk.

LOUIS. Az élet estvéjén-is igen sok marad-el, akármely későn vonják-is meg
ennek testvérét.

HENRIETTE. Mutasd-el leg-alább egyszer még tsak a' leg-szebbeket azokból a'
miket ma tanúltunk.

LOUIS. Már ki oltották a' lámpást ada fenn.

HENRIETTE. Mást gyujtanak tova; jön a' hold.

LOUIS. 'Tsak a' bé-hunt szempillantókat ezüstezni-meg: hogy azok alá térjenek
vissza a' máj nap szépségei.

HENRIETTE. Ne beszélj alvásról; ugy tetszik ébbren vagyok mint reggel voltam:
olyan szép a' tsillagos éjtzaka, hogy a' szemeket el-hunni előlle nem rendelhette
a' teremő - - - Tegnap mutattál-volt nékem a' tsilagokból, 's azt ígérted hogy még
többet mutatsz. Az éjtzaka sokkal szebb a' napnál: ha! a' fülemile milyen szépen
köszönti a' hold' hajnalát, egyedül szebben mint az egész sereg a' napét.

LOUIS. Ha! itt alatt a' ró lakossai-is milyen melankoliás harmóniába üngernek,
a' holdat váro fejeiket ki-tartva.

HENRIETTE. De nézd a' vízbe hogy gyuladnak a' tsillagok: tellesítsd most, 's
mutass egy néhányat.

LOUIS. Ma a' világosabb hold homályosítja amazokat oda fenn, 's annál szeb-
ben mutatván ezeket a' te ábrázatodon, nékem az ég itt látszik: de ha ezek-is oda
fenn kívánnak bujdosni, fel-kisérem öröme - - - Hogy hívják (*mutat fel, félig ületke*)
tova azt?

HENRIETTE. Cassiopéa.

LOUIS. Az Kedvesem! a' szép Andromédának kétségbe esett anyja. Cepheus-
nak az aethiopiai királynak felesége. lát amaz, rogyogo szűz övvel?

HENRIETTE. Az Androméda: de a' históriáját-is ígérted volt.

LOUIS. Az anyja szebbnek tartotta a' tengeri minfáknál; Neptun elcibe ment a'
panasz; a' pestis pusztította Aethiópiát: az Oraculum szavára Cepheus a' leányát
kösziklához lántzolta, 's a' tengeri tsuda jö réá tátva fene torkát.

HENRIETTE. Ah! szegény Androméda!

LOUIS. De tova jön a' habokon a' szelek szárnyain Perséus lángolo kardjával; 's
meg-menti a' szép Andromédát saját jutalmának. Látod amott a' téj uton?

HENRIETTE. Oh kedvesen végződő szomorúság!

LOUIS. Réá határozad-é magadat arra a' irtozásra? ha téged-is egy ilyen Per-
seus jöne meg-szabadítani.

HENRIETTE. Ha te vólnál az a' Persens kedvesem! ugy a' te Andromédád-is
veled együtt az égbe volna.

LOUIS. Én ott vagyok, a' midőn téged érezlek mellettem: úgy tetszik egy angyallal járok oda fenn amaz ég' mezején vert ezüst úton.

HENRIETTE. A' virtus ösvénye olyan szép ide-le, mint amaz égiek útja, 's mi ezen olyan szépen állunk mind azok oda fenn.

LOUIS. Ha mi-is így együt maradhatnánk, mint azok ada fenn: de oh kedves Henriettém! ezen a' földön semmi jó sem álhat-meg.

HENRIETTE. Kedves Louism! nem tsalhat-meg ez az ösvény, egy állándobb égre viszen.

LOUIS. Lehetetlen nem hinnem, midőn hozzák a' te ajakaid: úgy tetszik a' mint szóllanak, ámbroziát lehelve hasad a' hajnal; 's mikor a' nevemet szollítják, angyallá tűzülök, szárnyakkal repesve a' meg-nyíló égre! - - -

HENRIETTE. A' honnan a' fel-tüzült angyal szoll, arról van az ég.

LOUIS. Két fele az égnek kedvesem! a' mellyet tsak ajakink választanak-el, 's ök magok foglalhatják-egybe.

HENRIETTE. Külön-is el-pirulnak - - -

LOUIS. A' Testvérek szeretettel fedezik-el egymás' el-pirulását, *(közelebb öleli)* míg a' két ég eggyé lesz. *(meg-tsokolják egy mást)*

TIZEDIK JELENÉS.

ÁMÁLIA. *('s az előbbiek)*

ÁMÁLIA. Jó estvét Kis-asszony!

HENRIETTE. *(meg-ijedve)* 'Te vagy? - - - hová mész?

ÁMÁLIA. A' kertészt keresem valamiért.

HENRIETTE. Nem láttál, vagy nem halottál valamit a' mint jöttél? mintha valaki járt volna valami kárt tenni.

ÁMÁLIA. Nem lártam én se nem hallottam semmit-is. *(el-menyen)*

TIZENEGYEDIK JELENÉS.

(Az előbbieket ÁMÁLIA nélkül)

LOUIS. *(az alatt)* Hár amaz tsillagzator hogy hívják vala?

HENRIETTE. A' Berenice haja: millyen kedves tüzzel foly-le.

LOUIS. Meg-mondom, mitsoda lángtól kapta azt a' fényt: nem volt szebb a' tiédnél; 's ez-is míg amazt mejjemre hajolva nézed, azon belől eget tsinál magának. Ptolemaeus királyt egy had veszedelméből ha vissza hozták az istenek, felesége fogadást tett, hogy szép haját meg-áldozza: meg-tartották, 's a' szép haj fűrtök el-égtek az oltáron; busulo férjének egy tudákos mutatta-meg a' láng fényével az égre ment fűrtöket.

HENRIETTE. O! Őrökre maradt dítősőség 's gyalázat! a' férj a' haj fűrtökön busult, nem a' felesége szeretetén örvendett? Oh férfiak! tiétek az asszonyok hiábavalósága: tsuda-é hogy inkább ékesítjük hajfűrteinket, mint szívünket?

LOUIS. Mind ti? engem se vész-ki?

HENRIETTE. Tégedet egyedül, hogy én-is egyedül ne maradjak; Én ugyan azt tselekedtem volna, a' mit Berenice; de te nem busultál volna mint Ptolemaeus?

LOUIS. Oh! ha engem-is meg-tartaná az istenek! meg-látod akkor *(a' Henriette kezét Louis a' maga mejjére térszi)* tapaszd! mint lázzad ez a' boldogsággal teli mejj a' közelítő háborura! - - -

HENRIETTE. Az én szívem-is úgy vér, mintha a' mennyei kappel-mester a' kettő' hármóniájára egy taktust verne.

LOUIS. Inkább azon egy háborura való jeladás. *(tapasztja a' Henriette mejjét)* Az enyim tsak ugyan kétszer sebesebben vér.

HENRIETTE. *(vissza vonva magát)* Engem is ki akar hozni a' taktusból.

LOUIS. Nem illik hozzád ez a' tartzkodás; ha hozzám való bizodalmad határatlan; akár millyen lángba, mint az a'sbest inge egy idvezült halottnak, épen meg-tartom hamvaimat. - - Hidd-el hogy a' mely léány mesziről kiáltja hogy félti mejjét, nints mit féltsen: a' szép halmok jó szívvel látják a' vadászt; Amor lesbe áll egy meg-ölő nyállal, 's a' szép halmok sírhalmai a' nyugodalomnak, nem soká bé-omlanak.

HENRIETTE. *(Louisra botosátkozik)* Ha nem akarad, hogy a' hold a' te szemedre vessen az én el pirulásomat; nézzünk vissza az égre fel, ne nézz reám egy kisség.

LOUIS. Meg-engedj kedvesem! én-is engedek néked: nézzük azon mennyei tiszta tüzeiket oda fenn; 's mi-is érezzük a' mint azzal a' kedves rendeletlenséggel gyuladnak mejjünkbe.

HENRIETTE. De van-é olyan hely a' honnan azok rendbe légyenek.

LOUIS. A' honnan a' világ' nagy órája mozgattatik; még sokkal szebb rend ez a' szép rendetlenség.

HENRIETTE. Hát mi az, a' mi mozgatja ezt a' nagy világot?

LOUIS. Egy a' szeretethez hasonló a' fő erő Kedvesem!

HENRIETTE. Minek-is lehetne akkora ereje?

LOUIS. A' nélkül az éneklő angyal-is pengő tzimbalomnak iratik.

HENRIETTE. De én nem vagyok tzimbalom ugy-é?

LOUIS. Nem kedvesem! a' boldogság hármóniája foly édesen ajakaidrol; valamig ezt hallom, nem irigylem az angyalaktól oda fenn a' 'sferák zengését.

HENRIETTE. De azok a' 'sferák nem képzelem, hogy szeressenek: ahoz szív kell; a' mely azt érezze.

LOUIS. Tsak hasonlatosságot fejez ki itt a' szereter; egy köz vonzó erőt, a' mely szerint ha más erők nem tartanák minden világok egybe gyülnének, valamint minden lelkek a' szeretet által az Istennél édesen egybe olvadnának. Ez a' vonzás hozza a' követ a' földre; De tisztább példába, látod tova fenn a' Jupitert? már hogy tudományosabban értsd-meg, ha te a' Nap vólnál 's én a' Jupiter, 's semmi más erő nem tartoztatna, példának]. o[káért]. egy más királyné az okosság, mi-is egy-máshoz vonattatnánk; 's közelebb mind erősebben: példának]. o[káért]. *(méri a' szájak távolságát 's közeledik)* ennyire fél-annyira van - - - 's ha mind közelednénk, végre annyira nőne az erő, *(mind közeledik)* hogy az okosság' minden gyeplői el-szakadnának 's ha Jupiter 's a' nap, ugy éreznének, épen ilyen édesen tilálkoznának az égbe. *(meg-tsokolja)*

TIZENKETÖDİK JELENÉS.

(Egy INAS 's az előbbiekt)

INAS. A' N[agysá]gos Asszony parantsolta, hogy mindjárt bé-jöjjenek: haragszik, hogy olyan sokáig ülnek künn.

HENRIETTE. Jaj nékem! most vége mindennek.

LOUIS. Istenem! titkon creztem: minden örömről mikor jö, tudni kell, hogy kíséri a' hitelező kinzo szerekkel meg-fizettetni.

TIZENHARMADIK JELENÉS.

DENGLOS és ÁMÁLIA (a' házba)

DENGLOS. (jőve szembe Ámáliával) Még nem jöttek-bé?

ÁMÁLIA. Egy óráig se jol van a' dolog.

DENGLOS. Mitsoda te?

ÁMÁLIA. Láttam én a' mit láttam.

DENGLOS. Mi az ördög? szólja!

ÁMÁLIA. Nem ördögöt; két angyalt tsokolodva a' hold világon.

DENGLOS. Magos ménkö! ezt éppen így meg-gondoltam: láttad? ne hazúdj, mert úgy az ördögöt látod-meg.

ÁMÁLIA. Vesszek-el! 's büntessen-meg akár hogy, ha nem igaz.

DENGLOS. Hívjad a' Feleségemet, de éppen jö (jő Charlotte) No! már most szólj! mellyikünk látott igazábban?

TIZENNEGYEDIK JELENÉS.

CHARLOTTE ('s az előbeniek)

CHARLOTTE. No! 's mibe? mellyik jött elé az ezer tsudák közzül? mint egy zavaros tengerből úgy dugják ki a' fejeket - - -

DENGLOS. Te mondád.

ÁMÁLIA. Tsak azon instálom, hogy az én szóm ne légyen.

CHARLOTTE. Már mondjad ha el-kezdted.

DENGLOS. Hogy a' kezdet többre ne menjen Ámália siess! hívd-bé őket (Ámália el-menyen)

CHARLOTTE. Volt nékem arra gandom.

DENGLOS. Későre: ládd meg-mondottam, hogy így lessz; ki az ördög látta, úgy el-felejteni, hogy maga az ember millyen volt?

CHARLOTTE. 'S millyen? nem a' leg-szemérmesebb léány, asszony, feleség anya' 's jó gazdasszony, 's minden a' világon? szólj! te voltál rossz, hitetlen, durva, kegyetlen, 's minden, a' miért az utolso napon kell számot adnod.

DENGLOS. Bár tsak te a' mái napon adhatnál számot, miért engedtéél annyit a' léányodnak.

CHARLOTTE. Nem-is feszíthetem-meg a' te kedvedért; azért az egész városon leg-kedvesebb leány.

DENGLOS. Éppen az a' baj, hogy igen-is kedves volt Louisnak a' kertbe; Ámália látta mikor igen nyájason tsokolodtak.

CHARLOTTE. Pokol! lángoló menkövek! a' féléket hallani egy apától: meg-vert az Isten ilyen alatsón emberrel.

DENGLOS. Annak-is én vagyok az oka, hogy te ott hagytad?

CHARLOTTE. Annak-is, mindennek: miattad esett-ki az eszem a' sarkából.

DENGLOS. Ha valaha benne volt.

CHARLOTTE. Elömbé ne kerüljön az-az Istentelen semmire kellő! még nem-is születés, 's merészlett a' De la Roche vérhez közelíteni? 's az én különös grátziám-mal vissza élni.

DENGLOS. Tudja az ördög! leány korodba semmi magva nem látszott ezeknek, mindent úgy hittél mint én; éppen úgy meg-eggyeztünk, a' mint most különbözünk. De hah! jönnek! kérlek menj-bé, bizd réám, mérgeidbe igen sokat mondassz.

CHARLOTTE. Ki hallgatna-el ilyen szentségtörést? Éppen most helybe az engedésnek: ebből-is látszik hogy te kényeszteted a' gyermeket, mindenbe visszas vagy.

DENGLOS. Te mondád - - - De csak most kérlek! menj-bé: nem tudod mérsékelni magadat, 's úgy el-szégyenited őket, hogy nem lessz mit szégyenljenek többé - - -

CHARLOTTE. Nem egy nyomot se; vala-míg le nem mosom azt a' Sohannait, hogy lakoljon.

DENGLOS. A' te hibáért szegény: mert ha a' puska port 's a' szikrát egy más mellé teszi valaki, mellyik a' hibás a' három közül?

CHARLOTTE. Akár millyen közel botosította légyen az én kegyességem, esmérte volna-meg hogy véghetetlen messze van. Már most jöjjön G[róf]. Bernárd, egyszeribe oda adom. G[róf]. Bernárd az én vejem, ez az én akaratom: 's ettől a' pillantattól fogva meg-nem szenvedem, hogy az-az alatsón a' házomba lépjék; készebb vagyok fel gyújtani - - - mérget venni - - -

DENGLOS. Azzal tele vagy; mindenkor készen meg-mérgezni mindent - - - kérlek szépen! menj-bé mert éppen itt vannak.

CHARLOTTE. Már csak azért se, hogy kivánod: én az én házomba Asszony vagyok.

DENGLOS. *(meg-fogja 's bé-ciszi az ajton)* 'S én az Úr. *(rá zárja)*

CHARLOTTE. *(belőlről)* Várj Istentelen! tőstént lakatos után-indítok, 's ki-nyittatom.

DENGLOS. Bár én olyan lakatost kapnék a' halálon kívül, a' ki azt az ajtot bé-tudná zárni.

TIZENÖTÖDIK JELENÉS.
LOUIS, HENRIETTE & DENGLOS.

DENGLOS. Olyan sokáig kell ülni a' tavászi estvéli híves ácren?

HENRIETTE. A' hold süttött kedves Atyám!

DENGLOS. Nem tudtam hogy a' hold világ melegit: azon pirultál ugy-meg?

LOUIS. A' Tsillagokat mutogattam.

DENGLOS. Az Úr most távozzék-el, ha a' maga szerentsérlensége tsillagát nem akarja meglátni. Te pedig Henriette! *(oda ad egy égő gyertyát)* vidd bé a' belső szobába, mindjárt bé-menyek én-is. *(Henriette bé-menyen)* *(nyítja a' lakatos az ajtot)*

CHARLOTTE. *(belülről)* Nem találja kend? mire hívnak ilyen semmi embert? hogy-is veszik-bé a' tzhba az illyent?

DENGLOS. Barátom fuss' mert a' pokol ajtaja nyílik, 's omlanak-ki a' furiak; a' háztól egyszeribe el-menj; holnap az arany szarvasnál meg-látogatlak. Most fuss: én magam-is futok *(meg-indulva, Louis-is fut ki-felé, az ajtó nyílik)*

TIZENHATODIK JELENÉS.
CHARLOTTE *(egyedül rohanna ki)*

Mint valami port mindent el-futt a' szél. Így buvik a' ki bünösnek érzi magát *(nevet)* Háh! há! de előmbe kerül még mindenik, 's a' mi benn maradt most, mint a' meg-gyült víz a' gáton, minél későbbben annál mérgesebben ont-le - - - Az Uramat még-is bé kell érnem, ha a' félelemtől sárgán éjfélíg mind futna-is, *(rohan bé 's a' kárpit le-esik)*

VÉGE AZ ELSŐ FEL-VONÁSNAK.

MÁSODIK FEL-VONÁS.

ELSŐ JELENÉS.
DENGLOS & LOUIS. *(az arany szarvasnál benn a' szobába)*

DENGLOS. Barátom! minden nyilván van, te meg-vagy vará'solva: én-is voltam ott a' hól te; 's hogy te-is oda ne juss, a' hová én, 's a' leányom még rosszabra mint az anyja: még nem felette későn barátságosan meg-intelek. Ti jók szeretőknek, a' leg-rosszabbak lennétek házas párnak. De elég az hogy lehetetlen; esméred a' Feleségemet: tölle ugy fuss mint egy kölykétől meg-fosztott nyöstyén Oroszlánytól. - - - Látnod ő éppen úgy virágzott; 's annak a' virágnak a' te klimádba még mérge-sebb gyümöltse lenne - - - férjhez menyen mint más fejr-nép, egy jó közönséges emberrel boldogabb lessz.

Semmi egyéb nints, hanem vissza indulni a' meredek széliről: fegyverkezzél-fel minden erővel a' leg-nagyobb had ellen, mig el-nem veszted minden akaratodat;

míneknánna a' tsók édessége halálos mérget bé-ittad, az egész Filo'sófiát merítsd-ki minden antidotumjaiból: a' mit lehetetlennek képzelsz, meg-lessz; egy győzedelem sem emeli fellyebb a' lelket, minthogy egy ellenség se-is nyomja úgy-el.

LOUIS. Engedj-meg nemes szívű férfin! sem hozzám a' hazugság nem illik, sem a' te egyenességed nem azt érdemli: oh! ha esméred egy véghetetlen üresség' érzése ki-mondhatatlan édes sajtását, higgy nékem! az egész dítso minden-ségből vigasztalatlan tértem vissza - - - a' te léányod egyedül töltörre-bé szívemet, 's lehetetlen egyebet kívánnom, hanem ötöt, vagy a' halált.

DENGLÓS. Barátom! ennek a' nyavalyának természete, hogy csak magát szeresse egyedül, 's semmitől se irtózzék úgy mint az orvosságától: minden egyébhez való kedvet el-veszen; a' szerelem minden más tüzet ki-olt, hogy maga fénylő a' setétbe egyedül - - - Mikor a' tárgy szépülni kezd, rész szerint maga szebbíti magát, rész szerint bübajosodik: akkor kell futni; meg-ne álljon a' kit asszony szült, 's a' fegyver jár; Fuss inkább az éjféltre egy temető keresztjei közzé, 's hallgasd inkább a' halál' baglyait, mint azokat a' syreneket; ne hídd, hogy az a' szép ének-is sokáig tartson; a' fülemile Sz[ent]. János napig énekel, míg meg-párosodik, ez el-hallgat azután, de azoknak az után jö-meg egy más szavak, a' melytől tudom el-futnál ha lehetne, - - - nem hallottad egyszer-is nállam?

LOUIS. Ah Istenem! én semmit se teherlek egyebet, hanem meg-halni: mert az én életem méttse nem éghet szeretet nélkül; a' tsillagokkal rogyogo köz templomba sem érzek buzgóságot, 's az egész természet meg-némul, 's nem mond többé semmit egyebet egy sötét puszta való örök jajnál. - - -

DENGLÓS. Esmérem én a' te rettenetes állapotodat: engem-is járt a' szerelem főrrő hidege; inkább ki-állanék egy hagmász, eget poklót fel-dulva futottam: 's néha az örökkévalónak, vélt ohajtás alig élt egy holnapig, 's örvendtem hogy bém-tölt - - - Így sokkal voltam, míg utóljára egyszer az okosság' ör-álo el-szunyadván, egy éppen olyan tündér mint téged meg-vará'solt - - - A' szerelem' háboruján által kell menni, ott senki sintsen ki-véve a' rekrutázásból; 's ott válik-meg ki hogy marad-meg: mikor a' hév aequatoron által mennek a' hajosok, vámot adnak a' szélvész Neptumnak; a' temperált zonába csak ugyan többnyire hajotörve érkezünk, 's a' frigidába ritkán, vagy igen elcin.

LOUIS. Istenem! látom hogy el-vagyok esve: mert kész volnék az ő lábaihoz borulva réa fel nézi 's imádni; igen-is érzem, hogy az ő ki-mondhatatlan fényébe minden el-enyészert, 's ha ötet ki-veszem, sötét van a' világon - - -

De Nemes Férfi! engedj-meg ha azt merem mondani hogy ha saját komorságot az egész nemre ki-terjesztenéd-is, a' léányod egyedül ki-venni való.

DENGLÓS. Az anyja-is valósággal jó a' kevés jó óráiban; de a' végén a' mi szüntelen változik, még rosszabb, hogy rosznak se lehet nevezni; úgy volna mit tsinálni, -

LOUIS. Meg-engedj Uram! másként jó a' világ annak a' ki el-haladva, csak hátra látja.

DENGLÓS. Másként nékem, a' ki-szembe éppen olyan szépnek láttam mint te, csak hogy te nem láthatod milyen nyomorék mint én.

LOUIS. Akár mint én nem teherlek egyebet, hanem az egész világot csak úgy látni épnek, ha Henriette enyim: Áh! de hogy merészlem ki-mondani? jól tudom,

hogy ő enyím nem lehet, el-menyek, fel-keresem a' halált, 's bé-hunyom ezeket a' szemeket-is, ha az ő világosságok el-véteget.

DENGLOS. Ifju! higy nékem, tsak munkás légy, ezen örökké tartónak tetsző, tsak el-mulo idő változása lessz a' léleknek - - - ha ettől el-távozol, másba éppen így belé bolondulsz ha hozzá közeledel, 's azután meg-másba, ki tudja hányba? téged a' szerelem főrrő hidege jární fog, 's szeretet nélkül sokáig bajoson fogsz tudni élni; azért azt tanátsolom, hogy meg-ne házasodj, hogy szerethess, 's ne szeress erőssen, hogy meg-ne házasodj; igaz hogy gyakran az esik-meg, hogy a' ki a' Scyllát el-kerüli, a' Charibdisbe esik. Ha pedig tsak ugyan meg-házasodol; tudd-meg, hogy a' szép feleség egy költsón vett Kapitális, a' mellyet hamar el-költve, iszonyu drágán u'sorázol; lessz elég-barátod, mindenik meztelen fegyvert rejtve mosolyog-bé ajtodon; az Asszonyok hűsége pedig egy levelen való petsét, tsak emberséges embernek való lakat. Tudd-meg végre azt-is hogy gazdagot venni-is igaz ész nélkül kivált szegényen, annyi mint a' Pluto kintsei közzé menni; már ha el-nem mulhatnék a' pohár, inkább vennék gazdagon egy szegény jó leányt, ha a' jóság kintse-is olyan meg-számlálható volna mint a' pénz - - - de ha az anyja nem akarja, egyiket se vedd, mert a' mit nem ő kötött, fel-bontja: az anyák' nagy része több házasságot ront-el a' tsábitóknál - - -

LOUIS. Semmi házasságról, semmi más szeretetről képzelni se tudok; tsak Henriettébe van meg mind az együtt, a' mit valaha álmodhattam volna; 's tsak ő tud ugy szeretni, mint az én lelkem kívanná.

DENGLOS. Azt gondolod, hogy a' plánta azt az esső tseppet nem tsak azért szereti különösebben, hogy az essett réá? még nem-is lehet olyan könnyen tudni a' leány szeretetibe mennyi az igazán; mint egy világ-hodolo, úgy örvend a' szép a' győzedelemnek; azért-is büntetésül mint a' tyrannus, mindenkor körül véve örökké egyedül van, 's magát mind hamis tükörbe nézve, soha se látja. Oh! én igen jól esmerem őket, 's mindent egybe fontolva; egy szóval a' tanátsom, leányomra, hozzád, Hazámra nézve, az: hogy *(egy erszény pénzt ád)* indulj Oxfordba; onnan írj nékem, lessz gondom, hogy szükségét ne szenvedj, tsak folytasd tanulásodat, vissza ne nézz a' hátul maradt tüzre, hogy bálványá ne változz; 's Henriettének harmadik által se írj; minden leg-kissebb illetésre ujjul a' seb, tsak a' távolság kötője alatt gyógyul; minden találkozás egy máshoz érés, ujra való egybe-fórrás; melynek az el-váláskor sebe lessz, és sokkal inkább 's tovább fáj, mint a' gyönyörűség volt.

LOUIS. Engedj-meg Uram! el-nem vehetem, most a' midőn olyant véssz el töllem, mellyet a' föld minden kintseivel meg-nem fizethet.

DENGLOS. Esmered azt az egy örömemet, ha a' más hiánosságát potolhatom? ne légy olyan szánakozás nélkül.

LOUIS. Ah! az én hiánosságom ki-potolhatatlan.

DENGLOS. Azt kívánom potolni, a' mellyet lehet, 's ha nem akarsz engedni hogy én potoljak valamit, úgy te semmit sem akarsz az én szörnyü hiánosságombol potolni. - -

LOUIS. *(el-veszi)* Érted el-veszem nemes szívü férfit! de lehetlent nem ígérhetek néked-is.

DENGLOS. Isten veled szerentsétlen ifju! a' hatalmas Isten gyógyítson-meg!
(kezet adva el-menyen, 's Louis kísérve utánna.)

MÁSODIK JELENÉS.
HENRIETTE és ÁMÁLIA.

ÁMÁLIA. Ne busuljon a' Kis-asszony; tapasztalhatta hogy én mindég javát akar-
tam, 's el-se hagyom a' Kis-asszonyt soha; de higgye-meg, hogy ez az esmeretség
a' kis-asszony egész szerentsétlenségére van; hány derék szép kis-asszony nem
vesztegette így el az élete' szerentséjét? Gondolja hogy a' Grof-is minden órán el-
nem fárad egy olyan szekér után futni: a' mely megvárni nem akarja? Millyen szép
ügyes más forma ember! egy sínts valamire való Párisba, hogy ne vágnék
Grofnéja lenni, 's a' szép kastélyból nézni-le a' tulajdon mezejin tündöklő folyo-
vizre.

HENRIETTE. Olyan tele a' szívem, hogy nem-is hallhatok másról; de nékem
úgy tetszik különben-is ha mind a' mit a' szemem egy magas hegyről bé-fogna,
mind övé volna-is, Louisa tsupán magára örömeztobb néznék, az a' Grof félbo-
lond-is - - -

ÁMÁLIA. A' felette nagy okosságot beszél úgy; a' háza azt mondják teli könyv-
vel; husz-is ki van nyitva; 's maga-is mind azt ír; azért olyan tsudálatos; de a' szíve
mint egy angyalnak - - - 's más párját nem találta sohol - - - én tudom hogy senkit
mást nem vesz.

HENRIETTE. Én-is tudom, hogy Louison kívül senkihez se menyek.

ÁMÁLIA. Mert biz azt a' N[agysá]gos Asszony soha meg-nem engedi; 's úgy
pedig nem olyan könnyű maradni, ezer eféle példa volt – G[róf]. Marennét a' víz-
ből kellett ki-fogni, hogy oda nem adták Carotnak, 's most mindenik a' magáival
talám leg-jobbban élnek a' városon; 's okosok mondják, hogy együtt rosszul jöttek
volna ki.

HENRIETTE. Oh! nékem a' szívem úgy fáj, hogy meg-kell halnom.

ÁMÁLIA. Az eféle seb mindég úgy szokott; én-is tudom, mert sokszor próbál-
tam; azt gondolná az ember hogy ki-nem álhatja, 's nem-is álhatná ki, ha el-nem
mulnék.

HENRIETTE. Ez soha se mulik-el. –

ÁMÁLIA. Nállunk, fejéknépekül későbbben valamivel mint a' férfiaknál; még
olyan hűségest se láttam, mint ez a' Grof, nem-is szoll más léányhoz; Louisról én-
is tudnék valamit.

HENRIETTE. O Ámália! ne vess mérget a' lelkembe, ne vedd-el leg-alább az
édességét az örökös fájdalomnak!

ÁMÁLIA. Már én nem-is szólok, hogy a' kis Asszonyt meg-kéméljem; de annyit
még-is mondok, hogy ha a' Grof ide talál még jöni, leg-alább bánják úgy vele, mint
emberséges uri emberrel; hogy végre a' két szék közt pad alatt ne maradjon - - -
sőt még egyet mondok; ha Louist-is látni akarja, azt-is tsak úgy teheri, ha a'
Grofhoz hozzá mennyen; a' Grof nem irigy, jó ember, 's mind a' könyveivel ül, 's én-
is a' Kis Asszonytól holtig el-nem maradok.

HENRIETTE. Ámália! nem gyógyítod, még mérgesited sebcimet.

ÁMÁLIA. Engedjen meg a' Kis Asszony! talám a' nagy hűség miatt igen sokat is ki-mondok, a' minek még ideje se volna - - - de mindent a' leg-ártatlanabbul gondolok - - - nézem a' N[agysá]lgos Asszony' szenvedéseit-is: meg-vallom sajnálom, a' jó Grofnak-is annyi ideig méltatlan meg-vetett hűségét: leg-alább ne bánják olyan hidegen vele; tégyen a' léányi kötelességnek annyi áldozatot.

HENRIETTE. A' mennyit csak teherem (*kopogatnak*)

ÁMÁLIA. Éppen itt jó.

HENRIETTE. (*el-menni készül*) Bé-menyek innét.

ÁMÁLIA. Hogy menne az Istenért? szedje rendbe magát; én el-menyek (*el-menyen*)

HARMADIK JELENÉS. BERNÁRD. és HENRIETTE.

BERNÁRD. (*bé-jöve; kezét isókol*) Engedje meg, hogy az örökös hűség fel-bonthatatlan pétsétjét tehessem réá ezen királynéi kézre; melyre tetszett az egeknek bizni sorsomat.

HENRIETTE. O kedves Grof! könnyebbítsen-meg tölle; saját sorsom-is el-hor-dozhatatlan.

BERNÁRD. Tehát ha egyébre nem méltoztatsz Boldog Arabiának tömjén felle-gein ülő Isten Asszonyom! engedd-meg, hogy el-ragadtatva szépségedtől, mint egy patsirta a' kékelő egen, énekeljek mejjed boltozatja körül!

HENRIETTE. Kedves Grof! kíméljen-meg most engem! igen méltatlan vagyok ilyen 'Soltárra.

BERNÁRD. Téged suttogva buzog-ki szívemből az élet forrása; 's mihelyt a' te ro'sáid, megszűnnek benne lárszani, sárgán jéggé válva megáll - - - mindenik tsepp, követ egy tüzes monologgal; de midőn a' színre jő, meg-némul az ő Királynéja előtt, 's el-pirulva tér-vissza - - - Oh! engedtessek-meg mérészségem: midőn amot-is futnék a' havas tisztássán a' Vadász meg-látott szarvasak - - - mind a' két ro'sa-szín sereg a' szerelem' istene' Zászloja alatt fut; 's csak parolájokat adják ál-tal, azonnal meg-esmérik egy mást - - - A' paraditsomba se folyt szebben egy forrás-ból a' 4. folyo-víz Euphrates Tigris 's a' többi - - - mint ha ezek köszöntve egy mást, az öröm' tengeri háborujába indulnának - - de ha ez annyi könyörgésre-is lehetetlen; tekints ugy réám egyszer, hogy lábaidtól utoljára fel-nézve, egyet sohajtsak, 's meg-haljak!

HENRIETTE. Engedjen-meg a' Grof! az én szívem sokkal fájdalmasabb, mint sem most tréfákat légyen kedvem hallgatni.

BERNÁRD. Tréfákat kegyetlen! olyan könnyü néktek egy szívet által szegezni, mint a' gombos tövel egy pillangot, a' gyűjteményt nagyítani. Jól vagyon: tehát meg-fogod látni a' valóságot olyan sárgán, hogy a' tréfának semmi színe bé-nem fogja: mikor a' könny-essők közt lobognak fel a' fáklyák a' koporso után; akkor-is tekints-le a' te magos mennyedből az angyalokkal, mosolyogva a' felhő tornáztrol az emberek' gyermek-sírására.

HENRIETTE. Oh Istenem! milyen tsudálatos a' Grof beszéde; mint-ha majd tré-
fát, majd valót, 's még többet mondana, mint maga az igazság tudna.

BERNÁRD. Engedd-meg! hogy magam se tudom mit mondok a' midön a' sze-
retet mint egy forró hideg az eszemet úgy el-verte, hogy tsak mind egy sűrű ködbe
úgy lát mindent; nem én vagyok most kedves kis-asszony! másként esmérne-meg
ha annyi időtől fogva tsak egyszer másként méltóztatnék rám tekinteni.

HENRIETTE. Istenem! szabadíts-kí ebből a' lábyrinthusból: kérem a' Grofor!
haggya nyugodalomba az én haláloson meg-sebesitet szívemet.

BERNÁRD. El-menyek, de örökre menyek-el az egy vigasztalással; hogy a' kis-
asszony édes szava kísér-kí a' világból - - - lelkiem a' zefirekbe mennyei ambroziá-
val tér-vissza azon ajakokra; a' mellyek míg kárhozatra itélnek rajtok az-az angyali
szív el-pirul - - -

HENRIETTE. O! a' Grof a' kegyetlen hozzám; akkor terhelve egy szívet, a'
midön erre az egész világra nézve bánkrot lett.

BERNÁRD. Ah! hogy nem lehetek olyan szerentsés? hogy abból a' nagy
adosság-könyvből tsak egy rendet ki-töröljek. De én mindég oly' mostohán fogad-
tatom; 's olyan régi változhatatlan hűségemért éppen olyan állandó hidegséggel
büntettetem. Nem bánom; ha én vagyok akadály a' kis-asszony' boldogságába: én
meg-tudok halni azzal a' vigasztalással, hogy a' kírt életeremmel nem tehettem; ha-
lálommal boldoggá tészem.

HENRIETTE. Ah talám ha másé nem volna szívem, szerentsémre lehetne a'
Grof hozzám valo jósága: de engedjen-meg hogy kí kell mondanom, ha még ész-
re nem vette; en szeretek.

BERNÁRD. Fájdalom Kedves kis-asszony! az enyimhez hasonló hajlandoság-
gal, egyaránt reménység nélkül. - - - Áh talám ha el-mulik ez az első Áprilisi kábitó
fény, mi a' tsendesebb nyári ég alatt inkább találkozhatunk.

HENRIETTE. Engedjen-meg hogy kí kell mondanom: míg él és szeret Louis, ez
a' szív másé nem lehet; érzem én hogy szerentsétlen lészek; de édesebb a' sze-
rentsétlenség-is a' melybe ötet hordozom, mint a' világ' boldogsága nálla nélkül.

BERNÁRD. Tehát Isten veled szerelem búbájos tavassza! fel-keresem, mint
Sapho a' leg-meredekebb köszirt tsupját: még egyszer vissza tekintek erre a' szép
világra; 's a' midön itten Asszonyom olyan tisztán, a' mint most előttem áll, a' lel-
kembe meg-jelenik vele egygyütt menyek-le a' habok közzé. (*affectált dühösséggel ki-
menyen*)

NEGYEDIK JELENÉS.

HENRIETTE (*magára*)

'Tsak egy része lehet ennek igaz: 's ha egészen a' volna-is, az én szívem olyan
teli van fájdalommal, hogy többet el-nem fogadhat; 's a' seb magam se tudom
hogy, a' miolta Ámália beszélt, egészen meg-mérgesedett - - - (*pauza*) tellyes le-
heretlen! - - - a' Louis ábrázatjával, nézésével, kéz-szorításával nem lehet egybe-
gondolni - - - valami szabad nyájasságot magyarázott félre Ámália - - - Louis egy
olyan betsületen tiszta ifju mint egy angyal; 's ötet senki se veheti el-töllem mert ő

mint egy szent egy kápolnába örökösön itt marad az én szívembe. - - - (*gondolkozik*) Meg-vagyok győződve; 's még-is nyughatatlankodom - - - tsupa holondság az igaz, de mint a' világba a' szép világos déllel szembe van a'szélvészés éjféli, az ember-is olyan különböző, 's a' férfiakról annyi mindent-is mondanak. - - - Louisról ugyan nem igaz, de még-is fel-keresem Ámáliát, ha valamit ki-vehetnék belőle, hogy tudjam-mi volt a' mit félre magyarázott. (*el-menyen*)

ÖTÖDIK JELENÉS.

LOUIS (*egyedül ott a' hol Denglossal beszélt*)

Istenem! Olyan nagy volt az én vétkem, 'Téged a' remekedbe meg-esmérve imádni? hogy előbb az ídvesség örömeit kostolnom add, azután a' kárhozat' kinaíra le-vess - - - a' mennyei világosságból egyszerre egy pokoli sötétségbe, a' hol a' rémitő ürességbe fagyas szélvészek rinak 's a' kétségbe-esés meredt ábrázattal keresi a' halált hogy meg tsokolja. - - - Jajt kiáltanak a' méjségek alattam - - - sohol se lehet az egész véghetetlenbe meg-állanom - - - feneketlen süllyedek - - - Henriette! Henriette! ne hagyj! Ah! te mindenütt itt, még-is soholt se - - - Mennyei valóság! engem keressz ebbe a' pusztaságba tévelyegve egyedül? széllyelborsátot hajakkal, könnyes szemekkel - - - a' bánat törte-le ortzád ró'sait? kedves bágyadt világ! mint mikor a' holdra a' déli szél könnyeket hoz. - - - (*felé-menyen fél-nézve*) Ah! ne tekints olyan busan; az örök fájdalom fulánkja sajog szívembe. - (*tovább lép*) Álj-meg a' te könnyü szeleden mennyei kép! - - - csak egyszer terjessz-le felém butszúo karjaidat! (*utánna néz-fel*) Ah! fellebbe borul, 's (*tapasztja a' szemét*) ezek a' tseppék tölle hullanak - - - (*paüza*) O te! a' ki-mindent azért teremtetél, hogy közöljed véghetetlen boldogságodat: bottsáss egy sugart az én irtoztato setétségbe, a' mely hozzád vissza vezessen.

HATODIK JELENÉS.

ÁMÁLIA és LOUIS

ÁMÁLIA. Jo reggelt kedves Ur!

LOUIS. Nékem nem virad az én éjtzakámba - - - közönségesen mikor a' nap leg-szebben füt-is egy olyan éjtzaka van a' földön, a' melybe szabadon járnak minden kísértetek.

ÁMÁLIA. Én csak nem vagyok az, a' seréret ijesztővé tenni.

LOUIS. Leg-alább egy világosság-sugára-is a' reménységnek nem süt rollad.

ÁMÁLIA. Ki tudja hátha igen? a' mint látom az Úr meg-busult, én-is eléggé bú-sultam, hogy olyan vigyázatlanok voltak; a' N|agysá|gos Asszony mind lecelkedett.

LOUIS. Köszönöm jó leány! hogy részt véssz az én sorsomba; 's ugy tetszik enyhül hogy látlak; olyan jól esik, mint mikor a' hajnali tsillagat meg-látja az éjjeli tévelygő a' nap' postáját.

ÁMÁLIA. Igaz kedves Ur! hogy egyedül én-is tehetek valamit.

LOUIS. Mit édes Ámália? (*fogja*) mondja valamit! úgy tetszik ujj lélegzetet veszek - - - mintha édes volna illetni-is valamit a' mi Henriettéhez tartozik; mintha egyhe-foglalna vele - - - szolj édes Ámália! ti asszonyok olyan vékony pokháló szálakból tudtok szőni, hogy azt a' mi durvább érzésünk meg-se foghatja, 's annyi ezer gyen-geségből a' végin sokkal erősebben szőtt titeket a' természet. - - - O Ámália! mi annyi ditsért erősségekből olyan gyengék vagyunk, hogy ki mondani szégyenlem.

ÁMÁLIA. Mert egészen el-haggya magát az Úr: frissebbnek kell lenni az ifju-nak, mint a' méh virágról virágra, úgy gyűjtik a' mézet, nem egynél fél-holtan el-ereszkedve - - - ha így térszen az Úr tovább-is, tsupa sohajttással marad.

LOUIS. Taníts-meg hát kérlek, mit tselekedjem: meg-vallom, hogy oda vagyok, egy felé mozdulni, még gondolni sem tudok; tsupa erőtlenség vagyok, egészen széljel olvadva - - - véghetetlen ohajtás ki-mondhatatlan édes fulánkja sajog szí-vembe: mit tselekedjem? nem láthatom öt'er többé! Oh Ámália! mond-meg néki, hogy meg-kell halnom.

ÁMÁLIA. Há! Há! de-hogy? mindenbe van mód; én-is tudok valamit; én-is tudok a' féle fonalat a' millyent az Úr mondott, fonní; a' mellyel senki se lát-meg: tsak adja az Úr magát az én kezem alá.

LOUIS. Mitsoda fonalat kérlek?

ÁMÁLIA. A' mely az Úr és a' kis-asszony közt lévő véghetetlen távolságot olyan közel vonja egybe, a' mint szintén nekem fog tetszeni. -

LOUIS. O Ámália! mit beszélsz? magyarázd-ki.

ÁMÁLIA. A' kis-asszonyt férhez adjuk G[róf]. Bernárdhoz; más mód nincs; osz-tán tsak hogy egyszer hozzá legyen kötve a' szőlő-tő egy karóhoz, mikor a' fűrtök meg-édesülnek, tsak nem tilthatja-meg a' gazda, hogy vagy egy madara az égnek ne tsipkedjék belőlle.

LOUIS. Szünj-meg kérlek! irtozom hallani; mint egy méreg úgy terjed ereim-be - - - utálok magamat, egy szót se akarok hallani - - - nem, Bernárdé nem Henriet-te többé; a' hol kezdődik Bernárdé, ott meg-szünik Henriette - - - borzadok még meg-gondolni-is.

ÁMÁLIA. Úgy látszik fél az Úr attol a' szótól Bernárdné: egy mamos a' siro gyer-meket el-halgattatni, de a' bátor követi azt a' kísértetet, mely az el-rejtett kintshez viszen.

LOUIS. Olyan kintshez, a' melynek a' pokolba lennénk adossai. Ha egyéb vi-gasztalásod nints, a' mérgeidet vidd-el. Az az egygyetlen szó Bernárdé, elég meg-mérgezni a' minden örömök' tengerét - - az-az egyetlen szó, meg-fordítja a' világ nagy szép könyve' értelmét.

ÁMÁLIA. Hát nem éppen az a' könyv? ha a' titulus el-vétődik; vagy ha a' kéz-írásra azt a' szót oda teszik, melyre osztán ki-nyomtatva, más-is olvashatja.

LOUIS. Néked nintsen bal'samod az én sebemre, haggy békét néki, hiába aka-rod halva adni a' kezembe.

ÁMÁLIA. Az igaz hogy az halva van, a' kinek kezibe adnám, nem hittem volna, hogy éppen ilyen tapasztalatlan gyermek legyen az Úr; már most nem tsudál-kozom, hogy a' kis-asszony-is unatkozni kezdett - igaz hogy a' N[agysá]gos Asszony-is olyan dolgot tett, hogy ha olyan lett volna-is, mint a' köszikla, el-olvadt volna a' szíve akárkinek.

LOUIS. Mit mondott Henriette?

ÁMÁLIA. A' N[agysá]gos Asszony, mind tapasztaltabb sok mindent - - - a' miket én se hittem akkor; a' kis-asszony-is elébb mint én, nem akart semmit hallani, de addig 's addig, míg végre engedett. Igaz hogy a' N[agysá]gos Asszony meg-mondotta, hogy ha így meg-motskolja familiáját, kést vér anyai szívébe, 's tudja-meg, hogy egy órát fenn éli fellyül.

LOUIS. Ah Istenem! mit mondott Henriette?

ÁMÁLIA. Mit mondott volna? utoljára tsak azt a' mit én is, 's minden jó léánynak kellenék: azt hogy hozzá menyen a' Grofhoz - - - talám ő-is gondolt valamit; de látom hiába. - - -

LOUIS. 'S azt mondotta? 's olyan hamar meg-változott? - - - O Denglos! te jól esmered a' fejér népet: mint az álom, mely a' mikor legszebben foly félbe szakad, olyan velek minden boldogság.

ÁMÁLIA. Olyan, ha olyan emberekkel van: már ha a' szeg gyenge 's le-török, a' tereh a' hibás? Nem bánom akár mit tsináljon, ha mikor a' kezibe adtam a' vezető fonalat, meg-fogni nem akarja.

LOUIS. Tsak egyet mondj-meg igazán: ki-küldött téged?

ÁMÁLIA. Az én tsupa jó szívem hozott, melyet az Urra el kelle vesztegetnem.

LOUIS. Henriette mit mond rollam?

ÁMÁLIA. Sajnálta az urat: de inkább sajnálta az annyát természet szerint: jó rendin le-esett a' hályog a' szemiről, 's meg-szégyenlette magát; úgy hogy ő maga sem igen kívánja látni az Urat többé - - - de az éppen lehetetlen-is, míg Grofnévá nem lesz; azután okkal moddal nékem is szépetskén szólva, mind inkább meg-lehetne betsületesen.

LOUIS. Betsületesen? szünj-meg kérlek? betsület, virtus, minden egyebet teszen nállatok; tsak a' mennyből le-lopott festék-szín a' vétek' rut ábrázatjára - - - a' leg-szentebb szókkal tsak a' bájolo folyamatnak adtak kedvesebb eseteket - - - maga az örökkévalóság egy lehellerbe el-mulik, mihelyt ki-jön ajakaitokon - - - a' leg-nemesebb dolgok a' leg-tisztább lelkiek, a' mint ki-mondjátok testé léznek, 's a' ti angyalaitok-is hus és vérből állnak - - minden el-változik a' ti bűbajos kerületekbe. - - - Oh! miért adta az ég a' maga szépségét a' pokolnak fegyverül saját maga ellen? tudja se lehet meg-külömböztetni - - - olyan édes méreg, hogy ha egyszer meg-kostolja valaki, lehetetlen addig nem inni, míg az öldöklő rángatodzások nem következnek - - - szakadatok-le méltatlan lántzok! 's engedjete szabad útat az égre! - - - Könyörületes anya! avagy nem azért adtad-é kezünkbe a' koltsot? hogy ha a' pokol' rabságába esünk, ki-szabadulhassunk? *(pauza)*

Oh tsak eszembe ne jutna! - - - egy tekintete le-ront mindent a' mit építet - - - az egész világ pusztá azon egy ponton kívül! a' hol ő van, - - - lehetetlen az egész véghetetlenből arra az egy helyre nem néznem - - - az utolsó tenger partig hiába futok - - - mindenütt üldöz; 's jól lehet mindenütt tsak azt érzem hogy ő nints, mindenütt előttem lebeg az ő vará'slo tündér-képe; majd a' kék levegőbe jő, mint egy tavasz isten-asszonya pirulo ortzákkal, fekete hajfürtökkel, harmatozo tsillagokkal nézve-le - - - majd széllyel-botssátott hajakkal, halvány könyvező hold ábrázattal enyészik-el a' pusztá felett - - - Oh Ámália! Ámália! mond-meg néki, hogy a' világból ki-kellett előlle mennem - - - Kérlek! várj, míg-utoljára írok néki: *(ír)* meg-

kért Denglos, hogy ne írjak; de utoljára lessz, s ez minden veszedelemnek véget vet: várd-meg 's vidd-el kérlek! osztán Isten véletek! *(által adja)* Add-meg ezt; 's már Isten véletek! *(véssen egy pistolt)* Mond-meg, hogy én ebből a pokolból ki-indultam, 's mind addig menyek, míg egy boldogabb világot kapok.

ÁMÁLIA. Oh Istenem! mit akar?

LOUIS. Add-meg a' leveletem! *(meg-határozva menyen, 's Amália-is utánna)*

HETEDIK JELENÉS. DENGLOS *(szembe az utszán)* BERNÁRDdal.

DENGLOS. Szolgája a' Grofnak!

BERNÁRD. Alázatos szolgája az Urnak!

DENGLOS. Honnan jö a' Grof!

BERNÁRD. A' honnan az északi polus jegeire számkivetettek azok az ajakok, a' mellyeknek eleven-szénül égve kellett volna a' szeretet hév climája' termésceivel kedveskedni.

DENGLOS. Mi az Ördög? én már azon égető ég alól ki-jöttem; nem értem ha magyarábban nem beszél: nem-is lehet tudni mi van benne olyan tziarán bé-takarja; ha kenyeret 's mindent meg-aranyozva adnak, hozzá se mér nyulni az ember, vagy végre az aranyrol-is gyanítja hogy nem az.

BERNÁRD. Az a' fény az ifjuság' arany ideje fel-jövő napjáról foly-széllyel; mosolyog az az életnek vígabbán tsergő patakjain; 's virágokat bájol ki annak mezeire; mindeniket egy szívárvánnyal hozva elé, a' midön a' gyermeki sírás' özöne után ki-szállunk a' bárkából, hogy az áldozat füstje fel-hággjon valamely Isten-asszony' fellegeihez.

DENGLOS. Mi a' magos menkö! meg-ijedtem hogy el-borít az özön-víz; mind nő még-is a' mennyi szívárvány valaha az egen volt, mind itt van; ha olyan erőssen szereti a' szívárványt, nézzen tsak rossz perspectiván, mindennek színe lessz, 's semminek se lessz reguláris igaz színe.

BERNÁRD. A' természet nem-is fest regula szerint; tsak mint egy ki-önti vakon éjtzaka, reggel maga nevet, mikor meg-nézi mit tsinált.

DENGLOS. Tsak nem tsinál mindenik virágából egy Hanszfurstot.

BERNÁRD. Miért ne? ha a' génialis kedvébe éppen az jó, hogy a' maga munkáján nevéssen.

DENGLOS. Talám a' Grof-is azért szereti; így tréfálni? mert ilyen tarkán sohová sem illik, sem olyan aranyosonn, hogy azt kellessék mondani, hogy a' poszomántot posztozták-meg; járjon egy betsületes színbe, mint az emberek: 's meg-látja, minden helyes tzeljt szerentsésebben, el-éri; 's él valahol, nem tsak az ég 's föld között álmodik - - az embernek fel-kell ébredni, 's tsinálni kell azt a' nap-számot, a' melyre hiva van.

BERNÁRD. Én arra vagyok hiva, hogy mint egy második természet, nékie segítsek azon szépségeket ki-potolni, a' mellyeket el-felejt; 's azt tsak nem lehet tsupán két béka-tekenőből, a' naphól és éjtzakából.

DENGLÓS. Söt inkább tsupa világosság és árnyék jól elegyítve, söt egy Rafael Szén-contourja-is, a' leg-drágább színeket egybe-hányva, tsak el-vesztegetett festéknek hagyja. - - - Haggya-el azokat, jöjjön-ki abból a' ködből, 's más képpen lát.

BERNÁRD. Az annyi volna, mint pártot ütni a' természet ellen; mikor rám küldi a' Mu'sától azt a' főrrő hideg-lelést, a' melybe a' tsudák születnek, mindjárt megkellene halnom, ha a' koszorut mely tsak két három Schuchnyira van a' fejem felélt, vissza engedném vitetni.

DENGLÓS. Meg-látja, későn ébredve fel fogja észre venni, hogy egy szebb ékességet éppen vesz-el, hogy ezt hiába kereste.

BERNÁRD. Mitsoda szebbet? Ah! talám értem: az hibázik egyedül, hogy ezt bizonyosan el-nyerjem, tsak a' Henriette hidegsége az oka, hogy poétai tüzem' olajja nem lobog a' tsillagokig.

DENGLÓS. Oltsa-ki egészen, ha azt akarja, hogy gyujtson benne valamit.

BERNÁRD. Én éppen azt akarnám, hogy a' két láng egyik a' másikat táplálva, olyan égés legyen, hogy a' ki-olvassa, irtozzék, mintha pokolba volna.

DENGLÓS. Már látom, hogy magyarábban kell szóllanom. Az Úr a' léányomat akarja el-venni: méltó a' Grof szeretetére; a' mint látja tsak fejér-nép, de pers'e éppen a' kell; 's annak a' mint tsinálja őket a' természet, nem-is rosszul ömlött.

BERNÁRD. Hasonlo azon remekhez, a' melyre a' művész természet fel-szabadult.

DENGLÓS. Elég fáin-is; az anyja a' mennyi románt olvasott, mind el-olvastatta vele, tud sohajtani, 's a' holdal diskurálni egész éjjel.

BERNÁRD. Az illik az én lantomhoz: mikor a' holdvilágon réá borulva egy-egy könnyet hullat a' hurokra, a' szélbe bujdosó lelkek' jajgatasához hasonlilag fognak szollani.

DENGLÓS. No! hiszem ö-is meg-szollal, minekutánna a' lelkek ki-sohajtják magokat - - - De ha már egyszer meg-akar az ember házasodni, *res vadit cum onere* annyin adom a' mennyit ér; elégé dítséri maga-magát, eléggé künn a' tzimere.

BERNÁRD. Egy valóságos isten-asszony; a' mely az én lantomnak olyan hangot ad, hogy még azok a' századok-is meg-hallják a' mellyek bizonytalan hogy el-jönek-é - - - Ah! kedves Apám; légy az én mindenem; tsak Henriettét engedd meg-ölelnem; hogy örökre meg-ne némuljon az én lantom.

DENGLÓS. Tsak azt az átkozott lantot hagyja-el; mert addig nem lessz semmi: söt ha ezen leg-bizonytalanabb lotterían hagyja egész élere' idejét, a' mellyet a' mennyire lehet meg-elégedéssel mások javára tölthetne, későn fog szomorúan a' semmivel fel-ébredni.

BERNÁRD. Nem-is akarok fel-ébredni; a' menybe akarok álmodni, míg ez a' földi éjtzaka tart: a' Poézis emel annak sugár fényibe, 's minden hijját, a' valóság-nak, a' képzelődés tündér vesszejével oda teremti.

DENGLÓS. Tsak azt a' vesszöt magát, nem teremtheti oda a' hol nints semmi képzelődés: minden ifju a' kezibe érzi, de azt nézze-meg, hogy mennyire var' sol: egy századba egy-kettőnek adja az ég; tsak azoknak a' kik bizonyosok ezen privilegiúumrol, szabad idejeket azzal tölteni, másoknak idejeket 's mint valami feslett személlyel egéségeket el-vesztegetni vétek; a' ki egyszer belé kap hasonló lessz a' mást szerető házashoz. A' Grofot a' hízkelkedők vitték ebbe a' tévelygésbe: olvas-

sa-meg rollak Horatiusnak a' végét; 's végezze-el a' bolondságot; légyen olyan mint más emberek; a' mennyivel elmésebb tanultabb annál okosabb - - - Váltsa-ki a' Kastélyt 's Dominiumat azzal a' pénzzel a' mellyet Henriettével adok, 's éljen benne vele, meg-valosítva azt, a' mit tsak írta.

BERNÁRD. Érzem, mintha egy más világból mosolyogna valami tsendesebb nap-fény lelkembe: de oh Istenem! vallyon bé-töltheti-é Henriette?

DENGLIOS. A' mit ő bé-nem tölt, azt tudom a' Poézis üressen haggya.

BERNÁRD. Az Úr ha érezte volna a' Poézis vará'slo szépségét, nem beszélne így.

DENGLIOS. Sőt inkább, ha nem-is éppen olyan, közél oly' bolond voltam, 's éppen azért merem inteni a' Grofot; engem-is okos ember térített-meg; meg-mutatván, hogy ha mindjárt én volnék-is Sachespear, az egész Parnassusnak minden nektár-hegyei, ugy meg-vannak szedve, hogy alig lehet egy fillenket kapni; minden mezők meg-vannak aratva, ki van minden tsépelve, még a' töredékbe-is fel-vannak a' szemek keresve, 's ugyan azonokat mire mondani? mikor azok írtak, vagy ha nem írtak volna, más volna; vagy ha egy nagy köz pusztulás után újra kezdődik a' világ - - -

BERNÁRD. Miért szégyenlnök mi-is, ha a' természet Ádámtól fogva, mind ugyan azonképpen tsínálva az ábrázatokat, sokszor maga repetálta magát?

DENGLIOS. Az tsak az el-veszett munkák' helylybe esik; a' meg-lévők között ritkán lehet ezt látni: igaz hogy magának a' fő művészek-is ritkák a' szép remekei; tsak 9 mu'sát tudott elé hozni, 's ennek-is hol a' párja? nem azért hogy az én léányom, de szépnék szép.

BERNÁRD. Bé illenék a' 10-dik Mu'sának: 's ő lessz az én Mu'sám.

DENGLIOS. Az már inkább-is el-kapható - - - jöjjön a' Grof tsak velem vissza, 's próbáljunk együtt valamit; de ne beszéljen hát az eddig volt mu'sája nyelvén, hogy ez meg-ne értse. *(visszi karon)*

BERNÁRD. A' mennyibe lehet, igyekszem ennek a' nyelvét tanulni-meg; ha különben nem beszélhetek vele. *(el-mennek)*

NYOLTZADIK JELENÉS. CHARLOTTE és HENRIETTE *(othon)*

Tehát kedves Léányom! reménylem, meg-kiméllessz továbbá azoktól az nem egy Charlotte de la Roche véréhez, sem az téged magánál inkább szerető anyának léányához illő szóktól. – Kedves Léányom! nem ezt az engedetlenséget érdemlettem én tölled akkor a' mikor élet és halál közt voltam: az orvosi tanács el-végezte, hogy lehetetlen lévén meg-születned az én halálom nélkül, téged vassal vagdaljanak széllyel; én voltam az-az anya, a' ki halálra el-szántam magamat, hogy te meg maradj; én az az anya, a' kinek te most egy kis testi gyönyörűségért gyilkossa akarsz lenni; 's én vagyok az tudd meg! a' ki ha le nem mondassz rolla, elebb meg-átkozlak, 's az után meg-halok; de mint egy kisertet üldözlek mindenütt, 's minden öleléseidet meg-haborítom - - -

HENRIETTE. (*térdre esik*) Az egekre édes Anyám; ne modjon többet: ha azt az életet, a' mellyet adott, vissza-venni nem akarja. Istenem! taníts-meg, mit tselekedjem. - - - Nyomorult sziv repedj-meg!

CHARLOTTE. Annak az alatsónnak köszönj mindent: a' ki az én josággommal 's a' te ártatlansággoddal vissza élt: kérdés nélkül meg-érdemlené az akasztófát; soha se kerüljön a szemem eleibé, az Isten őrizzen meg, hogy kés ne volna a' kezembe; vagy kísértetbe esném, vagy a' mérég miatt ott halnék-meg.

HENRIETTE. Menyhéli Isten! örökös jaj nékem! könnyörülj rajtam! 's végy-el!

CHARLOTTE. Inkább vegyen-el, háládatlan anya gyilkos! - - -

HENRIETTE. Oh kedves Anyam! tsak így ne nevezzem! - - - le-mondok a' világról: bocsásson Klastromba; 's engedjen-meg!

CHARLOTTE. A' de la Roche vér szádoktól fogva foly ditsősségesen, 's világ végéig folynia kell - - - te egyedül vagy, 's néked férjhez kell menni illendőül.

HENRIETTE. Oh kedves Anyám! az én szivem úgy el-van foglalva, hogy én abból nem parantsolhatok: mindent örömet meg-teszek; tsak oh anyám! lehetetlen ne kívánjon.

CHARLOTTE. Alatson makats teremtés! tudd-meg hogy modját fogom találni, hogy azt a' pogány bálványt, a' mellyet szívedbe imádsz kivessem onnét, ha szíved utánna szakad-is - - - mind addig kínozlak míg úgy el-hervadsz, hogy az maga meg-utál. 's akkor a' leg-első kérőnek oda vetlek.

HENRIETTE. Mikor az anya ilyen kegyetlen lehet; akkor maga el-szaggatja a' szent kötelet: 's én-is esküszöm! hogy minden áldozat, a' mit tehetek az, hogy ebbe az életbe Louishoz nem menyek; de valamig ő a' földön lessz senkihez más-hoz se.

CHARLOTTE. Ha ég és föld egybe szakad-is, meg kell lenni, hogy még holnap a' Grofhoz menj. Már ki-mondottam - - - vagy verj kést, (*ki-nyitja mejjét*) ebbe a' mejjébe, a' mely fel-nevelte azt az életet, a' mellyet halálommal vettem-meg. - - - Oh Kedves Leányom! kímélj-meg! látod az indulat, gyengeség, a' kétsébe esésig viszen - - - tégy te-is egy áldozatot értem, a' ki most-is meg-halni kész vagyok a' te boldogságodért. - - - Kedves Henriette! meg-engedek a' te indulatodnak - - - tekintsd-meg a' te szerentsétlen anyádat, a' kinek te vagy egyetlen öröme; 's ne taszítsd kétségbé esve a' Kopersoba! (*Ámália az alatt az ajtóba nézve a' levelet, 's intésével helybe hagyva, bellyebb jö*) Ámália! te vagy? mi bajod?

ÁMÁLIA. Én N|agysá|gos Asszonyom - - - egy levél.

HENRIETTE. (*néz nyughauatlanul*) Ah Istenem! kitől?

ÁMÁLIA. Egy hitetötöl; engem-is szinte el-ámita.

CHARLOTTE. Kitsoda?

ÁMÁLIA. Soha se láttam olyan szerelmes embert; de most annyira ment, hogy pofon kelle ütnöm.

HENRIETTE. Kitsoda? - - - de miféle levél az?

ÁMÁLIA. Tsak a' N|agysá|gos Asszonynak való: már ide adta volt, hogy el-hozzam: egy valóságos tsapodár: de most meg-adja az árát, bé-érte a' büntetés (*oda adja Charlotténak a' levelet*) végtére; mert töltött pistollyal ment-el, hogy többé vissza se jöjjön.

CHARLOTTE. *(az alatt olvassa)* Ugy kell az alatsónnak; nem is egyébre való volt, látszik ebből, hogy soha se volt esze, 's öröktől fogva az Ördögé volt. - - - Na! jó mag! nesze! már most nézd-meg kit szerettél - - - már ő maga meg-szabadított. *(oda adja)*

HENRIETTE. Menybéli Isten! ne haggy-el! ő ez - - - igen-is tulajdon ő maga - - - le-mond rollam?

CHARLOTTE. Az-az egy mutatja, hogy ragadt rá valami a' házunkrol.

HENRIETTE. Nem látom ötet többé? - - -

CHARLOTTE. Azt én nálla nélkül-is tudtam.

HENRIETTE. Az ő Jóltévőiről emlékezik? - - - az atyámrol - - - fogadjam szovát - - - engedjek-meg - - -

CHARLOTTE. Már meg-lehet, minekutánna az Isten tulajdon kezével büntette-meg, mert ott a' végin van, hogy eddig néki-is vége.

HENRIETTE. *(a' lezéről fel-vetve szeméit)* Vége van? Istenem! könyörülj rajtam-is. *(el-ájul)*

CHARLOTTE. Ah! talám oda van - - - a' házi Doctort! *(Ámália fut)* hamar egyszeribe jöjjön-fel! *(térdre esik Henriette eleibe)* Kedves Henriettém! tsak most serkenj-fel! mindent meg-engedek - - - Botsáss-meg! *(jö bé Denglos)*

TIZEDIK JELENÉS. DENGLOS és CHARLOTTE.

DENGLOS. Mi dolog ez? mit tsináltak?

CHARLOTTE. Áhá! ne jöjj olyan lármával bé-mindenkor mint egy nehéz idő: semmit se néz; de ugy nem-is veszi számba ezt a' gyermeket, egy kutya többet tsinál a' kölykiből.

DENGLOS. El-ájult, vagy mi? valami nem esett az asszonyi kény szerint? vagy talám szokott durván kötöted azon sebeket, a' mellyeknek érzését te magad fáinitottad-meg? - - - már régetske-is volt, el-felejtethetted miképpen ajultál, mikor anyád nem akart nékem adni.

CHARLOTTE. Régetske? minden rég - - - mihelyt egyszer meg-kapják az embert, más nap mindjárt avulni kezd: el-kell kárhozni mind a' mennyi férfi; 's tám oda adnád ugy-é? nem köszönöd-meg, (biz a' Denglos familia sem igen veti magát) hogy a' leányodba de la Roche vér foly? - - -

DENGLOS. *(Henriette meg-mozdul)* Kiálts jobban; ugy tetszik arra ébredni kezd; de még-is igen halavány az a' gyermek: a' Doctor után el-küldötték-é? a' Grof-is velem jött. tsak egy szora tekintet bé a' házához, 's egyszeribe itt lessz.

CHARLOTTE. A' Doctor után ment az a' huntzfut leány, tudja az ördög, miért nem jö - - hát ha a' Grof meg-látja a' leányt, nem illerlen?

DENGLOS. A' Grofhaz nékem jó reménységem van: bé-veszi a' tanátsot; a' meg-térés utján van, 's még egy tisztéséges urí ember lessz - - -

TIZENNEGYEDIK JELENÉS.

D[r]. BOMBÁST *(és a' Grof bé-jönek amaz nagy szemeket isinálva: ez meg-hajtva magát, az esetbe részt véve. Ámália-is velek bé-jő)*

DENGLIOS. *(Ámáliához lassan) Hívd az enyimet-is. (Ámália el-menyen)*

BOMBÁST. Az estve éppen mikor bé-akartam hunni a' szememet, a' hold oda jött az ágyambaz; belé néztem! azután a' tsillagokkal sokat beszéltem. - - - *(közeledik, nézi, 's tapasztja pulussát)* Nagy hideg a' polusoknál, tél és éjtzaka; de a' nap, és föld együtt vigasztalást beszélnek - - - a' mágnes huz még, de a' víz fel felé foly, 's a' pihe és az arany együtt csnek - - -

CHARLOTTE. Van-é reménység édes Doctor Ur! *(a' Grofhoz)* Illyen szerenesétlenség érte a' házomat, a' miatt az ország kerülő miatt; a' nevit-is utálom ki-mondani, 's az egész dolgot szégyenlem; az igaz, hogy egy kisség ketsegtette ezt az ártatlant; ő maga belé szeretett mint egy bolond, 's ugy-is segített magán, mert agyon lötte magát; itt a' levele. *(oda nyújtja, Denglos veszi-el)*

BERNÁRD. *(el-bámulva)* Agyon lötte? - - - de még-is szép - - - romános, az nem is lehet Héroina egy Románba, a' kiért egy tutzat ifju el-sárgulva mint a' hold, agyon nem lötte magát az Isten Asszony' áldozatjára.

DENGLIOS. Istenem millyen különösön érzem magamot én erre! - - - ez valoba nagy kár

CHARLOTTE. Nagyobb tám ugy-é mintha - - - az Istenért kérlek! leg-alább idegen előtt ne mutasd-kí a' fogad fejrít.

DENGLIOS. Istenem vallyon nem beszéltem-é keményen?

CHARLOTTE. Talám itt volt?

DENGLIOS. Én voltam nálla.

CHARLOTTE. Szép úgy meg-alázni magát.

DENGLIOS. Hogy az ember egy szerentsétlent meg-látogasson?

CHARLOTTE. Meg-is érdemli: abból ki-retszik, hogy örökké súlt bolond volt.

DENGLIOS. Bolondabb az igaz, a' ki azért lövi agyon magát, hogy egy fejrénpet meg-nem kapott, mint a' ki azért hogy meg-kapta.

Dr. BOMBÁST. Abracadabra! *(az alatt a' szék lábát meg-kötötte, krétával circulust isinált a' pádimentomra, kívül-írta a' napot, holdat, tsillagokat)* Itt nints semmi egyéb mod, hanem hogy ha vériből ki-botsássunk 's ketske vért tegyünk helyyibe.

CHARLOTTE. Nemrelen ketske vért a' De la Roche vérhez? inkább maradjon örökre meghalva.

Dr. BOMBÁST. Még egy van a' mitől várok. - - - *(mutat a' pádimentom' figuráira 's ki-áll északra, 's délre terjesztett karokkal, fel-vetve szeméit)* Minden világokat éltető mágnesi folyónak szent forrása! méltoztass különösebben jutatni most ezen szent tzerára? folyj-le az érző-inak fél-ágain 's egybe gyölve lelkembe, a' kis tóból ömölj által ezen üres halál-képbe, hogy éljen másodszor. - - - *(a' mejjére gy tükört függeszt, 's néz félre, más világra szegzett szemekkel)* Pauzát tartson minden földi indulat! ugy ne legyen semmi különbség a' nemek közt, mint a' sir-éjtzakájába az ő poraik közt! - - - Az örök nap jö itt fel, 's az ítélet menydörög - - - szent borzadással vonja minden félre magát! *(Charlotte reszkette távozik, Bombást a' beteggel szembe áltva merőn néz, 's jobját fel-emelve)* Te halando kéz! mostan a' Mindenhato jobjának meg-nyújtása! tégy tsudát!

TIZENKETÖDIK JELENÉS.
DOCTOR COURTE *(s az előbbiek)*

DENGLÓS. *(elébe menve)* Doctor Uram! tegyen a' mit lehet ezzel az el-ájult gyermekkel. *(oda menyen Doctor Courte 's tapasztja a' pulsust)*

Dr. BOMBÁST. Tökéletesen meg-hólt volna; ha a' mágnesi tengerből nem halásznám most ki a lelkét; alig kapom, mindjárt ki-tsuszik a' kezemből.

Dr. COURT. Hiszen a' pulsussa úgy vér a' mint kell, *(a' szíve körül surolja, 's szagoltatja)*

HENRIETTE. *(serken)* Jaj Istenem! - - - hol vagyok?

Dr. BOMBÁST. Már most itt a' hatalmasnak segedelmével; isten után ezen kéznek szolgálatja által.

CHARLOTTE. Oh édes Mindenható Doctor Ur! az Isten áldja meg! már szokszor-is vissza hozta az életre.

Dr. BOMBÁST. Isten után! mi tsak az ő kezei vagyunk, mutatni mint az óramutató az ő végheretlen hatalmát - - - Hát hogy van a' Kis-asszony? nem fáj a' feje?

HENRIETTE. Nem.

CHARLOTTE. Nem fáj semmid?

HENRIETTE. Áh! nem - - -

CHARLOTTE. Doctor Uram! ne adnánk-bé valamit?

DENGLÓS. A' szívének kell az orvosság.

HENRIETTE. Az meg kapta a' maga mérgét Édes Apám!

DENGLÓS. Hátha meg-kapná a' méreg ellen való orvosságot-is.

BERNÁRD. *(oda menve meg-fója a' kezét)* Kedves Angyal!

CHARLOTTE. *(Denglósához)* Most az egyszer jól szollál: nem-is huzni halaszrani, minckelőtte a' világ meg-nyitná a' száját - - -

HENRIETTE. Oh kedves Anyám!

CHARLOTTE. Amannak ugy-is vége - - - hallod, hogy ökeme milyen volt?

DENGLÓS. Igaz hogy Louisrol ezt nem hittem volna; gondold azt meg Henriette! hogy ő téged hűségtelenül el-hagyott - - - továbbá hogy ő maga arra int ezen levélbe, hogy azt tselekedd a' mit én tanátslok, az én tanátsom pedig kedves leányom *(egybe adja Bernárdal a' kezeket)* hogy adj a' Grofnak egy gyűrűt -

DR. BOMBÁST. Az-az egy tartja-meg a' mindennapi nyavalya-töréstől.

DR. COURTE. Valóban az meg gyógyíthatja.

HENRIETTE. Ah Louis! miért taszítassz máshoz? a' midőn utánnad mehetek?

BERNÁRD. *(meg-szorítva kezét forron)* Egy ilyen szeretőért hurubába le-költöz-ném, 's napszámosnak öltözném; sőt még a' Mu'sától-is örökre meg-válnám - - - már most imádlak Henriette - - - egy ujj világ nyilik-fel előttem.

DENGLÓS. Ha szeretted Henriette! fogadd-meg a' mit irt.

CHARLOTTE. Ha a' koporsóba nem akarsz taszítani kedves Leányom!

(Bernárd a' maga gyűrűjét bé-vonja a' Henriette ujjába, Charlotte a' Henriette ujjából a' Groféba teszen egyet.)

BERNÁRD. *(ki-terjesztett karokkal meg-öteli, 's meg-tsokolja)* Ez a' szeretet, igaz gyűrűje, a' mely magába foglalja az ő boldogságát.

DENGLIOS. 'S az örökkévalóságot ígérő fattyu gyűrűknél többet tellyesít; az Isten áldjon-meg titeket! *(azonba a' Kárpit le-esik.)*

VÉGE A' MÁSODIK FEL-VONÁSNAK.

HARMADIK FEL-VONÁS.

ELSŐ JELENÉS.

BERNÁRD. *(egyedül)*

Meg-házasodni vagy meg-nem házasodni; ez a' kérdés: mellyik nemesebb az elme előtt? nyakan fogva maradni-é egy-néhány buza szemért, hogy a' panaszo kalitzka a' házi echoval a' sir' hallgatásáig tsengjenek; vagy ki-vonni egy ujjatskából azt az arany gyűrűt, mely egy örökös vas fogsághoz lántzol: 's azonnal az ifjúság mosolygo egéről, mező patak felett szabadon trillázni. - -

Meg-házasodni, - - - alunni - - - 's egy angyal' karjai között aluva-el azt mondani: itt minden sohajtásoknak vége, 's azoknak az ezer ado-fizetéseknak, mellyekkel a' test az ördögnek tartozik - - - Ez maga a' paraditsom, mellyet a' meg-engesztelődött Isten vissza ajándékoz. -

Meg-házasodni, - - - el-alunni - - - el-alunni! talám fel-is ébredni? itt a' bog - - - Mert azon menyei álmokból mire ébredünk-fel, minekutánna a' minden bájokkal vará'slo tündér-várba el-aluttrunk - - - ez meg-állit - - - Ez az a' vissza-tekintet, mely az ifju legénységgel egészen a' meg-öszülésig szenvedtetí, a' szerelem' égető szorongatásait - - - Kítsoda álhatná különben ki, azokat a' rettenetes paroxismusokat? azon tüzes nyilak' záporát, mellyeket a' szüntelen nyilló szép léányokrol lövöldöz a' szerelem Istene - - az ő ellene álhatatlan hadi mesterségeiket - - - angyali kedvességgel valo közelítéseket, önként valo meg-hodolásokat, 's mikor a' magunkét meg-ölelnök, mostoha el-távozásokat. - - -

Ha nálla magánál a' paraditsom ajraja' koltsa; ki nézne a' kerten által, égve és sárgulva?

De a' fel-ébredéstől valo félelem a' mennyei álm után, 's az a' tsudálatos 'Tobozo szigete, a' honnan minden evező le-fórrázva tért vissza, az akarat erejét el-veszti; ' azt tselekszi, hogy inkább ezeket a' rosszakat szenvedjük-el - - - a' mellyeket esmérünk, mint olyanokra kárhoztassuk magunkat, mellyeket nem tudunk - - -

Igy a' meg-gondolás a' paraditsom fénnjét elhalaványítja, 's a' bé-meneteltől kedvünket el-veszi, ne hogy majd ki üzerve bujdossunk, 's egy szerentsétlen maradék fizesse örökké, a' gyönyörűség' rövid álmát. - - - *(Pauza)*

De hogy kelljen meg-engesztelni hát azt az Istenséget, a' mellyet meg-tsalni nem lehet? egy fórrásnak tsak folyását lehet vezetni; 's nem helesebb-é, egyenes Cánálison vinni-le? mint ezer görbéken kártékonyul tévelyegtetni - - - 's végre a' leg-nagyobb kérdés, hogy van-é a' kérdésnek helye? Szerelem, Mu'sa, betstílet - - - a' lant gyász-

ba borulva némulna örökre-meg - - - 's a' szerelem ragad mint a' szélvész - - - Menj
tehát szerentsés avagy szerentsétlen tsillágom elöl! (*meg-indul*)

MÁSODIK JELENÉS.
BERNÁRD és AMÁDÉ (*az utszán sebessen menve szembe*)

AMÁDÉ. Alázatos szolgája a' Grofnak! örvendem, hogy szerentsém van - - -

BERNÁRD. Hát hogy van? mikor jött? hogy érkezett?

AMÁDÉ. Frissen, éppen most, hogy vannak?

BERNÁRD. Én Barátom olyan formán, mint mikor Ádámnak, az Isten Évát elei-
be vitte; hogy én se legyek ebbe a' szép világba egyedül.

AMÁDÉ. Tám házasodik Nagyságód? kit veszen?

BERNÁRD. Denglos Henriette az a' szép Éva; nem alább valo annál a' leg-első-
nél - - -

AMÁDÉ. (*gondolkozva*) 'S hogy lehet az? nem volt akadály közbe?

BERNÁRD. (*mutatja a' gyűrűt*) Ez a' lántzsem az örökkévalóság kerek képe min-
dent egybe foglal; már mátkás vagyok vele, 's egybe-is fogok eskünni.

AMÁDÉ. (*gondolkozva*) Henriettének jó kedve van?

BERNÁRD. Meg-gyúl az-is a' Tymen fáklyáival. -

AMÁDÉ. Hát most?

BERNÁRD. Egy fátális történet - - - az a' derék ifju Louis - - -

AMÁDÉ. Esmerem - - - mit csinált?

BERNÁRD. Egy valóságos romános tettet, mely az én mátkámnak meg-adja a'
Poétai szint.

AMÁDÉ. Ugyan mitsoda bolondságot?

BERNÁRD. Ti hideg láikusok annak nevezitek; mi 'Seni furtsaságnak - - -

AMÁDÉ. Már szeretném látni meg-születve.

BERNÁRD. Halva meg-láthatod, ha fel-keresed.

AMÁDÉ. Meg-holt?

BERNÁRD. Nem holt, hanem agyon lötte magát, levelet irt annak, a' kit remény-
ség nélkül imádott; 's ugy tett mint egy szabad Génie; le-vetette a' lántzokat, 's fel-
repült a' tsillagok közzé.

AMÁDÉ. 'S ugyan igaz ez?

BERNÁRD. A' levelet láttam én? 's Ámália ötet, mikor kétségbe esve el-ment a'
tselekedetre.

AMÁDÉ. Ugy-é? Ámália? (*magába*) Derék hiteles kutfő! (*gondolkozik*) 's azon busul
Henriette?

BERNÁRD. Igen az igaz; de szüléi szava mellettem van, 's engem-is másképpen
kezd nézni.

AMÁDÉ. Miolta van ez a' képtelenség?

BERNÁRD. Tegnap tsak minden.

AMÁDÉ. (*magában*) Képzelem én hol van ő; eggyet próbálok.

BERNÁRD. Barátom! én soha sem siettem így -

AMÁDÉ. Áljon tsak egy pillanatig Nagyságod! nékem egy dolog jutott eszembe: le-festettette-é Henriettét?

BERNÁRD. Eszembe se jutott.

AMÁDÉ. A' szüzesség idéálját le-venni; lehetne a' Grátia képe alá írni verseket: még hát nem késő, sokat nyér vele előtte a' Grof.

BERNÁRD. Köszönöm kedves Barátom! nagyon el-köteleztél; de hogy lehessen ez?

AMÁDÉ. Hiszem éppen arról juta eszembe, hogy velem egy utazó kép-író jött, a' ki a' milyen nagy (az örökkévalóságra dolgozó) művész, éppen akkora bolond: a' mint szokott lenni. –

BERNÁRD. Bravo! már az pontba úgy van; Vigy oda Barátom!

AMÁDÉ. El-késik Nagyságod, 's nékem-is egy kis fontos útam van más felé.

BERNÁRD. Segíts valahogy réá kérlek!

AMÁDÉ. Jó szívvél: hanem nagy akadály van benne.

BERNÁRD. Mindent el-háritunk 'Senik a' 'Seni elői.

AMÁDÉ. Ökeme mint nagy bolond, duellált, 's artzul meg-vagdalták - - - különben-is most mind görög vitéz tetteket fest, 's olyankor némely nap pántzélba öltözik siskason: most a' siskát fel-sem emeli, mert úgy bé van raggatva, hogy olyan mint az ördög, tsak a' szemé - - - ha a' király hívná se vetkezik-le, 's a' siskat fel-nem emeli, míg a' bolondsága el-nem mulik. Románo is olyan volt, hogy a' királyhoz-is tsak úgy ment, ha a' kalap a' fejibe maradt.

BERNÁRD. Há! há! há! Az-az ember tetszik nékem - - - szerzd-meg kérlek! ki-mondhatatlanul szeretem az olyan 'Seniket.

AMÁDÉ. Ez a' leg-nagyobb 'Seninek-is elég bolond - - - meg-probálok, ha tsak el-nem bodorgot valamere. Hanem még egyet! beszélteni nem kell, előre légyen minden készen, oda küldjük; a' tárgyat eleibe kell tenni, 's magára hagyni, hogy dolgozzék; különben magát gondolja, 's mindent ott hágy.

BERNÁRD. Hát mikor lehet meg-esmerkedni vele?

AMÁDÉ. Ha meg-nem háboritva dolgozik, 's jól találja; mikor el-végzi, madarat lehet fogatni vele, akkor talám ki-is vetkezik.

BERNÁRD. Éppen ilyen ember kellert nékem, tsak siess! én-is egyszeribe el-rendelem Denglosnál, hogy mihelyt el-jő, fogjon hozzá; dél előtt jön-el?

AMÁDÉ. Ha réá vehetem, 's el-nem indul holnap.

BERNÁRD. Mihelyt el-jön, egy legénytől izenjen-bé hozzám. 'Tsak frissen! Adieu! *(el-mennek ketten két felé)*

IIARMADIK JELENÉS. HENRIETTE. *(othon egyedül)*

Tchát készen vagyok, mint egy innep-napra fel tziírázott áldozat? de nem az égnek, hanem az előitéletek' rettenetes Bálvány-Istenének, a' mely többet öl-meg a' háborúnál - - -

Mennyei Áryám! botsáss-meg! mikor az oltár előtt reszketek, 's talpam alatt ég a' pokol - - - mikor az első szentség-törő szó jön-ki meg-fertéztetni ajakimat, jöjjön-ki

azzal az én lelkem-is 's el-válva a' Molok áldozatjától, menjen-fel Hozzád! Ne engedd ki-mondanom oh Mindenható! Örökkévaló! mikor a' hév pádimentum emelkedik, 's a' templom el-setétül; 's a' Sátán várja, hogy a' te Neved' káromlása meg-szülessék; mutasd-meg azon színedet, mellyel fellegecdiről menydörögve ítélni fogsz: hogy a' meg-indult könnyek, a' jég-hideg ortzákan maradjanak, 's a' hamis esküvés előtt meg-némuljanak el-fejérült ajakaim.

NEGYEDIK JELENÉS. HENRIETTE & DENGLOS.

DENGLOS. Jó reggelt kedves Léányom! Az Isten áldja-meg néked ezt a' mái napot! ha fellegebe jön-is a' reggel, tiszta lessz a' tsendesebb ég dél felé - - - senkinek se szép az egész napja; az enyim reggel volt igen szép, 's most azért fekete egészen lenapnyugotig - - - mellyiket választanád? ugy virágózni-é mint egy ro'sa, a' mely a' millyen pompája tavasszal a' kertnek, nyárba senki rá se néz: vagy mint egy gyümölsfa, mely mikor az el-fáradt esztendő a' kedves teher alatt sohajt, 's a' levelek halaványom butsznak-le, akkor tündöklük ki leg-szebben!

HENRIETTE. Ah! nállam az esztendőnek mind a' négy része eggyé vált: az elsőnek fényre féllgett az utolsó; 's a' reménység' viragza plántáját el-hervasztotta.

DENGLOS. 'Tsak azon más világbeli gyenge plántáknak ártott, a' mellyek ugy se maradtak volna meg - - - még elég jokor ide valokat tiltetni: én-is abba hibáztam-el, 's a' te fejedet-is Anyád eszet el-fatsaro Románokkal teli töltötte - - - az álom-képeket nem lehet ki-nyílt szemmel meg-ölelni, 's álmodni se lehet mindég; az élet' döztögös utja fel-ráz - - - a' leg-fáinabb örömeik nem-is birható valóságok a' földön; tsak addig miénkek, míg-nem azok még; mihelyt rá tesszük a' helyeget, tsak azzal maradunk, a' mire rá tehattük - - - Ugy kell venni a' dolgot a' mint van, a' boldogságnak részei itt részenként jónak, soha se mind együtt - - - nem-is kell ször-szálla venni holmit: mert ugy el-vész mindenhez a' kedv, a' leg-bájobb ro'sák tsontávról virítanak a' szép hajfűrtök halál koponyáról lengenek; 's annak két ijjesztő üregeiből égnek azok a' vará'slo tüzek mellyek annyi evezőket, mint a' Párusi ki-tett lámpások oda tsálnak, avagy mint a' temetőbe bujdosó tüzek az utazokat oda viszik - - - Az okosság vezető lámpássát kell követni, mellyet a' fejr hajja idő viszen - - - Mikor vará'sol valami, nézd-meg azzal a' szemmel a' mellyel a' földről el-hunsz - - - Ne higgy a' jelenvalónak! a' mi leg-kívánatosabb leg-mérgesebb, - - - tapasztalás kell tudni, mint terem a' virág. Látod anyád a' leg-szebb, leg-szelidebb léány volt, engem-is esmérsz; 's még-is a' mostani eszemmel meg-tudtam volna, mondani hogy a' mikor kezert fogrunk, pokolba indulunk. - - - A' Bernárd attyával jól ki-jött volna, a' mint az egy illyen formával jól is jött-ki. De nem álhatta, mert éppen olyan bolond volt, mind a' fija most, a' ki hasonloképpen lessz olyan okos, derék ügyes és jó ház-tartó ember, mint az Apja volt; tsak te bánj jól vele; ő enged az okosságnak, tsak te meg-ne kívánd; 's ha ő kívánja, a' fejr népnek illik hajolni, - - - a' Poézis nyavalyája a' fő benne; de ha te bé-töltöd a' lelkit, nem repdes többé az üres árbe. Egyéb-aránt a' sok őssi jóság securitás akkorra', ha a' szeretet el-mullik: gazdagsággal: egy jó ember mennyei örömeiket szereshet, a' leg-később télbe-is; a' mikor minden virágzott helyeket hó temet: Légy meg-

nyugova a' jövendő íránt; a' mellyet én úgy látok, mint te a' jelenvalot - - - A' Grof-is reménylenem, nem fog késni: fel-vagy-é illendőleg öltözve?

HENRIETTE. Szinte mint egy halott az utolsó ítéletre; úgy-is, a' világ Birája eleibe kell mennem, még pedig hazudni az ő színe előtt. Oh Atyám! a' szentség-törés' molska ezen ajakan marad az utolsó nap' fényére.

DENGLOS. Nem jól van kedves Léányom! az igaz: itt a' földön semmi sint's tökéletesen; de hidd-el! hogy többet láttam én meg-tartani, a' ki ebbe a' dologba mikor ígért akkor hazudott; a' szerelemnek természete, hogy minél szebben ég az angyal, halhatatlannak-is higgye magát, nem tudván hogy éppen akkor ég-el - - - 's azután mikor ki-alutt, a' tárgyát vádolja, érezvén hogy mástól újra gyulharna; és akkor indulnak-meg a' setétbe a' pokol' kísértetei; az elmondott ígék nem menkö vezetői a' föld alatti tüzeknek - - -

ÖTÖDIK JELENÉS. CHARLOTTE (*'s az élőkbeniek*)

CHARLOTTE. No! most tudom beszélt eleget: ne fogadd-meg! egy szó sem igaz; tsak azon imádkozz! hogy az urad olyan ne legyen - - - minden beszéde a' volt, hogy szót fogadj, légy szolgáló?

DENGLOS. Volt modja minden nap hallani, millyen a' Mu'sika, ha a' második hegedű szünetlen primo akar lenni; 's a' hol piáno vagy pauza kellene, conturta la forza kiált: ha hajakat tépő dissonántiát akar, mindent tegyen úgy mint te.

CHARLOTTE. Most-is ki kezdi?

DENGLOS. Én el-végezem; most ezt az utolsó órát töltjük a' Léányunkkal: együt osztán tölthetjük, míg le-halad az élet napja; már nekünk-is hosszul az árnyék, 's nem sokára az örökkévalóságba vissza-nyulik.

CHARLOTTE. Árnyék, mikor ilyen komor ember a' nap' mutatója.

DENGLOS. Akár hól legyen a' nap, ez a' test árnyékat vét, mindenkor által el-lenbe.

CHARLOTTE. Az Árnyék-is kedves, ha a' szerelem zefírei repdesnek benne; de az Isten örizzen-meg az ilyen Decembertől! Te Henriette szerentsés vagy, hogy téged az urad mind inkább fog szeretni.

HENRIETTE. Oh kedves Anyám! én senkihez több szerelmet nem érezhetek.

CHARLOTTE. Hidd-el, hogy észre se veszed, mikor el-jö; mint tavasszal a' hó lassanként menven-el, 's egyszer tsak zöldellik 's virágzik minden. Még örvendj; hogy most jö, semmi se fogyott-el belőlle, 's végig tart.

DENGLOS. Nints' szerentsétlenebb a' házasságba, mint a' ki finomabb szerelmet szomjuzo lélekkel van meg-verve, azt a' rövid idejü búbájos lámpás hamar örökös setétbe hagyja: mert az a' ki egyszer meg-gyujtotta, többé ujra nem gyujhatja; egy-féle sóval ha a' víz jól lakott, abból többet fel-nem veszen. Az igaz hogy a' szerelem mindent ki-fizetne, ha a' Debitor tsak hamar el-nem szöknék - - - A' házasságnak-is tavassza van, melynek virága a' szerelem el-hull; a' gyermekekbe 's a' virtusra egyesített buzgósággal való törökedésbe nő a' nyara; mosolyogva jön az össze, 's vár

a' minden kintsével le-folyt esztendő, egy jövő boldogabb tavasz' fényétől meg-ezüstözve.

CHARLOTTE. Mindég úgy szokott: egy néhány keserű erköltsi mondással fizeti ki azt a' a' theri fűszert; a' mely nélkül minden ízetlen, 's azzal a' méreg-is kedves. Ne hidd! a' betsületes embernél holtig ég a' szerelem - - -

DENGLOS. Bággyadt világgal továbatska de az-az égi láng, a' melyet szerelemnek neveznek, a' milyen szép olyan el-rünő látszat, - - - 's előre mondom, ha pokolba nem akarsz esni, az égbe ne vággy - - - Tud-meg! hogy mikor az Áprilisi Napfény 's első közt nő a' paraditsom, Ádám 's Éva a' virágzó fák havazás közt el-ragadtatva mennek szembe; de mihelyt találkoznak; az a' mennyei valami nem szenvedherve a' halando karokat el-tűnik, 's tsak azt a' formát hagyja ott, a' melybe meg-jelent. - - -

HATODIK JELENÉS.

(jö-bé BERNÁRD Gálába az elébbiekhez)

BERNARD. *(meg-hajja maga, azután Henriettéhez menyen kezét meg-tsokolni)* Kedves kis-asszony! engedjen-meg, hogy azzal az édes reménységgel fogjam-meg ezt a' kezét, hogy réá naponként méltobbb leszek: ha a' szeretetet és hívséget kintséhez szám-lálja egy nemes szív, úgy bizonyos vagyok, hogy az én betsem meg-fog jönni.

CHARLOTTE. Igen kedves előttünk a' Grofnak házukba való lépése; - - - De te Henriette! könnyes szemekkel fogadod a' mátkádat?

BERNÁRD. Ah! ha öröm-könnyek volnának, az én szemeim-is hasonlokkal felel-nének: tsak egy harmatos reggel, a' melyre egy boldog élet napja jön-fel.

HENRIETTE. Mivel el-enyészett útánna hullanak, - - -

BERNÁRD. Tehát huljanak a' hold eleibe! hogy mikor az éjtzaka mint egy Isten-asszony meg-indul a' tsillagos meny alatt, gyöngynek tűndököljenek lábai alatt - - -

CHARLOTTE. Biz a' hold szebb-is a' napnál; 's tulajdonképpen az a' szerelme-sek-napja.

DENGLOS. Tulajdonképpen a' tolvajoké; nem vi'sgálom a' hasonlatosságot: ha-nem ha hold, az igaz hogy jobb a' melynek a' homályja, mint a' melynek világa apad.

HENRIETTE. Oh! kedves Atyám! ha tsak az nő, a' mit érzek: az tsak fájdalom - - -

BERNÁRD. A' Szemérmetes holdnak-is, mikor fenn az ő égén lessz, meg-jö a' vi-lága - - -

CHARLOTTE. Készen-é a' Pap?

BERNÁRD. Régen vár.

CHARLOTTE. Fogja-meg a' Grof a' kezét! 's menjünk! az aféle mind így szokott menni. *(meg-fogja 's által-adja)*

HENRIETTE. Kedves Anyám! muljék-el bártsak márol?

CHARLOTTE. Nints' semmi ok a' halas[z]tásra, van arra hogy essünk tul rajta; menjünk!

HENRIETTE. Istenem botsáss-meg!

BERNÁRD. Eggyüt engeszteljük-meg jó Henriette! 's te-is meg-engesztelődöl; minden álmodat tellyesíteni fogom.

CHARLOTTE. (*mózdul, mindent mozditva*) Menjünk!

BERNÁRD. Tsak egy kérésem van: siető, még ma véghez kell menni: egy nagy kép-író művész utazik itt által: engedd-meg Henriette! hogy le-vétesselék ezen az utolsó napon, mint még leányát kedves szüléidnek: hogy maradj itt hajadón megkoszorozva: Reményilem az Úr maga örvendeni fog ezen az újj esmértségen: szörnyű tsudabogár, valóságos 'Seni; meg-beszéllem az úton a' bolondságait.

DENGLIOS. A' Leányom le-írását akarom, mert mind halogattuk: de az újj esmeretségen nem kapok: mindenik a' mi széjpe van, azt teszi kívül, únom annyit fordítani rá, hogy ki-tanuljam mit takar - - - egyéb aránt-is az időnek kevés része diskurálni való; minden újj esmeretség pedig újj adosság Capítális, mellyet azon parányi időből, a' melyből annyinak kell ki-telni, interesezni kell - - - de itt tsak pénzt nem szabad más-tól el-lopni, időt pedig, a' mit vissza szerezni nem lehet, szabad a' mint tettzik kinek-kinek; holott a' ki egy napját másnak el-rontja, annyiđ részbe meg-ölte őtet, a' hány napja annak hátra van.

CHARLOTTE. Meg-ne tanulja a' Grof ennek a' tsuda embernek komor természetét, ha boldog akar lenni - - - De jól kezd: köszönöm a' leányomról való meg-émlékezést: tsak azért a' gondolatért-is, hogy a' kéjét itt haggya, meg-érdemli az Originált.

BERNÁRD. Tsak azon 'Seni bolondságait nem tudom, méltoztatnak-é meg-szenvedni?

DENGLIOS. Talám tsak nem olyan nagy 'Seni, hogy fel-gyujtsa a' házat? Ha tsak a' féle bolondság, miért ne? 'Seni nélkül-is minden-nap kell szenvedni.

CHARLOTTE. Az semmi: Musikus, Pictor, 's még (*mosolyogva*) a' Poéták-is néha - - - Beszélje-meg az uton - - - Menjünk. (*nyitja az ajtot 's el-mennek*)

HETEDIK JELENÉS.

LOUIS. (*egyedül*)

Rettenetes hatalom! ha le-vetettél az égből, töröld-ki emlékezetét: vagy engedd-meg! ha a' le-hánt angyal ördöggé válik - - - 'Tsak képzelni-is aluva őtet egy más' karjai közt, egy pokol ég körülöttrem - - oh! ez a' méreg a' lélekbe hat; tsak ez a' másik (*fogja a' pistolt*) mentheti-meg - - - semmi sem egyéb egy büszke rab-szolgaságnál; fenn valva a' királyt, alá a' pokolnak adozni; 's még végre az égre sirva lántzokba vitetni-le - - - Ha ilyen erős az ellenség, van-é egyéb mod, hanem a' hidat el-vágni?

Fogadd-el anya föld a' tiédet: a' te gyermekeid mind addig sírnak, míg elég mérget szíva a' mejjeden alusznak-el - - - engedj-meg anya! hogy el-hagylak: az atyámat akarom-meg látni, 's az ő meg-szabadított részét vinni haza; világról világra indulok, míg meg-találom őtet, vagy az örök halált.

Éeneketlen méjség! meg-szűnnek-é azok a' rogyogo világok valaha? van-é vagy egy boldog köztek? vagy mindenikből jaj kiált a' tronushoz? Mennyei Arya! honnan hallgatod? 's választ nem adsz, míg itt el-veszett ügyemet elődbe nem viszem.

Ki-álhatatlan vakság! ki-nyílt szemekkel semmit se látni - - - a' bé-hunt pillantók' kárpitján tul hinni a' meny' világot, még-is a' sötétbe tátott szemekkel tévelyegni ezer kísértetek között - - - saját magamnak az vagyok - - -

Mírsoda hatalom kérderlen taszitott-bé ide? kényszerített chez a' méreggel teli vendégséghez ülni, részegen az égbe tévelyegni, 's halálos sebbel le-esve, végre torturával fizetni-meg az ebédet - - - ki-vettette mint egy szemét, ki-tudja hová 's miért? 'Tszudálatos hog! tsak kerté vágni lehet. *(vészí a' pistolt)* Örökkévalóság' titkos kárpitja! ha alája vagy egy halando szavának vettette, emelődj fel! gyulj-meg hatalmas láng! *(a' pistolt a' szájához vészí fel)* 's olts-ki egy poklot! *(Amádé meg-ragadja)*

NYOLTZADIK JELENÉS. LOUIS és AMÁDÉ.

AMÁDÉ. Meg-álj balgatag! ha a' világ fenekéig mind menni nem akarsz: ezt a' lépést valamig előtted lessz, mindenkor meg-tehered, de vissza egyszer sem; meg-gondóltad-é? hogy ha magaddal szabad volnál-is, mást meg sebesíteni nem szabad: oh Louis! el-szökhettél volna a' te barátod' hira nélkül?

LOUIS. Mírsoda fátum hozott téged ide? engedj-meg! egy olyan sebem van nékem, a' mely egy mást sem enged éreznem, minden vér-tsepp azt táplálja: ne vedd-el egyetlen bal'samát!

AMÁDÉ. Méreggel gyógyít ez: még éppen jókor érkeztem.

LOUIS. Nevezz egy bal'samat méreg nélkül, egy virtust se halgass-el - - - mindenüt ott a' méreg 's tsak azért van az Antidotum hozzá téve, hogy minden nap ujj halálra huzzon vissza.

AMÁDÉ. Benned romlik-el minden Barátom!

LOUIS. Igen-is, ebbe a' rossz edénybe romlik-el a' belé tett mennyei; 's annak formáját fel-véve rítul-el a' lélek: azért akarom üressen hagyni. -

AMÁDÉ. De van-é más készen a' melybe töltsd?

LOUIS. Égy tömlőtbe sem akarok zárkozni többé; a' hol lántzok közöttül várjam a' szerentse sententziáját. A' belső ember, a' kit egy kard sem ér, mihelyt ez a' héjj le-esvén a' mennyre szabadul, fenn mosolyog, a' midön az ordító habok törnek alatt a' világok tengerén. -

AMÁDÉ. De jól lehet az a' mit a' mennyei nap' sugára még-batott, ki-van a' testi világ' törvénnyel alól véve; tsak ugyan a' belső ember tsetsemő élébb, nő a' virtustól tápláltatva; 's a' mint akkor van, mikor a' külső le-esik, úgy menyen a' más világba által. -

LOUIS. Éppen azért menyek-el; hogy itt meg-nyomorékulva, ne szülessék úgy egy más világra. Ha itt meg-nem ért-is; hányat nem széd maga a' gazda le-virágul, vagy bimbóul?

AMÁDÉ. Bizzuk tehát réá; hogy ha a' métsnek fogytig kell égni, oltsa az a' ki meg-gyújtotta.

LOUIS. Ó oltja-ki mikor az örömét el-veszi, a' méts olajját: ha hatalmat adott ki-oltani, 's kérdésbe jöhet: éppen ugy az okosság' mérő serpenyőjébe van, mint egyéb; 's a' kérdés tsak a' lehet, hogy ekkor vagy amakkor égessük-é vagy le-oltsuk? A' tüzet azért, hogy az ég' villámja gyújtotta; ne oltuk-é? 's egy Pestist mellyet az Isten botsát? Ha törvény; miért nem olyan világos, mint a' felebaráti szeretet? - - - még az nem leg-rosszabb, a' ki egy tuskot félre hárit az idő folyamatjából; vagy egy rosztol meg-tisztítja

a' földet, a' vagy az erköltsi haláltól egy embert meg-ment - - - Nem körelesség-é futni? mikor az menthet-meg egyedül - - - oh! olyan alá eshetik a' legjobb ember, hogy még az égre se lát vissza; 's méjjen tsusz mint egy ártalmas bogár; melynek életét kioltjuk, noha éppen olyan kevésbé gyujtottuk mi.

AMÁDÉ. Az Ember nem bogár, és - - -

LOUIS. *(bele szolka)* Sok tekintetbe éppen olyan; alább valo, a' mellyekbe fellyebb valónak kellene lennie.

AMÁDÉ. Éppen azért kell itt maradni, hogy a' mi rangunkat, a' mellyet a' Teremtő adott, meg-tartsuk; nagy titulus Isten fiainak nevezetmi: minél többet hibázott valaki, annál körelesebb jól tsinálni, hogy adosságát fizesse.

LOUIS. Tídd-el! hogy mindenik nap' több ujj adosság jó, mint a' mit ki fizetsz; 's a' virtus ez a' hiába ohajtott mátká; a' mint naponként rutulunk, mind idegenebb, 's végre el-rünve a' menybe, a' földön pokolba hágy. - - -

AMÁDÉ. Pokol annak a' föld, a' ki rajta angyal akar lenni; légy fia az anyának, 's ő - is inkább kedvez.

LOUIS. Oh! nékem úgy tetszik, mintha ez az anya meg-holt volna; 's az emberek mint valami nyüvek egy járnának egy dögön; tsudálkozva ha valamellyik meg-tsömörölve el-menyen.

AMÁDÉ. Ha az anyát meg-untad: testvéreid az ő több fiai, 's szereted magadat!

LOUIS. Azokat szeretem; 's hogy az én mérgem őket-is meg-ne vesztegesse, el-távozom tőllek; 's magamtól-is lehetetlen nem futnom, valamig ez az agyag molskol - - - oh! talam itt minden a' ki fel-ébred, fut magától; 's azért kell szüntelen részegnek lenni valamitől, 's a' pokolba a' menyről álmodni, - - - mint az éjjeli bujdosó úgy járunk irtoztato meredekek élein. - - -

AMÁDÉ. Ezerk közül a' kik a' nap-fényen örvendeznek, te egyedül vagy az az éjjeli bujdosó; a' világ ugyan az: ha két kláviéron egy aránt játszodnak; a' mellyik rosszul szóll, az van rosszul stimmelva.

LOUIS. Szerentse a' kinek szíve úgy van hírozva, hogy a' világ jádzásával eggyezik; nem tudom kívánjam-é; az enyim magában dissonál, a' Mennyei Kappelmeisterel akarom egybe igazittatni: ez a' világ mind inkább egybe bontja; hogy még végtére a' kárhozar' rivásához hasonló hangot ád - - - Barátom! olyan idegen helyt érzem én magamot; meg-fázom mikor erre a' mostoha anyára vissza nézek; 's úgy vonsz édes fulánkal egy titkos erő haza nem tudom hová, hogy lehetetlen maradnom - - - mintha egy fergeteges éjtzaka egy pusztán hátul a' fene vadok üznének, 's egy megvilágosított tündér-vár nyílnék-fel előttem. - - -

AMÁDÉ. Térj vissza Barátom! erre van az a' Tündér, mely a' pusztát vissza változtassa paraditsommá.

LOUIS. Oh! ne tölts olajat az én poklom lánjaira; ne mutass vissza arra a' paraditsomra, a' honnan ki-üzettetem.

AMÁDÉ. Vissza kell mutatnom, mert belé vissza akarlak vinni - - - semmit se tsudálkozz! igen is vissza vinni; jer vissza a' világ irtoztato széléről, a' hová a' szerelem hagymássza vitt, 's meg-látod hogy a' föld szép - - ha látni akarod Henriettét, jöjj utánam! 's fogadd-meg, a' mit mondani fogok.

LOUIS. Látni ötet a' más karjai között? a' gondolatja-is a' világból üz-ki, - - - meg-látni azon ajakokat, mellyek másnak a' meny-országot nyitották-fel, engem ki-zárva az

örök sírás' sötétségébe; azokat a' gyönyörűségbe el-égett szemeket; a' más' egén azokat a' tsillagokat; mellyek tsak most ezen a' mejjen rogyogtak, mikor egy rajta nyugvo angyal az éjtzaka homályjából tüzes ortzákkal nézett-fel az ő hazájába; - - A' mult éjjel mint egy, dühüdt úgy tévéllyegrem; ugyan azon hold süttött-még meg-nem változott, a' miolta paraditsomi örömeimre a' fák közt tekintett-bé - - - tsak a' tornyok keresztjei láttzattak-ki a' ködből, mint egy tengerből egy el-süllyedt város felett - - - mikor gondoltam, hogy ott fekszik Henriette egy mástól ölelve-meg; le-szakadó könnyeim-mel szembe jöttek-fel a' pokol' lángjai - - - minden pusztákról hívtam a' baglyakat, hogy repdessenek-széllyel huhogva ezen mennyegző felett. - - -

AMÁDÉ. Nem volt semmi te bahó!

LOUIS. Nem volt? Hálá legyen néktek Eggek!

AMÁDÉ. Te most beteg vagy: én gyógyítlak; fogadj-meg mindent.

LOUIS. Beteg Barátom! 's te egyedül hozsz nékem bal'samat.

AMÁDÉ. Tudják-é a' Denglos' Házánál, hogy festeni tudsz?

LOUIS. Nem.

AMÁDÉ. Te a' jádztó-színen sokszor és igen jól jádzottál: Guárrik egyedül 4-szer jelent-meg a' szekere*snak, a' ki 4. személynél kevesebbel nem akart meg-indulni.

LOUIS. Mire való ez?

AMÁDÉ. Jere tsak! nyerjük-meg az időt; mindent meg-mondok az után. (*fogja 's viszi*)

LOUIS. Követlek téged' védangyalom! az örök éjtzaka' széléről vissza a' világba - - - (*el-mennek*)

KILENTZEDIK JELENÉS.

ANDRÉ és ÁMÁLIA.

ANDRÉ. (*Késsel, surtzal*) Ámália! jere adj-ki holmit, hogy legyen minden készen maga idejében.

ÁMÁLIA. (*varva*) 'Tsak egy kisség lassabban: tám a' te dolgod fontosabb, mint az enyim ugy-é? lártad a' Kis-asszonyt, hogy öltöztertem-fel? 's most-is mind ma estvére dolgozom; kinek van gondja a' sok Lusztereket viasz gyértyákkal meg-rakni? sok pántlika fel-varrás 's a' többi - - -

ANDRÉ. Tám nékem-is estvére 's még délre-is kell dolgoznom: ha én rosszul adok enni, ott éghetnek a' Lusztereid; a' Szerelem' Istenének kicsi szüksége az illuminátiora, nem-is e' féle isten, a' mely tsupa tömjénnel jól lakjék.

ÁMÁLIA. Kérem, ne nagyozza magát: egész mestersége alávalo; minden nap dolgozik, 's még sints semmi-belölle, söt ha az ember szorosson veszi, szégyenlem-is ki-mondani hová lessz - - -

ANDRÉ. Hová? hát azon piros pofákba-is; mikor az én kezem alá jöttek, újság vólt, azolta tölt-meg a' hold.

ÁMÁLIA. Jaj! be kevés fáinság van benned; látszik, hogy azt a' Románt se végezted még-el; millyen rég adtam oda! azt úgy kellett volna mondani: a' mi olta én vagyok olyan szerentsés, hogy kertéssze legyek, az olta nyílt-ki a' bimbo.

ANDRÉ. Mi féle virág? szabad-é a' szagjáról meg-tudni? (*hozza hajol*)

ÁMÁLIA. Három lépésre meg-lehet, (*félre vonja magát*) Ha tudni akarja: Noli me tangere.

ANDRÉ. Éregy! ne tedd magad, mintha nem te volnál.

ÁMÁLIA. Másszor nem voltam én; szégyenlem, hogy el-felejtettem volt, hogy én vagyok, még attól a' szellőtől-is el-pirulok, a' mely rollam másra tévelyeg.

ANDRÉ. Éppen ma lettél olyan el-pirulo.

ÁMÁLIA. Ma annak innep-napja: 's úgy jutott eszembe sok minden - - - Már én-is el-menyek a' Kis-asszonnyal örökre.

ANDRÉ. Hiszem tsak a' városra viszik.

ÁMÁLIA. De-hogy! a' kastélyt ki-váltják: 's ott lakunk: olyan szép homályok vannak a' kertbe, hogy el-rejtezhetik az ártatlanság az olyan tsintalanok elől; de remény-lem ott nem lesznek a' félék; mert téged' nem viszünk-el; veszekedj itt Nánettel, nálla lesznek a' koltok. - - -

ANDRÉ. 'S ugyan igazán el-méssz te a' kis-asszonnyal? tsak hogy meg-menekedj töllem ugy-é? de nem-is tudom mi butt beléd, mert egészszen meg-változtál - - - most meg-láttál valakit abbol a' vidékből, 's meg-untál engem.

ÁMÁLIA. (*le-sütve fejét*) Nem; de látom, hogy a' mi-olta meg-esmertelek, minden nyugodalمام oda van; 's halálos sebemnek nem találtam egyéb orvosságát, hanem ha el-távozom: 's ott virágzom-el, le-nem szakaszva senkitől - - mindég kerülni foglak: mikor a' Kis-asszony ide jö, én ott maradok, mikor ti oda jötek, el-buvok - - - ejtzaka mikor a' te képed üldöz, fel-szököm egy ingbe, 's mint egy kísértét úgy futok lobogo hajokkal a' hold világon meztláb a' harmatba. - - -

ANDRÉ. Kedves Ámália! (*közelebb menve*) Hogy lehetsz te olyan kegyetlen? alig értelek vala-meg te ártatlan teremtés! ne epeszd magadat; hiszem az egész dolog tsak a' te szívedtől függ.

ÁMÁLIA. Lehetetlen Kedves Andre! haggy el-veszni engemet! a' virágnak úgy-is el-kell mulni, 's te-is nem sokára el-felejtessz.

ANDRÉ. Kedvesem! soha sem én, míg ez a' szív el-nem felejtí verni; Ha te el-mész nem maradok többé itt: eddig-is tsak érted szenvedtem a' N[agysá]lgos Asszony' 'simbjeit: tsak egyszer tekintettem réád, 's mind el-felejtettem.

ÁMÁLIA. Velünk se jöhetsz: egészszen meg-gondolkodtam; nem nézek több férfi-ura, ártatlanságnak szentelem életemet.

ANDRÉ. Azok az égő ro'sák nem Apátza' tzimerei.

ÁMÁLIA. Mind addig járok a' hold-világon sírva, míg meg-halaványulnak, el-butszom a' világtól örökre. Kedves Andre! Isten veled!

ANDRÉ. Oh Ámália! ne kinozz! hát ezt ígérted te nékem? így szeged-meg annyiszori esküvéscider?

ÁMÁLIA. A' mostoha sors választ-el - - - ki-nem mondhatok mindent - - - Engedj-meg? 's emlékezz-meg arról, a' ki-távol tölled érted sohajtva enyészik-el - - -

ANDRÉ. Tudd-meg hát kegyetlen! hogy ha ilyen hitertlenül el-hagysz; ezzel a' késsel végezem-bé mesterségemet; 's tulajdon magamot készítem-meg a' nyüvek-nek: akkor tudom fel-támad benned a' lelki esméret, 's leg-alább egyget sohajtassz értem.

ÁMÁLIA. Ah kegyetlen! ne szólj többet! mindjárt el-ájulok; lehetetlen ki-állanom - - - haggy magamra egy kisség, kérlek! mindjárt rosszul járok, pszt! valaki jön! - - -

siess, menj-el (*jö-bé Lucas*) nesze a' bolt-kolts! nyisd-fel, végy elé holmit, 's ott várj-meg. (*Andre el-menyen*)

TIZEDIK JELENÉS.
ÁMÁLIA és LUCAS.

ÁMÁLIA. El-ment?

LUCAS. (*néz*) El.

ÁMÁLIA. Majd-meg bolondul értem; meg-akarja magát ölni: igaz hogy egy kicsit beszélgettem szükségből; de a' mi-olta te ide jöttél, vagy három napja, hogy meg-látalak, a' szememmel se nézhetem: mekkora különbség! egy bogánts 's egy ro'sa.

LUCAS. Én a' bortorján? (*közeledik*) vigyáz! ne hogy beléd akadjon - - -

ÁMÁLIA. Milyen büszke már, hogy ő ro'sa: de tsak ugyan el-ne hidd magad! tsak távolabb! esmerem én a' férfiakat; a' leg-jobb-is mind közeledik, közélnél mind közelebb jó, ha az ember észre nem veszi magát. (*veszen a' kementzéből szemet*) Imé Circulust tsinállok; azon kívül lépni nem szabad; különben egyszeribe el-futok. (*meg-isínálja Lucas körül*)

LUCAS. De a' szélég el-jösz úgy-é?

ÁMÁLIA. Ennye istentelen! (*meg-üti*) mondom én, hogy minden férfiba egy ördög lakik.

LUCAS. Hár egy fejénpbe hány?

ÁMÁLIA. Most mindjárt a' Circulusba benn-is széllyel-szaggattalak velek.

LUCAS. Egybe békélnek, ha elég közel mennek meg-esmerni, hogy atyafiak.

ÁMÁLIA. (*messzebb áll*) 'Tsak azért-is messzebb állok; néked nem szabad ki-mozdulni: ott maradj, míg az idő az X-eket rá vonja ortzádra.

LUCAS. Ha így téssz velem, az egész gondolatomat meg-vátoztatom - - ki-nem ál-lom, ha feleségem léssz - - - nem bánom, kapok én mást; van a' ki-éppen úgy jár utánam, mint én utánad - - maradj itt Circulusostól. (*ki-akar lépni*)

ÁMÁLIA. Meg-ne próbáld! soha rád nem nézek; tsak most akartalak egy kis próbára tenni: nem olyan könnyű egy Szűznek örökösön el-veszregetni magát - - - Lásd! ki-mehetsz, ha tetszik.

LUCAS. Engedj-meg kedves Ámália! meg-nem mozdulok, a' mig nem parantso-lod, még nem-is gondolok akaratod ellen.

ÁMÁLIA. Na! fogad fel hát, ha azt akarod hogy örökösön tiéd légyek - - - de addig nem, míg a' kastély meg-nem lessz. 's oda ki-nem költözünk.

LUCAS. Addig ki-tudja kit látsz? - - - de különben te azután-is látsz.

ÁMÁLIA. Azután te léssz az-az el-fedő pai's, a' melybe minden idegen nyilak meg-akadnak.

LUCAS. 'Tsak egyszer benn legyen a' madár a' kalitzkába: nem bánom, én kuku-tsáljon-ki a' rostélyok közt; mikor látja, hogy ki-nem mehet, keserőségbe még szeb-ben énekel.

ÁMÁLIA. 'Tsak ugyan nem éppen erdei madár, egy kisség közelebb a' kánárihoz.

LUCAS. Tudom az egész erdő nem tseng úgy, mint az-az egy kánári, mikor el-kezd.

ÁMÁLIA. É hé! ilyen hamar ki-tíri a' fejét a' vas-szeg a' 'sákból; várj-meg! tsak azért-is az egész dolog másként lessz már: hányon nintsenek tsak itt a' városon, a' kik készülnek, meg-ölni értem magokat? Adieu! (*menni akar*) ott maradhatsz, míg a' haragom el-mulik - - -

LUCAS. Álj-meg te kegyetlen! kénszeritelek ebből a' tziirkulusból! ha nem akard, hogy velem-is szaporodjék azon szerentsétlenek száma - - - úgy meg-vará'soltál, hogy nem mozdulhatok innét.

ÁMÁLIA. Most az egyszer a' te hüséged 's kellemetes szavad erőt veszen rajtam; meg-engedek 's el-fogadlak az én karjaim között: ha elébb mindent fel-fogadsz a' mit előtted el-mondok.

LUCAS. Mindent kedvesem! édes az én ajakaimnak minden, ha a' tiédről jő?

ÁMÁLIA. No! már most tökéletesen szeretlek! Mondjad utánnam: de meg-ne mozdulj addig míg vége nem lesz. „Kedves mindenknek felett imádando drága angyalom Ámália! úgy szeretlek téged! hogy a' tűzbe bé-lépek ha kívánod.”

LUCAS. (*utánna mondja*)

ÁMÁLIA. „Semmit sem tsinálok, még nem is gondolok híred, 's akaratod nélkül.”

LUCAS. (*utánna mondja*)

ÁMÁLIA. „Pénzt mindenkor adok, a' mennyit kérsz, soha számot nem veszek, semminémű dolgodrol nem tudakozodom.”

LUCAS. (*utánna mondja*)

ÁMÁLIA. „Soha egy fejrénpre se nézek, még hozzá sem érek.”

LUCAS. (*utánna mondja*)

ÁMÁLIA. „Mikor meg-látlak, mindenkor égek, sohajtok holtig, minek utánna minden virágok el-hullanak-is.”

LUCAS. (*utánna mondja, hozzá téve ezt*) Kedvesem! mikor a' késő ősz meg-rántzosít, mint egy asszu szálló még édesebb lessz.

ÁMÁLIA. Nem minden rántzosodik úgy-meg: én tudom a' nagy szeretet miatt még a' nyár hévségébe el-olvadok. Ugyan tsak persérel-d-meg a' te hüségedet azzal, hogy ha utoljára ilyen volnék-is (*a' szénnel egy motskot tsinál a' pádimentomra*) mint ez a' szén-motsok, édesen meg-tsokolnál; osztán punctum. Mutasd-meg (*le-mutat*) most előre ezen a' te hüségedet!

LUCAS. (*le-hajol 's meg-tsokolja a' szén-motskot, 's az után fel-áll Ámáliához hajolva*) Már tehát punctum. (*meg-tsokolja 's a' punctumot feketen réá nyomja az Ámália ábrázatjára, azonba lépik-bé André*)

ANDRÉ. Ezért várakoztattál istentelen! hitesegett! láttam az egész dolgot - - - ott a' bélyege feketén a' pofádon annak, hogy millyen vagy - - nem istennek, az ördögnek szolgálsz - - - pedig, hogy észre vettem magamat, nem kellész - - -

ÁMÁLIA. Nekem soha se-is kellettél - - - már azért ördögé az ember, hogy valakit nem szerethet.

ANDRÉ. Hát miért tsaltál-meg? miért sirtál? hiszem, hogy a' mennyi szép asszony mind az ő tsalárd könnyeikbe főzik-meg az ördögök.

ÁMÁLIA. Mit tettem volna? (*sír*) a' jó szív 's sajnállás nem vitt réá, hogy durva legyenek - - - De tsak ugyan igen sok; 's azt mondom, hogy ha jó kell, menj-el innen; mert nekem van, a' ki ilyen gyalázatot rajtam ne hagyjon.

ANDRÉ. (*Lucashoz*) Nyómorult haszontalan! pántofli-alá-valo! el-takarodj innen: ha mindjárt porul nem akarsz jární.

ÁMÁLIA. El-szenveded? nékem nem kell olyan gyáva - - -

LUCAS. Tedd-le azt a' kést gaz ember! 's áll szembe ha mérsz! jer-kí ökölre! lás-suk, melyik a' derekabb ember.

ÁMÁLIA. Ember vagy! már most méltó vagy hozzám.

ANDRÉ. (*le-teszi a' kést*) Haszontalan nesze ököl! ha kell (*dutjolja 's egybe tépelődnek; 's Ámália mosolyog Contentúmmal; azonban a' mint érkeznek az Úrak hazra, hallik a' beszéd*)

ÁMÁLIA. Féltre! tsitt! patt! jőnek (*le-tsendesednek*)

ANDRÉ. Most mindjárt meg-mondom az egész dolgot.

ÁMÁLIA. (*közél hozzá sugva*) Hallgass kintsem; mindent a' mit, kívánsz: tsak most halgass majd meg-beszéllem négy szem közt, hogy tsináltam bolondot Lucasból - - - (*bé-jőnek*)

TIZENEGYEDIK JELENÉS. DENGLOS, CHARLOTTE, BERNÁRD, & HENRIETTE.

CHARLOTTE. Hát itt mi dolog?

ÁMÁLIA. Semmi sem N[agysá]ljos Asszonyom! valamit kell ki-adnom, Jöjjön André hamar. (*el-mennék*)

CHARLOTTE. Hibát ne kapjak (*Lucashoz*) menjetek mindnyájon lássátok dolgokhoz.

DENGLOS. Kedves Gyermekeim! áldjon-meg Isten benneteket! mások a' meny-be kezdik, 's pokolba végzik: ti a' földön kezditek végezzétek a' menybe, - - - fontos pályára léptek: az Istennek fő tzejljára, hogy a' maga létét 's boldogságát közölje, néki fiakat 's leányokat hozni elé. Mindenről a' mi ezen szent tzeállal ellenkezik, mondjatok-le. Ha te Henriette áldozol-fel valamit, a' Grof a' midön a' Mu'sáról le-mond, nem kevesebbhet teszen. Szeressétek mind a' ketten azt, a' mi nem változik-el a' hódakkal - - - azt a' szépséget, melynek virágja a' vénségbe nyílik, 's a' halál sárga düledékein leg-szebben mosolyog mennyei illatot hintve vissza: a' virtust szeressétek egyesített buzgósággal, 's ugy egy mást-is végig mind inkább fogjátok szeretni - - - Ennek a' léleknek a' szokás 's köz érdekessé tetet ad.

Néked különösen Henriette! ha meg-haragszik-is Anyád, ezt mondom: a' mikor az Úradat parantsolni hallod, tudd-meg, hogy engederlenkedtél, 's engedelmeskedj, hogy ne parantsoljon; a' kezvedbe menő pénzről listát vigy, 's a' ház költségének a' jövedelemmel való egybe vetéséről, 's a' jövendőről az uraddal tsendesen értekeződj; mert ha egyszer ki-esik az ember, többé helyre nem ül, 's akkor a' különben leg-jobb házasság-is pokol lessz, melybe a' kísértetek csoportoznak - - - Ha az Isten gyermeket ad, azt kényeztetni nem kell; egy olyan motskot tsinál ez, mely az utolso rongyig meg-látszik; a' kitsikori nevelés olyan az erköltsi formára nézve, mint a' külső ábrázatra nézve a' születés; az ilyen, ember-korába-is egy pillantatnyi kényyinek a' leg-szen-tebb kötelességit fel-áldozza - - -

Végre oltalmaztátok magatokat attol, hogy a' világ ne végződjk a' házatokba; mert a' házasság mint az ambitio izolál: 's utoljára azt a' haláltól való félelmet, hogy része az

embernek a' mellyet nem ortalmazhat többé, itt marad: mérsékelje a' teremtés fő
tzeljára igazgato böltsességbe valo hit.

CHARLOTTE. Eleget prédikáltál már; ha ezt az embert sokáig hallgatják, mind
el-komorulnak: most el-kell hagyni a' hideg havazást akkorra mikor el-jő, itt a' ro'sa-
nyillás tavassza virít; legyünk vidáman.

(Legény hozza a' Staffeleyt 's vásznat a' Grofhoz) N[agysá]gos Uram! itt a' kép-iro.

BERNÁRD. Mindjárt egyszeribe ki-menyek, mond-meg. *(ki-menyen a' legény)*

DENGLOS. El-kell hát egyszeribe a' belső szobába rendelni mindent: ne hogy az
a' baho meg haragudjék 's el-menjen. A' Grof igazítsa - - - *(a' Grof ki-menyen)* Henriette
menj-bé! *(Henriette bé-menyen busan)*

Menjünk mi-is innét a' másik szobába, hogy ne 'senirozodjék, a' mint a' Grof által
vezeti.

(Denglos és Charlotte tul mennek, a' Grof által vezeti a' Kép-írot)

TIZENKETÖDIK JELENÉS.

*(a' belső szobába LOUIS pántzélba, le-eresztett sisakkal, Staffeley 's vászon előtte, 's
azontul Henriette ülve szomoruan: csak ketten)*

LOUIS. *(rojzokva, el-á változtatott hangon)* Mikor iratja magát valaki, ki-derülve kell
lennie; ne hogy az el-muló idő-változás a' vásznon maradjon.

HENRIETTE. Örökös ezen borulat az én ábrázataman - - -

LOUIS. Olyan hájolo, mint az első szívárvány' borulatja: mikor a' nap a' győzedel-
mi kapun hívja-bé Florát az ő szép sergével.

HENRIETTE. A' szép Flora minden szép sergével enyészik-el a' le-ment nap
után.

LOUIS. Tehát a' vissza sütő napfény pirul olyan szépen a' fekete haj-fürtök felett;
's a' menybe két tsillag lárszani kezd. - - -

HENRIETTE. *(mágában)* Istenem! mitsoda esmeretes lobbánás ez? *(könyvez)*

LOUIS. Ah! de ilyen hamar borul-el vakmerőségemért: 's a' meg-akadott etset
mozdulatlan várja; míg azon könyvek két kristály-folyása a' tavasznak leg-szebb virá-
gai közt le-bujdosik.

HENRIETTE. Sokáig várhat, míg le-folynak: kövesse azokat, 's fesse oda; ezen
szemekhez tartoznak azok, minckutánna a' végzések bu' forrásivá tették.

LOUIS. A' szerelem istene néz-bé azokba, 's a' maga mennyei képét adja minde-
nik le-hengeredő tseppnek - - - nem folytak szebben valaha az angyalak ortzáin az ő
le-csett testvéreik után - - - a' leg-kietlenebb pusztáról-is, a' ki-magáéknak számlálhat-
ja ezen briliántokat: kintse van még a' menyországba, ha onnét ki-vettetett-is.

HENRIETTE. Szomorú örökség! csak könnyeket számlálni a' menyországba.

LOUIS. Még-is én a' viláért nem adnám, ha azok enyimek volnának. - - -

HENRIETTE. Fájdalom! azéi, a' ki után folynak mind addig, míg ama békességes
tengerbe az övéivel egybe találkoznak.

LOUIS. Oh frigyendő sors! szinte kívánni lehetne mindent el-veszteni, 's olyan
szép szemektől sirattatni-meg - - - Ah! de mikor arra az égre nézek, melybe ez a' nye-

reség került: el-borulnak az én szemcím-is; 's nem látom tovább írni az aranyos felleg megett könyvező angyalt - - - nékem-is érzékeny a' szívem, 's örömet álmodom - - -

HENRIETTE. Ah! tsak az-az egy-is marad a' valóság után.

LOUIS. Az igen szép valóságok testvérek az álmokkal - - nékem ez az etszet állandobb birtokot ad; igaz tsak a' vásznan; a' mit el-vesztek, itt meg-marad - - - most sem utolso szolgálatot tenne; tsak bár el-ne vesztette volna egykori tüzét, hogy ezen ortzák ro'sái, mellyeket a' természet egy remeklő kedvébe festett, ezen a' vásznan-is ki-nyílnának.

HENRIETTE. Azon ro'sák, mellyeket egy kedvezőbb nap-fény nyit vala, a' bú etszjére jútottak; sárga az ő kedvelt színe; abból elegyítsen az Ur ha találni akarja.

LOUIS. Ha a' bú olyan szépen fest; ő légyen az én mesterem! a' halavány hold az én tsillagom! 's az-az én kedvelt színem, mellyel az én mesterem ezen ortzákan festett - - - De nem bántotta azon ajakok ro'sáit, mellyek között kedvesebb a' folyamat a' fejár követsekről tsergő forrásnál - - - avagy az én mesterem festette-é azt a' bibor thronust mellyen a' szerelem Istene ül. a' nyílo ég' ámbrozia illattjaival repdestetve körül - - - a' leg-szelidebb szava, a' midőn a' meg-illetett levegő mennyevé lesz, rettenetesebb a' meny-dörgésnél - - - a' világon uralkodo okosság el-veti királyi páltzáját, 's az ő fellegek felett lévő örök fényéből le-száll meg-hodolni, nézni, 's álmodni. - - -

HENRIETTE. Kitsoda vagy 'Te felette tsudállatos vakmerő? a' kit a' kötelesség el-üzni parantsol, 's egy titkos erő vissza-vará'sol - - minden érzékenységeimet fel-láz-zasztod - - - ki-vagy? szolj! te a' kibe a' nagy Művész természet, ugyan azon remekjét másodsor tsínálta; avagy az anya-föld idő előtt ki-szült, minek-előtte a' trombita a' Napkelet fellegeiről le-szollott volna - - -

LOUIS. Nevezd te magad-meg! ha az a' név a' szívedbe fel-támadott; hogy mint egy templom' két felé nyílló ajraján jöjjön meg-szentelve ki a' te ajakidan az ujj élet-re. - - -

HENRIETTE. Mennyei lelkek! vegyetek-körül! az esküvés' szentségétől még égő ajakak! halaványuljatok-meg elébb; mint sem azt a' nevet a' szív' szentiből ki hozzátok. - - -

LOUIS. Ah! inkább maradjanak ilyen szépen pirulva-el el-temetett titkok felett!

HENRIETTE. Miért nem pirulnak azok-is-el, a' mellyek ezek felett szollanak?

LOUIS. *(fel-emelkedve)* Tsak ők magok tudják egy-mással közölni titkaikat - - - Engedd, hogy sugják-meg annak szentségét egy-másnak, olyan közél, hogy egy levegő se légyen közbül el-árulni *(felé menyen ki-terjesztett karokkal, 's a' siskat felhajtja)*

Még egyszer engedd-meg őket a' halál után a' menybe találkozni! 's az után örökre válni-el!

HENRIETTE. Eggek! botsásatok-meg *(meg-tsokolják egy-mást; Henriette el-ájul)*

LOUIS. *(el-ámulva)* Henriette! Henriette! Istenem! mit tselekedjem? *(nézi 's tapasztja)* Az a' sárgaság, 's hidegség, melly a' halál rettenetes l'elsége előtt jár - - - Oh! ha ez a' borzaszto jég volt abba a' tsókba, miért nem sárgultak-el egyszerre az én ajakaim-is az övéin? ha egyesülni engedte az ég, miért választotta-el? oh! engedje-meg egyszer még! hogy azok osszák-meg az enyimek' melegét, vagy ezek azoknak fagyát. - - - Mindenható! *(hajolni akar, Dr. Bombást bé-nyit, Louis a' siskat le-botsátja)*

TIZENHARMADIK JELENÉS.

Doctor BOMBÁST (*'s elébbiek, az után Denglos és Charlotte, 's Bernárd*)

Dr. BOMBÁST. Ugy tetszik itt valami történet? (*meg-látja*) Eggek! megint réá jött az ájulás - - - (*közeledik*) Ez több az eddig-valónál - - - (*mind bé-mennek*) és hathatosabb mágnetzialást kíván - - - A' leg-első, hogy el-távozzék egyszeribe minden - - tsak egy minutumig valo mulatása-is ennek az idegen Úrnak halálos.

CHARLOTTE. (*a' Pictorhoz*) Engedjen-meg az Úr! - - -

DENGLÓS. (*belé szollva*) Az Úr mint okos ember meg-enged; ezeknek az Úrnak despotai hatalmakat tudván; ha jobban lessz, jelentést teszünk. Én magam-is hallván a' parantsolatot el-menyek; (*magában*) egyszer'smind az én kevésbé tudos Doctoromat-is el-hívni - - - Jöjjön a' Grof-is velem!

LOUIS. (*meg-áll meg-átalkodva, az után meg-fordul 's indulattal el-menyen*)

BERNÁRD. Istenem! vallyon el-mulik-é ez úgy mint az azelőtti?

DENGLÓS. Reménylem? tsak menjünk hamar. (*el-mennek*)

Dr. BOMBÁST. (*Charlottéhoz*) N[agysá]g od itt lehet, mert hívó; 's szükség-is, hogy a' Kis-asszonynak szépsége lévén, a' meg-tejendő illetések a' figyelem szentségét meg-ne fertéztessék, és az-az atyafiság fel-függesztődjék, mely hasonló ahoz, midőn két különböző Sóból Arcanum duplicatum lessz.

CHARLOTTE. (*néze fel a' Doctorra a' ki fel-teszi a' háromszeg kalapat 's tükkört függeszt a' mejjére*) Az égbeli isten után, minden bizodalmam a' Doctor Úrba! vegye elé mennyei mesterségét; 's hozza vissza egyetlen leányomat!

Dr. BOMBÁST. (*körül hordozva titkakat láto szeméit, végre kegyesen le-néz az Olympusrol, az után a' belejelé*) Veuillez le bien! allez et guerissez! Bizzék N[agysá]g od! olyan ereje van az én akaratomnak; hogy a' fényes délre nyílt szemekre tsak réá nézek, 's el-alusznak! 's a' mellyeket a' halál jég-ujjai bé-zártak-is, fel pattannak ha tsak a' lelkek a' 3-dik ég' tsillagait meg-nem látta - - - sőt azt mondom, hogy kanapémrol a' mint akarom, száz mértföldnyire úgy alusznak 's serkennek az emberek, feküsznek, avagy járnak - - - más plánétába is tettem próbát, de nem tapasztalhattam még mitsoda foganattal.

CHARLOTTE. (*nagy buzgósággal hallgatva*) Ezeren vagyunk a' kik a' földön nem esmérünk más nevet, a' mely mint egy Palládium úgy őrizzen - - - segittsen most-is ebbe a' szomorú esetben mi rajtunk!

Dr. BOMBÁST. Arra van az északi tsillag (*ki-terjeszti északra, 's délre karjait*) Jövel eredeti szent folyó! 's szállj alá a' véghetetlenből! hogy az én lelkemből mint egy papirossal fel-fogott tizszeres nap-képből, egy ujj istenke sugározzan! (*le-botsátja karjait*) Én mondhatom, hogy magam érzem most száz mértföldnyire sőt tám határ nélkül ki-terjedve testemet; 's úgy szolva minden mások' testeit tsak az enyim' ki-nyújtásának érzem tisztán.

CHARLOTTE. Oh! ha bátorkodnám szollani isteni férfiú! talám késünk - - -

Dr. BOMBÁST. Nem lehet egy ilyen fontos dologgal sietni; ez úgy látszik tökéletes halál; 's a' sötétségnek, és annak tisztos pauzájának szükség tartani; hogy a' trombitának illő májesta légyen - - Egyéb aránt mihelyt el-készül az akarat' mindenhatóságának jelensége, melly onnan fellyül jön-le; ha a' nyüvek már meg-kezdettek volna-is, ha a' pok-szálnál vékonyabb kötél foglalná-is a' lelket a' testi világhoz, sőt

ha egészen elszakadt volna-is: én az akarat' erejével egybe-roldom, 's vissza rántom. *(nézi a' beteget)* Itt az ezer apro lelketsekék a' hol az érző-inak egy-mást vágják, most mind rogyognak, mint a' tsillagok mellyek a' nap miatt nem lázhattak, míg a' föbéli Monárcha le-nem tette az igazgatást, 's a' mej-gődrinél egy ideale Centrum nem lett.

CHARLOTTE. Ah! rettenetes bámulásra méltó ferfiu! nintsen tehát halál?

Dr. BOMBÁST. A' leg-szebb állapot: az egész bőre egy tsendes tiszta rükkör, melybe a' világ látszik --- Imé az idvezültek' tsendessége 's elragadtatása ezen ábrázaton! éppen most a' testi és lelki két világok köz-szélén beszéll egy angyallal: az felette hívja által --- már ideje, hogy meg szollitsam --- mitsoda felsőbb erő szállott-le ebbe a' halando testbe? mint egy menydörgés úgy ráz: --- magam irtozom magamtól *(meg-áll a' beteg előtt rettenetes ábrázattal, jobb tenyerit a' fejére teszi a' betegnek, a' ballt a' szíve gődrire, 's az orrára fu)* Miként az első agyagat fel-elevenítette a' mennyei lehellet; szint-ugy most életnek minden főlyamatjai induljatok-meg! *(néz fel azután akarat erejével réá fu a' szemekre)* Kénszerítlek titeket setéségben alvo szemek! nyiljatok vissza erre a' világra! *(jönnek-bé Denglos, Bernárd és D[octor]. Courte)*

BERNÁRD. Istenem! még fel-nem ébred; olyan mint a' halál: mit kellének tsinálni?

Dr. BOMBÁST. Én meg-tettem már; nem azt a' mit kellének, hanem a' mit lehet a' földön. Ittálá a' mennyei Protomédicusnak! hogy Doctorrá lettem: mikor reggel ki-indulok mint egy Generális az emberi nem leg-rettenetesebb ellensége ellen, látom a' halált a' mint fut a' flaszeren hordva kaszáját.

DENGLIOS. A' Doctor Úr után? *(a' másik D[octor]. Courte nézi a' beteget a' Denglos intésére)*

Dr. BOMBÁST. Hogy meg-vesztegete, próbált: de én már győzedelmeskedtem rajta! ezer esztendőök mulva-is a' földön élek és járok én, azoknak lábaiban a' kiket meg-tartottam 's mind az enyim a' mit késő maradékaik tésznek.

DENGLIOS. A' rosz tetteik-is? hát a' kik el-esnek azon valoba nemes hadban, azoknak elmaradt tetteik kiék?

Dr. BOMBÁST. A' meg-tartottakhoz képpest mindenkor nagy a' nyereség.

DENGLIOS. *(magába)* Az-az erőssen bizonytalan nyereség egyedül nállad bizonyos.

Dr. BOMBÁST. Mennyin lélekzelnek általam, 's mennyi jajt el-némitottam!

DENGLIOS. Leg-bizonyosobban azokat a' kik nem lélekzenek többé. Ugyan tsak magam-is igen nagyra betsüllök egy olyan embert, a' ki nem passusokat ír a' más világra; hanem különös arra való tálentummal réá határozza magát, egész életét jajjak közt tölteni, 's hogy azokat apassza azért mond-le az élet nyugadalmáról, nem a' hírért, és pénzért.

Dr. BOMBÁST. *(meg-látva hogy a' másik ád-bé a' száján)* Oh nagy Aesculáp! mint kell boszonkodnad, mikor némely tanítványid olyan idétlenül morskolják szent hivatalodat --- Hallja az Úr! szent borzadással jöjjön ki abból a' kerületből; a' mellyet meg-fertéztetni mérészlett --- Nem esméri az Úr? hogy az Éxtase, desorganization --- látszik hogy nem; mikor mint egy kolibába lévő lónak úgy tölt-bé a' száján --- ezt nem olyan vastagon kell curálni.

Dr. COURTE. (*Dengloshoz*) Itten halál még eddig nintsen, az igaz hogy lehet; mert az el-alvás olyan méjj, hogy szinte csak a' tartására nézve különbözik: de nekem ugyan csak reménységem van.

Dr. BOMBÁST. Hallja Collega Uram! tudja, hogy nem-is halgatta a' nagy Paracelsust? 's mind Bástárd, a' ki azt nem hallotta - - -

Dr. COURTE. Itt a' kérdés nem az volna, hogy mi mit halgattunk, hanem hogy mit tanultunk avagy tudunk arra, hogy ez a' beteg ne hallgasson.

CHARLOTTE. (*Courtehoz*) Kérem az Urat; az egész házom' boldogsága kívánja - - - nézze nagy bánatunkat - - se cura semmi rendbe nem mehet.

Dr. COURTE. Értem N[agysá]lgos Asszonyom! (*veszi a' kalapját*) Látom hogy innet el-kell mennem de annyit kötelességem meg-mondani; hogy én meg-holtnak tartom, és el-kell követni minden földi módokat-is, a' mellyeket az ilyen esetben a' tapasztalás meg-bizonyított. - - -

Dr. BOMBÁST. (*utánna*) Nyomorult féreg! hogy méred fejedet a' porhol a' tsillagok felé emelni? (*amaz menyen, Bombást üzi, Denglos kíséri*) Nem tartja meg-holtnak? 's ő ir nekem eszkozekeket előmbe? mintha nem állana előttem a' természetnek titkokkal teli Kamarája, melynek ő a' küszöbéhez se méltoztatott - - -

CHARLOTTE. El-mentek már hálá Istennek de oh kedves Dóctor Ur! van még mód? tud segíteni? ez az eggyetlen örömöm a' földön.

BERNÁRD. Az én boldogságomat bimbojába szakasztja-le a' halál.

Dr. BOMBÁST. Néki a' menybe az ő öröme 's boldogsága - - - csak ugyan még eggyet próbálok: ha arra se tér vissza: úgy annyira meg-szeretne azt az angyalt, a' kivel még most-is mind beszéll, 's az agyagat úgy meg-utálta, hogy abból a' tiszta étherből többé bé-motskolodni nem akar (*meg-áll 's előb fel-néz az után le-réa merön, megint fel*) most indul le-felé, de az eddig mosolygo ábrázatja savanyadni kezd - - - még-is még mind száll.

CHARLOTTE. Ah Istenem! (*le-térdel*) O mindenek felett való drága kedves mindenható Doctor Ur! ha szabad volna imádni az Istenen kívül. - - -

BERNÁRD. Oh ha vissza jöne az életre, mindent meg-tennék, hogy azt meg-édesítssem.

Dr. BOMBÁST. Meg-állott éppen a' testi világ szélén: ott lebeg nézve mind a' két felé, ide is tul-is a' lelkek világába - - - Ah! milyen világos pillantásai vannak, de annyi-val kétségesebb - - - most válik-el - - - egy fény folyá-el ábrázatját, 's mennyei mosolygással enyészett-el - - -

CHARLOTTE. Örökre! Istenem!

Dr. BOMBÁST. Fájdalom!

BERNÁRD. Nem fogom én tehát az én mátkámat meg-ölelni!

Dr. BOMBÁST. Az ő lakodalma, a' mennyei világosságba van: itt az örök éjtzaka körül kell világítani azon gyertyáknak, mellyek az ő ide valo lakodalmára készítették.

CHARLOTTE. Nagy Isten! tehát elvetted minden örömemet, ez az egy volt az én méreggel telyes napjaimba; 's ettől-is meg-fosztottál. Oh ha ezt az eggyetlen világító métszet ki-oltottad: ne tulajdonítsd, ha a' setétségbe kétségbe-esve tévelygek - - - (*nézi a' léányát*) Henriette! hald-meg a' te nyomorult anyádnak szavát! - - - hogy hagyhattál egyedül a' földön? tudtad hogy senkim sincs rajtad kívül! - - - serkenj fel kedvesem!

eggyetlenem! - - - nem mozdul! Oh! tehát réá borulok; 's mind addig sirok, míg főrro könnyeim a' halál jegét fel-engesztelik. (*réá borul 's sir*)

Dr. BOMBÁST. (*fel-emeli*) Ne rontsa magát N[agysá]g; el-se tsügedjen még! Isten után még egy reménység van; ha magára hagyjuk egy óráig fátyollal bé-takarva, 's égő gyertyákkal körül véve - - (*ki-szoll*) Léány! gyertyákat!

CHARLOTTE. Kedves Grof! ne jöjjön más ide-bé; kérje-bé a' nagy fekete fátyolt, 's égő viasz gyertyákat. (*a' Grof ki-menyen*)

Dr. BOMBÁST. Meg-látva a' halál tzerémoniját jobban meg-gondolkozik az ő léányi kötelességéről; 's észre véve, hogy mindjárt késő lessz vissza térni; mikor nem is vélnök, fel kél 's maga hozzánk jö.

BERNÁRD. (*hozza a' fátyolt és gyertyákat; a' fátyolt által veszi Charlotte 's réá terüi; a' gyertyákat Bombást, 's körül helyezteti; Bernárd még az ajtóhoz jut más rendbéli gyertyákért, 's azokat hozza*)

Szerentsétlen gyertyák! mellyeknek az én menyországom kárpitján kell vala rogyognotok; most égő koszorut formáltak a' halál éjtzakája körül, melynek közepében a' leg-szebb világosság ki-alutt.

CHARLOTTE. Henriette! Henriette! te fekszel ott? ah! nem felel! - - - irtoztato hallgatás 's az ő setétsége abba a' világosságba - - oh! lehetetlen nékem a' pusztán maradni egyedül. - - -

Dr. BOMBÁST. (*meg-fogja*) N[agysá]g vissza él mindennel: meg-mondottam mit kell tenni; hagyjuk magába, ha egy óra múlva ő maga fel nem keres minket: akkor már nem a' N[agysá]godé, hanem egy más anyá-é; 's akkor mondom: Könyeknek Záporai omoljatak-ki! Most pedig siessünk, hogy fel-ne érkezék a' mi késedelmünk hidegséggel vádolni.

CHARLOTTE. (*menve*) Az Isten örökre áldja-meg egyetlen Édes Bombást Ur! (*A' Kárpit le-esik.*)

NEGYEDIK FEL-VONÁS

ELSŐ JELENÉS.

PIERRE és JACQUES (*künn a' temető mellett*)

PIERRE. (*Szél zug*) Hallod! az ég maga meg-eggyezik a' mi szándékunkba - - - Nézd! milyen feketén borul az éjjeli tüzi-játékra; dühösön zug a' szél, minden a' házába vonta magát, nekünk hagyva künn a' világot.

JACQUES. Én mind eddig betsületes ember voltam, 's a' mint közeledem, irtozás fog-cl.

PIERRE. Én-is az voltam, jól tudod: de kétségbe vagyok esve; 's azt se tudom, mi vagyok, két meredek' köz-élen ingva; vagy meg-kell őlnem magamat, vagy talám kisszebb rossz, ha csak egy részetskéjét annak el-veszem, a' mi a' világébol engem ille-nc. - - -

JACQUES. De az a' kérdés, honnan? Páltól? Pétertől? a' világé csak az áér.

PIERRE. Fájdalom! mi magunk a' helyett hogy a' világi volnának, ki-ki a' világot kívánja magáévá tenni - - - minden fonákul van - - - az idő egy hassal szülte azon két tsudát, a' szegénységet és a' gazdagságot; együtt szülte 's együtt hálnak-meg; mikor nem lesznek többé barazdák, 's mindenik a' széles földet magáéna nézheti a' talpa alatt lévő tulajdonáról.

JACQUES. Annyija most-is van, a' kinek egy talpnyija sints-is; 's a' temetőbe a' nagy bírtokosnak-is 3-sing az egyenlő osztáj szerint való mértéke; a' szegénynek pora hamarébb a' szelekre kelve-még nagyobb helyet terit-bé.

PIERRE. A' holtak osztozzanak akármint, nem bánom: nékiek akár mennyijek légyen avagy ne légyen, mindenk van, a' midőn semmi szükségek nints: de az élők közt lehetnének mi bizonyos értelemben osztoztató Birák - - hányadik gazdag nem a' pokolba fizeti annak segítségével szerzett kintsét? nem vehetők-é el-attól, hogy a' Virtus miatt szükölködőnek adjuk? míg az-az idő el-jőne, a' melybe nem lesz többé az egy asztal ezerekre külön szakadva, hogy egynél egy másnál más hibázzék, 's minden nem jól lakva, meg-tsömörölve menjen-el - - - mikor a' tudos-is szánt, 's minden együtt egy ház menyen-ki vigan a' mezőre, nem fogja a' halál penésze előre bé az ábrázatot, 's nem járnak széllyel éjtzaka a' kétségbe esés' vitézei, mint mi most.

JACQUES. Barátom! én mennyivel nyomorultabb vagyok nálladnál, 's még se vetemedem a' féle gondolatokra: bár-tsak annyit kaphatnék hogy a' beteg gyermekeimnek adhatnék egyszer enni.

PIERRE. Haadd haljanak mind-meg; ez az élet nem méltó - - -

JACQUES. Néked nints szavad: te nem vagy apa; te nem érepsz, tsak okoskodol. Igaz hogy keserves az ilyen élet: a' mi-olta az oskolából el-váltam tölled 's mesterség-re mentem; az olta szüntelen dolgoztam szorgalmatosan 's jozanon éltem; 's még-is úgy el-nyomott az adosság, hogy már egy forintot se kapok költsön; 's el-kell nézmem, hogy az én jobb szerentsét érdemlett feleségem 's kedves gyermekeim a' szemem előtt éhel haljanak-meg - - nints más mod, valamire kell vetemednem.

PIERRE. Én-is az olta hány éjtzaka nem fogytam együtt a' gyertyával? 's a' mikor másokat a' kik tanítványim lehetnének, fel-keresi a' szerentsé; elöttem mindenütt fut, 's meg vettetéssel térek mindenűnnen vissza: tudja az ördög, némellyik úgy tudja mondani a' maga kitsíjét, mint a' nagy torony óra, hogy a' város hallja; 's akár millyen bolondul járjon, minden más a' szerint itéltetik-meg.

JACQUES. Az igaz, hogy az egyenes szívű ember tsupa tsufja a' világnak.

PIERRE. Az a' tsufság Barátom! attól a' feketeségtől van, a' mellyet a' vilárosságon való járás okoz - - Ha volna az embernek mivel éljen; leg-jobb volna, ha nem tudnának az emberről semmit: mert az igaz, hogy a' mennyire ki-látszik valami jó az emberből; annyira ki-van a' felebarátok nyilainak téve; a' kurya nem irigyebb az embernél: ez az ő leg-rutabb oldala; azt gondolná az ember, hogy tsak abból az érzésből jö, hogy az Apa gyermekeinek egyenlő jussak lett volna osztozni; de nem, mert fel 's alá nézve mindenütt a' véghetetlen közepén találja magát; hanem a' köz szeretet' mérgező ördöge lappang 's a' tökéletes víz-érányból-is ki-dugná a' fejét - - -

JACQUES. Én senkire sem irigykedném, tsak annyim volna, hogy a' házomat tápláljam: de a' mikor látok ezereket fulladni belé a' bőségbe, 's eszembe jut, hogy az én tsetszopom' kutfeje ki-száradt mikor vesztegetnek, 's a' mivel tartoznak a' szegénynek, meg-nem adják; mikor a' bőség' szarvát öntik ki a' pokol áldozatjára, 's az ég nem

arató madaraitól egy szemet-is sajnálnak: az olyanok iránt egy különös mostoha érzés támad hennem - - - lehetetlen őket igaz felebarátainnak nézmem, 's úgy tetszik azonnal kész volnék el-vetemedni, ha magam sem tudom mi belőlről engedné.

PIERRE. De mit tsináljunk? minden igazi ajto bé-van előttünk zárva; a' kerren kell által törni valahol.

JACQUES. Meg-álj! már ki-mondom; engem homályoson valami titkos gondolat igazgatott, hogy téged erre hozzalak - - - Haggyunk békét az élőknek a' szegényt magát tisztítjuk a' mi nyomorúságunkba; a' gazdagéra pedig vannak a' kik ügyelnek, hogy magok lophassanak.

PIERRE. 'S azokat nem hívják tolvajoknak; sem azon hatalmasakat, a' kiknek magos főnnyekbe fellegeznek a' meg-tsalt szegények' sohajtásai; úgy látszik, tsak az a' tolvaj, a' kinek nints réa valamely hivatalnál vagy nexusnál főgva privilegiuma; tudja az Isten mírsoda hely ez; ha a' menyből le-jönc valaki, most az egész világ 'Sido lett, 's mind réa ki-áltanának, hogy feszítsék-meg; mintha a' jóság nem-is ide valo plánta volna; többszer láttam a' szelidséget 's könyörülő szívet az olyanokba, a' kik mint egy nem a' magok Climájokba, halaványan a' földtől butszuzolag voltak; és sokszor láttam a' kevély fekete szíveket-is künn ró'sákkal mosolyogni; szinte nem tudom mit gondoljon az ember.

JACQUES. Tudd-meg azt, a' mit én gondoltam; egyébire nem-is mehetek: Hallod-é! az a' szép kis-asszony, a' mint az esketésből haza jött Solitairrel 's minden drága gyöngyökkel, meg-holt hirtelen, én-is segitettem ott valamit dolgozni; Denglos azt mondotta, hogy azokat a' drágaságokat vegyék-le, 's tsináljanak egy Szegények Cas-sáját a' léányok emlékezetére; a' felesége hidegségre fősvénységre tudja az Isten még mi egyéb mindenre magyarázta; nem lehetett véle bírní semmiképpen, 's mindent eltemettek - - - már a' többi, képzelheted - - - nem tudom miért, ezt sem örömezt tselekszem - - - de még-is ezt leg-inkább, 's nints-is más mod, - - - hanem tsúpán a' drágaságokból vegyünk-el, 's egyszeribe jöjjünk.

PIERRE. Leg-jobb gondolat; az már az anyá-é a' földé; 's szabad az éhen hagyott fiainak el-venni - - - Mennyit tesznek hiába, fát mindent a' halottaknak! mind az élők Contójára - - - Na de a' leg-könnyebb, én-is az imint itt voltam, mikor fáklyával el-vit-ték - - tsak a' Kripta' ajtaját kell fel-nyitni.

JACQUES. Azt el-igazítom én - - tsak lassabban! - - - tsendesen!

PIERRE. Ne félj úgy! a' halottak nem hallanak, 's ha élő hall valamit, azt gondolja, hogy kísértet, 's messze fut - - - Gyere! - - (*indul, indítja Jacquést*) ne-félj semmit! már miénk a' játék. -

MÁSODIK JELENÉS. DENGLOS (*egyedül le-feküve*)

Oh! ha úgy el-alhatnám, hogy bár egy óráig ne érezném, hogy vagyok - - - de pauza sints az én vissza hangzo dishármoniámba - - hiába hunyom-bé szemeimet-is; minden a' mi elől el-hunyom, előre bé-lopja magát, 's úgy tertzik bé-hunt szemmel még többet 's irtozatosabbakat látok - - - még egyszer meg-probálom, mintha egy jól-tévő ujj szeliden hajtaná-bé a' külső világ' ajtaját, (*pauza*) oh! nem: (*fel-ül*) tsak az élet' méttse

hajlott-va-meg a' hamvak alatt - - - mennyei láng! miért nem engedelmeskedel a' te Uradnak? a' Nappal együtt parantsolta égned, hogy tennen egeden vele verse[ny]t fuss; 's estve világodra nyomva a' pillantokat el-olt, hogy a' halál az ő sötétsége' idején égve ne lássan, 's újra légyen reggel, a' Nappal együtt mit meg-gyujtani; olajat hoz az álom el-taszítva az ő tsak ábrázatjába eggyező testvérét.

HARMADIK JELENÉS.
Doctor COURTE és DENGLOS.

COURTE. Meg-engedjen az Ur! hogy ilyen későn alkalmatlankodom; tellyességgel meg-nem nyughatom; nekem mind úgy tetszik, mintha a' Kis-asszony nem holt volna-meg.

DENGLOS. Istenem! én ki nem mondhatom hogy vagyok - - - Átkozott makatság! nem lehet bírni azzal az asszonnal; a' világ hét Böltse egyből se téríthetné-meg a' mit a' fejébe veszen; 's abba pedig bolondságnál egyéb nem menyen, mert egyedül azt látják jó szívvel - - - Az az átkozott Charlattán pedig, a' ki a' halálnak szolgál 's mi élőkül fizetjük a' 'soldját, ha azt mondaná neki, hogy meg-van-halva; meg-nem lehetne nyugodni, míg koporsóba nem fektetnők, 's el-nem temetgetnők - - - Én az eszemet el-vesztettem; tanátsolj valamit Barátom! - - - Kérlek! tsináljunk mindent a' mit lehet - - - de a' feleségem észre ne vegye, mert osztán vége mindennek, szt! megint valaki jö. - - -

NEGYEDIK JELENÉS.
CHARLOTTE *(jö-bé széllyel borsátat hajakkal,
egy ki-alatt fáklját tartva, 's gyitárt a' nyakába)*

[CHARLOTTE.] Kik vagytok ti? nem vagytok hivatalosok? jertek-el ti-is!

DENGLOS. Hová? - - - az Istenért! mit akarsz?

CHARLOTTE. Nem látjátok a' lakodalmi serget mint tündöklök? én menyek másodsor férhez - - - most boldog leszek - - - szegény Uram! ő nem volt boldog - - - rég meg-holt már - - - *(a' fákljára néz)* hát ezt ki-oltotta ki? olyan fekete, mintha a' halál lehellelt volna réá *(meg látja az Urát)* 'Te ki vagy? mintha esmernék - - - nesze *(oda adja a' fáklját)* te hozd ezt - - - a' föld alatt járt, 's a' lángja ott maradt - - - *(Courtehoz)* te ne jöjj mert te kalánnal adsz mérget - - - *(néz merőn)* Nézzétek tovább! le-borsátott szép fekete haját - - - a' virágok rajta, de szemei az éjtzaka' feneketlen méjjére táva - - - piros ortzái sárga ro'sákká váltak, 's férgek járnak rajtak - - - *(közelebb 's merőben néz)* Nézzétek! milyen mozdulatlan áll, a' mint nyü'sögnek rolla, 's szemei világolnak a' serétbe - - - 'Te voltál Henriette! az én kedves eggyetlen eggyem! - - - mind ki-oltották a' lakodalmi gyertyákat a' te palotádba? mond-meg az Anyádnak, hogy még egy léányát kell hogy ma férjhez adja; gyujtsd újra a' gyertyákat - - - Valamit még el-felejtettem - - - *(el-menyen)*

DENGLOS. *(utánna indulva a' Doctorral, meg-állanak egy kiségg)* Menyébéli Isten! mennyit mértél némely emberre; ha az első gyürü el-van véteve, millyen kedvetlenül

foly végig a' lántz - - - Oh! én már meg-vagyok érve, örömezt le-szakadok; husz házas esztendő alatt három négy annyit éltem, és század részét alig, ha mind egybe takarítom-is a' tséppeket a' tserepekből - - alig kellene még a' hónak szállingozni, 's már menni-is kezd a' tetőről - - - érzem az örök tavasz' deli szelét. - - -

COURTE. Én a' N[agysá]lgos Asszonyt valamitől félttem, menjünk, nézzük-meg, hogy - - -

DENGLOS. *(belé szólna)* Még van hátra? nem lehet sok; mert keveset bírhatok-még - - merre menjünk kérlek?

COURTE. Én azt tartom az Altánon van, a' hol az előtt-is szerette andalogni - - - arra fog kovályogni - - - Menjünk, ne kessünk; mert hát ha tovább megyen.

DENGLOS. Menjünk Barátom! ha ott nem leszek, a' leg-felső Altánra menjünk fel egyszeribe: ha ott síns a' temető felé, minden felé indítsuk a' tselédeket-is. *(el-mennek)*

ÖTÖDIK JELENÉS. CHARLOTTE, *(egyedül)*

CHARLOTTE. *(a' más ajton bé-jő, Gvítárral a' nyakába 's keres meg-látja a' fáklyát 's fel-veszi)* Utánad jövök szomorú méts! te világotál az én lánynomnak: vigy engem-is bé! - - - olyan méjj az éjtzaka, hogy egy tsillag se süt-le - - *(tartva a' fáklyát menyén 's meg-pendíti a' gvítárt)* majd mikor a' szép napfényre ki-érünk, 's a' híves patak tsergedez, ketten éneklünk az Istennek. - - - *(el-menyen)*

HATODIK JELENÉS. JACQUES és PIERRE. *(a' Kriptába a' koporsót nyitják fel a' két végén.)*

JACQUES. Mindjárt meg-leszek - - - nyílik - - - már érzik a' bé-tett párfume; a' halál-szag egészszen el-is butt benne.

PIERRE. Mint szokott egybekbe-is lenni; míg végre a' természet ki-nő a' mester-ség szűk takarójából. - - -

JACQUES. Meg-van: fogd-meg a' végít.

PIERRE. Meg-vallom *(meg-fogva a' végít)* egy kisség irtozom: mintha ez a' három sing olyan messze volna, hogy egy másnak segítségére se mehetnénk. - - Courage! fogd-meg! *(meg-fogják 's le-veszik a' fedelet, a' Koporso két végén mind a' kettő meg-merevedik: Pauza)* hát az ő halála oszlopának akarsz-é ott maradni?

JACQUES. Éppen tölled kértem vala.

PIERRE. No! már vedd-le a' szemfedelit!

JACQUES. 'S te miért nem?

PIERRE. No! hiszem az igaz, hogy itt nem repdes egy legye-is a' nyárnak; a' nélkül-is alhatik. - - -

JACQUES. Nem úgy, hogy el-vegyük; tsak hogy a' drágaságokat meg-láthassuk. -

PIERRE. Azt nem lehet más árron, hanem ha meg-látjuk az itt uralkodo föld alatti Isten' ábrázatját - fogd-meg a' másik szélét! *(le-veszik a' szem fedelet 's el-bámulnak)* Ez

nem azon Felség' sárgasága; inkább egy Isten-asszony árnyékba alunni rejtezve – Ah! milyen kár a' nyüveknek ez a' szép teremtés! mintha egy szép nyíló ro'sa tsak le-hajolt volna azon föld felé a' melyről fel-nőtt, 's a' burjánok körül vennék, hogy el-rejtsék.

JACQUES. Nagy kár. – de arról mi nem tehetünk; tehetünk arról, hogy a' sok drá-gaság-is kárba ne menjen; vegyük-le hamar, 's menyünk; nállam egyik félelem üzi a' másikat: ne hogy itt kapjanak, 's örökösön az e' féle kintsek mellé tegyenek srá'salni -- Izibe! vagy azokkal menjünk el; vagy én mind itt hagyom, tsak magamat vihessem vissza a' feleségemhez ---

PIERRE. Ne legy olyan félénk! az igaz, hogy ez olyan szép volt, hogy életébe se volt semmi gyöngyre szüksége; minden a' mit réa' öltöztettek tsak a' szépségből fed-dett-el, hogy igen ne vakittson: itt pedig már nyüvek a' völegények ezerezen szabadon, 's azok gyöngy nélkül-is éppen úgy meg-szeretik. *(le-veszi a' nyakáról, Jacques-is egészen-le, mindenik reszkette)* nesze kérlek tedd-el jól. ---

JACQUES. *(is egyszerre)* Nesze! tedd-el jól. ---

PIERRE. Meg-van. ---

JACQUES. Menjünk! *(rebegeve)* Hol vagy? -- a' szem-fedelet! *(nagyot villámlik 's sattan a' mint a' szem-fedelet meg-fogják, hogy fel-tegyék el-ejtik, 's el-futnak, ott hagyva a' lámpást fel-fordítva, 's ki-aluva)*

HETEDIK JELENÉS.

LOUIS. *(egyedül a' temetőbe közel a' kriptához lámpással, 's egy pистollyal)*

Itt közel ezen sírkövek' szomszédjába --- itt közel van --- érzem ötet --- jég-hi-deg az ő halálától a' föld -- minden nyomról fagyason ömlik-fel életem lángjára *(meg-ál merőn)* Iszonyu káprázolatok! -- nyomorult okosság! térj vissza ebbe a' meredt haju kaponyábal 's nézz szembe az örök éjtzakával! -- Föld alatti Felség! akármely rene-tes légy; bé-rontok a' te országodba! -- Kénszeritlek állítsd-meg jég-nevetéseden éledő udvarodat! 's engedd tsak egy pillantatig vissza vennem méltatlan prédádat; a' mellyet nem ki-nyílt haddal vertél-el mint egy Hatalmasság, hanem mint egy tolvaj úgy loptál-el. -- tsak egy pillantatig engedd-vissza az én sajátomat! azután karjaim közzé öelve, vele együtt hodolok-meg a' te tsendesebb királyi páltzád alá -- *(menyen tovább)* Itt alszol te kedves Mátkám? fogadd-el a' te völegényedet mennyegzői ágyad-ba! hogy együtt algyunk, míg a' nap kelet fellegeit meg-aranyozza az angyal, 's mi-kor a' trombita a' sötétségbe le-sütő fénnel harsog-le a' hallgatás méjségébe, együtt serkenjünk-fel! -- *(a' kripa széléhez ér)* Mindentudo egek! mitsoda szentség-törő áll-kults nyitotta-fel az örök alvás' szent kamaráját? tsak nekem adott az én szerentsétlen tsillagom just az én Mátkámat ide kísérni az ő ágyas házába -- *(be-menyen)* Örökkévaló Isten! Itt vagy szerelmesem? *(le-térdepel)* Serkenj-fel! el-jött a' te völegényed a' te ágyadhaz! -- *(pauza)* O! milyen szep! mintha egy elyzúmi virágos parton alunnék -- egy idvezültnek ábrázatja -- ezek az olyan szépen nyílt ajakak -- mintha egy éneklő angyal éppen most hallgatott volna-el -- oh! ha örökké itt viraszthatnék mellette; hogy egy szolgája a' halálnak se közelitene ezen szentséghez -- le-folyó hajak két fel-öl az alvo ábrázat mellett, virágokkal koszoruzva, együtt hervadni-el -- mintha tsak

estve az ő ágyába imádkozva alutt volna-el - - ez alatt az alabástrom bolt alatt, egy hánykodott szív nyugszik - - Mennyei éneklő karok viszik a' kék égen az oda valo jegyest; nem a' halál rettenetes felsége előtt valo el-halaványulás ez, hanem az örökké valo színe előtt valo el-változás. - - Ah! légyen szabad nékem is fel-keresnem ötet azon tsillagok között, a' hol hajdon együtt jártunk - - Oh! tsak még egyszer nyiljanak-fel azok a' szép pillantok! hogy lássak az én hűségemet, - - még egyszer leheljen szerelmet ez a' száj! hogy forrón találkozva a' bé-zárt meny' ajtajánál lelkeink, ajakaink egy máson némuljanak el - - vagy ha azon szemek' világa többé fel nem jö; hadd a' te éjtzakádba essni mind addig, míg széllyel olvadok, vagy ez a' hervado ro'sa fel-elevenül 's ujj élet' ámbroziajától félre vonja magát a' halál - - *(pauza)*

Mennyei lélek! valahol vagy! halld-meg a' testi világ' szélső meredekéről való kiáltásomat bé a' véghetetlenbe! a' lelkeknek nints testi távolságok - - térj vissza ebbe a' szép hajlékba, a' melybe még egy kémje se mert bé-tekinteni a' halálnak - - *(villámlik 's dörög)* Talold! az örökkévalo serkenti a' te álmatat! a' mennyei világosság pillantóidra jött - - 's el-jött a' te álmod' angyala - - - Ébredj-fel én szerelmemem! vagy én-is örökre el-alszom - - *(pauza)* Istenem! mitsoda mennyei édes fuvallat melegét érzem? te jössz-le onné? érzem hogy közeledel - - ezek az ajakak mintha tsak azért nem nyílnának-meg, hogy az örökkévalóság(titka ki ne jöjjön - - oh! ha meg-nem nyilhattak; *(felé hajol)* zárjátok-bé az enyimeket-is - - *(réá borul)* Jövel drágalátos szerelmemem! fogadd-él ezen tsókkal életemet! *(forron meg-tsokolja)* Tied ez az édesség ezen ajakokon! 's ök sugjak, hogy te alszol itt! Serkenj-fel! kényszerítlek az én lelke'm' végheterlen fájdalmára, mellyel réged von minden erejével! - -

HENRIETTE. Az Angyal jött-el? - - vissza a' porba szollit? - -

LOUIS. Mindenható Égek! a' te angyalod Henriette! siess-le, - - készen vár itt a' ditső tér.

HENRIETTE. Mennyei szél fu a' kristáj tengeren. -

LOUIS. A' menybe evezsz kedvesem? onnan mozgatod ezen ajakokat?

HENRIETTE. Kristály tenger! felelj a' nyögő partnak! egyedül nézek én a' tiszra méjybe - - - ki-mondhatatlan gyönyörűség! - - -

LOUIS. Szeretnek Istene! botsáss utánna! kettőztesd a' mennyei szelet! hogy érjem bé - - a' szeretet(mennyei Mágnesse utánna mutat a' végheterlen méjségen - - szerelmemem! tekints vissza a' te mennyei hajodrol! 's nyujtsd felém a' habokon könnyü hó-karjaidat! - - 'Tsak egyszer szolj még! 's azonnal itt a' parton le-vetkezve a' földi nehéz köntösből utánnad evezek. -

(pauza) Nem felel többé! nem éri-bé a' végheterlen méjségen a' halando szózat - - - magam indulok utánna: Isten veled vará'slo kelleme' meg-foghatatlan helye! ezen ajakokra, mellyeken mind együtt voltatok, tészem-le butsu-tsókomat: 's az után *(a' pistoly szájját a' magáéhoz tartja)* tsokolj te meg ezzel a' tüzes szájjal *(a' pistoly végül mutatván)* fagyas éjjtzaka! *(meg-öleli 's meg-tsokolja Henriettét)* Hatalmas egék! melegülnek ezek az ajakok - - utoljára kényszeríttelek! ha valami hangot zártak ebbe a' halgatásba; szabadítsátok-ki! hogy ez a' menydörgés, mely ebbe a' tsöbe hallgat, meg-ne szollaljon; 's az én jobbomtól függő villámja, azt a' mit a' mindenható tsinált, egy-be ne ontsa. *(nézi)* T'chát ha te fel nem ébredsz, nékem el-kell alunnom. *(a' pistolt a' szájához közelíteti)* Jövel első éjtzaka! a' melybe leg-elébb alszom az én mátkámmal - - *(a' szájába teszi a' pistolyt 's azonba nagyot villámlik, 's menydörög; 's Henriette fel-ül)*

HENRIETTE. *(fel-nyitva szeméit)* Mindenhato segíts meg-mozdítani azon nehéz földet!

LOUIS. Meg-foghatatlan hatalom! *(reszketve hajol felé)* Henriette menyből le-jött angyalom.

HENRIETTE. Kedves szokat! *(tapogatja a' koporsót)* Istenem! hol vagyok? - - - mitsoda ágy ez?

LOUIS. A' te mennyeződ kedvesem! egy más boldogabb világba! - - - Én vagyok édes Henriettém! mi vagyunk együtt kedvesem! a' Mindenhato Isten tsudálatosan szabadított-meg téged' az elébbi világtól: 's most egy ujj életbe idézít *(meg-öleli)*

HENRIETTE. *(villámlik)* Ah! Istenem! - - reszketek - - - hol vagyok? Koporso - - -

LOUIS. A' fel-támadás boldog mezején kedvesem! *(fel-veszi a' koporsóból)* Nézd-meg itt az üres koporsót! a' melyből kélsz-fel - - - *(dörög)* Hallod a' menydörgő Birod oda fenn? de tsak a' gonoszok reszketnek - - - mi idvesség örömeivel menjünk szembe! semmit se kételkedj Kedvesem! menjünk egyenesen a' Mi atyánk elcibe hálákat adni - - Ó tette ezt a' tsudát: rollam zárta-el, hogy újra réám nyissa-fel a' te szemeidet! - - - a' most szerentsés tudatanság holtak ítélte volt, 's engem egy titkos érzés a' menyből ide hozott - - siessünk Kedvesem! ki-nyitva vár a' menyországunk minket - - -

HENRIETTE. Te látogatsz-meg kedves Louisom! az én álmomba? vajha sohá se ébrednék-fel!

LOUIS. Ébren vagy édesem! nem álmodol *(magához szorítja)* tapogasd ezt az eleven meleg testet! hus és tsont, nem üres kép; minden leg-szebb álom bé-öl.

HENRIETTE. Égeknek Istenel! - - ébren vagyok? - - mitsoda képtelenség? - - meg-foghatatlan.

LOUIS. Ésmérsz te engem, meg-vagy az én hűségemről győződve; kövess egész bizodalommal, tsak a' késedelem lehet rossz, *(karon fogja 's ki-viszi, ott felejtí égve a' lámpást)* mindent meg-mondok az uton; 's a' mikor mindent meg-tudsz, egygyütt adunk hálát a' mi boldogságunk Istenének - - - De ott hagytam égve a' lámpást; pedig hogy azt a' mely ott ki-alutt volt, meg-gyujtva hozhatom-el.

HENRIETTE. *(villámlik)* Istenem! Kő-oszlopok - - - Keresztek - - - temetőn járunk? - - -

LOUIS. Onnan menyünk fel-támadva egygyütt a' mi menyországunkba kedvesem! - - El-multak a' volt világ' zürzavarai; 's minden köteteci elváltak a' sírnál! - - - menjük kedvesem! az ujj mennyei élet köteleivel foglaltatni egybe - - - kövess bátran engemet!

HENRIETTE. Menyek utánad szabadító védangyal! te meg-világosítod ezt az ösvényt-is, mely az örök éjtzaka' mezején viszen - - - érzem hogy a' menyre vezérel. *(el-mennek)*

NYOLCZADIK JELENÉS.

CHARLOTTE. *(egyedül a' temetőbe bujdosva a' kriptához közel lámpás nélkül, a' fenn irt ki-alutt fáklyával, villámlik)*

Jertek-ki hamar! *(tapogat)* Itt a' bus tziprus. 's a' márvány veder - - mennyit hordozott az ölibe! - - jó barátja volt az apámnak - - - örökké vig volt - - most-is olyan

lessz - - kelj-fel onnét rég már hogy alszol - - - 's el-romlik az a' szép köntös a' ládá-
ba, szellőztesd-meg! jere velem! *(további menyén)* itt a' gyász füz-fa-is! ide butt-el
alunni a' másik barátja az Apámnak - - kelj fel te-is! jertek légyünk megint vigan
mint hajdon - - inkább énekelek most-is egyet, mint régen mikor ég föld olyan
szép volt. *(énekel gitárra mellett)*

Hajdon mikor arany fényel
Egy völgy patak nevetett,
'S a' kék ég lehelt reménnyel
Sugallo zefireket.

Szép haj-fürtek lengedeztek
Figyelmezve szavamra
'S gyúlado ortzák néztek
Tüzet sütve lantomra.

De most rám se ügyelnek - - Iát adieu! mindnyájatoknak jó éjtzakát! - - a' ti nyü-
veitek' vátsorájára nem mu'sikálok - - *(a' kripta ajtajában érkező tapogat)* Itt az én sze-
gény léányom - - - más anyja van már néki - - - megint böltsőbe tették; de senki se
rengeti, félek nem alhatik-el szegény - - - énekelek néki, hogy alügyék-el - - - *(s éne-
kel gitára mellett)*

Ez az árnyék, hol meg-nyugszik
A' vándor, 's egy mejjen alszik
Meg-osztozva minden testvér,
Egy békes tengerbe folyt vér.

Lengő virág leple alatt
Téged-is ez anya alat
Az én mejjemről nyillott szem
Ha el-hunsz, én-is le-fekszem.
(nagyot villámlik, 's tsattan a' gitárát el-ejt)

Az utolsó nap! tova jö-le az angyal, a' hol az ég meg-nyílt - - - előtte jö a' rüz és viz
egybe-barátkozva - - - keljtek-fel mindnyájon! serkenjete-fel! az angyal után érke-
zik az örökkévalo menydörgésektől kísértetve - - Ah! a' léányomat kell elébb fel-köl-
tenem - - - *(menyén a' kriptába még ott ég az ott maradt lámpás)* Mitsoda világosság ez?
Éjjeli lámpást éget? *(közelebb menve)* vagy talám fel-is költ már? *(tapogatja a' koporsót)*
El-is ment? engemet keres - - de ide jö vissza - - le-fekszem az ő ágyába, ki-nyugszom
magam egy kisség - - *(le-fekszik a' koporsóba)* itt a' szívembe van egy seb, a' mely miatt
nem alhatom; - - - már meg-ért, ki-fokasztom, *(ki-veszen egy lórt)* 's mindjárt el-
tsendesedem - - *(által szurja a' szívét)*

KILENTZEDIK JELENÉS.
DENGLIOS. *(egyedül a' kriptához közel a' temetőn)*

Hát végre, a' mikor meg-ért férfivá kellene lennem, egy kísértet' látová kell le-
alázodnam? Ezek a' szemek láttak itt szerte a' villámlások alatt jární - - - szerentsétlen
ablakok! olyan régen állatok az emberi nem' örökös könny-follyamatjára nyilva - - -
Ah! jövel-el már jól révő jég-kéz bézárni - - Boldog alvok! mennyi van köztetek, a' ki
kivánt volna élni: vajha tsak eggyel tserélhetném-el az ő ágyát! *(villámlík, 's essik)*
O! te mennyei nyíl! miért nem arányzod ki a' nyomorultakat? - - hogy ne maradnának
a' szép világot panasszal komoritani - - - több könnyek keresik az eget a' földről, mint
a' mennyi az égből esik: vajha bár annyi találná-meg! - *(menyen tovább, villámlík)* Itt a'
kripta; kéntelen vagyok meg-szünni a' feleségemet keresni; mikor a' léányommal ta-
lálkozom *(közlebb menyen)* Istenem! ki-van nyilva az ajtó - - világosság oda benn - -
(villámlík) itt az ajtóba a' gvitára - - - Férfiúi szív! keményedj-meg, hogy minden po-
koli lángjaid közül mosolyogj! - - *(bemenyen 's meg-látja a' koporsoba a' léánya helyett*
a' feleségét vérébe; egybe fogott kezekkel az égre nézve) Átkozott légyen az-az óra! a' melybe
én születtettem! - - - *(nagyot villámlík, 's tsattan; 's a' kárpit leesik)*

ÖTÖDIK FEL-VONÁS.

ELSŐ JELENÉS.

(egy kertbe a' Pári'si Hostátba Louis és Henriette paraszt köntösbe dolgozva)

LOUIS. Pihenj-meg! ha meg-fáradtál kedvesem!

HENRIETTE. Ha az eggyik pillantat el-veszi örömet, a' másik a' melybe téged
mellettem érezlek, vissza adja.

LOUIS. Egy ebéd se volt ugy meg-fűszerezve mint a' miénk lessz: tengerekre
nyujtott királyi páltza a' világ négy résziből nem szerez egybe ilyen izü ebédet.

HENRIETTE. Oh! nekem az-az érzés egyedül, hogy te az enyim vagy, mindent
meg-fűszerez; a' levegőt a' mellyet bé-lehellek, 's az egész lételt - - soha se láttam eget
földet ilyen szépnek, 's az istent sem éreztem ilyen jónak - - - nem vágyom én palo-
tába vissza míg künn a' természet' szent társaságába, a' hol minden-felől az Istenség
láthatóvá tészí magát mindenüt; szent tisztelettel telünk-el mintha a' menybe vol-
nánk mikor a' kék bolton ég a' rüz oda fenn, a' serdülő esztendővel eggyütt pirulnk;
's ha pihenni akarunk, amott a' pá'sintos part az árnyékba, 's a' kovatsokrol eső vizek'
hives ezüstje vagy ama zöldellő fák közt lévő kunyho, akár a' verőfény akár az esső
ellen menedéket adnak-mindenütt minden van, a' hol te vagy - - - 's jól lehet drága
ékeségeim nélkül vagyok; mind meg-van, a' midön annak hijját a' te szeretetedbe
nem látom - - - ha a' tenger fenekét előmbe tennék, hogy minden drágaságaival teli
rakjam magamat, én boldogabb nem lennék, hanem ha téged tennélek boldogabbá az
által. - - -

LOUIS. Oh kedves angyal! méltatlan volna minden boldogságra; a' ki hijját érezné, a' midőn téged így hall szollani - - - De Kedvesem! tsak ugyan mind meg-maradtak a' gyűrűk kedves szép kezeiden: 's azok-is annyit érnek, hogy vehetnénk itt a' majorok közt a' Sequana mellett eggyet állandóul, hogy ne légyen minden esztendőben más-más paraditsomunk; 's még marad annyi fenn, hogy meg-kimélve élhetünk: te tsak annyit dolgozz, a' mennyit egészséged kíván; bizd arra az erősségre a' többit, a' mellyel potolta a' természet nállam a' te szépségedet.

HENRIETTE. Engedd eggyütt dolgoznunk Kedvesem! ha egyesített az Isten; ne töltsük külön szakadva napjainkat: adjunk-el minden gyűrűt, 's végy azt, a' mit jobbnak látsz; de ne költsük el a' jövendőét; most dolgozzunk, 's vessünk életünk' tavasszán; majd 'sarlóval menyünk a' mezőn a' reggeli égtől szembe tsókoltatva, 's arany koszorúval térünk vissza, énekelve a' hold világon.

LOUIS. Kedves jó feleségem! jóságoddal okosságoddal meg-győzsz; hátha minden menybéli virtusaid le-tündökölnék; *(meg-öleli félíg)* tekints réám kedvesem! hogy lás-sam őket mind egyszerre! 's halá ado lelkem' lángja égjen az égre! - - *(Louis szembe akarja nézni, Henriette szemérmétesen félíg réá néz.)* Egy Angyal a' menybe mikor a' leg-felső oltár előtt el-menyen, szebb nem lehet - - - oh Henriette! soha se láttalak ilyen szépek; ha lehetsz még szebb, mint a' harmat a' napon el-kell enyészni - - - *(néz réá)* Oh! ha a' Pári'si Dámák ezt a' pirosítot tudnák - - - ha azok a' festett ro'sák szem-be állának ezekkel az élőkkel, a' mellyek az ifjuság' tavassza' diszére nyílnak - - *(pauza)* 'S ezeknek erről a' szép napfényről a' föld alá a' setétbe rejtetni! - - Oh Hen-riette! a' boldogságnak közepette hideg borzadás fut-el, hogy azok az ajakok a' mellyeknek egyszeri meg-nyílása egy életre áldást önthet; a' halál kapuin belől örök-re bé-zárva maradtak, 's az ő udvara széjjel azon égi mezőkön járt volna - - attol a' rut tsudától illetve egy ilyen szépség, a' mellyet a' természet maga minden tsíllagok' kedvező bé-folyása alatt hozott elé! - - egy virágja sints, a' melybe így elegyítette vol-na a' hó-fejért a' tüzzel egybe - - Angelo nem festett szebbet, mikor az örök éjj a' jövő angyal előtr el-pírult.

HENRIETTE. Oh kedvesem! te-is mint egy angyal, úgy jöttél azon irtoztato éjtzakába.

LOUIS. A' te szereteted tett merésszé szembe-nézni a' föld alatti Istennel, 's az ő rut udvari kísérőit ezen szentség elől vissza szégyeníteni. - - -

HENRIETTE. Istenem! irtozom meg-gondolni, ha fel-nem ébredtem volna, mit tsináltál volna?

LOUIS. Én-is el-aluttam volna melletted - - - 's eggyütt ébredtünk volna fel a' menyegzői éjtzaka reggelén - - de az ég akarta, hogy még az alatt a' szép nap alatt lás-suk egy mást - - - milyen fellegetlen ábrázattal jó felénk! a' zöldellő fák mint egy fest-ve állának a' kék egen, 's a' melegülő levegőbe a' madarak hallgatnak-el - - a' tsetsemő esztendő-is naponként nevedekve ritkábban nyög a' partokon. - - - Bájolo tsendesség! az egész természet egy előttünk álló tiszta tükör - - - gondolat, érzés el-merül az Isten-ség feneketlen mejjébe - - - Mennyei boldogság' zengését fedő hallgatas? mint ha az örökkévalóság el-kezdődött volna - - - tsak ezen patak' kedves esete sugja, hogy jön de meg most idő van. - - -

HENRIETTE. Mennyet, Örökkévalóságot, idvességet érez az én szívem; minek-utánna a' halál sötét éjtzakájából az Istennek ezen ditső templomába hoztál; a' hol

tulajdon maga szeretettel mosolyogva szembe jö mindenünnen - - - mindenfelől vilá-
gosság 's boldogság foly-le a' mindenek felett szent kut-föböl - - annak ditséretére
buzdul az én lelkem, valamikor eggyetlen tekinteted angyalok örömevel tölti-meg.
- - -

LOUIS. Rajtad legelve szedik azon örömet szemeim! ezek a' tavasz' kedves
bujdosoi annyi kertet mezőt járnak: nékem az Isten egy virágot adott, melybe minden
édessége 's füszere a' nektárnak eggyütt van - - - *(rét néz)* De felette heven néz a' nap
réád kedvesem! égni kezdenek ortzáid! pihenjünk-meg ama zöldellő árnyékba!

HENRIETTE. A' te nézésed inkább éget mint a' Napé - - - dolgozzunk még; 's
pihenjünk akkor-meg, mikor a' természet-is a' del innepén pauzál. *(dolgozik)*

LOUIS. *(nézve)* Kedves tanulatlan kezek! olyan kelemetességgel jártak, mint a'
tsetsemő mikor az édes anyja mejjét fejtegeti az eledeléért. - - - *(meg-fogja a' kezét, 's
nézi a' tenyerét)* Kedves kármin-petsétek! az Anya tsókjai; de tsak az ő édes gyermekei-
nek adja, a' kik egyenesen tölle kéri 's veszik az eledelt - - - hadd tsókoljam én-is
meg a' szent természet' virág nyomait *(meg-tsokolja azon piros jegyeket, 's az után az áb-
rázatjára néz fel)* Veréjték' kristáj tsepje! úgy olvad-le, mint egy reggeli tüzes égről
egybe gyült viz-gyöngy; ha az angyalok ennének, ők érdemelnék-meg ezt a' kenye-
ret - - - igen drága a' földre esni - - engedd meg! hogy azoktól a' ro'sáktól vegyenek-el
ajakaim valamit, 's légyenek méltobbak hozzád! *(le-tsokolja)*

HENRIETTE. Oh Istenem! millyen boldogok vagyunk! - - -

LOUIS. Millyen szépen bé-tölt! emlékezel mikor az egen Andromédát mútattam?

HENRIETTE. Egy menyből sugallott jövőendő' érzése volt.

LOUIS. A' jó Isten bé-teljesítette kedvesem! örvendjünk! énekeljünk! 's adjunk
hálát az égnek! - - -

HENRIETTE. *(énekelve)*
Szörnyü tsuda nézett rám már,
Az Alvilág' éjjébe:
Míg engem-is egy más sors vár,
Perséussal az égbe.

LOUIS. *(énekelve)*
Játékunkba ez kedves vég
Jövendő érzése volt:
Andromédával rogyog ég
Hogy gyász-felleg el-ozolt.

LOUIS és HENRIETTE. *(eggyütt énekelve)*
Mint amazok mi-is égbe
Egy-más mellé réttünk
A' Boldogság nints hir névbe,
Hanem benned 's mi bennünk.

MÁSODIK JELENÉS.

AMÁDÉ, CHRISIPPE, *(a' kik az utolsó strofát hallgatták, és az előbbieket)*

CHRISIPPE. *(Amádéhoz)* Látja az Ur, hogy pontba igaz?

AMÁDÉ. *(Louisnak kezét adva)* Idvez légy kedves Barátom!

LOUIS. Idvez légy! Te vagy a' kinek boldogságomat köszönhetem.

AMÁDÉ. Ugy-é, hogy jobb volt agyon nem löned magadat? hogy újra el-bujdosrál, megint féltettelek.

LOUIS. Ah! lehetetlen volt nékem abból, az éjtzakából ki-látni erre a' szép fényre: engedj meg, hogy el szöktem, 's még köszönetemmel fel-nem kereshettelek.

AMÁDÉ. Örömet, a' midőn így találtalak. De hát mit jelent ez az öltözet? 's ez a' kerti munkálodás.

HENRIETTE. Ez a' mi életünket szerezi meg, 's ábrázatunkra az egészség' ro'sáit hozza-el.

AMÁDÉ. Valósággal meg-érkeztek már ilyen hamar ki-nyílván a' halál' ábrázatjára - - - De hát az a' sok Klenodium, a' melyet el-temettek? hiszem azzal uri módon meg-élhettek! - - -

LOUIS. Én fel-nyitva találtam a' koporsót; előttem tolvajoknak kellett jární a' kriptába: tsak a' gyűrűk maradtak kedves feleségem kezéin 's minden drágaságok' drágaságát a' később tolvaj hozta-el.

CHRISIPPE. Én engedelmet kérek: nékem éppen valami igen siető dolgom júta eszembe. - - - Alázatos szolgája az uraknak!

AMÁDÉ. Alázatos! *(lassabban)* Hallod-é! ez az el-menetel gyanus - - - én se valék most örömbembe elég okos - - - ez a' Bernárd' Plenipotentiariussa - - - látod? milyen sokat jelentő minákkal hordá-el magát - - - 'Tsak hamar! siető: szedjétek egybe magatokat! - - kedvetlenség-is van a' dologba; de az már meg téríthetetlen, - - - tőkilletes boldogságot kívánni is vétek a' földön, hogy meg tsalodjanak a' több testverek vehe-titek észre, hogy ez egészen Isten' dolga, nyugodjatok-meg a' kedvetlen felén-is! mert a' két fél együtt jár.

HENRIETTE. Ah Istenem! talám betegek a' szüleim?

AMÁDÉ. Nem kedvesem! nem lesznek ök többé betegek - - - ök boldogok. - - -

HENRIETTE. Ah menyébéli Isten! a' leg-édesebb örömhöz a' leg-keserűbb fájdalmat tészed hozzá - - - meg-holtak? mind a' ketten? Istenem! *(sír)*

AMÁDÉ. Előbb a' N[agysá]lgnos asszony; azután az Ur-is a' soktól meg-győzöttetvén egy olyan hideget kapott, hogy 24-óra múlva el-alutt - - - ma vittük az örök nyugvás helyére - - -

LOUIS. Ah! mely tsudállatosok az Isten ítai! ne sirj már kedvesem! él az Arya oda fenn, 's utánna én mindened. - - -

AMÁDÉ. Szünjetelek most meg egy kisség! vagy-is menjetek egyszeribe a' piatzon lévő Hautelbe; ott sirjátok-ki magatokat! de el-ne mozduljatok, hogy ott találjalak: a' dolog ez; hogy minekutánna a' könnyek fel-száradnak; ujjakat okozna annak látása, hogy a' sok pénz egy más méltatlanra ment; a' pénz úgy-is ritkán esik okos és jó ember' kezibe; a' hol osztán olyan mint egy áldást hullato felleg egy hervado mező felett. Chrisippe már fogadok Bernárdat réá veszi, 's mint a' tűz úgy meg-indul; ma Tanáts ülése; hevenyibe kell igazítani, - - - 'Ti most tsak-örülni, 's busulni tudtok: én Prokátort

mindent el-igazitok, tsak ti a' meg-mondott helyen legyetek; 's mikor szollitanak ügyesen szoljatok, - - - De add ide nékem az esketésekről való írást; a' Jurista nem hiszen a' nélkül; valamint az ő szavának sints hite míg a' galles nem ád; ha egy esztendőbe nem teremne, a' szavak' járása meg-állana; No! semmit se kell kételkedni - - - jertek! (*meg-fogja 's viszi*) induljunk együtt, egy felé menyünk egy darabig, - - - (*el-mennek*)

HARMADIK JELENÉS. BERNÁRD 's HILAIRE.

HILAIRE. Tudja és higgye-meg a' Grof nem egytől hallottam, hogy meg-nem holt volt, ki-lopta az-az ifju ember, 's most együtt lézengenek a' Hostátba, - - - az egész dolog igen könnyű: fele nyereségre bizza réám N[agysá]god; 's én az egész örökséget meg-nyerem.

BERNÁRD. Képtelen dolog! - - - az egész olyan tsudállatos, hogy eszemnek minden magosságait fellyül haladja, - - -

HILAIRE. Légyen akár milyen tsudállatos: itt nem az a' Status quaestionis; hanem az, hogy ki-é legyen a' Denglos tenger-pénze: 's azt jó volna akár a' mu'sák templomának szentelni, akár az úgy nevezet emberiségnek, - - -

BERNÁRD. Mindenhez el-vezett a' kedvem; látom már hogy a' tsillagom szerentsélen.

HILAIRE. A' meg-nyert arany a' tsillagot azonnal szerentséssé teszi 's a' kedvet-is el-hozza.

BERNÁRD. Az én örökös fellecimer meg-nem aranyozza, - - - Lássá az Ur tsak ugyan nem bánom: ha a' kezembe lessz, tehetek valami jót.

HILAIRE. Menjünk hát egyenesen a' Prefait Urhoz: én szollok, tsak egy tsomotska aranyot N[agysá]god tegyen-le félre az asztalra lopva, hogy ne-is lássa míg el-nem jövőnk: tsak arra valo, hogy az a' boszuság, hogy meg tsaltuk hát-megett, eszibe juttasson - - szembe el-se venné, olyan meg-vesztegethetetlen - - majd meg-fordul a' nyereséből; a' többit az úton, mert majd mennek a' tanátsba, 's el-késünk, - - - (*el-mennek*)

NEGYEDIK JELENÉS. CHRISIPPE, (*egyedül, othon az ablaknál írva*) és GEORGE.

CHRISIPPE. Nem tudom képzelni, hová ment; nem mondott semmit?

GEORGE. Tsuda ha nem a' kávé-házba ment: arra indult, de nem szollott semmit.

CHRISIPPE. (*szédulát ád*) Ezzel sielve fel-kell keresni: nagy kár forog fenn; nints senki más itthon, 's nékem el-mulhatatlan dolgom van.

CHRISIPPE. (*magára ír*) Itt mennek-el az ablak alatt a' Tanáts Urak, 's a' Prokátorok-is ebbe a' néhány rendbe itt az egész Species facti; de leg-nyomosabb az arany speciesse; ez meg-világosítja amaszt, a' hol valami homállya volna; ez a' másik föld alatti Isten mikor ki-jöhet az ő órállo Sárkányaitól, valahová süt, mint a' Nap, minden

tsirázik 's nő a' mag-vevő Ördög után - - Igaz hogy ha el-vesztjük, egy kisség meg-sinli a' Grof: de ha meg-nyerjük, miénk a' világ - - sz! tova jö Marklos Ur, tsak kettőt-hármat meg-vegyek, a' ki úgy szollva, az egész testnek a' szája. - (*rakja az aranyokat*) Darnornak két annyi gyermeke; tehát kétszer olyan olesó volna, ha a' kétszer neme-sebb szíve nem drágitaná, de a' feleségé sokkal pusztitobb, számvetés nélkül költ; abba a' mindent el vivő patakba mikor alig tsorog, ez a' kis arany-eső igen jokor fog esni - - - már ő-is elkezdter romlani, az ép rész az ő fenés sebéről: vagy kétszer vett-el, az igaz, hogy akkor nem ingott, de ha még több jó hozzá, a' növő terén meg-hajtja; a' nagy víz mellett lakni nem olyan veszedelmes, mint a' vétek tő-szomszedjában, a' hol tsak alig látszo línea van közbül. Cardannak se felesége, se szüksége, ez különben-is mikor a' Tanáts-Uri székből fel-kelne, inkább meg-indulna koldulni, mint sem valami el-vegyen; egy falat a' féle ajándékból valo kenyeret, olyan mérgesnek érezne a' szájába, mint az Ádám almáját: ezt hát nem magát kell egyenesen meg-venni; könyő-rületes szívü, 's nagy partfogyója az emberiségnek; azért ezt a' Summát tsak depositum-ba adom hozzá, hogy ha meg-találjuk nyerni, legyen a' Szegényeké. - - Ezeket a' tsomokat a' Prokátoroknak; 's ők is egyet egyet szollanak ennek-amannak, 's ígérnek a' hol mit kell - - sz! itt jö (*fut ki*) Monsieur alázatos szolgája. (*nyújtja a' species facti*) Itten vagyon egy igen siető dolog, a' melynek a' mái ülésben elé kell vevődni.

MARCIOS: Az tellyes leheretlen Barátom! annyi özvegy, árva ügy hever.

CHRISIPPE. (*nyújtja a' tsomot*) Méltotassék közelebb meg-tekinteni, hogy ez a' dolog tellyességgel nem szenved késedelmet.

MARCIOS: (*fél szemmel észre véve, hogy sárگا*) No! hiszen ha éppen nem szenved, meglátjuk - -

CHRISIPPE. Instálom mint Plenipotentarius az Uram Ö Nagysága nevébe! méltotassék igasságunkat kegyesen védelmezni.

MARCIOS: Bizhatnak az Úrak az én egyenességemhez, (*el-menyen, nézi a' tsomot, vissza szoll*) minden bizonnyal nyerni fognak.

CHRISIPPE. 'Tova jön a' másik - - - látva, hogy beszéltem ezzel, már tudja hogy kérni állok: 's előre réá tartja magát - - nem kissebb fontossággal jö, mint ama napon az-az angyal, a' ki a' merő serpenyő tartójanak szollittatik elé.

DARNOT: (*jöve 's Chrisippe szembe menve vele*) No! 's mi baj Chrisippe?

CHRISIPPE. Minden el-igazódik, a' mit ilyen férfiu fel-vállalni méltotattik (*egy papirossal nyújt*)

DARNOT: 'S mi az? (*el-veszi*) Majd a' Sessio meg-nézem.

CHRISIPPE. Instálom alázatosan, a' dolog olyan tsúdállatos és sürgető, hogy ezen a' Sessio kell el-is dölnie. - - -

DARNOT: Minden azt kívánja, hogy az óvét egyszeribe igazítsák: mint a' szabóház ugy viszik, 's még mindenik a' szabónak szab eleibe; mindenik egyszeribe, a' ki későbbben vetett-is, sőt mindjárt aratni akar - - - tsak patientia! mikor a' sor el-jö, még az ember nem-is érkezik, élni-is kell, 's a' gond ósztozik a' hivatallal az ember erejéből.

CHRISIPPE. Bátorodom az Uram nevébe! ha meg-nem bántanám az Urat, egy ilyen derék ember gondjából el-venni, hogy ezzel több ereje maradjon a' hivatatra. (*oda nyújtja a' tsomot*) Távol légyén! hogy az igasságot egy ilyen férjfiunál arannyal potolni vélnök: szükségünk sints réá.

DARNOT: Én bizony Frater! el-veszem: mert néktek sokkal több van, de azért egy hajszállal sem itélek jobban.

CIIRISIPPE. Távol légyen! de leg-alább, hogy ma elé vegyék.

DARNOT: Azt meg-teszem mindjárt. *(el-menyen)*

CIIRISIPPE. Azt gondolod, hogy éppen úgy itélsz; már nem láthasz igazán, minden rosszat rutat meg-aranyoz az el-vett ajándék - - - Itt jó Cárdan.

CÁRDAN. Tám pere van az Urnak?

CIIRISIPPE. *(nyújtja a' species factit)* Igen is a' Grof Uram ő N[agyság]ja nevébe, igen siető; méltóztassanak tetemes karát szívekre vévén, ezen a' Session elé venni.

CÁRDAN. *(el-veszi)* Minden peres így szokott sírátkozni; meg-látjuk oda fel: én magam tanuja vagyok sok igaz könnyeknek, a' mellyeket előbb kell le-törölni - - én jó szívvel, de tsak rendre kell, nem örölhet azon egy kö mindeniknek egyszeribe - - *(menyen)*

CIIRISIPPE. *(utánna menve)* Még egy alázatos jelentésem van; a' Grof ezen alkalmazással kivánta az Urnál, esmérvén az emberiségre nyílt szívét, ezen Summát letenni mint depositumát: hogy ha perét meg-találja nyerni, azonnal méltóztassék tet-szése szerint a' szegények számára fordítani.

CÁRDAN. Szent gondolat! a' Grof nemes lelkéhez illő, *(meg-mozdul)* Ne busuljan az Ur; mert ha igasságok lessz nyernek, 's egyszeribe elé fogják venni. *(el-menyen si-etve)*

CIIRISIPPE. Brávo! már nem féltém a' dolgot, vagy két Prokátor-is kellene; még pedig jó: a' ki a' dolog' szövevényin által úgy tudjan ösvényt vágni a' tzelra, hogy a' Biro más féle akadályt homályt látván, kéntelen légyen az ő lámpássa után menni - - - Éppen tova jönnek Blaise és Hilaire Urak - - azok ügyesek; az a' bizakodo lépés, az a' győzedelmektől fénylő ábrázat, mellyeket mikor az igasság el-esett, a' főrtély réá vont, mintha mondanák „Tanáts, pénz, kéni nem menyek máshoz”, azok tsak olyan emberek-is, hogy én nem mérném ellenek, a' mikor reménylnék, azt erőssíteni, hogy kétszer kettő négy; mikor meg-indulnak, a' szent igasság meg-ijed, 's fel-fut a' meny-be. *(szembe menyen)* Alázatos szolgaja a' TT. Uraknak!

BLAISE. Hasonlóképpen! mi dolog? most nem sok időnk van szó-váltani: reménytelen ezereket, egész familiák szerentséjét, maradékoknak a' kik még nem-is tudják, hogy lesznek, századoknak jövendő sorsát hordozzuk honyunk alatt - - az Urak' dolga is ma meg-lessz: tudom arról akar szollani az Ur?

CHRISIPPE. Igen-is: hát hogy 's mind? - - -

HILAIRE. Én találtam a' Grofot, 's én adtam eszire, nints miéért fárasza az Ur ma-gát; mert a' Préfait Urral beszélünk, 's egyebet-is el igazítunk ott helybe.

CHRISIPPE. Ugy már tökéletesen meg-nyugszom.

BLAISE. A' Collégám közölte velem, 's a' Groffal felibe vállaltuk.

CIIRISIPPE. A' már sokatska.

HILAIRE. Ennye háládatlan! még sokatska? mi egyszeribe fel-hagyunk, 's a' más félhez állunk; ugy-is hívtak, 's bizonyoson meg-nyerjük: akkor osztán, ha most fele kevés, elég lessz a' semmi; az erdőbe fut a' nyul, 's egy fél petsenyét ingyen kapni meg-nem köszönik, már lássátok! *(mennek buszkén)*

CIIRISIPPE. Engedelmet instálok gondolatlan beszédemről: ha már a' Grofnak meg-ígérték: ne hagyják ilyen tserbe az én hibám miatt.

BLAISE. No! most legyen! de az e' féle beszédekkel nem kell az emberséges embernek róntani kedvét, menjünk-fel Colléga Uram! mert elkészünk a' haszontalan idő-töltés miatt. *(el-mennek)*

CHRISIPPE. Boldog ember! a' kinek ezekkel az urakkal baja nincs, akárminnyen világosságba egy szavakra sötétség lessz; a' gondolatok' leg-erősebb lántzát, sokáig épült hidakat, villámlo hadi fortélyjaikkal 's kard nyelvekkel azzonnal el-vágják - - Menyek már, a' Grofort fel-keresni; hogy tanítsam meg ha fel-szollítják, hogy viselje magát. *(el-menyen)*

ÖTÖDIK JELENÉS.

Tánats Ülése; egyik felől ül CARDAN más felől DARNOT.

EL.ÖL.-ÜL.Ö. *(Cádanhoz)* El-készítette-é az Ur a' minapi beszéd szerint lévő köz-haszonra intézett pontokat.

CARDAN. Némelyeket tettem fel M[éltóságos]. Elöl-ülő Ur!

EL.ÖL.-ÜL.Ö. Ha úgy tettszik az Urnak; olvastassanak fel.

MIND. Halljuk!

CARDAN. *(oktas)* Hogy az Innepek' Név' Születés' Napok' köszöntése el-töröltessék; mint hogy már a' Frantzia nemzet Istennek hálá! Európába szinte a' leg ki-miveltebb; szükség, hogy az idő' betsét meg-nem esmérő pallérozatlanságnak mutatoja ne jelentse tovább-is gyalázatunkat.

MIND. Há! há! há!

EGGYIK. Éppen ezt az egy savát-is ki-vetjük az életnek; hogy az se legyen, mikor egy kisség vidámabbatska poharazás közbe a' barátság ki-nyilatkoztatassa magát.

CARDAN. Inkább hogy bé-zárkozzék az ellenségesség, míg a' száj barátságra nyílik - - - ez a' Characterit rontja a' nemzetnek - - - egyéb aránt-is elég költség gond van.

MÁS. Kedves gond; az maga az élet: hát osztán miért él az ember?

EL.ÖL.-ÜL.Ö. Meg-látjuk a' végén - - Lássuk tovább.

CARDAN. 2-do Hogy az a' szokás, hogy az Asszonyok egymást, 's a' férfiak egymást meg tsokolva köszöntsék, el-töröltessék; természet ellen valo, és sok képpen 'seniroz, söt nyavalyát is okoz - - - a' tsók maradjon azon szent tzelra, a' melyre a' természet rendelte; hogy a' szerelem' mennyei érzése, mikor az ajakok el-némulnak, általa fejezze ki magát, 's legyen tsupán a' szerelem Istenénél mint Petsét tartónál - - - vagy leg-felleybb a' szeretetnek némely különösobb és szorossabb házi egybe-kötésében I. S. nek.

Majd MIND. Már az éppen nevettséges - - -

EGGYIK. Ilyen helyre a' féle indiferens semmiséget hozni! a' kutya se venné fel. Tálám nem tiltjuk-meg, hogy ki ne-mutatodjék a' szeretet.

CARDAN. Ha lehetne meg azt, hogy ne tsak mutatodjék; 's apadjon a' képmutatás jeleinek Dictionariuma.

EL.ÖL.-ÜL.Ö. Mi van még? lássuk egymás után.

CARDAN. Hogy a' házakat mind homállyson meszeljék.

EGGYIK. Azt már csak képzeln-i-is lehetetlen, hogy miért?

CARDAN. Azért hogy a' fejjérré sütő Nap árt a' szemnek: Mexikoba a' fényes fejéren festett falak miatt egyet tészén meg-vakulni 's meg-vénülni.

MÁS. Az már tsupa káprítzia: hát az Apáink nem láttak? pedig fogadok egynek se jött az a' tsudálatos gondolatja, hogy be-szennyezze, 's erőszakosan meg-véníttse a' házát. - - Hogy es mint-is árthatna az, hogy fejer?

CARDAN. Szúrja.

AZ IMINTI. Mi szurná? mikor ott semmi sints már ha még-is az volna, hogy senki nyárrsal másnak a' szeme felé ne járjon, semmi szom nem volna egyéb, hanem hogy azt tudja minden.

CARDAN. Az igaz, hogy vannak a' mik vastagabban szurják a' szemet, mint a' sár-ga fény, az aranyat értem, a' mely sár-ga mint a' másik föld alatti Isten, de gonoszszabb mert lelket öl: ugyan tsak mint hogy ez *Sol* lévén, sokan e' nélkül nem látnának, én-is azt tartom, hogy ez ellen bolondság volna - - - Ihanem még vannak egyebek; egy mint, hogy az asszonyok ne viseljenek Klénodiumokat: egy veszendő holt Capitális, a' melynek öregbítése dühössége miatt sok férj poklot szenvedett, és sok ház el-sze-gényedik.

ELÖL-ÜLŐ. Már ezt én-is lehetetlennek tartom; az asszonyok' magok ékesítése dühösségének gátot vetni nehezebb, mint Neprunnak - - - Egyéb mi van?

CARDAN. Hogy ne légyen tisztelet' jele a' kalap le-vétel; alkalmatlan 's káros, inkább katonai kéz-fel-tartással essék a' köszönés, vagy fővel valo intéssel, vagy más-ként valahogy - - - Osztán, hogy minden házra melybe többen gyűlnek, gőz ki-vivők tétessenek jó moddal; hogy azt a' halált a' mellyet egyik ki-lehell, ne nyelje a' másik-bé. *(Mind nagyot katzagnak.)*

CARDAN. Tóvábbá egy kis okoson irt könyvet minden iskolába tanuljanak az egésség' fenn tartásáról, és a' nyavalyákbeli fő vigyázatokról. *(Mind zugnak.)*

EGGYIK. Nagyságos Elöl-ülő Ur! Tisztelet betsület az Urnak Cárdán Urnak, eddig el-rürtük ilyen Hely' méltosagos színét ilyen haszontalanságokkal szégyeniteni-meg; a' millyenek a' királyosdít jádzo gyermekeket illetnének. - - - Hát e' félékre kell vesztegetni a' drága időt? a' mikor a' sints el-dőjtve, hogy a' 'Tanáts-Ház' tziemerébe a' mezőt mítsoda színén fessük. A' Nemzet' betsületére kérem, hogy ne improtocalál-tassék, hogy a' jövendő idők ne lássák gyávaságunkat.

MIND. Hellyes! Hellyes!

ELÖL-ÜLŐ. Maradjon tehát el a' mostani időkről. - - Egy különös siető dolog adra elé magát: a' két fél Prokátorait hívják bé. *(menyen ki egyik.)*

CARDAN. Még igen sok 's sokkal fontosabbak volnának, de a' mellyekért annál inkább kinevetném; maradjanak később időkre! még egyet szollok utoljára ebbe a' palotába! ha most-is le-nevettetem.

MIND. Halljuk ezt!

CARDAN. Minthogy annyiszor keservesen tapasztaltruk, hogy sok féle munkáink' mulatságaink' útaink' intézeteit az időnek rendetlen változásai keresztül vágják: nem volna-é jó egy olyan Astronomust fogadni, annak a' Cassából illendő fizetést rendel-vén, a' ki minden esztendőbe úgy rendelné-el az időt a' Kalendáriumba, a' mint kíván-nok? 's egyszer'smind az órákat igazitaná, dolgainkhoz képpeszt nyujtaná 's röviditené?

MIND. Már ez helyes! felséges!
EGGYIK. Ebbe a Századba, sőt ebbe az Össi tisztos palotába szentebb gondolat nem született - -
MÁS. Improtocolláltassék! ezzel mind el-törölte minden gyengeségeit.

HATODIK JELENÉS. *A Prokátorok bé-jönnék.*

EL.ÖL.-ÜLŐ. Tessék az Uraknak ügyeket elé-adni.

BLAISE. A Leg-keresztényebb Királynak XIII-dik Lajosnak Nevében! M. G. J. F. Bernárd de la Faubourg az Urat nem tudom mitsoda Urat keresi ilyen méltó okon: Hogy Ő Kegyelme nem általlotta ő N[agysá]gának Hítvesséhez, a' kívül a' szentséges hitet el mondván annak örökös fel-oldhatatlan kötelére egyesített-vela, le-menni annak a' föld alá a' boldog fel-támadás' reggeléiglen vetett ágyához, és onnan a' halálnak szent éjtzakájából erre a' büin' és szarándokság' helyére vissza hozni; itten pedig a' maga ördögös mestersége által a' holt testet újra fel-eleveníteni; maga tudja mitsoda lélekkel; mert az elébbeni Istennel van a' honnan az ő kegyelme ördögös kényszerítéseire le-nem jö: azért.

1-mo Ő Kegyelme mint valóságos ördögös boszorkány még ma égettetessék-meg Pandectar L. VI. Tit. 9.

2-do A' Felesége adattassék-vissza az ő első igaz Hítes társának, N[agyságos]. Denglos Urnak minden örökségeivel Digestor L. V. Tit. 7. sőt mind azon Klenodiu-mok, a' mellyekkel a' sirba le-ment, azon modon minden azutánai hibák ki-potolásá-
val restituáltassanak. Ezt mind a' kettőt Törvény és Igasság meg-kivánja; hogy róstént executioba menjen Et Protestatur.

HIPPODÁM. Digestor L. X. 4. Matrimonium non est perfectum, donec consum-matum fuerit: a' Grof' házassága minekelörte tökéletességre ment volna; hogy ne menjen, azért szakasztotta az Isten félbe, közben állítván a' halált; az esküvés a' föld színén volt, 's a' föld alá nem szolgált; a' koporsóba minden földi kötések meg-oldatnak - - mikor az élet partjain túl téve, a' Requiemet el-énekelték, 's a' sírtól vissza tértek, mindennek vége volt; 's a' nyüvek-is ennék már szegényt a' más világon, ha az-az Ur felsőbb sugallás által indítatva, le-nem szállott volna az örök éjj' setétségébe; 's sok fohászadásaira a' Mindenható fel-nem támasztotta volna. Már most egy más életbe eskütt-meg-vele mint egy szabad szüzzel; azért mint valóságos felesége után kívánja és kéri az Ispjának 's Napájának minden örökségeit.

III.AIRE. Ha practendál; mütassa-meg, hogy az asszony éppen az; mitsoda különös jeggyel bizonyítja-meg?

BLAISE. Az ellenünk-is éppen úgy lehetne.

EL.ÖL.-ÜLŐ. Jöjjenek-bé magok a' Felek!

III.AIRE. Ha a' halál után egy más életbe beszélnek, úgy nints ebbe semmi kere-setek: excipiálunk Contra Actoratum.

BLAISE. Az-is meg-fordithato! de az-az egész dolog csak játék; elsőben ő Kegyel-mek, hogy esküdtek? költött név alatt? azzal az egész ügyek' fundamentomát hámissá

tették; 's a' hamis fundamentom az igazságot el-nem bírja: másodszer úgy minden Asszony, a' ki-meg unná az Urát, le-menne a' föld alá egy éjtzaka a' kriptába; oda vet-tetve ma ágyat magának, hogy holnap mással eskettethesse egybe magát – *(jönnek bé a' felek)* Valóságos halált kell bizonyítani; jöjjön elé, 's mutassa-meg, hogy a' nyüvek hol kezdették volt meg.

IIETEDIK JELENÉS.

LOUIS. *(elé áll)* Nagyságos Urak! méltoztassanak meg-engedni, hogy meg-osztoz-zunk: én meg-maradok azzal a' mit az Isten egyenesen nekem adott, 's semmit se kívánok többet; a' világnak minden aránya nem süt olyan szépen, mint a' szerelem' idvességének egy tekintete, - - - 's mikor az én karjaim között ezt az áldott teremést én egyedül az Isten' véghetetlen országába enyimnek érzem; gazdagabb vagyok, mintha a' föld golyobbisát által ölelhetném minden külső szépségeivel 's bé-rejtett kintseivel - - Egy se hasonlítható chez - - - 's ezt-is onnan hoztam-kí; a' halál' karjai között ragadtam-kí, mikor éppen tenni akarta rá az ő föld alatti országa' petsétjét, az ő már prédára indult udvara elől; azon borzaszto sötétségéből, a' hol a' leg-mérészebb szív-is meg-lassul, 's a' leg-hevebb ifju ro'sái-is el-halaványulnak - - egy különös belső sugallás vitt-le engem, nem saját bátorsággal szállottam alá az örök álom nyálkás bolt-jai alá - - az ég adott tüzet mejjembe - - térdre estem ott; 's buzgon fohászzkodtam; 's az Isten ujra meg-gyújtotta az éler' lángját a' hólt agyag képbe - - -

Nagyságos Urak! nagy a' Ti méltoságtok, nagy a' ti hatalmatai! de ez már a' siron-tul-van; 's oda az emberi törvények nem szollanak; ott a' Meny-ország törvényje pa-rantsol. Ne kívánjatok háborítani annak a' jutalomnak bírásában, a' mellyel a' fel-tá-madás után tetszett a' Mennyei Birónak és Atyának engem idvezíteni; én-is semmi földihez többé just nem formálok, és az egész örökséget a' Grofnak által engedjük - - - én *(meg-fogja a' feleségét)* meg-elégszem az én mennyei örökségemmel a' mellyet már meg-találtam; 's a' Grof-is elégedjék-meg azzal a' földi kinttsel, a' mellyet keres.

CARDAN. Brávó! Ez szép és helyes.

EGGYIK. Eggyik a' héjjával, másik a' belivel.

SOKAN. Helyes.

ELÖL-ÜLŐ. Vigye-el hát az ur a' magáét: 's az Istennek további áldása kísérje éle-teker!

MIND. Vívát!

LOUIS és HENRIETTE *(meg-hajtvá magokat kezen fogva el-mennek)*

NYOLTZADIK JELENÉS.

Egy Tiszt jön Aktákkal.

ELÖL-ÜLŐ. Mi az?

TISZT. Most találtuk-meg a' Denglos Ur' Testamentomát.

ELÖL-ÜLŐ. *(által-veszi)* Mi van benne? *(nézi)*

TISZT. Mindenit a' Szegényeknek hagyta egy állandó Capitalisnak.

MIND. Há! há! há! Már ez rendes!

BERNÁRD. Így az én eredetemkori szerentsétlen tsillagom egy motsárba futá-le; talám több-is volt az egen az én születésem' éjzakáján 's valamellyik kedvezőbb lessz - - - meg-vetem az egész kintset, mint egy aranyos temető oszlopát képzelt boldogsá-gomnak; 's el-menyek szomorú lantommal, hol az idős fák árnyékaiba buvik a' suttogó patak a' hold elől, 's egy fülemile Solójának Secundálok. *(le-esik a' Kárpit)*

V É G E.

JEGYZET.

1-ső Az előljáró beszédben egy pontra nézve tudni kell, hogy a' F[elleges]. Császárné Ő Fel-sége kérésére, a' lakadalmi Pompára szánt summa, a' Szegényeknek adatott.

2-do Ezen munkátska Febr[uár]. végére jöcén ki; a' fenn irt ígért ezen a' télen már nem tellyesíttethetik: de tsak ugyan ahhoz képpest, a' mint fog ezen (tsak 300) Exemplar el-kelni, tellyesíttetni fog.

3-tio A' tanító' kertbeli Scenáájában (az Első Fel-vonásban) későn vétegett észre, hogy van olyan-is, a' mi a' természethez közelítce, a' jó ízléstől távozott: de vannak a' kiknek éppen így kell mutatni, hogy lássanak, 's vigyázzanak előre: a' ki azért menne-bé, hogy az örcényt meg-látta, (mint a' bogár a' gyértyát) azt a' messze terjedce, mosolygo karikák, külömben-is bé-sodornák - - - az okos messzire hátrál, ha előre meg-látta - - - a' virtusnak fő mestersége, kísér-teibe nem menni, vagy onnan ki-sutni, addig a' míg lehet; ezt fogadjuk mikor kérjük, belé nem vitetni. - - - Küsikén áll a' nagyság; a' haj-szál linéán, egy zefirre le-indulnak, a' büszkeség tornyai; egy tekintetre vagy szóra, az egész meny le-száll, tsillagai egy ábrázaton, ajtaja az ajakokon; mellyekhez a' buzgo angyal el-ragadva érkezik; 's egy pillantatnyi idvességre, kárho-zat következik. - -

4-to Egy illy' könnyűszerű munkának egész errátát tenni átalakán a' Corrector türethetlen-sége miatt maradt több apro hibák között, a' nagyobbak ezek.

FÜGGELÉK

JELENTÉS.

Az Olvasóhoz.

A' Nyomtató-műhely távolsága miatt sok hibák esnek, az accentusokba, virgulákba 's egyebekbe-is; némelyek észsre nem vétetvén az errátákba sem irattattak-ki: p[é]ldának]. o[k]áért]. Mahomedbe Ágénor, 75. esztendő helyett 57-nek van téve: leg-alább a' szálkás betűkkel ki-tett hibákat meg-igazítani (vagy meg-igazíttatni) méltóztassék; a' ki ezen munkát az olvasásra méltóztatja; külömben sok helyek bajason érthetők, vagy rossz (sőt ellenkező) értelműek lesznek.

Julius első napjára lévén meg-ígérve a' daraboknak ki-osztása a' Prænumeránsak' kinyomtatott neveikkel egygyütt: következnek azok, kiknek neveikről eddig a' pillantatig tudositás jött:

- Antal János, Professor – 1. Exemplár.
- B[áró]. Apor Lázár, T. R. Assessor 1. –
- B[áró]. Bánfi János Ur, 6. –
- B[áró]. Bánfi Ferentz Ur 2. –
- G[róf]. Bethlen Farkas Ur, 1. –
- Özvegy G[róf]. Bethlen Ádámné Asz. cö Nagys[ága]. 1. –
- G[róf]. Bethlen Ádám, T. R. Assessor 1. –
- M[éltóságos]. Béldi László, T. R. Assessor 2. –
- B[áró]. Bornemisza Pál, T. R. Assessor 1. –
- B[áró]. Bálintith Györgyné Asz. cö Nagys[ága]. 1. –
- B[áró]. Bartsai Gyergely Ur 1. –
- Bodor Pál, Cass. Prov. Contr. 1. –
- Bolyai Farkas, Professor 1. –
- M[éltóságos]. Cserei Farkas, Itélő-Mester 1. –
- Özvegy Gr. Degenfeld Maxmiliánné Aszszony cö Nagysága 4. –
- M[éltóságos]. Fekete Lajos Ur 1. –
- M[éltóságos]. Gyárfás Jo'sef, Gub. Secr. 1. –
- G[róf]. Haller László, T. R. Assessor 1. –
- Hegedüs Sámuel, Professor 1. –
- Mélt. Horváth Pál, M. Vásárhelyi Plébánus, 2. –
- Özvegy B[áró]. Kemény Simonné Asz[szony]. cö Excellentiája 2. –
- G[róf]. Kemény Sámuel, Statuum Præsidentis Ur Ö Excellentiája 4. –
- B[áró]. Kemény Lajos Ur 1. Exemplár.
- B[áró]. Kemény Simon T. R. Assessor 6. –
- B[áró]. Kemény János Ur, 10 –
- ezen kívül a' nyomtatás költsége vissza potlására adott 200. Rfl.

B[áró]. Kemény László Ur 5. –
 B[áró]. Kemény Pál Ur 2. –
 B[áró]. Kemény Ferentz Urfi 1. –
 G[róf]. Kun Jo'sef, T. R. Assessor 1. –
 G[róf]. Lázár Lajos, Fő-Strázsamester 2. –
 G[róf]. Lázár László T. R. Assessor 2. –
 Lokodi Ignácz, Professor 1. –
 G[róf]. Mikes 'Sigmondné Asz[szony]. eö Nagys. 5. –
 M[éltóságos]. Mara Jo'sef, Prot. Gen. 1. –
 Mátyus György, M[edicus]. Doctor 1. –
 B[áró]. Nalázi Jo'sef Ur 2. –
 M[éltóságos]. Noptsa Elek, Fő-Ispány 3. –
 M[éltóságos]. Pávai Elek, Itélő-Mester 1. –
 Özvegy G[róf]. Petki Jo'sefné Asz[szony]. eö Nagys[ága]. 1. –
 ezen kívül a' nyomtatás költsége vissza potlására adott 100. Rfl.
 M[éltóságos]. Székely Mihály, Itélő-Mester 1. –
 Szotyori Jo'sef Med[icus]. Doct[or]. 1. –
 G[róf]. Teleki Domokos Ur 4. –
 G[róf]. Teleki Mihály, Fő Király Biro Ur Ö Excell[entiaja]. 2. –
 Özvegy G[róf]. Teleki Jo'sefné Asz[szony]. eö Nagysága 11. –
 Özvegy Gr. Teleki Lajosné Asz[szony]. eö Nagysága 1. –
 G[róf]. Teleki Elek Urfi 1. –
 G[róf]. Teleki István, Károly, és
 B[áró]. Bruckenthal Mihály Urfiak,
 és Baló Ur, a' Nevelőjek 4. Exemplár
 Özv. G[róf]. Tholdalagi Lászlóné Asz[szony]. eö Nagys[ága]. 3. –
 G[róf]. Tholdalagi Mihály, T. R. Asses[sor]. 2. –
 G[róf]. Tholdalagi 'Sigmond Ur 1. –
 G[róf]. Tholdi 'Sigmond Ur 3. –
 Özv. M[éltóságos]. Türi Lászlóné Asz[szony]. eö Nagys[ága]. 3. –
 M[éltóságos]. Ugron István V[icel]. Ispány 1. –
 M[éltóságos]. Ugron Ferentz Urfi 2. –
 Özvegy M[éltóságos]. Zeyk Dánielné Asz[szony]. eö Nagysága 3. –
 M[éltóságos]. Zeyk Dániel, T. R. Assessor 10. –
 Özvegy M[éltóságos]. Zeyk Jánosné Asz[szony]. eö Nagysága 3. –
 M[éltóságos]. Zeyk János Urfi 1. –
 B[áró]. Vesselényi Istvánné Asz[szony]. eö N[agy]s[ága]. 3. –
 B[áró]. Vesselényi Jo'sefné Asz[szony]. eö N[agy]s[ága]. 2. –
 M[éltóságos]. Vas 'Sigmond Ur 1. –
 Váradí Sámuel, M[edicus]. Doctor. 2. –
 Váradí János, Patikárius 1. –
 Egy nevét fel nem irt Hazafi 12. –

Azoknak a' kik praenumeráltak, de a' tudósítás még el nem jött, úgy az ezután praenumerálandóknak Neveik is mind ki-fognak nyomtattatni, és az 5-dik (az az utolsó) száz Exemplárral együtt ki fognak osztattatni. Mind ezen keresztyéneknek köszönet a' szerentsébből nem osztozo testvéreknek nevében! mind a' mostaniaknak, mind azoknak, a' kiknek (alább irt) fájdalom! talám örökké élő koszorujak, az eget kereső szemek harmatjával fog tündökölni jóltévedőknek sírhalmain.

Bolyai Farkas szellemi arcképéhez

ÉLETRAJZI ÁTTEKINTÉS

A Bolyai-család régi, nagy hagyományokkal rendelkező família volt, sorsa összefonódott Erdély múltjával. A Bolyaiak – a család emlékezete vagy legendája szerint – az Erdélyt meghódító Töbötöm vezér ükunokájától, Buától származtatták magukat. A család története a XIII. századtól – nagyjából – nyomon követhető (Dávid 1979., 296–297.). A Bolyai-nemzetség felmenői elsősorban vitézségükért és a közéletben játszott szerepükért jelentős királyi adományokat kaptak (a bolyai várkastélyt, falvakat), ennek következtében tekintélyes birtokkal rendelkeztek Erdélyben. A változó hadiszerencse következtében a család XIV–XV. századi felemelkedése után elszegényedett, korábbi jelentőségét elvesztette. Bolyai Farkas apja, Bolyai Gáspár (1732–1804) már csak kis birtokkal rendelkezett. A marosvásárhelyi kollégiumban tanult, szolgabírói hivatalt töltött be. Fiát kezdetben maga tanította. Feleségének, Pávai Vajna Krisztinának (1755?–1788?) a hozományával együtt tisztos, de szerény jövedelemmel rendelkeztek Bolyai Farkas szülei. Ebbe a családba született Bolyai Farkas a nagyenyedi kollégium bejegyzése szerint, ahol hat és fél éves korában kezdte tanulmányait: Bolyán, 1775. február 9-én. A családban egy gyermek volt még, a Farkastól három évvel fiatalabb Antal.

Mire a kollégiumba került, már megmutatkozott rendkívüli tehetsége. Bolyai Farkast úgy fogadták és mutogatták Nagyenyeden, mint csodagyereket: apjától már korábban megtanult magyarul és latinul olvasni. Kifűző emlékező- és nyelvtehetségével hamar magára vonta a figyelmet. „Mindjárt az első nap elbámultak rendkívüli emlékezőtehetségén, mikor a »kis Cellarius« szógyűjteményből [...] néhány perc alatt százkilencven szót tanult meg, a gyűjtemény sorrendjében, magyar jelentésével együtt. Kilencéves korában – mint ő maga írja – tetszés szerint föladott témákról latin verseket rögtönzött. [...] Később, az egyik szünidőn, alig hatheti tanulással annyira vitte a görög nyelvben, hogy nagyobb részeket is könny nélkül szavalt Homéroszból. Kiváló nyelvtehetsége azután sem hagyta el: zsidóul olvasta a *Bibliát*, tökéletesen beszélt románul, gyorsan és jól megtanult németül, franciául, angolul és – talán – olaszul is. Emlékezőtehetsége a fejbeli számolásban is kifűnt. Mindkét *Önéletrajzában* azt írja, hogy tizennégy jegyű számból is gyorsan, biztosan tudott fejből- és harmadgyököt vonni. Az sem zavarta meg, ha félbeszakították, s elküldötték valamiért. Mikor visszajött, ott folytatta a számítást, ahol félbehagyták” – írja a csodagyerek képességeit bemutatva Dávid Lajos (Dávid 1979., 15–16.).

A magányos, melankóliára és szemlélődésre hajlamos gyerek visszahúzódását a köztanítók (publicus praeceptorok) nem nézték jó szemmel, makaesságnak tartották, és igyekeztek rákényszeríteni a közös játékokban való részvételre. A csodagyerek közönség előtti produkáltatása és viselkedésbeli különségének erőszakos megváltozta-

tására irányuló szándék kettős terhe megviselte a gyerek idegrendszerét és fizikumát egyaránt (hallucinációk, tifusz). A kollégiumi rendhez való hozzátörés, a korabeli durva oktatási módszerek, amelyek a gyermeki psziché életkori sajátosságaival még nem számoltak, a zsenialitás gondozása iránt érzéketlen, pedagógiai tapasztalattal gyakorlatilag nem rendelkező köztanítók sokat ártottak a rendkívüli képességeivel kitűnő gyermek Bolyainak. Mindezek mély sérüléseket okoztak a személyiségében, életírói ezzel magyarázzák a későbbiekben megmutatkozó nyughatatlanságát, állhatatlanságát.

Jelentős változást jelentett, hogy 1788-ban ifjabb báró Kemény Simon (1779?–1826) mellé került tanuló társnak. Ekkortól már nem bentlakó, a család művelt és gyöngéd környezetében élhet és tanulhat. A két fiatal között életre szóló, bensőséges barátság alakul ki. Bolyai Farkas és Kemény Simon 1790-től a kolozsvári református Kollégiumban folytatják tanulmányaikat. Szállásadójuk, a kiváló, nagy tudású, nemzetközileg is elismert református teológiai professzor, Szatmári Pap Mihály (1737–1812) hatására behatóan foglalkozik teológiával, és tanítója intésére tartózkodik a matematikától. Kritikai szelleme azonban hamarosan a kétségek felismeréséhez is elvezeti: „A censura után hol egy, hol más ellenvetés jövén eszembe, mindenkor megmondottam a nagy Gamalielnek, hogy a sátán mivel kísért. Végre mikor a kiürült feneket látram, fanatiensből arheus lettem – iszonyu állapot; éjjel a temetőbe mentem, hittem, hogy az ördög kezében elkárhozott vagyok; – míg végre a jó lélek oda huzott, a hol most vagyok – örökkévalóság utazója, már havazó estvéjén egy bűbájokkal teljes napi utnak – vagy inkább egy zivataros s félelmes éj reggelén, hol egy nap érkező sugarai a végzetlen ut folytatására mindinkább bátorítanak végzetlenül; mert a megérkezés sírkő volna – egy élet csak egy kerék fordulat a mind elé vivő végzetlen uton – végzetlen a világ könyve, s azon [Isten] is soha el nem érhető, de mindinkább közelítendő határa a különök egybe-olvasásának, minden testvéreknek a végzetlen atyai szivben.” (*Bolyai Farkas Önéletírása*, in *Erdély öröksége IX., Erdélyi arcképek 1791–1867.*, Bp., [é. n.], 140–141.) E krízis után Bolyai felvilágosult Isten-híte misztikus, pietista értékekkel telítődött, de világlátását és írásmódját mindvégig mélyen áthatották a hit nyelvének allegóriái. A korszak legtöbb gondolkodó elméjét hasonló megpróbáltatások elé állította a vallásos nyelvhasználat kiüresedő retorikája, amely ezeknek a kijelentéseknek a leértékelődésével járt együtt. Ezáltal a bizonyosságot keresők számára a tudás újabb területei nyíltak meg: a teológia ellenében felértékelődtek az egyéni világlátás lehetséges területei, különös jelentőségűvé váltak a filozófiai, az esztétikai és a természettudományos gondolkodás adta keretek.

Ez a tudat- és gondolkodástörténeti krízis a tudás területeinek és nyelvhasználatának nagymértékű átrendeződését hozza magával. A keresés és kutatás heves időszak felforgatja az elfogadott normákat, helyettük az egyéni világlátás, az individualitás kialakításának igényével lépnek fel a korszak legkiválóbbjai, és a filozófiai reflexió – elsősorban mint ismeretelméleti kérdés – a tudás területeinek megalapozhatóságát helyezi az érdeklődés homlokterébe. Ezzel párhuzamosan fontossá válik a hatáskifejtésnek az – érzelmi vagy logikai – meggyőzésen alapuló beszédmódja, amely új területeket keres magának. Az új diskurzusformák a dogmatikai rögzítettség helyett az ideológia finomabb, a beszéd teljességét átszövő alakzatát használják, miáltal a beszélőt is az új diskurzusrend részévé teszik.

Bolyai Farkas nyugtalansága – a pszichológiai érvék bizonytalansága mellett – sokoldalú tehetségének megnyilvánulásaként is szemlélhető. Tanult rajzolni és festeni, foglalkozott zenével, maga is hegedült. A francia háborúk idején katona akart lenni. A magyar nyelv iránti korabeli lelkesedés, amely politikai és kulturális mozgásokkal áll összefüggésben, a színháznak kitüntetett szerepet biztosított. A Kolozsvárt 1792. november 11-én működését megkezdő Játékszínben Bolyai Farkas maga is játszott (Kotzebuc: *Az indusok Angliában* c. vígjátékában dokumentálhatóan; Dávid 1979., 20.), és – visszaemlékezése szerint – fontolgatta a színészi pályára lépést. Lényeges változás akkor állt elő, amikor 1795 őszén – az erdélyi arisztokrata ifjak neveltetése befejezése gyanánt – Kemény Simon tanulóársaként Bolyai Farkas elutazhatott külföldi tanulmányútra. 1796 áprilisa és 1799 között Németországban tanult.

Jénában fél évig tartózkodtak, itt adott elő akkor Fichte, aki – a szakirodalom feltételezése szerint – hatással lehetett a fiatal Bolyaira. Mélyebb benyomást tehetett rá Schiller, akitől később fordított is: *Az Örömhöz, Az Ideálok, A Haragról, Az ügy nevezett resignatio (Pope) Proba-Tétele az Emberről*. Anglusból fordítva. Más poétákból való toldalékkal. M. Vásárhelyen, Nyomtattatott a 'Reform. Kollégyom' bertüivel, 1819., 96–120.). Jénában olvasta Goethe *Wertherjét*, Gaussnak írt levele szerint, mély benyomást gyakorolt rá ez a regény: a halál és a szerelem összekapcsolódásának gondolata szempontjából ez meghatározó jelentőségű. A „szomorú játék”-ok témaválasztásában és dramaturgiájában jelen van ennek az élménynek a szemléletmeghatározó ereje. Az élete végéig a szobájában tartott arcképek, amelyek a Bolyai számára vezéreszállag választott szellemi tekintélyeket jelenítették meg, Shakespeare-t és a későbbiek során megismert Gausst, illetve Schillert ábrázolták.

Pályájának döntő fordulót, a „matézis” melletti döntést, az alapvető tudománytani problémáknak a körvonalazódását is a jénai tartózkodás idejére tette önéletrajzi visszaemlékezéseiben: „A Sále vize mellett sétálva, kezdetben kevés szűtszört homályos mathesisi esmeretemből azt az utat, mellyen megvénülve is találok magamat: kettő vitt reá: edjik a szememre nézve adott orvosi tanács, [ti. Bolyai kémiai machinációja során puskaport állított elő, amely felrobbanva szemének maradandó károsodását okozta] mellyért nem mervén sokat olvasni, sok ideig mind csak gondolkodva tanultam; a másik pedig a tudatlanság, mely miatt a természet lett vezérem. Úgy is megszoktam volt ezen módot, hogy nehezen vettem magamat az olvasásra, az is hozzájárulván, hogy a könyvek különböző módjához szoknom kellett; belé jövén nem kis kedvetlenséggel látrtam sok sajátomnak véltet meglenni.” (*Önéletrajz*, 1840.)

Kemény és Bolyai 1796 október elején ment át Göttingába. Bolyai matematikai érdeklődése itt találta meg egyre pontosabban körvonalazódó tárgyát és azt az ösztönző hatású mestert Karl Felix Seyffer (1762–1822) személyében, aki azokkal a kérdésekkel foglalkozott, amelyek Bolyait a későbbiek során élete végéig izgatták: nevezetesen a geometria alapvetésének kérdéseit, így több eukleidészi alaptétel bizonyíthatatlanságának problémáját. Itt ismerkedik meg és köt barátságot a matematika egyik legkiemelkedőbb alkotójával, Carl Friedrich Gauss-szal (1777–1855). A bensőséges barátság az idő teltével lassan megfakult, Bolyai az őt értő tudományos társaság híján egyedül érezte magát Vásárhelyen. Gauss emelkedő európai hírneve Bolyai számára a „göttingai kolosszust” a tisztelet, a szeretet és a vágyakozás bálványozó csodálatának

tárgyává avatta. Gaussnak sikerült az, ami Bolyainak kétségtelenül meglévő matematikai zsenialitása ellenére sem, az élet kisszerű gondjai, a könyvek és az ösztönző tudományos közeg hiánya miatt. Életének tragédiáját is ebben látja, ezért óvja fiát a paralellák kérdésének vonzásától: „A paralellákat azon az útan ne próbáld: tudom én azt az utat is mind végig – megmértem azt a feneketlen éjszakát én, és az életemnek minden világoossága, minden öröme kialudt benne – az Istenért kérlek! hagyj békét a paralelláknak – úgy irtózz tölle, mint akármicsoda feslett társalkodástól, éppen úgy megfoszthat minden idődtől egésségedtől s egész életed boldogságától. [...] én feltettem volt magamba, hogy feláldozzam magamat az igazságért, s kész lettem volna mátyr lenni, csak hogy a Geometriát megtisztítva ezen mocsokból adhassam az emberi nemnek; [...] visszatértem, mikor általláttam, hogy ennek az éjszakának a földről fenekét érni nem lehet, vígasztalás nélkül, sajnálva magamat s a szegény emberi nemet. Tanulj te az én példámon; én a paralellákat akarva megtudni, tudatlan maradtam, életem s időm virágját mind az vette el – sőt minden azutáni hibámnak töve mind ott volt s a házi fellelzésekből esett reá. Ha a paralellákat feltaláltam volna, ha senki se tudta volna is meg, hogy én találtam, angyal lettem volna.” (Bolyai–Lev. 1975., 123–124.)

De amíg ez a levél megíródott, még sok minden történt Bolyai Farkassal. 1799-ben visszatért Erdélybe. A művelt, szellemes, kiváló társasági ember, szeretetet és megbecsülést vívott ki magának Kolozsvárt. A heves természetű, könnyen lelkesedő Bolyai szerelmes lett Árkosi Benkő Zsuzsannába, elragadtatott levélben számolt be kedveséről Gaussnak (Bolyai–Lev. 1975., 42–43.). Megismerkedésük után hamarosan, 1801. szeptember 28-án Kolozsvárt házasságot kötöttek. A fiatal házaspár Domáldon, az anyai örökrezsen, telepedtek le. Bolyai gazdálkodni kezdett, a kis birtokot új módszerekkel igyekezett otthonossá tenni, szenvedélyesen kertészkedett: romantikus parkot, vízesést tervezett, új gyümölcsfajtákat honosított meg. A kis birtok sajátos domborzati viszonyai felkeltették érdeklődését, és a kor művészeti praxisához tartozó kertművészet iránti érdeklődése arra ösztönözte, hogy ebben is gyakorolja magát (Benkő 1978., 19.). Első gyermekük, Bolyai János Kolozsvárt született 1802. december 15-én. A feleség a domáldi birtokon érezte boldognak magát, végakarata szerint ide temették 1821. szeptember 18-án bekövetkezett halála után.

A kezdetben boldognak ígérkező, Bolyai Farkas lelkes képzelete által idealizált házasságot később a feleség egyre súlyosbodó, pszichés eredetű betegsége tragikus végkifejletű történetre változtatta. Ez a családi terheltség Bolyai János tragikus, testi és lelki betegségekkel küzdő életét is mélyen befolyásolta. Az anya és a gyermek szoros kapcsolatát a Bolyai János külföldi tanulmányútjával bekövetkező kényszerű elszakadás erősen traumatizálta. Az anya esetében felerősítette és gyors lefutásúvá tette az idegi, lelki természetű betegséget. A fiú, János esetében pedig meghatározó, életét stigmatizálóvá avatta, és öröklött terheltségét hamarosan tragikus kifejeletűvé tette. Ugyanakkor a kreativitás kialakulásának és hatékony erővé válásának forrásoként is értelmezhető mindez a pszichoanalitikus megközelítés szempontjából: „Tendenciózus az is, hogy SCIIÄFFER a híres levélhelyet (1823-ból): »a semmiből ujj más világot teremtettem« –, nem hajlandó kapcsolatba hozni a világösszeomlás élményével, és az öngyógyítás folyamatával. SCIIÄFFER ebben a nyilatkozatban csak az alkotó zseni szavát hallja. Pedig az alkotó, ha egészséges, nem hivatkozik a semmire, és

nem teremtésről, hanem felfedezésről, megismerésről beszél.” A betegség kitörése összefüggésben állhatott az anya halálával, az emiatt érzett bűntudat vezethetett később az apával szembeni mélyen ambivalens viszony kialakulásához: „Viszont nem utasítható vissza az a feltevés, hogy anyjának elmebetegsége és halála erősen és bűntudatosan hatott az érzékeny lelkű fiúra. Anyja ugyanis a fiától való elválás után (anyja szerint ezt nem bírván ki), lett elmebeteg.” (Dr. Hermann Imre: *Bolyai János patológiájának fő kérdései, eredeti kéziratok felhasználásával*, Különlenyomat a MTA Pszichológiai Bizottságának Pszichológiai Tanulmányok című 1960. évi III. Kötetéből, Bp., 1961., 475., 482.)

A Bolyai-család életében új szakasz kezdődött Farkas marosvásárhelyi kollégiumba történt tanári meghívásával. 1803. november 12-én meghalt Csernátóni Vajda Samuel, a matézis professzora. Bolyait tíz jelölt közül választotta ki a „Méltóságos Fő Consistorium”, legjelentősebb vetélytársa talán a kanti filozófia hazai meghonosításában – Kazinczyval való kapcsolata által – is jelentős művelődés- és tudománytörténeti érdemeket szerzett Sipos Pál volt. (A professzori meghívással kapcsolatban ld. Dávid 1979., 51–75.; Benkő 1978., 20–29.) Bolyai Farkas és családja 1804-ben költözött végleg Vásárhelyre, nehéz anyagi körülmények között éltek. Bolyai tanári tevékenysége kiterjedt volt, nagy érdemeket szerzett a korszerű, európai szinten is versenyképes műszaki értelmiség képzésében. Külföldi egyetemeken ösztöndíjas helyek főként teológiai hallgatók számára voltak, és a kormányzat sem támogatta a természettudományos műveltség iránt érdeklődők kiutazását (Benkő 1978., 37.). Ennek ellenére Bolyai igyekezett tanítványait lehetőségeihez képest a későbbiekben is segíteni életpályájukon. De a felvilágosodás szociális és filantróp gondolkodásának elkötelezett emberként nem csak a tanítás területén próbálta hasznosítani tudását (fontos itt megemlíteni az oktatás korszerűsítésére irányuló elképzeléseit is; Benkő 1978., 44–48.), hanem természettudományos műveltségét felhasználva – és részben az örökös pénzügyi szűkösségtől is indítva – különféle kísérleteket tett a gazdálkodás és a társadalomszervezés racionalizálására. Így például az új rendszerű, fatakarékos kályhák elterjesztésében (Benkő 1978., 63–69.), sőt építésében is segédkezett a vásárhelyieknek, amit mint felesleges, tudóshoz méltatlan és a tudósi munkától elvonó tevékenységet fia, János elítélőleg említ meg. Bolyai Farkas szétszórt tevékenységi körének jellemzésére tanulságos adalék, hogy a közhaszon előmozdítása érdekében 1811-ben még a mezőgazdasági és állatgyógyászati („... a marhák nyavallyáinak orvoslását tárgyazó Tudománynak ... tanítását...”) ismeretek oktatására is vállalkozik (Benkő 1978., 40.). Megemlítendő mindemellett, a teljesség igénye nélkül, erdészeti érdeklődése, zeneelméleti munkássága stb. Mindezek a műveltség és a művelődés által elérhető magasabb morális szint elérését tárgyazzák, alkalmasint a lehetséges szociális emelkedéssel szorosan összefonódva.

Tevékenységi körének szerteágazó jellegét a közboldogság előmozdítását mindenkor szem előtt tartó erkölcsfilozófiai maximái és mély humanizmusa határozta meg. Egyéni törekvéseit ezeknek az érdekeknek alárendelten gondolta el. Szétszórtságát, az elmélyült tudósi munkálkodáshoz szükséges *ocium* megteremtésének lehetetlenségét nyugtalan jellemében épp olyan mértékig megtalálni vélük életrajzírói, akárcsak mindenkor zilált, bizonytalan anyagi helyzetének megszilárdítására irányuló kísérle-

teiben. Súlyosbította helyzetét szerencsétlenül sikerült házassága is. De mindezek az adalékok a személy esendőségéhez és a lélek rejtelseihez tartoznak; nem érdemes ebbe mélyebben beletekinteni.

A SZÉPÍRÓ BOLYAI FARKAS

A múlt század második felében a Bolyaiak iránti érdeklődést Bolyai Jánosnak némileg megkésett, külföldi felfedezése indította el. Ez a figyelem irányította rá a vizsgálódásokat a Bolyaiak matematikai teljesítményének értékelésére, hagyatékuk feltárására és kutatására. A publikációk viszonylag nagy száma természetesen erre helyezi a hangsúlyt Bolyai Farkas esetében is – torzóban maradt szépírói pályája folytán – indokoltan. Irodalmi tevékenységéről csak mellékesen, az életpálya különössége és a szerteágazó tehetség megnyilvánulásának illusztrálásaként emlékeztek meg. A drámákat és egy fordításkötetet közreadó Bolyai Farkast az irodalomtörténet-írás számoltartotta, de irodalmi tevékenységének nem tulajdonítottak különösebb értéket, inkább csak a nagy matematikus iránti tisztelet hangján szóltak róla.

Bolyai drámai kísérleteinek jelentősége csak az 1810-es évek drámairodalmának a történeti feldolgozása során nyerte el méltó helyét, elsősorban Rohonyi Zoltán (Rohonyi 1975.) és Nagy Imre (Nagy 1993.) munkáival. Bolyai Farkas drámái – minden dramaturgiai hiányosságuk ellenére – fontos szerepet foglalnak el abban az alakulástörténetben, amely a magyar dráma kulturális szerepfelfogásának megerősödését és a magyar nyelvű irodalom hagyományrendjének kiteljesedését jelenti. Az 1810-es évek az irodalmi diskurzusformák átrendeződésének mindeddig csak részlegesen feltárt, izgalmas korszaka. A hagyományosan líraközpontú magyar irodalomtörténeti tudat meghatározó jelentőségűnek és esztétikailag releváns történetnek a líra esúcsteljesítményeinek korszakképző szemléletét örökölte, és a hagyománytörténet ez által tekintette hozzáférhetőnek. Az 1810-es évek a hagyományos retorikai-poétikai meghatározottságú beszédformák átrendeződését a klasszikus normatív szemlélet keretein kívülről teszi inkább beláthatóvá és megközelíthetővé.

Jelzi ezt az átalakulást Kisfaludy Károly színpadi sikere és a vele elkezdődő újabb irodalmi mozgalom. A drámatörténet és a színháztörténet eltérő utakat jár be. De ennek az átrendeződésnek az igazi jelentőségét Kisfaludy Károly viszonylag szerény irodalmi jelentősége homályba borítja, épp azáltal, hogy – a korábbi megjegyzések értelmében – maga nem hozott létre nagy formátumú költszetet. Ezért az Aurora-kör elindítójaként, elsősorban a színpadon aratott közönségsikerével, az irodalom szociális presztízsének megnövekedésében és a nagy romantikus generáció irodalmi szocializációjában betöltött szerepe által kap elismerést. A lírára mint kitüntetett értékpreferenciára hagyatkozó, „fejlődéstörténeti” nézőpontot érvényesítő irodalmi „hagyománytörténetben” szép, megrisztelő, de csak epizódszerepet játszik. Az ilyen szempontú közelítésekben megfogalmazódó kijelentések igazságigényét nem megkérdőjelezve elkerülhetetlen arra is felhívni a figyelmet, hogy a kultikus rangra emelkedett szerzők által uralt irodalomtörténeti hagyomány kényszerűen lesz vak azokra a jelenségekre, amelyeket a korszakok és a velük szorosan összekapcsolódó kultuszok homályban hagynak. Lényeges elmozdulásokat és döntő jelentőségű átrendeződési

folyamatokat, amelyek nélkül, paradox módon, ezek a kizáró jellegű ítéletek és értéktulajdonítások sem alapozódhatnak meg. Ebből a szempontból például, Kisfaludy Sándor esetében a lírai teljesítmény történeti szempontból esendővé vált értékelése elfedte azoknak a szépprózai kísérleteknek az újító és kezdeményező szerepét, amelyre – a naplók, levélregények szövegének az újrakiadása kapcsán – Debreczeni Attila hívja fel a figyelmet (lásd a Kisfaludy Sándor: Szépprózai művek című kötet kísérő tanulmányát).

Bolyai esetében az erdélyi klasszicizáló drámahagyomány eredményeinek összefoglalására és átalakítására figyelhetünk fel, különösen érvényes ez *A' pári'si pertel* kapcsolatban. Az új, korszerű esztétikai szemlélet kezdetben épp az érvényes irodalmi beszédformák határterületein fogalmazódik meg, a drámában és a próza különféle formáiban. Ezek a kísérletek ugyan nem hoztak (a *Bánk bán* kivételével) nagy formátumú és jelentős teljesítményt, mégis a romantika irányába mutató tendenciáik miatt a diskurzuselemzés (Rohonyi 1996.), illetve a korszak drámairodalmának tudattörténeti szempontból való megközelítése (Nagy 1993.) a kérdésfeltevés új horizontú megközelítésével ezeknek a részben elfeledett vagy csak filológiai adalékként kezelt irodalmi termékeik új összefüggésrendszerbe képes helyezni és hagyományértelmezésüket termékeny szempontokkal képes gazdagítani. Felvetve a korszakfogalom kényszerítő újraértelmezését is.

Bolyai Farkas írói tevékenysége is más összefüggésrendszerben nyer ezáltal új értelmezést. Bolyai minden Múzsákkal kacérkodó, szerteágazó tevékenysége már diákkorában is a színház közelébe vezette, és feltételezhető, hogy maga is folytatott szépliteratúrai tevékenységet. Erre vall az a megjegyzése, amelyet a Benkő Zsuzsával való megismerkedése után Gausshoz írt levele sejtet: „Képzeld csak el azt is, mióta ez az ügy tart, többet foglalkoztam poézissal, mint Matematikával: oly sok verset költöttem (magyarul), hogy egész könyveesként kitenne. Sose szerettem még ily igazán, mint most. Ezek az eddig sosem ismert mély érzelmek vethettek szikrát lelkembe, s ez ébresztett benne költői tüzet. De most már fölörte kimerült vagyok, mintha valami bőségető lázat álltam volna ki.” (Bolyai–Lev. 1975., 43.; Dávid 1979., 48.) A poézissal való kacérkodás a kor műveltségisménye jegyében olyan habitusként is értelmezhető, amely ugyan nem tart igényt a közönség bevonására, pusztán az önkiteljesítés magányos tevékenységeként értelmezhető.

Bolyai Farkas esetében talán többről van szó. A szépliteratúrával való foglalkozás – a hajlam és a szenvedély megnyilatkozása mellett – a magyar nyelv iránti elkötelezettséget is magában foglalja. Az 1810-es évek a nyelvújítás és ízlésreform korszaka, amely a szorosán szépírodalommal foglalkozókon túl sokkal szélesebb réteget érintett és kényszerített állásfoglalásra. A tudományok terén is elkezdődött az a mozgalom, amely a magyar nyelvű tudományosság megteremtése érdekében az egyes tudományterületek terminológiáját magyar kifejezésekkel igyekezett helyettesíteni. Ez szoros összefüggésben állt az oktatás magyar nyelvűvé tételére irányuló törekvésekkel. Mindez összetett problémát érintett, nem csak az ekkoriban megerősödő nemzeteszme korszerű ideológiájával állt összefüggésben, hanem a képzés, az oktatási rendszer hatékonyságának növelésén túl a közjó előmozdítását is tárgyalta. Ugyanakkor a nemzeti törekvések feszültsége is felrémlt már, és ez Bolyai számára is tudatosult: „Örö-

kös gyűlölség kovásza [ri. a nemzetiség] –; Amerika az, ahol nincs a nemzetiség képzete – mindenki beszéli otthona születte nyelvét (ha tetszik), s a köznyelv olyan, mellyel a tudományok temploma nyitva áll. Mi is tanulhattuk volna nyelvünken a tudományt; de a köznyelvnek olyannak kell lenni, mely a szeretetnek botránya ne legyen s külön legyen a tudományokra; különben a szegény magyar mindig hátra marad a sok nyelvtanulás miatt, ahelyett hogy mindenki saját nyelve mellett még eggyel megérhertné.” (Bolyai–Lev. 1975., 205.) Ezért is írt magyar nyelvű matematikakönyvet tanítványai számára, a bevezetőben felhívja a magyar nyelven való tudományosság és ismeretterjesztés fontosságára a figyelmet. De poézissel is rendszeresen foglalkozott, megjelent fordításkötete mutatja, hogy nem pusztán műkedvelő verselgető volt.

Bolyai életében meghatározó szerepet a dunántúli, főúri magántanítóként Erdélybe került Döbrentei művelődéstörténeti szerepvállalása játszott. Az ő személyes rábeszélésére néhány fiatal erdélyi mágnás az akkor épülő kolozsvári színház megnyitó előadására 1000 rhénus [rajnai] forintot adott össze, amelyből a heérkező pályaműveket kívánták díjazni. A Döbrentei által alapított *Erdélyi Múzeum* első száma tette közzé *Eredetiség's jutalom tétele* (*Erdélyi Múzeum* 1814., I. köt. 142–162.) címmel a felhívást. A pályázat sorsát, a körülötte lévő bizonytalanságot, és különösen a Katona klasszikussá vált darabjával kapcsolatos félreértéstörténet homályba vesző eseményeit már alaposan feltárta a filológiai kutatás (vö.: Katona József: *Bánk bán*, kritikai kiadás, sajtó alá rendezte Orosz László, Bp., 1983., 326–332.).

Az *Erdélyi Múzeum* felhívása Döbrentei korszerű, a romantika hazai recipiálására irányuló elméleti tájékozottságának köszönhetően (vö. Fenyő István: *Az Erdélyi Múzeum szerepe a reformkor eszmei előkészítésében*, in *Magyarország és emberi egyetemesség*, Bp., 1979.) jelentős ösztönzést adott a magyar drámairodalom fellendülésének és a dráma értékszpontjainak tudatosulása terén. Ez a felhívás volt az, amely a Bolyaiban szunnyadó szépfőnök is ösztönzést adott a nyilvánosság elé lépésre (még ha a névtelenség védelme alatt is); a felhívás jelentőségét kiemeli, hogy: „...a romantika nemzeti történelemkultuszának jegyében a történeti dráma és epika nemzeti tudatot teremtő és erősítő művelését erőlteti [...] és a] ...kb. másfél évtizedig tartó történelmi drámakultuszt is iniciálta, s így a problematika népszerűsítésével hozzájárult a történelmi dráma dramaturgiájának elméleti kérdéseivel oly magas színvonalon fogalmazó Kölcsey-tanulmány megszületéséhez Körner *Zrínyjéről*...” (Csetri 1990., 297.). Az eredetiség, a zseni fogalmának tematizálásával az *Erdélyi Múzeum*nak ez a programírása nem csak a teoretikus gondolatok tisztázása irányába hatott ösztönzőleg, hanem a pályázat jelentős drámák megírását segítette elő (Csetri 1990., 301–311.).

A Bolyai-drámák megszületése is ennek a pályázatnak köszönhető. A keletkezés-történetet nem lehet pontosan tisztázni. Valószínűnek látszik, hogy Bolyai fiatalkori színházi vonzalma és színészi próbálkozása nem ösztönözte darabok írására. A korszak hazai irodalmában, úgy tűnik, valóban tájékozatlan volt. A színházzal és a drámával nem foglalkozott, olvasottsága és színházi ismeretei a fiatalkorában megismert darabokon túl valószínűleg csak Schiller és a németországi tartózkodás idején megismert Shakespeare darabjaira korlátozódhatott. Shakespeare-t is valószínűleg elsősorban az A. W. Schlegel-féle német – átdolgozott – fordításban ismerhette, amely az eredeti daraboknak klasszicizált dramaturgiáját közvetíthette számára. Nyelvének darabossága, nehézkessége, stílusának a barokkos körmondatot követő, közbevetésekkel, ne-

hezen követhető kitérőkkel megtűzdelte, erőteljesen retorizált diktója alapján ítélve a korszak magyar irodalmának letisztultabb, a nyelvújítás eredményeit közvetítő íróit nem tanulmányozta. Mind drámáiban, mind fordításaiban érzékelhető a szerző küzdelme a kifejezés szándéka és a nyelv ellenállása jelentette akadályokkal. Ez még inkább szembetűnővé válik akkor, ha leveleinek tisztább, világosabb stílusával hasonlítjuk össze a drámák szövegeit. A levelekben könnyedebb, közvetlenebb hang szólal meg. Tisztában vagyunk azzal, hogy itt is megformált beszéddel állunk szemben, tudván hogy a levélírás is mint az oráció egyik formája az oktatás rendszerében elsajátítandó anyag volt, tehát műfajként létezett, szabályozott beszédnemet jelentett a korszak kommunikációs rendszerében. A színpadi beszéd jelentette nehézségek, egy másfajta beszédmódra, a pátosz és tragédia beszédének elvárására való törekvés nyelvi megjelenésének szándékaként, amely a néző érzelmeinek megindítását hivatott elérni, nemcsak Bolyait állította nehézségek elé, hanem a drámaírásban sokkal járatosabb Katonát is, különösen ha a *Bánk bán* első kidolgozásának nyelvállapotát tekintjük összehasonlítási alapként. Ebből a szempontból tehát Bolyait sem ítéltjük meg szigorúan, mivel a tragédia megkívánta nyelvi erő a magyar irodalmi beszédnemekben ekkorra még nem hozott létre olyan érvényes nyelvi közeget, amelyre a szerző hagyatkozhatott volna. Bolyai nyelvének erőteljes retorizáltsága, a bonyolult szerkezetek alkalmazása, figuráinak és toposzkészletének szűkössége és önisméltó jellege, a gyakorta alkalmazott monológok lélekfestő célzatossága, amely a túlbeszéltségbe kényszerül vagy menekül a hatás felkeltése érdekében, mind-mind magyarázható a tragédiához illő beszédforma és stílus szint keresésével. Az emelkedettség, a fenség, a pátosz beszéde iránti igényként értelmezhető – részben – Bolyai színpadi nyelvének erőteljes biblikus (és fenntartásokkal fogalmazva: teologikus) elkötelezettsége. A teológia diskurzusának erőteljes felidézése, felidéződése Bolyai színműveiben (elsősorban szomorújátékaira érvényes ez a megállapítás) arra a gondolati helyzetre utal, amelyben Bolyai a tragédiába illő értékkonfliktusoknak a körét kijelöli. Ez pedig az erénynek (virtus) mint a teológiai gondolkodás megalapozta (vallás) erkölcsi értéknek és a világi értékeknek (dicsőség, nagyraavagyás, szerelem) az ütköztetésében jelenik meg. A teológiai-bibliai nyelvezetnek a jelenléte – ebben a funkcióban szerepeltetve – annak a valószínűsítését teszi lehetővé, hogy Bolyai számára a drámai konfliktushelyzet megalkotása helyett inkább tézisek megfogalmazása és színpadi illusztrálása jelentette a drámaírást. Annál is inkább jellemző ez, mivel levelei a nyelvi alakításnak tisztább formáját mutatják. De tanulságos módon a könnyedség, amely ezekben jelen van, nem érvényesült Bolyai színpadi diktójában.

Az *Erdélyi Múzeum* felhívása nem csak az irodalmi kísérletekre is vállalkozó Bolyait ösztönözték munkára, hanem a gyakorta pénzzavarral küszködő családfőt is. A jutalom jelentős összege, ha kezdetben fontos is lehetett, a későbbiekben háttérbe szorult. Bolyai még a pályázat eredményének kihirdetése előtt belátta, hogy nem poétai tehetség, munkáit illetően szkeptikus volt, a nyomtatásban való megjelentetés részben ennek a belátásnak a következménye. A könyv bevételéből származó, a szegények megsegítését célzó alapítvány létrehozása már túlmutat a pusztán irodalmi ambíciót, és a közjó szolgálatába igyekszik állítani irodalmi tevékenységét is. Az alapítvány nem válhatott maradandó intézménnyé, mindössze kétszer osztottak a vásárhelyi koldusoknak (Dávid 1979., 80–81.). A szerény jövedelemmel rendelkező és gyakran anyagi

A magyar nemzeti irodalom története. A legrégebb időktől a jelen korig 1864–1865. Bp. 1987., 255.)

A Toldy szemléletében megjelenő romantizálódó drámaszemlélet sokáig csak ösztönző forrást látott Bolyai darabjaiban, és mind a műveket, mind utóéletüket a hatáskutatás szempontjából méltatta figyelemre. Kevésbé vetett számot drámatörténeti szerepével. Ennek oka lehetett az is, hogy ezek a munkák nem váltak a hazai színháztudomány részévé, így a színháztörténeten kívül, pusztán olvasmányélményként, tehát a könyvirodalom részeként voltak jelen (Toldy észrevétele szerint főként Erdélyben, a Kazinczy-kör nem vett tudomást róluk; vö. Kerényi 1990.), és emiatt a dráma sajátos „létformája”, a színpadi interpretáció nem vált osztályrészükké.

A Bolyait befolyásoló műfaji elvárások a pályázati kiírásban szerepeltek. Poétikai-kritikai ismeretek hiányában ezekre hagyatkozhatott leginkább. A pályázat kikötése viszonylag tág teret adott a témaválasztásra: „A tárgy historikai legyen. Választhatja a Poéta vagy a magyar historióból, vagy akár melly másból is.” Bolyai által a pályázatra beküldött három darab közül csak egynek a témáját adja magyar történeti téma, a már többek által feldolgozott Kemény Simon históriája. A másik kettő külföldi és vándortéma, különösen az Irénre érvényes ez a megállapítás. A pályázati felhívás végén „Wieland’ Abderitájiban Democritus” kijelentéseit idézi, amelyek a dráma fő jellegzetességeit igyekeznek összefoglalni. „Ne legyenek benne unalmas expositiók, mellék tárgyak, jelenések, mellyek csak kitöltik; olyan beszédek, mellyeknek végét nyughatatlansággal ’s ásitozva várjuk; semmi cselekedetek, mellyek nem a főczélt segítik-elé. A karakterek interestesülők, a természetből választottak ’s megnemesítettek legyenek [...] Megkívánom, hogy nyelve, a leggondosabb szorgalom által kicsinósított, szép és bátran folyó legyen; kifejezése mindenkor hathatós, meleg; egyszerű, felséges, mindenkor eleven kifejezése, melly egyenesen a jelenlévő érzésből ömlik ki; melly soha sem mond se sokat se keveset, ’s egy testre-öntött köntöshez hasonlólag, mindenkor a beszéllőnek tulajdon lelkét általlátsza mutatja.” Ezeknek az elvárásoknak Bolyai darabjai csekély mértékben tesznek eleget. De ahogy a pályázat lezárását és értékelését elvégző ítéletek is mutatják, az akkori írók közül más sem. És még sokáig nem mondhatta volna el egy kritikus, hogy ezeket az elvárásokat kielégítő drámai munkát olvasott.

Nehéz is volt ilyen magas szintű elvárásoknak megfelelni; különösen ha azt is figyelembe vesszük, hogy a színpad közönségteremtő hatását, amelyet a kiváló darabok ismertré térelével érhetett volna el, a műsorrend tömegigényeket kielégítő jellege folytán nem tölthette be. A rövid életű színtársulatok a közönség szórakoztatásának igénye miatt a műsor színvonalának leszállításával tehettek eleget. A vándortársulatok pedig teljes mértékig ki voltak szolgáltatva a szórakoztatás elvárásának.

A korszak színpadi gyakorlata, a vándortársulatok által műsoron tartott repertoár és az irodalomtörténeti szempontból maradandóbbnak bizonyult drámaszövegek erőteljesen elkülönültek egymástól. Ahogy azt már Toldynak a korabeli drámai állapotok „szomorú benyomást” sugalló szigorú bírálata is jelezte: a színtársulatok műsoranyagát Kotzebue, illetve az ő munkáit utánzó darabok tették ki. Ez a szerző, akinek hatását Toldy Katona korai darabjaiban, sőt Gombos *Ésküvésében* is elmarasztalólag mutatja ki, „egy feltalálásban, helyzetalkotásban, szerkesztésben erős talentom, de erkölcsi érzés, lélektani mélység és költőiség nélkül” való. (Toldy Ferenc: *i. m.*, 224.) Amit

Toldy mind a példaadó szerző munkáiban, mind a hatását mutató színpadi darabokban hiányol, az „a szigorú jellemrajz s valódi költészet hiánya”. Ez elmondható Bolyai drámai dikciójáról is. De ezzel a szerző – előszavainak tanúsága szerint – maga is tisztában volt: „A’ Dialogusok ki álhatatlan hosszak benne” – mondja a *II. Mohamedről*, de ez a megállapítás általában érvényes a többi darabra is, és nem csak a dialógusokra. Bolyai a drámát az oráció klasszikus műfaji elvárásrendje felől látszik megközelíteni: a drámai világalkotás helyett az élethez, a tanításhoz kapcsolja a műfajt. A retorika és még inkább a homiletika szóhasználatát követve: az alkalmaztatás, az applikáció felől szemléli a dráma hatástényezőit, ebből a szempontból tekinti használható közlésformának. Nyelvének ornamentális gazdagsága retorikusan kiművelt: a pátosz, a fenséges kategóriáinak nyelvi megjelenítésében véli szereplőinek nagyságát és erkölcsi habitusát bemutatni és a tragikus konfliktushelyzetekben hatékony erővé tenni. Az éthosz az, ami egyfajta kereszténysztoicista világlátás keretében a drámai konfliktust és jellemalkotást megkerülve színi hatást vél elérhetőnek. Drámái a különféle (első sorban Shakespeare és Schiller dramaturgiájának időnként felbukkanó élménye jöhet szóba) hatástényezőket konzerválva az erkölesség és a „tudatválság” drámáiként írhatók le (Nagy 1993., 9–19.).

Drámai világának sajátos feszültségét adja, hogy „az individuuum igényei és a haza elvárásai” belcillesztik abba a korszecifikus helyzetbe, amely az 1810-es évek tudattörténeti helyzetét jellemzi. Ugyanakkor azok a kérdések, amelyek foglalkoztatják szerzőjüket, az erkölcs kérdései a megváltozott individuuum-eszmény jegyében, a teológiai-biblikus diskurzus nyelvvel viaskodva, attól erőteljesen átszótt módon szólanak meg, miközben, ahogy Rohonyi Zoltán megjegyzi, „Bolyai Farkas pedig filozófiával át- meg átszótt, emelkedett moralitást hirdető tragédiákat ír...” (Rohonyi 1975., 159.). Bolyai „szomorú játék”-aiban az *Erdélyi Múzeum*ban meghirdetett műfaji elvárásnak igyekeznek eleget tenni azáltal, hogy a tragédia irányába mozdítja el az alaptörténet kínálta szituációkat és a bennük tevőlegesen vagy csak statisztaként résztvevő szereplőket. Ennek a következménye, hogy kevés hangsúlyt fektet a karakterek alakítására, a tragédia műfaji jegyként illeszkedik bele a történet szövedékébe, többé-kevésbé a véletlen vagy a szerzői önkény által kikényszerített mozzanattá válik. Közrejátszatott ebben a dramaturgiai ismeretek és tapasztalatok hiánya, ami a darabok menetének kiegyensúlyozottságában, a feszültség alakításában megmutatkozó arányérzék hatékony erővé válását akadályozta. Kisfaludy Károly nagymértékben épp a szerkesztési, dramaturgiai tapasztalatok hiányában tehetette sikeressé az *Irénét*. Bolyai darabjainak világa az eszmékkel való küzdelem feszült retorikájában fogalmazódik meg, a kívül végbemenő események az individuuum belső történéseivé válnak, ezért nem okoznak karazist a szó klasszikus értelmében, darabjai nem tragédiák, inkább melankolikus hangoltságot hagynak maguk után. A szomorújáték megnevezés illik rájuk; ahogy a passiók sem tragikusak, Bolyai darabjaiban sem válik esztétikai hatóerővé az áldozat: mindig a morális következmények, a gondolati mozgások lesznek fontosabbak.

Jellemző címadásainak barokkos jellege, amely tézisdrámákká teszi munkáit, már az olvasás előtt felvázolva mintegy propozíciós formában azt a szentenciát, amelynek retorikai illusztrációjaként válik értelmezőjévé a szöveg. A cím ebben a hatásösszefüggésben megelőzi és kioltja a lehetséges drámai konfliktus feszültségét, a jelleme

(ön)alakító mozgásának immanens lehetőségét, és a „szenvedhetetlenül” hosszú monológok vagy a dialógusnak álcázott monológok orációk fűzérévé alakítja azt a teret, amelynek a drámai feszültségkeltés terévé kellene válnia. Az éthosz idealizáltsága statikus alakokat credményez, a tragédia erőltetett módon lesz „szomorú játék”-ká, az orációk nem a színpadi játék öntörvényű és önalakító terében hangzanak fel, hanem a közönség informálására és meggyőzésére szolgálnak. Ezek a szólamok a dráma belső világában egymástól függetlenül „kifelé” irányulnak. E mögött a beszédmód mögött valójában egy teológiai és egy erkölcsfilozófiai diskurzus vitája zajlik, amely lerombolja a drámai világalkotás egységének, a konfliktus öntörvényű kialakulásának és kibomlásának lehetőségét. A retorikai szcenírozásnak ez a koreográfiája a barokk iskoladramák világát idézi fel. Ez határozottan megmutatkozik az antik-bibliai toposzok kiválasztási körén, amely a klasszikus iskolai képzés közhelyes toposzkészletén nem lép túl; kivételt képez a csillagászati, matematikai eszemeftuttatások műveltséganyaga. Képkincsével kapcsolatban egyetlen példát említve csak: a *sárga* jelölőnek – vagy névszói funkciójú jelölőnek – gyakori és elsődlegesen a halálhoz, a mulandósághoz, a romláshoz, rothadáshoz stb. kapcsolódó konnotáltsága, amely a középkori színszimbolikára mint mélyen archaikus műveltséganyagra megy vissza. Tasonló mondható el nyelvéről is: „Stilusa viszont zsúfolt és rapszodikus, legtöbb metaforáját únos untalan ismétli. E stílus igazi ékességei a shakespeare-i ihletésű szóképek.” (Abafáy 1964., 1007.)

Az *Öt Szomorú Játék*ban Egy Hazafi néven a közönség elé lépő szerző színházi és dramaturgiai ismeretei – saját bevallása szerint is – hiányosak. „Én kritikát majd semmit, ’s Poétai munkát is keveset olvastam: azért sok hibát meg nem esmerek; ’s sok a’ mit magaménak tartok, másé lehet; igyekeztem nem lopni, de az is meg-eshetik, hogy mint egy álomba magáénak jön elé az embernek, a’ mit az előtt látott...” (*Édes Hazám!*). Ennek kinyilvánítása a szerző mentegetőzéseinek sorába illeszkedik bele, amelyet majd *A’ pári’si per* előszavában is megismétel. A darabokat olvasva ezeknek a megjegyzéseknek igazat kell adni, azzal a megszorítással, hogy Bolyai védekezése a „lopás” lehetséges vádja ellen, nem nélkülözi a félelem valóságos alapjait, amit a szerzőnek is éreznie kellett. Szomorújátékaiban ugyanis sok helyütt vesz át helyzeteket, megoldásokat az általa ismert és nagyra tartott színpadi szerzőktől, elsősorban Shakespeare-től. Ezek azonban nem épülnek be olyan módon az egyes darabokba, hogy kifejthetnék azt a funkciójukat, amellyel Bolyai szövegeit alakító módon kapcsolnák be ezeknek a műveknek a környezetébe. Sokkal inkább klisék maradnak, véletlenszerű megoldások, amelyek pusztán a színpadi irodalom közhelyeivé válva vetnek fényt a szerző bizonyos, körülhatárolható olvasottságáról. A Bolyai-filológia talán épp ezért sem helyezte hangsúlyt arra, hogy feltárja ezeket a helyeket a szövegekben. (Ilyen irányú kérdésfelvetés, filológiai feldolgozás nélkül, inkább csak utalásokkal élve: Abafáy 1964.) Egyetlen kivétel az a kapcsolat, ahol a szerző maga utal az *Erdélyi Múzeumban* megjelent, Hamlet monológját parodizáló írásra (lásd a *Jegyzetekben*); ennek újraíró parodizálását (*A’ pári’si per*, III/1.) végzi el.

PAUSÁNIÁS VAGY A 'NAGYRAVÁGYÁS' ÁLDOZATJA

Noha a közvélekedés kezdettől fogva megegyezett abban, hogy ez a munka Bolyai esztétikai szempontból legértékesebb darabja, a mű alaposabb bemutatása és méltatása sokáig váratott magára. A Heinrich Gusztáv által is megerősített értékelés és az általa ígért bemutatás („Bolyai Farkas életét és dráma-írói működését a 'Régi Magyar Könyvtár'-nak egy másik füzeté fogja behatóan tanulmányozni, mely a nagy matematikusnak legjobb darabját, Pausaniást tartalmazza.” Heinrich 1899., 3.) nem valósult meg. A darab elmélyült elemzését eddig Pándi Pál és Nagy Imre adta.

A Thuküididészről származó történet (Pándi 1980., 80.) és a történelmi háttér, az V. századbéli Spárta a kulissza szerepét tölti be. A szerző szóesőveként elsősorban a főszereplő szolgál, de a darabban elhangzó dialógusok is az eszme kifejtésének rendelődnek alá. Bolyai aktuális céloknak, gondolatai kifejtésének állítja szolgálatába a történeti anyagot. A drámai mintát a kutatók Collin *Coriolan*­jában (1802) fedezték fel, amellyel kapcsolatba hozható a tárgy feldolgozása. Ezt a darabot rendszeresen játszották az erdélyi színpadokon (Kerényi 1990., 99.), de az angolul olvasó és Shakespeare-ért rajongó Bolyai esetében joggal feltételezhető az eredeti Shakespeare-szöveg ismerete is (Abafáy 1964., 1005.).

Ezzel a darabbal kapcsolatosan merül fel leghatározottabban a filozófiai gondolatokkal való küzdelem mint világejtelmézészt konstituáló erő jelenléte. Pausániás álmai a szerelem, az ellenség lánya iránti szerelme által is ösztönzött eszmék megvalósíthatósága érdekében az adott világ megváltoztatását célozzák. Ennek érdekében minden eszközt igyekeznek igénybe venni, Perzsia és Spárta megbékéltetésén túl a helóták fel­lázítását is beleértve. Az adott világ megváltoztatása az egész „emberi Nem”-re kiterjedő boldogság ígéretét rejti magában, az individuum világgal­koró kísérletét. „Álmaira rá­cáfolnak a realitások, s így kudarcát a világot önnön képére formáló Én filozófiáját kidolgozó Fichte kritikájaként is értelmezhetjük, akinek előadásait az író hallgatta Jénában.” (Nagy 1993., 198.) A „nagy­ravágyás” alapvetően nem kerül összeütközésbe a virtussal, Pausániás öngyilkossággal végződő tragédiáját nem ez a konfliktus váltja ki, hiszen ahogy a Pope-fordítás ide vonatkoz­tható fogalomértelmezése mutatja, ez az erő ellentmondásos ugyan, de nem amorális („Egy férjfiú vagy asszonyi virtus sint, mely meg ne osztozzék a nagy­ravágyással, szemérmesség­gel. Így adta a' természet (piruljon-meg kevélységünk) a' virtust közel atyafiságba vét­künkkel: az okosság fordíthatja roszról jóra az erőt; [...] azon egy nagy­ravágyás, ronthat szabadírhat, 's egy hazafit tehet, úgy mint egy árulot.” *Pope' Proba-Tétele az Emberről, i. m., 27–28.*)

Pausániás az individuum kérdéseivel kerül konfliktusba: esetében az erénnyel szembekerülő vétkek a nagy­ravágyás. Az egyén és a közösség összeütközése, Pausániás esetében, még ha a népboldogítás eszméje jegyében történik is, olyan vétség­gé válik, amely az individuális erkölcsi megfontolásokkal és normákkal kibékíthetetlen konfliktusba kerül. Pausániás helyzetét tovább nehezíti az ellenség, Xerxes lánya, Szél­lima iránti szerelme is. A szerelem mint a különböző értékvilágok megbékéltetését célzó erő épp az eltérő magatartásmodellek és szociális mintákat képviselő két világ kibékíthetetlen­ségén bukik meg. Pausániás nagyra vállalkozó céljai a spártai világ törvényeinek, az individuum önkiteljesítését gátló, azzal szemben gyanakvó magatar-

tás hagyományán törnek meg, megakadályozva a világharmónia megteremtésére törő Pausaniás tervét és tragikussá téve szerelmét is. A tragikus kifejtés ebben a Bolyai-darabban közelít leginkább a szituációk és a jellemek alakulásrendjének önelvű megvalósulása felé. Ezért merülhetett fel a *Pausaniással* kapcsolatban a *Bánk bán*hoz való hasonlítás lehetősége.

II. MOHAMED VAGY A' DITSÖSÉG' GYŐZEDELME A' SZERELMEN

A *II. Mohamed* című darab alapját jelentő elbeszélés tárgy történetileg alaposan feldolgozott témája a filológiai kutatásnak. (E széleskörű publikációs anyag bibliográfiáját az érdeklődő megtalálhatja: Nagy 1993., 241., 146-os számú jegyzet.) Kisfaludy Károly színpadi szempontból sokkal szerencsésebb átdolgozásának köszönhetően irányult rá az irodalomtörténet figyelme, és meglehetősen sok filológiai dolgozat foglalkozott vele, elsősorban „tárgyánál fogva” (Heinrich 1899., 3.) érdekelte a kutatókat. A tekintetben azonban megoszlanak a vélemények, hogy Bolyaira meghatározó jelentőséggel vajon melyik forrás hathatott, illetve melyik színmű befolyásolhatta a tárgy feldolgozásában. A történetet, amely vándortémaként élt az európai hagyományban, többen feldolgozták: a téma hagyománytörténetét – a családfe felvázolásával – részletesen feltárja a Mikes-levelek kritikai kiadásának jegyzetanyaga; Bolyai esetében leszűkítve a forrást a 63. levélre mint ősztrönző forrásra (Mikes Kelemen: *Törökországi levelek és Misszilis levelek*, sajtó alá rendezte Popp Lajos, Bp., 1966., 559–568.).

Mikes Kelemen elbeszélése a következőképpen mondja el a történetet: „De ha szinte a város' megvétele historiájár olvassa is kérd, de lehetetlen, hogy le ne irjam kérdnek Mahumednek egy kegyetlen tselekedetét – talán nem teszi fel mindenik IHistoricus. A város megvétele után egy igen szép leányt vittek egy Basának, aki is a leányt szép voltáért a Tsászárnak adja. A Tsászár megszeretvén harmad napig csak a leánnyal töltötte az időt, senki feléje nem mehetett, se semmi parantsolatot nem adott. A Vezér, és a több Basák azon megütközvén kérték a Vezért, hogy menjen a Tsászárhoz, és jelentse meg, hogy az egész had nem tudja mire vélni tselekedetét. A Vezér megjelenti a Tsászárnak, aki is parantsolja, hogy hívassa elejébe a Basákat – a Basák elejébe gyűlnek – a Tsászár nagy tzifrán felöltözteti a leányt, akinek is volt neve *Frini* – a Basák tsudálni kezdék a leány szépségét, és a Tsászár kérdé töllök, hogy ha nem volt é méltó olyan szép leánnyal három napot tölteni? mindnyáján felkiálták, hogy igen is. A Tsászár mondá nékik: hát miért indúlatok fel, és mért gondoltátok, hogy elfelejtettem volna hivatalomat? De mindjárt megmutatom néktek, hogy ha a magam gyönyörűségét szeretem is, de azt el tudom hagyni, és méltó vagyok, hogy néktek parantsoljak. Erre fel indúlván a Basák ellen, a kardját ki vonja, és a szegény ártatlan leánnyak a fejét elüti, és mondá azután a Basáknak: aki ennek oka volt, a' megfizeti ezt nékem. Meg is fizeték; mert csak hamar a tanátsadóknak elütteté a fejöket. De ha szinte ilyen boszút alla is a szegény leányért, de annak nem kellett volna maga lenni hóhérjának.” (Mikes Kelemen: *Török országi levelek*, kiadta Kultsár István, Szombathelyen, 1794., 168–169.)

Az Iréne-téma feldolgozásai sorában Bolyai darabja abból a szempontból válik kevésbé sikerült alkotássá, hogy az igazi tragikus eszmét Iréne belső lelki konfliktusai, az ezekkel való küzdelme szolgáltatja. De Bolyai filozófiai eszmékre összpontosító gondolkodása ebben a munkában II. Mohamedet helyezi a darab központjába, a *Némely Jegyzések* önértelmező utalásában külön kiemelve: „Mahomed ég-visgáló volt; azért szereti a' tsillagokrol beszélni.” Tudós tehát, akinek döntéseit valamint jellemét a gondolkodás, a filozofálás emeli ki. A dicsőség győzelme a szerelmen a gondolkodó, a tudományos megfontolásokat az élet szenvedélyeinek alárendelő, eszménnyé váló Mohamed mellett Iréné áldozata nem nyer tragikus mélységet. Tovább erősíti még ezt a darab felépítésének szervertlensége, a hosszú, nyelvileg ugyan erőteljes díkeiő ornamentális jellege, amely nem mélyíti el a jellemek belső dinamikáját, hanem a beszédbbe oldja fel (Nagy 1993., 204–205.).

KEMÉNY SIMON VAGY A' HAZASZERETET ÁLDOZATJA

A Kemény Simon-téma az egyetlen magyar történeti anyagot feldolgozó Bolyai-darab. Az epikus formában feldolgozott történet nem rejt magában igazi drámai lehetőségét, ezt sem Bolyainak, de a majd nyomába lépő, nagy színpadi és dramaturgiai gyakorlattal rendelkező Kisfaludy Károlynak sem sikerült megtalálnia. Az áldozatvállalás ebben az esetben különösen látványosan passió formát nyer, modernebb fogalomhasználattal élve történeti tablóként olvasható színpadi képeket eredményez, amelyek a szentimentalizmus érzelmekre ható dramaturgiai eszközkészletét mozgósítják a drámai hatás felkeltése érdekében. Kemény Simon ló- és páncélesereje Ilunyadi Jánossal a virtust a hazáért hozott morális áldozatként állítja be, ahol a hősnek az életről való lemondása önmagában nem képes a hazafiság lelkesítő példájává válni. Ugyanis a mű allegorikus, prefigurált jellege az olvasás során a vallásos hagyomány kódjának aktrivizálódását hívja elő. „A passiótörténet hazafias megismérlése során minden szereplő valamely bibliai alak analógiaként jelenik meg, s ahogy kiteljesedik ez a rejtett aspektus, úgy bomlanak ki sorra a prefigurákból a figurák.” (Nagy 1993., 83.) A passió-történet kétszintes dráma-modellje következtében minden az eleve elrendelés törvénye szerint történik, ezért sem a krisztusi engesztelő áldozat szerepét magára vállaló Kemény Simon alakja, sem a darab szituációrendszere nem rejthet magában „drámai” fordulatokat. A darabot az olvasás számára csupán az újrafelismerések, a kulturális emlékezet elemeire történő ráismerések mozzanatai tehetik megközelíthetővé. Bolyainak ez a munkája ezért megmarad a vallásos horizont elvárásrendszerén belül, a keresztény morális értékek helyébe nem léphet hatékony erőként a hazafias értékrend, cáfolva a mellékeim keltette érdeklődést. A *Kemény Simon* műfaji kötöttsége következtében ezzel a hagyománnyal szemben nem képes újító erejűvé válni. Ebben a darabban érezhető legerősebben a szerző drámafelfogásának barokkos, korszerűtlen jellege, és itt követhető leginkább nyomon a biblikus nyelv allúzióinak jelentésadó szerepe. Egyetlen példát idézünk csak ennek illusztrálására: ahol a szerzői visszavétel mozzanata is jelen van, talán jelezve, hogy a bibliai-liturgiai utalás jelenléte túl erős, blaszfémikus hatást hívhat elő. Bolyai a *ÖSZJ.* hibajegyzékében korrigáltatja is a következő részt: „Áldott vagy te az Aszszonyi állatok között! az Is-

ten a' Mennyből szeretett téged!'. Helyette a következő, a vallásos nyelvhasználat retorikájával kevésbé erős kapcsolatot teremtő változatot adja meg a helyettesítés formájaként: „Áldott vagy te Erdélynek Léányi között! az Istennek a' mennyből világa te rajtad!” (vö.: 102.)

A' VIRTUS' GYŐZEDELME A' SZERELMEN ÉS A' SZERELEM' GYŐZEDELME A' VIRTUSON

A kötet utolsó két darabja címadásában is eltér az előző három, az *Erdélyi Múzeum* pályázatára benyújtott darabtól. Ugyanakkor az is mindjárt szembetűnik, hogy a két cím egymás variánsa, ahogy Dávid Lajos fogalmaz: „*matematikai műszóval – inverze*” (Dávid 1979., 85.). A két darab gyakorlatilag a „készből építkezik”, az előző három munkának a problémavilágát egyszerűsíti és sematizálja. Ezekben a művekben a szerelmi cselszövés, az intrika és a lemondás erkölcsi konfliktusa okozza a tézist szemléltető drámai anyagot. Ezek Bolyai leggyengébb darabjai, bennük képes a legkevésbé olyan szituációkat teremteni, amelyekben a karakterek viszonylagos önállóságra tehetnek szert. Ennek hiányában a retorizált dikció morális kérdések megfogalmazásának terepévé szegényedik, a történet hiánya kezdettől fogva beláthatóvá teszi a darab alakulástörténetét, és a lemondás vagy a tragédiát vállaló szembehelyezkedés nem okoz feszültséget a szereplők érzésvilágának, döntéseinek meghozatalában. Emiatt mindkét darabban látványosan előtérbe kerül a didaktikus célzat, amely a drámaszerűség helyett mindkét téma feldolgozását inkább a prózai elbeszélés műfaji keretében tenné megvalósíthatóvá.

A' virtus' győzedelme a' szerelmen című darabban kapcsolatban joggal merül fel a cselekményelemek kölcsönzésének gyanúja: „...Shakespeare *Két veronai ifjú* című színjátékával mutat rokonságot. Átvétel az alaphelyzet, néhány figura, a motívumok egész sora s a baráti önfeláldozás győzelme a szerelmen. A dráma hőscíneinek nevét (Claudio, Rodrigo, Camillo) Bolyai Shakespeare-színjátékokból vette.” (Abafáy 1964., 1007.)

A' szerelem' győzedelme a' virtuson áltörténeti munka, a *II. Mohamed* bizonyos mozzanataira utal, de itt a történeti kulissza nem telítődik drámai konfliktussal. Esményített uralkodó, keresztény fejedelem környezetében játszódik a cselekmény. Az eszményítés mozzanata a tárgyválasztás – Bolyai felfogásában – kényes volta miatt is fontosnak tűnik, emiatt mentegetőzik is a *Némely Jegyzésekben*. Az erkölcsi eszmék szerint a szerelem nem győzhetne a virtuson. A virtus, Bolyai központi fogalma, nem csak az erkölcs, hanem a közboldogság megalapozó értéke is. „A' mindenek' egy boldogságra (vagy a' felsőbb áxiomai törvények közül akármelyik szerint tselekedni) mindenkor törekedő akarat teszi a' virtust: melynek a' miénknek tsak olyan durva képei, mint a' néha igen-is darabos kréta-vonás a' linéának; igyekezzünk minél inkább közelíteni az eredetihez” – írja Schiller (*Az úgy nevezett resignatio*hoz címmel fordított) verséhez fűzött terjedelmes kommentárjában, amely Bolyai fiziko-teológiai szemléletéről és misztikus-pietista világfelfogásáról árulkodik (*Pope' Proba-Tétele az Ember-ről, i. m., 122.*). Ez a két darab olvasható *A' pári'si perhez* átvezető műként is, az erkölcs (virtus) problematikája itt már a tragikus konfliktus szituációjából átkerül a hétköznapi szereplők érzelmeinek a világába. A bensőségesség a szerelmet helyezi

középpontba, de már nem mint a nagy horderejű morális döntések problémáját. A címek megfogalmazta tételmondatok mint tézisek, le is zárják a további kérdések irányát, a darab nem tesz ehhez hozzá semmilyen újabb tanulságot.

A' PÁRI'SI PER (1818)

A tragédiák után más műfajjal próbálkozott Bolyai, a darab általa adott meghatározása: *érzékeny játék*. A bevezető szerint ebben az esetben is gyorsan dolgozott; tisztában volt azzal, hogy „Ebbe-is hosszú és igen tanító Dialogusok vannak” és „akár mellyik szöll, [t. i.: szereplő] igen hallik az Auctor hangja”. A drámai jellemek alkotása itt sem lett sikeresebb, mint korábbi öt darabjában. Az alapvető eltérést a műfajhoz kapcsolódó hangnem megváltozása jelenti. A *szomorú játék* tragédiához közelítő, azt célzó elvárásának megfelelően a drámai beszéd emelkedettsége, patetikusága a nyelviileg nehézkes Bolyait sokkal bonyolultabb feladat elé állította, ahogy maga vallja: „...mert a Tragedia bajosabb” (*Kegyes Okasó!*). A' pári'si perben a könnyebbség más esábitásokkal jelentkezik: terjengőssé, szétesővé válik a munka. Nyelve kevésbé nehézkes, igyekszik alkalmazkodni a dialógus-alkotás dramaturgiaiag hatékony eszközéhez, figyelembe véve az esetleges előadhatóság, illetve az olvasó–közönség lehetséges szempontjait is. Megjelenik ebben a darabban már a nyelvi humor, az ironia, a paródia: a szórakoztatás, a színpadi hatáskeltés szándéka is. De mindvégig jelen van az „Auctor” hangja, amely a tanító szándékának a jelenlétét vonja maga után, bármelyik szereplő is beszéljen.

A darab anyagát az általa megnevezett Kluge nevű szerző munkájából – amely címe szerint épp a Bolyai által fenntartásokkal kezelt magnetizmus gyógyító erejének szemléltetését mutatja be – merítette: „A múlt század közepe táján egy ifjú beleszeretett egy gazdag polgár szép leányába. Nem lehettek egymáséi, mivel a leány a kőszívű apa parancsának engedett, és hozzáment az apa jelöltjéhez. Az asszony búskomorságba esett, mélabúja a sírba vitte. Szerelme a temetést követő sötét éjjelen egy sírásóval megnyitatta a sírt, és szeretett kincsét lakásába vitte, ahol levetkőztette, tagjait dörzsölni kezdte és esókokkal és öleléssel igyekezett életeret lehelni belé. Órák teltek el, amikor egy sóhajtás vált hallhatóvá: az élet visszatért imádottja testébe. Nemsokára ez a csak sír által egyesült pár Angliába utazott, ahol házasságot kötöttek. Csak évek múlva mertek Franciaországba visszatérni, hogy a holtak hitt nő örökségére igényt jelentsenek be. És most a legkülönösebb per indult meg: az első férj amellet kardoskodott, hogy az asszony az övé, a második azt állította, hogy az első férj számára meghalt, és csak az ő fáradozásának köszönhető, hogy az életbe visszatért. Mivel azonban a parlament arra hajlott, hogy az asszonyt első tulajdonosának ítélje oda, a vagyon nélkül is boldog pár nem várta meg a per végét, hanem ismét visszatért Angliába. E rendkívüli per aktái röviddel a forradalom előtt megvoltak a parlament iktatójában.” (Abafáy 1964., 1008.)

A darab több eleme a *Rómeó és Júlia* drámai-helyzeteit, megoldásait használja, Bolyai számára ez a Shakespeare-darab leherett a minta. Ezt a feltételezést némileg erősíti az is, hogy a kiadatlan hagyatékban egy címlap-tervezet szerint *Louis és Henrietta vagy a pári'si per* lett volna a darab címe (Abafáy 1964., 1008.). De az anyag természete

tragédiát nem tett volna lehetővé. A polgári színjátszás korban népszerű és elterjedt változatának, az érzékenyjátéknak a kereteibe illeszkedett bele. Bolyai váltani is akart a tragédiák sikertelensége után. Az a világ, amelyet bemutat, *A' pári'si per*, a hétköznapok világa. A szatirikus él az erkölcsi szokások visszássága ellen irányul. Bolyai hangja hallik, az Auctoré, amikor a házasságról, a családról, a szerelemről beszél vagy szereplői szájába adja mondandóját. A bevezető önértelmező megjegyzései részben védekezést is magukban rejtenek; önironikus gesztus rejlik abban, ahogy az írószágtól, ettől az „adótól” szabadulva a szerző a darab szatirikus célzatát áthárítja a poétára: „Égyéb aránt itt a' szerző semmit inkább ki nem tsufol mint a' Poétát; még pedig úgy hogy mikör úgy el-felejtí magát, hogy azzá lessz, több helyceken saját magát meg-találja benne: de hazudni se magának se másnak senkinek való kedvezésből nem akar.”

A darab beleillik a korszak érzékenyjáték típusába (vö.: Kerényi 1981., 43–58.), amely Erdélyben is otthonra talált, nem csak a színpadon, hanem az *Erdélyi Játékos Gyűjtemény* kiadvány is népszerűsítette ezt a drámaformát. Kotzebue színpadi sikerei miatt utánozták, fordították, folyamatosan színre vitték ezeket a polgárerényt bemutató érzékenyjátékokat, amelyek cselekmény híján képek sorozataként épültek fel, céljuk a nézők érzelmi megindítása, részvétének felkeltése volt: „az erény szenvedésének stációi adják a cselekmény előrehaladásának lépesőfokait. A jellem statikussága, a fejlődés hiánya ezeket szinte vég nélkül folytathatóvá teszi, érzékenyjátéki ciklusokra adva alkalmat.” (Kerényi 1981., 44.) Bolyai darabja is alakítható, belőle részek kihagyhatók, és a történetet tovább is lehetne folytatni.

ÖSSZEGZÉSKÉNT...

Bolyai drámáinak összefoglaló értékelése nem feladatunk. Épp ellenkezőleg, a kiadás azt az utat szeretné megnyitni, amely lehetővé teszi a kutatók és a korszak iránt érdeklődők számára, hogy a szövegek újra bekapcsolódhassanak a hagyományt feltáró és hozzáférhetővé tevő megismerésbe. A színpad nem lett ezeknek a drámáknak a világa, a klasszikus vagy a nemzeti irodalmi múlt számára fontos szövegeknek kijáró értékmentő kiadások sem fordítottak rá kellő figyelmet. Az irodalomtörténetek lapjain mindössze néhány hosszabb-rövidebb ismertetés jutott számukra osztályrészül. A drámatörténet biztosított csak Bolyai darabjainak némi elismerést, de – a recepció-történet tanúsága szerint – Kisfaludy Károly felől olvasva hosszú időn keresztül alárendelt szerepet szánt ezeknek a daraboknak. Bolyai drámáinak újra hozzáférhetővé válása talán felerősítheti azoknak a kutatásoknak újraértelmező, korszakmeghatározó tendenciáit, amelyek a részben vagy egészében elfeledett munkáknak a hagyomány-történetbe való bevonásával az egyes műveknek a szövegekre koncentráltó megismerését lehetővé teszik. Bolyai szövegeit kifejezetten érdekessé teheti, hogy egy természettudományos iskolázottságú gondolkodásszerkezet, amely a fogalmi precizitás igényével lép fel, miként szembesül – böleseleti problémákat is felvető – alapkérdései kapcsán az irodalmi beszéd keretei adta lehetőségekkel. A drámai forma az igazság utáni kutatás sajátos diszkurzív tereként a nyelvhasználat és az individuumfelfogás megkerülhetetlen nehézségeivel szembesíti a szerzőt. Az önmagát „kiküzdő” drámai dikció és a filozófiai reflexiót előhívó teológiai-morális kérdések összekapcsolódása

sajátosan ellentmondásos karaktert ad ezeknek a drámáknak: „a nyelvelsajátítás és nyelvalkítás” (Rohonyi 1996., 86.) bizonyos tekintetben Vörösmartyhoz hasonló ket-tőssége jelenik meg bennük.

Bolyai drámáinak patetikus dikciója, barokkos zsúfoltsága az *igazságra* kérdező ma-gatartásának kifejeződéseként a lírikus világgalító önkénye irányába mutat. A drámai nyelv küzdelme (szemben Katona megvalósult, ám kéziratban maradt kötetével – vö. Rohonyi 1996., 85.) Bolyai esetében (is) egy potenciális lírai nyelvváltás irányába mutat. A félbemaradt szépírói kísérletezés a *drámáiró* kudareként értelmezhető; a *lírikustól* a fordításokon kívül más nem maradt fenn. Drámáinak az iskoladrámák ha-gyományához való kötöttsége, a *virtus* és a *szerелеm* részben tradicionálisan morális alapozottságú, részben modern filozófiai reflexióval összekapcsolódó kérdező helyzete ennek a nyelvnek a korszakhatáron álló jellegére mutat. A *pári'si per* bevezetőjé-ben – a „tragédiák”-ra visszautalva – Bolyai maga is tisztában volt a feszültség-gel, amely a szándék és a nyelv között keletkezett: „Иа azokba a' képzelődés többnyí-re annyira buján terem; mintha a' szerző azt vélte volna, hogy az étel' jó ízére elég a' sót, fűszert marékkal vetni, és hogy a' sok gyöngy a' rútat-is meg-szépíti, 's nem vette volna észébe, hogy a' sok szépség a' széphől még el-takar: ebbe a' fűtő tolluból sok igen hígan folyt.” (*Kegyес Okcaso!* 185.) Ezt a feszültséget nem magyarázza pusztán a dramaturgiai ismeretek, a színházi minták tanulmányozásának hiánya, hanem feltéte-lezésünk szerint kapcsolatba hozható az 1810-es évek korszakváltó tendenciáival. Azokkal az átalakulásokkal, amelyeket a bölcsélet irányába fordulás és ezzel párhuza-mosan az irodalom beszédmódjának megváltozása idézett elő a nyelv és a beszélő he-lyét és szerepét illetően.

Bolyai drámáira vonatkozóan végül is a pályázati felhívás Köleseyt előlegző megál-lapítása lett érvényes: „A' Literaturák történetei azt mutatják, hogy azok lehettek sze-renesebbek a' dolgozásban, kik akkor éltek, mikor előttek némelly kezdetek már voltak, de mellyek még csak mint a' napnak jelentgetőji, a' hajnali pír, a' köd közt úszó csillag látszatrak. Ezek tanulhattak már amazoknak borlásaikból, mellyeket nekik kell vala tenni, ha elsőik lettek volna.” (*Fredetiség 's Jutalom tétel, Erdélyi Muzéum*, 1814., I. köt., 148.)

A FELHASZNÁLT LEGFONTOSABB
SZAKIRODALOM

- Abafáy 1964. Abafáy Gusztáv: *Bolyai Farkas Shakespeare csillagzata alatt*, in *Korunk* 1964., 1004–1010.
- Bolyai–Lev. 1975. *Bolyai–Levelek*, Válogatta, a bevezető tanulmányt írta és a jegyzeteket összeállította: Benkő Samu, Bukarest, 1975.
- Benkő 1978. Benkő Samu: *Apa és fiú. Bolyai-tanulmányok*, Bp., 1978.
- Csetri 1990. Csetri Lajos: *Egység vagy különbözőség? Nyelv- és irodalomszemlélet a magyar irodalmi nyelvújítás korszakában*, Bp., 1990.
- Dávid 1979. Dávid Lajos: *A két Bolyai élete és munkássága*. Második, bővített kiadás, Bp., 1979. (Dávid Lajos munkája, lévén a szerző matematikus, elsősorban tudománytörténeti szempontból közelíti meg témáját; ennek megfelelően a Bolyai-szakirodalomban tájékozódni akarók számára kiváló bibliográfiákat tartalmaz: Bolyai Farkas és Bolyai János megjelent munkáiról (285–294.), illetve az 1953–1977 közötti években megjelent, a Bolyaiakkal kapcsolatos magyar nyelvű közleményekre vonatkozóan (381–391.; ifj. Gazda István munkája).
- Kerényi 1981. Kerényi Ferenc: *A régi magyar színpadon, 1790–1849*, Bp., 1981.
- Kerényi 1990. Kerényi Ferenc: *Hagyomány és újítás az 1810-es évek magyar drámairodalmában*, in *Klasszika és romantika között*, szerk. Kulín Ferenc és Margócsy István, Bp., 1990., 94–116.
- Nagy 1993. Nagy Imre: *Nemzet és egyéniség, (Drámairodalmunk az 1810-es években: a hazafiság drámái)*, Bp., 1993.
- Pándi 1990. Pándi Pál: *Úton Bolyai Farkas drámáihoz – A XIX. század elejének magyar színműveiről*, in *Klasszika és romantika között*, szerk. Kulín Ferenc és Margócsy István, Bp., 1990., 71–94.
- Rohonyi 1975. Rohonyi Zoltán: *A magyar romantika kezdetei*, Bukarest, 1975.
- Rohonyi 1996. Rohonyi Zoltán: *A posztkantárius tapasztalati helyzet és a költői beszéduemek*, in nő.: „Úgy állj meg itt, pusztán”, *Közelítés XIX. századi irodalmunk tanulmányozásához, Fesszék tanulmányok*, Bp., 1996., 76–88.

Jegyzetek

ÁLTALÁNOS MEGJEGYZÉSEK

Kiadástörténet

1. ÖT SZOMORU JÁTÉK. /IRTA/ EGY HAZAFI. /SZE BENBEN/ 1817. [A továbbiakban ÖSZJ.] A kötet anyaga füzetekként jelent meg, ennek megfelelően a számozás az egyes színdarabokat tartalmazó részekben újratezdődik. A füzetek rendje és tartalma a következő: I. a címlap, a fenti tartalommal és tördeléssel; II. *Imprimatur. M. Vásárhelyini / Die 15. Mensis Februarii 1817. // Paulus Horváth / Archidiaconus Marusiensis / Parochus Vásárhelyiensis / et Censor Librorum.*; III–VIII. *ÉDES HAZÁM!* címmel a névtelen szerző bevezetője; IX–XII. *JELENTÉS.* az olvasókhöz szóló tájékoztatás és az előfizetők nevének abc-rend szerinti felsorolása; (I.) *PAUSÁNTIÁS VAGYA' NAGYRAVÁGYÁS' ÁLDOZATJA.* 1–70. [a 64–65-ös oldalszámozás kétszer szerepel a szövegben]; (II.) *MOHAMED VAGYA' DITSŐSÉG' GYŐZEDELME A' SZERELMÉN.* 1–76.; (III.) *KEMÉNY SIMON VAGYA' HAZASZERETET' ÁLDOZATJA.* 1–60.; (III.) [!] *A' VIRTUS' GYŐZEDELME A' SZERELMÉN.* 1–84.; (V.) *A' SZERELMÉN GYŐZEDELME A' VIRTUSON.* 1–72.; *Hibák és Igazítások.* 73–83.; a rételes hibajegyzék a 83. oldal felső harmadában kezdődik, a következő oldalak számozatlanok: [84–89.]; *Némely Jegyzések:* 89–93. – Valószínűleg a hibajegyzék számozatlan volta miatt révedés történhetett, és a *Némely Jegyzések* 89-es számozással kezdődik; ezáltal a kötetben a tipográfia szabályaihoz képest megváltozott a számozás rendje: baloldalon páratlan számok, a jobb oldalon páros számok szerepelnek.

2. A' PÁRISI PER. / EGY / ÉRZÉKENY JÁTÉK. / ÖT FEL-VONÁSOKBAN. / MAROS VÁSÁRHELYEN. / nyomtatott a' Reform[átus]. Kolégyom' betűivel. / Friedler Gottfried által 1818. [A továbbiakban PP.] A kötet felépítése: I. a címlap a fenti tördeléssel; II. *Imprimatur, / M. Vásárhelyini die 1-ma Mensis Decembris / 1817. // PAULUS HORVÁTHI m[anu]. p[ro]pria. / Archidiaconus Marusiensis Parochus / M. Vásárhelyiensis et Censor / Librorum.*; III–IX. *KEGYES OLVASÓ!* a mű szövege 10–156.; *JEGYZÉS.* az utolsó számozatlan oldalon, mindössze négy hibát sorolva fel.

3. BOLYAI FARKAS / II. MOHAMED / Szomorújáték három fölvonásban. Kiadta HEINRICH Gusztáv. Budapest, Franklin-Társulat, 1899., Régi Magyar Könyvtár 14. A darabot Heinrich Gusztáv bevezetője előzi meg: 3–56.; ez után következik a dráma szövege: 57–111.

4. Bolyai Farkas: *A párisi per. Egy érzékeny játék öt felvonásokban*, 1818, in *Magyar drámaírók. 19. század I.* A válogatás, a szöveggondozás és a jegyzetek NAGY Péter munkája. Bp., 1984., 185–305.; *Jegyzetek:* 1008–1009. (A jegyzetek anyagát helyenként, külön jelzés nélkül, felhasználtuk kiadásunkban.)

5. Az *Öt Szomorú Játék* egyetlen darabjával kapcsolatban sem bukkantunk a szakirodalomban olyan adatra, mely szerint valaha, valahol színpadi adaptációra került volna sor. Ezek a színdarabok eredeti formájukban valóban alkalmatlanok az előadásra.

Csak jelentős átdolgozással lehetett volna az első három darabot bemutatóra alkalmasá tenni; az utolsó két munka ebből a szempontból sem jöhet számításba. A filológiai adatok fényében Bolyai sem tett kísérletet darabjai színpadi előadásának szorgalmazására.

Bizonyos értelemben Kisfaludy Károly átdolgozó adaptációit tekinthetjük a *II. Mohamed és a Kemény Simon* – közvetett – színpadi megjelenítésének. Kisfaludy feldolgozásai – az eredetiségetől nem vitatva – a korszaknak a „kölesönzések” tekintetében szabadabb felfogását figyelembe véve (Kerényi 1990., 109.) tették Bolyai darabjait színháztörténetileg (is) jelenlévővé. Kisfaludy feldolgozása irányította rájuk a filológia és az irodalomtörténetírás figyelmét.

7. A bemutatás tekintetében kivételt képez *A párisi per*, amellyel kapcsolatban Bolyai maga is megjegyezte: „Hosszú; de ha talám jártzanák, el-lehetne okosan hagyni belőle.” (*Kezves Olvasó!* 186.) Ez meg is történt: Budapesten a Bolyai Főreál növendékei által megvalósult a bemutató, föltehetőleg azonban egy alkalomról lehetett szó. Az előadásról a Magyar Tudományos Akadémia Kézirattárában talált műsorlap tájékoztató: „A párisi per, Érzékeny játék számos képekben. Írta Bolyai Farkas (Marosvásárhely 1818.) Átdolgozta Dr. Főgel Sándor. Kísérőzenét írta hozzá és az előadást rendező Turry Peregrin. Színpadra kerül 1938. április 30.-án, szombaton este fél nyolc (½ 8) órakor az intézet tornatermében (V., Markó-utca 18–20.) A Liszt Ferenc ének és zenekar előadásában.” (MTAK Ms 929/6.)

A szövegközlésről

Bolyai Farkas drámáinak első megjelenése óta nem volt újabb összkiadása. Bolyai munkái a kevés példány, illetve az időközben a könyvtári gyűjtemények védett állományába került korabeli kiadványok miatt egyre nehezebben hozzáférhetők. Ezért csak a témával szaktudományos szempontból foglalkozókhöz juthatnak el. Az 1810-es évek drámatörténete a korszakra irányuló, kezdeményező jelentőségű kutatásai következtében tudatosította, hogy a dráma – az irodalom értékrendje és a romantika irányába mutató individuumszűrés területeként – a filozófiai eszmélkedés és az esztétikai reflexió megjelenése miatt is fontos helyet foglal el a magyar irodalomtörténeti hagyomány átrendeződésében.

A korszak drámáinak, köztük Bolyai szövegeinek tanulmányozása újabb felismerésekhez vezetheti korszakértelmezésünket, illetve segíthet árnyaltabb képet kialakítani erről az átmenetiségben izgalmas időszakról. Ezeknek az alkotásoknak a kezdeményező jelentősége, a magyar drámatörténetben betöltött szerepe és a korszak jobb megismerhetősége mindenképp indokolja, hogy Bolyai szövegei a tágabb szakmai közönség számára is újra hozzáférhetővé váljanak.

Szövegkiadásunk ennek a célnak megfelelően arra tett kísérletet, hogy a korabeli kiadás jellegzetességeit (melyek kézirat hiányában a szerzői intenciók rejtett jelenlétére is utalhatnak) lehetőség szerint megőrizze. Ugyanakkor a szöveggondozás követelménye arra készíti, hogy a nyomdai hibákat – ahol azok nyilvánvalóan a szedő tévedései, tipográfiai hiányosságok – javítsa. A Bolyai-szövegek megjelenésükig több fázison mentek keresztül, ebben az alakulásrendben – a szövegromlás tekintetében –

különböző személyek közbeiktatódjó jelenlétével kell számolnunk: a szerző felületes-ségén túl a cenzor esetleges javításai (bár erről tudunk a legkevesebbet), a másoló lehetséges tévedéseivel, a tipográfus pontatlanságaival, a korrektor hanyagságával. Az alábbiakban néhány idézettel igyekszünk feltételezésünket alátámasztani. A szerző maga jegyzi meg: „Azon öt Daraban-is; a' mint látszik, ha nem írná-is az Auctor, nem járt elég reszelő: én-is ezt csak egyszer néztem által; mivel rész-szerint örömeztőbb megüünk elé, mint több több hibákat látni vissza; rész-szerint tapasztaltam, hogy igazítva sokszor még ront az ember magán fellyül dolgozva; jőjjenek a' Nap fényre mint a' természetbe búrnán virág, ha önként teremnek, egyik se praetendálván, hogy ötet szakasszák.” (*Kégyes Olvasó!* 185.). A másoló jelenlétére utal az *Erdélyi Múzeum* felhívásának 3. pontjában szereplő feltétel: „A' munka legyen idegen írással tisztán leírva...” (1814., I. köt., 157.); megerősíti ezt Bolyainak a másoló tévedéseire utaló, az *ÖSZJ. errátájában* található megjegyzése: „Az 1-ső Jel, végén ki-hagyta a' le-író, ezt...””. A tipográfus önkényességére: „A' Nyomtató-műhely távolsága miatt sok hibák estek...””. És végül a korrektor felületes-ségére: „...a' Corrector türethetlensége miatt maradt több apro hibák...”

Mindezek a megfontolások a szöveg emendálását illetően óvatosságra intettek, és a szöveg alakulás rétegzettségé emiatt a minimális beavatkozás elve mellett érvként jöttek számításba. Részben ezzel összefüggésben, illetve a kritikai igényű kiadási gyakorlat elvárásának megfelelően elkerülhetetlen volt, hogy a legszükségesebb magyarázó jegyzetekkel ellássuk a szövegeket. A nyelvileg is sokszor nehézkes darabok esetében – a szövegértést elősegítendő – nélkülözhetetlenek tűntek, még ha néha magától értetődőek, illetve technikai okok miatt tautologikusak is ezek a magyarázatok (ennek oka Bolyai szűkös, önisméltó retorikájában keresendő).

Kiadási megfontolásaink szerint nem szeretnénk a szövegek megjelent formáján, tipográfiai jellegzetességein önkényesen változtatni. A kiadás elveire vonatkozó döntéseinknek megfelelően az eredeti kiadás tipográfiai sajátosságait igyekeztünk megtartani. Ennek érdekében a jelenlegi kiadási szokásoktól eltérő változatokat is megőriztük. A kor kiadói gyakorlatának megfelelően egységesítettük azokat a helyeket, amelyek a tipográfia lehetőségeinek hiányosságairól árulkodnak. Azokban az esetekben, amikor a szöveg egyes helyein ennek kövérkezetes érvényesülése esorbát szenved, emendációval éltünk. Így például a cím, alcím, dramaturgiai utalások, jelenetelés stb. funkciójú szövegegységeket az eredeti kiadásnak megfelelően ponttal zártuk le, hasonlóképp pótoltuk vagy megfelelő helyükre helyeztük át a zárójeleket. A darab folyamán az egyes szereplők neveit – egységesen – kurzívval (*ÖSZJ.*), illetve verzállal (*PP.*) szedtük és minden esetben ponttal zártuk le.

Az *Öt Szomorú Játék* utolsó körete után (*A' pári'si per* esetében mindösszesen négy hiba javítása szerepel) az egyes színművekhez tételes hibajegyzéket (*errátát*) illesztett a szerző: „A' Nyomtató-műhely távolsága miatt sok hibák estek, az accentusokba, virgulákba 's egyebekbe-is; némellyek ésszre nem vétetvén az errátákba sem íratattak-ki; [...] leg-alább a' szálkás betűkkel ki-tett hibákat meg-igazítani (vagy meg-igazíttatni) méltóztatásék; a' ki ezen munkát az olvasásra méltóztatja; külömben sok helyek bajason érthetők, vagy rossz (sőt ellenkező) értelműek léssznek.” (*Jelentés.*) Az *Öt Szomorú Játék* nyomtatása Szebenben történt, Bolyai marosvásárhelyi tartózkodása és az öt oda kötő munkája lehetetlenné tette, hogy a nyomtatást személyesen fel-

ügyelje. A hibák nagy száma azonban ezzel még nem magyarázható, hiszen a hibajegyzék viszonylag keveset sorol fel, csak a súlyosabb, illetve értelemzavaró hibákat. A szövegalakulás rétegzettségét is figyelembe véve emendációs döntéseinkben a következő megfontolások szerint jártunk el:

Csak a nyilvánvaló tipográfiai hibákat (betűtévészteseket) emendáltuk, illetve azokon a helyeken avatkoztunk be a szövegbe, ahol az ékezet hiánya vagy nemkívánatos jelenléte fonémaként, szemantikai funkciója révén az adott kontextusban értelemzavaró olvasatot eredményezhet. Mivel a magánhangzó-rendszerben a hosszú–rövid oppozíciót nem jelent minden esetben jelentésbeli módosulást, ezért ennek „modernizálása” vagy egységesítése nem tűnt feltétlenül indokoltnak.

Egyetlen esetben döntöttünk amellest, hogy önkényesen egységesítettük, ez a szereplők neveinek több változatban felbukkanó használatára terjedt ki: érvényes változatként a szereplő személyek listáján található alakot fogadtuk el. Ahol a mondatok belső tagolása nyelvtani, logikai értelemben világos, vagy testes jelölők jelenléte az olvasat számára az egyértelmű döntések meghozatalát nem befolyásolja, ott a mondatokat tagoló írásjeleket nem pótoltuk. Ahol az interpunkció hiánya értelemzavaró lehet vagy kétértelműséggel fenyeget, és az olvasás folyamatát megtörő mozzanatként értelmezői döntést igényel, ezeken a helyeken – saját megfontolásainknak megfelelően – pótoltuk a szükséges írásjelet. De ilyen jellegű döntésünk önkényességének ellenőrizhetővé tétele érdekében a szövegekhez kapcsolt szövegkritikai jegyzetekben feltüntettük ezeket a beavatkozásokat.

A szóhasználat, illetve a ragozás nyelvjárási sajátosságait – a korábban részletezett szöveg- és tipográfiai hűségre törekvésnek megfelelően, valamint a szöveghagyományozás rekonstruálhatatlan bizonytalanságai miatt – nem javítottuk. Az olvasó így egy sajátos olvasástechnika elsajátítását igénylő szöveget kap, de mindaddig, amíg autográf kézirat nem áll rendelkezésre, véleményünk szerint a szöveggondozásnak ez a formája jelentheti a lehetőségek adta legnagyobb hűséget a szerzői szöveg intencióinak megközelítőleg pontosnak mondható közvetítésére.

A legdurvább értelemzavaró hibák javítására Bolyai maga tett kísérletet az ötödik füzet (és a *A' pári'si per*) végén található *errátá*ban, illetve a *Jelentés*ben: „A' melly hibák döjtött betűkkel lesznek ide alább, azok leg-inkább rontják az értelmet; a' mellyeket a' kedvező Olvaso önként meg-igazít, fel sintsenek téve: arra a' jóságra kéretik; hogy leg-alább amazokat plajbással előre meg-igazítani méltotassék; hogy a' valóságos hibák sokasága (mellyek közzül némelleyeket úgy tetszik most meg igazitnék) ne halmazodjék ezekkel.” (*Hibák és Igazítások.*) Ezeket a javításokat külön szövegegyeséggként nem közöltük, megtalálhatók az egyes darabokhoz kapcsolódó szövegkritikai jegyzetekbe illesztve, mindenkor utalva a forrás [ÖSZ], illetve PP.] felrüntetésével arra, hogy ezek a változtatások a szerzői utasítás figyelembe vételével történt módosítások. Megtartottuk még Bolyai hibajegyzékének dőlt (*döjtött*), illetve normál betűs elkülönítését is, jelölésükben Bolyai saját szóhasználatát követve (Ig.: Igazítás – az *errátá*ban használt alak).

Szövegkritika

**ÖTSZOMORU JÁTÉK.
ÉDES HAZÁM!**

9. oldal

beszédet, vedd em.

maga em.

10. oldal

inkább a' félelem em. A névelőt, zavaró volta miatt, elhagytuk.

gyermeket, em.

Muzsa em.

Az eredeti kiadásban itt következő *Jelentés.* a *Függelékbe* került. (Lásd ott.)

PAUSÁNTÁS VAGYA' NAGYRAVÁGYÁS' ÁLDOZATJA.

13. oldal

ÖSZJ. környen Ig. környéken.

világot em.

ÖSZJ. *az a' [mely] Ig. az a' vér [mely].*

Fel-áldozni em.

14. oldal

Spartá em.

minden, em.

ÖSZJ. „Az 1-ső Jel[enés]. végén ki hagyta a' le-iro, ezt: *Xerxes utánna ki-menne A'* mit az írás meg nem mond; höltességed' ékesen szollo Szájara bizom.” [A dramaturgiai könnyebb értelmezhetőség kedvéért egységesítettük a különböző funkciójú szövegrészeket a tipográfiai elkülönítés eszközével.]

Szépség, em.

ÖSZJ. *jelenj Ig. jelenj-meg.*

Tabora előtt) a' em.

ÖSZJ. *azd Ig. add.*

15. oldal

kináltak em.

Palatáitok em.

lántzaiknak, em.

ÖSZJ. 's Ig. 's az [Oriást].

ÖSZJ. te-s Ig. te is.

ÖSZJ. *eleibe Ig. elcibe;*

Persia' em.

ÖSZJ. 's Ig. 's mikor.

Persia' em.

Spártá em.
ÖSZJ. *tészi* Ig. *tészi a'*.

16. oldal
Sparta em.
méred em.
ennel em.
vagy elfárasztva, em.
Persia em.
Hero em.
Sparta em.
ÖSZJ. *aszított* Ig. *taszított*.
ÖSZJ. *egybe oldani* Ig. *egybe toldani*.

17. oldal
gülség em.
ÖSZJ. *Atya* Ig. *Attya*.
áldozatal em.
szülőtyét, *A vessző hiányát pót*.
ég, em.

18. oldal
Faj em.
a' kik, em.

19. oldal
ejjbe em.

20. oldal
égyedül em.
ősz em.
ÖSZJ. *mélto* Ig. *mélto*.
innepi, em.
Arulo,! hitszegő,! em.
szívutt em.
ÖSZJ. *haza tejet* Ig. *hazai tejet*.
engedi. *A pontot pót*.

21. oldal
mélynek em.

22. oldal
versenyt az idővel, *A vesszőt pót*.
kedvezőbbben-is is em.
voltá em.

23. oldal
Fluxeumi em.
királyi, em.

Istene, em.
ÖSZJ. örökké örökre.
választották em.
egyszer em.
tiszavacatok em.

24. oldal

Isten vagy, A vesszőt pót.
tanuk, mellyek A vesszőt a második szó végétől a megelőző után helyeztük át.
ki-terjesztet em.
a' menybe em.
Az ég szőnt em.
altal em.

25. oldal

fel tserelnek em.
félre em.
fényezető em.
állanak em.
kesedelmel em.
Spártá em.

26. oldal

Xerxest, tettem az enyimmé A vesszőt áthelyeztük az utolsó szó végére.
ÖSZJ. ezt a' nyelvet Ig. azt a' nyelvet.

27. oldal

volna, em.
Kösziklái, em.
hícu em.
tenné' em.
repülsz' em.
képizelődésim em.
ÖSZJ. lelkeim Ig. kellemei.
ugy tetszik, A vesszőt pót.
vetné-meg Szélímát, em.
ÖSZJ. örömmel; Ig. örömmel.

28. oldal

Uram, A vesszőt pót.
épségét em.
ÖSZJ. ön Ig. ön.
el-választo em.
Jupiter, A vesszőt pót.
Atya, em.
ÖSZJ. 38 kardot Ig. kardot;
ÖSZJ. gyalázatjára, Ig. gyalázatjára;

emelet em.
összse em.
véélkedő em.
az, isteni em.

29. oldal
ÖSZJ. 39 *mint* Ig. mind.

30. oldal
egeré em.
ÖSZJ. *tiszta az* Ig. tiszta.
romladékim em.
vizsgálni em.
ÖSZJ. Istenek, Ig. Istenek. A hibajegyzékben szereplő pontot elhagytuk.

31. oldal
egek em.
ÖSZJ. *Persia* Ig. A' Persia.
haládatosság em.

32. oldal
Almat em.
ákár em.
ÖSZJ. *szabadultál* Ig. szabadultak.
ÖSZJ. *hanem* Ig. ha nem.
ÖSZJ. *hozzo* / Ig. hozok.

33. oldal
árron, A vesszőt pót.
Szélíma, A vesszőt pót.
ÖSZJ. [Kapolnájába] *menyen* Ig. menyen.

34. oldal
többe em.
virágzo, A vesszőt pót.

35. oldal
ÖSZJ. *Anyá [tetemeit]* Ig. Anya.
ÖSZJ. *Istenek* Ig. Istennek.
ÖSZJ. *eszek* Ig. tesztek.
ÖSZJ. *ki venni* Ig. ki vinni.
köszönséges em.
szeretném em.

36. oldal
Meg; em.
ÖSZJ. *anya* Ig. anyja.

37. oldal

szabadultam em.

közél em.

az oldalamon, A vesszőt pót.

Spártába em.

irtozik; em.

össze em.

38. oldal

meg-probáljak em.

ÖSZJ. *Furiál* Ig. *Furiák*.

jár, A vesszőt pót.

keresed, A vesszőt pót.

39. oldal

strázsak, A vesszőt pót.

ÖSZJ. *nyugodalmad* Ig. *nyugodalmat*.

ÖSZJ. *mohot* Ig. *mohot hozo*.

almot em.

örökke em.

a' követ el, em.

chárítani em.

40. oldal

mejjébe em.

gyertyával em.

ÖSZJ. *úgy* Ig. *úgy-é*

ÖSZJ. *a' számvetésbe mint Spárta a világába* Ig. *a' Spárta számvetésébe, mint Sparta a' világéba*.

jutok em.

van meg? em.

41. oldal

kevessé em.

ÖSZJ. *hamat* Ig. *harmat*.

meg-tartják, A vesszőt pót.

ÖSZJ. *ítélt* Ig. *halálra ítélt*.

molskava em.

ÖSZJ. *böltsejéből* Ig. *böltöjéből*.

42. oldal

halállal em.

Mind em.

fergeké em.

közel em.

*fel-szerkenten*i em.

szabadságot, em.

44. oldal
kárdját em.

II. MOHAMED VAGY A' DITSÖSÉG' GYŐZEDELME A' SZERELMEN.

47. oldal
ÖSZJ. Mahomed Ig. II. Mahomed.
ÖSZJ. *Agénor*. 57. 75. „némellyek ésszre nem vétetvén az errátákba sem íratattak-ki;
p[éldának]. o[káért]. Mahomedbe Ágénor, 75. eszrendös helyett 57-nek van réve”
(Az *Ölcasóhoz*).
ÖSZJ. *le borulca* Ig. el-borulva.
ÖSZJ. *le hullo* Ig. le-bujdosó.

49. oldal
Istennek em.
Jel-hicu em.

50. oldal
ÖSZJ. *tsak azt mond* Ig. tsak azt ne mond.
Agénor! em.
ÖSZJ. *sötő* Ig. sütő.
suttogin em.

51. oldal
birnék-is, A vesszót pót.
Irené, ki-esnének A vesszót pót.

52. oldal
habak em.
ÖSZJ. *tüzeikkel égve* Ig. rüzcikkel égve.

53. oldal
nappal em.
éjjel em.
légyen, A vesszót pót.

54. oldal
Mahomet em.
76. em.
En em.
II-dik em.
szentségét em.

55. oldal
égve, A vesszót pót.
Égek! em.
hozza! em.

ÖSZJ. amladékokat Ig. omladékokat.

ÖSZJ. nemes lelki Ig. nemes lelkü.

56. oldal

tűzetül em.

ÖSZJ. *addig ez* Ig. addig mig ez.

égyeszeribe em.

országot, A vesszőt pót.

57. oldal

ÖSZJ. kevésbe Ig. kevésbé.

egy be-ölelte em.

él-is ő, A vesszőt pót.

ÖSZJ. *kedvesebb lész[sz]* Ig. kedvesebb lessz.

58. oldal

nyögő em.

le-ne-mondott volna, em.

59. oldal

esmértém, A vesszőt pót.

ÖSZJ. [fordítva] hatat Ig. hátát.

ÖSZJ. hatat Ig. hátát.

Gyertya-lángjára em.

ÖSZJ. száppadt Ig. sappadt [em.]

60. oldal

O! em.

hoharmatja em.

ÖSZJ. *azzal é kedves* Ig. *azzal a'* kedves.

ÖSZJ. *hanem* Ig. hanem [?] A Bólyai által megadott javítás nyomdahiba lehet, mivel a két szóalak megegyezik. Az általunk adott javaslat, mivel az adott szöveghely valóban értelemzavaró, a következő: [mint ez,] ha nem

61. oldal

ÖSZJ. *minden* Ig. mig minden.

En em.

ÖSZJ. el-venni Ig. el-vertve

62. oldal

sötétséget, em.

ÖSZJ. életet' Ig. életed'

ÖSZJ. tsontváza Ig. tson vázat

ÖSZJ. anya Ig. annya

méhébe, A vesszőt pót.

számatokra em.

63. oldal

ÖSZJ. *köz határam* Ig. közhatárán

ÖSZJ. *én hallani* Ig. én ma hallani

99. em.

En em.

nyekvetek, A vesszőt pót.

futni, A vesszőt pót.

64. oldal

Uram. Történetből A mondat határait módosítottuk.

ÖSZJ. *lántzaiba?* Ig. lantzaiba

64. oldal

űkének em.

ÖSZJ. *határa* Ig. határán

65. oldal

attya em.

66. oldal

ÖSZJ. *e fel nyilt* Ig. a' fel-nyilt

fénylenék em.

szolhatak em.

ÖSZJ. *téged egy* Ig. téged egy-egy

67. oldal

égbe, A vesszőt pót.

mátkád, A vesszőt pót.

68. oldal

nézd – – A két gondolatjelet, a beszéd szaggatottságának megfelelően, három ponttal helyettesítettük.

ÖSZJ. *bizony-talám* Ig. bizonytalan

ÖSZJ. *porbak* Ig. próbák

69. oldal

éjjel em.

70. oldal

Gyönyörködöm em.

mint-sen em.

meg-elégedés, em.

71. oldal

atyám, A vesszőt pót.

ÖSZJ. *mosolyagnék* Ig. mosolyagnék

Mátkájátol, A vesszőt pót.

rettenetes, A vesszőt pót.

72. oldal
indulnom em.

73. oldal
Nem nyílnak é ki, em.
ÖSZJ. *az ölelése* Ig. az ő ölelése
kívánságomat, A vesszőt pót.

75. oldal
En em.
Sútlánt em.

76. oldal
ÖSZJ. *hanem* Ig. ha nem
(Mind: em.
ÖSZJ. *tsillogai* Ig. *tsillagai* [?] Ez téves igazítás.
attal em.
ÖSZJ. *virágam* Ig. virágain
ÖSZJ. *az idvességre* Ig. sem az idvességre

77. oldal
ÖSZJ. *változattan* Ig. változatlan
ÖSZJ. *mohan* Ig. *mohon*
erre, em.
ÖSZJ. *olvo* Ig. *alvo*

78. oldal
(Átal-ceri em.
le-esik.) em.

KEMÉNY SIMON VAGY A' HAZASZERETET ÁLDOZATJA.

81. oldal
ÖSZJ. *Ha!* Ig. *Hé!*
ÖSZJ. *Ha!* Ig. *Ha!* em.
ÖSZJ. *Ha!* Ig. *Hé!*
ÖSZJ. *Parolát?* Ig. *Parolát!*
vészen, em.

82. oldal
kemény em.
gyönyörködjem em.
ÖSZJ. *az tsillagait* Ig. az ő tsillagait[.]
díszre, A vesszőt pót.
mellyett em.
vezeti, A vesszőt pót.

(*az aggott* em.
ÖSZJ. *mért* Ig. mert

83. oldal
ÖSZJ. *ne* Ig. né
ÖSZJ. *el-ve*szünk Ig. *el-ve*szünk
az-Öreg em.
látunk, A *vesszőt* pót.

84. oldal
Szerentsések, em.
hová em.
el-hallgatok... ” – A *gondolatjelet* pót.

85. oldal
egy, két em.
(*almából* em.
ÖSZJ. [*fenyegeti-*]meg Ig. [*fenyegeti-*]még
satán em.
Angyalóca em.

86. oldal
meg-rontja, A *vesszőt* pót.
köszikla em.
ÖSZJ. *ha külön* Ig. *ha a’ külön*
ÖSZJ. *mérget* Ig. *mérgét*[.]
ördögöi em.

87. oldal
Keresztesi, A *vesszőt* pót.
Tabort em.
ÖSZJ. *számlál* Ig. *számlál a’*

88. oldal
el esem, A *vesszőt* pót.
Szólj, A *vesszőt* pót.

86. oldal
végző em.
ÖSZJ. *hatalma* Ig. *hatalmas*

90. oldal
ÖSZJ. *temetőjén* Ig. *temetőjén*:
ÖSZJ. *meg-clé*gzik *meg-clé*gszik
hogy, em.
ÖSZJ. *g[y]ümö*lts Ig. *gyümö*ltse em.
langjait em.

91. oldal
(a' Török em.
Menjünk, em. A vesszőt pót.
En em.

92. oldal
Zejkem em.
illénél em.

93. oldal
baratom em.
Jenyjél em.
győzedelem-énekek, em.
ÖSZJ. tagok! Ig. tagok?
ÖSZJ. kerd? Ig. kard?

94. oldal
kő, A vesszőt pót.
szelcsész em.
ÖSZJ. botsásd-le Ig. botsás-le
előfája em.

95. oldal
ÖSZJ. könnye Ig. könnyet
ÖSZJ. ki Ig. kis
ébrén léssz, A vesszőt pót.
szep em.
ÖSZJ. ezt Ig. írom ezt
ÖSZJ. mejjen Ig. mejjén

96. oldal
Templomába. A pontor pót.
tsendesen, A vesszőt pót.
ÖSZJ. Ha Ig. Hah!
világossák em.
fellegeim em.

97. oldal
ki-alottam em.
ÖSZJ. magát Ig. magát?

98. oldal
ÖSZJ. az Ig. az ő
ÖSZJ. Ha fiak Ig. Hazafiak
Seregegnék em.

99. oldal
homályom, em.
föld-é em.

Nyugodj-meg em.

hagyni em.

én is, em.

100. oldal

meg engesztelt Istene! A felkiáltójelet pót.

ÖSZJ. *feljeket* Ig. *fejeket* [?]

Magyaraink, em.

labaim em.

ÖSZJ. *volna siskason,* Ig. *volna, siskason*[,] em.

101. oldal

pántzélha, em.

102. oldal

mező, em.

szem, em.

ÖSZJ. Áldott vagy te Erdélynek Léányi között! az Istennek a' mennyből világa te rajtad! (A szövegben eredetileg szereplő következő sorok helyett: „Áldott vagy te az Aszszonyi állatok között! az Isten a' Mennyből szeretett téged!”)

103. oldal

ÖSZJ. *egén* Ig. *egen* em.

ÖSZJ. *tornyok* Ig. a' *tornyok*

ÖSZJ. *'s a'* Ig. a'

104. oldal

ÖSZJ. *Istenek* Ig. *Istennek*

ÖSZJ. *Hazáért* Ig. *Hazáét*

ÖSZJ. *véret* Ig. *vérét*

ÖSZJ. *az örökkévaló ditséretet* Ig. *Örökkévalo'* *ditséretét*

Bátyám, A *vesszót* pót.

105. oldal

ÖSZJ. *áldottak* Ig. *üdvöz*

angyalok, A *vesszót* pót.

Pogányt em.

ÖSZJ. *Nap* Ig. *nap*

106. oldal

hurak em.

A' VIRTUS' GYŐZEDELME A' SZERELMEN.

109. oldal

ÖSZJ. *világ* Ig. *virág*

virág is, em.

Sugasát em.

az én szívem, A vesszőt pót.

110. oldal

egy-mást, em. A vesszőt pót.

illetés, A vesszőt pót.

ÖSZJ. *a'* a' re

111. oldal

ÖSZJ. *enyészel* Ig. enyész-cl

112. oldal

ÖSZJ. *vezest* Ig. vezesd

bolgogságra em.

bubájus em.

ÖSZJ. *épitterik*; Ig. épitterik.

ÖSZJ. *közt* Ig. közt.

meg-győzhetetlen em.

borátság em.

ÖSZJ. [F]efiat Ig. [F]érjfiat [em.]

113. oldal

kedves Atyám! A felkiáltójel pót.

kedves Atyám, A vesszőt pót.

ÖSZJ. *szakasz* Ig. szakaszt

szentséget em.

ÖSZJ. *fenyők* Ig. fenyők közül

Már látom, A vesszőt pót.

114. oldal

ÖSZJ. *hív* Ig. hív

ÖSZJ. *tehát meg* Ig. tehát egy ujj meg-

áll em.

ÖSZJ. *értzet lelekké* Ig. az értzet lélekké

makok em.

115. oldal

utalnám em.

észre em.

[ÖSZJ. *legalol váz* Ig. váztol míg meg] Az órszó hibáját jav.

116. oldal

ÖSZJ. *kivánám* Ig. kívánám

gyöngvet em.

mágnes-lőt em.

utan em.

117. oldal
országá em.
ÖSZJ. *ahoz a'* Ig. ehez a'

118. oldal
vissza em.
ÖSZJ. a' maga nádmez Ig. ő maga nádmez?
ÖSZJ. *sors* Ig. a' sors

119. oldal
ÖSZJ. *kennyeidbe* Ig. *könnyeidbe*
egő em.
valahara em.
é hiába em.

120. oldal
ÖSZJ. *zárta* Ig. *zárta*
ÖSZJ. *meg sirtett* Ig. *meg-sértett*

121. oldal
ÖSZJ. *házainkból* Ig. *házamból*
országába em.
szívedbe, A vesszőt pót.
tárculság em.
tárculságnak em.
készülnek em.
egy-mást em.
szeretne. egy A pontot pót., em.

122. oldal
egy-mástól em.
ÖSZJ. *tseppékbe is* Ig. *tseppékbe*
szomat em.
ÖSZJ. *az órát* Ig. *ez órát*
ÖSZJ. *ő föld* Ig. *oh föld!*

123. oldal
Kérlek' em.
oráért em.
végig: A kettőspontot pót.
orám' em.
fel-tamadt em.
Isten em.
ÖSZJ. *égek* Ig. *égek*

124. oldal
ÖSZJ. *hodító/;/* Ig. *hodító* [em.]
hiéu em.

vegső em.
talán é em.
leked, em.
ÖSZJ. *a' mi* Ig. *a' midőn*

125. oldal
Camillo!,, – em.
száltak.” em.
tácvulság em.

126. oldal
nevelni, A vesszőt pót.
határait em.
mennem-: em.

127. oldal
néked.” em.

128. oldal
tutzet em.
Grof em.
ÖSZJ. *kél* Ig. két

129. oldal
ÖSZJ. *párna* Ig. barna
ÖSZJ. *runussára* Ig. tonussára
szemremséllennek em.
ÖSZJ. *már* Ig. más
ÖSZJ. *az égre* Ig. az égre gyűlve

130. oldal
ÖSZJ. *ez a' két* Ig. az. a' két
az alá a' em.
halalodért em.
reménységét em.
Nem is em.
bizatalmadlanság em.
abrazatjakon em.

131. oldal
sorsom, A vesszőt pót.
ÖSZJ. *ki ki* Ig. ki
ÖSZJ. *hogy közbe világol* Ig. közbe világol hogy
paroxismussanak em.
ÖSZJ. *éren* Ig. épen
búnak, A vesszőt pót.

133. oldal
lappangattam, A vesszőt pót.
mindjárt em.

134. oldal
ÖSZJ. két a' Ig. a' két
egyszer em.
vitsza em.
ÖSZJ. osztályos Ig. osztályos
ÖSZJ. *hajjunk* Ig. hajlunk

135. oldal
élég em.
voltál, A vesszőt pót.
most, em.
el menneti em.
kárpok em.
ÖSZJ. *fenn a'* Ig. fenn
ÖSZJ. *mind* Ig. mint
ÖSZJ. *mind* Ig. mint

136. oldal
találnanak em.
ÖSZJ. *ide* Ig. ide,
ÖSZJ. *hideg*, Ig. hideg
ÖSZJ. *nézzen* Ig. *nézzen* em

137. oldal
mézet, em.
mesterség em.

140. oldal
ÖSZJ. *koporsót*, Ig. koporsót, melly
ÖSZJ. *é'* Ig. te
nélkül, A vesszőt pót.

141. oldal
végzéseken, A vesszőt pót.
ÖSZJ. *tavasztok* Ig. tavasznak
ÖSZJ. *kiséri fel* Ig. „itt vége a' Rosamunda beszédének, 's azután Camillo beszél.”
ÖSZJ. *ifjuság*, Ig. ifjuság'

142. oldal
ÖSZJ. *láng é* Ig. láng
ÖSZJ. *rémitő*, Ig. rémitő
ÖSZJ. *habokkal*, Ig. habokkal
ÖSZJ. *rabtársaim*, Ig. rabtársaim
ÖSZJ. *erre* Ig. erre a'

tartsátok em.
üszem em.
szénségébe em.
alkultsal em.

A' SZERELEM' GYŐZEDELME A' VIRTUSON.

145. oldal
vigyasztaljátok em.
arvákat em.

146. oldal
ajándékat, A vesszót pót.
Felséges Császár! A felkiáltójelet pót.
joságodnak em.
Attya em.
Léányanak em.

147. oldal
harmatjával; em.
magános em.
ÖSZJ. *hévseget* Ig. *hévseget* [em.]
enghiteni em.
ÖSZJ. *szol, Enyim Héléna* Ig. *szol, „Enyim,, Héléna* [em.]

148. oldal
egyszer em.
hívu em.
ÖSZJ. *szentek* Ig. *Szemek*
ÖSZJ. *természeti* Ig. *természet*

149. oldal
monoják em.
maga em.
Császár em.
ÖSZJ. *halni* Ig. *hallani*
setétséget em.
ÖSZJ. *Fani* Ig. *fáin*

150. oldal
ÖSZJ. *Ha! ha* Ig. *Háh! Háh!*
Császárját em.
findszájából-azután em., *A vesszót pót.*
szavarádca em.
pontson em.

151. oldal

szólj em.

ÖSZJ. *az erő* Ig. ez erő?

ÖSZJ. *erő* Ig. erő,

képszéledés em.

Iléna. em. *Konstantzia.*

152. oldal

kolts em.

ÖSZJ. *kis asszony* Ig. a' *kisasszony*

152. oldal

ÖSZJ. *fájdalom* Ig. a' *fájdalom*

feje[s]zte em.

ekesség em.

ÖSZJ. *néked* Ig. *néked*;

154. oldal

el-menyen, A *vesszőt* pót.

ÖSZJ. *nyiladtól* Ig. *nyilaidtól*

ÖSZJ. *kezetből* Ig. *kezedből*

hatalodnak em.

Attyának em.

156. oldal

mindjárt, tudom, A *vesszőket* pót.

gondolat, A *vesszőt* pót.

ÖSZJ. *most* Ig. *már most*

világába em.

Jenyéért em.

157. oldal

ÖSZJ. *most!* Ig. *most*

ÖSZJ. *azzal ha, elülte* Ig. *azzal, ha belülte*

Hieronim em.

158. oldal

ÖSZJ. *érkezettel* Ig. *érkezett-el*

szeretél, A *vesszőt* pót.

159. oldal

ki téged, em.

ÖSZJ. *szeretett* Ig. *szeretetét.*

magát, – *azonnal* A *vesszőt* pót., em.

160. oldal

egész em.

a' bűn em.

ÖSZJ. *mennyeivel* Ig. mennyivel

ÖSZJ. *nyeveljek* Ig. neveljek

161. oldal

ÖSZJ. *zenged* Ig. zengd

mást em.

ÖSZJ. *Helena* Ig. Héléna?

Attyok; em.

162. oldal

Heléna-é em.

ÖSZJ. *szennye* Ig. szennyü

szirtjaival, *A vesszőt pót.*

fel-írjak em.

163. oldal

ÖSZJ. *nekünk* Ig. nekünk;

ÖSZJ. *is* Ig. is...

ÖSZJ. *bestzéllet* Ig. beszélget

164. oldal

várnad em.

ÖSZJ. *azon szótól fogva 's majd*, a' helyébe tett igazítás eszre nem vétetet. Ig. 's az enyimnek csak a' tövissei maradtak,

ÖSZJ. *de különben* Ig. különben

165. oldal

ÖSZJ. *világba* Ig. világa

166. oldal

akva em.

167. oldal

allo em.

ÖSZJ. *[meg-]látani* Ig. *[meg-]látni*

meg-esett, em.

168. oldal

ÖSZJ. *iszonyabb* Ig. leg-iszonyubb

Tehat em.

ÖSZJ. *jö* Ig. jó

169. oldal

ÖSZJ. *busugárid* Ig. bus sugárid

előjái em.

ÖSZJ. *az én Héléna-m?* Ig. *Hol az én Héléna-m?*

ijézt em.

hivu em.

meg-tsokollok em.

170. oldal

ÖSZJ. „azon szó után éjtszaka ki-hagyatott ez a' rend: Fogadj-el egy Meny-Asszonyt koporso!”

ÖSZJ. jelenlj meg Ig. jelenj-meg

ÖSZJ. Kep olyan könnyü Ig. Kép? olyan Könnyü!

ÖSZJ. hegyelmed Ig. kegyelmet

171. oldal

egésszen em.

öszve fog-lala em.

fergei em.

Századok. 'Tehát em.

ÖSZJ. mely ellő Ig. mellyel ő

ÖSZJ. 's millyen Ig. 's a' millyen

172. oldal

ÖSZJ. Aljátok-meg Ig. **Á**ljatok-meg [em.]

ÖSZJ. éget te Ig. égette [?]

ÖSZJ. illérnek Ig. fillérnek

ÖSZJ. éghetetlen Ig. véghetetlen

ÖSZJ. halalal Ig. halállal

hiuutt em.

még-aranyozd em.

el-jegyzem, A vesszőt pót.

173. oldal

mög em.

174. oldal

még-tanodni em.

holdogsága, em.

ÖSZJ. menyek Ig. mennyek

HIBÁK ÉS IGAZÍTÁSOK.

175. oldal

rugot em.

még sok, A vesszőt pót.

176. oldal

szeretet, em.

gonószabb em.

177. oldal

latassék em.

szívek, em.

ő-tell; em.

NÉMELY JEGYZÉSEK:

180. oldal
latna em.

181. oldal
szarnya em.
tsak út, A vesszőt pót.

A' PÁRISI PER.

185. oldal
út em.
tetmészetbe em.
sót, A vesszőt pót.
út em.
Beszébébe em.

186. oldal
gyógyítaná, A vesszőt pót.
sokakan em.
inkább em.
félén, A vesszőt pót.
kötül em.

187. oldal
PP. „HIPODÁM Prokátor nints a' személyek közé fel téve. –” Ezt a hiányosságot pótoltuk.

188. oldal
kereskedő, A vesszőt pót.

189. oldal
métisére em.
PP. *oszlópon* Ig. fedelen.
odával em.

191. oldal
förditást em.
a. em.

192. oldal
tükéjét em.

193. oldal
PP. 'Sido Ig. JEAN.
hícrat em.

197. oldal
A NYOLCTZADIK JELENÉS. számozási hiba miatt kétszer szerepel, ezért római számokkal különítettük el őket.
Ákár mint, A vesszőt pót.

202. oldal
PP. *tóba* Ig. vízbe.
felesége em.

204. oldal
nints em.
ámor em.

209. oldal
lessz em.

210. oldal
mondják em.
talál, em.

212. oldal
többet em.

213. oldal
Kí em.

214. oldal
tudtak em.

216. oldal
BERNÁTDdal em.
nyulni; em.
béka-tekenőkö em.

217. oldal
melhyek em.

218. oldal
töredékbe-is em.

219. oldal
meg-érdemlene em.

221. oldal
tutzet em.
fél-ágaim em.

222. oldal
Hiszem em.
faj em.
le-költözmem em.

223. oldal
legyénységgel em.

224. oldal
HATODIK JELENÉS. Téves számozás, em.

226. oldal
áz em.
Párnsi em.

228. oldal
halasztásra em.

230. oldal
hejj em.

239. oldal
valámi em.
masok' em.
jelensege em.

241. oldal
beszeli em.

245. oldal
versenyt em.

250. oldal
mu'sikálók em.

255. oldal
kezembe lesz, A vesszőt pót.

256. oldal
özege, A vesszőt pót.

258. oldal
sácvát-is em.
vidámabbatsba em.
első em.

JEGYZETEK AZ EGYES MUNKÁKHOZ

ÖTSZOMORU JÁTÉK, ÉDES HAZÁM!

9. oldal

Nonus annusig (lat.): kilenc évig. Az eredetiben: „nonumque prematur in annum” – „kilenc évig tartsd vissza a műved” (Horatius: *Episztolák*, II. 3.).

Aræopagus (gör., tört.): az ókori Athénban a legfelső törvényszék.

Bene qui latuít visit (lat.): helyesen: „*Bene qui latuít bene visit*”, Ovidius: „Jól élt, aki jól rejtkezdedt”.

a' Birák, (ki-választott Szentjei a' Hazának) a' méltot ki-adnák: utalás a pályázati felhívás 6. pontjára: „A' jutalmat érdemlő két darab ki is fog jönni nyomtatásban.” (*Kérdélyi Muzéum*, I. köt., 157.)

a' Szenteknek egygyességére, 's az Istennek Országá: utalás a *Hiszkegy (Credo)* szövegére. *köz vonszodás*: gravitáció.

abronis (rég.): kör, kerület, burok.

pro sua domo (lat.): saját házáért; Cicero egyik beszédének a címe.

10. oldal

Poëzis (gör.): a szépírás mestersége.

minden (rég.): mindenki.

Én kritikát majd semmit, 's Poétai munkát is keveset olvastam: Bolyainak ez a megjegyzése – a mentegetőzésen túl – is valószínűleg helytálló. A korszak magyar irodalmának ismerete érzékelhetően hiányzik műveltségéből, de a kijelentés elsősorban a kritikai munkák ismeretének hiányára igaz teljes érvénnyel. Bolyai dramaturgiai ismereteinek szemléltetésére szolgál később (valószínűleg 1836 körül) keletkezett jegyzete:

A DRÁMÁRÓL

Az epopoea inkább megszenvedí folyvást a felemelkedő beszédet mint a dráma.

Mindenik egység legyen, azaz: egy legyen a főcél és minden arra feleljen meg, a mi csak mellékes is, (hogy igen simplex ne legyen) mind arra szolgáljon.

A test magában legyen szép nemes.

Az öltözete olyan legyen, hogy nyerjen vele az eltakart mezítelen szépség ... talán egy csillag s vagy két ordó a mellén ... egy solitair szalag a matrona fején s csak annyi gyöngy a mellén, hogy a mellét el ne fedje. Egy szép lány ugyan egészen szép nem azzal a fényességgel, ha nem mezítelen, a köntöse lehet bibor is s gyöngy is (v. gyolcs?), ne talán minél vakítóbb, annál szebb. Igen színes ne legyen mindenütt kiáltna, nehogy mint a rossz perespectíván a természet mindenütt szívárvánnyal látszik ackromatis (legyen). Sem nem kell azon igyekez-

ni, hogy minden veres legyen, legyen csak az veres, a mi az, legyen a szép tiszta ég napja tiündököltető az egész vidék.

A színek elegyítése legyen harmonizáló s tagok nagysága.

Az értesse végig nőjjön, mint egy leány meglátásától kezdődve a esókiig ... azaz mintegy távolról látszani kezdődő tárgy a mint közeledik. Az indulat, mikor nagyra hág, maga beszéljen, nem erőltetett, keresett puffadtsággal s nem hosszú, rövid, igaz, egyszerre mozdító kirohanással. Közönségesen valamikor maga akarja az ember rendíteni a lelket, kerülje a környül állásos leírást, fősvényen a szókbán s mellékes, a főt elrontó képekben fejezze ne ki magát, okosan kiválaszta azt, a mely egyedül többet teszen, mint együtt a sok, ha talán külön mindenik erős lett volna. [...]

A szublimenek a fenn írt rövidség különösen szükséges, mivel a léleknek az a tágulása mindjárt visszamenyen s kedvetlenségé válik, ha vissza nem bocsátatják.

A fattyu szívárvány színek is itt különösen ezél ellen valók.

A szublimenek sokszor a rendeletlen forma s homályosság egyik vonása ... A lélek szereti a véghetetlen prospectust, mivel ott a valami jónak lehetősége marad fenn. *Quod latent meliore putamus...* A homályosság optice nagyobbnak, tágosabbnak mutat, nem látszik a határ, nincs megkötve a lélek szabadsága: és a regulás feszesség nem enged kedves játékot a phantasiának.

(*Bolyai Farkas töredékes jegyzetei*, V., Közli KONCZ József, in ItK 1903., 228.)

jelenvalo (rég.): jelen, jelen idő.

pillanat (rég.): pillanat.

Serafim (héber, lat.): a zsidó és a keresztény vallásban az angyalok kilencedik karának hatszárnyú angyalai; a héber szeráf többes számú alakja.

quiescentia (lat., rég.): nyugalom.

fattyu (rég., nép.): bitang; törvénytelen.

me tabula sacer voluca paries... (lat.): Horatius: Ódák I., V., 13–14.: „... szent fala hirdeti / táblámmal...”

légio (lat.): sokaság, tömeg.

Conto (ol., ném., rég.): számla, adósság.

Jupiter (lat., mit.): a görög mitológia főistenének, Zeusznak latin megfelelője.

elementum (lat.): elem.

Pegasus (gör., mit.): a múzsák szárnyas lova; a költői tehetség és ihlet jelképe.

Pindus (gör., mit.): Thesszália és Épirusz közötti hatalmas hegylánc, a múzsák egyik lakóhelye.

PAUSÁNIÁS VAGY A 'NAGYRAVÁGYÁS' ÁLDOZATJA.

Bolyainak a spártai állapotok iránti érdeklődését mutatja egy későbbi, föltehetőleg 1836 körül készült leírása:

LYCURGUS TÖRVÉNYEIRŐL

A legfő mestersége a törvényadásnak a vétekre való ösztönöket elhárítani. Lycurgus a határt felosztotta. Mikor meghalt valaki, a haza volt az örököse, gyermeke nem is volt senkinek. Mihelyt született, a szüléké többé nem volt. Arra rendelt öregek megvizsgálták, ha nyomorék volt, egy mély árokba vetették: ha erős, dajkának adták, nem polálták. Hét esztendőskorában köz nevelő helyen mind együtt neveltettek egyformán, olyan keveset tanultak, hogy még számolni se tudtak jól.

Csak megérteknek engedtetett meg a házasság, két esztendeig csak titkon és ritkán engedtetett meg a feleség látogatása. A házassági hitszegés nem volt vétek.

Együtt ebédeltek, igen egyszerű, de mértékletességgel s appetitussal fűszerezett asztaloknál, a király is ott volt, neki két portio jutott, hogy vendéget híhasson.

A pénzek vas volt s izzón eezetbe mártva, hogy semmiképen ne serkentse fel a kívánságot, nehéz volt csak kevés summa is.

A gyermekeket verték a Dianna oltáránál s készebbek voltak meghalni, mint nyikkanjanak. Lopniok is szabad volt, ha időközbe megéheztek mint a vadak. Egy gyermeket a lopott róka fia kegyetlenül mart, s még se jelentette ki. Ha észrevették – olyan ügyetlenül csinálva, megverték.

Ha valaki elfutott a hadban, mindennek szabad volt verni, félig leberetvált félig lenyírott szakállal meghunyászkodva jártak mindentől megvetve.

A közös asztaloktól kirekesztetni nagy gyalázat volt, nem enni jóízűn is szégyen volt, mint egy jele, hogy azon kívül ett.

A közös játékokban 3 kart formáltak s így ekhoztak egymásra:

Öregek:

Voltunk mi vitézek hajdan,
Ifjuságunk hajnalában.

A férfi kar erejének érzésében:

Most mi vagyunk azok, itt állunk,
Bizonyítani a kiknek tetszik.

A gyermeki kar:

Egykor mi leszünk a vitézek,
S nagy tetteitek szép híre eltűnt.

Rövid velős beszédűek voltak: egynek Lycurgus a ki kérdezte miért szeretik a rövid beszédet, mert *határos* ugymond, a *hallgatással*.

A Thermopilei szorosnál elesetek Epiaphiuma:

Beszéld el vándor ha Spártába érsz, hogy mi törvénynek engedelmeskedve estünk itten el.

Leonidás otthon megülte temetési pompáját s feleségétől elválván: Érdemes férjet kívánok neked – úgy mond – és gyermekeket, kik hozzá hasonlitsanak.

Ekkor mondta bajtársainak: Ugy ebédeljetek, hazafiak hogy estve Plutónal vasorálunk.

A vagyont nemesak a hazának önként odaadták, sőt olyan tág volt a birtok jog, hogy ha másnak szüksége volt rá, minden esuda nélkül hozzányult, mint egy házban a testvérek, felült az ember a más lovára, csak hírivel vitte el s neki vissza adta.

Lycurgus gyönyörködött a spártai határba, azt mondotta, hogy úgy néz ki, mintha testvéreké volna most nem rég osztva fel.

A házi kerület köteleit tágitotta s azzal a hazához kötötte szorosabban. A különös központokat egy központba sugározta egybe. Minden törvényben egyhangzat volt s arra is ügyelt, hogy se idegenek ne jöjjenek, se spártaiak ne menjenek a természettől elszigetelt s magával megelégedhető Peloponesusba, hogy egyébre ne kapjanak kedvet s meg ne fertőztetődjenek boldogságok.

A tudományos gyűjteményt [!] hibáknak teszi ki:

1. Hogy a Lycurgus törvényei mind Leonidasokat formáltak, egy Miltiadest sem.

2. Hogy a házi egybeköttetés kedves érzéseit, az élet legfőbb kincsét eloltotta.

3. Hogy a házasságtörést megengedte.

Az első nem látom miért lenne. A házi külön centrumi kerület pedig éppen az, a mi leginkább gátolja az Isten országát s ravaszszá, roszzá teszi az embert s meghalni engedi. A mi házasságunk *vételekkel börtöni* a földet.

Még kettőt elfelejtettem:

Az elhízott embert esufolták, mint henjét. A vén ifju legényt is. A vének előtt felköltek, de a vén legény előtt nem. Ezeknek nem volt szabad a leányok játékjokiban is jelen lenni. Ugy tudom mezitelen játszódtak némelykor s úgy táncoltak, talán küzdöttek a férfiakkal. Ez egy kicsit vadoeska.

Lycurgus sokat fogott venni a Cretai Minostól, ott is együtt ettek.

Mikor a törvényét kiadta egy vad ifju kővel kiütötte a szemét. Lycurgus békével elszenvedte s azután magát az ifjut úgy megengesztelte hogy különösen szerette őtet.

Homer egy hősről úgy ír: Ugy rohant ellensége ellenébe mint egy leszakadt kőszikla a magasságból, mely a térre érve megáll.

(*Bolyai Farkas töredék jegyzetei, VIII.*, Közli KONCZ József, in *IrK* 1903., 232–234.)

12. oldal

Ephorosok (gör., lat., tört.): ephorosok, az ókori Spártában a legfőbb végrehajtó hatalmat gyakorló, egy évre választott öt tisztviselő.

13. oldal

vakmerő Oriások (mit.): utalás a gigászokkal vívott küzdelemre.

világ (rég.): fény.

számvetés (rég.): gondolkodás.

14. oldal

Olympus (gör., mit.): Olümposz, hegység Görögországban, ahol a mitológia szerint az istenek éltek.

fekete-sárga gyűlölség: barokkos jelzőhasználat, amely a gyűlöletnek az epeműködéssel való összekapcsoltságát feltételezte, illetve a melankólia (fekete epe) régi magyarázatára utal.

15. oldal

bubák (rég., táj.): bábok.

mind (táj.): mint.

hog (rég.): csomó, kötés.

rendek (táj., rég.): sorok.

16. oldal

Mardonius: Darius, majd Xerxes egyik fővezére a görögök elleni harcban.

Chaos (gör., lat.): a világ keletkezését megelőző rendezetlen mitológiai őszállapot megnevezése; Bolyainál ennek a fogalomnak gyakran morális értelme is van: a rendezetlenség, a törvény (köztük a morális törvény) nélküli állapot értelmében bukkan fel: „De mi választja-ei ebbe a' Cháosba a' világosságot a' sötétségtől? Felelet, az Isten benn a' mi lelkünkbe.” (*Pope' Proba-Tétele az Emberről*. Anglusból fordítva. Más poétákból való toldalékkal. M. Vásárhelyen, Nyomtatott a' Reform. Kollégyom' betűivel, 1819., 27–28.)

17. oldal

pola-kötő (nép.): pólya kötő, vékony szalag.

Saturnus (gör., mit.): Krónosz; Uránusz és Gaia fia, a titánok között a legfiatalabb. Apja helyére lépve uralkodása az aranykor idejét jelentette a görög-római mitológiában.

burján (rég., nép.): gaz, gyom, hasznavehetetlen növény.

19. oldal

Amor (lat.): a szerelem istene a római mitológiában.

Vénus (lat.): a szerelem istenasszonya a római mitológiában (a görög Aphrodité megfelelője).

Apelles: Apellész, híres görög festő, az i. e. IV. század második felében élt, Nagy Sándor pártfogolta; képei egyrészt a kellem (Aphrodité, Charis stb.), másrészt a háború (Artemisz; Nagy Sándor, illetve hadvezérei) megjelenítéseiként váltak híressé.

20. oldal

Lycurgus (gör.): Lükurgosz, Spárta mondai törvényhozója.

Élizeum (gör.): a görög mitológiában az üdvözültek árnyainak tartózkodási helye.

25. oldal

planta (rég.): planéta, bolygó.

meg-fogni (rég.): megérteni.

Thermopylák' szent Árnyékai: a Thermophülénél meghalt harminc spártai harcos. A *Lycurgus törvényeiről* című töredékben az elesett hősök sírfeliratát Bolyai a következő-

képp fordította: „Beszéld el vándor ha Spártába érsz, hogy mi törvénynek engedelmeskedve estünk itten el.”

ether (gör., lat., rég.): világűr; az egész világűrt betöltő, elméletileg feltételezett anyag.
azomba (rég.): közben.

28. oldal

mind ír (rég.): mindeközben, folyamatosan (ír).

Hélota: az ókori Spártában az állam tulajdonában lévő és földművelésre kényszerített rabszolga.

sententia (lat., rég.): ítélet, végzés.

30. oldal

Styx (gör., mít.): Sztix, az alvilág határfolyója, a görög mitológiában, amelyen Kharón szállítja át a lelkeket.

33. oldal

Neptun (lat.): a római mitológiában a tengerek istene.

34. oldal

Titán (gör., mít.): a Zeusszal harcoló hatalmas crejeű óriások (titánok) neve.

fenő (rég., táj.): küllő.

37. oldal

Pallás (gör., mít.): Pallasz Athéné, a bölcsesség, a tudomány és a mesterségek istennője a görög mitológiában (latin megfelelője: Minerva).

38. oldal

Furiák (lat.): a bosszúállás istennői a római mitológiában (a görög Erinnüsök megfelelői).

40. oldal

zéfírek (gör.): enyhe nyugati szelek.

II. MOHAMED VAGY A' DITSÓSÉG' GYŐZEDELME A' SZERELMEN

47. oldal

pádimentom (rég.): padló.

48. oldal

Contignatio (lat.): emelet; gerendázat, faalkotmány.

49. oldal

Abrahám (bibl.): Ábrahám történetét Mózes első könyve mondja el (vö.: 1 Móz 12–25,11.).

51. oldal

Zéfírek (gör.): enyhe nyugati szelek.

52. oldal

Cherubimok (héber): a zsidó és a keresztény vallásban a kerub az angyalok legmagasabb karának második fokozatába tartozó angyal; a kerubim a kerub többes számú alakja.

53. oldal

abronts (rég.): körpálya.

54. oldal

orákulum (lat.): jóslat; jósda, jóshely.

55. oldal

élémentom (lat.): clem.

57. oldal

a' végheletlenbe terjedő karikái: a víz koncentrikus körei.

58. oldal

audentzia (lat., rég.): fogadás, kihallgatás – magas rangú személy előtt.

60. oldal

vox (lat.): szavazat, döntési jog.

Zénith (arab, ol.): tetőpont, csúcspon (csillagászat).

ingrédientzia (lat.): alkotórész, kellék.

appetitus (lat.): étvágy.

61. oldal

az élet egy sokadalom: közhely, szólás; a *sokadalom* régi jelentése 'vásár'.

klenodium (lat., rég.): drágaság, kincs, ereklye.

minden (rég.): mindenki.

62. oldal

pázsint (rég., táj.): pázsit.

nyücek: a vanitas-irodalom közhelyeként a halott húsán élősködő férgek; kicsi, fehér vagy szürkés rovarfajta.

pipere (lat., rég.): cifrázkodás, fényűzés.

64. oldal

Történetből (rég.): véletlenül.

trutzol (rég., ném.): duzzog, dacol, makacskodik.

65. oldal

Oriások (mit.): gigászok.

nem tartozik számolni: számot adni.

69. oldal

Sámson (bibl.): nagy erejű hős (vö.: Bir 13,1–31.).

tyranus (gör., lat.): önkényúr, zsarnok.

70. oldal

Ethna: Etna, működő vulkán Szicíliában.

72. oldal

a' fátum könyve (lat., rég.): a sors, a végzet toposza.

soholl se (rég., táj.): sehol se.

KEMÉNY SIMON VAGY A' HAZASZERETET ÁLDOZATJA.

81. oldal

udu (rég.): nedves, dohos öreg fa.

Parola (ol., rég.): jelszó.

hatalmas (rég.): hathatós, hatékony.

82. oldal

Donatio (lat.): adomány.

kinek élete a' seprejére jutott: végére jutott.

84. oldal

kisség (rég.): kissé.

86. oldal

Job ördögei: utalás a bibliai Jób történetére.

Klenodium (lat., rég.): drágaság, kincs, ereklye.

87. oldal

mérges burján (rég., nép.): gaz, gyom, hasznavehetetlen növény.

Krakkai (rég., nép.): az erdélyi Boroskrakkó helynév változata.

meg-sententiázott: elítélt, halálraítélt.

88. oldal

Árkangyal (gör., lat.): az angyalok hierarchiájában a legfőbb angyalok (Mihály, Gábor, Rafael) neve.

mint egy Jupiter az Oriásokra: utalás Jupiternek a gigászokkal vívott küzdelmére.

90. oldal

sillaba (gör., lat.): szótag.

92. oldal

Judit (bibl.): utalás a bibliai Judit-könyvének történetére.

94. oldal

Serafimok: (héber, lat.): a zsidó és a keresztény vallásban az angyalok kilencedik karának hatszárnyú angyalai; a héber szeráf többes számú alakja.

95. oldal

SIMONIS: lásd még Bolyai megjegyzését a *Némely Jegyzések* szövegében: „Ezen szó után SIMONIS még lehetett meg esmerni némelly betüket úgy mint K... M... NY 's még azon a' köven (melly nagyon poronyu volt) kívül találtak egy más crös fejeér márvány követ, gothus fractur forma de el-olvashatatlan írással”.

96. oldal

Cherubimok (héber, lat.): a zsidó és a keresztény vallásban a kerub az angyalok legmagasabb karának második fokozatába tartozó angyal; a kerubim a kerub többes számú alakja.

100. oldal

Goliátok: uralás a bibliai történetre, a filiszteus, hatalmas teremű Góliátot a fiatal Dávid legyőzte (vö.: 1 Sám 17.26–58.).

101. oldal

klenodium (lat., rég.): drágaság, kincs, ereklye.

102. oldal

brontes (rég., táj.): hatalmas (termetű), nagy csontú, tagbaszakadt (ember).

Áldott vagy te Erdélynek leányai között! az Údvözlégy (Ave Maria) parafrázisra. (Vö. még: Lk 1, 39–43.).

103. oldal

szikárol (rég.): szikra.

gyakor (rég.): gyakran.

105. oldal

Deciusok (lat.): apa és fia; tekintélyes plebejus nemzetségből származó hadvezérek, mindketten önként vállalt hősi halálukkal adtak lelkesítő példát az önfeláldozó hazaszeretetből.

Leonidas (gör.): spártai hős, maroknyi seregével a túlerőben lévő perzsa sereg elleni harcban esett el a thermopülai szoros védelmében.

Minerva (gör., lat.): a római (görög) mitológia szerint Minerva (Pallas) Jupiter (Zeusz) fejéből pattant ki teljes fegyverzetben.

A' VIRTUS' GYŐZEDELME A' SZERELMEN

108. oldal

Oneglia: talán Angliára játszik rá ez a névalak. („A virtus győzedelme a szerelmen Shakespeare Két veronai ifjú című színjátékával mutat rokonságot.” Abafáy 1964., 1007.)

109. oldal

pillantóim (rég.): pilláim.

110. oldal

Status (lat.): állapot, helyzet.

Statua (lat.): szobor.

elektrikai (rég.): elektromos.

112. oldal

Gráziák (lat.): a báj és a kellem három istennőjének neve a római mitológiában.

113. oldal

triumfus (lat.): diadalmenet; újjongó ünneplés.

114. oldal

Vénus (lat.): a szerelem istenasszonya a római mitológiában.

Minerva (lat.): a bölcsesség istennője a római mitológiában.

pauza (lat.): szünet.

interes (lat., rég.): kamat.

115. oldal

Sympathia (gör., lat.): vonzalom, vonzódás, barátság.

accord (fr.): legalább három különböző magasságú zenei hangnak egyidejű hangzása.

116. oldal

allé (fr.): fasorral szegélyezett széles, egyenes út.

ketté vágva: közbe vágva, megszakítva.

Szix (mit.): Stix, az ókori görög mitológiában az alvilág határfolyója, amelyen Kharón szállítja át a lelkeket.

117. oldal

Sententia (lat.): ítélet.

Cherubimok (héber, lat.): a zsidó és a keresztény vallásban a kerub az angyalok legmagasabb karának második fokozatába tartozó angyal; a héber kerub többes számú alakja.

Cytherea (gör.): Aphroditének, a szerelem istennőjének mellékneve; Kypros (Ciprus) szigete, az istennő kultuszhelye alapján.

Élizeum (gör.): a görög mitológiában az üdvözültek árnyainak tartózkodási helye.

119. oldal

intézet (rég.): döntés.

120. oldal

minák (lat.): bányászati járatok, tárnák.

121. oldal

Rafael: Raffafello di Giovanni Santi (1483–1520), olasz festő és építész.

sententia (lat.): ítélet.

Józsue (bibl.): Józsué, Mózes utódja, aki a negyven évi bolyongás után majd bevezette a népet az ígéret földjére (vö.: 5 Móz 31,1–15, illetve Józsué könyve).

ha csak bé nézni engedtetik Kanaánba (bibl.): vö.: 5 Móz 32,44–52.

122. oldal

Hercules (gör., lat.): Héraklész, rendkívüli erejű görög mondai hős.

Eolus (gör., mít.): Aidosz, a szelek ura és őrzője.

Nimfa (gör.): a görög–római mitológiában a természet erőit megszemélyesítő, hosszú életű, örökké fiatal istennő.

Sofia (gör.): bölcsesség.

124. oldal

Contractus (lat.): szerződés, egyezség.

cursus (lat.): árfolyam.

Alol-írás (rég.): aláírás.

125. oldal

Klenodium (lat., rég.): drágaság, kincs, ereklye.

126. oldal

paroxismus (gör., lat.): őrjöngés; a szenvedély legmagasabb fokára hágott, önkívülettel határos indulatkitörés.

127. oldal

Cook: James Cook (1728–1779) híres angol hajós és felfedező. Utazásairól beszámoló munkái 1810-ben jelentek meg először teljes magyar fordításban.

contractus (lat.): szerződés, egyezség.

Spion (fr.): kém, titkos ügynök.

128. oldal

emberiséget: emberséget.

129. oldal

tonus (lat., gör.): állapot, árnyalat; az izmok, az idegek normális feszültsége nyugalmi állapotban.

130. oldal

Szena (gör., lat.): feltűnő, botránys jelenet, történés.

131. oldal

Kariátis (rég.): rövid távolságon belül ható, nagy szóródású tüzérségi lőszer.

132. oldal

Fátum (lat.): végzet.

133. oldal

antipossa (lat.): ellenfele, ellenlábasa.

varasbéka (nép.): varangyos béka.

Konto (lat.): számla, tartozás.

135. oldal

bánkrotíroz (ol., ném.): csódba jut, tönkre megy.

136. oldal

contreband (fr.: contrebande): csempészet; csempészáru.

Contora (lat.): hitelre.

Klenodium (lat., rég.): drágaság, kincs, ereklye.

137. oldal

Quintessentia (lat.): valaminek a lényege, veleje.

Alchimia (arab): a középkorban művelt titkos kémia, közismerten az aranyésinálás célja állt törekvései középpontjában.

orákulum (lat.): jóslat; jósda, jóshely.

138. oldal

Furiák (lat.): a bosszúállás istennői a római mitológiában (a görög Erinnüsök megfelelői).

139. oldal

Achilles (gör., mít.): Akhillész, Péleusnak és Thétisnek a fia, a műrvidanok királya volt Thesszáliában; az *Illász* főhőse.

142. oldal

statua (lat.): szobor.

A' SZERELLEM' GYŐZEDELME A' VIRTUSON

145. oldal

II. Basilius: II. Basiliusz, mellékneve: a bolgárölő (956–1025), II. Romanso császár fia. Testvérével, VIII. Konstantinnal együtt uralkodott 976-tól, tizenkét év múlva egyedül kezdett kormányozni. Hosszú háborúkat folytatott a bolgárok ellen (990–1018), hatalmukat teljesen összezúzta, a leverte ellenséggel kegyetlenül bánt, a foglyok szeméit kiszúratta stb. Győzelmei révén a birodalom határait ismét a Dunáig terjesztette ki. Öreg korában megbánva ifjúsága bűneit, szigorú, aszketikus életet élt. Gyermektelenül halt meg.

146. oldal

égböpont (rég.): gyújtópont, fókusz.

triumphus (lat.): diadalmenet; újjongó ünneplés.

sepreje: az alja, a csőceselék.

148. oldal

Quintessenzia (lat.): valaminek a lényege, veleje.

sententia (lat.): ítélet.

negligé (fr.): kényelmes házi ruha, hiányos öltözék.

149. oldal

Konfekt (ném., rég.): nyalánkság, csemege.

Klenodium (lat., rég.): drágaság, kincs, ereklye.

150. oldal

Sceptrum (lat.): jogar, kormány pálca.

aeuino-etium (lat.): rontott alak; napéjegylenlőség.

aeuinoeliumat (lat.): napéjegylenlőség.

aeuator (lat.): egyenlítő.

almarium (lat., rég.): alacsony polcos, üveges szekrény.

151. oldal

tinctura (lat.): valamilyen oldószer segítségével növényi vagy állati részekből készült kivonat.

Sympathia (lat.): együttérzés.

152. oldal

Történet (rég.): véletlen.

153. oldal

Kapitalis (lat.): tőke.

interesse (lat., rég.): kamat.

kárpit (rég.): függöny.

155. oldal

ésszkashelyek: északi helyek.

157. oldal

bánkrot (ol., ném.): összeomlás, csőd, pusztulás.

158. oldal

virgula (lat.): vessző.

punctum (lat.): pont.

159. oldal

Colonia (lat.): telep, település.

161. oldal

Elizeum (gör.): a görög mitológiában az üdvözültek árnyainak tartózkodási helye.

162. oldal

Conto (lat.): tartozás, számla.

164. oldal

barométerum (gör., lat.): légnyomásmérő.

paroxismus (gör., lat.): őrjöngés; a szenvedély legmagasabb fokára hágott, önkívülettel határos indulatkitörés.

165. oldal

Retorta (lat.): a vegyészethen alkalmazott, elsősorban lepárlásra szolgáló hajlított nyakú, körte formájú eszköz.

Spiritus (lat.): szellem, lélek; alkohol; denaturált szesz.

166. oldal

Pluto (mit.): a római mitológiában az alvilág istene.

várda (rég.): tornác, őrhely.

167. oldal

sententia (lat.): ítélet.

HIBÁK ÉS IGAZÍTÁSOK

175. oldal

intézet (rég.): intézkedés, alapítvány.

Teleki Josef: (1738–1796) gróf, koronaőr; erdélyi irodalom- és művészetpártoló főúr.

arány (rég.): cél, szándék.

176. oldal

„Igy némuljon-meg Póppal: *Minden eset arány; minden dissonantia nem értett hármónia; 's a' Részbe rosz, jó az Egészbe.*” – Pope híres tanköltményének (*Essay on Man*, 1733.) ez a részlete Bolyai fordításának megjelent szövegében a következőképpen szerepel: „Az egész természet előtted esmeretlen mesterség; minden dissonantzia, nem-értett hármónia; 's a' révelygő okosságnak; az Igazság ez: Minden úgy jó, a' mint van rendelve.” (*Pope' Proba-Tétele az Emberről*. Anglusból fordítva. Más poétákból való toldalékkal. M. Vásárhelyen, Nyomtattatott a' Reform. Kollégyom' betűivel 1819. 17.) A Bolyai által idézett rész nem egyezik meg saját, időben valószínűleg későbbi fordításával. Az is föltételezhető, hogy később módosított az itt szereplő változaton. (És esetleg számításba vehető még Pápai István nagyenyedi református lelkész által készített fordítás (*Pope-nak az emberről való levelei*. Szegeden, 1798.), amelyet Bolyai bizonyára ismert; esetleg innen származhat az idézett rész. A könyvhöz sajnos nem sikerült hozzájutnunk.)

épidémia (gör., lat.): járvány, ragály.

Ariszides: Arisztideusz (i. e. 530 k.–467), híres athéni államférfi volt; Themisztoklész nagyratörő terveivel szemben alulmaradt, és a nép cserépszavazással tízévi száműzetésre ítélte 484-ben.

Corythus (gör.): Kókitosz, az alvilág folyója, a Styx egyik elágazása.

177. oldal

Sisyphus (gör.): Sziszüphosz, mitológiai figura, az istenek büntetéseként az alvilágban egy súlyos sziklát kellett egy meredek hegyre felgörgetnie, amely azonban mindig visszazuhan.

Tantalus (gör.): Tantalosz, a görög mitológiában szereplő király, akit gyermekgyilkosságért Zeusz megbüntetett: az alvilágban ízletes ételek és italok voltak körülötte, de amint értük nyúlt, eltűntek előle, sem éhét, sem szomját soha esillapítani nem tudta.

Testamentum (lat.): itt: az Évangélium.

szent Vatsorában: utalás az agapéra, a szereterlakomára, mint az eucharisztia, az oltári szentség megalapítására.

178. oldal

Hagyomány (rég.): itt: rendelkezés.

Rhen[us]. forint: rajnai forint.

Exemplár (lat.): (könyv) példány.

interesse (lat.): kamat.

Ispolályt fundálta (rég., lat.): kórházat alapított.

Colletum (lat.): pénzhozzájárulás.

G/rofl. Kemény Sámuel: (†1861) gerendi földbirtokos, könyvtárát és gyűjteményét az Erdélyi Múzeumra hagyta.

Capitalis' Interessét: a tőke kamatát.

Simon Napján: október 28-án; 1817-ben és 1818-ban történt is ilyen szétosztás (Dávid 1979., 80–81.).

NÉMELY JEGYZÉSEK:

180. oldal

plajbász (ném., nép.): cseruza.

pornyu (rég.): porhanyós.

gothus fractur (lat.): (nyomtatott) gót betű.

Titulus (lat.): cím.

Privilegium (lat.): kiváltság.

myviassát: méhviasz [?].

Lipsiai Sokadalom: a lipcsei vásár.

181. oldal

instinctus (lat.): ösztön.

Corregio: Correggio, Antonio Allegri (1494–1534) híres olasz festő, a barokk festészet egyik nagy megindítója.

A' PÁRISI PER.

185. oldal

pegazus (gör., mit.): a múzsák szárnyas lova; a költői tehetség és ihlet jelképe.

búrján (nép., rég.): gaz, gyom; hasznavehetetlen növény.

praelendákván (lat., rég.): vmire igényt tartva, követelve, megkívánva.

legio (lat.): nagy tömeg, sokaság.

'seniroz (rég., nép.): zseniroz, zavar.

186. oldal

Capitalis (lat.): tőke.

genealogia (lat.): családfa.

a' Párisi Akták közt találtatik Lásd Kluge: A. F. Kluge: *Versuch einer Darstellung des animalischen Magnetismus als Heilmittel*. 1815-ben jelent meg, a Bolyai által feldolgozott történet a könyv 312–313. oldalán olvasható (Abafáy 1964., 1008.).

„Hogy a' *Lenni vagy nem lenni* önként van köverve a' III-dik Fel-vonás cím; és hogy követtem, azt-is azon Anglus példáján tettem, a' ki a' *Nyomtatatni*-val követte”: Az *Erdélyi Múzeum* Bolyai által hivatkozott közleményét az összehasonlítás kedvéért közöljük:

HAMLET MONOLOGJÁNAK PARODIÁJA.

JAGO SZERINT ANGLUSBÓL. *)

Előkérlelem. Ezen monologot igen sok Írónak, mint számtalan sok más nemzetbeli Írókon megpróbált, 's esalhatatlanúl jónak talált praeservativumot egyenesen lélekkel ajánljuk. De, mivel előre tudjuk, hogy a' Literatori hypocondria miatt egyike sem fogja magát betegeskedőnek tartani, szeretettel kérünk sokakat, vegyék állapotjokat gondolóra, 's ne bízzakodjanak olly vaktában egészséges voltokba, mert – doktori parabolánkra mondjuk – idő nap előtt meghalnak.

Nyomtattatni, vagy nem nyomtattatni, ez már most a' nagy kérdés! Mi jobb? eltemetni az Íróasztal' fiókjába a' néki dühödött fantazia' furesa szökecséit 's fatyjait, vagy sajtó alá tétetni a' czifra betűkkel leírt munkát, 's közre-bocsátásával levenni róla kezünket. Nyomtattatni – gyanakodni – egyebet semmit sem, 's az első felvonásnál azt mondhatni: vége a' főfájásnak, 's az írásba-örültség' ezer természetes kínzásainak. Hisz' ez olyan ezél, mellyet forróan kell ohajtanunk. Nyomtattatni – lefényleni azon deszkáról, mellyen Pope aranyozott bornyúbőr kötésben áll – alumní talám Quarlessel**)? Irt, a' bog. Mert mellyik classzisba számlálnak bennünket, ha már egyszer valamelly tárgyat egybe-zagyváltunk, ez méltán tartóztathat. Az ettől való rettegés teszi, hogy a' nyughatlankodó Költő, egészen kilencz esztendeig tűrje-el verseinek *csak írásban* léteket. Mert ki állhatná-ki különben a' hírszomj' békétlen gyűjtogatásait, a' magát bíztató érdem' büszkeségét, és mindenek felett, barátainknak nyomtatásra készítő alkalmatlankodásaikat, ha mind ezeknek elhárítása csak egy *imprimatur* megnyerésében áll, mellyet minden éretlen munka legkönnyebben megnyerhet. Ki viselné-el a' sok bajokat, mellyekkel az Író küszködik; ki sohajtana, izzadna az elme' hánykolódásai miatt? De a' Parnassz' síkamló hegye, mellynek örökké zöld laurusával csak kevesen tértek vissza, megzavarja az akaratot, 's arra bír bennünket inkább hír nélkül tölttsük-el, mint szerencsét keresve megjelenjünk a' Publicum előtt, 's megszententziáztassunk. Így tesz a' Kritika nyúlsviűekké. És ennek köszönhet a' moly, már néhány, néhai elrongyollott, megfűsötödött kéziratot, ez produkál a' fekete tentából vereset. Ez, hűt-ki némelly neki bolondúlt, 's magát elszánt Könyv-fabrikantst, 's kiveri fejéből az Írói névvel való fantazírozást.

SZENTKÚTI SÁNDOR.

*) *Jago Richard* 1715, Október' 1-sőjén született Beandesertben a' Warwickshireban. Apja Pap volt. Együtt tanult Shestone Költővel, 's jó barátságban éltek. Poétai nevet egy festő versezete által (*Edge Hill; or the rural prospect delineated and moralized*, négy énekben ezen címmel: a' Reggel, Dél, Délután, Éste) szerze magának. Shakespearek Startfordban (1769) Garrick által tartatott Jubileumára egy éneket írt, mellyet akkor Dibdin muzsikája szerint elénekeltek. Vagynak egyéb munkái is. † 1781.

***) Quarles, egy poéta minorum Gentium, ki az Isteni Popeval egy időben él.

Justum et tenacemjēt: Horatius: *Ódák* III., 3., 1.: „Igaz s kítartó, híűszívű férűiűt”.

a' II-dikba pag 73. tsak úgy tetszik ennek a' rendnek: *sem a' szén-haj fűrték setétsége szélén gyuladó hajnal*, utánna mindjárt azon rend helyett a' mi ott van inkább ezt tettem volna: *sem a' menyből harmatozo két tsillag* - - -: A Bolyai által megjelölt hely a következőképpen hangzik a II. *Mahomedben*: „A' tzeljában állando férűfiunak, sem az ifjuság nyilo virágának tavaszi fűszere, sem a' szénhajfűrték setétsége szélén gyuladó hajnal, sem az idvességre hódító tekintet mennyei harmatja, erűs lelkét meg nem szédítik; sem a' tűzes nyelvről rohano örök eskűvés lángja; ha a szerelem istene le-száll, 's mennyei fellegebén a' rozsa ajakokra, az ő mindenhatosága petsétjét réá égeti is: ez egy más Isten, változatlan jön-ki, az álmok' tündér országából... így a' Nap egész meg setétülése, míg a' tsillagok villognak délbe 's a' fülemile az éjtzakának ditséretet kezd; rövidet tart, 's uj fénnel lépik elé a' mennyei Vándor.” (Az eredeti kiadásban: 73–74.; a jelen kiadásban 76–77. oldal.)

titulus (lat., rég.): rang, cím.

Ordo (lat., rég.): kitűntetés, rendjel.

Nektár (gör.): az istenek eledele.

plánta (rég.): növény.

Titus és a' Nérok: „Egy férűfiui vagy asszonyi virtus sints, mely meg ne osztozzék a nagyravágyással, szemérmetességgel. Így adta a' természet (piruljon-meg kevélységűnk) a' virtust közel atyafiságba vétűnkkel: az okosság fordíthatja rosrról jóra az erűt; 's Nero is mint Titus, úgy uralkodik ha akar; az a' dűhűs lélek, melytől Catilínába iszonyodunk, el-ragad Déciusba, Curtiusban isteni; azon egy nagyravágyás, ronthat szabadíthat, 's egy hazafit tehet, úgy mint egy árulot.” (*Pope' Proba-Tétele az Emberről*. Anglusból fordítva. Más poétákból való todalékkal. M. Vásárhelyen, Nyomtattatott a' Reform. Kollégyom' betűiűvel 1819., 27–28.)

187. oldal

Prokátor (lat., rég.): ügyvéd.

Magnetismus (gör., lat.): a XVIII–XIX. században elterjedt áltudományos gyógyítási gyakorlat; a parafizika és a parapszichológia eszközeit használta.

Charlattánkodás (fr., rég.): szélhámuskodás, szemfényvesztés; kuruzslás.

A *Kegyes Okcso!* még a pályázat eredményének kihírdetése előtt született. Mivel a bírálók véleménye a két előszó ismeretében íródott, és felhasználta Bolyainak saját darabjai fogvatékosságaira vonatkozó megjegyzéseit, ezért indokoltnak tartjuk, hogy a szöveg vonatkozó részét teljes terjedelmében idézzük:

2. Pausanias, vagy a' nagyra vágyás áldozatja. Szomorú Játék Öt felvon.

Mohamed, vagy a' dicsűség gyűződelme a' Szerelmen. Sz. Játék. Három felv.

Kemény Simon, vagy a' Hazza szeretet áldozatja. Sz. Játék. Három felv.

Ez a' három darab vala egy kötetben békűldve, tehát nygan azon egy Szerzűtűl. Míg a' játékok megíteltettek volna, az alatt. Írójok ki is nyomtattatta, még más kettűt adván az említettetekhez, e' ezim alatt: Öt Szomorú-játék. Irta egy Hazafi. Szebenben, 1817. Minekelűtte az Irónak észbeli 's drámai tehetségét megítelnűk, elűbb tiszteletre méltű szívének dicséretűre kell fakadnunk. „Ha jobban is kűjűzanulok, mond az Öt Játék végén, szégyelleni fogom, hogy ezeket

kiadtam, minekelőtte az időtől elég tanácsot kértem volna (de hát mi akadályoztatta ebben?), ezen hibámat egy intézettel kívánom megigazítani, mely szerint az öt tragoedia, legalább egy régi mindennap folyó tragoediát esztendőnként egy két nap meg fog szüntetni. A' ki nem ismer egyéb rugót a' jóra, a' maga kimutatásnál, píruljon-el az emberiség szentébe saját vétkétől. Gyaláztatja a' mai időnek (mint mindég volt) hogy a' virtus, legszebb növevényeit is, másképen nem tudja nevelni, hanem hogy a' midőn koronájok az egen fénylik, gyökerek a' föld setétébe rejtezzék. Szinte képtelen ritkaság a' nagyra-vágyástól meg nem fertéztetett szív." Itt néhai Gróf Teleki Józsefnek, kit e' Muzéum is tisztel, abból eredett érdemeit festi, meleg elragadtatott nyelven, hogy ez a' Jót, a' nagyra-vágyás', a' mint ő mondja, pestises szele nélkül vitte véghez, épen ettől vissza remegve kíván ő is, mindenkor titokban maradni nevével. Nem szállunk semmit ezen szép hajlandósága ellen, mivel magunk is elfordítjuk arcunkat, a' mások felébe vágyás rabjaitól, ha t. i. azt nemtelniül őrizzük, hisszük, hogy azon szemérmes elfedezés, nála nem hamis lepel, de azt tartjuk, voltak számos magokat megnevezett modeszt Irók, mert inkább a' munka belseje, mint egyedül néhány száraz névbetű feljegyzése mutatja azt, ha nemesb é az ember, mintsem kevélyen hánytorgassa magát mások felett. Legyen ezen Iró akárki, ő, valóságos nemes gondolkodásu, véknyan szelíd tiszta érzésű ember. Az emberiség szeretetéről, hév kiömlése után eléadja intézetét, melyet a' maga szavaival közlünk. „Minden esztendőben, M. Vásárhelyt, az azon város valóságos koldusainak, minden vallásbeli külömbiség nélkül 1000 Rftnek (ha az exemplárok, melyeknek száma 500; öt-öt Rfton elkelnek, külömben ahoz képest határozandó summának) interesse, az alább megírandó helyen és napon osztassék-ki, és azon naptól fogva annyi napon, a' mennyire az írt summának interesse az ezen dologra fő-vigyázó által elégségesnek fog íteltetni, egyik se kolduljon 's az alatt azon kis részéről a' földnek egy rimánykodás se menjen-fel az égre, hogy a' míg az angyalok fenn énekelnek, a' pokol a' megaláztatott Isten-képét ne hallgassa a' maga dicséretére.”

Azt kérdehetné valaki, mond az Iró, miért ezt épen M. Vásárhelyre? mert nem lehet mindenütt, felel, 's különösen rertszett a' Gr. Teleki József tiszteletére választani azt a' várost, melyben leg-többet lakott, 's a' Köz-ispotályt fundálta.

A' jó szívű Iró (ez illenek egykor sírkövére is, egyszerűleg) a' megirt tőke-pénzre leendő fő vigyázatra kérte, Exc. Gróf Kemény Samuelt, a' M. Vásárhelyen lévő Királyi-tábla akkori Blőlülőjét, hogy azon tőke-pénz kamatját a' Haza szabadító Kemény Simon emlékezetére osztassa-ki Simon napján, a' piaczi esorgót körűl vevő olasz nyárfák mellett, 's erre kéri az Ispotály jövő időkbeli fő vigyázójit is. A' tisztelt Gróf, Aug. 1817. meghalván, egy jó szívű fő nemes Kis Aszszony felvigyázata alatt ki is osztattott már, a' mult Simon napján, Október 28-dikán 1817 annyi pénznek kamatja, a' mennyi addig a' nyomtatványokból megfordult, 's remény van a' szándéknak teljes folyamatba hozásához.

Ekkor érezhette leginkább az Iró, titkolódzásának örömet, ha maga is element, a' kiosztásnak titkon szemlélésére. Látván az elvevő Szegény' ábrázatján a' köszönet vonásait, láthatta a' mennyet. Ha bár béküldött dramájiból egyik se nyert jutalmat, azzal vigasztalhatja magát hogy ezen intézete az erkölesi világban épen annyit ér, mint a' poétaiban, a' legklasszikaibb mív.

A' drámák már nyomtatásban lévén, nem szükség minden darabnak egészét, jelenésenként eléadnunk. A' Közönségnek nagy része maga is megítélte külömben is, mindeniknek érdemeit 's híjánosságait, 's kérdés, ha az Iró megtenné é, a' mit ohajtunk, t. i. Az Egésznek új formába való általöntését. Karaktere

ezen munkáknak: a' benne lévő váratlan gondolatok nagysága, szelíd meleg érzés, mérészséggel elegyült olvadó képzelés. Poétai nyelve, egynek sínes a' békiüldők között olyan mint az övé, csak kár hogy néhol felette buja növésű, nem tisztált, nem szoros. Ezen Iróról, sok természeti erejénél fogva azt kell hinnünk, hogy bizonyosan csak kritikájunk nem léte 's a' más nyelven írottaknak, általa elmulasztott olvasása, a' mint maga vallja Előbeszédjében 1) okozza drámai művészsége hijánosságait. Állanak ezek ebben: Nem gondolkodott a' drámai bog megkötéséről, melly az olvasó figyelmét nyughatlan vágyásba ragadná, annál fogva nincs a' bognak közepe, nincs feloldása, 's így, munkája mindenütt csak síma. Nem váltják-fel egymást sebesen a' várakozást, meglelégedést vagy fájdalomt okozó tettek, e' helyett személyei majd mindenütt hosszasan dialogizálnak. Hanem újra elé-hozva, egyedül a' gondolatok magyságára nézve, nem ismert az Itélő jobb munkát, drámai Literatúránkban, mint ezeket és Kisfaludy' Hunyadi Jánosát, mindeniket külön értelembé véve. Kisfaludy' Hőse büszkén-nemes, fegyver zörögve csap elé, egy új Epaminondas, ezen ismeretlen Iró Hunyadija pedig, Kemény Simonban, Virgyili pius Aeneas. Kétségen kívül, az elsőbb jobban eltalálta Hunyadi karakterét. A' mi vélekedésünk szerint ezen játékok fűzetlen orientális gyöngyök.

¹⁾ Addig egy dramaticusnak se kellene írni, míg a' dráma regulájit a' maga álltallatásaival nem egyesítette. Eschenburgnak, Entwurf einer Theorie und Litteratur der schönen Redekünste, munkája, minden ide tartozó írásokkal megismertethet. A' harmadik kiadás kijött, Berlin és Stettinben 1805. (*Erdélyi Muzéum*, 1818., X. köt., 154–158.)

188. oldal

fraj (ném., rég.): szobalány.

Plenipotentiárius (lat.): teljhatalmú megbízott.

189. oldal

pikszis (gör.): szelence, doboz.

kalamáris (lat., rég.): tintatartó.

Genius (lat.): a szellemi alkotó erő jelképe.

borostyán-koszorú (rég.): a babér régi megnevezése.

tövisdisznó (nép.): sündisznó.

Helicón (gör.): Helikon, hegy Görögországban; a görög mitológia szerint a múzsák és Apolló isten lakhelye.

Cháos (gör., lat.): a világ keletkezését megelőző rendezetlen mitológiai őszállapot megnevezése.

Schakespearenak hús özvegye: itt: a múzsa megszólítása.

téj-folyamat: tejút.

nyücek (nép., rég.): itt: a vanitas-irodalom közhelyeként a halott húsán élősködő férgek.

Szerafimok (héber): A szerafim a szeráf többes száma, ennek még magyar többes jellel ellátott alakja. A zsidó és a keresztény vallásban az angyalok kilencedik karának hatszárnyú angyala.

pondro (rég.): hernyó, féreg.

máha (nép., táj.): moha.
Árithmetika (gör., lat.): számtan.

190. oldal

bihal (táj.): bivaly.
egérfü (rég.): egérméreg.
théka (gör., lat., rég.): könyvtár.
Foliánt (lat., rég.): nagy alakú, vastag könyv.
Repetál (lat.): ismétél.
Formosum pastor Coridon ardebat: Vergilius: *Éclogák* II., 1.: „Lángol a bájos Alexis után Corydon, a gulyásuk”.
Nec tenerum Lycidam mirabere: Horatius: *Ódák* I., 4., 19.: „Szép Lycidast se csodálhatod ott”.
Donec gratus eram tibi: Horatius: *Ódák* III., 9., 1.: „Míg én voltam a kedvesed”.
Nec quisquam potior brachia candidae cervici juvenis dabat: Horatius: *Ódák* III., 9., 2–3.: „felfénylő nyakadat még nem ölelte más ifjú”.
doronts (nép.): tuskó, tönkő.
Plánéta (lat.): bolygó.

191. oldal

tilinka (rég., nép.): (fűzfa)síp.
Poëta non fit sed nascitur: a költő nem lesz, hanem születik.
triangulum (lat., mat.): háromszög.
pukkantok (nép., rég.): pöffeteggomba.
triumfus (lat.): győzelem.
pikkola (ol., rég.): kis fuvola; hangja a rendes fuvolánál egy oktávval magasabb.
Cornónak a' hóládra ordító kutyát: talán Korónisra utalhat ez a részlet, aki egy görög mitológiai elbeszélés szerint Apollóntól esett teherbe, amikor megszülte gyermekét, Aszklépioszt, kitette az Epidauros földjén lévő Mirtus-hegyre, ahol egy kecske szoptatta és egy juhászkutya ügyelt rá. Aszklépiosz szent állatává lett az apollóni kígyó mellett a kutya is.
Cook: James Cook (1728–1779) híres angol hajós és felfedező.
Colossus (gör., lat.): óriási, hatalmas méretű ember, állat vagy tárgy.
Pot pourris (fr.): egyveleg.
Signetur osztán, et detur pro vomitorio (lat.): Aztán jelöljék meg, és adják hánytatószerül.

192. oldal

Basiliscus (gör., lat., nép.): mesékben szereplő koronás fejű sárkánygyík, amelynek a pillantása halálos.
Lüderitz (nép.): madár vagy fényjelenség formáját öltő kincseshozó, kincsőrző démon, amely gazdájának kívánságait teljesíti, de éjjel a vérét szívja.
9. testvér: a műzsák.
penitzilus (lat., rég.): zsebkés.
Newton: Isaac Newton (1642–1727), angol természettudós.

193. oldal

Luster (fr., rég.): csillár.

Monsieurök (fr.): urak.

tonus (gör., lat.): itt: modor.

Coquette (fr.): kacér, tetszeni vágyó nő.

livra (fr.): (livre) francia ezüstpénz a 18. század elején.

194. oldal

fábrica (lat., rég.): gyár.

Angelo: Michelangelo Buonarroti (1475–1564), festő és természettudós, polihisztor.

195. oldal

Solitaires (fr.): magányosan.

Coánu Copiáe, Cornu Copiáe: Cornu (fr.): szarvas, szarvat viselő állat; pontosan nem sikerült azonosítani.

Nullus argento Color est avaris abditae terris: Horatius: *Ódák* II., 2., 1–2.: „Bús, fakó kincs az, mi a földben tesped a zsugoriaknak”.

196. oldal

fáin (rég.): kiváló, finom.

Enthusiasmus (gör., lat.): elragadtatás, lelkesedés.

koppantó (rég.): a gyertya eloltására szolgáló eszköz.

Atlas (gör.): a görög–római mitológia alakja, aki az égboltot tartja.

ambrosia (gör.): a mitológiai hitregékben az istenek eledele.

zefírek (gör.): enyhe nyugati szellők.

départment (ang.): itt: (lak)osztály, részleg.

198. oldal

Contractus (lat.): szerződés.

Hagymász (rég.): lázbetegség, idegláz, tífusz.

199. oldal

krapula (lat.): mámort követő fejfájás.

Dominium (lat.): birtok, jóság, uradalom.

Epidémia (gör., lat.): járvány, ragály.

hystérika (gör., lat.): fegyelmezetlen ideges kitörés, az önuralom hiánya.

Juriák (lat.): a bosszúállás istennői a római mitológiában (a görög Erinnuszok megfelelői).

Donátio (lat.): adomány, alapítvány.

200. oldal

Ephemerák (gör., csill.): a keringő égitestek napi állását előzetes számítások alapján megadó táblázat.

201. oldal

a' jég-lörö Mátyás napja: február 24.

gém: a gémeskutak vízszintes, mozgó része.

kukliko-szín (rég., táj.): kukliko: könnyű pamutkelme; a szín azonosíthatatlan.

Conto (lat.): hitel.

202. oldal

Cassiopea, Androméda, Cepheus (csill.): itt: az északi félgömbön egymáshoz közeli csillagképek nevei.

Perséus (gör., mít.): Zensz és Danaé fia, fényisten.

204. oldal

kappel-mester (ném., rég.): karnagy.

a'sbest inge: azbeszt ing.

Ámor (lat.): a szerelem istene a római mitológiában.

A' nélkül az éneklő angyal-is pengő szímbalomnak iratik: utalás Pál szeretethimnuszára: vö. 1 Kor 13,1.

206. oldal

grátzia (lat.): kegy, megboesátás.

208. oldal

antidotum (gör.) ellenmérge, ellenszer.

szirenek (gör., mít.) szárnyas, női tengeri tündérek a görög mitológiában, akik bűvös énekükkel magukhoz csalogatják és romlásba döntik a hajósokat.

Sz[ent]. János nap: július 24.

hagymász (rég.): lázbetegség, idegláz, tífusz.

rekrutálás (kat., nép.): újoncozás, toborzás.

aequator (lat.): egyenlítő.

Neptum (lat.): Neptun, a tengerek istene a római mitológiában.

a' temperált zona: mérsékelt égöv.

frígida (gör., lat.): Frígia, Kisázsia északnyugati részének ókori neve.

209. oldal

Scyllát el-kerüli, a' Charibdishe esik: Odüsszeusz történetére utalás; szólás: olyan helyzet, amelyben minden oldalról veszély fenyeget, a katasztrófát nem lehet elkerülni.

Kapitális (lat.): tőke.

211. oldal

4. folyó-víz Euphrates Tigris 's a' többi': utalás az Édenkert bibliai leírására: 1 Móz 2, 10–14.

212. oldal

bánkrot (ol., rég.): csőd, összcomlás

Sapho a' leg-meredekebb küszirt tsupját: utalás Szapphó öngyilkosságára.

affectált (lat.): mesterkél, színlelt, szenvelgő.

213. oldal

soholt se (rég.): sehol se.

214. oldal

mamos (rég., táj.): ügyefogyott.

216. oldal

reguláris (lat.): szabályos, rendes.

Hanszfurt (ném.: helyesen Hanswurst): a német színpadi bohózatok komikus szolga figurája.

217. oldal

Rafaél: Raffaello de Giovanni Santi (1483–1520), olasz festő és építész.

Szén-contour: szénrajz.

Schuchnyira (ném., rég.): lányira.

res vadit cum onere (lat., római szólás): A dolog nehezen halad előre.

privigélum (lat.): kiváltság.

218. oldal

Dominium (lat.): birtok, jóság, uradalom.

fillenk (rég., táj.): kicsi, néhány szemből álló szőlőfűrt.

220. oldal

huntsfut (rég., nép.): rossz, hanyag, pajkos.

221. oldal

Abracadabra (gör., lat.): varázsigé, bűvös jel.

pádimentom (rég.): padló.

222. oldal

hurubába (rég., táj.): szegényes házikó, kunyhó; verem a méhek telelésére.

223. oldal

azonba (rég.): közben.

paroxismus (gör., lat.): őrjöngés; a szenvedély legmagasabb fokára hágott, önkívülettel határos indulatkitörés.

Tobozo szigete: valószínűleg Tobago szigete, Trinidad közelében az Antillák szigetcsoportban.

224. oldal

Hymen (gör.): a házasság istene.

225. oldal

duellál (rég.): párbajozik.

Románo: Giulio Romano (1499–1546), Raffaello tanítványa és örököse; a római iskola feje. A mantuai herceg szolgálatában állt.

226. oldal

Molok (rég.): Moloch, ókori föníciai napisten, akinek emberáldozatot is hoztak.

Párus: helyesen Phárosz, az ókor híres, a hajósokat éjszaka útbaigazító fényjelző tornya.

securitás (lat.): biztonság.

227. oldal

primo (ol., zene): első.

piáno (ol., zene): halkan.
contutta la forza (ol., zene): teljes erővel.
Debitor (lat., rég.): adós.

228. oldal

Gálába (sp.): díszruhában, teljes díszben.

229. oldal

interesezni (lat., rég.): kamatoztatni.
Originál (lat.): eredeti.
le-hánt: utalás az égből ledobott, lázadó angyalokra.

230. oldal

tortura (lat.): itt: gyötrellem, szenvedés.
Antidotum (gör.): ellenszer, ellenmérég.
sententzia (lat.): ítélet.

231. oldal

klávier (ném.): zongora.
stimmoluxa (ném.): hangolva.

232. oldal

Guárrík: D. Garric (1717–1779), híres angol színész.
surtz (ném.): kötényszerű ruhadarab.
Lusztér (fr., rég.): csillár.
illuminátio (lat., rég.): ünnepi alkalmakkor épületek, utcák kivilágítása.

233. oldal

Noli me tangere (lat.): Ne nyúlj hozzám! Ne illess engem!
'símhjeit: zsémbjeit, zaklatásait.

235. oldal

punctum (lat.): ezzel vége! az ügy be van fejezve!

236. oldal

pántofli (ol.): papucs.
dutzolja (rég., táj.): hátba vág, ütöget.
Contentúm (lat.): megelégedés.
ambitio izolál (lat.): becsvágy elszigetel.

237. oldal

Staffeley (ném.): festőállvány.
Florát (lat): a római mitológiában a virágok és a tavasz istennője; jelenti általában a növényzetet, valamely vidék növényvilágát.

239. oldal

Arranum (lat.): titkos szer, csodaszer
duplicatum (lat.): másolat, másodpédány.
Veuillez le bien! allez et guerissez! (fr.): Legyen szives! Gyerünk, gyógyuljon meg!

Palládium (gör.): védő szellem.

majestas (lat.): fenség, méltóság.

240. oldal

Protomédicus (gör., lat): első orvos.

flaszter (lat.): utcakövezet, aszfaltburkolat.

passus (lat., rég.): útlevel, igazoló irat.

Aesculáp: Aesculapius, Aszklepiosz, a gyógyítás istene.

Extase (lat.): önkívület.

desorganization (fr.): szerveztlenség, bomlás.

kolibába (gör., lat.): hascsikarás.

241. oldal

Paracelsus: Theophrastus von Hohenheim (1493?–1541), svájci születésű orvos és alkimista.

244. oldal

nexus (lat.): összeköttetés, kapcsolat

privilegium (lat.): kiváltság.

Clíma (gör): itt: hangulat, környezet, légkör.

Solítair (fr.): önállóan keretbe foglalt nagy drágakő, főleg gyémánt.

Conto (lat.): számla, tartozás.

245. oldal

Charlattán (fr., rég.): szélhámos, szemfényvesztő; kuruzsló.

246. oldal

Courage (fr.): bátorság.

szemfedel: a halottat takaró lepel.

247. oldal

elyzéum (gör.): a görög mitológiában az üdvözültek árnyainak lakhelye.

251. oldal

Hostát (ném.): külváros.

253. oldal

kármin (arab): bíborvörös.

254. oldal

Klenodium (lat., rég.): drágaság, kincs, ereklye.

255. oldal

galles (galloz) (mezőgazd.): a bor manipulálásának technikája: itteni pontos jelentését nem sikerült tisztázni.

Status quaestionis (lat., jog.): tényállás.

Species facti (lat., jog.): különleges eset.

species (lat.): faj, fajta.

256. oldal

depositum (lat.): letét.

Instál (lat.): esedezve kér, könyörög.

Session (lat.): ülés.

patientia! (lat.): türelem!, nyugalom!.

257. oldal

TT. Uraknak: Tekintetes Tudós Uraknak.

258. oldal

pallérozatlanság (lat., rég.): műveletlenség.

indiferens (lat.): közömbös.

Dictionarium (lat.): szótár.

259. oldal

káprítzia (fr.): szeszély.

Sol (lat.): nap.

Neptun (lat.): a római mitológiában a tenger istene.

improtocalláltassék (lat.): jegyzőkönyveztessék.

Astronomus (gör.): csillagász.

260. oldal

Pandectar I. VI. Tit. 9.: A Codex Justinianus jelölése, utalás a megfelelő törvénycikkelyekre.

Digestor L. V. Tit. 7.: A Codex Justinianus jelölése, törvénycikkelyekre való utalással.

restituáltassanak (lat., jog): visszahelyeztessenek (előbbi állapotukba).

executio (lat., jog): végrehajtás.

Et Protestatur (lat.): És tiltakozunk.

Matrimonium non est perfectum, donec consumatum fuerit (lat.): A házasság nem érvényes, amíg nem hálják el.

Requiem (lat.): halotti mise.

praetendál (lat.): valamire igényt, számot, jogot tart.

excipiálunk Contra Actoratum: tiltakozunk az esemény ellen.

262. oldal

Solo (ol., zene): egyetlen énekhang vagy hangszer által előadott produkció.

Secundál (lat.): második szólamot énekel.

263. oldal

linéa (lat.): vonal.

erráta (lat.): hibajegyzék.

a' nagyobbak ezek: a kötetben eredetileg itt szereplő négy hiba a jegyzetekbe beépítve megtalálható.

*JELENTÉS.
AZ OLVASÓHOZ.*

I.: A' Könyvkötőhez. Ezen Jelentést mindjárt az Előjáró-Beszéd után kell kötni: Ez a szöveg-rész könyvészeti jelletű utasítás, ezért helyeztük át a jegyzetbe.

II.: Az Olvasóhoz. elől elhagytuk a funkcióját vesztett jelzést.

accentus (lat., rég.): hangsúly, ékezet.

virgula (lat.): vessző.

erráták (lat.): (nyomda) tévedések, sajtóhibák jegyzéke.

szájkás betűk (rég.): ékezetes betűk.

praenúmerások (lat.): előfizetők.

Assessor (lat., rég., jog.): ülnök.

az ezután praenúmerálandoknak Nézzeik is mind ki-fognak nyomtattatni, és az 5-dik (az az utolsó) száz Exemplárral: az általunk használt példányokban nem találtunk ilyen listát.

A KLTE Magyar és Összehasonlító Irodalomtudományi Intézete és a Kossuth Egyetemi Kiadó közös gondozásában megjelenő *Csokonai Könyvtár* monográfiásorozat első darabja 1993-ban jelent meg, s azóta évente átlagosan három kötet lát napvilágot belőle. E sorozat testvérvállalkozása a *Csokonai Könyvtár: Források* című, irodalomtörténeti forrásokat közreadó jelen sorozat, amelynek háttérét elsősorban a KLTE Magyar és Összehasonlító Irodalomtudományi Intézetében működő Textológiai Műhely jelenti.

A sorozat *feltáró és felfedező* jellegű egyszerre. Céljának tekinti, hogy a tudományos kutatás és az oktatás számára hozzáférhetővé tegyen olyan (gyakran kéziratos) szövegeket, amelyek egyáltalán nem, vagy csupán alig fellelhető kiadványokban olvashatóak, s a közreadással egyúttal ráirányítsa a szakmai figyelmet a kiválasztott művekre, műcsoportokra, kapcsolódva ezzel napjaink erőteljes rekanonizációs folyamataihoz (a feltáró és a felfedező jelleg kötetenként természetesen eltérő arányokat mutathat).

A szöveggondozásban egységesen a kritikai kiadások normái és eljárásai az irányadóak, a sorozat kötetei azonban nem közölnek *részletes* szöveggkritikai apparátust, a szöveg- és kiadástörténetet *összefoglalóan* ismertetik. A szövegek megértését segítő, a kötetek végén oldalankénti bontásban található magyarázó jegyzetek teljes filológiai feldolgozásra törekszenek. Az utószó minden esetben nagyobb, műértelmezést is felvállaló kísérőtanulmányt foglal magában.

MEGJELENT:

Kisfaludy Sándor: Szépprózai művek

Kemény Zsigmond: Kisregények és elbeszélések

ELŐKÉSZÜLETBEN:

Arany János: Tanulmányok és kritikák

Retorikák a humanizmus és a reformáció korából